

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazard, Cornelius

Antwerpen, 1662

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

F.VI.30. n. 6190.

AEN-MERCKINGEN

VAN DEN

Eerw. P. CORNELIUS HAZART,
Priester der Societeyt JESV.

OP

EEN SEKER SCHRIFT

Raeckende verscheyde oude Ketterijen,
en Superstition, seer onlanghs teghen
hem uyt-ghegeven

DOOR

D. PETRUM CABELJAU

Predicant, ende Regent van't Collegie der
Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant,
ende West-Vrieslandt, tot Leyden.

T A N T W E R P F N,
By MICHEIL CNOBBAERT in S. Peeter,
Anno M. DC. LXII.

Soc̄t̄is J̄esu Paderborna

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

VOOR-REDEN

TOT DEN LESER.

BEMINDE LESER. Op dat ghy dies te beter verstaen mooght, waer op dit verschil tusschen my, ende *D. Petrum Cabeljau*, namentlijck loopt, hebbe u wil len onderrichten van het begin, ende voortgangh des selfs.

T'is eenighe jaren gheleden, dat de voorseyde Predicant in't licht heest ghegeven een seker Boeck, twelck hy noemt: *De oude Catholijcke Waerheydt der Ghereformeerde Kercke, &c.* Dit boeck hadde nu alreede seven jaren inde w- reldt gheweest, eer ick oyt van't selve 't minste gewagh hadde hooren maec- ken, oft het selve ghesien hadde. 'T is dan ghebeurt in't jaer 1657. dat my een goedt vriend uyt Hollandt overgheko- men tot *Antwerpen*, my dat voornoem- de boeck heeft behandicht als een Meester stuck, tot aenwijsinghe vande dwalinghen des Pausdoms, ende tot be- vestinghe van de leeringhen der *Ghere-*

A 2 for-

formeerde. Het op-schrift vonde ick wat
trotsch, den inhoudt doorgaens bedrie-
ghelijck: Waerom ick oock daetelijck
hebbe de penne in de handt genomen,
ende hier ende daer uyt ghekipt heb-
bende sommighe valscheden, oft bedrie-
ghelijcke citatien, namentlijck vande
Oudr-vaders, hebbe de selve vervat op
den tijdt van ses weken, ende in't licht
ghegheven met een kleyn boecxken,
ghenoemt: *Een staeltje van de valscheden
van Petrus Cabeljan, Predicant tot Leyden,
hier en daer ghetrocken uyt sijn boeck, ghe-
noemt: De oude Catbolijsche Waerheydt der
Ghereformeerde Kercke. Ghedruckt t' Ant-
werpen by Cornelis Woons op de Melck-marckt
inde gulde Sterre, 1657.* Ick hebb't den
naem willen gheven, alleen van *Een
Staelije*, op dat niemandt en soude denc-
ken, dat mijn meyninghe was, het heel
boeck van *D. Cabeljan* te beantwoorden,
oft te wederlegghen. Hier op heeft den
voorseyden Predicant vier jaren langh
stil ghesweghen, tot dat hy eyndelijck
inde voorlede maendt *Augustus* van't
loopende jaer, heeft te voorschijn ghe-
bracht een groot boeck in twee Stuc-
ken ghedeylt, geschreven teghen eenen
sekeren overleden *Arnout Kievidt*, aliás,

Turano

Turano Vekiti, een man heel Hollandt door ter oorsake van sijn schrijven, seer wel bekent ; welck boeck hy noemt : *Catholijck memorij-boeck der Ghereformeerde*, teghen hec *Roomsch Memorij-boeck der Paus-ghesinde, &c.* In dit ghemelde boeck heeft *D. Cabeljau*, by forme van *Replique*, ingevoeyert twee *Capittels*, oft *Aen-bangh-sels*, soo hy die noemt, tot wederlegghinghe van mijn *Staeltje*, ende ontschuldin-ghe vande valscheden, hem van my ten laste gheleydt. Hier teghen hebb' ick nu ghestelt dese teghenwoordiche *Aen-merckinghen*, op dat-men voor de oogh magh sien, dat het soo verre van daer is, dat *D. Cabeljau* sich verschoont, dat hy ter contrarie, met nieuwe misflaghen, sich meer verabuseert, en voorder steeckt inde verwerringhe, ghelyck alle ghesonde verstanden sullen moeten vonnissen, indien het hun belieft dit schrift, sonder eenighe quade ghene-ghentheydt ende voor-oordeel te lesen.

Het eerste ende tweede Deel raeckt verscheyde oude ketterijen, die ons van *D. Cabeljau* inde *Catholijcke Waerheydt* zijn ten laste gheleydt, bevestigt met de ghetuyghenissen vande Oudt-vaders. Doch, soo ick uyt de selye Oudt-vaders

A 3 bewijse,

bewijse, alles bedrieghelyck, ende sonder eenighen schijn van over-een-komste tusschen ons, ende die ketters.

Het derde Deel : vervat eenighe *superstition*, die ons *D.Cabeljau* met gewelt, mede heeft willen op-dringhen, als berispt ende verdoemt; namentlijck van *Hieronymus* ende *Augustinus*. Doch alles te vergheefs, ende grondeloos.

Het vierde Deel, dienende tot *Retoracie*, bestaet in verscheyden oude ketterijen, die de *Ghereformeerde* wederom hebben opghehaelt, soo als blijckt uyt de eyghen woorden, ende manieren van spreken van hare voornaemste Schrijvers, ghestelt wesende neffens de eyghen leeringhen, ende maniere van spreken der oude voornaemste ketters.

Ten laetsten volghet het schrift, oft de twee *Aenhanghels* van *D.Cabeljau*, van woordt tot woordt gecopieert: 'Twelck ick hebbe hier doen achter aen voeghen, tot meerder voldoeninghe des Lesers. *Vaert wel.*

H E T

H E T
E E R S T E
D E E L.

T

H E T I. D E E L.

In 't welck ghehandelt wordt van verscheyde oude ketterijen, in de welcke D. Cabeljau, (soo hy seght inde Catholijcke Waerheydt pag. 558.) heeft ons willen overtuylghen, dat wy de selve opinionen hebben, voorstaen, en drijven.

Engaende dese materie / ick hebb' in mijn Staeltje, D. Cabeljau overtuylgh / dat w^y noch in 't gheheel / noch ten deele / aen een van alle de ketterijen / die hy ons ten laste leyd / ghelyck zijn. Hier op begint D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag. 261. van een bedrieghelyck discours / want hy seght / dat hy ons niet en heeft willen verghelycken by die ketterij / in 't gheheel, maer ten deele: Ende dat ick hier teghen soude opghedaelt hebben eenighe andere opinien / de welcke die ketterij souden ghehadt hebben / maer inde welcke hy ons niet en heeft willen verghelycken: 'Tis wat anders, seght hy / in 't gheheel, in alles met eenighe oude keters e' accorderen, dan ten deele, ende specialijck in die stukken die men noemt, met haer over-een te komen. Hebben de ghenoemde oude keters meer andere schadelijcke opinien ghehadt, die by de Roomsch-ghesinde niet en zijn, dat en doet ter sake niet.

Indien D. Cabeljau wil segghen / dat ick eenighe opinien van die ketterij soude opghedaelt hebben de welcke niet en behoozden tot ons propoost / oft materie / dat is onwaerachtigh. Indien hy wil segghen / dat ick eenighe merckelijcke omstandigheden / raekende de sake selve / oft eenighe opfichtren / de welcke die ketterij in hare actien hebben ghehadt / ende D. Cabeljau hadde

versweghen / oft verdaept / oft verkozt / hebbe ontdeckt / dat en kan hem niet haten / om ons ten deele niet die ketterg te verghelycken / want die omstandigheden / oft opfichten / zijn foodanigh / dat sy vande actie oft sake niet en kunnen ghescheden worden / maer macken de sake selbe. By exemplel / D. Cabeljau heeft ons willen ghelyck maecken aen de Collyridianen / om dat sy / soo hy seydt / Mariam eerden: Icht hebbe ghethoont dat dit soo niet en is: waerom / om datter tusschen eer / ende eer / groot onderscheidt is / ende darmen van dese ketterg niet en magh segghen / dat sy Mariam enkelijck eerden / maer niet dese omstandigheyt / die der Epiphanius byhoeght / ende in haer alleen berispt / ic weten / dat sy Mariam eerden niet Sacrificien / welche eree soo sp niemand en magh togedragen worden / als Godt alleen / volghet dat die ketterg niet de daet selbe / de H. Maghet herkenden / ende eerden als Godt / 'twelck wyp noyt en hebben gedaen. Soo dat dese omstandigheyt gheene opinie en is niet raekende onse materie / maer is de saecke selbe. Meer andere exemplelen sal den Leser selbe ontdecken in onse volghende aenmerckingen.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Samariten.

Van dese secte / seght D. Cabeljau in sijn' Catholijcke Wacheydt pag 558. ghetuyght Epiphanius Heres. 9. Dat almen haer spreekt van David, Esaias, en andere Propheten / sy de selve niet aen en nemen / maer houden haer vast aen de traditie / die van haer eyghen Vaders is inghevoert. Inde Roomscche Kercke leert men mede / dat de H. Schriften niet noodigh / noch ghenoeghsam zijn / eude men roct ghestadigh op de Traditionen / vande Vaders in ghevoert.

De eyghen woorden van Epiphanius / doch wat breder hebb' ick in mijnu Staeltje pag. 171. hier teghen ghestelt / de welche lypden aldus. Aengauen-

dc

de deijPropheten, de wijle haer te voren ghegeven waren, de vijf boecken van Moyses, sy en zijn niet meer voortghegaen naer andere schrifturen, maer alleenlyck nae de vijf boecken Moysis, ende niet naer alle de rest die daer volghen. Ende is't dat haer oock nu iemandt spreekt van d'andere, te weten, van David, ende Elaias, ende de volghende, sy en onfanghen se niet, maersy houden haer vast aende overleveringhe van hare eyghen Vaders inghevoert. **Leest dese Woorden aendachtelijck/ghy** sult claeer sien voorz de oogh/ dat Epiphanius dese secte veroordeelt / om dat sy gheene andere Schrifstuer boecken en wilden aenbeerden/ als de vijf eerste alleen/ vertrouwende alle de volghende/ende dat om dese reden/te weten/ om dat hare Voorz-bader^s die vijf boecken alleen haer hadden overgelevert als Schrifsture/de rest niet.

D Cabeljau in sijn Memorij-boeck pag. 252. staet onz opentlijck toe / dat **wp** in't verwerpen vande Schrifsture aen dese secte onghelyck zijn : Maer, segt **hp** / wat raeckt dat ons, die de ghelyckheydt alleen stellen in't verkleynen vande autoriteyt der Prophetische schriften, soo by de Roomsch-ghesinde als oude Samaritanen, al-hoe-wel uyt verscheyden hoofde, ende insonderheydt in't verheffen vande onbeschreven traditien der Vaderen, om daer aen aldermeest de conscientien aen te verbinden? &c. Niet op't eerste maer op't laetste hadde P Hazart moeten het oogh slaen.

Wel-aen/ ick hen te hreden/ wp sullen't nemen op't laetste/niet dit voordeel/ghelyck ghy bekent/ dat **wp** aende Samaritanen niet ghelyck zijn in't verwerpen van alle de Propheten/ende in't aenbeerden vande vijf boecken Moysis alleen.

Hier uyt beslypte ick / dat **wp** noch ten deeple, noch in't gheheel aen dese secte ghelyck zijn.

In alle manieren/seght D. Cabeljau. want/ segt **hp** / ghy zit aen haer ghelyck in't verkleynen vande autoriteyt der Prophetische schriften : al-hoe-wel uyt verscheyden hoofde.

Dat is ghenoegh om gheensins ghelyck te zijn/ want het hooste / oft de reden / maecthet selve werck goedt/oft quaedt. **Maer**

Maer hoe sal my D. Cabeljau kunnen bewijzen/
dat wy d'authoeriteyt vande Prophetische schrifte
verklepnen? Ick loochene dat. Ter contrarien/
wy houden alle de Prophetische Schriften voor
even ware Schrifture/ende inghegeven vanden
H. Gheest/ ende leeren wel absolutelijck / dat de
heele Schrifture / den reghel / ende fondament
is vande Heilige.

Maer / seydtyt hy / ghy-teden verheft de
onbeschreven Traditionen der Vaderen : 'Tis
waer: Doch wie heeft opt de selve verheven bo-
ven de Schrifture? Indien wy de selve aenbe-
den neffens de Schrifture/als af-komende vande
selve Authenten mondelingh / die de Schrifture
ghemaectt hebben / namentlyck vande Aposte-
len / is dat de authoeriteyt vande Prophetische
schriften daerom verklepnen? Ter contrarien/
'tis de selve bevestighen / als wy thoonen dat de
Kerch Godts / alle eeuwen de selve aengheno-
men heeft/ende aenbeert.

Waer is nu de ghelyckenisse tusschen ons en-
de de Samaritanen? In't verheffen, seght D. Cabeljau,
vande onbeschreven traditionen der Vaderen.

Ick vraghe / oft D. Cabeljau soud' durven
staende houden / dat Epiphanius dese secte veroor-
deelt / om dat sy haer hielden aan de Traditionen
in't ghemeyn? (Want hy seght dat het hier op
moet aenkommen) Seght hy dat ja? soo moet dan
Epiphanius sijn epghen-selven veroordeelen als
ketter / aenghesien dat hy niet meer als neghen
linden te vozen/sich teghen dese ketters / behelpt
met de Traditione/segghende: De Enghelen hebben
hetlichaem vanden H. Moyses begraven, ende niet ghe-
wassen, soo als de TRADITIE heeft, die tot ons is
ghekomen. Wat hier ghemaecht? Hoe kan Epiphanius,
de Samaritanen veroordeelen als ketters? om
dat sy haer beriepen op d'ongheschreven Traditionen
in't ghemeyn / daer hy nochtans de selve be-
vecht met de Traditione / Souden sy niet kunnen
segghen hebben: Ghy veroordeelt ons in't ghene
ghy selve voor goet hout?

Draeght

Draeght ghy my / waerom dat Epiphanus dan/
de Samariten heest voor Ketterg gehouden?

Ich antwoorde noch eens/alleen om dat sy alle
de Propheten verwierpen/ende niet meer en wil-
den aenbeerden voor ware Schrifture/als de vijf
boecken van Moyses: ict wat reden deden sy dit?
om dat sy/ene overlevinge hadden van hare
Doorbaderg / dat dese vijf boecken alleen/ was-
achtighe schrifture waren / ende gheen andere:
Want seght Epiphanus: Indien haer ymant spreekt
van de andere boecken, als namelijck van David, ende
Esaias, sy en aenveerden se niet, om dat sy haer houden
aende TRADITIE der Vaderen.

Nora, dat Epiphanus niet en sepdt / dat sy haer
hielten/aen de TRADITIEN, als spreeckende
van vele/ ende in't gemeen/ ofte als verwierpen-
de alle TRADITIEN ('t welck hy niet en kost
doen / dewijle hy selve sich behelspt met de TRA-
DITIE) maer van dese TRADITIE alleen / met de
welcke sy haer beweirden/ om de heele Schriftu-
re af te schaffen/ behalven de vijf boecken Moysis:
welcke Traditie sonder twijf / ongherijnt / en
het versch wag/ ende daerom oock van Epiphanus
met recht wortdt berispt.

Mu wat maniere van argumenteren is dit? Epi-
phanus verwierp ende berispt een Traditie al-
leen/ met de welcke het meeste deel van de Schrif-
ture wierdt afgeschaft. Ergo/ hy verwierpt en be-
rispt alle de Traditien in het ghemeen? 't Is
even / of ick sepde: De Coningh verwierpt het
valsch geldt / ergo hy verwierpt al het geldt. Heest
dan Epiphanus niet berispt alle de TRADITIEN in
het ghemeen/ soo als klaer bijzicht ict syne woer-
den: Hoe kan ons dan D. Cabeljau ict schelden voor
Ketterg/ om dat wy (soo als Epiphanus mede doet)
eenige TRADITIEN aen beerden/sonder nochtans
de selve te stellen boven Schrifture/ ofte het meeste
deel van de schrifture daerom te verwieren?

Doo zvers dan / wat ghelyckenisse isser tuschen
de Samariten, ende ons / aengestien dat wy die voor-
noemde

usende Traditie der Samariten , die Epiphanius alleen hier verwijst / oock samen met hem verwijpen / ende verdoemen als ketterisch/aenbevende alle de boeken vande Schrifture/die de Samariten verwijpen ?

¶ Ix oock aenmerkeng weerdich/dat D. Cabeljau bekent/dat wyp de Traditionen verheffen(soo hy spreekt)uyt verscheyden Hoofde, als de Samaritanen: ¶ Welck ich niet anders verstaen kan/als dat wyp een ander opsigt/ooghmerck/ende eynde hebben.

Ich neme dit seer gheerne aen / want hier uyt beslypte ich / dat wyp gantschelyck verschillende zyn vande voorzorende ketterg.

Ich bewijse dit myn beslypt met de eygentwoorden vande H. Augustinus Lib. 2. de moribus Manich. cap. 13. daer hy disputerende tegen de Manicheen, aldus haer aenspreckt: Ick vrage van u l. tot wat eynde ghelyden u onthoude van vleesch ende wijn ? Indien het eynde loffelijck is, dan sijo oock onse werken eenigen lof weerdich , maer indien het eynde quaet is, niemant en kan loochenen, ofte het werk is verachtelijck.

Hier ghy hier wel / dat Augustinus het derven van bleesch ende wijn/voor goet/ ofte quaet hout/ uyt kracht van het eynde / opsigt / ooghmerck/ &c. Geuercht dan/ dat D. Cabeljau selve bekent/ dat ons ooghmerck / ofte opsigt / verschepden is vande Samaritanen: Hoe kan hy ons dan niet de selve vergelycken / 't en zy dat hy de Leeringe Augustini verwerpt ?

Indien hy seght / dat ons ooghmerck eben quaet is / als dat van de Samaritanen , dat moest geprobeert worden: Middelerijdt blijven wyp in alle gelyck aen de Samaritanen , ende D. Cabeljau overtuigjt van ontrouwigheyt.

Verhalven/ hadde in myn staeltje pag. 175. ghesegpt/ dat de Gereformeerde (soo sy haer noemen) aen dese ketterg ghelyck zyn / in het verwijpen vande Schrifture; namelyck / vande boeken Tobias, Judith, Baruch, &c.

Hier op seght D. Cabeljau , doch Pater en gedenckt

dencket niet, dat noch *Epiphanius*, noch yemant anders, het niet aen nemen van die *Apocryphe Schriften*, aengemerkt heeft als een faute, in de Samariten, ofte in yemand anders: Maer dat ter contrarie, de geheele oude rechtsinnige Kercke, alle die boecken voor *Apocryphe*, soowel als wy, gehouden heeft.

Hetet hier voor eerst, veroept hem D. Cabeljau selve op de *Traditie* vande oude rechtsinnige Kercke. **H**ebbe sch nu geen reden/ om hem te veroordeelen als ketterisch/ gelijck hy met ons handelt/ ter oorsake van onse *Traditien*?

Ten tweeden seght D. Cabeljau, dat *Epiphanius*, noch yemant anders het niet aen nemen van dese Schriften, aengemerkt heeft als een faute in de Samariten?

Hoe sal hy ons dit bewijzen/ gemerkt dat *Epiphanius* alleenlyck sepdt in't ghemeeen/ dat sy alle Propheten verwoopen hebben / behalven de vijf boecken van *Moyses*? **H**oe weet D. Cabeljau, dat *Epiphanius* onder de Propheten niet en begrijpt/ *Tobias*, *Baruch*, &c?

Wij soo verre *Epiphanius* bevonden werdt / de *Prophetie* van *Baruch* te stellen onder de *Canonicke boecken*: sal men hier uyt niet moeten besluyten / dat hy de Samariten berissende over het verwerpen vande Propheten / oock verstaet de *Prophette* van *Baruch*? bumpt twijf sel. **L**ecijf dan *Epiphanius Her. 8.* daer sult gy binden dat hy *Baruch* stelde onder de *Canonicke boecken*. **D**it hebben wij immers nu hy provisie aengaende dit boeck/ twelck mede van Partye niet en wort aengheuomen. **D**it boeck alleen is ons genoegh om Partye, ten minsten in dit stück te vergelijcken hy de Samaritanen.

Ten derden. **S**eght D. Cabeljau. Dat de heele oude Rechtsinnige Kercke, alle die boecken voor *Apocryphe* gehouden heeft.

Dit is hy wat te stout ghesproken / indien hy dit gesepdt hadde van sommige/ die hy oock voorstelt *Cap. 1. Sect. 2.* (getrouwelijck/ of niet/ laet ich in't midden) maer dit te seggen hande **GEHEELE** oude Kercke/ dat is te veel/ende onwaerachtich:

Ach

Ik thoone dat vpt de Outvaders/namelijck/die in de oude Rechtſinnige Kercke gheleeft hebben.

Voor eerſt, D. Cabeljau moet bekennen/ dat Augustinus Lib. 2. de Doct. Christiana cap. 8. dese voornoemde boecken stelt in het gerael der Canoniche.

Maer Cabeljau neemt een upvlucht/ tegen Vekiti, Parte 1 pag. 9. segghende/ dat hy daer in/ een particuliere opinie gehadt heeft. Maer die komt over een met het ghevoelen van't algemene concilie van Florencen, sae niet dat van Roomen, onder Gelasius, daer alle de boecken / die wij nu aenbeerden als schrifture de naem voeren/van Prophetische, Euangelische, ende Apostolijcke schriften, door de welcke de Catholijcke Kercke is gefondeert. Iae niet het derde Concilie van Carthagen, ghehouden ten tyde Augustini Anno 400. Canone. 47. oversulekx en bestaet het niet / dat de gheheele Kercke dese boecken voor Apocryphe soude ghehouden hebben.

Doeght hier nu by Innocentius I. Anno 404. Epist. ad Exuperium, vande welcke D. Cabeljau selve bekent pag. 10. dat hy ten groten deele den selven vocht hout, met de hedendaeghsche Roomsch-gesinde.

Maer hy seght / dat Innocentius overslaet het boeck Tobit: Ick hebbe uochtang dat selve hy hem hebbonde in vier verscheyden drucken / als naemelijck/ in dien van Ceulen, An. 1551 van Venetien 1585. van Ceulen 1618. van Parijs 1644.

Den selven Register vindet ict hy Isidorus lib. 6. Etymologiarum cap. 1. D. Cabeljau en voldoet niet met wederom te seggen/namelijck van Innocentius, dat dit een particulier oordeel is van een oudt Leerare, want dewijle men niet en bevindt / dat de Kercke haer in dit stuck heeft teghen ghesproken/ soe en mach men niet seggen dat de gheheele Rechtſinnige Kercke/die boecken voor Apocryphe ghehoueft, gemerckt hare voorzaemste Leeraren van die oude tijden/ sonder tegenspreken / de selve in't Register der Canoniche boecken hebben gestelt.

Nu dat D. Cabeljau, onderschept wil maecten tusschen de Canoniche boecken / als of dese ghemelde

melde Vaders/ sommiche haddeghenomen op 't nauwste/ andere op 't rupmste/ dat is/ een ydel upvlucht/ want en kan by haer niet sulckg bebinden/ maer wel dat sy se alle gehouden hebben voor ware Schrifsture/ alhoewel sy niet te binden en waren in't Register der Joden.

I. AEN MERCKINGHE;

Op de Ketterije der Basilidianen.

Van dese Ketterg ghetuigght Epiphanius,
Heresi 24. dat hare Leeringhe soo schandelyck/ ende onbetaemlyck was / dat sy de selbe aen niemand en durfden openbaren / ofte bekent maecken/ als aen haer eygen Volk.

De woorden van Epiphanius syu dese: Hy Basili des bedeckt sijne boosheyt voor de gene, die wat verstante hebben, ende verlaert die alleen aen sijne Schole, ende die van hem sijn bedroghen. Want voorwaer, 't is schandelyck uyt te spreken, 't gene van haer gheseydt ende gedaen werdt. **D**oorderg seydty: Hy beveelt aen de sijne, dat sy hare Leeringhe by haer souden houden, te weten, om dat hy sijn eygen onbetaemlyckheyt suspect heeft, ter oorsaeken van sijne schandelycke wercken, ende quade Leeringe.

Hier komt nu D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt pag. 558. ende wilt ons mit kracht overstriden/ dat wi de selve opinie dijzen mit dese ketterg; vande Basilidianen, seyt hy/ werdt getuigght dat sy hare Leere verbergien: De Papisten doen mede alsoo, &c. **I**ch hebbe in mijnen Staelje ghethoont/ dat wi onse Leeringen niet en verberghen / vermin ter oorsaeken van eenighe onbetaemlyckheyt ofte schandelyckheypdt / die tu de selbe soude besloten zyn. Ter contrarien/ daer en is niet een Landt/ niet eene Natiue/ ja selch soude bykangs duren seggen niet eene Stad in de werelt/ daer wi onse Leeringen niet met vollen monde/ ofte metter daet verkondighen/ ofte verkondigheit hebben.

Dit segghen, seyd D Cabeljau in sijn Memory-boeck pag 252 is te vergheefs want, de Basilidianen hebben buyten twijfel mede haer best ghedaen, om andere tot haer ghemeenschap te trekken.

¶magh wesen / maer soo nochtans (ghelyck Epiphanius seght) dat sy aen de ghene / die sy bedroghen hadden / belasteden / dat sy aen een van duysent, ende aen twee van thies duysent, haer leeringhe maer en souden openbaren / sae soo sy ghebræght wierden / wat sy waren / dat sy souden haer mytgeheven noch voor Joden / noch voor Christenen.

Wat ghesont verstant sal dit op ons konen passen / die ons de heele wereld deur mytgeheven voor Christenen / ende vry mytspreken aen alle menschen / sonder myneminghe / t'ghene de Christeliche Religie verbat / ende noodigh is tot de saligheyt.

De ghemeene maniere van onderwisinghe, seght D. Cabeljau, die by de Papen, en Munnicken wert gebruyczt, weer med dat sekerlick daer toe leyt, om het volck, t'welck ly aen hare koorde kri ghen, soo blindt, ende onwetende te houden, alst moghelyck is.

¶en sijn maer heuselinghen/ende fatermerchten / om de ghemeente te blindthochen: Laet D. Cabeljau eens bewijzen/ dat wy voor het volck verborghen houden / t'ghene noodigh is tot hare saligheyt. Øfste soo wy het verborghen houden / t'ghene niet noodigh en is / wat doet dat hier ter sake? Wilt dan D. Cabeljau, dat wy aen den ghemeenen man leeren alle de subtiliteyten van Scotus, ende van andere Theologanten die dichtwilg vergheng toe dienen/ als om het verstant te verscherpen / ende te oeffenen? Maerom en doet hy dat mede niet op den Preech-Stoel? oft wie sal hem daerom / veroordeelen als heret / om dat hy menighe disputen verswygght / die nochtans in de scholen worden opghenomen? Wat hy eens van woordt tot woordt beghitte de heele Pausstraetia van Chamierus te preken aen de Ghemeente/ ende

ende dat hy eeng beproebe wat den ghemeenen
man / ende de vroukeng daer van sullen t' hups
draghen.

Doch hier van datelijck bryder in de Aenmerc-
kinghe op de ketterije vande Giosimachi.

Tig dan onwaerachtich dat wyp ghelyck sijg
aen de Basilidianen.

Ten eersten, om dat wyp onse leeringhen niet en
verberghen.

Ten tweeden, om dat wyp het bolck niet blindt/
ende onwetende houden in t'ghene hare saligheyt
aengaet.

Eben wel / D. Cabeljau, wist niet kracht heb-
ben/dat wyp onse leeringhen verberghen: Hoe be-
thoocht hy dat?

P. Hazart, seyd hy / en kan niet loochenen, t'ghene
ick uyt de schriften van twee sijne Mede-broeders, Ledes-
ma, ende Costerus, ghetrouwelijck aengheteykent hebbe.

Maer D. Cabeljau ! wat sult ghy noch ten lesten
al praeten ? seght ghy dat ghy Ledesma, ende Co-
sterus, ghetrouwelijck hebt ghetoerte indien ghy
hier ghetrouw zijt/ soo en weet ick niet wanneer
dat ghy bedzieght.

Seght ghy dat ick niet en kan loochenen/
t'ghene ghy uyt hare schriften hebt aenghetey-
kent ? ist moghelyck ? Leest myn staclje wel pag.
187. daer sult ghy dat gheloochent vinden: waer-
om en hebt ghy niet een woort daer op gherepr.
Hoe sijt ghy hier stom ghebleven ? Hebbe ick u niet
ghethoont voor de oogh / dat sy niet en spreken
van eenighe leer-stucken / ofte soo jar : waerom
en hebt ghy uwe bewijzen daer niet teghen ghe-
stelt / enue contrarie behoont ? Soo neen ? Hoe
kont ghy dan d' authoziteyt van dese twee Jesup-
ten ghebruycken / om ons te berghelycken op de
Basilidianen, de welcke haer voornaemste leer-stuc-
ken verborghen hielden/ende wyp niet?

Doch eeng dan ghesien / wat dese twee Je-
supren segghen / ende namelyck waer van dat sy
handelen.

Voor eerst Ledesma, (wiens woorden te vinden sijn in mijn steltje Pag. 186. ende hy D. Cabeljau Pag. 252.) ghebruyckt de woorden Christi Matth. 7. segghende / dat men het heyligh niet en moet werpen voor de honden, noch de peerlen voor de verckens: verstaende dooz de honden, onghelooviche / en ketters / dooz de verckens, quaede ende onghemanierde ghehooviche; dooz de peerlen, de verholent-heden des ghehoofs; van dese segt hy / dat men de selve aen alle man niet en moet laeten blyken / als naemelijck aen onghelooviche/ ketters / ende onghemanierde ghehooviche.

Hier warght D. Cabeljau: Wat isser nu van my tot last vande Roomsch-ghesinde gheseyt, t'welck hier niet klaer staet uytgedruckt;

Draeght ghy dat D. Cabeljau? Ich antwoorde / dat ghy ons te last hebt ghelept dat wyp onse leerstucken verbooghen houden / voor den ghemeenen man: Ten is niet soo: Ghy hebt u beroepen op de authoeriteyt van Ledesma: Ick hebbe u niet de eghen woorden van Ledesma in mijn steltje ghehoont / dat hy niet en spraeckt van eenighe leerstucken / maer alleen van het lesen der Misse in het latijn / ende der selver woorden/aen alle man niet te doen blycken/ op dat sy dooz moerwillighept / ende spots-ghewijse / niet en souden misbruyckt warden.

Hoozt dan Ledesma noch eens spreken: Voor eerst, het opschrift van sijn 22. Capittel tg: Of men de misse, ende andere goddelijke diensten moet doen in de moeders tale. Sijn besluyt tg: De wijle daer niet soo heyligh is, noch soo goddelijk, gheen Mysterie, soo groot, noch soo hoogh, als het H. Sacrificie der Misse, met recht dan, en moet het selve in eenighe ghemeene tale overgeset noch gledaen werden.

Hier op hebbe ick ghebraeght Pag. 194. Of D. Cabeljau, en sijns ghelyckhe welsouden willen/dat men de woorden / die hy spraeckt in sijn Maechtael/ soude misbruycken tot spot / ende lasterinche / naemelijck op waeghens / schepen/ ende hier-

hierbancken t'welck maer al te veel hedengh
daeghs vande Ghereformeerde ghedaen wort / ten
opsichte vande woorden onser Misze.

Op dit altemael blijft D. Cabeljau, soo stom als
een visch.

De sustinue, sept hys van Ledesma leyt klaer, dat de
verborghenteden des gheloofs niet en moeten aen den
ghemeenen man ontdeckt worden, maer secreet ghehou-
den, ende alleenlyk by keus van persoonen, aen sommi-
ghe weynighe ghopenbaert werden.

Ledesma seght / dat de Mysterien des gheloofs aen alle
man niet en moeten ontdeckt worden. **Wat ist nu?**

Meer, seght D. Cabeljau, en hebben wy niet gheseyt,
ende daer in meynen wy als noch dat de Roomisch-ghe-
sinde Basilidiaensc sijn.

Ich vraeghe u / waer in / dat ghy ons meynt
ghelyck te sijn aen die kettergē

Ghy seght in het bedecken vande verborgent-
heden des gheloofs sonderende u op de woorden
van Ledesma.

Wel aen / ich sie wel dat ghy uw' dobbelhepdt
niet en sult laten / ten sy dat ich de selve kenbaer
make aen de heele wereldt.

Als ick u soude segghen: Den Coninck is ghe-
storven / sout ghy my ten minsten niet moeten
vraeghen / wat Coninck is of die van Spaegnien, of
Vranckrijck, of Enghelandt etc. andersing wat sult
ghy hier uyt verstaen; de Coninck is ghestorven.

Ich belieenne dan noch eens / dat Ledesma sept/
dat de Mysterien des gheloofs / aen alle man niet
en moeten ontdeckt worden: moeten my niet on-
dersoeken van wat Mysterien dat hy hier
spreeckt; seght ghy / dat hy spreekt van alle Mys-
terien in het ghemeen / ghy wort niet sijn ep-
ghen woorden overtuigft van contrarie / te we-
ten / dat hy alleenlyk spreekt vande woorden
die men leest in de Misze / de welcke hy niet en
wilt myghedruckt hebben in de moeders tale op
dat sy van ongheloobighe / kettergē / ende quade
geloobighe niet en sonden diuen tot misbruyck/
spot/

spot/ ende lasteringhe. Bekent ghy (ghelyck ghy nootsakelijck moet doen) dat hy van dese mysterien alleen handelt: hoe kont ghy ons by de Basilidianen ghelycken / de welcke niet hate woorden/ maer hate vooraemste / sae alle leer-stucken voor alle man wilden bedekt gehonden hebben? Thoont dan eerst / dat wy alle onse leer-suctien verberghen / ende ghelyckt ons dan by de Basilidianen.

Maer ghy seght dat Ledesma sich beroept in desen, op de spreuke Christi Matth. 7. van honden, en verckens, ghelyck oock deden de Basilidianen.

Wat verstaet Ledesma dooz honden, en verckens? verstaet hy niet/ onghelooviche, ketters, ende onghemanierde ghelooviche? t'is seker dat sae: beslupt ghy nu hier myt dat wy aen de Basilidianen ghelyckt syn/ diesvolghende ketters?

Soo beslupte ick dan mede hier myt / dat de Ghereformeerde, oock Basilidiaensc sijn/ en ketters.

Dit bewijse ick myt den Dordrechtschen Bijbel, voor eerst op Matth. 7. v. 6. Num. 3. daer hy wel myt druckelijck sepr: dat de hartneckiche, ende moerwillige spotters honden, en swijnen sijn.

Ten tweeden op Apocal. 21. v. 15. Num. 16. daer hy/ de raeende vijanden ende aenbassers Christi, ende des Euangeliums, ofte die de waerheyt eens beleden hebbende, wederom tot haer myspouwsel ghekeert sijn, voor honden hout/ende mytgherst.

Wat seght ghy nu D. Cabeljau? ofte Ledesma heeft qualijck ghespr: ofte niet? Soo sae: verdoemt dan uwen eyghen Bijbel. Soo neen: hoe berispt ghy dan hem?

Verhalven: ofte Ledesma is in dit stück Basilidiaensc gheweest/ ofte niet? Soo sae: soi is dan den Dordrechtschen Bijbel mede Basilidiaensc. Soo neen: Hoe hebt ghy ons dan / op syne authoerscept/ by de Basilidianen vergheleken?

Diet eeng in wat eene brodde dat ghy u strectt / wanneer ghy de woorden van Ledesma op nemen/

opneemt / sonder eenig aen te sien waer van dat
hy spreect.

Seght ghy dat Ledesma , daerom niet Basil-
diaensc is/om dat hy dooz honden, en vercken ver-
staet/ onghelooiviche, ketterij, ende quade ghelooviche,
maer om dat hy op dien voet/ de woorden bande
Misje niet en wilt upghedzucht hebben in de
moederg tale?

Ich hebbe u nu alreede ghezeigt/ dat hier ghe-
ne questie en is van woorden / maer van alle de
leer-stucken der Religie verboghen te houden/
met die reden daer hy/om dat sy schandelyck/ en-
de onbetaemlyck sijn / ghelyck als de Basilidianen
beden/ t'welck ons niet een huyzen en raeckt.

Ten anderen. Sout ghy self wel gheraedsaem
binden/ dat men aen de honden/ en vercken/ dat
is/ soo uwen eyghen **Bijbel** dit verklaret / aen de
hartneckiche, ende moetwilliche spotters, aen de vijan-
den, ende aenbassers Christi, ende des Euangeliens, de
wijse/ ende forme van uw' Nachtmael sou vooz
houden / met perijkel van t'selue te stellen tot
spot / ende lasteringhe? **Soo** sae? Hoe verstaet
ghy van dese woorden Christi? en werpt het heyligh
niet voor de honden, noch de peerlen voor de vercken?
Soo neeuwwaerom berispi ghy dan Ledesma , als
hy eenighe woorden vooz soodanighe menschen
wilt bedeckt hebben? Somma, men soude eer wa-
ter perssen upp eenen key / als dat men upp de
woorden van P. Ledesma soude perssen de minste
ghelyckenisse tusschen ons/ende de Basilidianen.

Ever slecht/sae noch slechter handelt D. Cabeljau,
mer Costerus want

Voor eerst, hy en spreect niet een enckel woort
op al t'ghene ick in myn staetje Pag. 191. 192. 193.
194 upp den selben Costerus hem hebbe voorghe-
stelt / de antwoorde / ghelyck mede bykans in
alle stucken te sien is / is in sijn penne gheble-
ven.

Ten tweeden, al t'ghene dat hy Costero schijnt op
te legghen / is / dat hy mede/ die woorden Christi
B 4 ghe-

ghebruydt heeft: En werpt het heyligh niet voor de honden, &c. **Dit is nu meer als ghenoegh beantwoort.** Maer laet ons wat dieper tuisien/hoe/ende waer van Costerus sprecket namelijck in Enchiridio, van D. Cabeljau ghectteert:

Ich hebbē in mijn staeltje ghethoont Pag. 194. dat hy sprecket vande woorden die men ghebruydt in het bedienen vande h. sacramenten niet up te spreken in de moeders tale: Ergo niet te propooste / t' moet hier op de leer-stucken aenkomē. Hier swijgēt D. Cabeljau wederom stil/ en gheest de sake op.

Ten anderē, sood disputeert Costerus van de schrifture te lesen namelijck in de moeders tale. **Het op-schrift gheeft het up/ t' welck aldus lupt:** of men moet deurgaens toelaten het lesen yande schrifture? **Hy behoont up de schrifture / ende Outvaders dat neen.**

Onder ander/ sprecket hy op de volghende wijse: Wy en loochenen niet dat de voornaemste hoofd-stucken des gheeloofs, die van alle Christenen moetēn ghewezen werden, als uootsaeckelijck wselende tot de saligheyt, in de Apostolijcke Schriften klaer sijn vervadt. Dese, op dat sy dieste vaster souden aenleven in de ghemoederen van alle, hebben moetēn inghedructt worden, met Sermonen, Evangelien, Epistelen, ende het Symbolum van de Apostelen: **Het welck die goddelijcke Princē der Kereke, in t'kort, ende duydelijck hebben willen overleven, aen de naekomelinghen, op dat niemant sich en soude kunnen excuseren van onwetentheyt.**

Hoe sult ghy t' hier mede maken D. Cabeljau? is dit een-stem nigh sijn met de Basilianen, ofte de selve regheuspreken? **Wat dunckt n? Nu wat raeckt die woorden:** En werpt het heyligh voor de honden niet &c. die P. Costerus mede ghebruydt/ en konnen D. Cabeljau niet een siet haten: **Want hy ghebruydt die/sprekende vande overleveringhen, ende seyd:** T'schijnt ghewaerschouwt te wesen van Christo, dat alle leeringen des geloofs, niet en souden by geschrift op t'papier gestelt worden, als hy seyt: **En worpt het heyligh niet voor**

voor de honden. &c. dan voeghter hy datelijcā bp/
wie dat hy door de honden verstaet / te weten de
Hedenen/oste af-valighe Christenen / ghelyck/
sepi hy / als gheweest sijn Julianus, Porphyrius, ende
andere/die de schrifture/soo men uyt hare schrif-
ten bespeuren kan/ tot spot hebben gheselt/ ende
misbrugcht. Wat heeft Costerus hier gheseydt/
t'welck den minsten schijn heeft van de Basilidæn-
sche ketterijē.

Wat nu eeng D. Cabeljau, hier voet hy steeck
honde / ende sich sondere op de authoziteyt van
dese twee voorgaende lesuyten, Ledesma, ende Co-
sterus, om ons te verghelycken hy de Basilidænen
Mit en is so onghelyck niet aen het swart/als
de spreuken van dese twee/aen die kettters.

II. AEN MERCKINGHE.

Op de voorseyde Ketterijē.

Het tweede stück / t'welck ons D. Cabeljau
heeft te laste ghelept/ als hier in over-een-
komende met de Basilidænen, heeft hy ghe-
trocken uyt den H. Irenæus, lib. 3. Cap. 2. Welcken
out-bader/D. Cabeljau alsoo doet spreken: Als sy uyt
de schrifture berisptwierden, beschuldighden sy de schrif-
ture selfs, als of sy haer niet wel en hadde, latter gheenau-
thoriteyt by en was, dat de selve seer verscheydentlyck
sprack, ende om dat daer uyt de waerheyt niet en konde
ghevonden worden, vande ghene die de Traditie niet en
kenden. Nae dien de selve niet by gheschrift, maer door
de levendige stemme was overgelevert; waerom oock
Paulus soude gheseyt hebben: *Wy spreken wijsheit onder
den volmaeckten.* Alsoo oock de Papisten. *Hiet de
Catholijcke waerheyt Pag. 558.*

Ich hadde in myn Staelte Pag. 179. gheseyt / dat
ich op die plaerg die D. Cabeljau citeerde uyt Ire-
næus, te weten/het tweede boeck / het tweede Ca-
pitel / niet een enkel woer daer van en kost
vinden:

Hier

Hier over maeckt mi D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 253. soo veel stampeng / ende bohaag / als of de werelt te klepn waer. Aende waerheyt, seyt hy / en behoefde P Hazart niet langher te twijfelen alst hem beliefde, indien hy maer die kleyne discretie van een onnoosel druck tautje over te sien, ende by hem selven te verbeteren, t'welck licht om doen was, hadde willen ghebruycken. Daer staet in onse Catholieke waerheyt Irenæi tweede boeck het tweede Capittel, daer het moest wesen, het derde boeck, het tweede Capittel, hoedaenigh een miste lingh in cyfer ghetaly van een tweetje voor een drietje, seer licht in t'corrigeren kan werden overghesien. Dit is even wel aen P. Hazart hier stoffe ghenoegh om de waeiheyt van het gantsch ghetuyghenis in twijfel te trekken, ende sijn antwoorde daer over op te schorten tot naerder aenwijsinghe vande rechte plaets.

Maer toe dienen alle dese woorden : Als ick de plaeſte niet en kost vinden / hoe kost ick die beantwoorden?

ICK gheloof, seght D. Cabeljau, dat het hem aen een ander kant gheschort heeft, namelijck dat dit ghetuyghen van Irenæus, om te thoonen de over-een komste van Basidianen, met de Roomſche ghesinde, in de H. Schriften te verkleynen, en de Traditione te verheffen, klaerder is, dan dat het met eenighe glossen, van hem kan verdonckert werden: Ende dat hy daerom het ander sluyp-weghje heeft willen ghebruycken.

ICK bidde u D. Cabeljau, soo veel woorden niet. ICK bedanke u hooghlyck dat ghy my nu de rechte plaeſte / de welcke een heel boeck verschilde / ende daerom niet soo licht te vinden en was/hebt aengeteekent: ICK bedanke u/ segghie ick / want ghy hebt my uwē eyghen wapenen in de handt ghesteken / om u den doodtsteek tegheven: Ghy hebt u op Irenæum beroepen / ghy sult oock tot Irenæum gaen/ maer tot uwē groote schande.

Alleenlyck/ soude ick gheern weten / de wijle dit ghetuyghenig Irenæi soo klaer lach voor u/ waerom

Waerom dat ghy self / dat aen uwe ghemeente niet en hebt voorgestelt niet verkort/soo ghy doet in uwe Catholijcke waerheyt,maer in't geheel: doch ghy zyt wel soo wijs ghewest / dat ghy u selven niet en hebt schoon gheheven.

Laet ons dan de woorden Irenæi wat voller/ende breeder hoozen als gy de selve h. bt voorgestelt.

Als de Valentiniæn, seydt hy/Marcionisten, Cherrithianen, ende Basilidianen, worden bevochten met de schrifturen, sy beschuldighen de schrifturen, als of sy niet wel en waren en sonder autoriteyt, ende verscheydelyck spraken, ende dat de waerheyt uyt haer niet gevonden kan worden, van de ghene, die de Overleveringe niet en weten: Want sy segghen dat sy niet by schrift,maer met levende stemme is ghegeven: Waerom oock Paulus, soude gheseyt hebben: Wy spreken de wijsheit onder den volmaekten, ende niet de wijsheit van dese werelt: Ende dese wijsheit seght een jeder te weten de welcke hy uyt sijn eygen selven heeft gevonden, dat is, versiert heeft: Een jeder van haer den Regel der waerheyt verdraeyende, en is niet beschaemt te preken. Nu, als wy haer, die tegen de overleveringe strijden, beroepen op d'Overleveringhe, de welcke vande Apostelen is, ende door de successie der Priesteren inde Kercke bewaert wort; sy sullen segghen, dat sy wijsier wendende niet alleen dan de Apostelen, maer oock dan de Priesters, die oprechte waerheyt hebben ghevonden; ende dat de Apostelen met de woorden des Salighmakers, vermenghd heben t' gene de Wet raeckt, ende dat sy allein ontwijfcelijk, ende onbeleekelijck, ende opechelijck weten het verholen Mysterie. Tot noch toe Irenæus.

Waer over berispt hier desen h. Out-bader de Basilidianen: ontbint den heelen discours/ende ghy sult het bevinden / ende samien ontdecken datter niet meer ghelyckenisse en is tusschen ons / ende haer / als tusschen het licht / ende de duisternissen.

Voor eerst dan / sy bevochten de schrifturen, ende beschuldighen de selve als of sy niet wel en waren, sonder autoriteyt, teghenstrijdigh, en de sonder de waerheyt.

Bulck

Suleix en heeft de Roomische Kerche nopt gheleert. Want sy en heeft nopt gheleert/dat de schrifture niet wel was / dat men npt haer de waerheyt niet binden en kost Ec.

Ten tweeden leerden sy/dat de schrifture niet by gheschrift/maer door lebende stemme ghegeheven was : Waer npt volghet dat sy al wat gheschreven was/moesten verwerpen.

Waer / ofte manner hebben de Catholijcken dit opt geseyt/ofte gheleert: contrarie/sy aenbevenden al wat van Apostelen ende Propheten gheschreven is.

Ten derden, dat een seder van haer de wijsheid opt sijn epghen selven ghebonden hadde?

dit en past in my gheensing niet op de Catholijcken/maer veel beter op de Ghereformeerde/ die de schrifture mytlegghen / elck naer haren sin / segghende : Ich verstar dat so ; ende van waer komen noch daghelyck soa menighe verschryden Secreten ende opinien / die het meestendeel spryten opt de Ghereformeerde / als opt dat epghen verstaen/ende vermae.

Ten vierden. Dat my D. Cabeljau eeng segghe/hoe hy die woorden Irenaei verstaet / dat dese ketters streden tegen de Overleveringhe/ als sy op de Overleveringhe / van de Catholijcken wierden beroepen: wat voor een overleveringhe was dit? Van de Apostelen , segt Irenaeus , ende successie der Priesters ; soo beriepen dan in die oude tyden / dat is/ over 1400. jaren / de ketters op de overleveringhe: Waer henen nu D. Cabeljau als ghy ons berispt over die selve ghewoonte/ die by de oprechte/ en de rechtsinnige Kerche Christi ghepleeght is gheweest : Wp beroepen u van ghelycken op de Traditie / namelijck die door de successie der Priesters , ons is overgelevert / ende ghy-lieden spot daer mede / soa als de Basilidianen in die tyden hebben ghedaen : hebbe ick gheen meerder reden / om u keden aen die ketters ghelyck te maken / als ghy hebt om ons daer by te verghelycken/

ken / daer ghy klaer siet uyt de woorden van Irenæus , dat wij het niet en houden niet die ketters / maer ter contrarjen niet Irenæus selbe / en niet de Rechtsunige Kercke van over 1400 jareue

Hadt ghy toch Irenæus al stillekeng laten bernsten / ghy en sout u selven niet ghescreftt hebben tot schande.

Derhalven sal my D. E. noch schuldigh blijven van sich te verschoonen / over de bedrieghelycke citatie raeckende P. Ledesma, ende P. Costerus.

A E N M E R C K I N G H E.

Op de Ketterije vande Gnosimachij.

DEn H. Joannes Damascenus , die alleen van dese ketters weet te spreken *lib. de Heresibus*, heeft ons de selve upghedrukt met dese verwen (ghelyck ict hem oock in myn staeltje voorghestelt hebbe Pag. 197.) De Gnosimachi sijn die, de welke alle de kennisse, ende wetenschap vande Christenen soo wederstaen, dat sy segghen, al ydelen ende onnoedighen arbeyt te wesen, eenighe wetenschap te soeken in de goddelijke schrifturen, nae dien Godt de Heere van een Christen niet anders en eycht als goede wercken.

Met dese ketters verghelycht ons D. Cabeljau in myn Catholijcke Waerkeyt Pag. 359. Om dat wy , sooo hy spreekt / het volck afbreken van t'lesen vande schrifture , ende recommanderen het gheleove vanden koolman, die anders niet en wist te segghen , dan ick gheleove, dat de Kercke gheleoft, &c.

Ick hebbe hier teghen in myn staeltje bewesen/ datter de minste apparentie niet wesen en kan van ons/ niet dese ketters gelijck te maken.

Ten eersten, om dat sy alle wetenschap verwieren/die men uyt de schrifture kan halen / haer soovre/ dat sy het voor pdelen / ende onnoedighen arbeyt hielden de schrifture te lesen/om daer eenighe wetenschap in te soeken.

Ten

Ten tweeden, om dat sy gheen wetenschap een verepschten/maer alleen goede wercken.

Ter contraraten / al hoe-wel wy het lesen van de schrifture/ aen den ghemeenen man niet toelaten / nochtans wy doen ons upterste beste dooz Hermoonen / Collatien / Vermaeninghen / ende andersins / dat sy de wetenschap vande selve mochten hebben: want den H. Paulus is hier in onse voorgangher/ als sy sept / dat het gheloove is niet uyt het lesen/ maer uyt het ghehoor, dien teghel onderhouden wy / als wy en de wetenschap van schrifture / ende de hooft-stucken des gheloofs noodigh ter saligheyt / met alle middelten instampen aen de Ghemeente. Doch / dat wy haer de schrifture niet laten lesen/ daer in volghen wy mede den Neghel Pauli, de welcke sept / dat het niet alle leeraers en sijn, noch de gave hebben vande selve uyt te legghen. Hoe strijden wy hier teghen alle wetenschap der Christenen/ soo als de Gnosimachi den?

Ten anderens: Waer ofste wanneer hebben wy niet anders verepscht van onse Ghemeente als goede wercken? Leer en wy niet / dat sy de wetenschap moet hebben als noodigh ter saligheyt / datter is eenen Godt / dgn / ende een / ende soo voortg van alles wat in't Symbolum / ende in de schrifture begrepen is / als noodigh ter saligheyt? is dit alleen de goede werken aenprijsen / sonder eenighe wetenschap / ghelyck de Gnosimachi deden?

Maer hier op seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 253. Daer is licht op te antwoorden, namelijck dat ten minsten soo veel overblijven sal, indien de Roomsch-ghesinde niet en moeten gheseyt worden sulcke alghemeene haters van alle wetenschappen te zijn, als de oude Gnosimachi waren, dat sy nochtans ten deele haers ghelyck sijn.

Want ons hoozen: in wat deel sijn wy haer ghelyck?

Het ghene, seght D. Cabeljau, de Gnosimachi waren ten,

Vande Ketterije der Gnosimachi. 31

ten aensien van alle wetenschappen, in allerley soorten van menschen, dat zijn de Roomsch-ghesinde in opische van t'ghemeene volck, onrent kennisse van goddelijke dinghen, haters naemelijck, ende beletterers vande selve, en aenprysers van eene domme onwetentheyt.

Wat en kan een man nter segghen / als hys seght al wat hys wil / ende sonder fondament spreekt / ende reden? Daemt ghy ons haters / ende beletterers van kennisse der goddelijke dinghen / voort so veel de ghemeene man aengaet? wat verstaet ghy dooz Goddelijke dinghen? stukken die noodigh sijn te weten ter saligheyt / Ick wenschte wel dat alle Ghemeente mocht ghestelt werden neffens de onse / dan soude men eens blaet konen sien hoe dom de uwe is diesaengende ten opschitte van onse: hoe kont ghy ons haters noemen van soodanighe kennisse / daer wy met handen / en voeten / om soot te sprekken / de selve instampen in den Catechismus, in de Sermoonen, in de Collatien, in de Biecht-stoelen, in besondere vergaederinghen, tot dien epnde oprecht / in de ghemeensame haudelighen, in de gheschreven boecken, &c. noemt ghy die haters / ende beletterers van de kennisse der goddelijke dinghen / ten opschitte van den ghemeenen man / daer wy meer / ende krachtriger middelen ghebruycken / als ghylieden / om den ghemeenen man de kennisse in te drucken? Hoe sal ick dit verstaen?

Of meynt ghy misschien / dat wy haters sijn van de kennisse der goddelijke dinghen / om dat wy het lesen van de schrifture niet toelaeten aan den ghemeenen man / dat is immers een slecht bescheert: als of men / die werenschap / ende kennisse so wel niet en kost bekomen dooz het gehoor / als dooz het lesen.

En wat is toch de krenisse / die de ghemeente hy u lieden haelt upt het lesen van de schrifture / dat leert ons maer al te veel de daghelyckiche experientie / te weten / dat spreenen hoop schrifturen weten te segghen sonder verstan / ende die

nter

niet meer en passen op de materie als een tanghe op een vercken: ende dan haer noch durven stelen teghen haer eghen leeraers. Ist wel de pijnre weert/ soodanighe kennisse te haleu uyt de schrifture?

Ten anderen, ghy moest bewijzen / om ons oock ten deele ghelyck te maken aen de Gnosimachi, dat wy oock de minste wetenschap / ende kennisse niet en konen verdaeghen in den gheimeeuwen man/ghelyck dese ketters deden/ten opsigte van alle man: dit en sijt ghy niet machtigh te doen Ergo ghy en sijt niet machtigh te verhooneyn/ dat wy oock ten deele ghelyck sijn aen de Gnosimachi.

Jae/ seght D. Cabelsau voorzerg: De Roomschghesinde segghen, tot de Leeken, Godt eycht gheene diepe kennisse van u, maer een inghewickelt, Coolmans gheloof, ende een blinde ghelooftaemhert, die beter is dan groote kennisse, en veel beter met onwetentheyt, dan met wetenschap wil vergheselschap sijn.

Dat en hebben wy uopt gheseyt/ dat een inghewickelt gheloof beter is, dan groote kennisse; want wy wenschen / dat sy allegaer mochten hebben een volle/ende diepe kennisse van alles/wat haer nooddigh is ter saligheyt/ jae wy doen van alle kanten/ende niet alle middelen ons uytsterre beste/om haer daer toe te brenghen/oste thoont ons waer in dat wy komen r'ontbeken: Weet ghy niet anders yp te brenghen als het lesen vande schrifture: Wy volghen den reghel banden H. Paulus, die ons wel dypdelijck seght datse niet alle leeraers en sijn, ende niet alle de gave hebben van uytlegghen: waer uyt wy seer wettelijck besluyten / dat sy haer niet alle en moeten bemoepen met het lesen vande Schrifture.

En/ indien daer sommighe sijn/ die van verstant/oste begrijps weghe / de natuerlycke bequamicheit niet en hebben om tot de diepste kennisse/ ende wetenschap te gheraekken: Wat isser gen misdaen / indien wy van haer vereysschen eenne

eene blinde ghehoorsaemheyt / in het onderwerpen van haer verstant / t'welck wpter nature soo verre niet en strecht: wat doen wy hter wederom anders / als t'ghene ons den H. Apostel Paulus leert. 2. Corinth. 10. 5. daer hy wil/dat men sijn verstant sal ghevangen gheven tot den dienst Christi, ende volle ghehoorsaemheyt hebbene

Wp sooo verre D. Cabeljau, daer iemandt van uwe Ghemeente hy u quame/ met eene twijfelachtigheyt inde Schrifture/ ende dat ghp hem de schriftur verklaerde/hp nochtang de selbe niet wel en kost aen-nemen: Sout ghp hem niet segghen/dat hy sijn verstant behooerde t'onderwerpen aen sijne Leeraerg/ die hem de schrifture verklaren: ende sooo hy even wel dit niet en verstant / sout ghp hem hier over niet berispen: wat is nu verame-lijcker sijn verstant t'onderwerpen / met gehoozaemheypdt/ aen de Stercke / die Christus ons ghebiedt te hoozen / ofte wel aen besondere leeraerg/ wat berispt ghp dan in ons/ t'ghene ghp self niet en kont lieden:

T'is notabel, seght D. Cabeljau, dat juyst de selve reden; die nae t'ghetuyghenis van Damascenus, de Gnosimachi ghegeven hebben tot versterckinghe van hare opinie, namelijck dat Godt niet anders van een Christen eycht, dan fraeye, goede handelinghen, oock is de eyghen voorwendiche der Roomsch. ghesinde by de Leeken.

Ich hebbe in myn staelic Pag. 199. dit gheloochent / dat wp van onse Leeken niet anders en vereppchen dan goede wercken; hebbe derhalde oock nu contrarie bewesen: vervolghens blijven wp/ ende in leeringhe/ende in de daet selve / ende in de reden gantschelyck verschillende haude Gnosimachi, ende D. Cabeljau blijft ontrouwigh/om dat hy ons by de selbe heeft vergheleken.

Maer hy klaeght van wp/ dat ick stil-swijghe op het ghetuyghenis vanden Cardinael Hosius: Ich en kan hy hem anders niet vinden/ als t'ge- ne iek nu hebbe gheseyt.

Wat belanght Doctor Colus, die D. Cabeljau me-

de citeert in sijn Catholijcke Wacreydt pag. 560. Ende de name / en de schriften van desen Doctoor zijn my onbekent: Indien hy maer mondelingh ghesproken heest/ wie sal ons kunnen goet doen/ dat hy sulcks heest gheseydt / ende op wat sin sal dan dit opschlossen tot naerder aenwijsin ghe.

AEN-MERCKINGHE

Op de ketterije vande Ossenen.

Van dese sette sept D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wacreydt pag. 560. Vande Ossenen, wijft Epiphanius aen Heresi 19. dat sy leerden te sweieren by de creaturen; ghelyck de Papisten by Maria, ende andere Heylighen doen.

Ich hebb' in mijn Staeltje ghethoont pag. 200. &c. datter gheene ghelyckensse en is.

Hier komt D. Cabeljau in sijn Memory-boeck p. 253. ende braeght: Oft niet Epiphanius vande Ossenen ghetuyghe, dat sy haer volck leerden sweieren, niet alleen by Godt, maer oock by sommighe creaturen?

Geit andtmoorde dat jae: Maer segghe / dat D. Cabeljau in den staet vande questie verdraept/ ende verandert: Want in sijn Catholijcke Wacreydt hadde hy gheseydt / dat de Ossenen leerden sinceren by de creaturen in't ghemeypn / ende nu in sijn Memory-boeck bekent hy / dat sy maer leer den sweieren hy sommighe creaturen in't besou der. Hier uyt en magh-men nu gheensing besluten/ dat Epiphanius berispt het sweieren by de Creaturen in't ghemeypn/ oft by alle Creaturen / want van een besondere voorstellinghe en magh-men gheen ghebolgh maecken tot een algheinepne. Alsoo endreught dit ghebolgh niet. De Coningh verbiedt sommighe waere, ergo hy verbiedt alle waeren. Wederom en deught dit ghebolgh niet. De Coningh reformeert sommighe soldaten, ergo hy reformeert alle

alle soldaten. **Wederom:** De Roomse Kercke verbiedt vleesch te eten op somm'ghe daghen, ergo sy verbiedt dit op alle daghen.

Da dat D.Cabeljau soodanighe reden-kavelinge maecht in dese materie / blijcht uyt sijn' epghen woorden: Want hy seydt: 'Tis clae dat Epiphanius het gheheel sweiren by de Schepselen (hier noemt hy't wederom in't ghemeypn) in de Ossenen, als quaedt verdoemt.

Iek loochene dat/ende behoone het contrarie uyt de epghen bekententsse van D.Cabeljau, ende de clare woorden van Epiphanius. D.Cabeljau bekent in sijn Memory-boeck, dat Epiphanius ghetraght / dat sy haer volck leerden sweiren by sommighe creaturen; Welche dese creaturen waren/seght Epiphanius, te weten: Het sout, het water, de aerde, het broodt, den hemel, de locht, den windt. Nu is't seker / dat men van gheene besondere voorstellinghe (soo iek hoven met dyp andere exemplaren hebb' bewesen) gheen ghevolgh en magh maecken/tot eene alghemeyne; Ergo volghens de bekententsse van D.Cabeljau, en de clare woorden van Epiphanius, al-hoe-wel het sweiren by sommighe creaturen, namentlyk / het sout, het water, de aerde, &c. als ketterg verdoemt wordt/ hier uyt en volgh niet / dat het sweiren by alle creaturen/ als quaedt/ost ketterg verdoemt wordt.

Daer-en-boven soo seggh' iek / dat dese ketterg swoeren by de creaturen als goden. Wat bewijse iek uyt Epiphanius selve / want volghens d'oversettinghe van Janus Cornarius tot Basel Anno 1542. haren eersten Stichter Elxai, hadde haer dit sweiren gestelt tot eenen goddelijcken dienst/ dat is/soo het Griek woordt Larrie, beteekent/ een dienst/ die Godt alleen toekomt; volghens d'oversettinghe van Dionysius Petavius tot Parys Anno 1622. hy heeft-se doen sweiren by het sout, Water, &c. als wselende goden.

Ten lesten. Epiphanius spraeckt namentlyk van eenen valschen ost lichveerdighen eedt / die dese ketterg

ketters / swestrende by het sout , Water, &c. doorgaeng deden. Wit blijcht upt syne Woorden/ met de welcke hy sijn Capittel sluyt/segghende : Christus heeft ghestelt , dat-men in gheender manieren en soud' sweieren, oock selve by Godt niet , noch andersins. Wat dunckt u / D. Cabeljau , ty dit waerachtigh/ dat-men nopt / oft gheensins niet / by Godt en magh sweieren ? bekent ghy niet pag. 254. dat Epiphanius het wettigh sweieren hout voor een werck van Godts-dienst, het welck by niemand anders naem, dan by den naem des levendighen Godts gheschieden magh? Hoe seght hy nu dan hier soo dupdelijck/ dat Christus ghestelt heeft dat-men gheensins en sond' sweieren by Godt ? oft ghy moet segghen dat Epiphanius in't selve Capittel / sae op 't selve bladt sy selven teghen-spreeckt / 't welck ongherijnt is te segghen/ oft ghy moet voodisakelijck bekennen/ dat hy hier niet en spreekt van eenen wettighen eedt / maar van eenen eedt die ghedaen wierdt oft uyt lichtbeerdigheyt / teghen *Exodi* 20. 7. oft met valscheypdt / teghen *Exodi* 20. 16. Hoojt nu/ wat hy hier upt beslupt : 'T is den quaden, seyd hy/ die door Elxai ghesproken heeft ; die niet alleen en bedwinght te sweieren door Godt, maer oock door't sout, water, locht, windt, aerde, en hemel. Draghe hier noch eeng/ hoe kan Epiphanius segghen/ dat het sweieren dooz Godt/ quam van den dupbel/ghemericht dat Epiphanius leert / dat het sweieren by Godt / een werck van Godtsdienstigheyt is / ghelyck het inder waerheypdt is; soo moet hy dan hier noot-sakelijck spreken/ oft van eenen valschen/ oft van eenen lichtbeerdighen eedt : Op de selve voet spreekt hy van het sweieren by het sout , water, locht, Ergo hy spreekt hier mede / namentlijck van eenen valschen/ oft lichtbeerdighen eedt/ die sy swoeren by dese scheyselen / als goden: Waerom hy oock hier teghen stelt het verbott Godts *Exodi* 20. 7. Ghy en sult gheen ander Goden hebben, behalven my , ende ghy en sult in't sweieren niet ghebruycken den naem van eenen anderden Godt.

Belijft

Welkeft u nu te weten / wat voor een valschen eedt de Ossenen, namentlyck deden: Hoozt wedersom Epiphanium. *Exsai* seyd h^y heeft syne naevolgers gheleert, dat sy Godt souden verloochenen, en door gheveystheydt souden deelachtigh worden vande grouwe-lijcke diensten der af-goderije. Dan heeft hy haer noch vaster inghedruckt, datmen het gheloof magh af-sweiren met den mond, ende darter gheen sondē in gheleghen en was. Hier hebt g^y nu den echtyghen text van Epiphanius, met alle syne omstandigheden / es actien der Ossenen, op de welcke de berispinghen van Epiphanius vallen.

Wesen h^y. Oudt-bader dan/ en berispt in de Ossenen niet het sweiren by de creaturen in't ghemeyn / oft het enckel sweiren by de Schepseleⁿ, soa D. Cabeljau hem toeschijft / maer het sweiren al-leen by sommighe schepseleⁿ in't besonder / also namentlyck het Sout, water, Locht, Windt aerde, Hemel, de selbe aen syne naebolghers voortstellende als Goden: Iae spreekt veel eer van eenen valschen/ ofs lichtbeerdighen / als van eenen wettighen eedt / met den welcken de Ossenen Godt verloochenden/ ende haer gheloovē / met gheveystheydt af-sweirende/ haer hielden aen de grouwe-lijcke diensten vande afgoderije.

Wat middel nu/vraegh' ick noch eeng/ om ons met dese ketters ghelyck te maken?

'Tis waer / wy sweiren by de Heylighen / de welcke Schepseleⁿ zyn / maer dit en heeft Epiphanius in de Ossenen niet in't besonder berispt.

Indsen my D. Cabeljau noch eeng seyd/ dat Epiphanius het sweiren by alle schepseleⁿ verdoemt: Ick hebb' boven contrarie upt syne woorden bewesen / sae upt de bekentenisse van D. Cabeljau sel-ve/ dat hy maer spreekt van sommighe; daer hy hebb' ick gherhoont / datmen gheen ghevolgh en magh maken van sommige, tot Alle, soe en is dan D. Cabeljau niet machtigh te bewijzen / dat Epiphanius berispt het sweiren by alle schepseleⁿ, dies- vol-gende blijven wy in ons geheel van te sweiren by sommige, ende namelyck de Heylighen,

Maer D. Cabeljau segdt / dat Epiphanius dit sweten bande Ossenen hyt sout, water, &c. daerom bespft / om dat het sweten is een werck van Godts-dienstigheydt.

Epiphanius spreekt van Latria, dat sg/van eenen dienst die Godt alleen toekomt / ende seght / dat dese ketters hy de locht/water/ &c. swoeren / tot soodaniche Godts-dienstigheydt, *Eis λατρεία*, dat sg/ om aen die schepselen te bewijzen de eere die Godt alleen toekomt: Maer wy en sweten hy de Heilighen niet / om haer te behoonen de eere die Godt alleen toekomt/ Ergo/gheen ghelyckenis.

Seght D. Cabeljau, dat dit sweten niet gheschieden en han/ten zp datmen aen de Heilighen soodaniche eere bewijse: Soo staet het D. Cabeljau toe/te proberen / dat het sweten in't ghemeijn/ niet anders in sich besuupten han/ als eenne opperste eere die Godt alleen toekomt; ende moet ons segghen/ oft Paulus 1. Tim. 5. 21. oock soodaniche eere bewesen heest aen d' Enghelen/ als hy de selvene/ nessens Godt/ ende Jesvm Christum geroepen heest tot ghetrouwghen. Soo jaer? berispt dan oock Paulus; soo neen? wy en doen niet anders als Paulus.

Derhalven soo seggh' ich/ dat wy hy de Heilighen niet en sweten als Goden / maer als hy soodaniche schepselen / in de weleke Godt hysonderlyck uitschijnt.

Dese excuse/seght D. Cabeljau, sonden de Ossenen oock kunnen doen hebben. Epiphanius seght/ dat sp hier mede niet te breden en waren/maer dat sp de locht/ water/ sout/ hielden voor Goden. Siet boven.

D. Cabeljau laet onbeantwoort de spreuken Christi Matth. 23. v. 21. Wie swiert by den tempel, &c. ende segndt ons tot de platz / daer hy handelt vande aenroepinghe der Heilighen teghen Vekiti. Hy moet ons de platzse wat naer aenwijzen/ want ich en hebbe daer hangheen sweten kunnen vinden.

Ten

Ten laetsten / seght D. Cabeljau : 'Tis noterens
weerdigh, dat P. Hazart, ende Epiphanius hier in terminis
malckanderen teghen spreken. P. Hazart seydt : Christus
leert, dat den eedt by de creaturen, in de welcke Godt be-
sonderlyck uytshijnt, ghedaen, goedt is, Epiphanius con-
trarie, leert dat se Christus als quaedt verbiedt.

Wijst my de woordien aen/daer Epiphanius seght/
dat Christus den eedt by de creaturen/ in de welc-
ke Godt besonderlyck uyt schijnt / als quaedt
verbiedt. Ick binde wel dat hy den eedt verbiedt
die ghedaen woerdt by creaturen als Godeu; ick
binde oock dat hy den valschen / oft licht/be erdt-
ghen eedt verbiedt/maer waer spraeckt Epiphanius
van creaturen / in de welcke Godt besonderlyck
uyt schijnt : oft waer seyd hy / dat de Ossenen
swoeren by de Locht, water en Sout, om die reden
alleen / dat Godt in haer besonderlyck uyt-
scheen : Zijt ghy dit niet machtigh te rhoonen/
soo hebt ghy dan bedzoghen / als ghy gheseydt
hebt / dat ick ende Epiphanius malckanderen te-
ghen spraeken : Ende dan blijst ghy noch over-
tuught van ontrouwigheyt / als ghy ons ver-
gheleken hebt by de Ossenen.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Carpocratiten.

Tis seker dat dese secrete eenighe beeldien
Christi ghehadt heeft / ende de selve ghe-
eert / oft om beter te segghen / onteert,
Want soo ghetuugghen Epiphanius *Heresi 27* ende Irenaeus *lib. 1 cap. 24.*

Mu is de vrughe / oft dese secrete hooch kettersch-
is ghehouden ghetweest, eerst, om dat sy die beel-
den enckelijck hadden; ende ten tweeden, om dat sy
die selve eerden, nu't ghemeyn ghesproken?

D. Cabeljau seght van alle begyde dat haer; eerst
in sijn Catholijcke Waeheydt pag 560. De Carpocratit-

40 Vande Ketterije der Carpocratiten.

sen, seydtyt hy/worden beschuldight, dat sy beelden onder
haer HADDEN, &c, ende dat sy die EERDEN,

Ten tweeden, in sijn Memory-boeck pag. 254. en-
de 255. De vijfde soort van ketterije, bestaende in te
HEBBEN, en EEREN van de beelden.

Iren: Selts het HEBBEN, en EEREN vande beelden
Christi werdt haer qualick aghenomen, &c.

Wat het HEBBEN der beelden belanght/ indien
dit ketterisch is/ hoe sal het van D. Cabeljan maec-
ken met die van sijn ghemeynte / die de beelden
Christi, oft andere / bewaren in hare Cabinetten/
oft salletten / ter oorsake van hare besondere kon-
ste / met de welche sy van de vermaerde Mee-
sterg ghemaectt zyn / houdende die voort cene be-
sondere rareteyt ? sae / hoe sal hyt maken met
de ghene die haer hemoept hebbt met den Preeck-
stoel van Amsterdam, daer soo vele beelden in ghe-
sneeden zyn/ ende staen in't publick ? sae hoe sal
hyt maecken niet sijn enghen Dordrechterschen
Bijbel, daer Godt oft de H. Qyvuldigheyt voort
wigtghedruckt staet inde forme van eenen Qy-
hoeck ? Wilt hy dese allegaer oock als ketterg
veroordeelen / oft niet ? soo sae : Hiet eens wat
danch hy sal halen by de liefhebbers van schil-
derijen / ende by de Ghemeynte van Amsterdam,
ende by de Predicanten die haer ghemoepht heb-
ben met den Dordrechterschen Bijbel. Doeniet ? Soo
en moet het dan niet aenkommen op't enkel HEB-
BEN der beelden/ maer op het EEREN der selve.

Hu is de vrage dan/ oft Epiphanius ende Irenaus
de Carpocratiten veroordeelt hebben als ketterg/
om dat sy de beelden Christi entkeich eerden/sou-
der meer ?

D. Cabeljan seght ront wpt dat sae / soo als ho-
ven blijkt wpt sijn' woorden. Iek ter contrarie
hebbt in mijnen Staetje ghehoont dat neen / maer
dat het alleen moet aenkommen op de maniere
met de welche sy de selve beelden eerden / Welke
maniere wel inghesien wessende/sal blycken voort
te oogh / dat sy die niet en eerden / maer groote
schau-

schande aendeden ende onteerden. Dit sal ons
uwtwijzen het verhael van de twee voorsepde **hij**.
Oot-baders / de welcke ghelyckelijck ghetup-
ghen / dat sp de beelden Christi, stelden neffens de
beelden vande Heydensche Philosophen / name-
lijck van Pythagoras, van Plato, van Aristoteles, en-
de van andere / ende dat sp die al samen aenba-
den / doende daer voor Heydensche **Sacrificien**/
ende **Ceremonien**.

Hier binde ick twee groote ongherijmtheden:
De cerste, dat dese ketters de beelden Christi stelden
neffens die vande Heydensche Philosophen/ ende
die al samen met de selve eere achtervolghden;
Wat is dit anders als metter daer thoonen dat
Christus niet meer eere weerdigh en was als Plato,
Pythagoras, Aristoteles, ende andere Heydensche
Philosophen?

De tweede, dat sp daer voor deden Heydensche
Sacrificien ; wat is dit anders als metter daer
thoonen / dat Christus niet meer eere weerdigh en
was als de Afgoden?

Nu laet ick alle ghesonde verstanden vonnissen/
of dit niet en is Christum onteeren / als men
hem/ ofte syne beelden geene meerder cere meynt
weerdigh te wesen dan Heydensche Philosophen/
ende af-goden?

Dese ongherijmtheden verdoemen niet recht
Epiphanius, ende Irenaeus, als kettersche : Ende dese
en hebben wyp nopt begaen : Ergo wyp en sionen
niet ghelyck gheselt werden in t'eren van Christi
beelden/aen dese ketters.

Hier op seght D. Cabel, au Pag 255. In de toe-cyghen-
inghe en is van my niet gheseyt, dat de Roomsch-ghesinde
in alles de Carpocratien ghelyck sijn, maer specialijck
in dat een stuck van Christi beelden te **HEBBEN**, ende te
EREN.

Seer wel; maer wne toe-epgheninghe en kan
hier niet gheden/ ten sp dat ghy te vozen bewijst/
dat Epiphanius, en Irenaeus de Carpocratien voor Kett-
ters hebben ghehouden precijc om het enkel **HEB-
BEN**,

BEN, ende enckel EEREN der beeldien / sonder meer.

Ghy en kont niet segghen dat sy om het enckel HEBBEN veroordeelt syn/ten sy dat ghy oock voor herters wilt houden / ende de lief-hebbers van schilderien die de beeldien Christi, ofte van andere Heilighen als rariteiten bewaeren / ende die/de welcke haer hemorpt hebben met den Preechstoel van Amsterdam , ende met den Dordrechtschen Bijbel.

Ghy en kont niet bewijzen dat sy veroordeelt sijn gheweest / om het enckel EEREN der beeldien/ In t'ghemeen ghesproken ; ghy seght het wel/ende ghy seght het tot vier/ of byf mael toe / doch ten is met gheen segghen te doen ; ick verepfsche bewijzen/ thoont my dan myt dese twee Out-baders dat dese secte van haer is berispt gheweest/ over het enckel eeran der beeldien/sonder meer.

Ghy seght niemant en kan die loochenen: Ende ick loochene het/ segghende / ende bewijsende dat sy de ongherynde maniere van eeran / dat is / het ont-eren alleen hebben berispt / ende niet het enckel eeran in het ghemeen : want andersins/ wat was het van noode alle die omstaendigheden/ende vande Heydensche Philosophien / eude van Heydensche Sacrificien / en Ceremonien daer hy te voeghen / indien sy dese Secte alleen hadden willen berispen over het enckel eeran der beeldien : Stelt my nu een bewijz alleen hier teghen om my segghen goet te maken / & cris mihi magnus Apollo.

Ghy haelt nie een oude koep myt de gracht/ die meer als thienmael / jaer twintig mael is verantwoort geweest/ te weten het fabelken van Anabatha, daer Epiphanius, sonde doen in stukken snijden hebben / een heelt/ t'welck voer de kerck denre hinck ; hier myt wilt ghy beslypten dat Epiphanius, het hebben/ ende eeran der beeldien niet en kost verdragehen. Ende ghy citert sijnen bries aen Ioannes Hierosolymitanus.

Ach

Iek segghe / ende dat desen brieft / ende het
sept daer in begrepen loutere fabels sijn ende ge-
dichtsels.

Doch ghenomen / het sept selve waer klaer:
wat sult ghp hier mede winnen ? niet meer / als
dat Epiphanius het HEBBEN der beelden niet en
heeft konen verdraeghen (want van het EEREN en
wert hier gheene meurte ghemaect) kont ghp
oock / het HEBBEN der beelden niet verdraeghen:
smijt dan den preeck-stoel van Amsterdam om ver-
re / scheurt het eerste bladt uyt uwen Dordrecht-
schen Bijbel, verdoemt de liefhebbers van rare/en-
de antique schilderijen / als ketterg.

Mu gae ich bewijzen dat de daet selve een fabel
is / ende dat dien voornoemden brieft versiert
is.

Aengaende de daet selve : De persoon die dit
beeldt soude doen weghe nemen hebben / ende in
stucken snijden / soude Epiphanius gheweest sijn.
Hoe kan dit wesen ? D. Cabeljau bekent selve in sijn
Catholijcke waerhuyt Pag. 515. dat Epiphanius was , een
vermaert, ende gheleert man, ende seer ervaren in de ketter-
rijen: is waer. Maer hy sonde ghescept hebben / dat
dit heelt was teghen de autoriteyt vande schrifture;
hoe kost een man soo erbaren / ende gheleert / dit
segghen / ghemerckt de questie alleen was van
het HEBBEN der beelden / niet van het EEREN , en
dat men in schrifture vindt datter vele ende ver-
scheiden beelden sijn gheweest in den tempel / ou-
trent de Arche?

Ten tweeden. Den tydt op den welcken Epiphanius , dit soude ghedaen hebben / soude gheweest
sijn / als noch in 't leven waren / den H. Basilius, Gre-
gorius , Nazianzenus, Nyssenus, Ioannes Chrysostomus,
Amphilochius , Cyrillus Hierosolymitanus, ende meer
andere tresselycke Vaders / die de beelden hebben
voorzghestaaen ; hoe en isser niemand van dese ghe-
weest die een woort ghesproken / ofte gheschre-
ven heeft ; niemand die Epiphanius eenig heeft be-
rispt.

Ten

Ten anderen. Hoe en isser niemand bande beeldt-stormer ghetweest / die teghenwoerdigh sijn ghetweest in het tweede concilie van Nicéen, ende alleg wat sy klossen / of mochten / hebben opghehaelt om de beeldten te bestrijden/ de welcke van dit feyt heeft weten te spreken: Soude nochtans een van hare sterckste argumenten geweest sijn.

Doorderg den H. Gregorius Magnus lib. 9. ep. 9. seght/dat nopt eenigh Bisschop / de beeldten Christi, ofte van andere Heiligen heeft gebroken voor de tijden van Serenus Bisschop van Marsiliën: Hoe kan dit bestaan / indien den Bisschop Epiphanius dit dyp hondert jaren te vozen ghedaen heeft: Wat het beeldt selve belangt / t'en is niet seker wat het voor een beeldt soude ghetweest sijn/want daer staet dat het soude ghetweest sijn / alicius hominis, van een seker mensch / die men niet en wist wile hy was/of/quasi Christi, byhang gelijck eenen Christus, wie sal segghen wat dit voor een beeldt is ghetweest: misschien was het erghens van eenen/ die metter daet niet heiligh en was. Verhalben/ soo seght D. Cabeljau Pag. 516. dat het schijnt, dat het voor de Kercke deure hingh, niet uyt oorsake van eer, maer om het insien te beletten, ofte om den wint buyten te keeren. Is het wel waerschijnelijck/ dat Epiphanius, dit soude hebben doen wegh nemen en wetren/t'gene twijfelaerhich was/ende dat daet niet en hingh tot eere / maer alleen tot een slecht ghebruyck/ende gherief vande ghemeente?

Ten lesten, dit heel ghetuigh moet nootsakelijck in dupghen vallen/ghemerckt dat den briesel selve/ in den welcken dit verhaelt wert/ een puer/ ende louter versierelijck.

Dat blijkt ten eersten, om datter eenen anderen bries/ van de kerters gheschreven / maer een Epiphanius valscherlijck toegheden / oock rakende de beeldten / onder de handen was / ten tijde van t'Concilie van Nicéen, soo een Diaken/ van t'selue Concilie ghetuigd Actione 6. segghende dupde-
lijck

lyck dat desen bryef balschelyck wert toegheschreven aan Epiphanius; ende soo desen bryef / die wy nu voor hebben/ de selve materie raecht/ soo moet alle ghesont verstant hier upi bonnissen/dat hy (namelijck aengaende dit verhael vande beelden) mede versiert / ende van de kettens vanden der beelden / gheschreven is.

Ten tweeden. Den H. Hieronymus, die den bryef Epiphanij gheschreven aen Ioannes Bisshop van Ierusalem, upi het gryx overgheset heeft in't latijn/ en weet van dit verhael niet te spreken/ waer upi blijkt / dat het ouwaerachtigh is / ende vande kettens daer by gheboeght.

Alsoo en heeft D. Cabeljau, upi Epiphanius niet konen goet doen/ dat wy in t'eerden van onse beelden / ghelyck sijn aen de Carpocratiten. Wat voordegaen de beelden/raecht vande H. Lucas gheschildert/ en is hier geen plaece de selve te verdedigen.

I. AEN-MERCKINGHE.

Op de ketterije der Iacobiten, ende Armeniers.

Onder dese seete vallen dyp vraeghen. De eerste, of sy beelden ghemaect hebben van Godt den vader / ende vanden H. Gheest: de tweede, of sy om dese oorsake sijn verdoemt als kettens; De derde, of sy oock beelden vanden Sonne hebben ghehad?

Wat de eerste questie behanght / *Nicephorus lib. 18. cap. 53.* seght niet klare woordien / dat sy de beelden maeckten vanden Vader, ende den H. Gheest. *Wit nemen wy van aen.*

Op de tweede vraghe antwoort D. Cabeljau, dat sae/ te weten dat Nicephorus, om het macken vande beelden des Vaders/ ende des H. Gheestis haertelt onder de kettens. Want hy segt in sijn Memo-

ry-boeck Pag. 255. Dat het *Nicephorus* als kettersch ver-
focye, leyt klaer.

Item. Ick hebbe de man ghenoemt by wie, ende
waer het maken van soodaniche beelden wert kettersch
verklaert.

Ick segghe dat neen : Want *Nicephorus* seght
alleen / dat dit ongherynt was : Nu/ de wylle daer
heeple dinghen sijn / die wel ongherynt sijn/ als
ontcupsheyt/ leughentale &c. Ende nochtang niet
kettersch en sijn/ soo en volghe het dan niet / dat
Nicephorus hy de Iacobiten, het maken vande heel-
den des Vaders / ende des H. Gheestis / verooz-
deelt als kettersch / om dat hy seght / dat dit on-
gherynt is.

Daergh ghy my/ waerom dat *Nicephorus* dan/
de Iacobiten rekent onder de ketters/ dat sullen w
hier nae daterlyck hoozen.

Maer / indien ghy my seght / ghenomen het
niet kettersch en waer / t'is immers berisplijck,
ende ongherynt, dien volghengs sijn de Roomische
daer over te berispen.

Ick antwoorde ten eersten, dat het ooghmerek
van D. Cabeljau was / soo blijkt uit het opschryft
van't 39. Capittel der Catholijcke waerheyt, ong-
hertinne t'overtuighen van ketterij : hy soo verre
dan/ het selve maer ongherynt is / ende niet ket-
tersch / soo en heeft D. Cabeljau sijn ooghmerek
niet ghetreft.

Ick antwoorde ten tweeden, dat het oock selve
niet ongherynt is. Want al hoe wel ick *Nicephorus*
gheloove/aengaende de daer selbe/ soo en kan ick
nochtang niet aen nemen sijnre reden/ om de welc-
ke hy/ dit maken vande heelden des Vaders/ en-
de des H. Gheestis/ voort ongherynt hant.

Sijnre reden (die ick oock gheskeelt hebbe in mijn
staetje Pag. 212.) is dese: De beelden, seyt hy/ moeten
wesen van lichamen die ghesien ende omghescreven
kouen worden, ende niet van dinghen die niet ghesien ende
niet verstaen kouen worden.

Ick segghe dat dit eene ongherynde reden is/
jae

jae niet ghelycksformigh met de schriftuer / over-
sulckx / dat Nicophorus ongherymdelijck spreect /
ende teghen schrifture als hy segt dat het beris-
pelyck is de beelden vader ende vanden
H. Gheest te maken / om dat sy onsielijck sijn:
verbolgheng en moet syne leerlinghe niet aenghe-
nomen warden / dieg te min / om dat ick bevinde
hy Bellarminus, ende Possevinus (ghelyck ich oock in
mijn staetje hebbe aengheteekent Pag. 211.) dat de-
se Nicophorus in veele andere stukken is ketterisch
gheweest / ofte van gheen ghesont gheboelen:
Dat hy mede in dit stukk soo gheweest is / blijkt /
dat hy segt dat men gheene dinghen en magh
uptydrucken die onsielijck sijn / daer hy nochtang
wel kost weten / dat Godt selve Exodi 25. ende 3.
Reg. 6. heeft doen maken beelden van Enghelen /
de welcke nochtang oock onsielijck sijn.

Wij weten wel dat men eenen gheest niet en
kan uptydrucken met beelden / soa hy is in sijn sel-
ven / ofte in sijn eghen wesen / ende substantie /
(ende soo wanneer dat hy gheschildert wort / men
magh niet segghen / dat is sijn wesen ofte sub-
stantie) maer wel met afgheleende ghedaenten /
de welcke passen op sijne eghendommen; hy
exempel: Eenen gheest is snel / waerom en mach-
men dese snelheyt niet uptydrucken met bleughe-
len / eenen gheest en kan nopt verouderen / waer-
om en maghmen dese seught niet uptydrucken
door de ghedaente van een Tonghman / Ec. Im-
mers Godt selve heeft beelden doen maken van
Enghelen al hoe wel sy onsielijck sijn / soo en-
deught dan de reden niet van Nicophorus, als hy
seg / dat men daerom gheene beelden maken en
magh banden vader / ende den H. Gheest / om dat
sy onsielijck sijn.

Hier op segt D. Cabeljau, in sijn Memory-boeck
partie 2. pag. 643. Van de Enghelen een ghevolgh te maken
tot Godt, en bestaat in gheen reden: om dat de Enghelen
wel zijn gheestelijcke onsielijke wesen, maer van be-
paelde heerlickheyd, in welckers afmalinghe, nae het

voor-

voorschrift des Heeren, gheen perijkel en is, dat daer door hare eere sal vermindert worden; daer de godtheyt daer en teghen is oneyndigh, van onbepaeld heerlijckhcyt, &c.

Wat doet dat hier te propooste: wyp en vzaeghen niet / of men gheene beelden Godts en magh maken om dat hy onepindigh / ende onbepaelt is/ maar om dat hy onsielijck is / t'welck de reden was van Nicephorus. Nu vinden wyp in schyfure / dat Godt beelden heeft doen maken van dinghen / die onsielijck sijn: Ergo de reden van Nicephorus en kan niet bestaan; voorderg dan en bestaat oock niet/ als hy het maken van de beelden des Vaders/ ende des H. Gheestis voor ongherymt hout/ om dat sy onsielijck sijn: anderg en wyl ick niet hebben.

Maer D. Cabeljau vzaeght: Indien het de Room-sche vry staet haer op desen Nicephorus dictmael te be-roepen, ghelyck men met de stucken thooneu kan, in meer dan hondert plaatzen van Bellarmyn ende andere gheschiedt te sijn: Waerom ons dan qualijck aghenomen dat wyp den selven teghen haer eens inbrenghen?

Dese vzaeghe is licht te beantwoorden: Want daer wyp sien dat desen Antheut in syne leeringhen over-een-komt met het ghevoelen vande heele stercke/ wie sal ons onghelyck gheven/dat wyp syne leeringhen een nemen? maar wie en sal ons oock niet prijsen als wyp hem in die stucken verwerpen/ in de welche hy afwijkt van dat ghevoelen/ jae eene reden voorstelt/die niet ghelyck-formigh en is aen de Schyfure/dit behinden wyp/ als hy sprecket van het maken van de beelden des Vaders/ ende des H. Gheestis / wat wonder dan dat wyp hem hier inne verwerpen/ ende niet en willen acu beerdien / wanneer hy teghen ons van Partij wort voorgheselt?

P. Hazart, seght D. Cabeljau en heeft niemant konen noemen, uyt de rechtsinnige van die oude tijdt, die Nicephorus daer in teghen ghesproken heeft.

Dat ick dit niet ghedaen hebbe dat is waer/ ten

I'en was oock niet noodigh: dat ick het selbe
niet en hebbe kouen doen / dat is onwaerach-
tigh.

Wat was het van noode hem op die tijden te-
ghen te spreken/ ghemerckt dat syne dwaelinghe
wieret wederlept met de ghewoonte vande oude
Kercke / ende ghetuighenissem van volle Concil-
ien:

Voreerst, wort dese ghewoonte mytghedruckt
in het Concilie van Constantinopelen, onder den
Keser Iustinianus, in't jaer 536, met dese woorden.
Severus den ketter, heeft sich veroordert, wech te
nemen de goude, ende silvere duyven, in ghedaente
vanden H. Gheest, de welcke hinghen boven de heylige
Vonten, ende Auraeren, segghende: dat men den H.
Gheest niet en moet noemen onder de ghedaente van ee-
ne duyve. Met wie wist het Partijc hier houden
met den bryplen ketter Severus? dat moghen wy
wel ijden; of wel met het Concilie / ende de
gewoonte vande rechtsinnige Kercke? Soo moet
hy dan Nicephorus nootsakelijck afvallen / ende
verwerpen/ als hy segt dat men de beelden han-
den H. Gheest niet en magh maken; want dit
strijd teghen de ghewoonte vande eerste Kercke/
ende teghen de approbatie van dit Concilie.

Ten tweeden, Het Concilie van Nicéen het twee-
de/ onder den Paus Adrianus I. Actione 5. In't jaer
787. seght met dypdelijcke woordien/ dat de Vaders
voor goet hebben ghehouden de duyven, ghemaeckt in
den naem des H. Gheests.

Wat wist ghy noch meer? is die ghewoonte/
neghen honderfaren voordie tijden Nicephori ghe-
pleeght / ende de bevestinghe der selve van heele
Concilien niet ghenoegh om te segghen / dat de
Rechtsinnige Kercke vande oude tijden Nicepho-
rus heeft teghensproken / ende dien volgheng dat
men hem in dit stück behoocht te verwerpen?

Hier teghen soude D. Cabelau gheern bewijzen/
dat het ghevoelen van Nicephorus, aengazende het
verwerpen vande beelden des Vaders/ ende des

H. Gheestg over-een-komt met het ghemeen ghevoelen bande kercke ten dien tijde : Hy brengt tot sijn voordeel een brieft van Gregorius II. gheschreven aen Leo Isaurus, in den welcken hy onder ander so spreekt : Waerom en schilderen wy niet, ende stellen voor oogen de Vader onses Heeren Iesu Christi ? Om dat wy hem wie hy is, niet en kennen, en dat de nature Godts niet en kan voorgestelt, nochtans aghemaelt worden.

Wat is hier teghen ong? Voor eerst, dese Paus en seght niet/ soo als Nicephorus doet/ dat het ongherymt is/de beelden des Vaders te maken/maer hy seght alleen dat men syne Nature/ soo sy is in haer selven/ niet en kan updrucken/ dat segghen hy mede: hier up en volgt niet dat men de selve niet en magh updrucken door eenighe ghelyckheden/ ofte ghedaenten/ namelijck in de welche Godt selve / sich aan de menschen verhoont heeft; Soo als Baronius oock wel bemerkt op den kant.

Ten tweeden. Dese Paus en seght niet/ dat het of ketersch/ ofte ongheroorlost is/ soodanighe beeldten te maken / want hy en spreekt van gheen Moghen, maer van Konen alleen/segghende openlyck / dat men de nature Godts niet en kan voorstellen / ofte afmaelen / hy en spreekt van gheen moghen. Wat over-een-komste is hier van desen Paus met Nicephorus ? Gregorius en spreekt van gheen ongherymtheit / Nicephorus seght niet dat het ongherymt is : Gregorius en seght niet dat men sulcky niet en magh doen / Nicephorus seght dat het ongheroorlost is : Ofte tuiden D. Cabelau wil segghen / dat sy alle bepde segghen / dat men het goddelijck wesen selve / niet en kan updrucken / dat stemmen wy gheerne toe ; maer dit is huyten propoost / de questie is hier / of men den Vader / ende den H. Gheest mach updrucken / in eenighe andere ghedaenten / om te verroonen / de eyghendommen van hare nature

Maer

Maer D. Cabeljau meynt dat hy wonderlycks triumphheert met de aen-merckinghe die Baronius over desen hystef Gregorij heeft gheselte op den hant / op t'jaer Christi 626. Laet ons die hogen: Naderhandt, seght / Baronius, is in t'ghebruyck ghekommen, dat in de Kercke, Godt de Vader, Soon, ende H. Gheest, gheschildert wert.

Hier op seght D. Cabeljau, dat is in der daet soo veel als of hy gheseyt hadde: Verstant het Gregorius op die tijde soo; Nu wert het anders verstaen.

Ick segghe dat het de heele Kercke nu verstaet/ ghelyck het Gregorius verstaen heeft / te weten/ voor eerst, dat men het wesen Godts selve niet en kan mytdrucken / oversulcky / soo wanneer wy hem afbeelden/ dat niemand en moet dencken/ dat dat syn wesen is.

Ten tweeden dat het niet ongheoorlost en is/ noch ongherymt soodanighe beelden te maken/ want soo bewesen is / Gregorius en heeft niet sulcky gheseyt: Is het niet ongheoorlost / noch ongherymt/ hoe seght ghy daer/ dat ons verstant d'sel-aengaende verschillende is van dat van Gregorius: ofte waer sijn wy berispeijch / als wy eene fake doen / die niet ongheoorlost is?

Ten anderen. Als Baronius seght / dat dit ghebruyck naederhandt inghevoert is in de Kercke: Hy voeghter syne redenen hy/die D. Cabeljau heeft verswegen / om te thoonen dat dit niet ongherymt was / ofte ongheoorlost; te weten / om dat Godt in die ghedaenten magh mytgheschildert worden/ in de welcke hy sich altemet aen de menschen verthoont heeft / als uamelijck in de ghedaente van eenen ouder man / soo hy verschenen is aen Daniel ende Ioannes, ofte in de ghedaente van eene dypbe / soo hy verschenen is boven het hoofd Christi, als hy van Ioannes ghedoopt wiert/ in den Iordaen.

Ten lesten. Gregorius heeft gheleest in t'jaer 726, ende ick hebbe boven bethoont myt het Concilie van Constantinopelen, dat het t'wee hondert jaren

te vozen een ghebruyck was in de Kercke van den H. Gheest upt te drucken in de ghedaente van eene dupbe/hanghende boven d' Autaren/ jaer byf hondert jaeren te vozen / soo Amphilochius ghe- tijnght in actis Basili, de welcke seght/ dat men t'sy- nen tyde/dat is / in de dyp erste hondert jaeren het H. Sacrament plocht te bewaeren in gonde/ ofte silvere dupben/ verheeldende den H. Gheest. De wijle dan desen Paus niet en heeft willen strijden teghen het alder oudeste gewoonte vande erste Kercke / noch teghen de approbatie van de Concilien/ soo moet hier upt volghen/ dat hy niet gheseyt heeft / wat men niet en Mocht doen/ maer wat men niet en kost : Waer in hy oock over-een-quam niet alle Rechtsinnighe.

C'is oock wel noteereng weerdigh / t'ghene Turanus Vekici, benerekt heeft ; te weten / dat de Schrifture selve Godt beschrijft als een mensch/ ghebende hem lichaemelijcke lidtmaeten : **Hy** gheest hem ooghen/ als sy sept Eccles. 23. 28. De ooghen des Heeren sijn klaerder als de Son : sy gheest hem eenen mont / als sy sept Isaia 1. 20. Den mont des Heeren heeft ghesproken. **Hy** gheest hem handen/ als sy sept hy Job 10. 8. Uwe handen Heere hebben my ghemaeckt. **Hy** gheest hem armen / als sy sept Osea. 11. 3. Dat Godt Israel ghedraghen heeft in sijne armen. Jaer sy beschrijft hem als een mensch die wandelt/ wanneer hy quam hy Adam in't Aerdich Paradijs/ als een mensch die gram woert/die droeft is/ Ec.

Hier op vraeghen wyp / waerom datmen Godt soo wel niet en magh toeschrijven lichaemelijcke lidtmaeten niet verwin / als de de Schriftu- re hem lidtmaeten toeschrijft niet woorden?

D. Cabeljau antwoort Part. 2. pag. 644. Als een Godt in de schrifture werden togeschreven eenige lichaemelijcke ledien, dat en is niet om aen te wijsen , hoe dat men hem wel schilderen, ofte uytbeelden mach, maer alleenlijck te doen verstaen de gheleghentheyt van sijne werkinghen, ende eyghenschappen, die ons noodigh zijn te weten.

XXXV

Seer wel / maer de wijle D. Cabeljau, seydt dat men te kost doet aan de oneyndelijcke Majesteyt Godts / al sijn wesen t'welck onbepaelt is / wilt uptdrucken met beelden / wiens wesen bestaat in selliere bepalinghen / vraege ofte de schrifture mede niet te kost en doet aan het onbepaelt wesen Godts / als sy hem beschrijft als een mensch / ende bepaelt met lichamelijke lidtmaten / seght ghy dat jae / soo heeft haer dan Schrifture misgripen / seght ghy dat neen / soo segghen wy dan mede / dat wy niet te kost en doen aan sijn oneyndelijck wesen / wanmeer wy hem als een mensch uptdrucken met verwen/namelijck oock / soo als hy sich altemet heeft verthoont aan de menschen.

Ten tweeden, Indien de Schrifture / soo D. Cabeljau segt / als sy aen Godt menschelijcke lidtmaten toeschrijft / ons wilt doen verstaen de gheleghentheyt van syne werckinghen / ende eyghenschappen : t' selve segghen wy van onse beelden.

Dat en kan, seght D. Cabeljau in de beelden , en schil derijen niet bequamelijck gheschieden. Waerom niet? ofte om wat reden? om dat, segt hy / die gantsch daer toe schijnen te legghen, om den eenvoudighen te gheven die impressien, dat waerlijck sulcke ledien , postuer , ende andere toevalligheden , in Godt te vinden zijn , als het beeldt verthoont.

Ist niet al het selve vande Schrifture? Hoe menigh slecht / plomp / ende eenboudigh mensch/ die by Partije Schrifture leest / als hy behint dat Godt in de selve beschreven moet als een mensch/ met ooghen / met mont / met handen / met armen / kan die impressien hebben / dat waerlijck sulcke lidtmaten te vinden sijn in Godt / als de Schrifture beschrijft: soo moet D. Cabeljau, ofte de Schrifture beschuldighen in hare beschrijvinghen/ ofte ons onschuldighen in onse beelden.

Daer is groot onderschept / seght D. Cabeljau. Want de Schrifture en heeft aen Godt gheene

I schamelijcke ledē / ten sy met bygaende goede on-
derrichtinghe, tot voorkomen van alle misverstant.

Voor eerst, dat Ix onwaerachtigh / want ghy
sult mentghe plaetsen binden in de Schrifture/
daer Godt wort beschreven als een mensch / son-
der eenighe voorgaende / ofte volghende onder-
richtinghe.

Ten tweeden, ghenomen het soo ware / die on-
derrichtinghen kouerong so wel dienen ten op-
sichte van onse beelden / om alle misverstant te
voorkomen / als sy dienen ten opzichte vande
beschrijvinghen van de Schrifture / ende daerom
en Ix het niet van noode / soo D. Cabeljau seydt/
dat wy onder sulcke beelden met groote letteren schrij-
ven, wat het hooft, handen &c. betecken: **W**e
onderrichtinghe vande Schriftuer selve / Ix ons
ghenoeghsaen om alle misverstant wegh te ne-
men. **T**ot noch toe dan sijn wy in onse beelden/
ghelyck aan de schrifture in hare beschrijvin-
ghen.

Maer D. Cabeljau, sonde ons gheern wijsma-
ken / dat het strijd teghen het ghebodi Godts/
soodanighe beelden te maken. **T**ot dien eynde
stelt hy voor het 4. Capittel Deuteronomy v. 15. 16.
Laet ons hooren wat schrifture daer seyt: **W**achr
u wel voor uwe zielen seght Moyses, (want ghy en hebt
gheene ghelyckenisse ghesien ten daghe, als den Heere op
den bergh Horeb uyt het miuden des vyers tot u sprack,) op
dat ghy u niet en maeckt eenighe ghesneden ghelycke-
nisle, van man, ofte vrouwe, van eenigh best dat op der
aerden is, van eenighen voghel, die door den hemel
vlieght, jet dat op de aerde kruypt, van eenigh visch die in
t'water is, dat ghy oock uwe ooghen niet opheft nae den
hemel, ende aensiet de Sonne, ende de Mane, ende de
Sterren, ende wort aenghederen, dat ghy u voor die
buight, ende haer dient.

Wie en siet niet klaer upp dese woorden / dat
Godt hier niet en verbiedt het maken van sijne
beelden / magt alleen de Asgodische beelden/ ghe-
lyck sp het gulden kalf hadden ghemaecht tot
haren

haren Afgodt / waer op dit ghebode expresselijck
siet / hy en begeert niet dat sy sullen maken de ge-
daente van man ofte vrouw / ofte eenighe beestie /
de selbe hondende voor hare goden / soo als hy
haer oock verboden hadde in de thien gheboden.

Ich loochene dan ryndelijck / dat het ketterisch
is beelden te maken vanden Vader / ende den H.
Gheest / ende oversulcky dat D. Cabeljau niet ter
goeder trouwe en is voortghegaen / als hy ong
op d'authoortrept van Nicephorus heeft verghelen-
ken hy de oude ketters / ten eersten om dat Nicepho-
rus niet en seght dat het ketterisch is / maer ongher-
lymt / ten tweeden / om dat d'authoortrept van Nice-
phorus hier niet en moet ghelen / de wyle hy sood-
dantghe reden by brengt / die niet ghelyckfor-
singh en is aen de Schrifture / sae strijdt teghen
het ghebruyck / ende ghewoonte vande oude Kerk-
e / ende hy selbe in vele andere stukken bebonden
wort ketterisch te wesen.

Maer al dit / sal my D. Cabeljau belieben te seg-
ghen / of de Gheresoymeerde ketters sijn / als
hy op t'eerste blat van haeren Doordrechtschen
Bijbel / Godt / ofte de H. Dypuldigheyt up-
drucken met eenen Triangel of Dyp-hoek / en-
de of dit niet en strijdt teghen Schrifture / nae-
dsen D. Cabeljau wilt hebben / dat Godt verbo-
den soude hebben alle ghelyckenissem om hem te
verheelden / Hy sal my oock believen te segghen /
Wat datter nieer ongherymt is / ofte Godt up-
te drucken in soo eene ghedaente als wy lesen in
Schrifture / dat hy aen de menschen verschenen
is / of in soo eene / die noch in schrifture noch er-
ghens te vnden en is.

Drageht ghy my nu / om wat oorsake van /
dat Nicephorus de Iacobiten voor ketters hout?

Ich antwoorde met sijn eyghen woorden
Ten eersten. Om dat sy den Paesschen vierden nae de
ghewoonte der Ioden / offerende schaepen / en ossen /
ende de posten van hare huysen bestrijkende met het
bloedt / van het lam / dat slachteden / ende aten.

Ten tweeden, om dat sy niet en oantsinghen het lichaem, ende bloedt des Heeren, maer offerden een lam op sijn loodsch.

Ten derden, om dat sy het kruys doopten, even gelijck een mensch wort gedoopt, soo wyl hier nae sul-
len hoozen.

Wat nu eyndelijck de leste vraeghe belaugh /
of de Iacobiten van Nicephorus als ketters sijn ver-
oordeelt gheweest / om dat sy maecten de beel-
den banden Sone: Cabeljau seght dat jaē/ende ick
segghet neen / want ick hebbe in mijnen Staeltje
Pag. 210. gheseydt dat Nicephorus niet een euckel
woort mentle en maect van den Sone / maer
alleen banden Vader / ende den H. Gheest / ende
D. Cabeljau en durft oock niet ontkennen / maer
seght: Dat is een sobere aenmerckinghe, nae dien het
licht uyt onse woorden is te merken, dat wy anders niet
segghen willen, dan dat het van Nicephorus is ghehou-
den gheweest voor berispeijck, de drie-eenigheyt uyt te
beelden.

Doch men vraeght niet wat ghy hebt willen
segghen/maer wat ghy inder daet gheseyt hebt/
nu ist seker dat Nicephorus niet een woort en rept
banden Sone / ende dat ghy hem daer by ghe-
voeght hebt / soo blijft ghy dan overtrught van
verbalschinghe.

Dit en is gheene sobere aenmerckinghe, soa als
ghy seght/om dieswil dat men door den Sone nae
syne gheboorte/deurgaeng verstaet/den tweeden
persoon bestaende inde menschelijcke / ende god-
delijcke nature/dien volgheng de eenhoudigheyt dit
u byvoeghsel lesende/souden hare impressie na-
men/ als of de beelden Christi mede van Nicephorus
wierden herispt/ t'welck onwaerachtigh is/ ver-
volgheng strekt tot verblindinghe van de Ghe-
meente. Ick kome tot het ander deel.

A E N.

AEN MERCKINGHE

Op de voornoemde Secte der Jacobiten.

Het ander deel / in't welck ons D. Cabeljau met dese Secte wil verghelycken / is hier in bestaende / dat de Jacobiten het Crups doopten / w^p de klocken. De Jacobiten, sepd^t hy in sijn Catholijcke Waeheydt pag 560. en achtervolghden het cruys niet met behoorlijcke eere dan als sy het even als een mensch ghehoopt hadden. De Papisten doopen oock de klocken, ende andere leef-loose dinghen, quansuys tot heylige ghebruycken.

Hier op haeght hy in sijn Memory-boeck pag. 256. Kan P. Hazari wel loochenen, dat het den Jacobiten naer ghegeven werdt, dat sy hier singulier waren met haer kruycen eerst te doopen, eer sy-se in den dienst ghebruycken wilden? oft kan hy wel loochenen, dat de Rechtsnighe dit in haer als dwaes, supersticieus ende bespotte-lijck verfoeyden?

Ick andt woorde / dat ick dit seer gheerne late passeren / dat ick niet en loochene / dat ick seer gheerne aen-neme / doch met die omstandigheyt / de welcke Niccephorus daer w^p heeft ghehoeght / (en D. Cabeljau mi heeft achter gheslagen) te weten / dat dese ketters hare kruycen doopten. Even als men een mensch doopt. Wit neme ick aen / maer ick loochene wel expresselijck dat w^p in't wpen van onse klocken / oft ketters zyn / oft ghelyck zyn aen dese ketters.

Dat w^p gheen ketters en zyn / blijckt / om dat ick nerghens en bevinde / dat w^p opt over het wpen der klocken voor^t sulck^s ghecondeinneert zyn gheweest. Hospinianus, een vande binnighste van Partie, bekent dat dese ghewoonte soude op-gekomen zyn onrent ten tyde van Carolus Magnus; laet ons nemen dat het soo zp/daer zyn daer-en-tusschen 423. soo besondere / als gheimepne

¶ 5

Con

Concessien ghehouden gheweest inde stercke / dat my D.Cabeljau een voortbrenghe daer dese ghe-woonte voor kettersch ghehouden wordt ; hy en is niet machtigh dit te doen / volghd dan dat wy hier nu niet kettersch en zijn.

Dat wy oock aan de Jacobiten dies-aengaende niet ghelyck zijn/en is niet noodigh/dat wy verre gaen om 't verschil te sien ; ick crecke dat ick de eghen woorden van D.Cabeljau. Want hy seght in sijn Catholijcke Waeheydt , dat de Jacobiten hare kruycen doopten even als een mensch, ende van ons seght hy/dat wy de klocken doopen. Daer hebr ghy alreede het verschil/want wy en doopen onse klocken niet soo als men een mensch doopt , 't welck de Jacobiten deden / waerom sy oock niet recht wierden ghehouden voor ketters / de wijle den Doop van Christo niet ingheslecht is voor leef-loose dinghen / maer voor de menschen alleen/ naerlyck als een remedie van erf-sonde/ende mede-deyplinghe bande goederen Godts.

Doch / op dat wy hier niet en disputeren van enckele woorden/maer bande sake selde : Indien D. Cabeljau dooz Doopen verstaet Wasschen, soo als dit woordt in Schrifture dichtwils ghenomen wordt / soo is't waer dat wy de klocken doopen/ dat is te segghen Wasschen : oft wel indien hy dooz/Doopen, verstaet eenighc uytwendighe ceremonien ghebruycken / die oock inden Doop der menschen ghbruyckelijck zijn/ als/ te weten/ het stellen van Peter en Meter / het ghebruycken van water/ende soo voortg/dat sal ick hem mede al toestemmen/maer 't is seker dat dit onse questie niet en is.

De vraeghe is / oft wy eghentlyck de klocken doopen even als een mensch, dat is/met allegh wat vereyscht wordt tot het waerachtigh wesen/en substantie des Doops vanden mensch? Seght hy dat neen : soo en zijn wy dan niet ghe-lyck den de Jacobiten , de welcke hare kruycen doopten even als men een mensch doet, Seght hy dat ja?

jae' ick hebb' hem in myn Staeltje pag. 213, ende 214.
contrarie ghehoont:

Voor eerst, aengaende den naem selve van Doo-
pen, hebb' ick ghehoont upp onse Ceremonie boeck,
ost Pontificale Romanum, dat hy dit woordt Doopen,
ten opfichtte van onse klokke i nopt en gebrypelt/
maer alleen het woordtken Wyen, ost Heylighen,
ost Seghenen, Waerop D. Cabeljau gantschelijck
stom blijft.

Seght alleen: P. Hazart en derft niet absolut seg-
ghen dat het valsch is, dat men inde Roomscbe Kercke
de klokken doopt.

Icht vraegh' u / ost ghy alleen wilt spelen
op dit woordtken Doopen, ost nemen op de sake
selve?

Neemt ghy het op't woordtken alleen? Icht
segghen dat dit de tale is van't ghemeyn volcksg-
hen / die dit woordt Doopen misbruypt/inde
plaetse van Wyen, Seghenen oft Heylighen, wat
raecht ons het misbruypt van een woordt? / ost
soo sy dooz Doopen, Walschen verstaen / in Godts
name / seght vry upp dat wyp de klokken Doopen,
dat is Walschen. Wat is hier tot u hoordel om
ong te berghelijcken by de Jacobiten?

Doch neemt ghy het op de sake selverhoe kont
ghy segghen dat ick niet absolut en derve seg-
ghen/dat wyp de klokken doopen? hebb' ick niet
absolut in myn Staeltje pag. 216. metclare woord-
ten gheloochent/dat wyp de klokken doopen even
als een mensch? is dat niet absolut segghen (son-
der opficht te hebben op't woordt alleen) dat wyp
de klokken niet en doopen?

Maer ghy seght voorders / dat ick dese bepa-
linghe dan by-ghevoeght hebbe / dat wyp de kloc-
ken nieri en doopen in sulcken sin als Partije dat
neemt.

Tig waer/ick hebber dat by-ghevoeght: maer
ghy seght / dat ick vergheten hebbe aenwisinghe te
doen, waer in dien sin bestaet. Wat was dese aenwij-
singhe van noode / ghemerkt al de wereld wel
west

weet/dat de Ghemeypite van Partijc Haer inbeeldt
dat wyp de klokken doopen even als een mensch. In
dien sin / seggh' ick noch eeng dat het valsch is.
Oft indien ghp my seght/ dat dit de inbeeldinghe
niet en is van uw' ghemeypite / soo laet ick se
wyp in dit ghevoelen/ dat wyp de klokken doopen/
dat is/dat wyp de selve Wasschen, Wyen, Seghenen,
Heylighen, maer wat doet dit ter sake om ons te
verghelycken by de Jacobiten, die hare krypceu
doopten even als een mensch?

Ghp seght/ dat ghy dit klokken doopen, in gheenen
anderen sin en neemt, dan als ghy't vindt by d'eyghen
Paepsche Autheuren beschreven.

Ghp wilt uwe bewijzen trecken upt Paepsche
Schijvers/ende daer-en-tusschen ghy en brenght
niet een voorz den dagh. Nochtans laet ons hoo-
ren.

Ghp en sielt my anders niet voor/ als eenighe
uwtwendighe ceremonien / die in het Open der
klokken ghebruycket worden / ober-een-komende
met eenighe ceremonien / de welcke mede ghe-
bruycket worden in den Doop vanden mensch:
Wat is't nu? wilt ghp hier upt besluuten / dat
wyp de klokken doopen even als een mensch? Wat
gheholgh is dit? Woght dan tot den doop vanden
mensch niet anders ver-epscht als eenighe uwt-
wendighe ceremonien? Wat doet ghp D. Cabeljau
als ghp een mensch doopt? seght ghp niet / ghe-
tende het water over't hoofd; Ick doope u in den
name des Vaders, des Soons, ende des H. Gheestts? Soo
doen wyp mede. Soudt ghp wel derben segghen/
dat den doop van een mensch / Wel kan bestaen/
sonder dese vrysepde woorden? Ick weet wel
neen. Soo segghen wyp mede. Nu dese woorden
en gebruycken wyp niet in het wypen der klokken/
Ergo al-hoer-wel wyp eenighe uwtwendighe cere-
monien dies aengaende ghebruycken / die oock
ghebruycket worden in den doop vanden mensch/
'ten volght nochtans in gheender manieren / dat
wyp de klokken doopen even als een mensch, want
het

Vande Ketterije der Jacobiten. 61
het principaelste dat hier toe verreycht wordt/
ontbrekter.

Maer ghy seght alles, in't wopen der klocken
gheschiedt in den name des Vaders, des Soons, ende des
H.Gheests : dat het soo zy : wat ghevolgh treckt
ghy hier up : dat wyp de klocken doopen even als
een mensch : wat ghevolgh is dit wederom? Seght
my eeng D.Cabeljau, ghy weet dat het by ons de
ghewoonte is / ons te reecken niet het tecken
des H.Crups/ segghende : In den name des Vaders,
ende des Soons, ende des H Gheests, wat dunkt u/
sonde-men oock moeten segghen / dat dit tecke-
nen/doopen is : bryten twijfel dat neen. Wel aen
dan / soo en moet ghy niet segghen dat wyp de
klocken doopen even als een mensch, om dat wyp in
het seghenen vande selve/dese woorden ghebruy-
ken : In den naem des Vaders, des Soons, ende des heyl-
ghen Gheests. Ghy moet my berhoonen dat wyp in
het seghenen van onse klocken / beglytende de
selve met water/tot haer segghen : Ick doop' u in
den naem des Vaders, &c. hier in bestaet den doop
vanden mensch ; dat en zyt ghy niet machtigh te
thoonen / soo moet ghy dan beschaen blijven/
als ghy ons wilt toeschryven/dat wyp de klocken
doopen even als een mensch : want alle de ceremo-
nien/met noch dupsent daer by/ en maecten den
Doopniet / soo als ghy selve wel weet / ende
blijkt up ons epghen practijcken/ soo wanneer
wyp inden noodt alle ceremonien nae laten / enc-
kelijck water ghytende over het hooft / ende sa-
men segghende : Ick doop' u inden naem des
Vaders/&c.

Nu wat selve onse ceremonien raeckt/ende die
vande Jacobiten,die zyn soo verschepden / als den
hemel vande aerde. Want soo Nicophorus seyd:
Sy sloeghen eenen naghel in't cruyts, ende bestreken den
selven met het bloedt van het Paeschlam 'twelck sy ghe-
doodt hadden, ende dat deden sy in den naem Christi,
toonende datter eenen persoon vande H.Dryvuldigheydt
is ghekruyst gheweest.

Wat

Wat over-een-komste is hier met onse ceremonien?

De Roomsch ghesinde, seght *D. Cabeljau*, in haer klocken doopen, spinnen grover, want alles gaet onrent de klock met thienmael meerder statie, ende veelheydt van ceremonien toe, als onrent een mensch, wanneer die door den Doop de Ghemeynte sal inghelyst werden.

Wat blijft eben wel dat onse ceremonien in't wpen der klocken / gheene ghelyckenisse en hebben/met die bande Jacobiten, in't doopen van hare krypcen. Doch dit en is onse questie niet / want d'uitwendighe ceremonien en raecken het Wesen des Doops niet. De questie is/oft de Jacobiten hare krypcen doopten even als een mensch? 't is selker dat ja/want 't zijn de eyghen woorden van Nicophorus: de questie is/ oft wyp mede de klocken doopen even als een mensch? 't is selker dat neen/ want het Wesen des doops van een mensch / bestaat hier in/ dat-men water giet over het hooft/ segghende samen: Ick doop' u inden naem des Vaders, ende des Soons, ende des H. Gheest. *D. Cabeljau* en is niet machtigh te thoonen/dat wyp dit doen in't wpen van onse klock/ Ergo hy en is niet machtigh te thoone/dat wyp onse klock doopen even als een mensch, Ergo hy heeft ontrouwelyk ghehaeldt/ als hy ons verghelen heeft by de Jacobiten.

Ten eersten, om dat hy dooz Doopen niet anders en verstaet als eenighe uitwendighe ceremonien/soo als blijkt uit sijne woorden/die gheeuwing en behoozen tot het Wesen des Doops.

Ten tweeden, om dat hy seght / dat wyp grover spinnen in onse ceremonien als de Jacobiten, daer nochtans myt Nicophoro blijkt / dat de ceremonien van dese ketterz / ghemenghelt waren met grove dwelinghen onrent de personen van d' alderhertighe *Oypvuldighedt* / segghende/ dat sy met hare ceremonien moesten betecken/ dat alle dry de personen bande alderh. *Oypvuldighedt* voor ons waren ghecruspe.

Ten derden, om dat hy dooz het woordcken Doopen)

Doopen / de Ghemeynre wilt stercken in hare
verblindtheyt / als oft wyp de klocken doopten
even als een mensch.

Maer 'tig belachhens weerdigh'tghene D. Ca-
beljau stelt vooy't leste/te weten / een seker Grava-
men, soo hy dat noemt/oft Request laet het ons soo
noemen / 't welch soudt uytghegeven zijn vande
Voisten ende Stenden des Rijcks op den Rijcksdagh tot
Neurenburgh , integhenwoerdigheyt van Keyser Carel
den V. Anno 1522. ende overgelevert aan den Nuntius
vanden Paus *Adrianus VI.*

Dit zijn immers allegaer merckelijcke om-
standigheden / wat sal hier ten lesten uytkommen?
Dat moet immers wat wonderg/ en grootg we-
sen/daer soo vele onstandigheden vooy gaen. In
dese Mequeste wordt het woordcken Doopen van
klocken/ tot dyp est vier-mael toe ghebruycht/ in
de plaatse van Wyen, oft Seghenen.

Hier uyt blijcht / seght D. Cabeljau , dat niet alleen
het slecht volckje, de tael vande klocke doopen heeft ghe-
bruyckt , maer dat het was de ghemeyne tael van een-ie-
der, groot ende kleyn.

Is't anders niet? was het wel de pijnre weert/
met sulcke fausfarren aen te komen/ om soo eene
slechte consequentie te maecken ? Nu dan/gheno-
men het was de ghemeyne tael/dat sy inde plaat-
se van Seghenen , ghebruyckten het woordcken
Doopen. Disputeren wyp vande woordden/ oft wel
bande sake selve : hoe sult ghy hier uyt beslyuten/
dat wyp/oft die van die tijdt / de klocken doopten
even als een mensch?

Ten anderen. Hoe verft ghy/ D. Cabeljau , met dit
gravamen te voorschijnue komen / ende dat inde
ghetrocken/soo ghy selve bekent/upt Hospinianus?
Ghy seght / dat dit gheheel Apen. spel ghene kleyne
erghernisse gegheven heeft in de Christenheyt. Spreecke
rondt uyt : verstaet ghy dooy het Apen-spel , de
abupsen / die doe ter tijdt ontrent het Seghenen
der klocken gheschieden / oft wel het enckel se-
ghenen der klocken ? Wat seght ghy ? verstaet
ghy

ghp het eerste / wyp houden inde de abupsen voor
Apen-spel / maer wat raecken de abupsen van
sommighe / de heele kercke / verstaet ghp het
tweede ? te weten / dat dit gravamen soude wesen
teghen het enckel Seghenen der klocken / soo o-
vertupghe ick u dan / met inuen epghen Hospinia-
nus wiens woorden ghp sijntjes niet voordert ghe-
nomen hebt / als sp kosten dienen tot u voordert /
verswyghende arghlistelijck het gheue datter
holghde : Hoorz dan de rest : Indien het schijnt oor-
baer te wesen, dat de klocken ghewijdt worden (want soo
noemen de Suffraganen de doopinghe, soo wanneer sy
vande verstandiche hier over versocht werden) het sal be-
tamelijck wesen, dat soodanighe wyinghe, gheschiede
door een-ieder vande Priesters, ghelyck het pleeght te
gheschieden, met gheseghent water, sout, kruyden, ende
dierghelijcke, ende dat sonder kost vande leeken, op dat
het eenvoudigh volck niet verleydt worde, ende schade
lijde, ende dat men magh schouwen de presumptie van
gierigheydt.

Siet ghp nu wel D. Cabeljau, dat ghp u epghen
sweert upr-ghertdocken hebt / om u selven den
doodt-streeck te gheven ? ghp beroept u op die re-
queste/ende ghp krijghe den schoonsten Nihil daer
op/die daer oyt is ghegeven. Ghp meynde wat
op te doen/als ghp seght / dat het doe ter tydt een
ghemeyne tale was van alle man / te segghen/
dat men de klocken Doopt, ; hier hoorz ghp / dat de
Suffraganen, ende huyten twijfzel de andere gheeste-
lijckhepdt/niet en sepdien de klocken doopen, maer
Wyen ; 'welck over-een-komt met onse Ceremo-
nie boeck, het welck/soo wyp boven ghehoort heb-
ben / niet en ghebruyckt het woordcken Doopen,
maer of Wyen, of Seghenen, of Heylighen. Ergo hier
voor eerst eenengrooten Nihil op uw' requeste.

Ghp meynde met dat Grayamen van u by ghe-
bracht/maer schandelijck verkoort/ende gheraep-
haeckt / de ceremonien / die wyp in het seghenen
der klocken ghebruyckten / te doen passeren voor
Apen-spel, ende eylaeg ! hier hoorz ghp / dat de Vor-
sten,

sten, ende Stenden des Rijcks, openlyk segghen/ dat het heramelyk fal wesen de selve te houden / als te weten/ de klocken te s.ghenen met water, sout, kruyden, en dierghelyke, onder dat leste Woordt/ begrijpende meer andere ceremonien. Ergo hier wederom ceuen grooten Nihil op u requeste.

Ghp meynde met dit Gravamen uyt te lacchen/ ende gantschelyk af te schaffen / het Wpen der klocken/ segghende/ dat het gheene kleyne erghernisse ghegeven hadde in de Christenh ydt. En daer-en-tusschen dit selve Gravamen versoecht / dat men 'tselbe fal maintenueren. Ergo hier wederom Nihil op uw' requeste.

Oft indien ghp alleen wilt segghen / dat de abuksen / die allenghens waren inghetropen/ ontrent het Wpen der klocken / waer van oock sommighe in dat selve Gravamen verhaelt worden/ erghernisse hadden ghegeven ? niet sonder reden / want abuksen en konnen nopt goet zijn/ maer daerom en laet het ghebruyck niet goet te wesen.

Voor't laetste / om niet te disputeren van enkele woorden/wilt ghp segghen/ dat wyp de klocken doopen ? Fiat, maer dan sprecket ghp onepghentlyk : Wilt ghp segghen / dat wyp de selve Wyen, Seghenen ofe Heylighen, dan sprecket ghp de rechte tale van onde Suffraganen, ende van onse Ceremonie-boeck.

Doch ghp blijft middelertijdt noch overtuighe van ontrouwighedt/ oft bedrogh / als ghp ongverghelykende by de Jacobiten, de Ghemeente heft willen wryg maccken / dat wyp de klocken doopten even als een mensch

Ende dan voeght ghp-er daer-en-hoven noch een nieuw bedrogh by / als ghy de voorsepde Requeste vande Doylen des Rijcks soo verhoer/ dat so schijnen te versoecken / dat men het Wpen der klocken soude gantschelyk af-schaffen / daer sy in teghendeel / spreken van het selve te maintenieren/ ende alleenlyck handelen van het af-hyken

E

der

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Chazinzarij.

Tis de pijnre weerdte te sien/ hoe D. Cabeljau,
hier spertelt om te bedecken / ende af te
slaen eenen misslaegh die hy ghedaen heeft
in't citeren van Nicephorus.

Voor eerst, segdt hy/ P. Hazart en schaemt sich niet
te belijden, een kruys-dienaar te zijn.

Tis waer / want ick hebb' in myn Staeltje
pag. 215, uyt den mond van den H. Apostel Paulus
Galat. 6:14. ghesepdt: Verre zy van ons, ergens onsen
roem op te draghen, als op het kruys onses Heeren Jezu
Christi.

Ten tweeden, seght D. Cabeljau: P. Hazart laet der-
halven alles passeren, als wel, ende ghestichtelijck gheseyt,
'tghene wy uyt Thomas Aquinas, ende andere Paepsche
Schrijvers, vande kruys-aenbiddinghe, hebben aenghe-
teekent.

Wat soude ick hier op ghesepdt hebben/de wij-
le voor eerst, alles seer wel is/soo als Cajetanus vol-
ghens uwe epghen bekentenis / oock wel be-
merckt heeft in sijn Commentarien op den H. Tho-
mas? Wat wilt ghy dan hier ghesepdt hebben?
doch ick sal datelijck thoonen/dat ghy den H. Tho-
mas voorghestelt hebt tot uwe epghen schande.

Ten tweeden dan / 'ten was mijnu oogherick
niet uw' hoeck te wederlegghen / maer u alleen
t'overtuughen van valsche citatien/ ende dat niet
van alle/maer van sommighe / die ick hier ende
daer upghekipt hebbe uyt uwe Catholijke Waer-
beydt.

Ten derden, seght D. Cabeljau, P. Hazart noemt het
cen

een notoire valscheyd, dat Nicophorus het kruys-aenbiden voor een ketterije soude gheouden hebben, doch de reden die hy daer toe gheeft, bestaat alleen in een misverstand, ende verkeerde opneminghe van Nicophorus woorden.

Waer toe dient al dit praeten / en alle dese kromme spronghen ? Ick en weet van gheen mis-verstandt oft verkeerde opneminghe/maer ict sie wel dat D. Cabeljau soo praet om de booz-naemste questie t'ontgaen: laet ons komen tot de sake selve/ en daer mede ghedaen.

Se epghen/ ende eenighe questie dan/ rakhende de booznoemde Secte/ bvghebracht van Nicophorus Lib. 18. cap. 54. tig dese: Oft Nicophorus seydt/ dat de Chazinzarij het kruys eerden / oft dat hy seydt/ dat sy het kruys alleen eerden ?

D. Cabeljau in syne Catholijcke Waerheydt pag. 590. schryft Nicophorus toe/ dat hy seydt/ dat de Chazinzarij het kruys eerden, ende aenbaden, sonder meer.

Ik daer-en-teghen/ hebbe gherhoont in mijn Staeltje pag. 216. dat Nicophorus sou niet en spreeckt: maer dat hy seght/ dat dese Secte het kruys alleen eerden, ende aenbaeden: tot dien eynde / hebb' ict voorghestelt sijn epghen woorden / eerst in't Griecy/ daer naer in't Latijn. Wat doet D. Cabeljau? hy gaet dese woorden Nicophori uplegghen; dat en wordt van hem niet ghebraecht; maer/ soo ict gheseydt hebbe/ de eenighe questie is/ oft D. Cabeljau hier heeft bedroghen/ als hy het woordcken Alleen heeft achter ghetaten/ 't welch Nicophorus updruckelijck heeft ? tig seker dat jaer: Soo moest hy dan / eer hy de woorden van Nicophorus verklarde/ te bozen sijn schulst bekent hebben / dat hy hier oft een mislagh hadde ghedaen/ oft sich gheneirt met bedzogh.

Braeght ghy my / wat daer soo veel aenghelleghen is/ dat dit woordcken Alleen, is naeghetaaten ghem est !

Ik and twoorde/ soo veel isser aenghelleghen/ dat den hee len sin daer mede is veranderd. Want
E. 2
Inte

wie en siet niet/dat het een ander dingh is/te segghen / Sy eerden het kruys, soo D. Cabeljau sprecket/ ende wat anders te segghen / sy eerden het kruys alleen, soo Nicephorus seydt : Wat dunkt u / siet ghy gheen groot onderscheidt tusschen dese twee spreucken : D. Cabeljau is een gheleert man, ende D. Cabeljau is een gheleert man alleen ? oft Antwerpen is een rijke stadt, ende Antwerpen alleen is een rijke stadt, siet ghy hier gheen groot verschil : bumpt ruyssel / want de eerste en sluyt de andere niet up/ de tweede sluyt alle andere up. Als ick seghe / Antwerpen is een rijke stadt, dan magh-men noch segghen/Amsterdam,Rotterdam,&c. zyn rijke steden / maer als ick seghe : Antwerpen alleen is een rijke stadt, dat is te segghen datter gheen andere en zyn.

Alsoo is't hier mede : Waist als Nicephorus seydt/ dat de Chazinazarij het kruys alleen eerden / soo volgh hier up dat sy niet anders en eerden als't kruys. Immers watter van zy oft niet / D. Cabeljau moet bekennen / dat hy een woordt up Nicephoro heeft verswegen / daer de meeste kracht in bestondt/ende dien-volghengs hy blijft ontrouwigh.

Maer laet ons eens hoozen / hoe dat hy sijn-selven het niet over het hooft trekt / niet sijn verklaringhe vande woorden Nicephori : De meydinghe van Nicephorus, seydt hy / is niet dat woordken, alleen, te thoonen, dat sy het bloote kruys, het kruys alleen, onder het met den ghekruysten sament nemen, aenbaden, ende dat alsoo de Staurolatria, de kruys-aenbiddinghe selve, by hem als ketterisch-claerlijck verworpen heyt.

Al-hoe-wel dit soo klaer niet en leyd in de woorden Nicephori, en dat dit van D. Cabeljau wort gheseydt sonder fondament. Ick sal noch tang dese verklaringe seer gheerne aen-nemen; want Cabeljau is ghevanghen.

De Chazinazarij dan/volghengs de verklaringhe van D. Cabeljau, woorden van Nicephorus ghehozen

den voor ketters / om dat sy het bloot kruys eerden,
sonder het met den ghecruxten samen te nemen.

Maer dat en hebben wy nopt ghedaen / oft
ghelerert / Ergo D. Cabeljau heeft groot onghelyck
als hy ons by dese voorzoemde ketters ghelyckt.

Hier komt nu den H. Thomas te pas / npt den
welcken D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheydt
pag. 223. ende in sijn Memory-boeck Parte 2. pag. 689.
wilt bethouen/ dat wy het bloote crugg aenbiden/
sonder het met den ghecruxten samen te ne-
men.

Laet ons dan de epghen woorden hoozen van
den H. Thomas, niet ghelyck sp van Cabeljau gheci-
teert woorden/want hy verkort se hier wederom/
nae ghewoonte / maer ghelyck als sp legghen in
sijn epghen schriften p. 3. q. 25. a. 4 daer spreekt hy
alsoo : De eere oft eerbiedinghe en is men niemandt
schuldigh, als aan de redelijcke nature, want aan de onghe-
voelijcke nature , en is men gheene eere, oft eerbiedin-
ghe schuldigh, als ter oorsake van de redelijcke nature. En
dat twee-sins. Ten eersten , voor soo veel als de onghe-
voelijcke nature , verbeeldt de redelijcke nature. Ten
tweeden, voor soo veel de selve met de redelijcke nature
eenighsins byghevoeght is. Op de eerste wijs, pleghen
de menschen te eeran het beeldt vanden Coningh , op
de tweede wijs, sijn kleedt. Indien wy dan spreken van't
cruys, daer Christus aen ghecruxt is gheweest , wy moe-
ten dat op beyde de wijsen eeran. Te weten , de eerste
wijs, voor soo veel het ons verbeeldt de figure Christi
uytghereckt aen het selve. De ander wijs, om dat het de
lidmaten Christi gheraeckt heeft , ende met sijn Bloedt
is begoten gheweest. Waerom het oock aenbeden wort,
met de selve aenbiddinghe met Christo, te weten, de aen-
biddinghe van Latria. Ende daerom spreken wy oock het
cruys aen, ende bidden als den ghecruxten selve. Maer
indien wy spreken van het beeldt des cruys Christi , in al-
lerley stoffe (te weten van steen , van hout, van gout, oft
silver) soo eeran wy het cruys alleen, als het beeldt Christi , het welck wy eeran met de aenbiddinghe van Latria.

Daer naer seyd hy : Al hoe-wel het cruys niet

vereenight en is gheweest met den persoon *Christi*, 'tis hem nochtans vereenight gheweest op een sekere maniere, te weten, door verbeeldinghe, ende aenrakinghe. Ende op die wijse alleen wordt het ghe-eert.

Voeght hier nu by/ den Cardinael Cajetanus, op den welcken/ sich D. Cabeljau oock beroept in sijn Catholijcke Waerheydt pag. 224. *Desen Cardinael in hunc locum sprecket aldijs*: Wat het cruyſ Christi aen-gaet in allerley stoffe, men antwoordt dat het aenbeden moet worden met Latria, voor soo veel als het *Christum* verbeelt, ghelyck het beeldt vanden ghecruysten *Christus*.

Waer blijft ghy nu *D. Cabeljau*, met dese three leeraers & segghen sy dat wy het bloote crups aenbidden / sonder het samen te nemen met den ghecruysten & segghen sy niet alle bepde met klare/ ende dypdelijcke woorden / dat het waerachtigh crups moet ghe-eert worden / om dat het Christum verbeeldt / om dat het Christum geraecht heeft/ ende niet sijn Bloedt is begoten gheeweest: ende vande andere krypceu / om dat sy 't beeldt Christi zijn: Is dit by u / in goede Nederlantsch/ te segghen/dat wy het bloote crups eerden/sonder het samen te nemen met Christo, oft sonder opſicht te hebben op Christum: oft / indien ghy dit niet en hebt willen segghen / soo en hebt ghy niet met allen gheſeght: want het quam hier op aen/ oft wy ghelyck waren aen de Chazinarij, die het bloote crups/soo ghy ſeght/ eerden/sonder het samen te nemen met Christo, ende om te thoonen/ dat wy het ſelue deden / hebt ghy u beroepen op d'authoriteyt banden H. Thomas, Cajetanus, ende andere die het niet haer houden: Nu be vinden wy/dat dese Autheurs heel contrarie leeren/segghende/dat men 't crups niet en moet eerden/ als met opſicht op Christum, oft voor soo veel als het hem verbeeldt/oft voor soo veel als het hem geraecht heeft/Ec. Ergo inde plaerſe dat ghy ons met d'authoriteyt van dese Schrijverſ / soudt ghelyck stellen aen de Chazinarij, ghy stelt ons in teghen

Vande Ketterije der Chazinzarij. 71
teghendeel gantschelijck van haer verschillende.
Wat sullen wy van ten lesten met u maecken/
die van wit/swart maeckt/ ende van licht/dup-
sternissen?

Maer ghy hebt het machtigh breedt / om dat
wy het cruyſ aenspreken / ende segghen : Weest
ghegroet cruyſ, mijn eenighe hope. Ick segghe/ vol-
geng de voorgaende fondamenten vanden H. Tho-
mas, dat wy dit wederom niet anders en doen/
als siende op Christum.

Ick wilde wel dat my D. Cabeljau eengh sepde/
oſt een Hollander / die thien oſt twintigh jaren
gheweest zynde in Sina/oſt Japonien/ende we-
derom komende/ soude qualijck doen/ als hy van
verre siende sijn vaderlandt / uptherstende van
blydschap / soud' roepen : Weest ghegroet o alder-
lieftste vaderlandt, &c Wat is dit: spreeckt hy encke-
liick de toeng en landen aen / die hy van verre
siet? neen / maer hy heeft opſicht op sijn vryten-
den / die hy in ſoo menighe jaren niet ghesien
heeft : Waerom en moghen wy van ghelycken/
siende op Christum, om de blydschap te betuughen
van ons' ghemoeit / het cruyſ / dooz' t welck wy
verloſt zijn ghewelſt/niet aenspreken/ en segghen;
Weest ghegroet o cruyſ, &c:

Tae foodanighe maniere van spreken vind' ick
ſelfſg inde Schrifture. Alsoo heeft David eerſtijds
2. Sam. 1. v. 21. gheſepdt tot de berghen: Ghy berghen
van Gelboe, noch dauw, noch reghen en valle op u. Hy
ſpreeckt wel de berghen aen / maer 'tghene hy
braeght / oſt wenscht / dat braeghde hy ſonder
twijfle van Godt / die den dauw / en reghen in
ſyne macht heeft. Alsoo heeft mede Zacharias cap. 13.
v. 7 aenghesproken het ſweert/segghende: ſweert,
ontwaect teghen mijnen herder, ſlaet den herder. Hy
ſpreeckt wel het ſweert aen / als het instrument
Godts/maer niet als oſt het uyt ſijn eyghen-ſel-
ven kost ſlaen.

Alsoo ſpaken wy mede het cruyſ Christi aen/
als wesenide het instrument Christi, dooz' t welck

hy onse saltgheyd heeft g'ewerck / oft ghelyck
Turanus Vekiti seght / 't is soo veel oft hy sepdien:
O ghecruyste, mijn eeniche hope weest ghegoet stellende
voor de oogen van onse imaginatie Christum han-
ghende aen't kruys, 't welck met sijn Bloedt overgo-
ten is.

Maer ghy en hebt hier gheen behaghen in/
Want ghy seght: Men moet blijven by het ooghmerck
des Autheurs, te weten, Thomas. De questie die hy aen de
gheciterde plaecke verhandelt, is, *Oft het Cruys Christi,*
met ei werden aenghebeden met Latria, dat is, godis dienste-
lijck

Ik hebbe nu met de epghen woorden banden
H. Thomas betracht / dat hy dese godis dienstig-
heyd niet en wilt bewesen hebben aen't bloote
crups/maer met opficht op Christum; volgh dan/
da hy dese aensprake niet en wilt ghedaen heb-
ben / aen't bloote crups / maer met opficht op
Christum, want uit die aensprake tot het crups/
besluyt hy dat het crups moet aenbeden worden
met godis dienstigheyd / maer dese aenbedin-
gh/soo boven blyckt uit sijn woorden/ en wilt
hy niet anders ghedaen hebben / als met opficht
op Christum. Ergo hy en wilt de aensprake niet
anders ghedaen hebben/als met dat selve opficht/
oft anderius/ soo vallen alle sijn argumenten in
dugghen/ ende en heeft sijn ooghmerck niet uit-
ghewerck / dat hy voor hadde / 't welck wag/ te
bewijzen dat - men 't crups Christi wel eer-
magh/om dat het Christum verbeeldt/ om dat het
sijn lidmaten gheraecht heeft / om dat het over-
goten is gheweest met sijn Bloedt / ende van an-
dere figuren des crups / om dat sy beelden Christi
sijn.

Daerom als ghy seght / dat de questie hy den
H. Thomas is / oft het crups Christi moet worden
aenbeden met Latria, dat is wederom een bedrogh:
Want den H. Thomas en spraecke niet van't bloote
crups / maer van't crups samen ghenomen met
den ghecruysten/ dat is noch eeng gheseydt/ oft
men

men het kruys magh aenbidden/ als wesende ofte een heelt Christi. ofte als t'ghene Christum selve gheraecht heeft &c.

Ick wenschte wel / dat ghy de woorden van den H. Thomas ghetrouwelijck / in hare volle breedde hadt voorghestelt / dan en sone ghy aen de ghemeente niet wijs ghemaecht hebben/t'ghene metter daer niet en is : Maer ghy wilt uwen misslach niet eenen nieuwten bedecken / doch te vergheefs/de wyle het den dagh al openbaert.

A E N - M E R C K I N G H E.

Op de Ketterije vande Cajani, en Angelici.

VAn dese seght D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waeheydt pag. 560. dat sy den naem van keters hebben moeten draeghen, om dat sy tot de Enghelen seer gheneghen waren, ende eenj-der den sijnen aenbadt Epiphan. Hæresi 38. Augustinus Hæresi 39. De Pisten eeren, en dienen alle de goede Enghelenghelyck, ende een ieder di nt, ende aenbidi li nen eyghen Enghel, die hem bewaert.

Hier is wel te heinercken t'ghene D. Cabeljau seght in sijn Memory-boeck pag. 257. dat hy/de Caiani, ende de Angelici by een ghevoeght heeft / al hoe wel het verscheyden secten waren/ om dat sy in dat een stuck / 'twelck hy be-ooghde / name-lyck/ den diensi der Enghelen/over-een stemden. Ick kan wel lijdien dat sy samen ghevoeght wozden / als over-een stemmende / want soo sal het ghene dat van d'cene gheseyt wort / mede passen op d'andere. Laet ons oock daer hy-voeghen/ de Simonianen, Menandrianen, Valentianen &c. want dese allegaer en sijn maer eenen strupck.

De questie is hier/ of dese secten sijn hoor ket-tersch ghehouden gheweest / om dat sy de Enghelen eerden/ dienden/ ende aentiepen.

Ick

Ick segghe dat neen/maer of dat het Dypbelg
sijn gheweest/ ofte versierde Enghelen; ofte in-
dien het oprechte Enghelen waren/ dat sy de sel-
ve ont-eerden/ ofte de selve niet hare eere soo on-
maelijck verhieven/dat sy die meerder maeckten
als Christum.

D. Cabeljau, seght dat jae: Nu wile van bep-
de ghelycht heest/ moeten de Oudt-vaders upp-
wijzen / die van dese secten gheschreven heb-
ben.

Ick sal eerst beghinnen van mijn bewijzen.
Ick hebbe van voor eerst gheseydt / dat het ghee-
ne Enghelen en waren / die sy eerden/maer dyp-
belg.

Ick neime tot ghetupghe den H. Hieronymum
Epist. ad Algasiam Qnast. 10. Daer sy verkla-
rende dese woorden Pauli Coloss. 2. 18. Dat u niemani en
overheersche in nedericheydt, ende dienst der Enghelen seght/
dat men hier dooz de Enghelen / moet verstaen/
de Afvallighe, ende onsuvere gheesten: met Hierony-
mus komt over een Rabanus Maurus in epist. ad Coloss.
dat sy/klaer/ende niet wonder / want soo wort
dit woort oock ghenomen Apocal. 12. v. 9. daer
gheseydt wort/ dat den draeck sy in den afgront
gheworpen / met sijne Enghelen, dat sy/met de dyp-
belg.

Dit bevestigt den ouden Tertullianus, die sy
hangt twee hondert saren voor de tijden Hieronymi
heeft gheleest / in Apologetico cap. 23. daer sy seght/
dat t'sijnen tijde eenighe waren / die de dypbelg
dienden/ en eerden/ ende de Prescript. Heretic. Cap. 37.
noemt sy het dienen der Enghelen, de Tooverije van
Simon Magus. Nu/ de tooverije siet eghentlijck
op de dypbelg/ soo ist een klaer teeken / dat de
Simonianen de eerste auftuerg van dese twee sec-
ten/ niet de ware Enghelen / maer de dypbelg
eerden/ende dienden. Dat sy de eerste soozte.

Tentweeden, hebbe ick gheseydt/dat het versier-
de Enghelen waren:dat blijkt eben klaer als
het eerste / uit Epiphanius, die uytduckelijck seght
Heresi

Heresi 38. vande Caiani, dat sy aenriepen de ghene, die sy versierden, Enghelen te wesen.

Ten derden hebbe ick gheseydt: (Ghenoem het Enghelen hadden gheweest) dat sy de selbe niet en eerden/ maer ont-eerden.

Mijn gherugghie sal wesen den H. Epiphanius/ de welcke alsoo spreekt namelijck vande Caiani *Heresi* 38. Een jeder van haer, doende eenigh schelmstuck, ende volbrenghende vuyle wercken, ende doende alle soorten van sonden, aenroept den naem van elcken Enghel, ende een elck van die schrijft hy toe een boos werck van elcke sonde die daer is op der aerd, sijn eyghen werck toe. eyghenende aenden naem van den Enghel, die hy wilt. Ende als sy dit doen, segghen sy: O ghy Enghel, ick ghebruyck uw werck. Ick doen w werck, &c.

Wat dunct u mi? is dat de Enghelen gheene oneerte aendoen/ alsmen haer aenroept/ om alle soorten van sonden/ en schelmstucken te doen? alsmen een elcken Enghel/ eene besondere sonde toeschrijft? alsmen openlijck seght dat dc soude het werck vande Enghelen is? Wie hoorde sijn leben/ dat dit moet ghenoemt warden eerden/ ofte dienen der Enghelen? Ick hebbe dit gepraemt in mijn Staeltje Pag. 223. maer D. Cabeljau en heeft niet een enckel woort/ op weten te segghen.

Doeght hier noch bp/ dat Tertullianus, sprekende vande eerste Auktioris van dese Secre/ seght/ dat sy de Enghelen (indien het nochtaug ware Enghelen sijn gheweest) dienden met rooverhonden. Is dit de Enghelen niet ont-eeren?

Ten vierden, Ghenoem nu/ dat sommighe van haer de Enghelen eerden/ (ick sal al toegheven wat ick kan/ en noch en sal t'even wel D. Cabeljau niet horen baten) ick hebbe gheseyt/ dat sy dit so onnatuerlyck/ ende ongheryndelyck deden/ dat sy de Enghelen meer toeschreven als aen Christo selve.

Dit bewijse ick upt het Concilie van Laodicea Canone 35. darr gheseyt wort: Ten is niet behoorlyck, dat de Christenen, de Kercke verlaetende, hen gaen, ende

ende tot de Enghelen, om grouwelijcke Afgoderij te doen, vergaederingen maken, ende soo wie aen dese bedeckte afgoderijc schuldigh is, die sy vervloeckt: Want verlatende onsen Heere Iesum Christum, den Sone Godts, hy is ghegaen tot de afgoden. **Hoo** vindt ic desen Canon in den druck van Ceulen Anno 1551. In de volghende editien staet hy aldus: Ten niet beoorlijck dat de Christenen, de Kercke Godts verlatende, hen gaen, de Enghelen noemen ende vergaederingen maken t'welck verboden is: Ende soo wie aen dese bedeckte afgoderijc schuldigh is, sy vervloeckt: Want verlatende onsen Heere Iesum Christum, heeft sy selven overghegeven aan de afgoderij. Desen selven Canon heeft D. Cabeljau oock hy ghebracht tot sijn voordeel in sijn Memory boeck Pag. 257. maer nae sijn ghewoonte den selven verkoortende ende verwijghende dese woorden (in de welcke de meeste kracht is) Want verlatende onsen Heere Iesum Christum heeft sy selven overghegeven aan de afgoderij.

Nu moeten wy sien hoe dat verlaten van Christus, moet verstaen woorden. Dat sal ons segghen Theophylactus schryvende op den brieft Pauli tot de Colossenen Cap. 1. v. 18. De ketterg/ sept hy seydden dat het onweerdigh was aen de Majesteyt vanden Sone Godts; dat wy door hem souden aengheleyt worden tot den Vader, ende dat het meerder was, als het beraemde aende menschelijcke kleynigheyt: Waerom sy oock seyden: Tis bequamelijcker te segghen, dat de Enghelen tot onse aenleydinghe hebben ghedient. Hierom brochten sy in, den dienst der Enghelen, ende maeckten aen de eenvoudighe wijs dat sy haer hert daer op souden stellen, als op de ghene die ons behouden, ofte saligh ghemaect hadden. **Tot hier toe Theophylactus.**

Oecumenius, schryvende op de selve plaetse Pauli, sal ons noch wat meer lichts gheven/syne woerden lypden aldus: Daer waren sommige de welcke door de gheveynsthey van een lebaer ghemoet, verboden toeganeck te hebben tot Christum, als of sy sulcx niet weerdigh en waren, ende dat men de Enghelen moest bidden,

den, op dat sy ons souden aenleyden tot Godt, als of sy de eerste aenleyders gheworden waren.

Doecht hier nu hy / den H. Ioannes Chrysostomus in Ep. ad Coloss. Daer sijn sommighe, sept hy / die segghen, dat men niet door Christum moet aengheleyt worden, maer door de Enghelen, ende daerom keeren sy van onder tot boven, al wat van Christus door het bloedt sijns cruyis is ghedaen.

Oit altemael seght den H. Paulus selve / met dese dyp woorden : Sy en behouden het hooft niet, dat is/ sooo den Dordrechtschen Bijbel dit verklaert Num. 74. Sy en houden Iesum Christum niet, die het hooft vande ghemeente is. **W**aerom oock Paulus, in t'lanck ende breecht / in den selven brief berhoont / dat Christus het hooft is / ende meerder als de Enghelen/ namelyk Cap. 1 daer hy seght onder andere: Alles is ia hem ghemaeckt in den Hemel, ende op der aerdien, sienlijcke dinghen, ende onsienlijcke. T'zy Throonen, T'zy Heerschappijen, t'zy Prins dommen, t'zy Krachten, alles is door hem, ende in hem gheschapen, ende hy is voor al, ende alles bestaet in hem, ende hy is het hooft van elichaem der ghemeente. **D**ie ketters hielden meer vande Enghelen / als van Christus, neen seght Paulus: Christus is meerder als de Enghelen Ec. Sy en hielden het hooft vande ghemeente niet dat is Christum; Paulus sept / Christus is het hooft van de Ghemeente.

Nu laet ik staen / dat veele Out-vaderg van soodanighe scielen segghen / het welck oock van Epiphanius wort toeghe-epghent aan de Angelici, dat sy daerom de Enghelen eerden / om dat is mynden / dat de wereldt niet van Godt / maer van haer was gheschapen. **A**ndere / dat sy volghens de Philosophie van Plato, de Enghelen hielden voor mindere goden / verholghens haer de selve eere bewesen die Godt alleen coekomt. **A**ndere / dat sy haer selven uytgaven voor Enghels / dat is / voor boden Godis / ende voor sulcke wilden ghe-eeri woordien : **A**ndere / dat sy haere leeringhe noemden / de Heilige der Enghelen / als wesen-

de/

de / door de handen der Enghelen / ghegeven
op den bergh Sinai.

Laet ons nu eens / een kort begrijp maken
van al het voorgaende / om te sien / hoe los dat
D. Cabeljau heest voort ghegaen / als hy ons ver-
gheleken heest by de Enghel-dieners / die alle-
gaer eenen strupck sijn van Simon Magus, soo als
de Out-baders / ende andere vele schryverg be-
merken.

Hieronymus, ende Rabanus, segghen dat sommi-
ghe van haer de duvels dienden / t'selbe gheeft
doch te kennen den ouden Tertullianus, als hy
seghe / dat sy in dese hare diensten omginghen
met toover-konsten. Ick en hope immers niet dat
D. Cabeljau dit sal op ons konen passen.

Men H. Epiphanius thoocht niet klare woordēn
dat he Caiani, de Enghelen oneere aen deden / als
sy haer te hulpe riepen om sonden te doen / jaē
openlyk seyden / dat hare sonden / het werck
vande Enghelen was.

Hoe sullen wy hier ghelyckenisse konen bin-
den/tusschen twee dinghen / die gantschelyk te-
ghen in alanderen strijden : dat is / tusschen ee-
ren / ende onteeren / want die ketters onteerden
de Enghelen / ende wy eerense / soo D. Cabeljau
selue bekent / segghende : De Papisten eerden de goede
Enghelen: wy bekennen / maer niemand kan seg-
ghen / dat wijsse oneere aen doen.

Men selven Epiphanius seyt / dat sy versierde
Enghelen aenriepen / dit en past mede op ons
niet.

Het Concilie van Laodicea, seydt dat die En-
ghel-dieners/ Christum verlieten / dat is / soo als
wy uyt Theophylacto bespeuren / dat sy onteer-
dighielden aen sijne Majesteyt onsen middelaer
te wesen / stellende de Enghelen alleen tot midde-
laers / saligmakeryg / ofte behouders.

Wat sijt immers openlyk teghen de ghe-
meene ghewoonte der Roomische Kercke / die alle
hare ghebeden slupt niet dese woordēn : Door on-
ser

sen Heere Iesum Christum, die met den Vader leeft, ende
heerschapt in eeuwen der eeuwen.

Oste soo Oecumenius seydt / sy verboden tot
Christum toeganck te hebben/oste soo Chrysostomus
seyt van syne tijden/sy leerden/dat men niet door
Christum, maer door de Enghelen alleen moest
aenghelept worden tot den Vader. Waer hebben
wy opt of soodanigh verbodt ghedaen / of sooda-
nighe leeringhe uytgeschreft/dat men tot de En-
ghelen MOET gaen?

Verhalven waer hebben wy opt de Enghelen
ghe-eert/om dat wy meynden dat de wereld van
haer was gheschapen soo Epiphanius seydt van-
de Angelici : oste om dat wy se hielden voor min-
dere goden : oste waer hebben wy ons opt uyt-
ghegeheven voor Enghels : oste wanneer hebben
wy onse Heilige gheuoent / de Heilige der Eu-
ghelen / om dat sy door hare handen was gheghe-
ven op den bergh Sinai : Soo en isser dan niet
meer schijn om ons te vergelycken by eenighe
van dese ketters/alsser schijnbaerheit is van wit/
swart te maken.

Indien my D. Cabeljau seght / dat hy alleen
wil spreken vande Angelici, ende Caiani, verbol-
gheng dat hy sich de andere Secten niet aan en
treckt.

Ick antwoorde / dat / en dese three / ende de
Cerinthianen, en Saturnianen, en Menandrianen, en
meer sulck ghespups / haren grouwelijcken En-
ghel-dienst allegaer afgheleent hadden van Simon
Magus, die vande Out-vaders den eersten Au-
theur wort gheschreft van dese ketterije / verbol-
gheng die de eene bestrijdt / moet sich oock stei-
len teghende andere / als eenen quaden boom/
uit eenen quaden strupelt.

Wel aen nu D. Cabeljau, ghy hebt myne bewij-
sen / om u t' overtuighen van valschept / stelt
nu de uwe daer tegen om ute ver schoonen.

Ick vindt in sya Memory-boeck Pag. 257. dat hy
niet meer en heeft tot syne beweringhe als dyp

106

upvluchten / maer allegaer of valsch / ofte van
gheender weerde.

Voor eerst sept hy / dat Epiphanius vande Caani
sou spreken in't ghemeen dat sy de Enghelen aenba-
den : Wy hebben de woorden Epiphanius ghehoort/
die heel anders lypden/ naemelijck dat sy de En-
ghelen aenriepen / om haer ter hulpe te komen
in alle hare souden/ ende schelm-stucken / die sy
bedreven Ick vzaeghe noch eens / is dit de En-
ghelen aenbidden / is dit in't ghemeen gheseydt/
dat sy de Enghelen eerden / Indien ick D. Cabe-
ljau berispe over het schijden van boecken / met
de welcke hy de Ghemeente bedriecht / is dit in
t'ghemeen berispen het schijden van boecken?
Ick sic jemant ghelt uptgheven / om een ander
te doen vermoorden / ick berispe hem daer over/
is dat berispen/het uptgheven van ghelt in t'gh-
emeen / wat monsterg van redeninghen sijn dit?
Wie hoochte opt sijn leven soo een ghevalgh?

Tentweeden neemt D. Cabeljau sijn upvlucht op
het segghen van Augustinus, de welcke niet anderg
en sept / als : De Angelici waren gheneghen tot den
dienst der Enghelen , vande welcke Epiphanius ghe-
tuylgt, dat sy nu gantschelijck besweken sijn.

Ick hebbe in myn staetje gheseyt pag. 217. Dat
Augustinus hier kost asschept / om dat hy wel wist
dat Epiphanius hier van / brieder hadde ghehan-
delt : Dien volgheng dat men van Epiphanius vza-
ghen moest / hoedanigh dese kettery gheweest
was.

Neen / seght D. Cabeljau , de reden eyscht , dat
men hier van Epiphanius moet gaen nae Augustinus.

Ick thoone dat de reden / dit niet en vereyscht/
maer contrarie.

Ten eersten, om dat Epiphanius onder han thdt is
als Augustinus.

Ten tweelen , Augustinus selve sendt ons tot
Epiphanius , wanneer hy den selven citeert/
waerom dan niet van Augustino tot Epiphanius
ghegaen.

Ten

Ten derden, al hoe wel Epiphanius niet sekerg est
weet te segghen / waerom dat dese ketters den
naem hebben ghekreghen van Angelici, soo ist
nochtang dat hy klaer te kennen gheest wat haer
ghevoelen was aengaende de Enghelen / te we-
ten / dat sy seyden / dat de wereldt vande Enghels
ghemaect was, ende dat sy haer roemden te wesen als
Enghels. Of sy nu / seyt Epiphanius / om de eerste
oorsake / ofte om de tweede / ofte oock om t' lant-
schap / daer sy eerst sijn opghekommen Angelici
worden ghenoemt ick en kan't niet wel segghen;
hy en twijfelt aen haer ghevoelen niet/ maer hy
twijfelt alleen/ of sy om het een / ofte het ander
ghevoelen / den naem hebben ghekreghen van
Angelici. Hier op soo komt Augustinus ende slaeter
eenen slach in / ende maecht hier van een kort
opmerp / segghende : De Angelici waren gheneghen
tot den dienst der Enghelen, ende citeert daer benef-
fens Epiphanius : als of hy seyde : Epiphanius, en
weet niet te segghen / om wat oorsake dat dese
ketters Angelici sijn ghenoemt gheweest / maer
blykt ijt hem / dat sy gheneghen waren tot den
dienst der Enghelen, ofte om dat sy meynden dat
de wereldt vande Enghels ghemaect was/ ofte
om dat sy haer roemden te wesen als Enghels.
Ofte soo Augustinus dit niet en heeft willen seg-
ghen / maer enckelhck de daet selve berispen/
sonder d'omstandigheden aen te sien van Epiphanius;
Soo en heeft hy dan gheen kort begrijp ghe-
maect van Epiphanius, maer op sijn epghen
handt dese ketterije voorgheskeft: Nu bekent my
D. Cabeljau selve / dat Augustinus een kort begrijp
heest ghemaect/ ende t'is oock sekter dat hy sich
beroep op Epiphanius : Ergo t'is sekter dat hy
van dese ketterije wilt spreken in t'kort/ eben als
Epiphanius vande selve hadde ghesproken wat
breeder / maer Epiphanius, en hadde in de Angelici
niet berispt het enckel dienen der Enghelen/maer
het dienen der Enghelen met dit oogh-merck/ ofte
om dat de werelt van haer gemaect was/ ofte om
dat

dat die ketters haer roemden te wesen als Eu-
gels: Ergo van gelycken Augustinus, vervolgheng
moet het op Epiphanius uptkomen.

Mu dan/de wijle Epiphanius, en Augustinus gelijck
sprekken / den eenen in'tkort / den anderen wat
breeeder / wat voordier kan. D. Cabeljau upt haer
hebben/ om te berispen onsen dienst die wy doen
aen de Enghelen:ghemercht dat noch Epiphanius,
noch Augustinus sprekende upt den mont Epiphaniij,
soo hy selve seydt (en D. Cabeljau mede bekent) in
dese ketters berispen het dienen der Enghelen/
in t'ghemeen ghesproken / maer het dienen der
Enghelen / als scheppers des werelds/ ofte als
of de ghene die haer dienden/selue Enghelen wa-
ren; t'welck ons nopt in den sin is gekomen: Er-
go gheene gheijckenisse.

Misschien sal my D. Cabeljau segghen/ dat men
niet de omstandigheden/ maer de daet selve moet
aensten.

Wei aen / ick sal hem met sijn eyghen munte
betalen. De voornaemste schijverg van sijne
ghesinthept / als oock den Dordrechtschen Bijbel
op Exodi 32. 5. Num. 10. houden staende / dat Aa-
ron, ende de Israeliten, dooz het gulden half den wa-
ren Godt hebben willen eeren; sy sijn hier over
berispt/ ende gheschraft gheweest: Hoe dat is het
dan quaet Godt te eeren: daet selue en is niet
quaet/maer de omstandigheden ende wijse / met
de welcke sy dit deden / was quaet: ghelyck men
dan upt dese ongherijnde wijse van Godt te ee-
ren/ niet besluyten en magh/ dat het eeren Godts
in t'ghemeen/ ongherijnt is/ alsoo en maghmen
upt de ongherijnde maniere van Enghelen te
dienen / die by de Angelici, wiert ghepleeght/ niet
besluyten/ dat het dienen der Enghelen in t'ghem-
een/ ongherijnt is/ soo blijven wy dan in onse
vphoept van eenighen dienst te doen aende En-
ghelen/namelyck die op een wijse gheschiedt/ heel
contrarie aen de ketters.

De derde / ende leste upthoept/ die D. Cabeljau
heruit/

neemt / om sich te verschonen / is Theodoretus, die alsoo spreckt : Die de wet verdedighen, sochten haer te verleyden om de Enghelen te dienen, segghende, dat de wet door haer ghegeven was, welcke foute seer lanck in Phrijgien, ende Pisidien is overgebleven: Weshalven de Synodus, die tot Laodicea de hooft-stadt van Phrijgien, t'samen ghekommen is, met een expresse wet verboeden heeft de Enghelen aen te roepen &c.

Noteert hier wel / dat dese ketterg / de heele Joodseche Wet voorzondeu / de welcke sy seyden van de Engelen gegeven te sijn/ende dat hare wet/ soo Paulus die noemt / de Religie der Enghelen was/ waerom sy oock de Enghelen wilden ghedient hebben / en aengheroepen:

De vraeghe is / of dit dienen/ ende aentroeopen der Enghelen / in't ghemeen ghesproken/ hier berijst wort van Theodoretus : D. Cabeljau wil segghen dat ja: Maer nyt de woorden van Theodoretus blijclict klaer dat neen. Want;

Ten eersten sy seydt / dat dit dienen der Enghelen was aenghenomen onder dese secte / om de Joodseche wet voort te staen, is dit sprekken van het dienen der Enghelen in het ghemeen?

Ten tweeden. Sy beroept sich op het Concilie van Laodicea, het welcke een verbodi heeft ghegaen / niet vande Enghelen te dienen/ in het ghemeen/ ofte absolutelijck / soo sy boven nyt dat selbe Concilie ghehoort hebben/maer van de Enghelen te dienen als onse eenighe middelaerg/ met het upsluipen van Christus, segghende/ (ghelijck Chrysostomus ghetuypgh) dat men niet dooz Christum, maer dooz de Enghelen alleen moet aenghelept wozden tot Godt, jaer verbiedende wel expresselijck (soo als Occumenius seght) togaenck te nemen tot Christum. Soordanigh dienen der Enghelen is met recht vande Vaders/ ende Concilie van Laodicea, voort ketterisch ghehouden gheweest / als strijdende regheltrecht teghen Schrifture : Maer wat raect ons soo een ongherijnt dienen der Enghelen / ofte wan-

neer sijn wyp in soo eene onberameijckheyt plich-
tigh gheweest?

Wp soo verre D. Cabeljas sijn owt lieken wil-
singhen / ende eben wel noch eens segghen / dat
wyp aen dese ketters ghelyck sijn ten deele / om de
daet selve.

Ich segghe dat dese ketters niet om de daet in
r'ghemeen sijn veroorzaelt gheweest / maer om
die besondere daet / met de welche sp de Enghelen
eerden als hare eenighe middelaers / met het uyt-
slypten van Christus, ende verboden van tot hem
onsen toeganch te nemen ; dit en past gheensing
op ons / soo blijft dan D. Cabeljau ontrouwigh als
hy ons by dese voorzoeende ketters wil verghe-
lijcken.

Blijft oock ontrouwigh / als hy Epiphanio toe-
schijst / als of hy seyde / dat de Caiani de Enghel-
len aenbaden / daer men klaer uyt sijne woor-
deu kan sien / dat sp de Enghelen onteerden /
Soo wyp hoven berhoont hebben / ende oock in
ong Staelicke gheseydt / maer van D. Cabeljau is on-
beantwoort ghelaten.

I. A EN-MERCKINGHE.

Op de ketterije der Collyridianen.

Hier thoont D. Cabeljau in sijn Memory-boeck,
Pag. 258. dat ick hem op den teen hebbe ghe-
treden / om dat ick hem in mijn Staelicke ver-
weten hebbe / dat hy Epiphanium tot dyptmael toe-
valscherlyck hadde doen spreken. Ten is niet roe-
pen niet te doen, seydt hy / de stucken moeten t'uyt-
wijsen.

Dit segghe ick mede / ende ontkenne / dat ick
gheroepen hebbe / maer wel met de stucken selve
bewesen.

Den H. Epiphanius, die dese ketterije van de
Collyri-

Collyridianen beschijft / moet onsen scheptsman
wesen.

D. Cabeljau in de Catholijcke Wærheyt Pag. 560.
Wilt hebben dat Epiphanius de Collyridianen veroordeelt als ketters, om dat sy Mariam religieuselijck dienden, ende aenbaden, sonder meer.

Ende ict segghe dat Epiphanius, selfs niet ghe-
droomt heeft / haer te berispen over het Religieuselijck dienen vande H. Maghet/ maer alleen over
t'aenbidden. Want het Woozt Aenbidden, ten op-
sichte van Maria vnde ict seer dichtwilg by hem/
met berispinghe / maer het Woozt Eeren, of reli-
gieuselijck dienen, ten opschte vande selve H. Ma-
ghet en vnde ict niet anders / als niet appzoba-
tie/ en recommandatie des selfs.

Ict weet wel dat D. Cabeljau sal segghen/ ghe-
lyck hy oock doet / in sijn Memoriy boeck Pag. 258.
dat den H. Epiphanius gheen onderschept en heeft
ghemaectt tuschen Aenbidden ende religieuselijck
dienen, maer dat hy dit neemt al voor een dingh/
vervolgheng/ wanneer hy het Aenbidden van Ma-
ria, in de Collspidianen berispt/ dat hy berispt het
religieuselijck dienen.

Doch om wederom niet te disputeren vande
woorden alleen : soo segghe ict dat alle Aenbid-
dinghe, t'samen Religieusen dienst is/ maer ter con-
trarten/ alle Religieusen dienst, en is gheen Aenbid-
dinghe (ghelyck alle mensch wel een dier is/ maer
alle dier en is gheen mensch) want dooz Aenbid-
dinghe, eghentlijck sprekkende / verstaen wyp / de
opverste eere die Godt alleen toekomt/ende dooz
Religieusen dienst, verstaen wyp eene mindere eere/
die oock aende Heilighen bewesen magh wor-
den.

Wat noeint D. Cabeljau, eene dwaese inbeeldinghe
ende segt / dat Epiphanius, gheene kennisse ghehadt
heeft van dese Paepsche distinctie, tuschen twee, ofte drie-
derley religieuse diensten, en aen biddinghen, en dat dit nie-
mant bewijzen en sal.

Heeft Epiphanius gheen onderschept ghe-
maectt

maeckt tusschen aenbidden, ende religieuselijck dienen.

Soude dit niemand houen bewijzen? Laet ons sien.

D. Cabeljau bekent selve in de Catholijcke Wae-
heyt Pag. 547. dat Epiphanius, de H. Maghet Mariam
wilt ghe-eert hebben / maer niet Aenbeden, de
woorden van Epiphanius legghen soo klare als den
middagh: Laet Maria, seyd hy / in eeren sijn, maer
niemand eu aenbidde Mariam. Dit selve bekent D. Ca-
belau in sijn Memory boeck Pag. 258.

Ister niemand soo dom / ofte verduyfert van
verstant / die niet en siet / dat Epiphanius hier on-
derschept maeckt tusschen Eeren, ende Aenbid-
den?

Wy sien wel, seght D. Cabeljau, dat Epiphanius on-
derscheyt maeckt tusschen niemand in eeren houden, ende
aenbidden zynnde het eerste eene actie van burgherlijcke
beleeftheyt, het ander een werck van Gods dienstig-
heyt. Maer niet dat hy tweederley aenbiddinghe toelaet,
een minder, die oock aen Maria mocht werden opge-
draghen, ende een meerder die Godt alleen toebe-
hoort.

Wat is immers eene grondeloose / sae i wase
inbeeldinghe van Partij, dat alle Eere hupten die/
de welke aen Godt wort bewesen / maer bur-
gherlijck is. Epiphanius wilt Mariam ghe-eert heb-
ben / dat en kan niemand loochenen / D. Cabeljau,
voeghier hy / burgherlijck, hem sal believen my
aen te wijzen / waer dat Epiphanius soo spreecht/
ofte waer dat hy dit woordetken Burgherlijck heeft
ghebruycket? seght hy / dat het niet van noode is/
dat hy dit uptdruckelijck segghe / maer dat het
ghenoegh is / dat men dit dooz consequentie myt
hem kan trekken; wat consequentie sal dit an-
ders wesen / als die ghesondeert wort op die
verkeerde inbeeldinghe / dat alle eere burgher-
lijck is/ behalven die / die men Godt schuldigh
is / haerwaer een los / ende dwaez fondament/
verhalven soo sal my D. Cabeljau, oock dooz conse-
quentie

quantite/hoonen/ dat Epiphanius, Mariam met gheen
ne andere eere en wilt achtervolghē hebben / als
niet burgherlycke, ick vergheve hem de konste.

In teghendeel / ick bethoone dat Epiphanius
spreekt van eere die meerder als burgherlyck
is.

Ghelyck D. Cabeljau my bekent dat Epiphanius
Mariam wilt ghe-eert hebben / soo moet hy my
oock bekennen/ dat hy de selbe wilt ghe-eert hebben
om dat sy niet alleen heyligh was / maar
oock heyligher dan andere. Dit sullen syne ey-
ghen woorden uwtwijzen.

Ten eersten, segt hy / Het lichaem van Maria was
Heyligh.

Ten tweeden: Godt heeft begeert dat Maria wat heylighs
sou wesen.

Ten derden: Maria is heyligh.

Ten vierden, Thecla is seer heyligh , Maria noch heyligher.

Ten lesten : Maria is alderbeste , ende heyligh , ende
alderweerdigste in eere ghehouden te worden.

Verhalven / soo bekent my D. Cabeljau in de
Catholijcke Waerheyt Pag. 547. dat Epiphanius de H.
Maghet stelt boven Theclam , als meeider eere weerdig-
heit van weghen de dispensatie der verborghent-
heyt.

My hebben dan uyt de klare woorden van
Epiphanius , ende de ronde bekentenis van D. Ca-
beljau . dat de H. Maghet Maria , eere weerdigh
is / om dat sy heyligh is / sae heyligher als
Thecla.

Nu sijn hier twee stucken / soo sekter / dat
men se D. Cabeljau niet ontkennen en kan / sonder
te strijden teghen de klare experientie / ende het
alghemeen ghevoelen vande heele wereldt.

Voor eerst, en kan hy my niet ontkennen/ dat de
heylighedt/sae verhebender heylighedt als van
andere/eene boven-natuuerlycke sake is/ende niet
burgherlycke ; dat is het ghevoelen van alle ghe-
sonde verstanden.

Ten tweeden: Moet hy my bekennen dat de eere
soodanigh is / als het princiale voorworp sel
is/om het welcke jemant ghe-eert wort.

Indien hy dit loochent / soo scrijdt hy teghen
de experientie / want die leert ons / datier ver-
scheypden soozien van eeran sijn onder de men-
schen / meerder / of minder naer abenant van't
voorworp sel om het welcke jemant ghe-eert
wert. Siet het voorz de ooghen. Niemant en kan
ontkennen of de eere die men een Konink h-
ewijst is meerder / ende van een anderen slach/
als die men behoocht aen een ghemeen burgher:
hoe dat ooste wadrouz om ghrene andere reden/
als om het voorworp sel / jemant die een Koninck
eert / stelt sijn voorz / syne Koninklycke
Majesteyt / ende weerdigheyt / daerom eert
hy hem / ende alsoo wort die eere Koninklyck.
Maer die een ghemeen burgher eert / die stelt sijn
voorz een minder voorworp sel van syne conditie
hoedanigh die sonde moghen wesen / ende so
wert die eere minder als die vanden Coninck ter
oorsake vande princiale beweegh reden / of
voorworp sel.

Welken / wat reden / ooste wat voorz wort
stelt ons Epiphanius voorz / om de weleke hy Maria
wilt ghe-eert hebben ? hare heylighedt / want
hy noemt se tot vijsmael / Heylygh / hare weerdig-
heidt van te wesen de Moeder Godts / ende daer
op seydt hy : Dat Maria ghe-eert werde : Laet Maria in
eeren sijn : S'is alderweerdigste in eere gehouden te
worden. D. Cabeljau beklemt oock met Epiphanius dat
sy eere weerdigh is / om dat sy heyligher is / als
Thecla, ende van weghen de dispensatiue der verborghent-
heit. Dat is / om het ontsangen ende haren vanden
Sone Godts : soo Epiphanius daer hy voercht.

Hier uyt maake ick nu dan myn besluyt / dat Epi-
phanius / een eere aen de H. Maghet wilt behoocht
hebben / meerder als burgherlycke.

Uylsicht voorz de oogh / dat de eere soodanigh
is / als het princiale voorworp sel is / dat men sijn
voorstelt in eeren.

Macr

Maer het voorworp sel om het welck Epiphanius, Mariam wilt gij-eert hebben / is meerder als burgherlyck / want t'sijn boven-naturelyck din-ghen / die gheen ghemeeenschap en hebben niet t'burgherlyck te weten/de Heyligheyt, ende weerdigheyt van Godts Moeder te sijn;

Ergo de eere die Epiphanius wilt aen Maria behoeven hebben is meerder als burgherlyck.

Maer ghy my/ haedanigh die eere is; ick en wil niet disputeren van enckele woorden: Noemt-
se Religieuse eere, of gheestelijcke eere, of boven-natu-
rellycke eere, al soo ghy wilt: **C**is my ghenoegh
dat ick D. Cabeljau overtuught hebbe dat Epiphanius Mariam wilt ghe-eert hebben niet meerdere
eere / als niet burgherlycke; dien-bolghens dat hy
onderschept heeft ghemaeckt / niet alleen tus-
schen burgherlycke eere/ ende eere die Godt alleen
toebehoort / maer oock tuschen eene eere
die in t'insteden is / meerder als burgherlycke/
minder als goddelijcke / niet de welcke hy oock
de H. Maghet wilt achtervolghen hebben / ter
oorsake van hare heyligheyt, ende de dispensatie der
verborghentheyt.

Gij sult my vraeghen: Waer over heest dan
Epiphanius de Collyridianen herispt/ ofte veroordeelt
als ketter/ aengaende den dienst die sy deden aen
Maria?

ICK antwoorde om dyp oorsaken. De eerste,
om dat sy meynden dat de H. Maghet eene god-
delijcke nature hadde. De tweede, om dat sy haer
niet die eere achtervolghden die Godt alleen toe-
behoort / dat is / niet Sacrificien. De derde. Om
dat dese Sacrificien in t'openbaer ghedaen wier-
den van vrouwen/ als Priesters.

Hoocht de eghen woorden van Epiphanius, de
welcke hy stelt byhans op t'epynde van het Ca-
pittel / als wessende een hoocht begrijp van alle
wat hy te vozen gheseydt hadde: Het eeuwigh
Woort, seydt hy / heeft een lichaem aengetrocken,
ghenomen uyt de Maeght, daerom nochtans niet, om dat

hy haer soude oversetten tot eene goddelijcke nature, ende conditie, noch, om dat men Sacrificie soude offeren in haren name, noch, om dat de vrouwen tot Priesters souden ghestelt worden.

Hiet ghy wel dat de berispinghe / ende ver- oordelinghe van Epiphanius valt op dese dyp voor- ghemeerde stukken?

Belieft u dit noch klaerder te sien haort een kort begrijp van den heelen discours van Epiphanius. Hy deelt sijnen discours in dyp deelen / elcte deel passende op de dyp dwaelinghen van dese ketters / bewijsende met schrifture / ende ander- sing / dat sy namelijck in dese dyp stukken dwael- den.

Voor eerst, als hy gheseydt hadde / dat dese ket- terhe gheene andere authours en hadde als vrouwken / ende rene waerschouwinghe ghe- maect / dat niemand sijghen soude laten verlep- den / ende bedrieghen van vrouwen / soo gaet hy in sijn eerste deel ende tweede/in t'lanck / ende bweert bewijzen / dat het de vrouwen niet toe en komt het Priesterlijck ampt te bedienen noch Sacrificien te doen. Noyt, seydt hy / soo lanck als de ereldt ghestaen heeft, en heeft eenighe vrouwe be- die^{nt} het Priesterlijck ampt. Wy lesen wel dat Abel, Cain, Enoch, Noe, Abraham, Melchisedech, Iсаac, Jacob, de kinderen van Levi, Moyses, Aaron, ende sijne zonen, Eleazar, Phinees, Ithamar, Achitob, de Coriten, Gersoni- ten, ende Merariten, Heli, Chelcias, Buzi, Iesu de hoogh- Priester, ende Esdras, hebben sacrificien ghedaen, maer nergliens en leestmen dat oyt vrouwe het Priesterlijck ampt soude bedient hebben.

Voorzders bewijst hy dit uyt het nieuw Testa- ment: Indien, seydt hy/ het Priesterdom een vrouwen bevolen was, ofte dat het de vrouwen gheborloft waer eenighen dienst te doen in de Kercke, dat moest namelijck toe betrouwet worden aan Maria. Ten heeft Go^t niet belieft. Iae self, en heeft gheene macht onfanghen om te doopen: Zacharias de vader van Ioannes is Priester ghe- weest, Hier nae, Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, Philip- pus,

pus, Bartholomæus, Thadæus, Jacobus Alphæi, Judas, Simon, ende Matthias, zyn allegaer Apostelen ghestelt, ende hebben de heele werldt door, het H. Ampt des Euangeliums bedient, met Paulus, ende Barnabas, en andere. Ende de selve zijn de Autheurs der mysterien, met Jacobus den broeder des Heeren: van den welcken, ende van de andere, die wy gheseyt hebben, de successien van Bisschoppen en Priesters, in't huys Godts, zyn vast ghestelt. Ende men leest niet datter eenige vrouwe daer toe verkoren is. Philippus den Euangelist hadde vier dochters, die wel Prophetessen waren, maer gheene Priesters &c.

Den middagh en is soos claeer niet/ als het claeer is / dat Epiphanius, sich beweirende niet soos vele ghetuighenissen vande Schrifture / dese Secte veroordeelt als ketterisch / om dat sy by haer/ teghen de Schrifture / de vrouwen aen-namen het ampt des Priesterdoms/ende Sacrificien de- den. D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag 258 bekent oock/ dat sy in't eerste berispelijck werk: het twee- de en kan hy niet loochenen / want 't is het ghe- voelen van alle natren / ende van't begheinsel des werldtg gheweest/dat men niemandt 't Sacrifi- cie magh opdzagen als Godt alleen. 'T is seker dat wy nopt iedt sulcks ghedaen hebben / dat is/ nopt Sacrificien ghedaen aen Maria, nopt vrou- wen ghebruyckt tot het Priesteryck ampt. Soo is dan oock seker/dat wy in dese twee deelen niet ghelyck zijn aen de Collyridianen.

Alleen dient hier bemerckt / in't voorz- hy gaen/ dat Epiphanius de twaelf Apostelen stelt in den Rangh der Priesteren van't nieuw Testament/ ende soos hy wilde bewijzen/dat niemandt Sacrifi- cie magh doen als man / soos seght hy samen/ dat d'Apostelen hebben Sacrificie ghedaen. Nu laet ick D. Cabeljau eens dencken/hoe ghelyck dat de Ghereformeerde zyn aen d'Apostelen/die noch Priesters en hebben / noch Sacrificie/ noch suc- cessie van Bisschoppen.

Ick komme tot het derde deel van't discours Epiphanius: in't welck hy bewijst/dat de H. Maeght gheen

gheen Godt is / nochigheene goddelijcke nature
heest/tot dien tynde probeert hy voort/ dat het
een puer schepsel is / doch verhebender als an-
dere.

Al-hoc-wel, seydt hy/ dat Maria een uytgelesen, en-
de uytneemende Vat is, 'tis nochtans eene vrouwe, ende
yande selve nature met andere, al-hoe-wel sy, ende nae
de siele, ende naer het lichaem met de aldermeeste eeren
voor-komen is, even als de lichamen van andere Heyli-
ghen, oft indien ick iedt seyde dat meerder is tot glorie-
en luyster. Ghelyck Elias, Joannes, ende de alder-heyligh,
ste Thecla, aen de welcke nochtans Maria verre moet
voor-ghestelt worden, om die hemeische verborghent-
heydt, de welcke in haren buyck is volbracht.

Daer naer seydt hy: Hare ouders hebben haer ver-
kreghen met ghebeden, soo nochtans dat sy inde ghe-
boorte vande selve conditie is gheweest met andere men-
schen. Ende al-hoc-wel inde historie van *Maria* verhaelt
wordt, door overleveringhe, dat aen haren Vader *Ioachim*,
van Godts weghen, in de woestijne ghebodtschap is, dat
sijne vrouwe ontfanghen hadde; dit en is nochtans soo
niet te nemen, oft dit gheschiedt ware sonder versamin-
ghedes houweliicks, oft des mans,

Daer naer seydt hy: 'Ten kan niet gheschieden,
dat iemandt ghebornen werde, teghen de ghemeyne natu-
re der menschen, dat quam eenen alleen toe, te weten,
Christus.

Ten anderen seydt hy: Maria en is gheenen Godt
gheweest; sy en is niet overgeset tot een goddelijck
wesen, oft conditie,

Hy moet blindt zijn / dte hier niet en siet dat
Epiphanius bewijst / dat Maria gheenen Godt is/
maer een enckel schepsel/ doch verhebender/ ende
uyntnemender als andere.

Ik vraghe nu van D. Cabeljau, oft hy soud' dur-
ven loochenen / dat de Collyridianen gheloofden
dat Maria Godt was / ende daerom als Godt
moest ghedient worden?

Niemandt, seydt hy in sijn Catholijcke Waeheydt
pag 545. sal dat kunnen bewijzen. Epiphanius en spreekt
daer

daer niet een woordt van, dat sy dit, oft dat van de nature
Marie gheloofden, jaer hy presupponeert in alle sijne re-
denen, dat sy haer herkenden een bloodd schepsel te zijn.

Dit is immers openlyk ghebeuselt.

Seght ghy / D. Cabeljau, dat niemandt en sal
kennen bewijsen / dat de Collyridianen gheloofden
dat Maria Godt was : oft ick u antwoorde / dat
het gheene bewijsen van doen heeft : moet men
bewijsen dat de Sonne schijnt inden middagh :
och neen : want de sake wylt haer selven upt: Al
even claer is't / upt Epiphanij gantschen discours /
dat dese ketters gheloofden / dat Maria Godt was /
ende daerom / als Godt moest ghedient worden.
Ick beroep u / ende den onpartijdighen Leser /
op sijne bloote / ende enckele woordten.

Seght Epiphanius niet openlyk / dat sy Sacrifi-
cicie deden aen Maria : soudt ghy dat durven loo-
chenen : leest de boven gheselde woordten van
sijn erste ende tweede deel / daer hy de houtwen
expresselijck hier over berispt. Wilt ghy strijden
teghen het alghemeyn ghevoelen van alle na-
tien / die daer opt sijn gheweest inde wereldt / ende
noch sijn : Wilt ghy de Schrifture verloochenen :
ick hope dat neen / soo en hout ghy dan niet loo-
chenen / dat het Sacrificie Godt alleen toekomt /
ende niemand anders : als dan de Collyridianen,
hebben Sacrificie ghedaen aen Maria, hebben sy
niet met der daer selve gherhoont / dat sy Maria
hielten voor een Godt / ghemericht sy haer achter-
volghden met die eere / dat is / niet Sacrificie /
'welck Godt alleen toekomt ?

Ten tweeden, seght Epiphanius niet metclare
woordten / dat Maria gheen Godt is, dat sy niet overge-
set is tot een goddelijk wesen, ende conditie? Hoe quam
dit hier te propooste / indien die ketters niet ghe-
loofst hadden / dat Maria Godt was : souden sy niet
dateelijck aen Epiphanius hebben kunnen antwoor-
den : Wy en ghelooven niet dat Maria Godt is /
waerom seght ghy ons dan / dat sy gheen
Godt is / oft dat sy niet verheven is tot de godde-
lycke

lycke nature? hoe komt dat hier te propooste?

Ten derden, probeert Epiphanius niet / dat Maria gheenen Godt is / als hy bethoont dat sy een schepsel is? waer toe dienen alle dese bewijzen/ indten sy niet en gheloofden dat Maria Godt was?

Ten vierden, wat nooit te beijzen (soo als Epiphanius doet/ende met Schrifture/ende met d' hystoerle Mariae, ende met de reden) dat sy een enckel schepsel is/ indien (ghelyck D. Cabeljau seght) de Collyridianen haer herkenden voor een bloedt schepsel? wat dwaesheydt waer dat / te bewijzen in't laagh ende breet / 'tghene sy metter daer gheloofden / ende aen-naemen? hoe kan D. Cabeljau segghen / dat Epiphanius presupponeert in alle sijn reden/ dat dese ketters de H. Maghet herkenden voor een bloedt schepsel / daer hy uptdruckelyck seght / darter sommighe in dolinghen waren gheraeckt, dooz de woerden die den Enghel aen Joachim hadde gheseydt: Siet uwe huysvrouw heeft onfanghen in haren buyck, meynende/soo Epiphanius daer hy voeght: dat Maria teghen de ghemeyne nature der menschen gheboren was, verbolgheng dat sy meer was als een enckel / ende bloedt schepsel. **Dit was de dolinghe van de Collyridianen, hoe kan dan D. Cabeljau segghen / dat sy de H. Maghet herkenden een bloedt schepsel te sijn?** Hoe kan hy segghen dat niemandt bewijzen en sal dat dese ketters Mariam hielden voor Godt? Dat hy lese de woerden van den selven Epiphanius *Heret. 78.* dan sal hy sy-selven soo overtuught binden / dat hy niet een enckel woordt en sal derven kiecken: Wy hebben, seght hy/ verstaen eene sake die verwondrens weer digh is, te weten, dat sommighe, 'tghene aengaet de alderh. Maghet, soo dwaes zijn gheworden, dat sy haer aen ons hebben willen opdringen voor eenen Godt ende sprekken van haer als uytstinnighe: want sy segghen dat sommighe vrouwkens in Arabien, daer sy van Thracien waren ghekommen, dese nieuwe leerlinghe hebben versiert, soo dat se inden naem, ende ter eer en vande Maghet, Sacrificie doende eenen platten koeck offeren,

ende

ende vergaderinghen houden: In den naem, segghe ick, vande aldeh, Maghet, zijnde alle mate te buyten ghegaen, hebben sy eene sake aenghegaen goddeloos, ende injurieus aen Godt, te weten, Sacrificien ghegaen door vrouwen.

Seght nu noch D. Cabeljau, dat dese ketters Mariam niet en hielen voor Godt, ende dat niemandt dit sal kunnen bewijzen. Wat middel om uiter te verschonen? Ghy sult my misschien seggen/ dat Epiphanius hier niet en spraeckt vande Collyridianen, maer van andere ketters. Te ver- gheefg soeckt ghy die uytvlucht/ leest Epiphanius *Heresi* 79, daer hy handelt vande Collyridianen, daer sult ghy binden/ dat hy selve bekent/ dat hy op dese plaatse/van my boven hyghebracht/handelt niet van andere ketters/maer vande Collyridianen selve. Hoorz syne woorden: Nae die voorgaende ketterije, is ons onlanghs noch een ter ooren ghekommen, vande welcke wy een weynigh te voren (*Nota*) ghewach maecken in dien brief, (*Nota*, dat hyt verhael vande voorgaende ketterije der Antidicomarianiten oock eenen brief noemt / als hy van haer handelt in't besonder) in dien brief dan, den welcken wy ghescreven hebben vande salige Maghet, naer Arabien: Want dese ketterije van Thracien, ende het Opper-sythien, in Arabien sich verbreydt hebbende, is tot onse ooren ghekommen.

Item daer naer: Wy hebben een weynigh daer van ghedispuert in dien brief die wy hebben ghescreven naer Arabien, maer nu sullen wy alle de besonderheden wat beter vervolghen. Stelt nu alle de onstandigheden van het heel verhael neffens malekanderten/ ghy sult be vinden/ ende moeten de waerheit bekennen/ dat Epiphanius hier spraeckt vande Collyridianen, ende dat hy met plante/ ende clare woorden seght/ dat sy Mariam uytgaven voor Godt/ bekent dan oock de waerheit/ dat ghy eenen groten misslagh ghegaen hebt/ als ghy gheseydt hebt/ dat niemandt dit en soude kunnen bewijzen.

Laet

Laet ons voort-gaen in den discours van Epiphanius. Als hy nu bethoont heeft dat Maria gheen Godt is / maar een enckel schepsel / doch v. thebender als andere / ter oorsaache van hare heylighedt/ypnemethedt / en de menschwoerdin-ghe Christi: soo maect hy hier upp dese twee slot-redenen.

De eerste, dat sy niet aenbeden moet worden: dat fier op sijn eerste bewijzen / te weten / dat sy gheenen Godt is / aen den welcken alleen de ware aenbiddinghe, namentlyck van't Sacrificie toe-komt.

De tweede, Dat sy moet/oft magh ghe-eert wo-
den: dat fier op hare heylighedt / ende ypnem-
thedt die sy heeft boven d'andere.

Epiphanius dan / en wilt de H. Maghet niet aen-
beden hebben / om dat sy / soo hy seght / gheenen
Godt is: hy wilt se ghe-eert hebben / om dat sy
heyligh is / ende heyligher als andere. Hoor de
epghen woordien van Epiphanius.

Aengaende het eerste, seydt hy : Het lichaem van
Maria was heyligh, ick bekennet, nochtans sy en is gheen
Godt gheweest : Sy is Maghet gheweest, nochtans ons
gheenlins voorghestelt om aenbeden te worden.

Hoe kan men klaerder segghen / Dat Maria niet
en magh aenbeden worden, om dat sy gheen Godt en is?

Doorder seght Epiphanius, Dat Mariam niemandt
en aenbidde; dien dienst, en behoort noch vrouwe; noch
man toe, maer Godt alleen.

Is dat niet wederom claeer gheseydt / dat hy
Mariam niet en wilt achtervolghen hebben niet die
ecre/die Godt alleen toekomt/ dat is/ met de wa-
re aenbiddinghe, namentlyck van Sacrificie?

Wederom seght Epiphanius, Dat Maria in eerenz, dat
de Heere aenbeden worde.

Dat hy nu/ door dese aenbiddinghe, verstaet/Het
Sacrificie/ welck Godt alleen toekomt/ bijcht
upp dese woordien : Dese ledige vrouwen Mariam
aenbiddende oft offeren haer eenen koeck, oft brenghen
in, eene ongherijmde, ende bespottelijcke offerhande,
voor

voor haer. **Hier ghy hier niet wat Epiphanius dooz**
de aenbidding'ie verstaet? te weten Sacrifcie.

Blykt mede upt het opschryft van't Capittel/
ghedrukt tot Basel in't jaer 1542. het welck aldus
lupt: Teghen de Collyridianen, de welcke offerden aan
Maria. Hier mede te kennen ghebende/ dat Epipha-
nius dese ketters berispt namelijck over de aen-
biddinghe dooz Sacrifcie / de welcke hy seght/
Gode alleen toe te komen.

Wat schijnt hier dan / om ons hy die ketters
te verghelycken / ghemerekt wyp uptdruckelijck
leeren met Epiphanius, dat de aenbiddinghe dooz
Sacrifcie Gode alleen toekomt/ oversulckig dat
het kettersch is / niet die selve aenbiddinghe de
H. Maghet t' achtervolghen; waerom wyp oock
in dit stück nocht en zyn plchtigh gheweest?

Wat het tweede behaught / rakende de eere die
men aan Maria bewijzen magh/ om dat sy heyligh
is/ende uytneemender als andere Heylighen/daer
van spraeckt Epiphanius even claer.

Voor eerst seydt hy / tot tweemaal toe in't gene-
rael : Dat Maria ghe-eert werde : Dat Maria in eer-
zy.

Ten tweeden, gheest hy de reden / waerom : te
weten : Om dat haer lichaem heyligh was : om dat sy
een heyligh, ende uytneemende vat is.

Ten derden, maecthy sijn besluyt noch claer-
der/segghende / dat sy alderweerdighst is in eer en ghe-
houden te wouden, om dat sy alderbeste, ende heyligh is-

Ten vierden, seght hy / dat sy meerder eere weerdig
is als Thecla, niet alleen om dat sy heyligher is, maer oock
om dat sy den Sone Godts heeft ghebaert.

Hier op hebb' ick boven belveseu / dat dese eere
meerder als borgherlyck is / minder als godde-
lyck/ Ergo als Epiphanius Mariam niet soodanighe
eere wilst achtervolghen hebben/ en wyp metter daer
dit oock doen/ soo houden't wyp niet Epiphanius: hoe
kounen wyp dan hier in veroordeelt wozden als
ketters/ ten 3p dat Epiphanius syn eyghen selven
veroordeelt?

Want D. Cabeljau, tracht eben wel in sijn Mem-
ry. boeck pag. 258. te behooonen/ dat wy niet alleen
dese ketters naevolghen, maer oock de selbe te bo-
ven gaen, oft overtreissen.

Het naevolghen, wilt hy bewijzen met de spreuc-
ken van twee Jesuupten / uamentlijck P. Andreas
de Boeye, ende P. Eusebius Nierenbergh, de welcke sou-
den segghen/dat alles wat wy aan Godt schuldigh zijn,
wy oock betalen moeten aan Maria, waer op D. Cabel-
jau seydt: Dat in de Roomsche Kercke mede den dienst
van aenbiddinghe opghedraghen werdt, en kan niet valsch
ghenoemt worden, de wijl het by de stucken blijkt, ende
oock by eyghen bekentenis.

Naeckende de spreucken vande twee booznoem-
de Jesuupten: Ich en hebbe de moerte niet eeng
wullen doen/van de selbe nae te sien/ want ick en
sie hier niet een harp dat mis-seydt is / noch veel
mijn icdt dat ons aan de Collyridianen soude ghe-
lyck stellen. Want waerom en magh-men niet
lof-ghebewijp sprekende/soo alg dese twee Paters
doen/aen de Moeder toeschijnen den lof vanden
Bone?

Ten anderen, Wat hebben sy meer ghedaen / in
dese materie / als D. Cabeljau seght dat de voor-
naemste Vaders hebben ghedaen in materie van
de transubstantiatie?

Sprecket ghy niet D. Cabeljau in deser hoeghen/
van Gregorius Nyssenus, in sijn Memory-boeck P. 2.
pag. 183. Dat hy is een groot Orateur gheweest, beroemt
van sonderlinghe wel-sprekenthelydt, wiens oratien, ende
Homilien vol zijn van allegoryen, hyperboolen, ende si-
guerlijcke redenen, bedacht, ende ghebruyckt, om meer-
der te beweghen? welckens woorden daerom, wanneer-
se eyghentlijck ghenomen worden, daer-se figuerlijcker
wijse ghesproken zijn, dan doet-men hem 't meeste on-
ghelyck vande wereldt.

Seght ghy niet vanden H. Joannes Chrysostomus
pag. 200. dat sijn sermoonen tot het volck vol zijn van hy-
perbolische manieren van spreken, aengaende het eten
ende drincken van Christi Vleesch ende Bloedt? dat oock
selfs

selfs de Paepsche Leeraers heeft goedt gheacht in hare schriften by waerschouwinge te stellen, dat men de woorden van Predickers, ende met name van Chrysostomus, in sulcken rigeur niet opnemen moet, ghelyck de selve tot de ooren vande tochoorders komen?

Hebben de voornaemste Vaders^s bande Recht-sinnighe Kercke soodanighe manieren van spreken ghebruyckt (ghelyck ghp haer toeschrift) in een vande ghewichtigste stukken bande Heilige: waerom en is dit niet ghezolost aen die tijde Jesuupten / de welke niet leers^s-ghewijse/ maar encomiastie, oft lofs^s-ghewijse / van Maria hebben ghesproken & ick segghe ghelyck ghp doet van Nyssenus, dat men haer 'tmeeste onghelyck doet vande wereld / wanneer men hare woorden leers^s-ghewijse opneemt / daer sy alleen op sijn Graten^s/ oft lofs^s-ghewijse ghesproken zhu: oft soo ghp dit loochent / soo loochene ick het selve van Nyssenus', ende Chrysostomus, ende alsoo blije ghp van haer overtuight in materie vande transsubstantiatie.

De woorden dan van dese t'wee Jesuupten/moe-ten opghenomen worden/ghelyck D.Cabeljau wilt opghenomen hebben de woorden van Nyssenus ende Chrysostomus, dat is/ niet in dat rigeur ghelyck de selve tot de ooren vande tochoorders komen. Al het selve segghe ick van onse Tractaet^s / oft bede-boekheng/ die ghenoemt worden Psalters, oft Stellarien, oft Rosarien Mariæ, oft Marialen, &c. Obersuck^s en heeft D. Cabeljau in de sprencken van dese voornoemde t'wee Jesuupten/ghen voordeel om te segghen/dat wy de Collyridianen nae volghen. Ghermerkt dat wy metter daet Mariam nopt aenbeden hebben met Sacrificeien / noch de selve ghehonden voor Godt. 'T selve excuys, seght D. Cabeljau, soude-men konnen voorwenden voor de Collyridianen, dat sy Mariam wel dienden, ende aenbaden, maer niet als Godt.

Dat^s wel voord de ghene die Epiphanius sonden willen beschuldighen/ oft van valscheryd/ oft van grove

groeve ontwetenthedt. Wist hy niet wat de dwa-
linghe was vande Collyridianen? hoe heeft hy dan
de selve berispt? wist hy niet wat sy deden? hoe
heeft hy dan het selve verhaelt? Nu blijcht myt
sijne clare woorden/ dat hy haer berispt over den
dienst van Sacrificie: Hoe kan men dan dit excusg
hoozenden voor de Collyridianen, dat sy Mariam
niet en aenbaden als Godt/aenghesien dat sy aen
Maria soodanighen dienst deden/ den welcken aen
niemandt anders als aen Godt alleen toebe-
hoert? oft heeft hy misschien sedt verhaelt dat
ontwaerachrigh is? derhalven waerom probeert
hy dat Maria gheenen Godt is/ maer een schepsel/
indien de Collyridianen haer kosten excuseren / dat
sy Mariam niet en hielden voor Godt? Mag het wel
de pijn ende moepte weerdt / dit in't langh en
heerdt te bewijzen / als Epiphanius wist / dat sy de
H. Maghet niet en hielden voor Godt/noch haer
voor sulcas aenbaden?

Doodvers hoe seght hy soo openlijck / dat de
Collyridianen, de H. Maghet aen de ghemeinte
wilden opdringen voor eenen Godt? Wat excusg
hadt hier/om te segghen dat sy de selve niet aen-
baden als Godt?

Laet ons nu eens hoozen / hoe D. Cabeljau be-
wijst/dat wy dese ketters in den dienst van Maria
overtressen/oft te hoven gaen.

Hoo langh als hy niet en kan goedt doen / dat
wy opt aen de H. Maghet Sacrificien hebben
ghedaen / soo is't onmoghelyck dat hy bewijse/
dat wy die ketters overtressen/ want Sacrificie
is't hooghste. Laet ons hem nochtang hoozen
spreken.

De Collyridianen, seydt hy / pag. 259. in sijn Memo-
ry-boeck; hebben aen Maria een beeltenis opgericht.

Iets loochene dat/want indien text van Epipha-
nius en vindt ick niet een enckel woordt daer van.
Hy seght wel dat den dugbel de menschen heeft
verlept met af-godische beelden te maken / om
aen die goddelijke eere te bewijzen / daer mede
thoo-

thooende dat men aan gheen schepsel die eere
magh toedraghen / maer hy en seght verghengs
dat de Collyridianen aan de H. Maghet een beeldt
hebben opgherecht. **Dit is den eersten mis-slagh.**

Doorderg seght D. Cabeljau : S'hebben dese beelte-
nis op eenen waghen omghevoert.

Tis mede onwarrachigh : want Epiphanius
en seght anders niet / als dat sy over eenen wa-
ghen/oft vercierten bierkanten stoel/eenen linnen
doek hebben upgheSpannen / niet om eenigh
beeldt op te setten / maer om hare **Sacrificien**
daer op te doen. **Dit is den tweeden mis-slagh.**

Noch voordert seght D. Cabeljau : S'hebben een so-
lemnele Feest haer ter eeran gheviert.

Ten is niet soo : maer Epiphanius seght / dat sy
hare offerhanden hebben ghedaen/ op een vande
princepaelste daghen deg jaers : wie sal my seg-
ghen / oft dit niet gheweest is den Paeschbagh/
oft Pinxteren/oft Kers-dagh/ Et. immerg Epiphanius
en heeft niet een woordt/bau eenighen Feest-
dagh inghestelt ter eeran Marie. **Dit is den der-
den mis-slagh.** Aldus loopt D. Cabeljau over al in't
net/daer hy ghevanghen wordt.

Wat seght hy noch als? S'hebben , seydty / haer
ter eeran tempels ghesticht. Item noch eenen mis-
slagh ; niet een woordt daer bau hy Epiphanius.
S'hebben Mariam devotelyck aenbeden : Ende ick seg-
ghe niet Epiphanius, niet devotelyck/ maer ongod-
delijck/als sy haer niet de selve eere hebben ach-
tervolgh / die Godt alleen toekomt.

Ich hope dat hy ten laetsten eens de waerheyt
sal segghen : Wat hebben dan de Collyridianen
noch ghedaen? Sy offerden , seydty hy/ eenighe broo-
den, oft platte koecken , ende aten die met malekanderen
haer ter eeran. **Dan slupt hy met dese woorden:** Dit
is't al dat Epiphanius van haer seyd. Iae niet een sier
van't ghene Epiphanius seyd/ behalven het laerste/
dat alleen is ten langhen lesten de waerheyt/
al de rest is ghebenselt. **Soo het dan namentlyck**
op aen komt op het **Sacrificie** alleen / dat sy aen

de H. Maghet beden / als wesende verheven tot eene goddelijckenature oft conditie,

Thoont nu eens dat w^p de Collyridianen over-
treffen.

In de Roomsc^e Kercke , seyd^t h^p / heeft men du-
senden van Mariæ-beelden , die men op't kostelijckste
verciert , ende op-pronekt , staetelijck omvoert op toe-
bereyde waghens , oft anders op de schouders , en armen
der menschen devotelijck laet omdraghen ; ende men
set-^t se op den hooghen Auteer.

Ach hebb' boven ghethoont dat Epiphanius , de
Collyridianen , noch over't verciert/ oft op-pronc-
ken / oft omvoeren / oft omdraghen van Mariæ
heelden berispt heeft / maer wel over het verci-
ren van eenen vierkanten stoel/die sy ghebruyck-
ten omt aen haer Sacrificie te doen : Ergo niet
te propooste.

Doordat^t segt D. Cabeljau: Men heest inde Room-
sche Kercke gheen eenen Feest-dagh , maer verscheyden
in't jaer , die ter eer^t Mariæ zijn inghevoert , ende in nau-
we observantie zijn.

Epiphanius en heest dese ketters over saadanige
Feestdaghen niet berispt / Ergo wederom niet
te propooste.

Item , segt D. Cabeljau , duysenden van kercken
voor haer ghesticht , ende naer haren naem gheoemt.

Wederom hupten propoost/ want de berisping
ghe Epiphanijs valt op gheene kercken / die oft
ter eer^t vande H. Maghet ghesticht / oft nae ha-
ren naem souden gheuoemt zijn ghewest.

D. Cabeljau gaet voort: De religieuse aenbiddin^g
met ghebogen knien , ghevouwen handen , ende alle ree-
kenen van diepste vernderinghe voor hooge Majesteyt.
en werden tot niemand soo veel gherichtet als tot Maria.

Item ghebeuselt / ende niet een h^tz te pro-
pooste : want D. Cabeljau moest spreken van Sa-
crificien. Behalven dat het onwaerachtigh^t is/
dat de diepste vernderinghe by ons gheschijdt
voor Maria ; die bewaren w^p voor de Hooghste
Majesteyt.

Wat

Wat dunkt u nu / beminde Leser / is dit niet wel bewesen / dat wy de Collyridianen overtreffen ?
Hij en is selve niet machtigh (als niet Epiphanium valscherlyck te doen spreken) te bewijzen / dat wy in een stuk haerg ghelyck zijn / hoe kan hij dan behoonen dat wy de selve overtreffen ?

Woch om d'ontrouwigheyt van D. Cabeljau noch meer te doen blijcken / hoor de eygen woorden van Epiphanius, ghetrocken uyt den druck van Basel, anno 1542. Sommige vrouwen , seydtyt hij / vercierden eenen wagen, oft vierkanten stoel, ende daer over uytspreydende eenen lijnen doek , op eenen doorluchten dagh des jaers, stellen broodt voor, eenighe daghen langh, ende offeren in den naem Mariz, ende worden allegaer van het broodt deelachtigh. Tot hier toe Epiphanius, sonder meer.

Hier kont hij nu soo klaer als den dagh sien / hoe D. Cabeljau, niet dese woorden Epiphanii, bovenghespeelt heeft : Hoe hij de selve verdzaeft heeft nae syne belieftende/ende inbeeldsinghe.

Waer vermaent hier Epiphanius van eenighe beeltenis ? waer spreekt hij hier van het beeldt Mariz, om te voeren op eenen waghen ? waer maect hij ghewach van eenighen Feestdagh t'haerder eeran inghestelt ? waer heeft hij een woordt van tempels t'haerder eeran ghesticht ? Hoo moet het hier ten lesten op uytkommen / soo wy oock boven bewesen hebben / dat de Collyridianen Sacrificien aen Maria hebben ghedaen op eenen tobereden vierkanten stoel / ende soo de Sacrificien Godt alleen toekomen / dat sy niet de daer selve hebben ghethoont / dat sy Mariam hielden voor Godt , oft van eene goddelijcke nature, ende conditie. Niet sulcks en hebben wy oyt gedaen / maer wy doen t'ghene Epiphanius leert / te weten / dat men Mariam soude eeran / als een heiligh/est uytneemende vat / als de Moeder Godts / als verhebender dan andere Heilighen. Dit en kan niet gheschieden met burgherlycke eere / om dat het voorworp sel niet burgherlyck is / Ergo

met meerder eere als burgherlycke / maer min-
der als goddelijcke. *Wienholghens* blijft D. Ca-
beljau overtuught / niet alleen van vele grove
nieuwe mis-slaghen/maer oock van ontrouwig-
heyt/als hy ons op de Collyridianen heeft verghe-
leken.

Daer 't laetsste seght D. Cabeljau: P. Hazart en moet
ons niet verwijten, dat wy met de ketterije vande Collyri-
dianen te schouwen, vallen tot een contrarie ketterije der
Antidicomarianiten, die Epiphanius mede wilt gheschouwt
hebben, want wy en hebben met de selve niet ghemeyns
in't ghene Epiphanius haer te laste leydt: maer sijnen raedt
ende reghel bevalt ons wel, ende segghen met hem: *Laet
Maria zyn in eeren*, hare ghdachtenisse in segheninghe
by de vrome.

Ten eersten D. Cabeljau, u en kan niet onbekent
zijn / datter eene Hechte is in u landt/ de welcke
seer wensghuldigh is/ende van u l. verzaghen
wordt / ende uyt de Ghereformeerde ghesproten
is/de welcke/ aengaende den Maerghdom Mariæ,
over-een-komt met de *Antidicomarianiten*. Want al-
hoe-wel de Ghereformeerde in dit stück niet
plichtigh en zijn / sy laten nochtans de selve lee-
ringhe toe.

Ten tweeden: *Twaer te wenschen ghetweest*/dat
desen reghel van Mariam te eerien/van eersten be-
ghinne onder u l. hadde in vogue ghetweest / dan
en souden de Catholijcken / als sy Mariam eerden/
oft presen / soo vele lasterlyke ende snaedelijcke
namen van Maria ulet moeten hoozen hebben.
Mayken Timmermaers, was in die tijden soo bekent/
ende sod ghemeyn als de straet/ ende nu noch ter
tijdt/hoe veel sult ghy-er vinden/die durven seg-
ghen / dat Maria eene vrouwe was ghelyck de ha-
re? Is dit Mariam eerien/ende hare ghdachtenisse
houden in segheninghe? haer verghelycken by
eene ghemeyne vrouwe? is dat Mariam houden
voor een uptuemender hat als andere Heil-
ghen/et.

LAEN-

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Tacianen,
ende Encratiten.

Wat belanght, seght D. Cabeljau *in sijn Memory-boeck*, pag. 239. de thiende soorte van le oude ketters, namentlijck de *Tacianen* ende *Encratiten*, in de selve vallen twee dinghen aen te mercken. Ten eersten, het verbodt van het houwelyck : Waer by wy hebben vergheleken de Roomsch-ghesinde in haer houwelycks-verbodt, ten aensien vande gheestelijcke.

*Ick hebb' in myn Staeltje bewesen/ datter niet meer ghelyckenisse en *is* tusschen ons/ ende dese ketters/aengaende het verbodt des houwelycks/ alset *is* tusschen een tanghe ende vercken.*

Daer-en-boven / soo hebb' ick D. Cabeljau te laste gheleyd pag. 233. dat hy met Epiphanius ontrouwelyck handelde / wanneer hy hem toeschreef/dat hy soud' segghen / dat dese voorseyde ketters de onthoudinghe predickten. ende dat sp om dit stuk souden als ketters verdoemt zijn.

Hier sie ick, seght D. Cabeljau *in sijn Memory-boeck* pag. 239, een merckelijck bedrogh, dat hy niet en andt woordt op myn eyghen woorden, maer quansuys op mijne intentie, by giffinghe. *Hy noemt valsich 'ghene men segghen wil ; ende ondertusschen verabuseert hy sich in sijn giffinghe, want 'ten is niet waer, dat ick soude hebben willen seggen, dat de onthoudinghe quaedt is, oft dat het kettersch is, nae Epiphanij meyninge, de selve in eenige gheleghentheydt te recommanderen.*

*Ick en kan niet weten wat ghy ghemeput hebt/ oft wat uwre intentie gheweest *is*.*

*Seght my wat *is* uwre meyninghe / oft intentie gheweest / als ghy dese woorden op't papier hebt ghestelt ?*

Ghy seght : Ick hebbe die woorden soo verstaen,
G 5 *dat se*

dat-se slaen op de nootfakelijckheydt vande onthoudinge. Ende dat die oude Schrijvers hebben willen te kennen gheven, dat het kettersch was te predicken, dat men sich van't houw elijk nootfakelijck moet af-houden.

Wie kan weten wat ghy hebt willen verstaen/ als ghy u verstandt niet en verstaet: Waerom en hebt ghy dit u verstandt niet klaer upghelept in uw Catholijcke Waerheyd?

Verhalven / als ghy de eyghen woorden van Epiphanus uanelyck / wilde gheven/ waerom en hebt ghy hem dan niet doen spreken / ghelyck hy selve spreect in syne schriften/ raeckende de out-hondinghe van dese ketters? want hy seght van de Encratiten, dat sy de onthoudinghe bedrieghelyck predicken, levende onder de vrouwen, ende de selve bedrieghende, ende met haer reysende, met haer levende, ende haren dienst ghebruyckende. Wie en siet niet/ dat dit eene soo merckelijcke omstandigheyt is / dat sy sonder bedzogh/niet en mocht naeghelaaten werden?

Dat diende, seght ghy / maer tot meerder overtuiginghe, ende beschaminghe van haer, dat haer werken inderdaet een wederlegghinghe waren van hare leere.

Iae/ maer dit was prettig een hande pointen over 'twelik sp van Epiphanus woorden herispt.

Wel aen dan / het moet komen op het Houwelyck. Wat seght ghy hier van; dat de Tacianen ende Encratiten voor ketters zijn ghehouden gheweest/ om dat sp het houwelyck verboden / hoe verstaet ghy nu dit / op dat selk uwe meyninghe magh weten? Verstaet ghy hier dooz / dat sp het houwelyck verboden aan alle menschen / 't zp man oft vrouwe / sonder aan eenigh persoon de vryheydt te gheven van het selve t'aenbeerden / ende dat om dese reden:

De eerste, om dat het besmettelijck was/ soo ghy selve seght.

De tweede, om dat het u niet anders en was als Hoererie, soo Augustinus ghetuight.

De derde, om dat het een grouwel, ende vondt vanden

vanden duyvel was / soo Epiphanius ghetupgħt.

De vierde , om dat het eenē execrable sake was/ soo Philastrius ghetupgħt.

De vijfde , om dat de houtwe een quade , ende bedrieghelycke sake is/soo Anastasius Sinaita getupgħt/ allegaert van mij geciteert in mijn Staeltje pag.237. ende 238.

Verstaet ghy dit soo ? oft niet ? soo niet ? hoe dan ghemaecht met de Oudt-baderg / de welcke dit soo klaer / ende duypelyck ghetupghen & soo jaē ? hoe is't moghelyck / vlaegh' ick noch eens/ dat ghy ons by dese ketterg hebt kunnen verghe- lhcken ?

Maer ghy segħt / dat het op aenkomt op dese toe- passinghe , oft de Roomsch- ghesinde niet mede aendrin- għen op de onthoudinghe als nootfsakeli ck , ende oft sy viet mede het houwelyck af-schilderen als besmertelijek , ende een werck des vleeschs.

Wat aengaet de nootfsakeli ckheydt vande on- houdinghe : Ick wagħe oft Epiphanius over dit stuck de Tacianen ende Encratiten hertspt heeft / dat is/ om dat sy enckelijck leerden / dat de onthou- dinghe nootfsakeli ck was sonder eenigh ander opſicht / oft om het selve opſicht dat wv hebbenz D. Cabeljau moet segghen dat jaē / oft andersins hy en magħi ons by haer niet berghelhcken ; maer ik segħġe dat neen / ende bewijs dat upt de epi- ghien woordien han Epiphanius , met de welcke hy klaer segħt / dat hy dese ketterg niet en berispide over de enckel nootfsakeli ckheydt vande onthoudinghe / maer alleen over hare ghebepn- heydt in't stuck van onthoudinghe / ende over ha- re beweegħ-reden / om de welcke sy de nootfsa- keli ckheydt vande onthoudinghe aenprezzen/ te weten / om dat sy het houwelyck hielen voor eenen vont hauden duypel / &c. waerom sy oock het houwelyck aen niet eenen enckelen mensch wilden toslaten. Sjūn woordien zjih dese ;

Teneersten: Onder het pretext , sejd hy / van suyver- heydt , ende onthoudinghe , heeft hy een boos leven ghe- leydt ,

leydt, ghelyck als eenen grijpenden wolf, met een schaeps-
vel bedeckt, de menschen bedriughende, ende verleyden-
de.

Tentweeden, seght Epiphanius: Daer sy onder de vrou-
wen ghedurighlyk leven, daer predicken sy de onhou-
dinghe. Ende daerom, de wijle sy verre zijn vande waer-
heydt, ende niet ande:s voordraghen als een valsche ghe-
daente, sy verloochenen de kracht vande oprechte god-
vruchtigheydt. Want indien jemande een deel naelaet
van wat dienst het magh wesen, die moet ghevonnist
werden, den dienst heel ende gantsch nae te laten, in dat
deel dat hy achterghelaten heeft.

Wat wilt ghy klaerder? Hier hoort ghy dat
Epiphanius de onthoudinghe voor godvruchtigheydt
hout / ende die ketters berispt in dat deel / dat sy
maer een valsche gheadaente en hadden vande onthoudin-
ghe, ende de menschen bedroghen / ghelyck wolven,
met een schaeps vel bedeckt.

Hier moet het voor eerst op aenkommen D. Cabeljau,
soo ghy klaer siet voor d'oogh. Past dit nu op ons?

Voorders, ghy bekent my selve / dat dese ketters
de onthoudinghe predikten / soo ghy nu seght /
als nootsakelijck, om dat sy meynden dat het houwe-
lijck besmettelijck was.

Ten anderen, Ghy en kont niet loochenen (ghe-
lyck ghy noch niet en doet) dat dese ketters leer-
den / dat de onthoudinghe nootsakelijck was
aan alle menschen/souder een igt te nemen/ende
dat nemandt en mocht trouwen; want ghy seght
openlyck in uwe Catholijcke Waerheydt pag. 561.
Dat sy onder de hare niet en wilden aen-nemen die het
houwelijck ghebruyckten, 'tzy man oft vrouwe.

Ich hebb' u ghebraght / ende vraghe noch
eeng/ wat over een komste dat hier is/ van ons/
met dese ketters?

Ghy seght in uwe Catholijcke Waerheydt: dat
wy mede het houwelijck voor onregt / ende be-
smetelijck houden.

Hoe bewijst ghy my dit?

De Pausen *Innocentius* ende *Syrius*, seght ghy / hou-
den't

den't daer voor, dat de ghene, die ghemeynschap hebben
met hare vrouwen, niet en kunnen heyligh zijo, dat se
bevleckt zijn, &c.

Iek hebb' in myn Staelicje pag. 241. ghethoont/
dat dit onwaerachtigh is/ naumentlijck / dat dese
Pausen souden segghen/ dat die beblekt zijn / de
welcke ghemeynschap hebben met HARE vrou-
wen / ende hebbe ghethoont dat sy alleenlijck
spreken vande Priesters/ die haer vrywillighlyck
hebben verbonden met de belofte van supver-
heyd/ende gheene vrouwen en hebben.

Oleg niet teghenstaende / sonder myn bewij-
sen te wederleggen/ghy blijft by het uwre/in uw'
Memory-boeck pag. 260. segghende wederom / dat
wp die Tacianische reden ghebruycken: Die inden
vleesche zijn, en kunnen Godt niet behaghen: Maer
blyven nu de Pausen Innocentius ende Syricius: wat
seght ghy op hare woorden / ende op myne be-
wijzen / houdt ghy noch staende / dat sy spreken
van't houwelijck ghelyck de Tacianen deden/ende
Enratiten, dat is / dat het houwelijck voor alle
menschen een haerterye is/ besmettelijck/Sc. ende
dat die/ de welcke het selve aenbeerdien / vry we-
sende/ende sonder eenigh beletsel/in den vleessche
zijn: ich vraghe noch eeng / houdt ghy dit staen-
de/dat dese twee Pausen soo spreken/oft niet? soo
niet? soo en doet van hare ghetuyghenis niet
een sierken ter sake/ om ons te verghelycken by
de Tacianen ende Enratiten: Soo jaer? soo en kan
ick u wederom niet beter overtuughen van con-
trarie/als met haer egghen woorden: Dese luy-
den aldus/ naumentlijck van Innocentius, tot den
Bisschop van Toulouse Exuperius: Ghy hebt my
voorgehouden, wat dat men moet onderhouden, raec-
kende die, de welcke ghestelt zijn in den dienst van Dia-
kenschap, oft Priesterschap, bevonden werden haer niet te
onthouden, oft niet onthouden te liebben, maer kinderen
voortghebracht. Van dese is de discipline vande godde-
lijcke wetten klaer, ende daer over hebben oock over,
en s'weer ghegaen de vermaninghen vanden Bisschop

Syricius

Siricius saligher memorie, dat de ghene die in soodaniche officien ghestelt wesen, ende haer niet en onthouden, van alle Kerckelijcke eere souden beroost werden, ende niet ontfanghen werden tot soodanighen dienst den welcken door de onthoudinghe alleen moet vervolt werden. Want het is eene seer oude autoriteyt vande heylige wet, van den beginne af onderhouden, dat aen de Priesters geboden wiert in den tempel te woonen, op het jaer van hare beurte, op dat sy dienende aen de heylige offerhadden, de selve souden bedienen, suyver wesen, ende van alle vlecke ghereynigt, ende het was niet gheoorloft haer tot soodaniche diensten t'ontfanghen, die oock vleesschelijcke ghemeenschap hadden met hare vrouwe, want daer is gheschreven: Zijt heyligh, want ick uwen Heere ende Godt ben oock heyligh, &c.

Want van sprekken dese Pausen: hare woorden zijn klaer. Hy sprekken eerst van de Priesters van t'nieuw Testament. Ten tweeden van de Priesters van t'oude testament. Van de eerste segghen sy/ dat se niet en konen heyligh zijn / indien sy ghemeenschap hebben met eenighe vrouwe / is dit sprekken op sijn Taciaensc: is dit het houwelijck utschelden als hoererie / ofte besmettelijck / is dit het houwelijck in t'ghemeen verdoemen als quaet / daer sy niet eens ghewach en maecken/ van t'houwelijck / maer alleen van de ghemeenschap die de Priesters hebben met vrouwen / de welcke hare wettiche niet en zijn / Is dit segghen / dat niemand in de werelt en magh trouwen / ofte het houwelijck aenbeerdene / is dit segghen / dat niet eenen mensch in de werelt van Godt recht heeft ontfanghen tot t'houwelijck / Wit alremaal leerden de Tacianen, niet sulcx dese Pausen/ hoe kont ghy dan haer / sonder bedzogh toetschrijven / dat sy segghen dat de ghene die ghemeenschap hebben niet HARE vrouwen niet en konen heyligh zijn / Hoe kont ghy segghen dat sy sprekken op sijn Taciaensc, ende ons / op hare autoriteyt / hy de voorsryde lettera verghelycken

Daude

Dande Priesters van't oude Testament segghen sy dat het haer niet gheooxloft en was ghe-meenschap te hebben met hare vrouwen / soo wanneer het hare beurt was van offerhanden te doen / om dat sy die moesten bedienen supver/ende ghelycknighet wendende van alle blecke : wat hebben sy hier gheseyt / t'welch niet ghelyckfor-
migh en is aen de Schrifture ? staeter niet Levitici
10. 7. onder andere dinghen/die de Priesters moe-
sten onderhouden / wanneer sy ghinghen in ta-
bernakel om t'offeren / dat sy haer moesten ont-
houden van wijn/ ende dat sy niet en souden gaen uye
de deure des tabernakels , ofte andersins dat sy souden
sterven? is het wel waerschijnhck dat sy ghemeen-
schap hadden met hare vrouwen in Tabernakel
selbe?

Wat hebben dan hier dese Pausen gheseydt/
t'welch riecht nae de Ketterije der Tacianen / oft
Encratiten?

Ghy seght Pag. 260. Het sy soo, laeten de Roomsch-
ghesinde niet verder voor Encratiten , moeten aenghesien
werden, dan ten aensien van hare gheestelijcke, het is ghe-
noegh.

Ich gheloobe wel dat het ghendegh is voor
slechte/ ende eenhoudigheit kens / die men al in
de handt steecht/wat men begheert / maer man-
nen van verstandt lachen hier mede. Want D E.
argumenteert in deser boeghen : De Roomsch
ghesinde segghen/ dat de Priesters/ die ghemeen-
schap hebben met eenighe vrouwen niet en ko-
nen heyligh zijn/ ende de Tacianen , met de Encratit-
en leerden/ dat alle menschen in t'generael / niet
en mochten trouwen : Ergo de Roomsch-ghesin-
de sijn ghelyck aen de Tacianen, ende Encratiten: Wie
en sal niet soodanigh een ghevolgh niet upber-
sten van lachen

Ofte wist ghy het soo hebben: De Encratiten, en
Tacianen , leerden dat alle menschen die wyp wa-
ren / ende uergeng aen verboden / ontheylighet
wierden dooz t'houwelijck ; Ende de Roomsch
ghe-

ghesinde segghen het selve van hare Priesterij / of Ghēestelijcke / die niet v̄z̄ en z̄jn / maar haer aen Godt verbonden hebben / niet beloofte van supverhept / dat is / van nopt te trouwen / ofte eenighe ghemeenschap te hebben met vrouwen : Ergo de Roomsch-ghesinde kometi over een niet met de Tacianen, ende Encratiten. Wie en sal hier wederom niet upvlachen ?

T'is even of ick soo seyde : De Ghereformeerde houden't daer voor / dat de ghene die verbonden sijn aen hare wettighe hupszrouwe / niet en kunnen heyligh z̄jn / indien sy niet een andere trouwen / ofte ghemeenschap hebben niet eene vrouwe die hare wettighe niet en is:

De Tacianen, ende Encratiten, hieldent daer voor / dat alle menschen die trouwden / ofte ghemeenschap hadden niet eenighe vrouwen / ontheplight wierden / ende onrepyn : Ergo de Ghereformeerde z̄jn ghelyck aen de Tacianen, en Encratiten. Wat dunkt u D. Cabeljau ? staet dit ghebolgh niet fraep op sijn koren ? soude dit niet fraep klincken in de ooren van de gheleerde ?

Oft wilt ghp't soo hebben ? De Roomsch-ghesinde verbieden het houtwelijck als besmettelijck aen hare Priesters / en Ghēestelijcke die haer aen Godt hebben verbonden v̄zwillighlyck (Want sy kosten het Priesterdom laten) niet belosten van supverhept : De Tacianen, ende Encratiten verboden het houtwelijck als besmettelijck aen alle menschen / t'zy man ofte vrouw : Ergo de Roomsch-ghesinde sijn ten deele ghelyck aen de Tacianen, ende Encratiten. Oft is even belacheng weerdigh : Want t'is even of ick soo argumenteerde. De Ghereformeerde, houden het tweede houtwelijck van de ghetrouwde persoonen / die verbonden z̄jn aen hare wettighe hupszrouwe / niet beloofte van ghetrouwighept voor besmettelijck / ende de Tacianen niet de Encratiten, houden het houtwelijck besmettelijck voor alle menschen t'zy man / ofte vrouw : Ergo de Gheformeerde sijn ten

ten deele gheleich aen de Tacianen, ende Encratiten.
Hoe souden de Hollandtsche Philosophen lachen/
indien sy dit ghevolgh hoozden. Soordanigh noch-
tang een ghevolgh maect D. Cabeljan, ten
oplichte van ons.

Ghp sult my segghen: daer is groot verschil
tusschen het tweede houwelyck van een ghe-
trouwt man/oste de ghemeenschap die hy heeft
met eenre andere vrouwe die niet wettigh is/ende
tusschen het houwelyck van een Priester/of ghee-
stelijck persoon.

Icht en kan't noch niet sien: thoont my dan/
waer in dit verschil is gheleghen. Meynt ghp
misschien dat een Priester min verbonden is aen
de belofte / die hy aen Godt heeft gedaen/ als een
gehouwelyck persoon verbonden is aen sijn be-
lofste van getrouwinge/ die hy gedaen heeft aen
sijn ghemael:soo niet: Soo is het dan r'selbe/daer
is gheen verschil/ verholgen en is het niet meer
gheorloft aen een Priester het eerste houwelyck
aen te gaen/ als het georloft is aen een gehouwe-
lycki persoon het tweede houwelyck te aenbev-
den. Soo jaer: Hoe sult ghp my dit goet doen/dat
een Priester min verbonden is aen sijne belofte/
als een gehouwelycki persoon aen de sijne: Heeft
dan de belofte die men aen Godt doet / so veel
kracht niet / als de belofte die men doet aen de
menschenoste heeft Godt niet gheboden / dooz
den mont van Moyses, en David, dat men de belof-
ten/die men aen hem doet/soude volbzengen? hoe
sult ghp' thier makene

Seight ghp dat soordanighe beloften van sup-
verheupt ongheorloft zijn? dat is een heel andere
questie/want my gaen hier voort ex presupposito,
namelijck aengaende de sprekken van de Pausen
Inocentius, ende Siricius, op welcker authoziteyt
ghp u gantschelyck fondeert. Soo is dan de que-
stie/of dese Pausen/zijnde van ghevoelen/dat soo-
danighe beloften mochten ghedaen werden/ ende
niet strydigh waren teghen Schrifture / op sijn

Taciaensch hebben ghesproken/wanneer sy ghesproken hebben/ dat de Priesters die trouwen/ ofte ghe-meenschap hebben met eenighe vrouwe niet en kosten heyligh zyn/ en dat haer houwelijck besmettelijck was; ick hebbe nu ghethoont dat dit niet meer ongherijndelijck ghesproken is dan als de Ghereformeerde segghen/ dat het tweede houwelijck van een ghehuwelijck persoon/ besmettelijck is: Ergo ex præsupposito, dat dese twee Pausen/ soodanighe beloften van supverheypdt hebben voor goet herkent/ met de verbintenisse daer aen annex/ sy hebben niet meer ghesproken op sijn Taciaensch, als de Ghereformeerde.

Dit argument hebbe ick mede ghepreamt in myn Staeltje Pag. 241. ende 242. Maer D. Cabeljau, en heeft niet een woort daer op weten te segghen.

Mu dat D. Cabeljau, segt: Al het praten van P. Haarzt, dat men in de Roomsche Kerck het houwelijck hout voor een Sacrament, een in stellinghe Godts, &c. ten opsligte van de Lecken, is maer wilsangh, ende en doet ter saecke niet.

Dat sal D. C. wederom wel wiss maken aen slechte lietkens/maer niet aen verstandighe: Want die sullen daterijck hier uyt moeten beslupten/ datter gheene over-een-koriaiste en is/ oock niet ten deele/ban ong/ met de voornoemde ketters: Want wij houden het houwelijck heyligh voor alle menschen/ soo lanc als sy haer selven niet verbonden en hebben/ t'zpaen een eene wettiche vrouwe/ t'zpaen Godt. Ter contrarien de Tacionen, ende Encratiten hielden het selve voor alle menschen/ besmettelijck/ ende hier over alleen zyn sy/ als ketters verdoemt ghetweest/ende niet om dat sy het houwelijck voor besmettelijck hielden voor personen/ die nu alreede verbonden waren/ ten sy dat D. Cabeljau wi segghen dat oock de Ghereformeerde in dit stück moeten verdoemt werden. Soo en is dan dese sangh soo wilt niet als D. Cabeljau aen de slechte Ghemeente wile wiss maken,

Dood

Vande Ketterije der Tacianen.

115

Door t'leste / wilde ich wel / dat my D. Cabeljau
eeng seyde / hoe hy dese woorden Epiphanij ver-
staet *Heresi* 48. De jonghe Weduwen, die belooft heb-
ben (te weten supverhept) ende die beloofte hebben
ghebroken, met haer te begheven tot t'houwelijck /
die hebben verdoemenisse : *Ig* Epiphanius hyste oock
Taciaensc gheweest / die her houwelijck vande
jonghe weduwen/als sy beloofte hebben gheadaen/
voor verdoemlyck hout : *Ig* hy mede Taciaensc
gheweest/alg hy op de selve plaetse seght / dat de
kercke aen alle menschen het tweede houwelijck
toelaet/ nae de doodt dande eerste bronwe/behal-
ven aen de Priesters: ende dat die Priesters van
Godt werden ghepresen / die oock van t'eerste
houwelijck haer onthonden / ende haer leben
overbrangen in maeghelycke supverhept:

II. AEN MERCKINGHE

Op de Ketterije der Tacianen, ende
Encratiten.

Het tweede stück in het welck dese Secte
soude gheoordeelt zijn gheweest als ket-
tersch (soo D. Cabeljau sept) is aengaende het
derven van sekere spijzen.

Sy en aten gheen vleesch (seght D. Cabeljau in sijn
Catholijcke Waerleydt Pag. 561) ende hadden daer een
grouwel van, Epiphanius *Heresi* 46. ende 47. Augustinus
Heresi 25. Dat wert by de Carthusianen, ende andere
clooster Municken altijdt gheadaen, ende by de andere
Papisten, soo dickwils als sy die veertigh-daeghsche vasten,
de quateropers, ende andere Vasten-daghen onderhou-
den, &c.

Hier is de questie wederom/ofde Out-baders/
dese Secte voor Ketterij houden om het enkel
derven van vleesch/ ofte om de reden alleen / om
de welcke sy dit deden / ende het eynde tot het
welch

H 2

welch

welck sy het deden. D. Cabeljau sustineert nament-
lijck het erste. Ick ter contrarien het tweede.

Mijn sustine sal blijcken uyt de Oudt-va-
derg selve die D. Cabeljau neemt tot sijn voordeel.

Eerst den H. Epiphanius. 'Tis sekter dat desen
H. Oudt-vader *Heresi* 75. eenen sekeren Aërium als
ketter verdoemt/om dat sy leerde dat-men ghe-
hestelde ende sekere vasten-daghen moet onder-
houden/maer nae sijn belieftre / ende dat-men op
die daghen sich niet en moet onthouden van
vleesch/oft onderscheidt maken van spijzen. De
woorden Epiphanius zyn veel te klaer dan dat sy
van iemande kunnen verdaept / veel min ghe-
loochent worden. Soo spreekt sy/verhalende de
erghen woorden vanden ketter Aërius:

Indien ick voor hebbe te vasten, ick sal vasten van selfs,
ende met volle vryheydt, ende op den dagh, dat my belie-
ven sal , want aen den rechtveerdighen en is gheen wet
ghestelt. **Wat zijn de woorden vanden ketter:** dan
gaet Epiphanius voorder/ende seght: Hier van komt
dat sy liever hebben te vasten op den Sondagh, ende op
den Woensdagh, en Vrydagh eten. Al-hoe-wel sy oock
somwijlen 'swoensdaeghs vasten , niet uyt eenigh ghe-
bodt,maer uyt haren eyghen wille, soo sy segghen: Nu op
de Paesch-daghen (de ghene die wy ,pleghen te vieren,
met op de aerde te slapen, de suyverheydt t'onderhouden,
met het lichaem te castijden , met ghebruyck van droo-
ghe spijzen, met bidden, waken, vasten , ende met ander-
dierghelijcke seer salighe kastijdinghen des lichaems) dese
ketters ter contrarien zijn ghewoon van 'smorghens
vroegh te eten,ende te brassen , ende ghespannen zyn de
van vleesch,ende van wijn, te lacchen, ende te mailen, en-
de die te bespotten, de welcke met die alderleyghste
Godts-dienstigheden , de weke van Paeschen overbren-
ghen.

De leeringhe , ende de daet van dese ketters / en
kennen niet klaerder legghen.

Hare leeringhe Wag / dat-men gheene ghestelde
vasten-daghen moet hebben / maer vasten nae
sijn belieftre / ende niet volle vyphegdt : De daet
Wag/

was/ dat / soo wanneer de rechtsinnighe Kercke
baste / ende haer te bidden hieldt met drooghe
spijzen / met te slapen op d'aerde / de lichamen te
kastijden / Et. dese kettars hielden daer mede den
spot / ende holden haer op met wijn ende vleesch:
Hoo Epiphanius daer nae sepot.

Dese leeringhe, ende daer gaet de selve Oudt-va-
der wederlegghen met dese woorden:

Wie isser, seydth y/ in de heele wereldt, die hier in
niet over-een-komt, dat de Woensdagh, en vrydagh, in
de Kercke, toe-ghe-eyghent is aen het vasten? Indien wy
willen uyt de infettinghe der Apostelen, de authoriteyt
ophalen, wacrom wordt het vasten van 'swoensdaeghs,
en 's vrydaeghs met eene ghedurighe wet vast ghestelt,
behalven den Pinxteren? Waerom sluyten sy dat-men op
de ses daghen van Paesschen niet een sier anders en soude
ghebruycken tot nootdruft, als broodt, sout, ende water?
ende al-hoe-wel dat de Apostelen gheen mentie en hadde
ghemaeckt in haer Constitutie van den Woensdagh,
en Vrydagh, wy souden nochtans andere argumen-
ten kunnen ghebruycken. Nochtans dese sake is van haer
neerstelijck by gheschrifte ghestelt, ende met de ghemey-
ne toestemminghe der Kercke bevestigt.

Wat wilt ghy nu hebben D. Cabeljau? dat Epi-
phanius de Tacianen ende Encratiten, als kettars ver-
doemt heeft / euckelijck om dat sy haer onthiel-
den van vleesch? seght my dan / hoe y/ de Aeria-
nen hier kan verdoemen als kettars/ om dat sy op
de ghestelde vasten-daghen vande Kercke / haer
niet en onthielden van vleesch? hoe staet dit sa-
men? hoe sult ghy dit saimen knoopen? Heeft dan
Epiphanius sich selven soo vergheren / dat y/ op
deene plaerse de Tacianen voor kettars houdt/ om
dat sy vleesch derfden / ende op d'andere plaerse
de Arianen voor kettars houdt / om dat sy gheen
vleisch derfden? hoe sal ick dit verstaen? hoe ver-
weert y/ de ghewoonte vande rechtsinnighe
Kercke teghen Arium, welche kercke op de ses
daghen voor Paesschen haer onthield van vleesch/
niet anders ghebruyckende tot spijse / als broodt,
soudt,

soudt, ende water? Wat sult ghp hter ten laetsten van maken? sult ghp segghen / dat Epiphanius de waerheyt ghespaert heeft/ wanneer hys foodanighe ghewoonte toeschijst aen de Rechtstijnighe kercke van synen tydt/ de selve prijs/ ende bevestighi mer de authoerijcijt der Apostelen? oft heeft hys ghedwaelt als hys die ghewoonten noemt / alderheylichte gods-dienstigheden? oft sult ghp segghen / dat hys sich heeft mis-grepen/ ende sijn eghen selven bevecht / alle bepde is ongherijnt; dien-bolgheng is't seker dat Epiphanius de Tacianen, ende Encratiten, niet en berispi/ over het enckel der ven van vleesch.

Neemt hys het op't enckel derven van vleesch niet / soo moet het dan op aenkommen op de reden / oft eynde / om de welcke dese ketterij/ het vleesch niet en wilden ghebruycken ; wat dit voor een reden is / gheest Epiphanius op twee verschepde plaetsen niet klare woorden te kennen.

Eerst *Heresi* 47. ('welck ict hebbe ghestelt in mijn Staeltje pag. 433.) De Tacianen, seyd hys / verbieden al wat leven ontfanghen heeft, hebbende daer van eenen grouwel, niet uyt liefde van de onthoudinghe, oft van een heerlijck leven, maer uyt vrees, ende inbeeldinge, dat sy door het eten van foodanighe spijsen souden verdoemt worden.

Ten anderen *Heresi* 48. Het meeste deel, seyd hys/ van die voorgaende ketterijen (waer onder hys begrijpt de Tacianen, van de welcke hys het Capittel te horen hadde ghehandelt) verbieden het ghebruyek van sommighe spijsen. niet op dat sy souden leyden een heyligher leven, oft becomen uytremender deught, ende den hemelschen loon, ende croonen, maer om dat sy meynen grouwelyck te wesen , 'ghene vanden Heere gheschapen is.

Hier gheest ons noch meerder licht den H. Anastasius Sinaita, de welcke *Lib. 11.* seyd: Sy houden haer oock van vruchten van boomen, als welsende oorsake der sonde, die onse Voorouders begaen hebben in't eten der vrucht vande boom der wetenschap. Doch

Woch Augustinus (van D. Cabelhau gheciteert / en van my in mijn Staetje pag 344.) sal de sake gantschelyck klaer maken / ende thoonen / dat dese ketterg niet en zijn berispt gheweest / over het enckel derven des vleeschs / oft eenighe andere spijsen / maer om de reden / ende eynde / om de welcke sy dese onthoudinghe pleeghden.

Augustinus dan *Heresi* 25. seght : De Tacianen en eten gheen vleesch, maer hebben eenen grouwel van alle vleesch.

Wat dit voor een grouwel gheweest is / ende waerom dat sy nopt gheen vleesch tot spijse en wilden ghebruycken / sullen wy upt den selven H. Augustinus sien / in onse Aeu-merckinghe op de ketterije der Manicheen.

Hier is wederom de vraghe / oft Augustinus de Tacianen voor ketterg houdt / om dat sy euckelijck voorstonden het derven des vleeschs ? seght ghy dat neen ! soo en is dan hier niet teghen ons. Seght ghy dat sae ? soo obertupghe tck u dan niet sijn eyghen woorden/van het contrarie.

Oit selve disput heeft Augustinus teghen de Manicheen Lib. 2. de moribus Manich. daer hy wel uyt druckelijck segdt : Indien iemandt vleesch, ende wijn derft uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt te bedwinghen, ick probere het. Hier ghy wel hoe pertinent dat Augustinus hier in over-een-komt met Epiphanius, boven ?

Watelijck vzaeght Augustinus hier op vande Manicheen : Tot wat eynde onthoudt ghy-lieden u van vleesch, ende wijn ? Indien het eynde loslijck is, dan zijn oock onse werken eenighen lof weerdigh : Maer indien het eynde quaedt is, niemandt en caa loochenen, oft het werck is verachtelijck.

Wilt ghy nu noch staende houden / dat Augustinus de Tacianen berispt / over het enckel derven des vleeschs ? hoe hout hy dan hier het selve voor loslijck / indien het tot een goedt eynde ghedaen wortdt ? hoe probeert hy het selve / indien het ghe daen wortdt uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt

zelheydt te bedwinghen? Wilt ghp dan dat Augustinus sijn eghen leeringhen om verre stoort/ als ghp handelt teghen de Tacianen, ende dat ghp de selve voor herters hout/ om dat sy vleesch derfden/ ende de andere voor goede Chrsitien/ die het selve merch pleghen? hoe staet dit wederom samen?

Ick en twijfle niet/ oft ghp siet klaer voor de dogh (ten zp dat ghp moetwillighelyk wilt weder pannigh zyn aen het licht) dat de Oudt-bader de Tacianen niet en hebben ghehouden voor herters/ enckelyck om dat sy haer onthielden van vleesch/maer alleen om de reden/ende epnde/ om de welcke sy dit deden.

Stelt nu eeng onse reden/ ende epnde/ nessens dat van dese herters (soo als ick oock in myn Staelje ghedaen hebbe) ende siet/oft wyp niet prectig over-een-komen met Augustinus, ende Epiphanius, verholghens gantschelyck verschillende zyn van de Tacianen.

Proheert Epiphanius niet het derven van sekere spijzen/namentlijck van vleesch/ende dat op gheselde vasten-daghen/ als het selve gheschiedt uyt liefde vande onthoudinghe, oft van een heerlyck leven, oft om te becomen uyt nemender deught, hemelschen loon, ende croonen, ende te leyden een heyligher leven?

Tot dit selve epnde doen wyp het mede: Soo komen wyp dan over-een met Epiphanius.

Seght de selve Oudt-bader niet/dat het de ghewoonte was van de heele Rechtsinnighe Kerkie van sijnen tydt/ op sekere gheselde vasten-daghen vleesch te derven? pryst ghp niet dese ghewoonte? hevestigd ghp de selve niet met de auctoriteyt der Apostelen?

Soo komen wyp dan hier in over-een met de Rechtsinnighe Kerkie van over meer als dertien hondert jaren. Iae met d'Apostelen.

Wat den H. Augustinus aengaet: seght ghp niet openlyck/ dat ghp probeert het derven van vleesch ende wijn/wanneer het gheschiedt uyt liefde van matigheydt, ende om de dertelheydt te bedwingene

Tot

Tot het selve eynde doen w^p het mede / soo
honden't w^p dan met Augustinus.

Seght de selve Oudt vader niet/ dat dit werck
loslijck is/ indien het tot een soodanigh eynde ghe-
schiedt?

Soo is't dan mede hy on^s lof-weerdigh / ghe-
mercht w^p het selve tot soodanigh een eynde aen-
beenden.

Wat veregscht ghp nu noch meer / om over-
tuught te wesen / dat w^p in gheender manieren
ghelyck zijn aen de Tacianen oft Encratiten?

Ghp seght: Dit is alleen om te moghen segghen, dat
de Roomsch-ghesinde in alles gheen voocomen Encratit-
en en zijn, maer alleen ten deele, in opsicht van sekere
tijdt, ende prinsipalijck in de actie selve van onthoudin-
ghe, al-hoe-wel juyst niet uyt ghelycken hoofde?

Hier doodt ghp u selven / want de wijle de Ta-
cianen vande Oudt-vaders / alleen om de reden/
oft het eynde/ dat sy booz hadden in't derven van
sekere spijsen/ende niet om de actie selve zijn ver-
voordelt gheweest/ende ghp nu bekent dat w^p het
selve niet en doen uyt ghelycken hoofde, oft om de
selve reden / soo stelt ghp dan on^s verschillende
vande Tacianen, in de plaeſe van on^s daer hy te
ghelycken.

Het ghene dat P. E. voorders inbrengh tot be-
vestinghe/ is meer belachens / als beandwoor-
dens weerdigh. 'Tis aen-merckelijck, seght ghp/ dat
P. Hazart niet heeft durven oatkennen waer te zijn, dat
inde Roomſche Kercke onder de redenen van't vleesch
verbieden, somtijds oock desen Taciaenschen gront ghe-
leyt wordt, dat Godt de wateren niet heeft vervloeckt,
maer de aerde, ende derhalven dat-men in den vasten wel
visch magh eten, maer gheen vleesch, van't ghene sich op
de aerde gheneert, Durand. Ration. lib. 6. cap. 7.

'Tis waer ich hebbé dit in mijnen Staeltje ober-
gheslaghen / want ich en wilde de moepte
niet nemen vande plaeſe Durandi ceng nae te
sien / om dieswill dat Domine Cabeljau wel kost
weten / dat een swaelm de Lente niet en
maect

maeckt / noch' eenen Durandus de heele Kercke.

Als D. Cabeljau hadde willen weten het ghevoelen dies-aengaende vande heele Kercke / ende hare beweegh-redenen / dan moest hy ghelesen hebben onsen Misael, namentlyck de Präfatie, diem den heelen vasten dooz leest inde Misse, daer soude hy ghebonden hebben/dat wy lichamelijkt vasten / ende ong onthouden van spijzen : om de sonden te verdrucken, om het ghemoet te heffen om hoogh, ende om de deught ende loon te bekomen. Dan soude hy samen wederom hebben ghesien/dat het ghevoelen vande Roomische Kercke / aengaende dese maniere van vasten/het selve is niet dat van Epiphanius, van Augustinus, vande heele Rechtsmijghe Kercke van meer als over 1300. jaren/sae van d'Apostelen. Wat kan hier teghen maecken eene enckele speculatie van eenen Durandus alleen?

Mu segghe ick eben wel/ dat de hoven-ghemelde reden Durandi niet Taciaensc is? Want hy en seydt niet dat het vleesch een grouweltig: Hy en seydt oock niet dat het kracht in sijn-selven heeft om te verdoemen, hy en seydt oock niet dat het de daet-werckende oorsake is vande sonde, hy en seydt niet dat het in sijn-selven quaect is / ghelyck dit altemael van dese ketters ghespeld wierdt. Maer hy segt alleen, dat Godt de aerde vervloect heeft in de werken der menschen. Al het voorgaende dan/leerden de Taciaenen, ende om die redenen onthelde sy haer altijdt van vleesch; indien nu Durandus op sijn Taciaensc hadde ghesproken/ oft wil len segghen hebben / dat het vleesch in sijn epgen selve quaect was / een grouwel was/ Et. Hy soude moeten besluypen hebben hier npt (ghelyck die ketters oock deden) niet alleen dat -men het vleesch in den vasten moet derven/ maer oock altijdt/ende op alle tijden: dit besluyp en heeft Durandus niet ghemaeckt/dies volghende blijkt/dat oock Durandus si't besouder / niet over-eeu-komt in sijne reden/ niet de Taciaenen.

Mu staet D E, te bewijzen / dat de Carthun-
sers

serg haer leven langh vleesch derven / om de voorgaende Taciaensche redenen. Zijt ghy dit niet machtigh te doen / soo en doet ghy niet anders als inde locht slan.

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Montanisten.

Ons disput is hier / oft het kittersch is/ ghestelde vasten-daghen te hebben / ende alsdan onderscheydt te maken van spij- sen. D.Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheyde wilt segghen dat jae. Ick ter contrarien / hebbe in myn Staeltje ghesepdt / dat neen / ende myn seg- ghen bevestigt niet seuen spreucken/ ghetrocken uyt het boeck van't vasten, gheschreven vanden ou- den Tertullianus, teghen de Pſychicos.

Hier heeft het D. Cabeljau soo bzeedt / als oft de de sake voor my heel ende gantsch ghedespercereert ware. Hy roept als oft het brandt ware. Doch 'ten heeft gheenen noodt : 'tsal beter gaen als hy wel meyn. De sake en is soo onklaer niet / als hy de selve op twee/oft drey verscheden plaat- sen voorz heeft.

Eerst sepdt hy in sijn Aensprake tot my/voor sijn Tweede Deel deg Memory boecks : Dat iek een groote mis-flag hebbe begaen, ontrent de Schriften van Tertul- lianus, om dat iek een schrift, 't Welck hy als een Montanist, ghemaect, ende uytghegeven heeft teghen de Recht- sinniche, hebbe aenghesien, ende byghebracht, als een rechtsinnig schrift teghen de Montanisten : Welck een mis-flag soo groot is, sepdt hy / al warender gheen an- dere meer, my soude behooren te rugghe te houden van mijn boeckje veel te recomanderen, ende hem uyt te daeghen tot beantwoordinghe van dien. Maer eplaeg ! de goede man en heeft niet voorsien / dat ick kost loochenen / dat Tertullianus dit schrift hadde ghe- maect ALS MONTANIST, ende dat selve uytghe- gheven

gheven teghen de oprechte oft vrome RECHT-SIN-NICHE , 't welch ick datelijck sal doen : Hadde D. Cabeljau dit voorsien / sonder twijfelpy soude sich wel ghewacht hebben / van triumph up te roepen voor de victorie Wat seydt py voorderg?

Ten tweeden , seydt py / in sijn Memory-boeck *Parte I. pag. 260.* Ick hebbe 't sonder lacchen niet kunnen sien, ende lesen, my verwonderende , hoe 't moghelyck is, dat sulck een mis-slagh, als sich hier openbaert , in soo een gauwen Jesuyc als P. Hazari wordt gheoordeelt, heeft kunnen vallen.

Hoedanigh ick gheoordeelt worde van andere/ laet ick daer : Wat weet ick wel / dat D. Cabeljau gheen reden en sal hebben om veel te lacchen/ als py myne verdedinghe sal ghehoort hebben/ maer wel om sich te verwonderen / hoe slecht het up- komt / 't ghene py op 't hooghste heest ghenomen/ en dan sal het tydt zyn/ voor my om oock eeng te lacchen. Py heest soo veel die nae laeht / als die voor lacht.

Ten derden, seydt py pag. 261. De goede man verabu- seert sich hier soo grosselijck, in 't opnemen van *Tertullian* woorden , dat ick my by-nae van sijnen t'weghe schame.

ICK hope dat ghy oock sult beschaemt blijben/ niet over mynen mis-slagh / maer eengdeels over de uwe / die ghy hier noch sult doen / eensdeels over dit uptroepen teghen de locht / ende den windt.

Doch als ick dit altemael hebbe ghelesen / soo hebb' ick ghedacht in myn selben/ D. Cabeljau doet wel dat py 't hier soo heerdt / ende soo hoogh neeint ; want dit is recht de middel om de oogen vande slechte ghemeute vol stof te werpen/ op dat sy alleen acht nemende op desen mis-slagh (soo py die noemt) alle syne menighuldighe mis-slaghen souden oversien / ende onghemericht laten henen gaen. Maer de goede man is ver- doolt (want desen mis-slagh (indien het een magh gheuenit worden) al-hoe-wel py noch eens soo groot

groot waer als D. Cabeljau hem beschrijft / en soude niet ghenoeghsaem wesen om een mis-slagh alleen van D. Cabeljau te bedecken / ick late staen/ soo menighe die hy in sijn Catholijcke Wacheydt, ende nu wederom in sijn Memory-boeck heeft begaen. Doch laet ons de sake wat waerdet insteuen. ick sal hem het koordeken soo langh gheben als't moghelyck is. Ghy seght dan D. Cabeljau, dat ick een mis-slagh soude ghedaen hebben in't citeren van de schriften Terrulliani.

Wel aen / ghenomen / voor eerst / dat het soo ware (want ick wil D. E. toegheven al wat ick kan) wat is't nu? ick en sal maer ten alderminsten ghelyck zijn aen u. Hoe roept ghy dan soo teghen myn in een sake daer ghy selbe / up't uwe eyghen bekertenisse/plichtigh in zyt?

Bekent ghy niet openlyck in uwe Catholijcke Wacheyt pag. 442. dat ghy een mis-slagh ghedaen hebt in't citeren van Baronius op't jaer 1406. ende 1409. segghende dat het Baronius selve niet en is, maer Henricus Spondanus, die de schriften van Baronius ghecon-tinuert heeft?

Seght ghy / dit komt op eenen enckelen naem up't: 'Tselve sult ghy datelijck sien in dese mate-rie. Soo zijn wy dan tot noch toe ghelyck. Nu late ick staen alle uwe mis-slaghen die ick in't voorgaende hebbe in't besonder ontdeckt / en die ick hier nae noch ontdecken sal / de welcke den goeden Leser/ als met de handen sal tasten.

Hoorder/ noch al ghenomen / dat ick een mis-slagh ghedaen hadde / waerom sondt ghy daer over soo grootelijcks moeten verwonderen? ghy seght / om dat ick gheoordeelt worde te wesen een gauwen Jesuyc.

Wel/ dat het soo zy/ dat is de goedtheyd van ghene die't vroumissen: maer ick en myne niet/ dat seimant sal kunnen segghen / dat ick gauwer ben als Augustiaus, oft Hieronymus. Zijt ghy niet indachtigh Domine Cabeljau, wat ghy van dese twee soo gauwe/ ende upstekende Onot-bader gheseydt

ghesepdt heft in nye Catholijcke Waerheydt?

Dan Augustino seght ghp / pag. 587. Augustinus en was soo onfeylbaer niet in sijn oordeel, oft hy heeft al somtijds mis-gheschoten.

Item: Wat voordeel kan 't gheven aen de Roomsch-gheleide op ons, in opsicht van Augustinus, te bekennen, dat een goedt schutter somtijds mist?

Dan Hieronymo seght ghp / pag. 614. dat hy onvoorsichtelijck spreekt in materie vande Reliquien.

Wel hoe: hebben dese soo wijse/ende verstandigh Daders/nae uw'advis kunnen mis-tehsteren/ouvoorsichtelijck spreken/mis-flaghen doen/ock van gheene kleyne consequentie; soude 't soo hoogh te nemenzijn in my / die niet haer niet vergheleken magh worden?

Ten lesten: Schoon het een mis-flagh ware: waerom en soudt ick niet moghen segghen / soo als D. E. doet / sprekende van onse versierde Reliquien: Ick en ben den eersten niet die dat gheseydt heeft. Want volghens nye epghen bekentenisse/ in uw' Memory-boeck *Paris* 2 pag. 741. Turano Vekiti, ende sijn meesters, hebben my hier in vooz-ghegaen/ de welcke ghp oock daerom den naem gheest van Bottericken. 'Cis wat te hardt: berer soudt ghp ghesepdt hebben / dat sy hier in onbedacht zijn gheweest; want andersing / men soude D. E. soo dichtwils als ghp mis-flaghen doet / den selven naem moeren gheben/die ghp aen Vekiti, ende sijn meesters gheest. Wit altemael overgheslaghen/ want hebbe dit maer alleen tot noch toe ghesepdt/ niet om te bekennen dat ick een mis-flagh ghegaen hebbie / maer om te thoonen dat D. Cabeljau gheen reden en hadde om te lachen/ veel min om sich soo te verwonderen / veel min om soo veel stampers te maken / schoon het een mis-flagh hadde gheweest.

Naer al dit/ontkenne ick / dat ick soo een groen ende schandighen mis-flagh hebbe ghedaen in't citeren vande schriften Terulliani, als D. Cabeljau myt-

Vande Ketterije der Montanisten. 127
uptroept / ende my te laste leydt. De salte sal't
upriwyssen.

Laet ons nu hoozen / hoe ghy deseū mis-slagh
bewijst.

Ghy seght / dat ick een schrift van desen Oudt-vader,
'twelck hy als een Montanist ghemaect, ende uytgheghe-
ven heeft teghen de Rechtsinnighe', hebbe aenghesien, ende
byghebracht, als een Rechtsinnigh schrift teghen de Mon-
tanisten.

Ons disput / soo ghy selve wel weet / ten zp dat
ghy dobbel wilt handelen / en loopt op het ghe-
heel schrift Tertulliani niet / maer alleenlyck op
de besondere spreuken/daer upt ghetrocken / ra-
kende het derven van seker spijsen ; dit en kont
ghy niet loochenen sonder bedrogh / noch en
mooght het niet doen / sonder te sryden teghen
uw' eyghen ghemoedt.

Na dan / ick bekenne dat Tertullianus, wanneer
hy dit boeck heest gemaect / Montanist ende ketter
is gheweest / dat het soo zp / maer tot loochene ab-
solutelijck / dat hy in dese spreuken / rakende het
derven van sekere spijsen / ghesproken heeft ALS
MONTANIST, oft als Ketter, dat is / als voorstellen-
de de besondere leere van Montanus. Ten tyeeden
loochene ick dat hy niet dese spreuken heest wil-
len bestrijden de OPRECHTE, ende ghesonde
RECHTSINNIGHE.

Her eerste, te weten / dat Tertullianus in dese spren-
ken niet ghesproken heest als Montanist, oft ketter /
bewijse ick in deser voerghen :

ICK en ghehoobe niet dat D. Cabeljau openlyck
soud' durven segghen / dat alle de voornaemste
Vaders vande erste hter hondert jaren / zijn
ketters gheweest / oft Montanisten. Want dat waer
wat te grof ghesponnen ; soo en heest dan Ter-
tullianus hter mede niet ghesproken als Montanist,
oft ketter. Want den H. Clemens Romanus *Constit.*
Apostol. lib. 5. cap 17. den H. Basilus *Homil.* de laud. Iesu
den H. Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesis 4.* den H. Epi-
phanius in *Compendio verae doctrine*, ende *Heresi 75.* Theo-
phylus

phylus Alexandrinus Epist. Paschali 3. Hieronymus lib. 1 in cap. 10. Daniel. Chrysostomus Homilia 1 in Genesim, ende Homil. 9, ad Popul. Augustinus lib. 30 contra Faustum cap. 5. ende lib. 2 de moribus Manich. Den H. Lco Serm. 4. de Iesu-nio Quadrag. cap. 5. ende meer andere/ die te binden sijn by Coccius in Thesauro, dese allegaer / seghe ick/zijn van't selbe ghevoelen gheweest aengaende het derben van sekere spijzen/ met Tertullianus, Ergo / oft D. Cabeljau moet segghen / dat alle dese boozseyde Oudt-vaders zijn ketterg/ ende Montanisten gheweest / in materie van't derben van sekere spijzen/ oft moet my bekennen / dat Tertullianus hier in dese materie niet ghesproken heeft als Montanist, oft ketter; want 'ten is simpel niet al kettersch wat een ketter segt. De Ariane, en andere/al-hoe-wel vugle ketterg/ hadden noch-rang vele leerlingen die over-een quamen met de Rechtsinnighe Kerkie. Alsoo en moet het niet al kettersch zijn wat Tertullianus segt / oock als hy nu ketter was.

Het tweede mi/te weten / dat Tertullianus in dese sprencken / rakende het derben van sekere spijzen/ de OPRECHTE RECHTSINNIGHE niet en bestrijdt / bewijse ick niet te beantwoorden de opwoeringhen van D. Cabeljau.

Hy schrijft teghen de Psychici, seght D. Cabeljau: 'Tis warr: Ergo teghen de OPRECHTE RECHTSINNIGHE. Ick loochene dese consequentie.

Baronius, seght D. Cabeljau, verstaet door de Psychici de Rechtsinnighe, alle die den gheest des Heeren, die quansuys op Montanus ruste, onghoorsaem waren.

Dit is te grof Domine Cabeljau. Dit hedrogh is soo merckelijck/ ende schandelijck/ dat het niet te verschoonen is. Ick sie wel dat ghy Baronius op die plaerse ghelesen hebt / maer ghy citeert hem/ nae uwe ghewoonte / soo bedrieghelyck / dat hy blindt moet wesen / die 't selbe niet en siet / ende ongheweelyck die 't selbe niet en tast.

Noch eens dan/ gheest glozie aen Godt : Verstaet Baronius, door dit woordchen Psychici, gheen ander

ander als de Rechtsinnighe, alle die den gheest van Montanus onghenoem waren ? houdt ghy dit noch staende ? Soo moet ick u dan overtuughen met de eyghen woordēn van Baronius, Anno 201. §. 12. ende 14. ende zyn dese. By Tertullianus, seyd hy/ worden Psychici ghenoemt niet alleen de Catholickēn, maer oock alle de KETTERS, die sijnen gheest versnaden, 'Welch hy niet enckelijcken seght/mact bewijſe het oock uit den H. Irenaeus lib. 1. cap. 1. ende uit den H. Clemens Alexandrinus lib. 4. Sromat. de welcke onder den naem Psychici, begrijpen de Cataphryges, ende de Phryges.

Wat seght ghy hier van D. Cabeljau ? moet ghy nu niet bekeinen/dat ghy bedroghen hebt ? waer hebt ghy dat woordēn KETTERS ghelaeten e kont ghy loochenen dat dit de eyghen woordēn zyn van Baronius ? hoe hebt ghy dan de selve soa leelijck verkort ?

Wel aen / Baronius die ghy ghenomen hebt om u te beschermen / die sal my dienen / om u den dooit-streeck te gheven : Baronius dan seght / dat men dooz dit woordēn Psychici, teghen de welcke Tertullianus schijft / kan verstaen / ende Rechtsinnighe, ende Kettērs. Staer het u vry het eerste deel op te nemen / het staer my vry het tweede deel op te nemen : Ghy seght dat het Tertullianus, aenpryssende het derven van sekere spijzen (voeghēter oock by / gheselde vasten-daghen) hier heeft teghen de Rechtsinnighe / ende ick segghe nu / dat hy't/ in dese spreucken / heeft teghen de KETTERS, want hy heeft het teghen de Psychici, dooz de welcke/soo Baronius seyd / niet alleen de RECHTSINNIGHE, maer oock de KETTERS verstaen woordēn.

¶ dat Tertullianus met dese spreucken de KETTERS bestrijdt / ende als Catholick spreicht in dit stuck/ende niet als Montanist, soo ghy seght/bewijſe ick uit Baronius selve boven §. 19. daer hy openlyk seyd / dat Tertullianus, oock na dat hy Montanist was gheworden, in alle overleveringhen over een quam met de Catholickē Kercke,

¶

¶

Pu segghe sek : maer het derben van sekere spijzen/ende gheselde vasten-daghen/bestaen naumentlyck in de overleveringhe vande Rechtsinnighe kercke/Ergo als Tertullianus dese aenpreyst/soo houdt hyt niet de Rechtsinnighe kercke/ teghen de Psychici, dat is/teghen de KETTERS.

Hiet ghy noch niet D. Cabeljau, in wat grove/ende schandelycke mis-slaghen ghy valt/ als ghy my eenen groven mis-slagh te laste wilt legghen Ghy wordt ghehanghen niet uw' epghen Met/ dat ghy voor een ander uytghespreept hebt.

Pu wil ick D E. noch al wat toegheven: Laet ons nemen dat Tertullianus hier handelt teghen de Rechtsinnighe: Hoe kan D E. weten / dat dit de oprechte vrome/ende severiche Rechtsinnighe zijn gheweest/ende niet slauwe/bleeschelycke/afgheweken banden eersten sever/slap in't gheloohe / onghgebonden in manieren / hellende nae de betters/Ec.

Ich segghe dat het soodanighe zijn gheleest/teghen de welche het Tertullianus hier heeft.

Mijn bewijs dies-aengaende trecke ick voor eerst uyt den H. Apostel Paulus 1. Corinsh. 2. daer hy in't Grieks ghebruecht dit woordcken Psychicus, daer dooz verstaende / een sinnelijck , oft natuerlijck mensch, die alleen de dirsten volghet bande nature/ende niet en verstaet van't ghene goddelijck is,

Wat woordcken verhaert mede alsoo de H. Gregorius Nyssenus, daer dooz verstaende / menschen die gantschelyck toeghedaen zijn aan de natuerlijcke, oft sinnelijcke gheneghelyckheden.

Mijn tweede bewijs/trecke ick uyt Tertullianus selve/de welche niet dese woordzen: Ick bekeane het sinnelijck gheloope , uyt liefde des vleeschs , &c. ghe-noegh te kennen gheest / dat hy hier handelt teghen vleeschelycke menschen, ende alleen teghen slauwe / ende sinnelijcke Christenen / niet teghen de vrome/want hy maeckt onderscheidt tusschen de eerste/ ende de tweede: Vande eerste seyd hy/ Dat haer gheloope gantsch bestaet in vleesch. Vande tweede

tweede seydt hy : Dat sy de gheestelijcke discipline hebben, ende met recht de sinnelijcke beichuldighen.

Segghe dan niet Georgius Ambianus, schrybende op het eerste Capittel van Tertullianus *De lejuniis observat.* dat men hier door de Psychici seer wel kan verstaen / Slappe Christenen, die haer gh-loove wel hadden beleden, maer sinnelijck waren, ende toeghedaen tot hare wellusten, seer gheneghen tot 'tghene het vleesch aengaet, ende vyanden vande nauwe onderhoudinghe; tegen de welcke moeten ghestelt worden de vrome Christenen, die hare sinnelijckheydt hadden verloochent, ende het ghelooye behouden, dat sy inden Doop hadden onfanghen.

Wat kiest ghp nu van bepden ? Wilt ghp hebben dat Tertullianus hier schryft teghen de Kettters? seer wel. Hy pryst de sekere ghestelde vasten-dagen/ende het derven van sekere spijzen/misprijsende die Kettters, om dat sp leerdēn/ dat men niet anders en moest vasten als nae belieftē / ende gheen onderscheydt maken van spijzen/ soo is dit leste dan kettersch/ende het eerste niet.

Oft wilt ghp liever dat Tertullianus hier alleen bestrijdt de sinnelijcke/ bleeschetlycke / wulpsche/ ende slanwe Christenen? Wat raeckt dit de heele Kiech/sinnighe kercke? Wat gaet het haf het kooren aen? oft wat raeckt het onskrypt de terwe? Hebt ghp nopt ghelesen 'tghene Augustinus seydt lib. 20 *contra Faustum cap. 21.* Wat anders, seydt hy/ is de discipline der Christenen, ende wat anders de overdaet vande wijn-suypers, oft de dolinghe der swacke.

Wilt ghp staende houden / dat Tertullianus onder den nacm van Psychici, niet anders en verstaet als de heele Kiech/sinnighe kercke / doet dan eerst alle mijne voorgaende bewijzen te niet; Stelt dan uwe contrarie bewijzen daerteghen/ om u segghen te proberen / want / soo als ghp boven ghesien hebt Baronius en kan u niet dienen/ de wylle hy teghen u is/ende voor my.

Nu hope ict immers / dat D. Cabeljau sijn oogen sal open doen/ende sien dat hier de spruecke.

banden Poet pertinentelyck past: Parturiunt mon-
tes, nascitur ridiculus mus: Het scheen uyt het roe-
pen van D. Cabeljau, darter reusen/ oft groote her-
ghen voor den dagh sonden ghekommen hebben/
ende daer komt een kleyn mupstijen te voor-
schijne.

Dien mis-slagh die D. Cabeljau, als wesende van
mij begaen/voorstelde als eenen hooghen bergh/
die niet over te komen en was / om de ooghen
bande slechte ghemeynste te verblinden/ die komt
ten lesten uyt/ op een woordt alleen / ende op eenen
Euchelen Haem ; hondt ghy dit voor so-
enen groben mis-slagh ? Hoo antwoorde ich
met nye epgen woorden in nye Catholijcke Waer-
heyt pag. 199. Ick en wil over gheen woorden twisten,
wanneer men eens can zijn inde sake selve: De sake selve
van ons disput heb ich vast / den twist over de
woorden late ich voor de ghene die haren thdt
willen verliesen.

Wat ich de sake selve vast hebbe / gae ich nu be-
wijsen.

De questie tusschen ons / is gheweest / oft de
Roomsche Kercke/in dit stuck/ dat sy sekere ghestel-
de vasten-daghen heeft, ende alsdan onderscheydt maeckt
van sekere spijsen, moet als kettersch verdoemt
werden/want dit was het oogh-merck van D. Ca-
beljau, soo als klaer blijkt uyt 't opschrift/ 'welck
hy in syn Catholijcke Waerheyt ghestelt heeft voor
het negen-en-dertigste Capittel, 'welck aldus lypt:
De Papisten werden overtuigd, dat sy onder haer vele
opinien hebben, vooraan, en drijven, die men claer aen-
wijsen kan, dat de Oudt-vaders in hare schriften als ket-
tersijen hebben aengherceekent, ende verworpen. Oft nu
die kettersijen van Montanus, oft Marcion, oft Manes,
oft van enigh ander zijn gheweest/ daer is wege-
nigh arnghelghen/ want D. Cabeljau en wilt niet
disputeren vande namen/ is hem ghenoecht/ dat
hy ons/ soo hy seyd/ overtuighe van kettersijen,

Wat moest ich hier anders verdedighen / ende
beweisen/ als dat wy gheen ketters en zijn? dat

Ig de sake selve : Ick hebbe dat ghedaen in mijn
Staeltje : Ende in de plaerse van te stellen de Pfy-
chici, dat is/oft de Cataphryges, oft de kettters in't ghe-
meyn, oft de vleeschelijcke, ende wulpsche Christenen,
de welcke allegaer volgheng het gheruypghenisse
van Baronius, ende van Irenæus, ende van Clemens
Alexandrinus, ende van Georgius Ambianas) werden
begrepen onder den naem Pfychici ; hebbe ick ghe-
stelt de Montanisten : Wag het wel de pyne weerd
daer over soo te roepen / ende soo veel spoockg
daer mede te maken ? Waert sake dat ick oock
soo hadde ghedaen / als D. Cabeljau in de plaerse
van Henricus Spondanus, ghestelt heeft Baronius: sou-
de hy niet kunnen segghen hebben / wat is daer
soo veel aengheleghen/dat ick een woordt/oft een
naem hebbe mis-stelt/de wylle't niet op de woorden,
maer op de sake selve op aenkomst : al'tselve segge
ick hier.

Hu dan / D. Cabeljau, denkt dat dit een druck-
faute ig / ende dat den drucker in de plaerse van
KETTERS, oft VLEESCHELYCKE CHRISTENEN,
ghestelt heeft MONTANISTEN, ghelyck ghy oock
meer-mael bekent / ende in uw' Catholijcke Waer-
heyde, ende in uw' Memory-boeck, niet u ghebeurt
te zyn. Laet ons dan in de plaerse van dit woordt
Montanisten, stellen Vleeschelijcke Christenen, oft Kett-
ters, ende slet/oft ick de sake selve, die ick moest ver-
dedighen/niet en hebbe vast ghestelt/ende oft ghy
niet bedroghen en hebt / wanneer ghy ons voor
kettters ghehouden hebt / om dat wylske ghe-
stelde vasten-daghen onderhouden / ende alsdan
onderschepot maken van spijsen.

ICK hebbe dan in mijnt Staeltje ghestelt Monta-
nisten, stelter nu in de plaerse / de Kettters, oft Vleec-
schelijcke Christenen,ende seght :

De Kettters, oft vleeschelijcke Christenen meyuden/
dat men niet anders en moest vasten/als vrywil-
sighelyck en nae beliefte/soo leert Partijc oock/ wyl-
sier.

De Kettters, &c. en begheerden nsemant bedwom-
ghen

ghen te hebben/ aengaende 't vasten/dooz eenigh ghebodt. Soo wilt oock Partijē.

De Kettērs, &c. en begheerden gheene sekere gheselde vasten-daghen / by exemplē / van 'swoensdaghs/ en 's vrydaghs. Soo doet Partijē oock.

De kettērs, &c. seyden dat d' Apostelen nopt eenigh soek en hadde opghelycde van soodanighe gheselde vasten-daghen. Dat seght Partijē mede.

De Kettērs, &c. seyden / dat men alleenlyk moest vasten/ alsser eenighe besondere oorsaken waren/ ende eenighe tijden / die sulckig vereydtēn. Dit is mede 'rgheboelen van Partijē

De Kettērs, &c. seyden / dat de gheselde vasten-daghen eenen nieuwē vond was. Alsoo oock Partijē

De Kettērs, &c. berispten het onderscheydt der spijzen. Partijē mede.

Hier upr volghrt nu nootsakelijck 'rgheene ick in mijn staetē hebbē belvesen/ te weten/ dat de Gherreformēde, in dit stück/ moeten ghehouden wozden voor kettērs. Gheest- se den naem die 't u be- leeft/ oft noemt se Cataphryges, oft Phryges, oft Mon- tanisten, oft Marcionisten, 'tig al een dinghen/ 'ten komt op den naem niet op aen.

Wat sult ghy hier nu segghen *Domine Cabeljau* ? sult ghy/ nae ghewoonte/ by 't nye klyven / ende segghen / dat Barooinis dooz de Psychici, niet en ver- staet eenighe kettērs / ick hebbē u boven van con- trarie / niet sijn epghen woordēn overtuighe. Sult ghy segghen / dat andere doorgaens dooz de Psychici verstaen de Rechtsinnighe / ick weet wel datter in dat heel boek van Tertullianus, ver- schepde stukken verhandelt worden teghen de Rechtsinnighe / maer niet in dit besonder stück van sekere gheselde vasten-daghen/ ende derven van spijzen.

Seght ghy oock in dit / soo moet ghy dan alle de nooznacmēde Vaders/ van de eerste 400. jaren toeschryben / dat sy mede de Rechtsinnighe Ster- ke hier in hebben bestreden / aenghesien dat sy dese

dese twee voorsepde stukken mede gheleert hebben. Seght ghy wederom: Tertullianus spreecht als Montanist? Ick hebb' u contrarie gherhoont/ dat hy spreekt / ghelyck de voornaemste Oudt-baders vande Rechtminnighe Kerche / Ergo niet als Montanist, oft als Ketter, ten zp dat ghy wilt segghen / dat de voornaemste Oudt-baders mede ghesproken hebben / als Montanisten, oft Keters. Koerpt ghy evenwel dat ick een miss-flagh hebbe ghedaen/ als ick inde plaatse van Keters, oft vleeschelicke Christenen, oft Psychici, hebbe ghestelt Montanisten, soo roept dan oock teghen u eyghen selven / aenghesten dat ghy Baronius hebt ghestelt inde plaatse van Henricus Spondanus, ende het tweede boeck *Irenai*, inde plaatse van het derde, ende meer andere dierghelycke; Daerter wel mede/ ende doet u profyt met een enckel woodeken/de wyle ick u overtuighe in de sake selve van bedrogh/ende ontrouwighedt/want dit blijft vast/ighene ick in myn Staelje bethoont hebbe/ dat wyp in het onderhouden van gheselde vasten-daghen / ende derben van spijsen / niet ketterisch en zijn / maer wel de Ghereformeerde, die soodanighe ghetwoonten met de oude ketterg berispen. Hiet boven in de II. Aen-merckinghe op de ketterij der Tacianen, ende Encratiten, daer ghy breeder beschreft hier op sult hebben uyt Epiphanius.

Eer wyp hier af schepden/ soo moeten wyp noch sien een ander spel van D. Cabeljau.

Hy hadde in sijn Catholijcke Waetheyde pag. 562. voorghestelt Eusebium, als oft hy seyde in sijn Kerckelijcke Historie lib. 5. cap. 16. oft 17. oft 18. Dat Montanus de eerste is gheweest, die de wetten van Vastens heeft inghestelt.

Hier op hebb' ick in myn Staelje pag. 249. gheantwoordt / dat dit inden Gheekschien text van Eusebius niet te binden en was/maer anders niet/ als dat Montanus hadde wetten ghestelt aan het vasten sonder daer hy te voeghen / dat hy de eerste gheweest zp.

Iek beken geerne, seght D. Cabeljau in sijn Memory-boeck pag 261. dat ick in't citeren van Eusebius niet naeghesien hebbe den Griekschen text, maer hebbe ghesien op de Latijnsche versie van *Ruffinus Aquileiensis*, die de oudste is, ende van soo een Autheur, als zijnle vande selve eeuwe met Eusebius, ende meest van ghelycke, oft meerder aensien in sijnen tijt, soo veel by my konde ghelden, als van Eusebius selve.

Ghy zijt seer qualijck bedacht Domine Cabeljau, als ghy de authoziteyt van Ruffinus, namentlijc in sijne oversettinghen/soo groot acht als die van Eusebius selve: belieft u te sien hoe los dat dese uwe inheeldinghe staet/ hoozt

Voor eerst Beatum Rhenanum in sijn Op-dzacht-brief die hy gheschelt heeft voor de Viercklijccke Historien/ghedrukt tot Parijs by Jacobus Regnault Anno 1541. daer hy handelt van dese oversettinghe Ruffini, die D'E 1540 soo groot acht.

Twaer, seyd hy / onbeschaemtheydt te willen oordelen vande eerstigheydt des oversetters, sonder het Grieks Exemplaer: wan Ruffinus weynigh lofs behaelt heefi, uyt andere boecken, die hy overgheset heeft, om dieswil dat hy sijn werk niet en maeckt, van op te weghen de woorden, ende sin des Autheurs, die hy hadde aenghenomen over te setten, maer meer, oft min, doorgaens verhaelt nae sijn belieft, niet als een oversetter, maer als een beschrijver. 'Twelck oock blijkt uyt de Lof redenen Nazianzeni, ende de boecken Iosephi, die hy vertaelt heeft. 'Twas dan te wenschen, dat het grieks Exemplaer waer by de hand: gheweest; maer soo dit niet te becomen was, wy heben guebruyckt oude Latijnsche. Nu datter uyt den Griekschen text sommighe plaatzen costen herstelt worden, bethoone ick hier uyt. Ick ben onlanghs ghevallen in een seker cort begrijp van d'Evangelijsche historie, in't Grieks, daer ick ghevonden hebbe de woorden *irnai*, die Eusebius citerit lib 5 cap. 14 rakerende de verscheydentheydt van't Vasten, ende luyden aldus: *Sommighe vasteden alleen eenen dagh, andere twee, andere meer, sommighe maer veertigh uren by daghe, ende by nachte.* Welcke plaatse anders ghelesen wordt in de Latijnsche

Exem-

Exemplaren Ende ick en twijfle niet, oft dit heeft mede op andere plaetzen kunnen gheschieden.

Hier kont ghy lichtelijck staen / oft Ruffinus van soo groote authorteyt is in syne oversettinghe/ uamentelijck rakende het *Vasten/ghelyck* als ghy hem toeschijnt.

Hoozt mi noch eenen tweeden spreken / dat is Joannes Christophorus, ghedruckt tot Ceulen by Arnoldus Birckmann Anno 1570. In de Voor-reden, die hy stelt voor de Kerckelijcke Historien.

Het ghene, seydt hy / dat *Beatus Rienanus* ghewenscht heeft (te weten het Grieks Exemplaar van Eusebius) hebb' ick becomen, ende wy hebben bevonden, waerachtigh te zijn, 'tghene hy gistede, dat het moeyelijck was te vonnissen sonder het Griecx Exemplaar; als wy dat ghehadt hebben, is het ons licht gheweest. Maer jemandt sal my segghen, dat ick over langh veel toeghe- gheven hebbe aen d'oudheydt, ende dat ick nu mijn-sel- ven verghetende, te cort doe aen de authorteyt, ende ghetrouwigheydt van *Ruffinus*, die ten tijde *Hieronymi* heeft gheleest. Iek en wille hier niet spreken van 't ghene hy uyt sijn eyghen vernuft heeft gheschreven, oft ghesleyt, maer op wat maniere hy de schriften *Eusebij*, ende van andere heeft uytgheleyt. Wy en spreken van sijn gheloof niet inde Religie (al hoe-wel dat oock van *Hieronymus* wordt bespikt) maer van sijn ghetrouwigheydt in't oversetten vande historie *Eusebij*. Genomen dat het recht ware dat hy ghelooft heeft, 'twaer tewenschen, maer dit en is soo clair niet, dat hy de meeste Autheuren oversettende, de selve niet bedorven en heeft.

Daarder. Ick was, seydt hy, inder waerheydt droek, ende dapper beangst, als ick sagh, dat soo eene vermaerde historie, soo overgeset was, dat sy nauwelijcx in goet Latijn, ende soo verandert; dat ghy niet *Eusebius*, maer *Ruffinus* voor den Autheur soudt ghehouden hebben. 'Twelck *Eusebius* in't breedt seght, dat seght *Ruffinus* in't kort, 'tghene *Eusebius* wat duyster seght, dat slaet *Ruffinus* gantschelijck over. 'Tis bykans ongheloovelijck, ick en seghe niet hoe vele woorden, maer heele spreken, heele bladers, heele oratien, heele brieven, jaer schier heele boeken zijn achterghelaten.

Wat

Wat dunckt D'E. hier van : hadt ghy niet groote reden / om soo te stoessen op de authoer-
tept/ende aensienlijckheypdt van Russinus, ende soo
te steunen op sijne versie : nu tot een reecken dat
Ruffinus dit mede qualijck overgheset heeft / dat
Montanus de EERSTE soude gheweest zijn, die de wetten
van Vastens ghestelt heeft ; soo laet Christophorusonu
dit woordcken EERSTE, achter/ende stelt alleen:
Montanus heeft wetten ghestelt aen het Vasten.

Doch ick vreese dat ghy niet dese twee booz-
gaende Autheurs / niet en sult willen te doen
hebben/ende dat ghy sult segghen/dat sy onstaen
met haer advijs.

Hoozt dan noch eenen derden/dat is/ den H. Hier-
onymus , die niet Russinus gheleest heeft , *Apologia 1.*
adversus Ruffinum.

Ruffine, seydt hy/(sprekende vande hoetken Ori-
genis)ghy zijt ghevraeght gheweest , dat ghy in't Latijn
soudt oversetten, soo alsser stondt in't Griecx, Godt gave
dat ghy't ghedaen hadt , 'tghene ghy veynst ghevraeght
te zijn, ghy en soudt nu aen gheenen haet ende nijdt on-
derworpen zijn. Hadt ghy de ghetrouwigheydt ghehou-
den van den Oversetter , 'ten halde niet noodigh ghe-
weest, dat ick uwe valsche Oversettinghe met eenne waer-
achtighe soude omstooten, Uwe conscientie weet wat
ghy-er by.ghedaen hebt , wat ghy-er af.ghedaen hebt,
wat ghy van weer-sijden, soo't u goedt dochter, verandert
hebt.

Doch meer sult ghy vnden by Hieronymus sel-
ve van't bedzogh van desen Russinus, doch aengaen-
de d'histozie Eusebij , waer over hem Hieronymus
machrijch doostrycht/ niet alleen om dat hy dese
histozie hadde uytghegheven onder den naem van
Pamphylus , maer oock/ om dat hy de selbe veran-
dert hadde/ende bedozen.

Waer henen nu Domine Cabeljau , met d'overset-
tinghe van uwen Russinus: Ben eene seght/dat hy
ontrouwigh is / den anderen seght / dat hy de
schriften/die hy overgheset heeft/ bedozen heeft/
den anderen seydt dat hy een valschaert is/Ec.

IS

As dit dien aensieulicken man / van ghelycke
auhoriteyt met Eusebius selve / op de welche ghp
stenuende / ons wilt wyls maken dat den ketter
Montanus de EERSTE gheweest is , die de wetten van
Vastens ghemaect heeft ?

Wijser is geweest Wolfgangus Musculus in sijn edi-
tie van de kerckelijcke Historien / gedruickt tot Basel
Anno 1557 die de oversertinghe Russini , niet sonder
reden/voor suspect houdende / heeft d' selve laren
baeren/ende sich ghehouden aan den Gheekschen
text van Eusebius stellende in sijn editie ; Montanus
heeft wetten ghestelt van't Vasten , sonder daer by te
voeghen dit woordetken EERSTE.

'T selve heeft oock ghebaen / soo wyl heven ghe-
hoort hebben / Joannes Christophorus in sijn edi-
tie . Soo heeft oock mede ghebaen Jacobus Gryneus
in sijn editie tot Basel Anno 1587 ende andere ?

Montanus dan en is de EERSTE nie gheweest
die wetten ghestelt heeft van't Vasten / die waren
langh voor hem in de Rechtsinnighe kercke /
maer ghelyck Joannes Christophorus wel be-
merkt / hy heeft nieuwe wetten uyt sijnen ver-
sterden gheest inghebracht .

Maer D. Cabeljau seyd : Men kan niet segghen dat
Rusfinus in dese vertalinghe aan Eusebius eenigh onghelyck
ghedaen heeft . Maer hy heeft alleen claeider willen uyt-
drucken , 'ghene hy wel wist dat Eusebius beooghde .

Dit is immers een arm reden . Hout ghp dit
voor een verklaringhe / Domine Cabeljau , als men
den heelen sin vanden Autheur verandert ? is dit
gheen onghelyck doen aenden Autheur ? oft hout
ghp't misschien al voor een dinghen / te segghen /
Dat Montanus d'eerste is gheweest die wetten heeft ghe-
stelt over het Vasten ; ende Dat Montanus wetten ghe-
stelt heeft over't Vasten ? Het verschil gaect ghelyck
leuen oben .

Ten anderen : Hoe kost Rusfinus weten wat Eu-
sebius beooght hadde/ghemerkt dat hy sevintigh
saren nae de tyden Eusebius gheleest heeft ? Doch
ghp wilt u even wel voorder beweisen met de
vol-

volghende woorden/ want daerwerdt gheseydt/ dat *Montanus* een nieuw meester gheweest is; 't is
waer: dat neue telt oock seer gheern aer/ want
dit leght platt voor ons. *Elk* een ander dingh/ een
nieuw meester is zyn/ ende wat anders is't/ so
ghy spricht/ den alder-ersten te zyn. *Montanus* is
een nieuw meester gheweest/ aengaende het vasten.
Macrom: dat sal ons segghen

Ten eersten *Theodoreetus lib. 3. Haret fabul Tit. de Montanis*. *Montanus*: seght hy/ heeft inghevoert nieuwe
vastens, teghen de ghewoonte vande Kercke: *Wat is
in't ghemeyn gheseydt. Hoort nu*

Ten tweeden den *H. Hieronymum in't besonder;*
Epist. 54. ad Marcellam: Wy: seyd hy/ vasten eens 'sjaers,
op eenen bequamen tijdt, veertigh daghen volghens de
overleveringie der Apostelen. (dat was de ghewoon-
te vande Kercke) *De Montanisten* hebbent 'dry vastens
in't jaer, als offerdry Saligmakers gheleden hadden (dat
was de nieuwighedt van *Montanus*)

Ten derden, *Tertullianus* selue/ nu *Montanist* zynde/
bekent/ dat het vasten van *Parochien*/ voor de tij-
den *Montani*, in de Kercke/ als een ghebodt/ was
onderhouden gheweest (dat was de ghewoonte
van de Kercke) inact dat *Montanus* daer by hadde
ghevoeght/ een ghebodt van *Ihsus*/ oft so langh te
vasten op andere daghen/ die inde Kercke niet
bekent waren/ *Ec.* dat was de nieuwighedt van
Montanus. *Mer* recht dan wordt *Montanus* een
nieuw meester ghemeynt/ ghemerkt hy vele nieu-
wigheden/ aengaende het *Vasten*/ heeft inghe-
hoert teghen de oude ghewoonten van de *Recht-
sinnighe Kercke*. *Maer* hier upt en volgh niet/
dat hy de *Ador* eerste soude gheweest zyn/ die
wetten gheselt heest van't *Vasten*.

Alsoo blijst ghy *Domine Cabelian* over al in de
hodde. *Ghy* meynde my 't overtrughen van
eenen groben/ ende nopt ghehoorden mis-slagh/
ende her komt op eenen extre nest upt/ op een
woordt dat mis-stelt is: ende daer hy soe vale
ghy selve in soe grove mis-slaghen/ dat ick niet en
sic/

Ten anderen / ghy meynde wat wonderg uyt
te rechten met d'oversettinghe van Ruffinus, hem
uptheelde als een man soa aensienlyck / ende
van soo groote authorepte als Eusebius selve:
daer-en-tusschen Hieronymus die t'synen tyde ghe-
leest heeft / strijckt hem dooz als een bedriegher/
ende halschaert / 't selbe doen Beatus Rhenanus, ende
Joannes Christophorus.

Hier uyt kont ghy voortaen sien / dat men nopt
een sake hooger moet op-neimen / dan als men
de selve kan defenderen / en goedt doen / andersing
't ghene een bergh scheen te wesen / verdwijnt in
een mupskien / oft in een roock / ende soo komt het
op een lachen uyt.

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Circumcelliones.

Ich weet wel dat de Circumcelliones zijn ket-
ters gheweest / ende voor sulckg bande oude
kerche veroordeelt / maer niet in dit stückt/
't welch D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyde
pag. 565. haer te laste leyd / ende in't welch hy ong
by de selve wil verghelijcken.

De Circumcelliones, seght D. Cabeljau. ghebruyckten
groote wreedheydt teghen alle de ghene die hare Secte
niet en wilden aenhangen, met haer te pijnighen, ende te
dooden. Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 42. Dat de
Papisten het selve doen teghens alle die hare leerlingen
in twijfel trocken, oft teghen spreken, wanneer sy't uyt-
werken kunnen, is in Spaignien, en Italien noch alle da-
ghe te sien, en daer van heeft ons Nederlandt te veel proe-
ven uytgestaan, dan dat het iemant met schijn van waer-
heydt soude moghen teghenspreken.

Hoo wil dan D. Cabeljau segghen / dat de Cir-
cumcelliones souden ketters gheweest zijn ter
oorzaake

oorsake van hare wreeditheyt. Ick en kan dat by de Oudt-baders niet vinden: Ick weet wel dat sy vande selve over hare wreeditheyt zijn berispt gheweest / maer men kan wel wreedit zijn/ ende daerom nochtans gheen ketter zijn.

Augustinus, seght D. Cabelsau in sijn Memory-boeck pag. 61. heeft gantsch verfoeyt 't werck van vervolginge; ick segghe/ niet gantschelyck, of in't geneghen/ maer soot vande Circumcelliones begaen wierdt. Alsoo verfoepen my het mede. Hoe wierdt het vau haer begaen? Hoozt Augustinus: als een werck / seydt hy/ van Roovers ende moordenaers, dat verfoept hy/ maer de rechtlijnighete straffe van eenen Rechter appro- beert hy/soo wy breeder terstoont sullen hoozen. met hem komen hier in over een de andere Oudt- baders.

Voor eerst, den H. Optatus Milevitanus lib. 3. de Welcke/ nae dat hy/in't langh ende breedt/ vele besondere wreeditheden/ van dese voornoemde ketters begaen/ hadde verhaelt; seght ten laersten: Een Moordenaer doet het quaet qualijk. (hier mede ver- foert hy het werck vande Circumcelliones, als we- sende een werck van moordenaers) maer een Rech- ter doet het quaet wel, als hy wreect 'tghene de moor- denaer heeft ghesondight. Dese woorden komen pre- cies over een niet de voorgaende woorden van Augustinus, (hier mede approbeert hy de vervol- ghinghe ten opslichte vande ketters/ die de Ghe- meynde niet alleen met hare wreeditheden/ maer doch met hare kettersche leeringhen stozen) dat blijkt klaer up d' exemplen / die hy daer by- brengt van Moyses, ende Elias, de welcke de af-hallighe van het gheloobe hebben gheschraft/ doch niet met de doodt: hier up beslypende/dat het selve / ten opslichte van soodanighe menschen/ rechtbeerdelyck gheschiedt.

Ten tweeden, den H. Epiphanius *Heres* 80. daer hy handelt vande Massalianen, vuple ketters/ seght/ datter vele van haer, door de Magistraten zijn ghedoodt gheveest, niet om eenighe wreeditheyt/ maer om ketterij/

ketterije / ende hy noemt die Magistraten daer-
om ieverigh, ende godts dienstigh. Daer siet ghy dat
de Oudt-baders het werck der verfolghinghe
hebben gheapproeert.

Ten derden, dit selve approeert mede den H. Au-
gustinus, in't boeck van D. Cabeljau gheciteert / *contra Cresconium*, daer hy soo spreeckt : Hier in, sydtyt hy/
dienen de Coningen Godt, ghelyck haer van Godts we-
ghen bevolen wordt, indien sy in haer Rijck het goede
ghebieden, het quaedt verbieden, niet alleen 'tghene
raeckt de menschelijcke handelinghe, maer oock de god-
delijcke RELIGIE. Te vergheefs seght ghy : Laet my in
mijn vryheydt : Waerom en seght ghy oock niet, dat
ghy in uwe vryheydt moet ghelaten worden, aengaende
de Doodtslaghen, Oncuysheden, ende andere misdaden,
en sonden ? Welcke nochtans te beletten, door rechtveer-
dighe wetten, seer profijtigh en saligh is ? Godt heeft wel
tenen vryen wille aan den mensche ghegeven, maer hy
en heeft niet begheert, dat den goeden wille soude on-
vruchtaer zijn, ende dat den quaden wille soude onghe-
strast blijven. Ghy seght: Soo wie een Christen vervolghet,
is vyandt van Christus, ghy seght de waerheydt, maer hy
vervolghet hem in dat, 'twelck strijdt teghen Christum.
By soo verre de Heere in sijnen knecht, den Vader in den
sone, den man inde vrouwe, daer sy beyde Christenen
zijn, niet en vervolghen de ghebreken, strijdende teghen
de Christelijcke waerheydt, sullen sy niet gehouden
worden voor onachtsaem ?

Waer blijft ghy nu D. Cabeljau, met u segghen/
dat Augustinus gantsch verfoeyt het werck van verfol-
ghinghe ?

Hoozt ghy hier niet dat hy het selve approe-
ert / oock in't ghene dat de goddelijcke Religie
aengaet ? in't ghene dat strijdt teghen de Christelijcke
Waerheydt ? ende dat hy dit vande Conin-
ghen/alg Ketterers / niet en wilt onghestrast ghe-
laten hebben ?

Maer ghy seght / dat Augustinus gherecomman-
deert heeft de verdraghsaemheydt, sachtmoeidigheydt,
ende andere vriendelijcke Conferentien tot malckanders
onderrichtinghe.

Ghe-

Ghomen: wat beslupt ghy hier npt? Dat hy gantsch versoyt het werck van vervolghinghe? hoe verstaet ghy dan desen voorgaenden discours van Augustinus, daer hy het straffen aenpghist / oock in 'tghene dat de goddelijke RELIGIE racckt? hoe stelt hy dit uestens de Woodt-slaghen / de welche met de doodi worden ghestraft? Verhalven hoe approbeert Augustinus de placcaten die teghen dese ketters / van de Chistelijcke Keyzers waren uytghegeven?

Ich bekennie dan dat Augustinus verepscht verdraeghsamheydt, ende sachtmoedigheydt, doch de wyle hy oock van de Coninghen/straffe verepscht/ ende approbeert de Placcaten der Keyseren / soo moet hier nootfakelijck uyt volghen / dat hy wil segghen / indien de sachtmoedigheydt niet en baet/dat men soude komen tot straff. n.

Maer ghy seght / dat Augustinus wel gheexcuseert heeft de Placcaten der Christene Keyzers, ende 'tghene sy deden teghen de Donaisten; maer hoe? met aenwysinghe, seght hy / dat het gheene vervolghingen en waren in opslicht van't gheloove.

Doch die aenwysinghe is inde peyne ghebleven / ghy hebt vergheten de selve ons voor te stellen.

Ich in teghenderel / thoone uyt Augustino contrarie: Hoozt sijne woorden: 'Tis gheschiedt, seyd hy / in onse tijden, datter Keyserlijcke placcaten zijn uytghegeven teghen u I. iac teghen u I. D W ALINGHE.

Is dit niet klaer ghesproken van Augustinus? Voor eerst, datter Placcaten waren uytghegeven tegen de Donaisten, dat is/teghen hare wreedtheyt, die sy dooz de Circumcelliones bedreven: Wat niet alleen / maer oock teghen hare D W ALINGHE. Seght nu noch dat dese placcaten gheen vervolghingen en waren in opslicht van het gheloove. Naecht dan de D W ALINGHE het gheloove niet?

Doeght hier hy 'tghene ghy boren ghehoort heeft uyt den selven H. Augustinus, daer hy begheert dat de Coninghen sullen straffen oock het ghene dat

dat de goddelijke RELIGIE , ende Christelijcke
Wærheydt aengaet / soo wanneer iemandt daer
teghen komt te strijden/ voeghert noch by/ t'ghe-
ue hy voorderg seght/ te weten/ dat hy gheen vyandt
van Christus en is, die daerom een Christen vervolghet, oft
straft. Raecht dit wederom het Gheleooe niet?

Beweirt hy derhalven sich niet teghen d'op-
woertinghe van Cresconius , de weleke seyde/ dat
men een ieder moet laten in sijn vryheyt/ name-
lyck aengaende de Kreligie ? seght Augustinus hier
op niet / dat dit niet meer gheschieden en moet/
als in Doort slaghen/ onkupscheden/ ende andere
misdaden/die/ oock niet de doodt/ vande Rechters
ghestrast warden ?

Daer-en-hobben / waer sult ghy blijven met
Opratus Milevitanus , die her selve probeert niet de
exempelen van Moyses , ende Elias ; die d'afvallis-
ghe van't gheleooe/ inder daet/ niet de doodt heb-
ben ghestrast ?

Hoe durft ghy dan segghen D. Cabeljau , dat dese
placcaten , alleen stuttinghen waren vande vervolghin-
gen, ende insolentien der Circumcelliones teghen de Recht-
sinnighe, oft sacchte bestraffinghen van wreede actien , die
sy ghepleeght hadden , ende niet vervolghinghen in op-
sicht van't gheleooe. Noch eens' getraeght/ of Augusti-
nus niet updruckelijck seght / dat sy uptrghegij-
vens waren/ teghen hare DWALINGHE ? of hy niet
updruckelijck en seydt / dat de Coninghen mae-
ten straffen / oock t'ghene de goddelijcke KELIGIE
raecht/ Et. Ghy moet het bekennen/ soo moet ghy
dan mede bekennen / dat dese placcaten niet alleen
stuttinghen waren , oft sacchte bestraffinghen vande wreede
actien , die de Circumcelliones ghepleeght hadden , maer
oock vervolghinghen in oprecht van't gheleooe.

All wat D Cabeljau nu voordat paaer van onse
vervolghinghen/ en straffen/ nameatlyck vande
Inquisicie, ende soo voorts / en dierdt nerghengs an-
ders toe/ als/ om teghen sijn eghen selven/ te be-
vestighen / dat wy hier in ghelyck- formigh zyn
en het geboulen van Augustinus , ende Partijc over-

een komende met de Circumcelliones, want ghelyck
sich in mijn Staeltje ghesepdt hebbe pag. 279. Ghelyck
de Circumcelliones zijn gekomen met blam-
men/ vper/ en sweert/ om de Rechtsinnighe met
ghewelt van wapenen te stoeten uyt hare posses-
sie / ende hare dwalinghen dooz desen middel te
stapelen/ alsoo kan Duytslandt, Vranckrijck, Neder-
landt, Enghelandt, ende Polen ghetupghen/ dat over
hondert ende eenighe saren gekomen zijn de disci-
pelen van Calvijn, Luther, ende andere/ om de Ca-
tholijcken met wapenen / ende groote storzinghe
van bloedt/ ende wreede tormenten te dzijben uyt
hare possesse/ om hare ghesindtheypdt te bouwen
op het vergoten bloedt/ ende doode lichamen van
soo menighe hondert dupsent onnoosele / ende
renboudighe menschen / die nopt te vozen van
soodanighe leeringhen en hadden hoozen/ oft we-
ren te sprekken.

Doorderg dan / ghelyck Augustinus aenpriijst de
straffen/ die vande Christene Kepserg/ door plac-
caten/ ghestelt/ ende uytghemercyt werden / ten
opstichtre vande Circumcelliones , niet alleen ter
oorsake van hare wreede theypdt / maer och ter
oorsake van hare DWALINGHE, ek het bestrijden
vande Christelijcke Waerheydt; soo moet dan D. Ca-
beljau oft Augustinum beschuldighen van ketterij/
die soodanighe straffen/ ende placcaten heeft ghe-
approevert/ ende voor goedt ghehonden / oft soo
niet / moet ons mede ontschuldighen van kette-
rije/ de wylle wij het hier houden met Augustinus,
met Optatus Milevitanus, met Epiphanius, ende niet
de ghewoonte vande onde / ende Rechtsinnighe
Mercke.

Eyndelijck, de wreedheden/ de welcke sich in mijn
Staeltje pag. 283, 284, 285. Partij hebbe te laste ghelept
in weynighe stukken van dupseden / excuseert
D. Cabeljau allegaert niet een woordt / segghende/
dat het een oorlooghsche furie gheweest is. 'Ten is
gheen oorlooghsche furie gheweest als Calvijn bin-
nen Geneven heeft doen verbranden/ eenen sekere
Span-

Spaquaert met name Servetus, alleen om sijn
Ketterhen.

Ten is gheen oorloghsche furie gheweest/ als
Elisabeth Coninghinne van Enghelandt/ soo me-
nighe Priesters/ ende Religieusen heeft doen om
halys brenghen/ alleen om dat sy Priesters was-
ten; Doch het isp soo / dat het oorloghsche furie
gheweest isp. Hier ghp niet D. Cabeljau, dat de
Wreechheit vande Circumcelliones mede een oorloghs-
che furie was: sier ghp't niet? leest dan Opacatum
Milevitatum, ende Augustinum aendachtelijck / ende
ghp sult het bevinden. Dies niet teghenstaende
en laten sy daerom vande Oudt-vaderg niet be-
rispt te worden: Den laten dacrom niet ver-
holght te worden/niet alleen ter oorsake van dese
wreedthept / maer doch ter oorsake van hare
DWALINGE, die sy niet soo eene wrechheit wilden
verbreden: en of ghp schoon seght/dat ghp me-
de niet en pryst/rgene in soodanige furie geschtet
is/daerom nochtang en laten die van nye Ghe-
meinte/die soodanighe/ en meerder wrecheden/
in voortghiden/met een oorloghsche furie / begaen
hebben/niet ghelyck te sijn aende Circumcelliones.

Ghp seght/dat het de leere, ende de gemeyne practijc-
ke der Ghereformeerde Kercke is, dat, namentlijck, de
conscientie vry ghelaten, ende het gheloof wel magh aen-
gheraden, maer niet gheen ghewelt behoort op ghedron-
ghen te worden.

Wat kan Enghelandt ghetupghen / daer soo veel
onnozel bloedi is ghestort/op den tydt van hon-
dert jaren. Wat Hollandt belangt: 'twart te
wenschen / datter gheene placcaten en waren/
met de welcke de vryheid aen de Catholijken
benomen wordt / van haten Godts-dienst in't
openbaer oeffenen neffens de Joden gheslagen
vanden der Christenen / ende alle soorten van
Seecten. Ick bekenne dat vele steden dese discrete
ghebruycken/waer over sy ten hooghsten sijn te
prijsen/dat sy de Catholijken niet min en achien
als Joden: Maer siet eens hoe het in vele ande-
re steden

re sieden van Hollandt, en Vrieslandt, en Zeelandt, sonder eenighe te noemen/daer mede toegaet; dat kunnen die ghetupghdn die heele jaren moeten opghesloten sitten/sonder haer opt by klaren da. ghe te durven verthoonen: wat dat sy hebben te lyden / wat sy moeten onderstaen / met wat een hzeese sy haren Godts-dienst moeten pleghen / is meer kenbaer als ick niet woordē soud' kunnen beschrijven; doch de Placcaten henghen sulckē mede. *Tix waer:* maer ick laet u dencken / oft dit nter en is de bvphepdt benemen/ ende beletten den loop van het Roomsch Catholijck gheloobe. daer ghp-stedenvnochtang niet anders en roept/ als bvphepdt van consciencie. *Eer ick hier afschepde / moet ick thoonen waer in de Circumcelliones, namentlyk zjn ketters ghetweest.*

Noch by Guido Carmelita, noch by Damascenus, noch by Philastrius, noch by Theodoretus, noch by Augustinus, noch by Isidorus Hispalensis, die allegaer van dese Secte/in't besonder hebben gheschreven/ en kan ick bevinden / dat sy als ketters zjn verdoeckt ghetweest/ter oorsaekke van harte Wreedheden.

Hoocht Guido Carmelita spreken: De haresbus cap. 57.
De Circumcelliones, seydt hy/ sacerdolghers der Donatisten, maer meerder in dwalinghe, sinet haer in't vyer, ende in't water, haer selven doodende, ende brachten ooc andere daer toe, dat sy haer selven souden ombrengē.

Hoocht nu Isidorum Lib. 8. Originum cap. 5. De Circumcelliones, seydt hy/ dooden haer selven uyt liefde vande Martelie, op dat sy met ghewelt, af-scheydende van dit leven, martelaers mochten gnoemt worden.

Hoocht nu Augustinum Lib. 3. contra Cresconium c. 49.
Ick late staen, seydt hy / dat sy haer selven vrywillighe dooden aendoen, want ick hebbe oock verstaen van Marcus, dat hy sy-selven heeft van boven neder-gheworpen.

We reden van dese gruwelijcke kettersij/ gheest Optatus Milevitanus Lib. 3. segghende / dat sy leerden, dat men sijn eyghen vleesch moet haten, om dat

del

het van den duyvel ghemaecte was ; **D**oechter noch
eene dwalinghe hy / te weten / dat sy de eenighede
niet en wilden onderhouden , noch te doen hebben met
die van Roomen.

Wij en zyn iimmers / arngaende dese ketterij/
aen de Circumcelliones niet ghelyck / want aen-
gaende het eerste , **W**ij en dooden ons selven niet.
Aengaende het tweede , dat past precijc op Partijc,
die niet en wilt te doen hebben met die van Ro-
men , scheurende de Kercke / en de eenighede hze-
kende.

Nu en behinde ick niet dat iemandt van dese
Oudt-baders de Circumcelliones soude verooydeelt
hebben als keters/ ter oorsake van hare wreede-
heidt/ oft indien iemandt dit soude ghebaen heb-
ben / tig gheweest / om dat dese hare wreedhedeit
ghemengheit is gheweest met die dwalinghe/
leerende dat het bleesch vanden dypbel gemaect
was / ende soo Augustinus het voor gheen wreede-
heidt en houdt / maer voor eene wettiche / ende
rechtfertighe straffe / de ketterij te dervolghen
ter oorsake van hare dwalinghe / soo en zyn wij
noch in d'een / noch in d'ander ghelyck aen dese
ketterij.

AEN MERCKINGHE

Op de Ketterije der Nudipedales.

Dabeljau wilst hebben in sijn Catholijcke
Waeheydt pag. 563 dat dese Nudipedales , dat
is te segghen Barrevoet-loopers , van Augu-
stinus onder de keters ghestelt worden , om dat sy altijdt
met bloote voeten wandelen , qualick verstaende
eenige sprecken der Schrifture , in de welcke van het
uyt trecken der schoenen ghesproken wordt. Dese, seydt
hy / worden in de Roomische Kercke naeghevolgt van
Recol-

Recollecten, Capucijnen, en andere Munnicken, doch onder ander preter, &c.

Domine Cabeljau ghp hebt u beroepen op Augustinum, komt dan vry tot Augustinum, om uw' bezoogh te sien voor d' oogh.

Hier zijn twee deelen/ om de welcke dese Barrevoet-s. o. pers. souden beroordeelt wesen als ketterg: Het eerste, om het barrevoetg-loopen/ oft om dese actie selve. Het tweede, om dat sp de Schriften qualijck verstanden. Om welck van dese twee/ seght ghp/ dat dese seete is als kettergch beroordeelt o. weest van Augustino?

Hier staet D Cabeljau verstdt / slynde dat hy in myn staetje overtuight was van ontrouwigheyt en voert niet hoe hy'st sal draeyen/ Want in sijn Memory-boeck pag. 262 ende 263. eerst seght hy/ dat dit barrevoetg-loopen ghehaunden wierdt voor een ydele supersticie, a's niet bevolen vanden Heere. Daer naer seght hy / Men soude Augustinus soo konnen verstaen, dat het barrevoets loopen in sich-selven wel gheen eyghentliche ketterije was (maer misschien supersticie) wanheer het iemandt dede voor eenen korten tijdt, tot eastindighe des lichaems, maer dat het ketterije was, daer van een wet te maken, ende texten der H. Schrifture daer toe te misbruycken. **Ten derden/** seght hy / Wy nemen't op het barrevoets loopen. **Ten lessten:** 'Tis ons even veel, als maer het laerste waer is, dat die manen, die te schouwen zijn, beschreven worden van met bloote voeten te wandelen in verdraeghsaemh. eydt van koude.

Wat sal Iek hier ten lessten van maken? nu neemt hy'st barrevoetg-loopen in sich-selvē/ ende hout dat voor ydele supersticie, daer naer 'tselbe wat versoetende / misschien voor supersticie, dan neemt hy het selve niet het epude / tot het welck het ghehauden wordt/ end. andere omstandigheden/ ende seght/ dat het Ketterije is.

Wat haet al dit praten / en segghen/ spreecht ront myt met Augustino (sonder te segghen/ men soude hem soo kouwen verstaen / hier en valt gheen kunnen, Want de woorden Augustini zijn klaer)

klaer ende seght met Augustino: Daerom wordt dese secte voor ketterisch ghehouden, om dat sy soo wandelen, niet om haer lichaem te castijden, maer om dat sy de Schrifturen qualijck verstaen. **D**ese woorden zijn immers soo klaer als den middagh; te weten / dat de eeniche reden / waerom dese Secte verdoemt wordt / is / om dat sy de Schrifture/aengaende het barrevoets-loopen qualijck verstanden.

Wel aen dan: Seght ghy nu / dat het barrevoets-loopen in sich-selven/sonder meer/ketterijen is / oft niet? seght ghy dat haer? stelt my eenen Oudt-vader voor / die dit seght; ghy en zyt niet machtigh dit te doen. **A**ugustinus immers / seght contrarie / ende met recht / want soo soude David 2. Samuel. cap. 15. v. 30. ketterijch moeten gheweest zyn/als hy met bloote voeten klom op den bergh der olyven. Seght ghy dat neen? soo en zyn dan onse Heiligeusen / om dat sy barrevoets gaen/ voor gheene ketterij te houden. Wat wilt ghy dan segghen / dat het barrevoets loopen / een pdele supersticie is / om dat het banden Heere niet bevolen en is? **H**oo was dan oock het barrevoets-loopen van David een pdele supersticie / want dit en was mede aen hem banden Heere niet bevolen. Seght ighy met uwen Dordrechtschen Bijbel Num. 14. dat dit in David een teecken was van rouwe, schaemte, ende vernederinghe? 'tselue is mede van onse Heiligeusen: oft ghy moet dan David beschuldighen van supersticie / oft soo niet / soo en mooght ghy dan onse Heiligeusen mede niet uyt-schelden als supersticieus / ghemerkt sy in de oozsake selue aen David ghelyck zyn.

Maer ghy neemt tot u voordeel Philastrium Brixensem, (die ghy schandelijck noch eeng hebt verkozt) de welcke (soo ghy seght) het barrevoets-loopen soude mytgeven voor pdele supersticie / als niet bevolen banden Heere. **D**och niet dobbel bedrogh / de wijle ick in myn Staeltje pag. 294. hebbe byghebracht d'eyghen woorden vanden voorsepden Philastrius, segghende/ dat dese

Ketters leerden/ dat alle menschen (niemandt upt-
ghenomen) ghehouden waren/ oft moesten barre-
voerig gaen: Waer in sy huyten twijfel twijfeling
dwaelden/ ten eersten/ om dat sy eene wet stelden
voor alle menschen, ten tweeden/ om dat sy dese al-
ghemeyne wet ende verbintenisse trocken nyt
een besouder ghebodt / dat Godt eerlijcgh heest
ghegeven aan Moyles, ende Esaias: oversulckg
maeckten dese ketters hare slot-reden / soo als
D. Cabeljau doorgaeng oock doet / van een besou-
der tot een alghemeyn / in deser voeghen : Godt
heest aan Moyles, ende Esaias gheboden barrevoets te
gaen, Ergo hy heeft dat gheboden aan alle menschen.
Dese slot-reden valscheijck nyt Schrifture ghe-
trocken/ noemt Philastrius een ydele Supersticie, die
van Godt niet gheboden en is; maer niet het barre-
voerig loopen in sy selven:

Seght dan openlyck D. Cabeljau, wat wilst ghy
segghen/ dat in dese Secte als kettersch verdoemt
is: wilst ghy segghen/ dat het kettersch was / een
wet daer van te maecken ? ich hebb' u dat datelijck
toeghestaen/ te weten / een alghemeyne wet voor
alle menschen/ soo Philastrius seydt / ende die hal-
schelijck ghetrocken nyt de Schrifture/ soo Augu-
stinus seydt: maer wat schijn is hier om onse Heil-
igeusen/ die barre-voerig gaen / voor ketters te
houden: hebben sy opt gheleert dat alle menschen
moeten barrevoerig loopen ? oft hebben sy opt
een alghemeyne wet diesaengende gheselt voor
alle menschen/ oft hebben sy opt gheseydt/ dat alle
menschen/ niemandt uptghenomen/ in consciencie
verbintenisse hebben van barrevoerig te gaen:
gheensing niet. Dat noemt Philastrius supersticie/
anders niet. Oft hebben sy opt haer barrevoerig
garn als nooddakeijck bevestight om de daer
Moyles, ende Esaias / in gheender manieren / dat
noemt Augustinus kettersch / de Schrifture te ver-
draezen: oft hebben sy opt de meyninghe ghe-
hadt in haer barrevoerig gaen / van hare Ischa-
men uiter ic castyden? ter contrarien/ dat is haer
mey-

meypninghe / ende die approbeert Augustinus, als
ghp seydt: Dit is daerom een ketterije, om dat sy soo
gaen, niet om het lichaem te castijden, maer om dat sy de
Schrifture qualijck verstaen; Wat is dit anders te seg-
ghen/ als dat ghp het barrevoets gaen approbeert
de / indien het niet meypninghe ghechiede van't
lichaem te castijden? Dese meypninghe hebben on-
se Heiligeusen / ende sy en stellen gheene alge-
meyne wet/ oft verbintenis voor alle menschen/
veel min doen sy die uyt kracht vande Schriftu-
re qualijck verstaen zynde / ende het barrevoets
gaen in sy selven / sonder dese omstandigheden/
en hau noch ketterisch / noch supersticiens zyn:
Hoe kont ghp dan/ oft waer in/ onse Heiligeusen
houden voor ketter/ oft supersticiens? Seght my
prectis/ sonder kromme spronghen / ende bewim-
pelinghen/ waer in dat de ghelyckenisste truschen
haet/ ende de Nudipedales gheleghen is. Ghp sult
veel eer een moor kunnen wit maken/ als dit be-
thoonen. Behalven docht dat ghp dit voorgaende
in myn Staeltje het meestendeel aengheroert/ ende
vande meypninghe pag. 293. ende van een alghemeyne
wet pag. 294. al stillekens overslaet / ende voorby
gaet/ sonder een woordt daer op t'antwoorden.

Maer ghp baert voort tot Hieronymum: ende
om dat ick u in myn Staeltje pag. 293. beschuldighe
hadde / dat ghp de woordens des voorneminden
Oudt baders / ontrouwelyck hadt gheciteert/
stellende in de plaets van een keten, een koorde: Hoo
seght ghp hier op: De goede man en denckt niet,
dat wy't in desen niet op een koordt, oft keten nemen,
maer op het barrevoets loopen. (Siet; hier hebt ghp't
wederom op het enckel barrevoets-loopen) Dat
en is hier nu de questie niet / waer op dat ghp het
neemt; maer de vzaghe is / oft ghp de woordens
Hieronymi, qualijck gheciteert hebt: 't is seker dat
sae. Want daer Hieronymus seght / dat de Barre-
voets-loopers van sijnen tijdt niet een keten ghin-
ghen / daer seght ghp / dat sy omwandelden niet
een koorde: vzaeght ghp my/ of daer soo veel aen-
gheleghen

Gheleghen is : ich andtwoerde dat sae / in dese omstandigheyt : Want ghy wilde onse Recolleten, ende Capucijnen verghelycken by de Nudipedales, ende om dat sy aen haer dies te meer souden schijnen ghelyck te zijn / soo neemt ghy een koerde, in de plaets van een keten, het welck ich niet recht houde voor een bedzogh. Bekent dan uwe faute/ende seght my voorderg / wat Hieronymus van dese mannen verhaelt.

Ghy seght in uw' Catholijcke Wærheyt pag. 63. dat hy de maghet Eustochium waerschouwt / die mannen te schouwen, dien sy siet ghebonden met eene koerde, ende die die met bloote voeten loopende, veel koude lieden.

Ter goeder trouwe *Domine Cabeliau* ; meput ghy / dat Hieronymus de maghet Eustochium waerschouwt dese mannen te schouwen om die reden/re weren/ om dat sy barrevoetg gheinghen / ende ghetent / oft meput ghy dat hy se enckelijck om het barrevoetg-loopen (want gh'hebt date-lijck gheseydt / dat ghy het neemt op het barrevoetg-loopen) voor ketters houdt / waer seght Hieronymus dat ?

Ich bekenne dat hy dese mannen vande ma-
ghet Eustochium wilt gheschouwt hebben / maer
ich hebb' u de redenen upt hem in mijn staeltje
ghestelt/waerom dat hy se wilt gheschouwt heb-
ben; leest mijne woorden noch eens pag. 291. ende
overleghet-se wel/daer sult ghy binden/ dat Hiero-
nymus seyd / dat dese mannen haer inslachten / in
de hyspen van de Edel-lupden / ende dat sy de
vrouwkens bedzoghen/haer verlepynde niet al-
leen met valsche leerlingen/die nopt tot perfectie
quamen / maer oock met groote ghebevistheyt
van sijf castijdinghen/droefheyt/ ende meer au-
dere dinghen / die Hieronymus (soo hy seyd) be-
schaemt is te verhalen.

Daer is het vast / goede man. Eustochium was
niet alleenlyck een persoon die haren maeghdom
voor haer leven hadde opghedraghen aen Godt/
uuer

maer was oock een vande edelste van haren tijt/ als wesende ghesproten upt de edele stam vande Burghermeesters van Roomen soodanighe persoonen/ namenlyck (ghelyck ghy upt Hieronimo ghehoort heft) sochtende dese mannen te verlepen/ ende bedrieghen. Niet sonder reden dan / waertschouwt Hieronymus Eustochium , haer van soodanighe verleperg der edele vrouwen te wachten/ ende het perijckel te schouwen. Ende op dat sy de selve mocht kennen / soo gheest hy haer dese uplwendighe teekenen/ als nameleyck het barrevoets-loopen / gheketent te gaen / met langh hazz / oft met vrouwen hazz (soo Hieronymus spreekt) met eenen langhen baert/ Et. Seght enig D. Cabeljau , wat perijckel kostet wesen van dese mannen / om dat sy barrevoets / oft gheketent omwandelen ?

Mu dan/ ghelyck ghy siet / 'ten komt hier niet op aen / dit zijn alleen uplwendighe kenteeken/maer het moet komen op het bedrieghen/ende verlepen der edele vrouwen/ door ghevepinstheydt/dooz valsche leeringhen / door andere middelen / die Hieronymus beschaemt is te segghen : daer was het perijckel / en dit perijckel wilt Hieronymus van de edele maghet Eustochium gheschouwt hebben

Maect nu enig bry upt/ (soo ghy kont) uwe toepassinghe op onse Religieusen die barrevoets gaen.

Maer ghy seght / dat Hieronymus dit allegaer duyvels argumenten noemt : dat is te segghen / in goedt Latijn ghesproken (soo als Hieronymus ghewoon is te doen) Teeckeneo des duyvels. 'Tis waert ; dit waren oprechte teekenen des duyvels / niet het barrevoets / oft gheketent gaen in sijn eyghen selven / ('ten zy dat hy dit mede in David wilt berispen als duyvelsch) maer het barrevoets-loopen / onder het preict van heiligheyt / om de vrouwtens te verlepen/ende bedrieghen. Immers, seght D. Cabeljau, dat is seker dat de Recollecten, ende

Capu-

Capucijnen, ende wat meer andere daer moghen zijn, barrevoets loopen. 'Tis waer/maer dit is het slechtste bescheerd bande wereldt/ want het barrevoers-loopeu en is in sijn-selven/noch van Hieronymus, noch van Augustinus, noch van Philastrius, ghehouden gheweest voor hetterij/oft supersticie. Maer ter contrarien van Augustinus hevecktelijck gheapropheert/wanneer het soude ghepleeght worden/ om het lichaem te castijden; om welcke oorsake onse voortsepde Religiens dat doen.

Somma / wie isser soo blindt / die niet en siet/ dat het barrevoers gaen in sijn-selven niet quaet is/ 'ten zy dat het tot een quaet eynde gheschie-
de?

D.Cabeljau gaet voort: Sy hebben haer selven dar opgheleydt tot een wet. 'Tis oock waer: Maer niet tot een alghemeyne wet/die alle menschen daer toe soude verbinden/soo als Philastrius gherupght van de Nudipedales, in welck stück alleen hy dese Seete voor supersticie houdt/ende niet om het enckel barrevoers-loopen. Noch oock/om dat onse Reli-
giens de Schrifture qualijck verstaen/in welck point alleen/Augustinus de Nudipedales voor hetterij houdt/ en niet om het enckel barrevoers loopen.

Doorders seght D.Cabeljau: Sy stellen daer in groote heylighedt, ende verdienstelijckheydt. Dat het soo zy: dit en deden de Nudipedales niet/ maer sy deden dit om haer bedragh te bedecken/ ende de vrouwkheng door soo eene upthendighe lydsae-
heydt te verleyden/ende bedrieghen.

Ten lesten/beslupt D.Cabeljau. Tot soo verre zijn de Recollecten, en Capucijnen sekerlijck de Nudipedales gelijk. Hoe verrer tot het barrevoers-gaen in sijn-selven: dat en is noch hetterij/ noch supersticie. Oft wel tot het stellen dies-aengaende van een wet: dat en heeft niemandt vande Oude-vaderg in haer berispt/ wel-verstaende van een koet in 't besonder/maer wel van een wet in 't ghemeijn/die de hetterij wilden upghebreydt hebben tot alle menschen/ende dat/ om dat sy de Schrifture qua-
lijck

lijck verstanden. Oft om dat sy daer in stellen eenigh hepligheyt & contrarie deden de Nudipedales. Hoe verre dan sijn onse Religieusen ghelyck aen dese ketters / ghemerckt sy in al dit/ verre van haer sijn verschillende / behalven in de actie selve/ die nopt van eenigh Oudt vader als quaet is berispt gheweest/ veel min als supersticie / veel min als ketterij / Hoe dat D. Cabel, au sich dan keert/ende went/ sy en is niet machtigh onse Religieusen/ die barrevoerts-gaen / te stellen tot superstieus / oft ketterisch; ende alsoo blijft sy/ als vozen / ontrouwigh in de ghelyckenisse / die sy ghemaect hooft tusschen haer / ende de Nudipedales.

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Ketterij der Heracleoniten.

Van dese/ seght D. Cabeljau, in sijn Catholijcke Waerheydt pag. 564. ghetuigghen Epiphanius Heresi 36. Augustinus Heresi 16. ende Irenæus lib. 1. cap. 18. dat sy haer discipelen, als sy op sterven laghen, salden met olye, en balsem, ende met sekere ghebeden, ende aenroepinghen, meynende haer daermede vande eeuwiche dooit te verlossen, ende te versekerken teghen de machten der duysternisse, om van haer niet ghegrepen te worden. Alsoo de Papisten mede, &c.

Ick hebbe uyt die voorgaende Oudt-vaders/ in myn Staeltje ghethoont / datter gheene ghelyckenisse en is. Eerst uyt Epiphanius, daer naer uyt Augustinus, ten lesten uyt Irenæus.

Hier op beghint D. Cabeljau in sijn Memory. boeck pag. 263. te discoueren in deser voeghen: P Hazart, seydty sy / derft niet segghen dat ick van haer iedt hebbe aengheweckent buyten waerheydt.

Dat het soo sy: maer ick soude u konnen beschuldighen vande waerheydt bedeckt te hebben/ om dat ghy de woordien van de voorsydte Oudt-vaders

vaderg niet breeder en hebt opghehaelt / soo als ick se in myn Staelje ghestelt hebb'e. Ende over-
sulcks seggh' ick / dat ghp ghemist hebt in de toe-
passinghe / met het laerste Olyssel der Catholijc-
ken daer by te verghelycken.

Ghp seght : Andere moeten't oordeelen ; ick voor
mijn deel, en kan het noch niet sien ; Want oft schoon
eenigh onderscheydt sich misschien mochte op-do'en, tus-
schen her olyen vanden eenen, ende vanden anderen, ten
opficht van d' omstandigheden: Nochtans inde daet selve,
van haer krancke t'olyen, ende met dat ooghmerck t' o-
lyen, om haer van sonden vry te maken, ende te vryen van
de macht des Satans, daer in komen sy over een, 'twelck
ons ghenoegh is.

Voor eest ; Ghp en kont niet segghen / dat het
Olyen alleen; oft de daet selve / sonder voorde op-
sicht/ quaedt/ oft ketterisch is / 'ten zp dat ghp de
discipelen Christi Marci 7. ende den H. Jacobus cap. 5.
mede wilt doen passeren voor ketters: Soo moet
het dan komen op de omstandigheden / met de
welcke 'tselue gheschiedt/ende op het ooghmerck/
oft eynde/ met het welck 'tselue ghepleeght wort.

Ik hebb' u in myn Staelje gherhoont pag. 301.
ende 302, dat w'p in ons H. Olyssel / noch in de
omstandigheden/noch in't ooghmerck/ oft eynde/
over-een-komen met de Heracleoniten. Soo hebb'e
ick u dan bethoont / datter gheene ghelyckenisse
en is tuschen ons / ende haer. Maer ghp hebb'e
vergheten op alles pertinentalich t'antwoorden/
als oft de sake gantschelijck klaer voor u lagh:
dan een ieder nochtang kan sien / dat het heel
contrarie is.

Ten eersten, hebb' ick u ghesepdt / dat ons H. O-
lyssel bestaet in eene andere materie ende forme als
het Salven van de Heracleoniten. Ghp blijft hier
op stom.

Ten tweeden, hebb' ick u gherhoont / dat ons
ooghmerck / oft eynde in't gheheel verschillende
is/van dat van de Heracleoniten: Want dese salden
hare siecken / oft om beter te segghen / hare doo-
den/

den/soo Epiphanius seght / om dat haren inwendighen mensch/soo sy die noemden / soude onsielijck worden (want soo Epiphanius s'nt langh be-thoont/ sy leerden/ dat den inwendighen mensch lichamelijck was / oft met de materie des lichaems ghemenghelt) tot dien eynde dan salfden sy hare dooden / om dat haren inwendighen mensch sonde onsielijck worden / ende soo wensende / passeren sonder gesien te worden. Heel anders hebb' ick gheseydt in mijn tractie, leyd' ons ooghmerck oft eynde/als/ te weten/ dat w'p onse siecken olpen / om haer te verwecken tot hope/ ende gheestelijcke byerigheypdt. Ten tweeden/om haer te versterken teghen de bekoringhen des duvels. Ten derden / om haer te supveren van hare overblevene sonden. Wat ghelyckenisse is hier tusschen ons ooghmerck / ende dat vande Heracleoniten. Maer ghy blyft hier wederom stom.

Ghy seght/dat w'p onse siecken olpen / om haer van sonden vry te maecken ; 't is waert/maer thoont my eenen Oudt-bader / die seght/ dat de Heracleoniten mede dit ooghmerck hadden: Wie seght dat

Wat voorders ons H. Olyssel raeckt / seynde D E. toe het Tractacie dat ick dies-aengaende heb-be laten in druck gaen / om te thoonen dat w'p met recht/het selbe fonderen op de leeringhe van den H. Jacobus Apostel.

Tot hier toe dan/in alle dese voorgaende ket-terijen / en heest D. Cabeljau sich niet een hapcken verschoont van sijn begaene ontrouwigheden/ maer de selbe met nieuwe misslaghen / ende be-dieghelijcke maniere van handelen / vermeer-vert/ende verdobbelt.

AEN-

AENHANGHSEL,

O F T

TOEMAETE

Op de voorgaende Ketterijen.

D. Cabeljau, sijntende sijn voorgaende Capitel, oft Aenhanghsel, doet sijn klachte/ dat ick sommighe Ketterijen / die hy ons/ in sijn Catholijcke Waeheydt, heeft te laste ghelept/ in myn Staeltje hebbe overgheslaghen / segghende: Op de andere soorten van ketterijen, die wy mede ghe- noemt, ende daer by de Roomsche dwalinghen verghe- leken hebben, als der *Eutychianen*, *Elcezaiten*, *Ethnophrones*, *Iudaizanten*, *Pelagianen*, &c. en heeft P. Hazart gheen Aen- merkinghen ghemaeckt, maer het selve in stilligheydt laten passeren: om wat reden, magh hy selve weten. Ick en kan het niet wel gissen.

Dit was nochtang seer ickt te gissen mit het opschrift van myn boeckten/ het welck ick niet den naem gheve/ van Beantwoordinghe, oft Wederlegginghe van nye Catholijcke Waeheydt, maer een Staeltje vande valscheden, hier en daer ghetrocken uyt 't selve boeck. Om dan D.E. uerg schuldigh te blijven / sal hier tot overvloet / ende hy mantere van een toemate op't voorgaende / eenighe korte aenmerkinghen maken / op de voortsepde ketterijen / die ghy ons in nye Catholijcke Waeheydt, ten onrechte hebt willen opdringhen.

A E N-

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Hemero-Baptisten.

D, Cabeljau pag. 561.

Vande Hemero-Baptisten, seydt hy/ schrijft Epiphanius *Heresi* 17. dat sy dagelijcks gh-wasschen wierden, niet tot reyninghe des lichaems, maer om de sonden: Inde Roomscbe Kercke doet een ieder mede sooz Sy besprenghen, ende wasschen haer dagelijcks met wewater tot reyninghe der verghevenijcker sonden.

Catholijcke andt woorde.

Ick vraghe van D. Cabeljau, wat dit hooz een Secte gheweest is? Joodsche/ of Christene?

Seght hy Christene? hy wordt overtuugt van contrarie/dooz de Oudt-bader^s / de welcke haer stellen inde lijste der Joodsche secten/soo als men kan sien hy den H. Isidorus *lib.8, Origin. cap. 4.* ende den H. Joannes Damascenus *de Heresibus* Ende uamelycels oock hy den H. Epiphanius, die wel duidelijck seydt: Dat iy aile de selve leeringhen hadden met de Schrift-gheleerden, en Phariséen.

Bekent dan D. Cabeljau, dat het een Joodsche Secte was / over-een-komende in alles met de Schrift-gheleerden, en Phariséen? wat noode dit te beantwoorden? want de sake wijs haer selven uyt/ dat wy aen haer gheensing ghelyck en zyn.

Leest maer 'tghene gheiepot wordt vande Phariséen *Matth. 15.* ende *Marc. 7.* daer sult ghy leeren wat dit wasschen der Hemero-Baptisten gheweest is: **Namentlijck** / Niet te eten met onghewasschen handen, op dat sy niet en souden besmet worden. **Ten tweeden** / dickwils voor den eten hare handen te waschen, ende ghedoopt te worden als sy vande markt quam

L

men

men, hare bekers, potten, en bedden te wasschen, &c. waer op seer wel past de aenmerckinghe van den Dordrechtschen Bijbel Num 8. segghende / dat sy dit deden / om dat sy op de markt met allerley soorten van menschen als Heydenen, ende andere, handelden, ende andere dinghen aenraeckten, waer door sy meynden ontreynight te zijn,

Dat was mede het wasschen vande Joodische Hemero-Baptisten, want soo Epiphanus segdt / Sy quamen in alles over-een met de Phariseen, oft soo Damascenus ghetupght : Sy onderhielden alle d'instellinghen der Joden.

Alleen was in haer wasschen dit onderschepdt / dat sy meynden / dat den mensch niet en kost leven, ten sy dat hy daghelycks ghewasschen wierde, ghelyck Epiphanus seght : oft dat niemandt de onsterfelijschheydt bekomen en kost, die niet daghelycks ghedoopt, oft ghewasschen wierdt, soo als Damascenus ghetupght / jae soo verre / dat sy heel hare lichamen, jae selfs hare kleederen, om haer te repnighen / daghelycks wieschen, ghelyck Isidorus seght.

Wat dunckt u : waer t niet van noode / dat alle de kloeckste verstanden ghespannen stonden / ende studeerden / om dit wasschen der Hemero-Baptisten samen te knoopen met ong Wp-water ? wat apparentie / oft wat schijn van over-een-komste ? Houde D. Cabeljau ong Wp-water niet beter verghelen hebben by het Wp-water / oft water der suyveringhe by de Joden ghebrueckelyck / ende van Godt gheapprobeert ?

Seght my dan Domine Cabeljau: De enckele actie van wasschen / is die kettersch gheweest inde Hemero-Baptisten, is die quaer gheweest / oft niet ? soo sae ? hoe wordt ghp dan gheexcuseert van ketterij / als ghp u of 's moorgheng opstaende / oft voordien eten wascht ? soo niet ? soo en zyn wp dan mede om het enckel besprenghen van water niet te berispen.

Seght my voordier : Is dan het wasschen der Hemero-Baptisten kettersch gheweest / om dat sy haer

Vande Ketterij der Hemero-Baptisten. 163
haer daghelycks / sae dickwils dooz den dagh
waschten / soo jae / soo moet ghy dan oock voor
keters houden / de ghene die haer daghelycks
gaen wasschen in't badt van Aken, oft inde hitte
banden sonder/daghelycks swimmen. Soo niet?
soo en zyn wy dan mede niet te berispen/ om dat
wy ons daghelycks/oft dickwils dooz den dagh
besprenghen met water.

Is het een / noch het ander berispehick / soo
moet het dan noodtsakelyck op aenkommen / op
het ooghmerck / ende andere omstandigheden/
om de welcke / ende in de welcke/ het selve ghe-
daen wordt.

Nu hebb' ich u bewesen uyt de Out-baderg/sae
uyt de Schrifture / dat de Hemero-Baptisten dit
ooghmerck hadden in haer wasschen / om haer te
doen leven, soo Epiphanius seydt / oft om haer on-
sterfelyck te maecten / soo Damascenus seydt / oft
om haer te repnighen bande besmettinghen / die
sy meynden behaelt te hebben inden handel niet
de Heydenen /ende aenraken van andere dingen/
soo den Dordrechtischen Bijbel seydt; ons ooghmerck
is gantschelyck verschillende van dit / Ergo wy
en zyn aen de Hemero-Baptisten niet ghelyck.

Seght ghy / dat dese keters haer wieschen
tot repnighen van hare sonden / ghelyck wy ons
besprenghen met wy water / tot repnighen van
verghebelijcke sonden.

Ich antwoorde datter wederom gheene ghe-
lyckenisse en is. Want

Ten eersten. Dese Secete leerde/dat sy niet eene
wasschinghe alleen suyver wierden van alle son-
den / en dat sy waren sonder eenighe blecke : Waerom
oock Epiphanius seydt: Indien ghy door
een wasschinghe alleen, heel ende gantsch suyver zijt,
wat noot dan, soo dickwils te wasschen? Mopt en
hebbent de Catholickcken sedt sulchig gheleert/
raeckende het Wy-water / Ergo / hierin groot
verschil.

Ten tweeden. Dese Secete meynde dat sy niet en
L 2 host

hast ghelycghert worten van sonden / ten zy dooz
dat ghedurigh waschen.

Wy ter contrarien segghen / dat wy wel kon-
nen ghesupert worten van sonden / al-hoe-wel
wy ons niet en besprenghen met Wy-water.

Ten derden. Sy hielden dit waschen voer eene
verbintenis in conscientie waerom sy oock / (oft
de Phariséen, wieng leeringhen sy in alle bolgh-
den) de discipelen Christi berispteden / om dat sy
hare handen niet en wieschen voer den eten
houdende voer sonde / en groot quaect / 'tselue nae
te laten.

Wy ter contrarien houden / dat het aen de Ca-
tholijken wy staet / haer te besprenghen met Wy-
water / oft het selue te laten. Ergo hier wederom
seer groot verschil.

Ten vierden, seght Epiphanius, dat dese hare was-
chinghen, streden teghen de reden, ende teghen het ghe-
bodt Gods.

Wy en kunnen gheen goddelijcgh ghebodt bin-
den / teghen het welch ons Wy-water strijdt / als
oock niet dat het sonde strijden teghen de reden:
siet myn Tractaat van het Wy-water.

Indien dan D Cabeljau alleen de ghelyckenis
precis hier in wilt stellen / dat ghelyck dese Jo-
den haer wieschen tot repyngh van sonden / al-
soo wy oock ons besprenghen met Wy-water /
tot verghissenisse van kleyne sonden : Ick vind
hier wederom soo groot verschil / als tusshen
dagh ende nacht. Want sy schreven de verghissen-
isse der sonden toe aen het water alleen / ende
aen de enckele waschinghe / waerom oock Epiph-
anius segdt : Noch de heele zee, noch alle de rivieren en
zijn ghehoeghsaem om alle uwe sonden uyt te waschen.
Wy ter contrarien vereyschen eenighe inwen-
dighe actie des ghemoeedigs / 't zy berouw / 't zy lief-
de Godts / 't zy eenighe goede versuchinghe
tot Godt / aen de welcke wy princelyc toe-
schryven / de verghissenisse der sonden / ende
aen het water / uyt kracht van de ghebeden /
die

die de H. Kercke daer over ghesproken heeft.
Ende alsoo blijven wy in alles gantschelyck
onghelyck aan de Hemero-Baptisten.

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Ketterije van Marcion.

D. Cabeljau, pag. 561.

Marcion, seyd Epiphanius *Heresi* 42, heeft oock toeghelaten dat de vrouwen moghen het doopsel gheven. Ghelyck de Papisten mede approberen den Doop vande vroet-vrouwen, in cas van verfierde nootfsake-lijckheydt.

Catholijcke andtwoorde.

Indien Epiphanius van dit doopeu der vrouwen ghetwach maeckt/ waerom en stelt ons D. Cabeljau syn eyghen woorden niet voor? ick hebbe Epiphanius op die plaatse wel aendachtelyck ghelesen/ ende en hebbe daer anderz niet kunnen vinden/ als dat Marcion leerde / dat men dynmael moest ghedoopt worden / maer niet een woordt/ dat de vrouwen souden ghedoopt hebben/ vereysche dan naerder aenwijsinghe / oft sal D. Cabeljau moeten beschuldighen van ontrouwigheyt in't citeren van Epiphanius.

Doch naer veel soeckens/ben ick ten lessien ghe-
vallen in Damaseenus, die my op den wegh heeft
gheholpen: want in de Lyste der ketterijen/
spreckt hy aldus:

De Vrouwen, seght hy/ by de Marcionisten, worden
doorgaens, ende in't openbaer ghestelt om te doopen.

Is't dit Domine Cabeljau, dat ghy wilt segghen?
soo hebt ghy inder waerheyt/ groot onghelyck/
van ons aan de Marcionisten ghelyck te maken.

¶ 3

Wat

Dat sult ghp dareljich sien / wanner ghp elck
Woozdt van Damascenus wel overweeght.

Damascenus van seydt / dat de vrouwen doopten
hy de Marcionisten, 'tig waer : maer hy seydt ten
eersten, dat sy dit deden in't OPENBAER, ten Derden, dat sy
daer toe GHESTELT, oft VERORDINEERT wiez-
den.

Het eerste woordeken DOORGAENS, brengt me-
de / dat dit gheschijde niet het upsluften vande
mans / en namentlijck de kerckelijcke dienaren:
want 'ghene doorgaens gheschijdt / dat geschijt
door continuatiën/ ende heelbouidige herhalinge.

Het tweede woordeken in't OPENBAER, brengt
mede / dat de vrouwen den Doop hedienden inde
kercken/ oft op andere publycke plaetsen / oft in
de vergaderinghen.

Het derde, dat sy daer toe GHESTELT wierden/
brengt mede / dat sy hy de Marcionisten bequaem
wierden ghetrouwist / om verordineert te worden
tot kerckelijcke diensten/ ende ampten.

Om wat reden begheert ghp nu / dat den H. Da-
mascenus, Marcionem als ketter soude veroordeelt
hebben ?

Euckelijck om dat hy de vrouwen toeliet te
doopen : hoe bewijst ghp my dat ? oft waer seght
Damascenus dat ? waerom voeght hy alle die mere-
kerckelijcke omstandigheden daer hy / indien hy 't euc-
kel doopen hadde willen berispen ? waerom niet
enckelijck gheseydt : Marcion liet toe dat de vrou-
wen souden doopen ?

De ketterij van van Marcion, soo up de woord-
den Damasceni klaerlijck blijkt / en was hier niet
in gheleghen / dat hy de vrouwen toeliet te doo-
pen / maer om dat hy haer DOORGAENS, met pre-
judicie van de kerckelijcke dienaren liet doopen /
om dat hy haer daer toe als kerckelijcke diena-
ren verordineerde / en liet doopen in't publyck / in
de kercken / teghen het upghedrukt bevel van-
den H. Paulus, die niet en begheert / dat de vrouwen
selfs

selfs in de kerck sullen spreken / veel min doopen/ noch veel min daer toe verordineert worden.

Maerkt nu eens uwe toepassinghe / ende siet waer op dat se sal upt-komen : te weten hier op/ dat wy heel contrarie sijn aen dese ketters.

De Marcionisten , lieten aen de vrouwen toe/ DOORGAENS te doopen / dat is niet prejudicie vande kerckelijcke dienaren.

De Catholijcke laten dit toe / alleen in cas van noodtsakelijckeheydt / (soo ghy selbe bekent) ende en moghen niet lyden/ dat een vrouwe sond doopen daer een gheestelijcke persoon teghentwoordigh is / 't zy Priester / Diaken / oft Subdiaken/ &c.

De Marcionisten lieten de vrouwen den doop bedienen in't OPENBAER.

De Catholijcken nopt anders als in't heymelijck.

De Marcionisten verordineerden de vrouwen daer toe / als bequaem wesende tot kerckelijcke ampten.

De Catholijcken hebben eenen grouwel daer van.

Siet ghy wel waer op dit uptkomt ; te weten/ dat wy heel contrarie sijn aende Marcionisten,

Doch indien ghy wilt blijven by het enckel doopen : 'ten is niet ghenoegh / (soo als ghy menighmael doet in uw' Memory-boeck) dat ghy seght : 'Tis klaer dat Damascenus het gheheel doopen der vrouwen, als quaest verdoemt : 'Ten is niet gheen segghen te doen/ bewijst ons dat uyt de eyghen woorden van Damascenus, oft eenighen anderen Oudt vader / soo als ick nu upt den selven Damascenus bewesen hebbe den teghenstrydt die daer is tusschen ons/ende de Marcionisten.

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D. Cabeljau, pPg.563.

VAn de Massalianen wordt ghetuyght dat sy hare bede-huysen hebben ghemaect, in welcke sy des merghens, en teghen den avondt veel vergaderen met wasse keeulen, ende aenghesteken lichten, waren langh besigh met lesen, ende lof sanghen tot Godt te doen, als willende Godt daer mede te vrede stellen. Epiphanius *Heresi* 80. Augustinus *Heresi* 57. Theodoretus in *Epit. div. decret. C. de Baptismo*. Het selve siet men in de Roomsche Kercke ommegaen, daer men niet alleen inde *Vesperen* en *Maturinen*, met lanternen, en aenghesteken lichten samen komt, maer oock den gheheelen dagh.

Catholijcke Antwoorde.

Soudet oock wel moghelycht wesen / dat de Oudt-baderg de Massalianen voor ketterg souden ghehouden hebben / precis om dat sy veel baden/ ende heve hupsen hadden / ende lof-sanghen songhen tot Godt met wasse keersteu / en lichten? Ich en hau't niet ghelooven: Ich moet de Oudt-baderg / die D Cabeljau hier neemt tot shu voort/ eerst hoozen spreken.

De voort npt gae den H. Epiphanius *Heresi* 80. De Massalianen, syndt hij / vande Heydenden afgecompen, en nebben noch de secte der Joden, noch die vande Christenen omhelst; en worden oock niet gherkent onder de Samaritanen, zijn nochtans gantschelyck Heydensch; ende daer sy leeren datter vele goden zjn, en aenbidden nochtans gheen van dien, maer bewijzen eere aan eenen, die sy den almoghenden noemten. Sy maken haer sekele huyzen,

huyzen, seer breedt, by forme van markten, de welcke sy noemen Bede-pleynen. Dese plaetsen hebbēn sy gebouwt soo inden Oosten, als in den Westen, nae de wiſe vande Kercke, daer sy vergaderinghen hebben met groote menigte van aenghelycken lichten, ende flambeeuwen. Dan singhen sy sekere lof-sanghen ter eerēn Godts, met de welcke sy uyt groote dwalinghe, meynen Godt te verfoēnen: maer d'onwetenthedt, de welcke altijdt verblindt is, heeft haer dit doen doen uyt hooverdij, ende moet-willigheyt. Sommighe Overigheden, ontsteken met een iever tot de Religie, hebbender vele van haer ghedoodt, om dat sy de waerheydt met valscheyd bedorven, ende durfden, met eene verkeerde naevolghinghe uytdrucken de ghewoonte der Kercke, daer sy nochtans, noch Christen waren, noch van de Secte der Joden. Sommighe van haer, begravende op sekere plaetsen de lichamen der ghene, die om dese Heydensche goddeloosheydt waren ghedoodt, singhen daer de selven lof-sanghen, willende Martyriani ghenoemt worden, te weten, om die, de welcke ter oorsake vanden afgodischen dienst, de martelie hebben gheleden. **Tot hier toe Epiphanius.**

Hae klinckt dit verhael vau dese[n] Oudt-bader D. Cabeljau in utre ooren: om wat reden wilt ghy nu de Massalianen veroordelt hebben als ketterij? oft om hare bede-hupsen die sy opzechreden: oft om hare ghebeden/ en lof-sanghen: oft om hare vergaderinghen/ die sy hielden met aenghelycken lichten/ en keerssen: oft om dit aitemael samen? Hoe ghy het neemt / 't zp elck deel in 't besonder/ 't zp allegaer samen / ghy wordt van Epiphanius overtuight van bedroghe.

Noteret wel dese Woorden Epiphanij: Voor eerst, dat sy hare bede-hupsen opzechreden NAE DE WYE DER KERCKE. Ten tweeden, dat sy niet het onsteken van lichten / singhen van lof-sanghen/ houden van vergaderinghen / NAEVOLGHDEN, ende UYTDRVCKTEN DE GHEWOONTE DER KERCKE. Zijn dit niet de epghen / ende klare Woorden van Epiphanius? derhalven/ seyd h̄t dat ter vele van dese secte daerom van ieverighe/ en-

de overtollighedt / ende overmatighedt met
het veronachtsamen van hare familien / werck/
ende soo voortz ; daer neffens de Schriften
qualijck verstaende / als of-men nopt en
moest ophouden van bidden. **Dit** is verre van
ons/ want w^p en bidden den heelen dagh niet , soo
D.Cabeljau ons toeschijft / veel min doen w^p dit/
sonder opt op te houden / oft opt te beswijcken/
maer w^p houden't niet Augustino , de welcke hier
segft / dat men dagelijks moet hebben sekere tiden
van bidden; dese onderhouden w^p / soo D.Cabeljau
wel sepdt/ als w^p de Vesperen singhen / en Matutin-
nen. Verre dan van ons/ dat w^p souden ghelyck
zijn aen de Massalianen.

Maer laet ons noch voortzonder oordelen/
waerin besonderlijck/ de overmatigheydt, (soo Au-
gustinus dat noemt) ende verkeerde maniere van bid-
den / (soo Epiphanius spreekt) vande Massalianen
gheleghen was. **Dit** sal ons duidelijck segghen
den H.Joannes Damascenus *De Heresibus*: **De** Massalianen,
sepdt desen Oudt-vader/ seyden, dat hare ghebeden
soo veel vermochten , dat sy door de selve , den H.
Gheest trekken uyt den hemel, soo dat hy ghevoelt , ende
ghevat kost worden ; Sy segghen wonderlijcke dinghen,
namentlijck, dat men soo langh , sonder ophouden moet
bidden, tot dat men ghevoelt , dat de sonde uytghejaeght
wordt ghelyck eenen roock, oft vyer, oft draeck, oft eenig-
he andere soordaniche beeste **Wat** sy voortzonder sepden
van hare ghebeden / sullen w^p sien inde volgen-
de derde Aenmerkinghe op hare derde ketterij. **Merchthier** alleen in't voorz^p gaen/ dat Damascenus
oock sepdt/ dat sy de Autaren, ende Kercken, te we-
ten, van de Rechtsinnige verachteden, segghende dat het
aen de Muncken niet en betaemde te celebrerende kerk-
elijcke vergaderinghen, en sacrificie, dat sy haer moesten
te vreden houden met ghebeden , die sy moesten doen in
Bidt-plaetsen, ende Capellen.

Wt al het voorgaende/make ik nu mijne slot-
reden / ende thoone dat w^p in niet een deelken
ghelyck zijn aen de Massalianen.

Voor

de godtz-dienstighe Magistraten zyn omghe-
bzach / om dat sy dese ghewoonten der Kercke
(doch verkeerdelyck) nae volghden / ende up-
drucken / waer sult ghp u nu keeren / zyn de
Massalianen, om alle dese voorsepde stucken/veroor-
deelt als ketters / hoe sult ghp't dan maken met
de Recht sinnighe Kercke van die tijden / de welc-
ke al 'tselue pleeghde / is die oock kettersch ghe-
weest in die stucken / soo strijd dan Epiphanius te-
ghen sijn eyghen leeringhe / ende als sy de Massa-
lianen als ketters verdoemt/soo verdoemt sy dan
mede/ende sijn selven/ende de heele Kercke: **Wat**
is veel te plomp / ende ongherijnt / soo en heeft
dan Epiphanius de Massalianen niet voor ketters ghe-
houden / om dat sy euckelhert bedchuyzen hadden,
vele lof-sanghen songhen, keerssen ontstaken, &c.

Zijn sy om dese actien selue gheen ketters ghe-
weest/ soo moet het dan op aenkomien op de ma-
niere/ met de welcke sy dese ghewoonten der Kercke
nae volghden. **Oit** noemt Epiphanius eene verkeer-
de nae volghinghe vande Kercke: **Sy** noemt het ver-
blindtheydt, hooverdije, moetwilligheydt, valscheyd de
welcke de waerheydt bederft, &c. maer de andere
Oudt-baders/sullen ons/ aengaende dese manie-
re/meer lichtig gheven.

Laet ons eerst hoorzen spreken den H. Augusti-
num *Heresi* 57. De Massalianen, seydty bidden soo
veel, dat het ongheloovelyck schijnt te wesen: want
nae dien de Heere gheseydt heeft: Men moet altijdt bid-
den, ende niet beswijcken: ende den Apostel: Bidt sonder
ophouden; 'twelck soo alderbest wordt ghenomen, dat
men daghelycx sekere tijden van bidden hebbe, sy doen
dit soo overmatigh, dat sy daerom ghevonnist worden,
den naem van ketters te moeten voeren.

Hier siet ghp dat den H. Augustinus, noch het ma-
ken van bedchuyzen / noch het houden van ver-
gaderinghen/ noch het singhen van lof-sanghen/
noch het bidden met aenghesteken lichen / en
keerssen/ en verdoemt als ketters / maer encke-
lyck de maniere die sy hielen in't bidden/ dat is/
dc over-

Voor eerst. D. Cabeljau en magh niet segghen / dat sy ketters zijn gheweest/ om de daer selve / oft van heede hupsen te maken / oft van daer te bidden / en los-sanghen te singhen / oft van lichtien t'ontseken; want dit was mede de ghewoonte vande Rechtsunighe Kercke / soo Epiphanus ghetuypht / als hy dypdelijck seydt / dat sy hier in naevolghden de Kercke / ende hare ghewoonten mytdrucken. Hy moet dan in dese actien selve / oft de Mafalianen ontschuldighen van ketterij / oft hy moet de Rechtsunighe Kercke houden voor kettersch/ dit is ongherijnt / Ergo 'tis mede ongherijnt/ ons voor ketters te houden in dese stukken.

Ten tweeden. D. Cabeljau en magh niet segghen/ dat sy ketters zijn gheweest / om dat sy door de ghebeden / wilden Godt te vreden stellen, soo hy seydt / oft versoenen / soo Epiphanus spreekt/ want wat isser ghemeynder inde Schrifture/ als de ghebeden aen te prijzen / om Godt te bidden te stellen? De Psalmen namelijck/zijn vol van soo-
danighe sprekten.

Ten derden Soo moet het dan D. Cabeljau noodd-sakelijck nemen op hare MANIERE van bidden: Dese / soo Augustinus seght/ was overmatigh , ende spruytende myt een gros mys-verstandt van de Schrifture. De overmatigheyt / seght Damascenus, was hier in gheleghen/dat sy soo langh/ ende sonder ophouden wilden ghebeden heb-
ben/tot alertydt dat den H. Gheest ghevoelijck/ ende tastelijck myt den hemel sond' dalen / ende hare sonde ooghelyck verdwijnen / oft als eenen rooch / oft vper/oft vzaech/ oft eenighe soodanighe beest.

Van dit sog overmatigh bidden/ ende tot soo een eynde te bidden / hebben wy eenen schryck / ver-
staende de Schrifturen met Augustino , dat uren daghelyck sekere tyden moet houden van bid-
den (ghelyck myt oock doen.) Soo verre dan is't van daer dat wy aen dese ketters sonden ghelyck
zijn/ voor soo veel als sy ketters waren/ dat wy het

Vande Ketterije der Massalianen. 153
het in teghendeel houden met de ghewoonte der
Rechtsinnighe oude Kereke / ende niet de leeringe
van Augustinus, Epiphanius, ende Damascenus, die
dese ketterij verdoemt hebben.

II. AEN MERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D.Cabeljau, Pag.563.

VAn de *Massalianen* wort ghetuyght, dat sy haer ont-
sloeghen van tijdelijcke besittinghen, bekleeden haer
met sacken, staeken de handt uyt, om een aelmoesse t'ont-
fanghen, als niet hebbende. Alle de Munniken belijden niet
te hebben, alle de bedelende Ordens steken de handt
uyt, ende eysschen voor de deuren, als niet hebbende
om te leven. Eenige gaen opentlijck in sacken, hayre-
kleederen, &c.

Catholijcke Andtwoorde.

Dit is immers het slechtste bescheerd vande
wereldt. Wat wilt hier D. Cabeljau wederom voer
ketterij ghehouden hebben? oft het ontslaen
van tijdelijcke goederen? oft het bedelen / ende
niet hebben? oft het bekleeden niet sacken? wat
van al is hier ketterij?

Het ontslaen van tijdelijcke goederen? soo zijn dan
d'Apostelen / die allegh verlaten hebben / soo de
Schrifture seght mede ketterij gheweest.

Het Bedelen? soo is dan den goeden Lazarus, die
voor de deure handen hycken sat / oock ketter
gheweest.

Het Niet hebben? wat sult ghy dan maken van
Christo, die van sijn selben gheumpgt Lue. 9.58. dat

Op

hy selfs niet en hadde / daer hy sijn hooft soude
kennen oplegghen ? Die soo ghefert was / dat
hem godtvuchtighe vrouwen bystandt moesten
doen van hare goederen / *Luc. 8 v. 4.*

Het bekleeden met sacken ? Hoe dan ghemaeckt
met David, ende de borghers van Ninive, ende meer
andere / vande welcke men leest inde Schrifture /
dat sy om soodanighe kleedslighe zyn ghepresen
gheweest ? Seght my dan *Domine Cabeljau*, om
welck stuk houdt ghy de Massalianen voort het-
tersz niet om dese voortgaende actien in haer sel-
ven / want soo sondt ghy moeten / ende de Aposte-
len / ende Lazarus, ende David, ende de borghers van
Ninive, sae Christum selve moeten honden voort
sulckz. Soo moet het dan wederom nootsake-
lyck op aenkomien / op de maniere / ende andere
omstandigheden / met de welcke de Massalianen dese
actien pleeghden. Laet ons die hoozen uyt de
Oudt-vaderz.

Voor eerst, seght Epiphanius : Mannen, en vrouwen
samen vergadert wesende, schijnen te gheloooven in Chri-
stum, ende gheven uyt, dat sy de wereldt, en alles verlaten
hebben. Dan slapen mans en vrouwen in den somer alle
onder malckanderen in seer breedte platsen, om dat sy
segghen, dat sy op d'aerde niets en besitten. Doch zijn
vagabond, ende ongebonden, ende steken de handt uyt
tot aelmoessen, als wesende beroeft van nootdruft, ende
besittinghe. Maer sy en hebben de maniere gheensins ver-
staen, op de welcke sy, nae Christi onderrichtinghe, haer
leven moesten aenlegghen, ende hare rijckdommen moe-
sten verlaten, hoe hare goederen verkoopen, ende aan den
armen gheven. Christus heeft bevolen, het cruyts te dra-
ghen, ende hem ernstelijck te volghen, maer niet dat ic-
mandt luy, ende ledighoudt zijn, oft op ontijden over-
daet doen.

Wat is't / 'tghene Epiphanins hter berispt / het
verlaten van goederen, oft besittinghen in sijn-selven ?
Herre van daer : want hy prijst in dat selve Capit-
tel den h. Apostel Paulus, om dat hy de werelde
verlaten heeft. Maer hy neemt het / namelijck
op

Vande Ketterije der Massalianen. 175

op het luy gaen, ledigh zijn, vagabonderen, overdaet doen op't pretext van niet te hebben, &c.

Dit sal ong noch klaerder segghen den H. Johannes Damascenus: De Massalianen, sepdt hy / versaken alle handwerck, als weseade onbetamelijck aan de Christenen: Sy brenghen in, eene onbeleeftheydt tot de bedelaers, want sy weygheren nootdruct aen de ghene, die den selven, in't openbaer socken, maer meynen dat alles aen haer moet ghegeven worden, segghende, dat sy waerlijck arm van gheest zijn.

Daer is het vast. De Oudt vaders en herlspen de Massalianen, noch om het enckel verlaten van hare goederen / maer om het verlaten der selver, om te vagabonderen: noch om het bedelen / maer om het bedelen met uytfluyten van bedelaers die het van doen hadden; ende naumentlijck / om dat sy leerden / dat alle handwerck onbetamelijck is aen de Christenen: waerom oock Epiphanius haer / namelijck in dit stück wederlept / thohnende met verscheyden exemplelen / als vanden H. Paulus, de Munnicken van Egypten / &c. dat dit niet onbetamelijck is / voeghende daer hy / dat dese tot het wercken niet bedwonghen en wierden / maer haer eyghen selven desen last hadden opgheleptt uyt overvloet vande deugt, ende goeden wille, soo hy spraeckt.

D. Cabeljau moet my hier licht gheven / hoe die al te mael past op onse Munnicken / want siet en sie hier niet meer ghelyckentisse / als tusschen een koep / ende een endt-boghel. Behalven / soo wy hier nae sullen sien / dat de Massalianen vande Oudvaders / om die reden niet en zyn als ketterijg veroordelijkt / maer alleen als over groote fautens berispt / want 'ten is niet al ketterijch / wat een ketter seght / oft doet / hy kan wel in een stück ketterijch zyn / inde teste niet. Ende soo ong D. Cabeljau, volghens het opschrift van syn 39. Capittel in syn Catholijcke Waeheydt moet obernugghen van ketterijen / soo heest hy hier wederom verre gheschoten boven den doel.

III. AEN₂

III. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Massalianen.

D. Cabeljau, Pag. 563.

DE Massalianen leeren dat den Doop alleen dienstigh was om de ghepasseerde sonden weg te nemen, ende niet de toekomende. De Papisten leeren mede dat den Doop een Sacrament is, alleen tot wegheminghe der voorleden sonden, maer dat in opsicht vande sonden, die nae den Doop ghedaen zijn, een ander Sacrament van nooden is, die de selve weghneme.

Catholijcke Antwoorde.

Wat het gheboelen is ghetweest vande Massalianen, aengaende den Doop / fullen ons de Oudtvaders uptrijzen.

Hamelijkt Theodoretus. Den Doop, seyd hy / en gheest niet alleen vergiffenis vande oude sonden, maer oock hope vande beloofde goederen, ende maeckt ons deelachtigh vande doot, ende verrijzenisse des Heeren, ende gheeft de mededeylinghe vande gave des H. Gheest, ende maeckt ons kinderen Godts, jae niet alleen kinderen, maer oock erfghenamen Godts, ende mede erfghenamen Christi: Want soo als de dwaze Massalianen meynen, den doop en is niet alleen als een scheer-mes, weghnemende de voorgaende sonden: want dat doet hy uyt overvloet: andelsins waer toe doopen wy de kinderen, die noch gheene sonden en hebben ghesmaect? Dit alleen en belooft het Sacrament niet, maer meerdere, ende volmaectere dinghen: Want 'tis een voorpandt vande toekomende goederen, ende eene af beeldinghe vande toekomende verrijzenisse, ende eene mededeylinghe van't lijden des Heeren, ende van sijne verrijzenisse, ende eenen mantel der saligheydt, ende een cleedt van blijdschap.

Siet

Het ghy nu wel waer in de ketterij vande Massalianen, aengaende den Doop, was bestaender te werten hier in / dat den Doop gheene andere uytwerkinghe en hadde / als het weghnemen vande voorgaende sonden. Hier op thoomt Theodoreetus, dat het veel meer heeft/ ende wijs dit aen in't besonder. Wy houdent hier in met Theodoreetus, en hebben al de selve leeringhe met hem/aengaende den Doop : en de wijsly hy met dese sijne leere/die vande Massalianen wederleypdt / soo sg het soo verre van daer / dat wy aen haer sonden ghe-lijck zijn / dat wy samen met Theodoreto de selve bestrijden/ ende versaken : want wy en segghen niet/dat den Doop alleen dientlych is/om de ghe-
passeerde sonden wegh te neuen / maer oock om ons hope te gheven van de beloofde goederen, om ons deelachtigh te maken vande doodt, ende verrijzenisse des Heeren, om ons mede te deelen de gaven des heilighen Gheests, &c. Soo dat d'een druppel waters / soo ghelyck niet en is aen d'ander/als onse leere dies-aengaende ghelyck is/aen de leere van Theodoreetus. Ergo gheensins ghelyck aen die vande Massalianen, de welcke wy samen met Theodoreto verwerpen.

Maer ghy seght dat wy leerten / datter een andee Sacrament van nooden is, in opsicht vande sonden, die nae den Doop ghehaen zijn, om de selve wegh te nemen.

'Tis waer. Maer wat wilt ghy hier mede segghen ; dat wy hier in ghelyck zijn aen de Massalianen ? ict en kan by de Oudt-baders niet vinnen/dat sy/om soo een Leere / dese sectie / sonden verdoemt hebben als ketersch. Ter contrari n/ sy spreken eenpaerlych vande Penitente / als wesende detweede plancke nae de schip brake, soo noemt se Tertullianus Lib. de Pœnit. Ambrosius Lib. ad virg lapsam cap 8. Pacianus Epist. 1. ad Sympron. Hieronymus in cap. 3. Esiae, en meer andere.

Wilt ghy segghen / dat den Doop oock de toe-komende sonden moet weghnemen ? ict en kan soodanighe ongherijnde leete by de Oudt-ba-ders/

verg / namentlijck die dese ketters hebben we-
derlept/ bespeuren.

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Manichéen.

D. Cabeljau , Pag. 562.

DE Manichéen, seyd Augustinus Epist. 74. dat het houwelyck hare uytvercorene verboden, maer den volcke toelieten: Even ghelyck de Papisten, het houwelyck in hare gheestelijcke als quaedt veroordeelen , ende in andere verdraghen.

Catholijcke Andwoorde.

Dit selve stück heb ik boven heantwoordt in de Aenmerckinge op de ketterije der Tacianen , ende Encratiten.

Draghe hier alleenlyck wederom / voor eerst, oft D. Cabeljau niet voor quaedt / ende ongheroog-
lost houdt / de ghemeynschap die een ghertrouwt
man heeft met eene andere vrouwe / als syne ech-
tighe ? bumpten ewijssel. Wat reden anders/ als om
dat hy sijn trouw niet en magh breken / de wele-
ke hy aen sijn echte hyszrouwe beloofst heeft:
oft indien D. Cabeljau sich beroept op het ghebode
Godts : 'Tig my eben veel / want d'een grijpt
soo wel plaatse in onse Gheestelijcke/ als d'ander.
Het eerste , om dat sy eben vast sijn dooz hare be-
loofte van supverheupt aen Godt / als een ghe-
trouwt man aen sijn wijf. Het tweede, om datter
wel uytdruckelijck staet Numer. 23. v. 21. Wanneer
ghy den Heere uwen Godt , eene gheloofte sult gheloofst
hebben; ghy en sult niet uytstellen die te betalen ; want
den Heere uwen Godt salse sekerlijck van u eysschen, en-
de de londe soude in u zijn. Item Psalmo 76. v. 12. Doer
bcloften,

Vande Ketterije der Manicheen. 179
beloosten, ende betaelte den Heere uwen Godt. Ende
elders meer.

Ten tweeden haegh' ick/ost de Manicheen om soodanighe reden het houwelijck verboden aen harre up verkozen / oft niet ? Soo sae i leest den H. Augustinum Lib. de Heresibus. Heresi 45. daer sulc ghy heel contrarie binden. Soo niet ? soo syn wyp gantschelijck verschillende vande Manicheen, de wijsle men (ghelyck wyp upt Augustino datelijck sullen berhoonen) het eynde moet aensien / om van eenigh werck te vinnissen/hoedanigh het zy/ goedt/ oft quaedt.

II. AEN-MERCKINGHE.

Op de Ketterije der Manicheen.

D. Cabeljau, Pag. 562.

DE Manicheen hielden af in de bedieninge des Avontmaels vanden Kelck des Sacraments, scijdt Gelasius de Consecrat. dijst. 2. C. Comperimus ; ende Leo Serm. 4. de Quadragesima. De Papisten willen mede dat het volck vanden gheheylden beker af-houden sal.

Catholijcke Andwoorde.

Wat Gelasius helanght syne woorden zijn des: Wy hebben bevonden dat sommighe, nuttende alleen de portie van't lichaem, haer onthouden vanden kelck van't H. Bloedt. De welcke buyten twijf sel (want sy worden verleydt, ick en weet niet uyt wat supersticie dat sy daer toe verbonden zijn) moeten het heel Sacrament nemen, oft daer van agheweert worden, want het deylen van een ende 't selve mysterie, en can niet gheschieden sonder groot sacrilegie. Hy seght datter ionuighe / namelijck Manicheen, 't syne ijde haer onthielden vanden kelch/ maer hy voeghert hy/ dat sy dit deden

M 2

wyt

upt supersticie : wat was dit voor supersticie ? Augustinus sal dit beantwoorden/ als hy seght van de Manicheen, dat sy den wijn hielden voor de galle des duyvcls. Ten anderen / om dat sy gheloofden / dat Christus gheen waerachtigh bloedt en hadde gehad. Hierom en wilden sy den beker niet nemen. In dier voeghen dat Gelasius niet en verdoemt de ghene / die om wettiche oorsaken haer van den beker onthouden/ maer alleen die/ de welcke dit deden ypt soodanighe supersticie / als nu gheseyt is.

Wat nu den H. Leo aengaet/hy seyd/ dat de Manicheen, op dat sy bare ketterij souden bedecken, ende schuylen onder de reste, ghewoon waren te nutten het lichaem / met de Catholijcken / maer niet te drincken den beker. Indien nu te Roomen, dat is/ doe ter tijdt/ volgheng bekentenis van Partij, in de Rechtsinnighe Kercke / het niet hy en hadde ghestaen/ den beker te nemen/of niet/ hoe souden de Manicheen onder de Catholijcken bare ketterij kunnen bedecken hebben/ de welcke nopt den beker en namen ? Waerom oock den H. Leo niet en doet acht nemen op de ghene / die nu den beker namen/dan niet en namen/maer alleen op die/de welcke den selven nopt en namen : Want dat was een teeken vande ketterij der Manicheen. Woch dese faute / oft dolinghe wegh ghenomen zynde/ soo commuiteerden de gheloovighe allegaer ordinaerlijck onder eene ghedaente alleen/ soo als Bellarminus seer wel bewijst *de Sacram. Euchar. lib. 4.c.24* ypt de oude ghewoonten der Rechtsinnighe Kercke / namentlijck ypt het bewaren des H. Sacraments onder de ghedaente van broodt, yut de Huys. communicie, &c.

Wel aen dan : Gelasius en veroordeelt niet de ghene/die om wettiche oorsake haer vanden beker onthouden/maer ypt supersticie ; tis oock de ghewoonte gheweest inde Rechtsinnighe Kercke/ den selven ordinaerlijck niet te nemen / oft stont hy aen de gheloovighe den selven te nemen / oft niet

niet/andersing en souden de Manichéen, communi-
cerende onder de Catholijcken/sonder den beker/
niet kunnen verhozghen ghebleven hebben. Hoe
kan ons dan D. Cabeljau, die saengaende / veroor-
deelen als kettters / de wylle wþ noch hier in ver-
oordeelt wþorden van Gelasius ; ende op den ande-
ren kant de gewoonte volghen vande oude Kiecht-
sunnighe Kercke.

Indien hy my seght / dat Gelasius het voor een
sacrilegie hout het Sacrament te depelen.

Ick antwoorde met Gratianus, dat hy alleen-
lyck spreekt vande Priesters die Sacrificie doen/
aen de welcke wþ mede segghen / niet gheoorlost
te zijn/d'eene ghedaente te nemen / sonder d'an-
dere : Leest het opschift van dit Capittel in't
gheestelijck Recht/ welch aldus lupt : De Priester
en moet het Lichaem Christi niet ontfanghen, sonder sijn
Bloedt.

III. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterij der Manichéen.

D. Cabeljau, Pag. 562.

DE Manichéen oordeelden, dat sy wel ghevast had-
den, wanneer sy haer maer van vleesch e'eten af-
hielden, al schoon dat se haer niet goeden visch, ende au-
dere leckerni, en opvulden. Ende het was by haer een
hoogh strafbare sondc, een kleyn beetje speck of vleesch,
over sijn lippen te nemen, daer sy't niet en achten voor
eenighe straffe weerdigh, sich met de beste vruchten des
veldts, ende andere smakelijcke spijsen dagelijcks te mesten.
Augustinus Lib. 2. de morsbus Manich. C. 13. Wie kan loo-
chenen dat het by de Papisten in de veertigh-daghsche va-
sten mede soo toegaeft ? &c.

Catholijcke Antwoorde.

Komt Domine Cabeljau tot Augustinum, op den welcken ghy u beroepen hebt.

Ich bekenne dat Augustinus de Manicheen herispt over 't ghene ghy seght; maer ghy neemt het soo grofs en op'sichter van onse Ghemeynste / dat ick my anders niet en kan inbeelden / also dat ghy alleen d'abupsen van sommighe / ende niet de ghewonten van't meeste deel hebt willen beschrijven; zijn de abupsen van sommighe slauwe/ ende sunnelijcke Catholijcken by u reden ghehoegh/ om onse heele Gemeynste in haer vasten/ by de Manicheen te verghelecken?

Doch hoozt Augustinum, op die selve plaetse die ghy citeert:

Ten eersten. Hy approbeert het derven van vleesch/ ende wijn! Indien iemandt. seyd hy / dit doet uit liefde van matigheyt, ende om de dertelheydt te bedwinghen ick probere het.

Item: Ghy seght my, dat den Apostel seyd, goet te wesen gheen vleesch te eten, noch wijn te drincken, als offer iemandt van ons ware, die dit loochende, goedt te zijn.

Dese woorden legghen soo claeer also sp konnen. Augustinus probeert het derven van vleesch/ ende wijn / of hant het selve voor goedt. D'arght ghy my / hoe hy van dit in de Manicheen herispt? hoozt hem voorder spreken, tot dese ketterij:

Ik vraghe u. seyd hy / tot wat eynde ghy lieden u onthout van vleesch, ende wijn? Indien het eynde loflijck is, dan zijn ooek onse wetcken eenighen lof weerd. Maer indien het eynde quaede is, niemandt en can loochenen, oft het werck is verachtelijck.

Hier hlet / Augustinus en herispt de actie van vleesch derven in haer selven niet/maer wilt die alghemeten hebben upp het eynde / tot het welcke selve ghedaen wordt / om te sien of het quaede/ oft

ost goedt is / waerom hy oock voorstelt het eynde / welck de Manicheen in haer vleesch ende wijn derben/voor haddeu/ te weten / dat hy haer onthielden van vleesch / om dat sy meynden/dat het selve banden dypbel ghemaect was / ende van wijn/om dat sy haer tubeelden / dat het was de galle van den Prince der dypsterassen / ende soo sy daer beueffens leerden/dat dese schepfelen gehenghelt waren met de goddelijcke substantie/ soo onthielden sy haer van de selve / om op den eenen kant / niet onnuttelijck de goddelijcke substantie verlozen te werpen / ende op den anderen kant / om haer door het innemen van soo quade ende dypbelsche schepfelen (soo sy die noemden) niet ontrepachten. Op dit eynde alleen / soo claer blijkt upp de voorgaende woorden Augustini. hale syne berispinghe / ende gheensing op de actie van het derben des bleeschs/ende wijn/ de welcke hy approeert / ende voor goedt houdt/ wanneer sy upp een goedt eynde gheschiedt.

Nu het eynde dat wyp voor hebben/ in't derben van vleesch/weet D. Cabeljau wel/dat het gantsche lijk verschilt van dat van de Manicheen. want wyp en hebben gheen ander/ als 'tghene Augustinus selve hier aenpriest / namelijck de liecke vande Marigheydt, ende bedwangh vande dertelheydt. Verbolghengt soo verre is't van daer / dat wyp sonden ghelyck zijn aen de Manicheen. dat wyp in teghendeel overeen-komen met de leerlinghe Augustini.

Doch indien het D. Cabeljau niet en neemt op de actie selve met het eynde / soo moet hy't dan neemen/op het opvullen met leckernijen, ende op de sonde van een heetje vleesch te eten; hier sal hy wederom blauw schenen loopen: want

Door soo veel belangt het opvullen met leckernijen, veel visch, ende andere goede spijsen, soo dat den buyck ghespannen staet, ghelyck D Cabeljau spreekt van de Catholijcken: gheschieden hier in eeuwige abysseu / sy en zijn gheensing te prijsen. Maer daerom en moet onse heele Ghemeypne niet vergheliken

ghelenken wozden by de Manicheen, veel min als kettersch verdoemt wozden: want't is sekier dat mensche dypsent vrome wereldsche menschen/ ende alle de sielgheusen in dit stück niet plichtig en zijn. Post hier wederom de woorden Augustini: ib. 20. contra Faust. cap. 21. Wat anders, seydt hy/ is de discipline der Christenen, ende wat anders de overdaet van wijn-luypers, ende de dwalinge van swacke.

Wat raeft het eten van een beetje vleesch: Ick wzaghe van D. Cabeljau, met Augustino hoven, tot wat eynde / oft om wat oorsake wj sulckx dreyben/ oft laten, want upp het eynde / soo als Augustinus oock seght / moet men sien hoedanigh heet werck is/ goedt/ oft quaedt: De Manicheen deden dit / om dat sy inepinden / dat het vleesch banden vrywel ghemaect was/maer nochtans ghemenghelt niet de goddelijcke substantie/ het eerste soude haer ontrepnyght hebben / het tweede soude haer plichtig ghemaect hebben van de godde, lycke substantie onnuytelyck verquisst te hebben. Wie alleen berftpt Augustinus inde Manicheen, als supersticie / ende reue dypbelsche icere. Hebbent wj opt soodanigh eynde voor ghehadt / nopt. Wat dan? Ighene den h. Apostel Paulus seght ad Hebr. 13. 17. Zijt uwe Oversten, oft Voorgangheren, oft (soo 't Dordrechtschen Bijbel dit verclaert Num. 36.) uwe Heiders ghehoorsaem, ende zijt-se onderdanigh. Hebbent wj niet soo groote / jaer meerder reden/ om onse gheestelijcke Herders / ende Oversten (volghens dit ghebodt Pauli) onderdanigh te zyn in't derven van sekere spijzen / als eerthids ghehadt hebben de kindere van Jonadab haer vader/ den welcken aen haer geboden hadde/dat sy nopt gheenen wijn en souden drincken / soo als den h. Propheet Jeremias verhaelt Cap. 35. ende so haer wijn was voorghestelt/ en hebben selfs oock niet een druppelken willen smaken / oft over haare lippen laten komen/ segghende alleen: Jonadab onsen vader heeft ons gheboden, dat wy gheenen wijn en souden drincken inder eeuwigheydt, waer over sy op

op het het hooghsie dan Godt zijn gheprezen gheweest. Hebben wy segghe ick/ gheen meer er te den/ om te segghen in't derben van sekere spijsen/ sae oock van een beetje: onse gheestelycke Oversten hebben ons dat gheboden / aenghesten dat den H. Paulus ons wel expresselijck belast / dat wy onse gheestelijcke Oversten / oft herders souden ghehoorsamen, ende onderdanigh zijo? Iae Eph 5.6. Wilt hy / dat men aan de wereldtsche Heeren sal onderdanigh zijn ghelyck als Christo selve. Hoe veel te meer aan onse gheestelijcke Oversten als sp ons tadt ghebieden? **Wat is onse redeu/die is heel verschillende hande Manichéen.** **Hoo zijn wy dan in dit werck / volghengs de foudanmenten van Augustinus, gantschelyck oock van haer verschillende.**

A E N - M E R C K I N G H E

Op de Ketterije der Elcezaiten.

D. Cabeljau, pag. 564.

DE Elcezaiten baden in een onbekende tale seydt Epiphanius *Heresi* 19. De Papisten bidden ghemeynlijck in soo een tale, die noch het volck, noch een goedt deel van hare Priesterjes verstaen connen.

Catholijcke andtwoorde.

In der waerheydt/dit en is de pijnre niet weert te beantwoorden. Laet ons Epiphanius selbe hier op laten antwoorden: Elxai, seyd hy/ bedrieght het volck, in sijn boeck dat hy ghemaeckt heeft, met seer ydole woorden, als hy soo spreeckt: Dat niemandt de verclarinche en soecke: Maer dat hy dit alleen uytspreeke in sijn ghebedt. **Dat passere de verwerpinghe van mijne vaders verreydt, van hare verdoemenisse, ende van hare betredinghe, ende**

M 5

van

van hare betredinghe, ende van haren arbeydt, door de vertre-
dinghe in de verdoemenisse door mijne Vaders, uyt de verwer-
pinghe, die voorby ghegaen is in't Apostolatschap der vol-
maecktheyd.

Voor eerst dan seght Epiphanius, dat dit seer ydele
woorden zijn, 'tig soo/want/ ghelyck blijkt/ sy en
hebben noch sin / noch beteekintg; dat my D.Ca-
beljau nu een foodanigh ghebedt aenwijse onder
ong.

Ten tweeden, segdt Epiphanius, dat dit ghebedt
nergheng toe diende/als om 't volck te bedrieghen,
ende verblinden. Hoe sal my D.Cabeljau kunnen
goedt doen/ dat onse ghebeden/die in't latijn ghe-
daen woorden / strecken tot bedzogh vande Ghe-
meynre?

Ten derden, seght Epiphanius, dat Elxai begheerde/
dat niemandt de verclaringhe van dese voorsep-
de woorden soud' soeken: Wanneer hebben wy
iedt sulcks opt begheert? ter contrarien / onse
heele Misse/soo groot als sy is/is noch onlanghs
overgheset in onse tale / ende uytghegeven in
druck/dooz eenen sekeren Hollandschen Priester/
op dat de gheheele Ghemeynre/de selve soud' mo-
ghen lesen/ende kunnen verstaen.

Ten derden, 'tig een scheldinghe/te segghen/dat
onse Priesters het neeste deel haer latijn/ oft ha-
re ghebeden/die sy spreken/niet en verstaen.

Wat ghelyckenisse dan / tusschen ons/ en de El-
cezaiten? doch laet ons voorter gaen / op dat wy
onsen tijdt/ niet foodanigh beuselinghen/niet en
verlesen.

I, AEN-

I. AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Eutychianen.

D. Cabeljau, pag. 563.

DE Eutychianen wierden gheoordeelt het Lichaem Christi de nature van een waerachtigh lichaem af te nemen, om dat sy hem toedichten een lichaem sonder figure, metinghe, ende omschrijvinghe, ende om dat sy sustineeren moeten, dat het lichaem Christi, op de selve tijt, was inden hemel, ende op de aerde, twelck Vigilius refuteerde *Lib. 4. contra Eutychen.* De Papisten gaen den selven gangh, sy besluyten het Lichaam Christi onder de accidenten van het broodt, maer *sine modo quantitativo*, ghelijck-
se spreken, &c.

Catholijcke Antwoorde.

Ick en kan niet bedencken D. Cabeljau, hoe D. C. hier heeft durven Vigilium nemen tot u voordeel. Seght my ter goeder trouwe / heb ghy desen Vigilium ghelesen/ oft niet? soo niet? 't is u te vergheven? Soo sae alsoo hebt ghy dan claeer koumen sien voorz d' oogh? / dat hy niet anders en probeert/ *Libro 4.* als dat Christus meer heeft als eene nature/ twelck Eutyches loochende/ segghende/ dat hy bestoudt in eene nature alleen: Waer op Vigilius seydt: Siet ghy wel wat het voor een sacrilegie is, te segghen, dat Christus maer eene nature alleen heeft? **D**it en raectt timmerg ons niet.

Nu dan/ Vigilus gaet voorder thoonen / dat de leeringhe van Eutyches niet bestaen kan: Want/ seydt hy / indien Christus maer eene nature heeft/ soo moet dan sijn lichaem wesen/ al waer de goddelijckheid ip / dat is / over al / dit en kan niet gheschie-

gheschieden / Ergo Christus heeft meer als eene nature.

Dat dlt niet gheschieden en kan/te weten / dat het lichaem Christi soo verre / ende wijt uptghe-
breydt zy/als de goddelijckheydt selve/bewijst hy
voorderg in deser voeghen :

De selve nature en can niet ontfanghen teghenstrijden-
de dinghen : 'Tis heel verscheyden, seyd hy/ende gant-
schelijck onghelyck, omgeschreven te worden met plae-
se,ende over al te zijn : is dan de goddelijckheydt over
al, soo en is het lichaem dan niet over al, waer uyt blijkt
dat Christus meer heeft als eene nature, en le dat hy over
al is nae de nature van sijne goddelijckheydt, ende dat hy
met plaeſe begrepen wordt, nae de nature van sijne men-
schelijckheydt. Tot noch toe Vigilius.

Wat siet ghy hier tot u voordeel om ons te ver-
ghelijcken hy de Eutychianen?

Ghy seght/dat dese ketters moesten sustineren dat
het lichaem Christi op de selve tijd was in den hemel,
ende op der aerd, 'Tis waer. Maer ghy en zyt
niet machtigh my te bewijzen / dat Vigilius dit in
haer heeft berispt. Wat dan ? sijne woorden zijn
elaer, te weten/ hy berispt in haer ten eersten, dat
sy leerden dat Christus maer eene nature en heeft/
ten tweeden, het ghene hier nootfakelijck moet
uptvolghen / dat het lichaem Christi, soo wijdt/
ende heede soude moeten uptghespreydt wesen/
als de goddelijckheydt selve / oft dat het soude
moeten wesen over al / soo als de goddelijckheydt
is / maer de goddelijckheydt is over al uptghe-
breydt opeene oneindelijcke maniere/Ergo 't lichaem
Christi soude oock nootfakelijck moeten
oneindelijck zijn/dit strijdt teghen de nature van
een lichaem/ soo en kan het dan niet bestaen / dat
het lichaem Christi over al zy / daer de goddelijck-
heydt is/vervolgheng heeft Christus meer als eene
nature.

Dit is den heelen/ende echthighen discours van
Vigilius Hy en loochent niet dat het lichaem Christi
kan wesen op vele plaeſen,maer over al,dat doen
wy

wp mede: hy en loochent niet dat het wesen kan
samen inden hemel / en samen op der aerdens/
maer hy loochent / dat het wesen kan oneypn-
delijck/ende op eene oneypndelijcke wijse/ alwaer
de goddelijckheyt is ; dat doen wp mede : Wat
doet dit dan al ter salte / om ons te verghelycken
hy de Eutychianen? hebben wp opt gheleert / dat
Christi lichaem over al is/daer de goddelijckheyt
is / oversulckig dat het eene sekere oneypndelijck-
heyt heeft? oft om dat wp segghen/dat het is op
vele plaetsen / volgh hier uyt dat het over al is? /
thoont my eeng dit ghebolgh: oft om dat wp lee-
ren/ dat het op dupsende plaetsen is / volgh hier
uyt / dat het oneypndelijck is / oft dat het op eene
oneypndelijcke wijse daer teghenwoordigh is? hoe
sult ghy my dit ghebolgh kunnen bewijzen? Zijt
ghy dit niet machtigh te doen/ soo en zijt ghy dan
niet machtigh te thoonen/dat hier de minste over-
een-komste is / tuschen ons/ende de Eutychianen.

Maer ghy seght : Vigilius seydt/ dat het een ep-
ghendom is van een lichaem/omgheschreven te zijn
met plaets. 't is waer / doch in dien sin / op den
welcken hy de Eutychianen bestrijdt/ namentlijck/
dat hy dese omschrijvinge , siet teghen de oneynde-
lijckheydt, als twee dinghen/die teghen malckan-
deren strijden in de selve nature / 't welck clae-
blycht uyt dese sijne woorden : De selve nature , en
kan in haer selven niet onfanghen teghenstrijdende din-
ghen, dat is/soo hy daretlyck sijn selven verclaert/
sy en kan uiter samen oneyndelijck sijn/ende samen
omgheschreven, oft bepaelt met sekere plaets. Dat seg-
ghen wp mede met Vigilius , want al hoe wel wp
segghen/ dat Christi lichaem / in't Sacrament teg-
ghenwoordigh is sine modo quantitativo. Ghy weet
wel D. Cabeljau, dat wp hier dooz niet en verstaen/
dat het daer teghenwoordigh is op eene oneypn-
delijcke maniere / maer dat het daer is / ghelyck
onse siele is in ons lichaem/ dat is heel in't geheel,
ende heel in eick deelken, in dier voeghen/ dat/ ghe-
lyck als ons lichaem gedepli wort/ de siele noch-
tang

Lang in haer gheheel blyft / alsoo oock / al-hoe-
wel de toevallen deḡ braodt̄ worden ghe-dept̄/
het lichaem Christi blyft in sijn gheheel: Wat doet
dit wederom om ons te verghelyken by de Eu-
tychianen, ynt welcker leeringhe/dat Christus maer
eene nature haode/noodtsakelyck moest volghen
(soo Vigilius seer wel bewijst) dat sijn lichaem
was over al / ende soo wijt uytgesprekt als de
goddelijck hepte selve/dien volghens op eene sele-
re maniere oneyndelijck / Piert sulckē en kan be-
sloren woz en ynt onse leeringhe/hier vozen ghe-
stelt / soo heest dan D.Cabeljau groot onghelyck/
als hy ons dies-aengaende verghelyckt by de Eu-
tychianen.

II. AEN MERCKINGHE

Op de Ketterije der Eutychianen.

D.Cabeljau, Pag.564.

DE Eutychianen schenen oock t'inclineren tot de transsubstantiatie in het Sacrament der Eucharistie,
t'welck Theodoretus in haer wederleyd: *Dialogo 2.* De Papisten houden mede de Transsubstantiatie.

Catholijcke Antwoorde.

DCabeljau, doet seer wel / dat hy niet ront uyt
seght / dat dese ketterij de Transsubstantia-
tie / in der daet voorzonden / maer dat sy dit al-
leen schenen te doen / want soo is het bedzogh een
wepnigh bewimpelt.

Piert teghensstaende segge / datter oock gheen
schijn en is / dat de Eutychianen inclineerden tot de
Transsubstantiatie.

Theodoretus, die van D. Cabeljau, tot hevestinghe
van

van sijn segghen / hier wordt gheciteert / sal de
sake uyt-wijzen/ ende het bedzogh van D. Cabeljau
ontdeken.

Desen Ondt-vader heeft een disput met een
ketter / by maniere van eene Dialogue , oft Samen-
sprake.

De questie was / oft het lichaem Christi veran-
dert was in de goddelijcke nature / hier op / uae
vele disputen/vraeght Theodoretus , oft de Rechtsin-
nighe , soo hy hem noemt/

Seght my dan ; wat zijn de verborghen teecken , de
welcke vande Priesters gheoffert worden ? waer van zijn
sy teecken ?

Den Ketter antwoordt: Van het Lichaem,ende Bloedt
Christi.

Theodoretus : Zijn sy teecken van't waerachtigh lichaem,
oft niet waerachtigh ?

Den Ketter : Van't waerachtigh lichaem.

Theodoretus : Seer wel. want het beeldt moet sijn voor-
beeldt hebben, want oock de schilders volghen de natu-
re nae,ende schilderen beelden van dinghen die men siet.

Den Ketter : 'Tis waer.

Theodoretus : Indien dan de goddelijcke Mysterien het
waerachtigh lichaem verbeelden , soo is dan het lichaem
des Heeren, oock nu een lichaem, niet verandert in de na-
ture der goddelijckheydt, maer vervolt met de goddelijc-
ke heerlijckheydt.

Den Ketter : Ghy hebt wel te propooste inghebracht
den discours vande goddelijcke Mysterien : Want hier
uyt sal ick bethoonen , dat het lichaem Christi verandert
wordt in eene andere nature. Antwoordt dan op mijne
vraghen.

Theodoretus : Ick sal antwoorden.

De Ketter : Hoe noemt ghy de gave , de welcke gheof-
fert wordt, voor de aenroepinghe des Priesters ?

Theodoretus : Men moet het niet openlijck segghen:
want 'tis waerschijnlijck datter eenighe teghenwoordigh
zijn, die de Mysterien noch niet en hebben ontfanghen.

Den Ketter : Dat men antwoorde met duystre woer-
den.

Theodo-

Theodoreetus: Ick noeme die gave , spijse van sulck een fact.

Den Ketter: Hoe noemen wy het ander teecken?

Theodoreetus: Dit is oock eenen ghemeynen naem , beteekenende de ghedaante des bekers.

Den Ketter: Maer hoe noemt ghy dit , nae de heylighmakinghe?

Theodoreetus: Het lichaem Christi, ende het bloedt Christi.

Den Ketter: Gheloof ghy , dat ghy het lichaem , ende bloedt Christi ontfanght?

Theodoreetus: Jae, ick gheloovet.

Den Ketter: Ghelyck dan de teeckenen van't lichaem, ende bloedt des Heeren , andere zijn voor de aenroepinghe des Priesters , maer nae de aenroepinghe worden verandert, ende andere worden. Alsoo het lichaem des Heeren , is nae sijn hemelyvaert verandert in de goddelijke substantie.

Theodoreetus: Ghy zijt ghevanghen met 't net dat ghy selve ghemaeckt hebt : Want de verborghen teecken en wijcken van hare nature niet nae de heylighmakinghe: want sy bliiven in de figure, ende forme vande selve substantie, ende connen ghesien ende gheraeckt worden: Maer sy worden verstaen , te zijn het ghene dat sy ghemaeckt zijn , ende sy worden aenbeden, ende sy worden gheloost als wesende de selve sake, die men haer gheloost te wesen. Vergelyckt nu het beelte met het voorbeeldt, ende ghy sult de ghelyckenis sien : want de figure moet aen de waerheydt ghelyck zijn. Want dat lichaem heeft de vorige forme, ende omschrijvinghe, onde om met een woordt te segghen , de substantie des lichaems : maer het is onsterfelyck , ende onbedryfelyck gheworden nae de verrijserisse. Ende heeft sijn sit-plaetse ghekeeghen ter rechter handt , ende wordt van alle scheptelen aenghebeden , om dat het ghenoeamt wordt het lichaem van de nature des Heeren.

Den Ketter: Maer het verborghen teecken verandert de vorighe benaminghe, want het wordt niet meer ghenoeamt, 'tghene het te voren ghenoeamt wierit, maer het wordt 't lichaem ghenoeamt, soo moet men dan oock de

de waerheydt Godt, ende niet het lichaem noemen.

Theodoretus : 'Tschijnt dat ghy onwetende zijt : want 'ten wordt niet alleen het lichaem ghenoemt, maer oock het broodt des levens : Soo heest het de Heere selve ghe- noemt : Ende het lichaem selve, noemen wy een godde- lijk lichaem,ende levendigh-makende, ende het lichaem des Heeren, leerende, dat het niet 't lichaem is van een ghemeyn man, maer van onsen Heere Jesus Christus, die Godt en mensch is.

Desei discours hebb' ik wat verre / ende hoogh willen ophalen/

Ten eersten, om dat het een de Ghemeynste soud' blycken / dat men ten tyde Theodoreti, dat is over ontrent der hien hondert jaren / wist te spreken van Priesters, ende han Offerhande te doen,

Ten tweeden, datter wat wonderg-moest schyp- len in't h. Sacrament / aenghesiet dat *Theodoretus* het mysterie niet en wilde recht uyt segghen/ maer niet duystere woorden / oft ghelyckenissen/ het selve niet willende verclaren voor de ghene die oft heydensch waren / oft noch de belydenisse niet en hadde ghehaen van't gheloobe. Want indien mendoe ter tydt / aengaende dese materie gheloost hadde/soo als Partije mi ghehoest, te weten / dat in het Nachtmal niet alders en is alz broode/ende wijn/het welske teeckenen zyn van't lichaem ende bloede Christi, waer van wy door het gheloobe deelachtrigh werden : Wat oorsaek of wat reden om niet recht / en claer uyt te spreken? *Theodoretus* noemt het hier spijse/ ende drank/ende teeckenen / wat isser dan dat hy verholte hout/ oft niet claer uyt sprecket? hy seght nochtang/dat hy sulcks doet / soo moest hy dan ghelooven datter wat meer aen vast was/ dan Partije mi leert.

Ten derden, hebb' ik dit ghehaen / om voor de oogh te behoonen dat *Theodoretus* de transsubstan- tiatie niet en bestrijdt/maer veel eer/dat hy de selve bevestigt.

Laet ons dit sien uyt syne epghen woorden:

Ten eersten : *Hy bekent / dat hy ontvoegd het Lichaem,ende Bloede Christi,*

Ten tweeden, *hp seght* / dat de teecken blijven in de figure, ende forme vande vorighe substantie: *Niet dat sy blijven in hare voighe substantie / ghelyck sommighe dat hebben qualijck overgheset vpt het Grieck/maer soo als ick gheseydt hebbe/ ende de Grieckische wijsse van spreken mede brenght: Μήντης οὐτοις τοις περισσοῖς οὐτας τοις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοῦ οὐρανοῦ dat is/ sy blijven in de figure, ende forme vande vorighe substantie. Dat dit soo moet overgheset worden/ bewijse ick vpt andere Grieckische Schrijverg/ die de selve wijsse van spreken ghebruyckt hebben/ ende by de Griecken doorgaeng ghebruyckt woordt/sae vpt Theodoretus selve/hier/ ende op audere plaerzen.*

Plutarchus dan in *Themistocle*, sprekende van het hoofd van Gorgon, 'welck agherucht was van het beeldt vande goddinne Pallas, seyd: δέν τὸν θεόν τὸν αἰακτόν, dat is/ soo de woorden legghen: Het beeldt is agherucht van't hoofd. Doch soo ghy de grieckische maniere van spreken wilt aensien/ het moet wesen / dat het hoofd is agherucht van het beeldt.

Besghelyckg Theodoretus *Lib. 2. Gracar affection.* Seght / dat Plato, en de ghene die naer hem zijn ghekommen/hare schriften hebben gherrochten vpt de Theologie van goddelijcke mannen. Hoe seyt hy dit in't Grieck: Εν τῷ Θεῖον ἀρρεπῷ τῆς θεολογίας, dat is/soo de woorden legghen / vyt de goddelijke mannen vande Theologie, 'welck Theodoretus niet en wilt segghen/maer contrarie.

Doch wat willen wy verre loopen / wy hebben een clair exemplel by de hande in dese voorgaende samen-sprake selve/daer Theodoretus seyt: Σῶμα τῷ κυρίῳ τῆς φύσεως, dat is/ soo de woorden legghen: Het lichaem des Heeren vande nature; het welck Theodoretus niet en wil segghen/ maer het lichaem vande nature des Heeren.

Alsoo ist hier mede indien ghy de woorden Theodoreti opneemt in 't Grieck / soo sy leggen / soo schijnt hy te segghen/ dat het broot/ ende wijn/ blijven

blijven in haere eerste substantie/ forme / ende figure / maer indien ghy dit stelt op den toet-steen van de maniere van spreken der Grieken/ soo seght Theodoretus, dat het broodt/ ende wijn/ blijven in de forme / ende figure van de eerste substantie/ ofte vande substantie/die sy te vozen gehadt hebben/in dier voeghen/dat hy niet en seght dat de vorige substantie des broodts/ ende des wijns blijft/ maer alleen de forme, ende figure daer van/waerom hy oock daetelijck daer hy voeght/ dat sy kunnen ghesien, ende gheraeckt werden, passende het sien op de forme, ende het raeken, op de figure: Ende soo het ghewijt is/ volghens de Reghelyc vande Philosophie/ dat de substantie niet en kan ghesien, ende gheraeckt werden in haer selven/maer alleen door hare toe-balligheden / soo blijkt het dan/ dat Theodoretus hier alleen spreekt vande toe-balligheden / dat is/ de forme ende figure, de welcke overblijven / ende niet vande substantie/ selve. **Oit bevestighe** ick noch voordier uyt syne volghende woorden.

Hy segdt dan ten derden: **De teekenen** die voor de aenroepinghe wareu/ worden verstaen, nae de aenroepinghe te sijn, het ghene dat sy ghemaectt zijn. **Mo- teert** / Theodoretus en seght niet: **Hy worden/ ghesien/ of ghetast/ of ghesmaectt/** tghene sy ghemaectt/ maer sy worden verstaen, dat is/ ghe- loeft/ te zijn, het ghene sy ghemaectt zijn; want t'lic- haem Christi en wort noch ghesien/noch gheboelt/ noch gesmaectt/maer verstaen of geloest. **Seghe** mp/wat zijn sy ghemaectt: broodt/ en wijn? dat waren sy te vozen. **Wat dan?** dat sy ghenoemt worden/ het lichaem/ ende bloedt Christi? Theodo- retus en seght niet dat sy verstaen worden te sijn/ het ghene sy ghenoemt werden/ maer t'ghene sy ghemaectt zijn: **Wat sijnse** ghemaectt? **hoozt toe:**

Ten vierden seght Theodoretus, dat de teekenen nae de aenroepinghe gheloest worden, als wesende de saec- ken, die men haer gheloest te wesen. **Hoe sult ghy** die verstaen? **Wat gheloofde** Theodoretus aengaende

de saecken selve ; dat heft ghy hoven ghehoort/ te weten/ dat hy ontfaack het lichaem Christi , ende het bloedt Christi : Ergo als hy seght / dat sy verstaen worden te zyn / het ghene dat sy ghemaect sijn/ soo moet hier uyt volghen/ dat hy seght/ dat/ sy ghemaect sijn het lichaem / ende bloedt Christi; niet soo ghenoemt worden/maer ghemaect sijn.

Ten vijfden seght Theodoretus , dat de teeckenen nae de aenroepinghe/ werden aenghebeden: Soude Partijc, hare teeckenen in t' Nachtmael wel duren aenbidden : soo sae: waerom endoen sy t' dan niet ? soo neen : soo moet dan Theodoretus wat meer in dese teeckenen ghesien hebben als Partijc. Wat is dit ghetweest: het broodt ende wijn in haer selven ? die en moghen gheensing aenbeden werden. Wat dan ? het broodt ende wijn / voor soo veel als sy teeckenen sijn van t' lichaem / ende bloedt Christi ? Partijc, en sal my niet toestemmen/ dat het broodt / ende wijn/ oock niet dit opficht/ moghen aenbeden werden : Wat heest mer dan in de tyden Theodoreti, aenghebeden in t' H. Sacrament: het lichaem Christi, dat hoven in den hemel is? dat en seght Theodoretus niet/maer hy seght dat/ t' sijnen tyde/de teeckenen selve wierden aenghebeden: dit en kost niet anders gheschieden/ als om dat sy teeckenen waren van t' lichaem / ende bloedt Christi, t'ghene in den hemel is/oste t' ghene daer onder selve / wesentlyck / ende in substantie teghenwoordigh was: Het eerste en acht Partijc niet ghenoeghsaem om de teeckenen selve t'aenbidden: Ergo soo moet het nootsakelijck op aen komen op tweede ; soo heest dan Theodoretus niet alleen gheleert dat het lichaem / ende bloedt Christi wesentlyck teghenwoordigh waren in t' H. Sacrament / maer oock datter van het broodt/ ende wijn / nae de consecratie niet anders overghebleven was als de forme, ende figure, dat is/ de toeballigheden vande vorighe substantie: Ergo Theodoretus heest / met ons / ghesustineert de Transsubstantie.

Wat

Wat wille ick hier voorderg op discourenen
wp hebben de ronde bekentenis dieſ-aengaende
vande Chronick-schrijvers van Maeghdenburgh
Centuria 5. Cap. 4. daer sy eerſt bekennen/dat Chryſostomus de transubſtantiatie ſchijnt te beveſtighen
Daer naer: Het ſelue ſeggen sy / ſchijnt te ghevoelen
Theodoretus, met deſe woorden: De teecken van't lichaem, ende bloedt des Heeren ſijn andere voor de aenroepinghe des Priesters, maer nae de aenroepinghe ſijn ſy
verandert, ende andere.

Wederom Cap. 10. Theodoretus, ſegghen sy/
ſchrijft periſkeleuſelijck van't Nachtmal, namelijck dat
de teecken van't lichaem, ende bloedt des Heeren, nae
de aenroepinghe des Priesters verandert ſijn, en eene an-
dere ſake.

Verre van daer dan / dat Theodoretus, de Eutychianen over de leeringhe vande transubſtantiatie ſoude berispt hebben/ dat hy in teghendeel / ſoo blijkt uit ſyne voorgaende woordēn / ende de voorsyde openbare bekentenis vande Chro-
nickschrijver van Maeghdenburgh, de leere van-
de transubſtantiatie heeft gheſtinctert / ende be-
veſtiget teghen de Eutychianen, de welcke meyn-
den / dat/ghelyck het broodt / ende wijn in het H.
Sacrament nae de consecratie blijvende / maer
een naturen en haddeu / nochtans genoemt wier-
den het lichaem / ende bloedt Christi, al hoe wel sy
het lichaem / ende bloedt Christi inder daet niet eu
waren. Alsoo oock Christus maer een nature had-
de / al hoe wel hy gheſeydt wierdt een lichaem te
hebben / t'welck inder daet gheen lichaem en
was / maer alleen ſoo ghenoemt wiert. Dat
blijkt ſoo klaer als den middagh uit deſe hare
woordēn: Het verborghen teecken verandert ſijn vor-
ghe benaminghe, want t'en wort niet meer ghenoemt,
t'ghene het te voren ghenoemt wiert, maer t'wort het
lichaem ghenoemt: Soo moet men dan de Wærheydt,
Godt, ende niet het lichaem noemen.

Hier uit blijkt dat deſe ketterij gheen ander
veranderinghe en bekenden in't H. Sacrament/

als van benaminghe/ dat is/ soo onse Partije dock
mede leert/ dat t'ghene voor de consecratie wier
hoocht/ en wijn ghenoeamt/ nae de consecratie den
naem kreegh van't lichaem/ ende bloedt. Soo
dat dese ketterij niet met ons/ maer veel eer met
Partije in dit stuk over-een-quamen. Wie sal hier
nu D. Cabeljau kunnen ontschuldighen ofte van
eenen groben mislagh/ ofte van een openbare
ontrouwigheyt?

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterij der Ethnophrones.

D. Cabeljau, Pag. 565.

Ethnophrones wierdense ghenoeamt, ende van *Damascenus* onder het ghetal der keters gherenkent in *Catal. Heret.* die Christenen zijnde, de Heydensche manieren nae volgden. De Papisten meriteren desen naem in meest al htere ceremonien: Want op den klaren middagh ontsteken sy in haren Kercken wasse keerssen, en lampen, nae de wijse der Heydenen, t'welck *Laetantius* uytlacht lib. 6. Cap. 2. vraghende: *of men wel mach dencken, dat sy by haren sinnewijnen, die den autheur, ende ghever des lichts, het licht van keerssen, ende was voor een gave offeren?* daer van daen hebben sy haer Wij-water, haer rascl daghen, haer Proces-sien, haer Vaghevyer, en menichte van andere dinghen. *Siet Gerjen. Baronius &c.*

Catholijcke andt woorde.

De ceremonien der Heydenen zijn tweederley gheweest. De eerste Soorte, die uytter nature noch goet/noch quaet sijn/ ghelyck als is/ het ontsteken van een keersse &c. De tweede Soorte. Die uytter nature quaet sijn: Als sijn toover-konsten/waer-sigghen door het toedoen des duvels &c.

De

De questie nu is hier of Damascenus dese secte berispt / om dat sy eenighe Heydensche ceremonien aen namen/ die in haer eyghen selven noch goet/ noch quaet zyn / ofte wel soodanighe / die ofte upter nature quaet zyn/ ofte tot het selve eynde gheschieden/ met het welck de Heydenen/die selve hebben ghepleeght?

Lact ons hoozen wat Damascenus hier van seght. De Ethnophrones sept hy / approberen de Planeer-daghen, de Fortune, den bedwinghenden Noot, ofte Fatum, alle Astrologie, alle gissinghen, waersegghingen ende bespieden van t'inghewant der beesten, suyveringen, versoenighingen, lotten , het insien van wonderlijcke tecken, tooverijen , ende meer fabels van sulcken slach. Sy approberen sommige Feest-daghen der Heydensche Griecken, sy observeren, ende bemercken maenden, en jaren, en tijden.

Ist anders niet als dit? dat is immers wederom een slecht bescheerd : want Damascenus berispt hier dese Secte alleen over eenighe insettinghen der Heydenen / ofte die upter nature quaet zyn/ ofte die van dese Secte tot het selve eynde wierden ghepleeght / tot het welck de Heydenen de selve hadden ghebruypt: van den eersten slagh/ zyn/ Tooverijen, voorsegghingen uyt de planeten raekende het ghene den mensch moet overkomen , het bespieden van beesten , &c. van den tweeden slagh zyn/ Feest daghen der Heydenen, maenden, jaren &c. dit altemael tot noch toe raecht ons niet meer/ als den hemel de aerde raecht.

Maer D. Cabeljau beghint wederom / nae ghewoonte den verdzaepden Philosooph te spelen/ ende sijn redeninghe te maecken van een besonder tot een algemeen propositie/ en wilt hebben dat Damascenus alle de ceremonien / die den Heydenen ghebruypt hebben/ soude berispt hebben/ daer hy nochtans niet anders en berispt als dese voorgaende in't besonder/de welcke ofte upter hare nature / ende in haer eyghen selven quaet / ofte goddeloos zyn / ter oorsake van het quaet eynde

de tot het welck sy ghedaen warden. Mercht nu eeng de losheidt van D. Cabelsau: Hy wilt bewijzen/ dat wy in meest alle onse ceremonien (soo hy spreekt) over-een-komen niet de heidenen / en daerom ghelyck sonden zyn / aen dese ghemelde ketters:

Daer en tusschen/ hy stelt ons prectg vier ceremonien voor/ de welcke even vande Joden/ als sy noch oprechte gheloovighe waren / zyn ghepleeght gheweest/ als van ons.

Want voor eerst. dat de Joden hebben lichten/ ende lampen ontsteken/ oock hy klaren daghe in haren Tempel/ en Tabernakel naemelyck voor de Aetie des Heeren / blijcht. uit. Exodi 27. 20. Daer Godt seght tot Moyses: Ghy sult den kinderen Israels ghebieden, datse u brenghen reyne oile van olijven, op darmen gheduerghelyck de lampen ontsteken.

Item. Numeror. 8. 2. Sprecket tot Aaron, ende seght tot hem, als ghy de lampen aensteken sult, recht teghen over den kandelaer sullen de seyen lampen lichten.

Item. 2 Paralip. 4. 20. Oock maeckte Salomon de kandelaren met hage lampen van ghesloten gout, om die nae de wijsen te steken voor de Aenspraek-plaetse.

Item 1. Machab. 4. 50. Sy roockten op den Altaer, ende ontstaken de lampen op den kandelaer, ende sy gaven licht in den tempel.

Item Levini 6 13 Het vier sal ghedurghelyck op den Altaer brandende ghehouden worden, ten sal niet uytgebluscht worden.

Ten tweeden, dat de oprechte gheloovighe Goden / hebben haer Wij-water / ofte gheseghent water ghehadt / blijcht uit Numeror. Cap. 8. v. 6. 7. Neemt de Leviten uit het midden der kinderen Israels, ende reynichtse: Ende alius sult ghy hen doen om te reynighen: Sprengt op hun water der ontfondinghe. Watig (soo den Dordrechtschen Bijbel seght Num. 7.) water om yan londen te reynighen.

Item Numeror. 19. 20. Wie het water der suyveringe aentaeckt, die sal onreyn zyn tot den avont. Het water der tuyveringe en is op hem niet gesprengt, hy is onreyn &c. Ten

Ten derden. *We Joden hebben hare omme-gaanghen / ofte processien ghehadt. Wijcrt uyt lojse Cap. 6 ende 2. Samuel. Cap. 6. ende Nehemias cap. 12. &c.*

T'ghene D. Cabelsau voorders praet van Rasel-daghen, die tale en verstaet ic niet / en wriet niet wat hy niet dit woort wilt beteckenen / wat het Vaghevyer belaught / dat en hoocht tot de Ceremonien niet: die van dit stuk wil onderricht zyn / die lese mynu Tractaet, i' welcke ich dies-aende gemaect hebbe.

Wel aen dan / i' is seker (ende D. Cabelsau en kan't niet loochenen sonder de Schriftuure te berloochenen) dat de Joden hare lichtten / ende lampen helsben ghehadt inden Tempel / dat sy haer gheseghent ofte supverende water hebben ghehadt / dat sy hare omme-gaanghen / ende processien hebben ghehadt; waerom en seght dan D. Cabelsau niet liever (de wylle hy dese ceremonien in't besouder wilde voorstellen) dat wy de selve niet van de Heydenden hebben afgeleent / maer van de oprechte gheloovighe Joden?

Indien hy mij seght / dat het eben ongherijnt is van de Joden / die af te leenen / als van de Heydenden; dat en is hier de questie niet / want D. Cabelsau moest ons verghelijken by de Biblio-phrones die als ketters veroordeelt zyn / soo hy segt / om dat sy de Heydensche Ceremonien pleeghden; ende nu hebbe ick ghethoont / dat de Ceremonien die ons D. Cabelsau oyleghe als Heydensche / noch by de Joden sijn ghebruykt gheweest / volghens kan ick wetterlijck staende houden / dat wy de selve niet en hebben van de Heydenden / maer van de Joden / ende oversulck dat wy dies-aengaende niet en kunnen ghelyct zyn aen die / de welcke de Heydensche insertinghen volghden.

Indien hy mij segdt dat die ceremonien / een heel ander dinghen wraeg by de Joden / als by ons: Ich vraeghe waerom / hy sal mij antwoorden /

den/ ten eersten om dat sy van Godt selbe geboden waren/ ten tweeden om dat sy tot een ander epnde ghebruecke wierden.

Seer wel: Soo en isser dan gheene questie of dese actien in haer selven quaet zyn: maer de questie is/ of sy by ons quart zyn/ ende berispe-lyck/ om dat sy ons van Godt niet geboden en zyn/ ende om dat sy tot een ander epnde gheschie-ven/ als dat vande Joden was.

Wel aen: Ick vraeghe of Godt jet kan ghebie-
den/ t'ghene upter nature quaet is/ als sijn roo-
verijen/ ghtsinghen upt de Planeten/ als of wy
daer upt kosten versekert sijn van het toekomen-
de/ &c. Tis seker dat Godt soodanighe dinghen
niet en kan/ noch en maghgebieden/ want dat
strydt reghelrecht teghen syne goetheydt/ ende
goddelsche voorsichtighedt. Wolscht dan dat het
ontsteken van lichten/ en lampen/ het ghebrueck
van't supverende water/ ende de ommeghanghen
enckelhert in haer selven niet quaet en zyn/
ghemerckt dat Godt de selve aen de Joden ghe-
boden heeft.

Vraeghe voorderg: of dese dinghen in haer ep-
ghen selven goet waren erste Godt gheboden
hadde/ ofte niet: soo jaec: soo is het dan in sijn ep-
ghen selven goet/ lichten t'ontsteken/ gheseghent
water te ghebruecken/ ommegaen in processien/
hoe kan het dan by ons quaet zyn: soo niet: soo
zyn dan dese voorsydde actien in haer selven noch
goet/ noch quaet/ maer onbeschepden/ ofte indif-
ferent: Sy en zyn niet quaet in haer selven/ an-
dersins Godt en soudese niet moghen ghebieden
hebben: sy en zyn oock niet goet in haer selven/
andersins/ soo dichtwils als semant een keersse
sou ontsteken/ ofte sich wassen met water/ dat
soude in sijn epghen selven een goet werck zyn/
t'welck ongherijnt is/ ende stryndende teghen het
ghevoelen van alle gheleerde. Soo moet het dan
ten lesten op aankomen (soo wy boken in andere
materie upt Augustino ghessen hebben) op't epnde
of-

ooste ooghmerck tot het welcke dese vinghen ghe-
daen wozden / om te sien of sy goet / ooste quaet
zijn.

Laet ons nu nemen (de wijle het D. Cabelsau soo
wilt hebben) dat wy dese ceremonien vande
Heydenen afgheleent hebben: Ick segghe dat sy
by de Heydenen quaet waren / om dat sy tot een
quaet epnde ghrpleeght wierden/maer dat sy by
ons goet zijn / om dat sy tot een goet epnde ghe-
brycht werden.

Ick nemie tot gherupghenis van dit/ eerst, den
H. Augustinum, Boven, die het derven van bleesch
ende wijn / in de Manicheen berispt / alleen om dat
sy dit deden tot een quaet epnde: Het selbe werck
nochtans voor lof-weerdigh hout indien het ghe-
daen werde tot een goet epnde.

Ten tweeden, den H. Hieronymus teghen Vigilan-
tium, die nameijck het ontsteken van heerssen/
daer wy hier van handelen/by de Heydenen voor
quaet hout / om dat het voor de afgoden ghe-
schiedde: Maer by de Christen voor goet / om
dat het ghedaen wiert voor de Martelaerg:
Daer heft ghy het ontsteken van heerssen/quaet,
ende goet: quaet. als het tot een quaet epnde ghe-
daen wert: goet, als het niet een goet epnde ghe-
schiedt.

Dan't selbe ghevoelen niet dese twee tresseljke
Oudt-baders Augustino, ende Hieronymo, sijn
Ioannes Gerlo, ende de Cardinael Baronius op die
selbe plaetsen/ die ghy citeert.

De eerste seydt: De Kercke heeft vele ghewoonten
der Heydenen verandert, de selve niet gantschelijc wegh-
nemende, maer de meyninghen der gheloovighe, on-
trent soodanighe ghewoonten, stierende tot een goet
EYNDE.

Item op't leste van sijn Capittel: Soo ghebeurt
het dat de meyninghe recht ghemaect wesende, vele din-
ghen godsdienstig zijn, die anders supersticie souden
wesen.

Hoozt nu Baronium: T'schijnt daer nae, seydt sy/
me

met voor-rädt inghebracht te wesen, dat, 'tghene diensten waren van heydensche superstitionen, de selve door den waren Gods dienst gheheylicht wesende, souden besteedt worden tot dienst vande ware Religie.

Dit alles sluyte ict wederom met de klare Woorden van Augustinus Lib. 20. contra Faust. Manich. cap. 23. Faustus seght, seydt hy/ dat wy niets verandert hebben vande ghewoonten der Heydenen; hy en weet niet wat hy seydt: al-hoe wel het ghebruyck van sommighe dinghen, in ons schijnt ghelyck te zijn mer de Heydenen, ghelyck als van eten, drincken, kleederen, huyzen, &c. nochtans anders ghebruyckt hy die dinghen, die haerder ghebruyck stiert tot een ander eynde: want ghelyck ghy-lieden dit al te mael stiert tot een ander eynde, te weten, van u. dwalinghe, ende ydelheydt: Alsoo wy mede, ende in dese, ende in andere dinghen, (die wy nemen) en leven niet ghelyck als de Heydenen, om dat wy dien niet en stieren tot 'tselve eynde, maer tot het eynde van 't wettelijck, ende goddelijck gheboet, dat is, de liefde voortkomende uyt een suyver herte, &c.

Wat ghelykenisse nu tusschen ons / ende de Ethnophrones? De Heydensche ghewoonten / die dese ferre behielt/ waren soodanigh / soo wþ ho-ven ghessien hebben/ dat sy dooz gheen goet eynde, oft meyninghe/en kosten goet ghemaeckt wo-
den/want sy waren upter nature/ ende upter haer selven quaerd: Ghelyckerwÿs dan/ dat den haet teghen Godt/lasteringhen teghen Godt/ onghe-
loobigheydt/ leughentale/ ende meer dierghelyc-
ke/ om dat sy upter nature quaerd zÿn / uopt en kommen goet ghemaeckt woorden/oock niet dooz dypsent goede meyninghen / alsoo oock niet de insettinghen/ oft ceremonien/die de Ethnophrones pleeghden. Maer de ceremonien/die wþ/bolgeng het segghen van D. Cabeljau, souden afgheleent hebben vande Heydenen/ als ontsieken van lich-
ten hy klaren daghe / gaen in processien/ &c. en zÿn in haer eyghen selven noch goet / noch quad / maer onbeschryden tot het een oft het ander / nae abvenant dat de meyninghe / oft het eynde

Vande Ketterije der Ethnophrones. 205
epnde is van de ghene die se pleghen / al hoe wel
sy dan by de Heydenen (soo Hieronymus , Gerson,
ende Baronius wel bemercken) quaedt zyn ghe-
weest / om dat sy tot een quaet EYNDE gheschiede-
den / te weten / ter eer en vande dyppele ende af-
goden / sy zyn nochtans by ons goet / om dat sy
tot een goet EYNDE ghedaen worden / te weten /
ter eer en Godis .

D. Cabeljau sal misschien segghen / dit pretert
kosten de Ethnophrones oock voorwenden .

Iek hebbe nu gherhoont dat neen / want oft
sy dypsentmael hadden gheseydt : Wy doen't ter
eer en Godis : Ten kost niet ghelden / om dat de
Heydensche ceremonien / oft insettinghen / die sy
ghebrueckten / foodantigh waren / dat sy oock
door dypsent goede meyninghen / niet en kosten
goet ghemaect worden / naedien sy uiter na-
turen quaedt waren .

Oft indien my D. Cabeljau seght / dat onse mede
tot gheen goet epnde en gheschieden . Sy en kan
my niet loochenen / oft sy worden by ons tot
gheen ander epnde ghedaen als ter eer en Godis :
Want of sy misschien sepde / sy gheschieden ter
eer en van eenen Broodi-Godi / versierde Heyde-
ghen / oft Meliquen / oft dierghelycke lasseringhe ;
't blijft even wel dat onse meyninghe goet is /
Want of Partie , by exempel / ghelegist / dat het
maer eenen Broodi Godi en is / Et . haer gheloo-
be en kan even wel niet beletten / dat onse mey-
ninghe goedi is / dewylle wy vastelijck gheloo-
ben / dat het gheenen Broodi Godi en is / Et . en
alsoo blijven onse ceremonien / die wy sonden af-
gheleent hebben vande Heydenen / goet / ende
los-weerdigh .

Hier mede valt samen in dypghen / het gherups-
ghenisse van Lactantius , 'twelekt D. Cabeljau heeft
inghebracht tot sijn voordeel / om te berhoonen /
dat het superstition / ende quaedt is / lichken ende
wasse keertsten t'ontsteken by claren daghe : d'ep-
ghen woordien banden voortvoerden Lactantius
sullen

sullen sijn bedzogh in't licht brenghen. Soo sprechت hp:

De Heydenen slachten vette offerhanden voor Godt, als oft hy hongherigh ware: Sy schencken hem wijn, als of hy dorstigh ware: sy ontsteken hem lichten, als of hy in't duyster ware. Indien sy de sonne Willen aenschouwen, sy sullen sien, dat Godt hare lichten niet van doen heeft, die soo een schoon, ende claeblinckende licht heeft gregheven, tot het ghebruyck van den mensche. Is hy dan wel voor wijs te houden, die den Authur, ende ghever des lichts, het licht van wasse keerssen offert tot ghiste?

Wat apparentie is hier / om ons niet dit ghetuighenis/aengaende ontsteken van onse lichten/re bestrijden? Seght Lactantius niet openlyck/ dat de Heydenen lichten ontstaken voor Godt/ om dat sy meyniden/dat hy in't duyster sat? Seght hp niet clae/ dat sy dit deden / meynende dat Godt lichten van doen hadde om te sien + dien volgheng dat sy lichten ontstaken tot dien cynde/om dat sy Godt souden verlichten / sijne duysterhessen / oft bluidicheydt verdragen: dat is 'ghene Lactantius in haer berispt / niet het enckel ontsteken van keerssen/(oft andersins soude hp de oprechte gheleovighe Joden mede moeten hebben berispen) maer hare meyninghe / niet de welcke sy de selve lichten ontstaken. Moet en hebben wp soo een ongherijnde / ende onnatuerlycke meyninghe ghehad / Ergo het ontsteken van onse keerssen/ en wordt gheeuwing van Lactantius berispt; ende D. Cabeljau blijft overtuught van bedzogh/om dat hp de woorden van Lactantius soo jammerlyck heeft verkozt/ende gheraeghact.

- AEN-

AEN-MERCKINGHE

Op de Ketterije der Judaizanten.

D, Cabeljau pag. 565.

Het is Judaizeren in het oordeel van't sesde algemeyn Concilie van Constantinopelen *Canone 82.* Christum uyt te beelden door een lam, ende het wordt de Christenen verboden, soodanighe Joodische figuren, ende schaduwen onder haer te behouden. Nochtans wat isser kostelijcker teghenwoordigh in't Pausdom, dan een wafse Lamtje, een *Agnus Dei*, insonderheydt, 'twelck de Paus gheseghent heeft?

Catholijcke Andtwoorde.

Hoo wanneer D. Cabeljau dit hooznoemde Concilie van Constantinopelen, teghen ons wilde inbrenghen/soo behoozde hy te vozen ondersocht te hebben / oft dat hooznoemde Concilie oock van onse Voorouders voor goedt / ende wettigh is ghehouden gheweest ; want indien het soodanigh isser en is/ soo en kan't ons in't minste niet verren / naebien het gheene auctoriteyt en heeft.

Laet ons dan hoozen voor hoedanigh dit Concilie/ op die tijden selve dat het ghehouden is gheweest/ende uaderhandt/is herkent gheweest.

Ten eersten, den Eerw. Beda *De sex etatibus*, die ontrent die tijden gheleest heeft / gherupgft / dat men doorgaeng dat selve Concilie den naem gaf van Synodus erratica, dat is/ het dolende, oft dwalende Concilie.

Ten tweeden, ghetuunght Anastasius Bibliothecarius, dat den Kepfer Justinianus door de Griecken opghemaeckt wessende / de Canones van dit Concilie/ ghe-

ghesonden heeft tot den Paus Sergius, op dat hy de selve soude approberen: Maer dat desen Paus heeft ghesepot: Dat hy liever soud sterven, als die nieuwe dwalinghen toe stemmen, waer op hy oock de selve verworpen heeft.

Ten derden, ghetuigd Paulus Diaconus *Ltb. 6. de gestis Longobardorum cap. 11.* ende den *Eerw. Beda in Institutiano*. Dat den selven Kepser tot den selven Paus sijnen ghesandt met name Zacharias ghesonden heeft / op dat hy den Paus soude henghen nae Constantinopelen, om hem te dwinghen tot de approbatie van't voorsepde Concilie: Doch is desen aenzaghe door den besonderen bystandt Godts belet gheweest.

Ten vierden, ghetuigd den voornoemden Anastasius, dat de Griecken niet gherust wesenende / de approbatie van't selve Concilie / dooz' t toedoen vanden ghemelden Kepser / hebben willen utsperren by de Pausen/ Joannes VII. ende Constantinus, maer te vergheest.

Ten vijfden, seght den selven Auteur / dat niet alleen de Roomsche Kerke dit Concilie verworpen heeft: maer doch de voornaemste Griecken selue; als namelijck de drie Patriarchen vande oudste Staelen van't Oosten / van Alexandrië, Antiochen, ende Jerusalem, de welcke de decreten van dit Concilie nopt en hebben willen aenbeeven.

Ich heb inde weldat de Pausen Gregorius II. ende Hadrianus, een van dese Canones, namelijck die hier van D. Cabeljau wort geciteert / tot haer voordeel genomen hebben/ om te beweiten de beelden Christi, van welcken in dien voorsepden Canou gheseyt wordt/ dat sy onder een ander ghedaente/ namelijck van een mensch wel moghen ghemaeckt worden: maer sy hebben dit ghedaen teghen de Griecke heeldr-stouwers / om haer te dooden niet haer eyghen sweert/ soo als ich oock menighmael in mijne schriften / tot mijnen voordeel neue de eyghen hemerckinghen vanden Dor.

Dordrechtschen Bijbel. Soo heeft naeve ghebaen den Apostel Paulus, waanneer hy de heydenen niet de ghetuughenissen van hare eyghen Schryveren bestreden heeft. Dat noemt-men in de scholen: Argumentum ad hominem.

Hiermede van valt gantschelyck in dunghen/ de ghelykeunisse die D Cabeljau stelt tuschen ong ende de Judaizanten, ghemerckt dat sy alleen ghes bouwt wordt op een fondament/ 't welck niet alleen vande Roomische / maer oock vande Grieken selve / wordt om verre ghesstooten/ ende verwozen.

Eypndelyck / wat de ketterije der Pelagianen heilanght / daer van D Cabeljau ghelywach maect pag. 566. Van dese is un onlanghs / den tydt van meer als sestien jaren / soo veel ghedisputeert/ ende gheschreven ghewreest / dat het verlozen arvendt soude wesen/ het selve hier wederom te herhalen/ 't welck niet gheschieden en kan / sonder een groot boeck / deghalben sende ick D Cabeljau tot de schriften van Petavius, Anatus, Martinon, Des Champs, ende andere.

Hier mede sluyende de ketterijen / de welche ong D Cabeljau versierdelyck/ ende bedrieghelyck heeft te laste gheleydt.

Hier ben ick ten lesten ghekommen / Domine Cabeljau, tot het eynde van alle de vugligheden/ niet de welche ghy ten onrechte / de H. Roomische Kercke heft willen bekladden / ende besmeuren. Ick hebbe dit in't langh/ ende heedeit willen upvoeren/ ende D E. niet een woordcken schuldigh blijven / op dat de heele wereld sond' moghen sien voor de oogh / het groot onghelyck dat ghy heft: Andersins ick kost niet dyp woorden alle nye beschuldighen om verre stooten/ segghende alleen / soo als D E. doet in sijn Cacholijcke Wachheydt pag. 557. Ick en kan niet mercken dat de Oudt-baders / die ghy tot u voordeel ghenomen heft / alle de voorgaende secten / in die

¶ stukken/

stucken/ die ghy ons oplegght / veroordeelt heb-
ben als kerters/ sy verhalen alleen historischer
wpse wat sy leerden / sonder veel oordeels daer
van te gheven.

Souden hier mede niet alle nye bewijzen
t'sesseng in dugghen ghevalen hebben? Doch
de wylc ich soodanighe een andtwoorde in D.E.
voor ongherijmt houde/soo en kost tek de selve in
my niet proberen.

HET

H E T
T V V E E D E
D E E L.

H E T I I. D E E L.

Raeckende eenige Superstition.

I. AEN-MERCKINGHE

Op den brief vanden *H.Hieronymus*
teghen *Vigilantium*:

Aengaende het ontsteken van keersten
by claren daghe, namentlijck voor de
Reliquien der Martelaren.

Ik en kan my nter ghensegh ver-
wonderen/hoe D. Cabeljau seght/dat
ick in myn *Staelijc* het soo grof make
met schelden, en lasteren, dat ick my-sel-
ve daer over schame.

D. Cabeljau, indien't hemi helsteft hadde / soude
my moetn die scheldinghen / ende lasteringhen
in't besonder aen-wisen hebben. Want indien hy
dit voorz scheldinghe neemt/ dat ick segghe : 'Tis
valsch, oft 'tis teghen de vvaerheyde ; soo thoont hy
dat hy nopt gheweest is in publijcke disputen der
scholen/ daer doch de beste vrienden / malckande-
ren soo aenspreken disputerens-ghewijse/sonder
dat opt verstandigh man/ dit opneemt als schel-
dinghe/oft lasteringe. Wijser is gheweest D. Joannes Schuler, Predicant tot Breda, de welcke sooda-
nighe manieren van spreken (soo als hy my
schrifft in eenen bryef / ghedateert den 29. Augusti)
laet doorgaen als ghebruyckelijck in disputationen: Waer
tu hy huppen twijf sel thoont / ende sijn verstandt/
ende sijne oprechtigheyt.

¶ 3

Ick

Ich bekenne dat ick gheseydt hebbē / dat ick
de palen van mijne ghewoonlyke sachtmoedigheydt vvas
een vve, high te buyten ghegaen, doch niet ter oorsake
van eenighe schelatinghen/ost lasteringhen/maer
alleen ter oorsake van eenighe hefisgher manie-
re van spreken/de welcke (soo D. Cabeljau kan we-
ten) wel kan ghebruycket worden / sonder schel-
dinghen/ost lasteringhen. Immers D. Cabeljau,
ende de gheheele Gheneypē van Hollandt, magh
byn alle mijne schriften lesen/ die ick tot noch toe
hebbe laten in druck gaen; ende versekere haer/
dat sy niet eene enckle scheldinghe / ost lasterin-
ghesal binden.

Laet ons hōmen tot de salte selve: om ordent-
lyk voort te gaen/soo moeten wy eerst de questie
stellen in haren staet.

Voor eerst dan/ is de questie / of men ten tijde
Hieronymi, voor de Reliquien der Martelaren/
heest wasse keerssen ontfstekken by claren daghe.

Ten tweeden is de questie/ost Hieronymus dit ontf-
steken van wasse keerssen/ heeft ghehouden als
een botigheyt/ost wel/ gheseydt / dat het selve
moest aenveert worden / om dat het ghedaen
wierdt voer de Martelaren.

Ich hebbē in mijn Staetje ghethoont/ dat Hiero-
nymus het eerste heeft toeghestemt / het tweede
voor goedt ghehouden.

D. Cabeljau in het Tweede Deel van syn Memory-
boeck, in't Aenhangsel vanden sevenden Antijckel,
loochent het alle heyde. Laet ons hoozen op wat
fondament.

Voor eerst, seght D. Cabeljau pag. 600. dat Hieronymus
seydt: Wy en ontfsteken gheen wasse keerssen by het
clae licht, gelyk als ghy te vergheeft lastert. Maer op
dat wy met dese verguickinghe de duysternissen des
nachts, moghen temperen; ende op dat wy by het licht
souden moghen waken, om niet als blinde met u te slapen
inde duysternisse.

Ich neeme dese woorden van Hieronymus seer
gherieken aen: maer niet de glosse / die D. Cabeljau
daer

daer op maeckt / ende is dese : Hier hebt ghy voor eerst eene ronde bekentenis van *Hieronymus*, dat het gheen ghebruyck en was in de kercke, by den claren dage wasse keerssen t'ontsteken, maer alleen by nacht, ende met dat ooghmerck, om de donckerheydt des nachts te verminderen, ende om by het licht te bequamer te konnen waecken.

D. Cabeljau neemt het naemlijck op dese woorden : Wy en ontsteken gheen wasse keerssen by claren daghe. *Daer-en-tusschen t'moet aenkommen op de volghende woorden* : Ghelyck als ghy te vergheefs lastert. Hier moet het ghelden : Want dese leste woorden thoonen / dat *Hieronymus* niet en wilde loochenen absolut het ghebruyck van wasse keerssen by claren daghe / maer alleen de maniere op de welche *Vigilantius* sich tubeelde / dat het ghepleeght wierdt: waer't saken dat *Hieronymus* hadde ghesepdt : Wy en ontsteken gheen wasse keerssen by claren daghe, sonder meer / dan was de sake claret : Maer als hy daer by voeght : Ghelyck als ghy lastert; soo heefi hy ons materie ghegeven om t'ondersoecken waerin dat dese lasteringhe van *Vigilantius* bestondt, oft in het optijghen van een ghebruyck t'welck metter daet niet en was/ oft wel in de maniere/ die hy verkeerde lijk op naam laet ons sien.

Sonder hier eenighe glossen te maecken / laet ons en dese woorden van *Hieronymus*, ende de voorgaende/ende de volgende van synen discours enckelhick opwegen / ende by malekanderen knoopen : op dat alle ghesondi verstandt maghsien/ dat *Hieronymus* de daet selve/ van't ontsteken van wasse keerssen by claren daghe / niet en loochent : Maer alleenlyck teghenstrydt de reden/ om de welche *Vigilantius* lasterde / dat de keerssen ontsteken wierden.

Hoozt eerst de opworpintge van *Vigilantius*, daer nae de antwoorde van *Hieronymus*.

Vigilantius seyde : Wy sien dat bykans de ghewoonten der Heydenen, onder pretext van godts. diecastigheydt

in de kerken zijn ghevoert, de wijle men by claren da-
ghe menigte van keerssen ontsteeckt? over al waer een
een weynigh stof, ende asschen in een casken, ende koste-
lijck kleedt vwordt bewaert.

Ich vraghe/ oft dit waer was/ oft niet. Was
het waer? soo was het dan de ghewoonte / ten
tijde Hieronymi, van de recht sinnighe kerche me-
nigte van keerssen t'ontsteken by claren daghe, ende dat
hoor de Reliquien der Martelaren / want Vig-
lantius voeghier by / dat men dit sagh gheschie-
den / waer eenigh stof / oft asschen der Martela-
ren bewaert wierdt. Was het niet waer? Hoe en
heest dan Hieronymus sich niet euckelijck heroe-
pen op de heele gheuepute/ om Vigilantium t'other-
tupghen van valschede/ en niet anders ghesepdt/
als nye valschede blijckt hoor d'oogh / dat w^p
sulcks niet en doen: wat dwaeschede niet met rede-
nen / en argumenten te gaen wederlegghen / een
sake die al de wereld kost sien hoor de oogh/ dat
sy valschede was / indien men in die tijden gheen
wasse keerssen en onstack hoor de Reliquien?
Wat nooddt de opwoezinghe te beantwoorden/ soo
als Hieronymus doet? segghende hter teghen:

Iek en ontkenne niet, dat vvy allegaer, die in Christum
ghelooven van de dvalinghe der Afgoden ghecomen
zijn: vwant vvy en vworden gheene Christen en ghebornen,
maer herboren, om dat vvy certijds de Afgoden hebben
ghedient, mogen vvy Godt nu niet met gelijcke eere sien
achtervolgh vworden, met de vvelcke de Afgoden zijn
ghe-eert gheveest? het ontsteken van keerssen by de
Heydenen gheschiedde voor de Afgoden, daerom moet
het vveloeckt vworden; het ontsteken van keerssen by de
Christenen, gheschiedt voor de Martelaren; en daerom
moet het aenghenomen vworden.

Ig dit niet met klare woorden toestemmen/
de daet selfe/ban't ontsteken der keerssen by kla-
ren daghe / ende dat hoor de Reliquien der Mar-
telaren? Wat is dit dan ghesepdt: Het ontsteken
der keerssen gheschiedt? ig dat niet te segghen / dat-
men keerssen onstack? Het gheschiedt voor de Mar-
telaren,

telaren, **is** dat niet toegestemt / dat-men keerssen ontstak voor de Reliquien : Het gheschiedt by de Christenen. Hieronymus en seght niet by sommighe/ maer hy spreekt in't ghemeyn / **is** dat niet bekennen dat het een ghemeyn ghebruyck was? derhalven segdt hy / al-hoe wel het een' heylensche ghewoonte **is** / te weien / by claren daghe lichtren t'ontsteken ; het en **is** daerom niet te verwerpen by de Christenen / **is** dit niet openlyck segghen en bekennen / dat-men 'tsynen tyde / dooz een ghemeyn ghebruyck van de Christenen / wasse keerssen ontstak by claren daghe voor de Reliquien der Martelaren?

Doorderg: hoe seght hy daer naer aen *Vigilantius* : Gaet vry in de Kercke der martelaren, ghy en sult daer niet verbrandt werden, door de wasse keerssen der Martelaren, die u niet en behaghen, maer door onsichtbare vlammen.

Item Ep. 1. advers. *Vigilant.* Sijn dan de wasse keerssen, die voor de graven der Martelaren worden ontsteken, teekenen van afgoderij? **is** dit niet openlyck bekennen de ghewoonte van wasse keerssen t'ontsteken? ende segghen dat het gheene afgoderij en **is** / soo nochtang onse Partije niet Vigilantius wilt hebben?

W'hebben dan de ronde bekentenis Hieronymi op d'r verschepde plaatzen/ aengaende de daet selve ; laet ons nu sien / wat de maniere belangt.

De tweede oplwozinghe van Vigilantius was/ aengaende het ontsteken van keerssen / dat de Christenen dit beden/ om de Martelaren licht te gheven / oft om de selve te verlichten : Want hy segde spotg-ghewijse : Een schoon eer gheven soodaniche menschen aen de aldersaligste Martelaren, als sy meynen, dat de selve door slechte keerskens connen verlicht worden, de welcke het lam, dat in't midden des throons is, met den vollen luyster sijnder Majesteyt verlicht,

Hier op seght Hieronymus, Dat lastet ghy Vigilant;

¶ 5

want

want wy en ontflecken de keerssen by claren daghe niet,
soo als ghy seght, te weten/ om die te verlichten/ oft
licht te gheven. Hier moet het op aen komen/ op
die woorden: GHELYCK GHY LASTERT.

Wat seght Hieronymus? loochent hy het ontflecken
van keerssen by claren daghe voor de Martelaren: hoe seght hy dan open-
lyck / dat het selve hy de Christenen moet aenghe-
nommen worden? hoe seght hy teghen Vigilantius: Gaet inde kercken: De keerssen die daer
branden / ende u niet en behaghen / en sullen u
gheen leedt doen: wederom / De keerssen die
voor de graben der Martelaren worden ontflecken/
en sijn gheen afgoderije. Hoe verstaet ghy
die woorden? heest dan Hieronymus in den selven
brieft/ende in wegniche linnen/sich soo vergheten/
dat hy sijn eghen selven heest teghensproken?
wederom: hoe heest hy de opworpings Vigilantij
wederleyd, ende niet enckelijck ghesepdt: 'Tis
valsch, de heele gheimeente / ende alle de kercken
ghetupghen contrarie?

Wat heest dan Hieronymus in Vigilantio berispt/
ende voor lasseringhe ghehouden? de sacke is/
uit sijn eghen woorden/ soo klaer als den mld-
dag.

Vooreist, heest hy Vigilantium berispt / om dat
hy dit ontflecken van keerssen voor quaet hielt
(soo als Parise nu oock doet) om dat het af-gbe-
leent was van de Heypdenen.

Hier op seght Hieronymus, ghenomen het af-
ghelcent ware van de Heypdenen t'en is daerom
niet quaet hy de Christenen / maer het moet aenghe-
nommen worden, om dat het gheschiedt voor de Martela-
ren.

Tentweeden berispt hy Vigilantium, om dat hy
sepde dat het een gheueen oghmerck was hy
de Christenen keerssen t'ontflecken/ om daer mede
aen de Martelaren licht te gheven.

Wat is onwarrachtigh/ seght Hieronymus, Wp
en ontflecken gheen keerssen op die maniere als
ghy

ghy seght / wy en doent niet om de martelaers
licht te gheven/ maer om de Martelaren te eeren , ende
dat de eere der dienaren souden vallen op den Heer.

De lasteringhe van Vigilantius en kan niet vals-
le op de daer selve/ want die stemt Hieronymus toe/
sae approueertse tot dyptmael toe; soo moet sy dan
nootsakelijck hier op vallen/ dat Vigilantius seyde
dat de keerssen wierden ontsteken / om de Mar-
telaers e verlichten : Dit was valsche : Doch
seght Hieronymus; sijnder misschien sommiche die
om soo een reden de keerssen ontsteken/ t'is een
onwertenthepdt.

Hier en kan ik nu niet begrijpen : Hoe D. Ca-
beljau durft segghen ; dat *Hieronymus* gheen ghewach
en maeckt van de reden , waerom het soude gheschie-
den :

Ig dit gheen ghewach maecken van de reden;
als hy seght : Wy en ontsteken gheen keerssen , ghe-
lijk als hy lastert waer op sien dese woorden (Ghe-
lijck als ghy lastert) ten sy op't ghene Vigilantius hadde
gheseydt : dat de Christenen de Martelaren
met t'ontsteken van keerssen wilden verlichten?
Ten is niet alsoo/ seght Hieronymus, wy en doen't
om die reden niet. Ig dit gheen ghewach mae-
ken vande reden?

Neen / seght D. Cabeljau , want *Hieronymus* neemt
het op, als een lasteringhe van *Vigilantius*, dat hy de ghe-
meene Kercke daer mede wilde beswaren , even als of dit
een ghemeen werck was.

Eensdeels is dit waer / eensdeels niet : Het 'tig
waer / want Hieronymus hout dit voor lasteringhe
/ te segghen / dat het een ghemeen werck
was/ keerssen/ t'ontsteken / om de Martelaers
licht te gheven. Ten is niet waer / om dat het
Hieronymus voor gheen lasteringh en hout / te
segghen / dat het een ghemeen werck was keers-
sen t'ontsteken / onaenghesien het ooghmerck/
het leste stemt hy toe/ maect niet het eerste.

Ten anderden , hoe komt het te propooste t'ghene
hy daer naer seght : In alle Kercken vanden Oosten,
seydt

seyde hy, als men het Euangeli moet lesen, worden lichten ontsteken, als de sonne nu schijnt?

Wat is dit gheseydt: ofte hoe komt dit hier te propooste: Men ontsteeckt keerssen oock sonder Reliquien? dat is / ghy seght / Vigilanti, dat wop keerssen ontsteken voor de Reliquien / om de Martelaers te verhichten; ick segghe dat dit onwaerachtig is; want oock sonder Reliquien wort dit ghedaen/ soo ist dan een teeken/ dat wop dat ooghmerck niet en hebben / in't ontsteken van keerssen by klaren daghe/ het ghene ghy ons opleght.

Somma, Hieronymus steint de daet selve toe van t'ontsteken van keerssen by klaren daghe / niet alleen voor de Reliquien der Heilighen / maar oock als men t'Euangelie moet lesen: Van t'eerste segt hy/ T'MOET AENGHENOMEN WERDEN, om dat het voor de Martelaers ghedaen wort: Van tweede seydt hy: In alle Kercken vanden Oosten, worden lichten ontsteken by klaren daghe, als men t'Euangelie moet lesen.

Wat kan D. Cabel au segghen teghen dese soo klare woorden: laet ons hoorzen.

Ten eersten sept hy: T'is niet de handen te tasten dat Hieronymus de actie selve, het ontsteken van wasse keerssen, op den claren middagh loochent.

Ende ick segghe dat hy moet sonder ghevoelen sijn / die niet de handen niet en tast / dat Hieronymus tot viermael toe het ontsteken van wasse keerssen by klaren daghe / ende voor de Reliquien/ ende sonder Reliquien / ende als een gheueen ghehuuyck toessent.

Doch lateu ons hoorzen D. Cabeljan, hoe ghy uw segghen voorder iracht te probezen.

Ghy seght/ dat Hieronymus soude segghen / dat men t'shijn tijde/ dit alleen dede by nacht.

Waer seght Hieronymus dat? ofte waer uyt bewijst ghy my dit?

Ghy sondeert u op dese woorden Hieronymus; daer ghy seght/ dat sy de keerssen ontstaken, om de donekerheydt

heydt des nachts te verminderen, ende om by het licht te bequamer te kunnen waecken, ende het selve noemt een vertrouwinghe teghen de duysternissen des nachts, om die daer mede te temperen.

Ich hebbe u in mijn Staeltje ghethoont Pag. 33. 34. &c. dat dese woorden van Hieronymo worden ghesepdt niet soo sy luppen/ maer in eenen gheestelijcken sin.

Hier teghen seght ghy : Wy en sien gheen kracht van reden, waerom men in desen van den eenvoudighen letterlijcken sin, die ghemackelijck vloeyt, soude afwijcken, ende aen nemen een verre ghesochte allegorische sin die maer blootelijck is versiert.

Wel aen : Hebt ghy dit niet kunnen sien / so sal ick u dan noch meerder aenwijsinghe doen/ ende thoonen dat dese sin niet versiert is / maer wel ghefoudeert.

Ghy en kont my niet ontkennen/oste het ontsteken van keerssen by klaren daghe in alle de kercken vanden Oosten / hadde syne gheestelijcke beduydenisse.

Seght my nu / hoe dit ontsteken van keerssen in den Oosten/ hier te propooste komt/ met de beduydenisse daer by ghevoeght; indien Hieronymus niet en heeft mede willen eenige gheestelijcke beduydenisse gheven / van het ontsteken der keerssen voor de Reliquien : niet anders hier mede te kennen ghebende ; als / ghelyck men den heelen Oosten deur wasse keerssen ontsteeckt by klaren daghe / niet om de Martelaerg te verlichten/ maer om jet gheestelijcks daer dooz te beteekenen ; alsoo ontsteken wop wasse keerssen / niet om de Martelaren daer mede te verlichten/ ghelyck ghy lastert / maer om daer mede jet gheestelijcks oock te beteekenen.

Oste indien dat soo niet en is / gheeft my dan licht/ ende knoopt dit discours / van Hieronymus by malckanderen / ende thoont my hoe't exemplpel vanden Oosten hier te pas komt.

Ten anderen seght Hieronymus niet / dat sy keerssen ont-

ontstaken, om dat sy souden waecken by't licht, op dat sy met Vigilantius, blindt weseende met hem niet en souden slapen in duysternissen.

Hier gheest Hieronymus principalijck dyp rebe-
nen waerom datmen keerssen ontstak t'syne
tijde.

De eerste: om niet Vigilantius niet te slapen.

De tweede: om niet hem niet blind te zjiu.

De derde: om niet hem niet te sitten in duysternis-
sen.

Wilt ghp nu sien / dat dit alte mael / niet lic-
haemelijck / maer gheestelijcker wyse moet ver-
staen wordene

Ten eersten: Ghp moet my bekennen / dat Hiero-
nymus, tot hys of seg mael toe / een Vigilantius den
naem gheest van Dormitarius, dat is te segghen/
den slaependen, of slaeperachtighen: Wat reden? om
sijn lichaemelijck slaepen? in gheender maute-
ren. Waerom dan? om sijn dwaelinghen. Hier
op seght Hieronymus: op dat wy niet en souden SLA-
PEN, te weten/ in dwaelinghen.

Ten tweeden, ghp moet my bekennen / dat hy
hem hier noemt eenen blinden: Wag Vigilantius lic-
haemelijck blindt? neen hy. Waerom dan hem
blindt ghenoumt? huyten twijfel/ om sijn blindt-
heyt des verstandgs / ende sijn dolinghen. Hier
op seght Hieronymus: op dat wy niet en niet BLINT
sijn/ te weten/ dooz ketterij.

Ten derden, ghp moet my bekennen / dat Hiero-
nymus van hem seght / dat hy in duysternissen
sleecht:

Hier op seght Hieronymus, op dat wy niet en
sitten in duysternissen, te weten van dwaelinghen/
van lasteringhen/ van ketterijen/ &c.

Is hier de minste schijn / om dat te verstaen
van lichaemelijcke duysternissen? Hy moet in
groote duysternissen self steken/ die dit lichaeme-
lijck verstaet:

Ergo dan als den H. Hieronymus, den ketter Vi-
gilantius noemt/ den slaependen, den blinden, sittende
in

in duysternissen ; hy verstaet dit altemael gheestelijck voor so veel aenginck / sijn dwaelinghen/ lasteringhen/ en ketterijen.

Doorders dan/ wanneer hy seght / dat de Christenen keerssen ontstaken op dat sy met Vigilantio blindt wselende niet en souden met hem slapen in duysternissen, so gheest hy eene gheestelijcke bedupdenisse van dit ontsteken der keerssen/ segghende / dat sy dit deden/ om te betrekenen / dat sy de duysternissen der dwaelinghen wilden verdrijven, ende waeken by het licht van de waerheyt/ ofte/ om te kunnen te gheven/ dat sy niet blindt en wilden wesen/ niet slaepende , niet liggende in duysternissen gheleijct den ketter Vigilantius, dit alleg verstaende nae den gheest ende ghemoeit/ so nu bewesen is.

Tot het slot van dit bewijs / passen hier seer wel de woorden vanden H. Hilarius *Comment. in Matth. Cap. 10* daer hy seght : Wy en vinden niet , dat Christus ghewoon was by nachte te preken, ofte sijn leerlinghe ghegheven heeft in de duysternissen : Maer om dat alle sijn leerlinghen, een vleeschelijcke menschen , duysternissen sijn, ende sijn woort aan de onghelooigheeden nacht , daerom heeft hy gheseydt : T'ghene ick seghe in de duysternissen, seght dat in't licht, verstaende hier soor het licht vande kennisse,

Men volgheng Hieronymus en approbeert niet alleen het ontsteken van lichten hy klaren daghe/ segghende / dat het selve moet aenghenomen worden, om dat het gheschiedt voor de Martelaren: Maer oock steltter de gheestelijcke bedupdenisse hy (soo als hy oock doet/ handelende van t'ontsteken der keerssen in alle de kercken vanden Oosten) segghende/ dat sy dit deden om met Vigilantio niet te slapen in de nacht / ende duysternissen der dwaelinghen/ maer om te waeken hy het licht van de waerheyt/ waer mede hy oock de reuen ofte de lasteringhe van Vigilantius wederlegh / te weten/ dat dit niet en gheschiedde om de martelaren licht te gheven/ ofte om de selve te verlichten.

Hiet ghy nu wel / dat desen allegorischen sin niet

ver-

versiert is, ende dat den letterlijcken sin niet wel en vloeyt, ter oorsake namelijck van dese woorden: Op dat wy met *Vigilantio* blindt zijnde, niet hem niet en slapen in duysternissen:

Maer ghy seght: *Hieronymus* en wilt niet loochein, dat het gheschiede van sommighe particuliere: Hier en daer van slechte lieden, ofte van eenighe religieuse vrouwen, in hare slechtigheydt, met een goet ooghmerck. Maer bekent, dat het gheen ghebruyck was in de Kercke by claren daghe wasse keerssen t'ontsteken.

Ick hebbe nu niet vier verscheyde plaetsen contrarie gherhoont:

Seght ghy nu dat oock dese plaetsen alleenlijck sien op het ontsleken der keerssen van sommighe particuliere personoen? Ick thoone dat neen: semant die seght: Wy en ontsleken gheene wasse keerssen / om die reden / die ghy seght / ende die misschien sommighe slechte / ende onwetende liekens voort hebben/maer om een ander reden/ namelijck om te betecken dat wy niet en willen slaepen / noch blindt sijn in dwaelinghen/ maer waeken by t' lich: vande waerheydt/ stemt dien niet toe het ghemeen ghebruyck van wasse keerssen t'ontsteken? Maer dit doet hier *Hieronymus*; Soo als nu bewesen is: Ergo hy en spreect niet alleen van eenighe particuliere personoen die keerssen ontsaken om eene besondere oorsaetke/ maer hy spreect oock in't ghemeen van alle/ die dit deden / om een andere oorsaetke en reden.

Dit altemael sal noch klaerder blijken uyt de volghende Aenmerckinghe,

II. AEN-

II. A EN-MERCKINGHE.

Op de tweede Questie.

Of Hieronymus het ontsteken van lichten by klarendaghe voor de Reliquien als goet heeft herkent.

D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 601. seght dat neen: Hy en prijst het niet, seydt hy/ als een goet werck in hem selven.

Wp en hebben oock nopt gheleert/dat dit ontsteken van keerssen/in sijn selven een goet werck is/ maar wel/ wannet het tot een goet epnde/ ofte niet een goet ooghuerck gedaen wert. Ende alsoo segghe ick dat het den H. Hieronymus, alleen heeft gheauprobeert/ ende voor goet ghehouden/ niet alleen voor soo veel als i' particuliere personen aengaet/ maar oock in't ghemeeen.

Van de particuliere personen en kan niemandt twyffelen/ die de woordien Hieronymi oock met een ooghslagh alleen insier. Want hy seydt:

Ten eersten, dat sommighe particuliere personen de welcke keerssen ontstaken hy klaren das ghe voor de Reliquien der Martelaren/ den jever Godts hadden, doch niet nae de wetenschap: Waerom eenen jever? om dat sp keerssen ontstaken voor de Reliquien; ende desen jever noemt Hieronymus eenen goddelijcken jever. Ergo eenen goeden (want t'ghene goddelijck is/ moet nootsakelijck goet sijn) Ergo het ontsteken van keerssen voor de Reliquien der Martelaren hy klaren daghe/ hoor Hieronymus, in dese personen voor goet/ en de goddelijck.

Maer hoe noemt hy desen jever niet nae de weten-

P

ten-

renschap / om dat dese particuliere personen soo slecht / ende onwetende waren / dat sy meyniden dat de Martelaren kosten verlicht werden / ende licht van noode hadden : waer op Hieronymus seght : De Martelaren en hebben gheen licht van doen. Daerom nochtang en liet den seuer in sijn selven niet goet te wesen / ende als goddelijck gheapprobeert van Hieronymus , om dat dit ooghmerkt voortiquam / niet uyt ercheydt / ofte quaer ghemoei / maer uyt eene slechtigheyt / ende onwetentheyt.

Ten tweeden. Hy stelt dit ontsteken van keerssen voor de Reliquien / neffens de salvinghe die Magdalena ontrent Christum ghebruydt heeft / van de welcke hy seght / dat sy van Christo is ontfanghen gheweest als eene devotie des herten , om dat sy ghedaen wiert ter eeren van Christus : Ergo / wilt hy segghen / dit ontsteken der keerssen van dese particuliere personen moet mede aenghenomen worden / als eene devotie des herten , om dat het gheschiedt ter eeren vande Martelaren: Daerom hy oock segt: Sy doen dat ter eeren vande Martelaren : wat is daer aen verloren ? Nu de devotie van Magdalena huyten twijsel was goet / ende wiert voor sulckg aenghenomen van Christo : Ergo / als Hieronymus dit ontsteken van keerssen verghelykt by de salvinghe van Magdalena , soo moet hy het selven houden voor goet / ende mede approberen. In dier voeghen / dat hy niet alleen en begheert / soo D. Cabeljau seydt / dat men sulcke devotarisen daerom niet scherpelijck moet deurstrijcken, maer oock datmen de daet selbe moet houden voor goet / ghelyck de daet van Magdalena is ghehouden gheweest van Christo.

Als nu Hieronymus van dese personen in't besonder ghesproken heeft / ende (hare onwetentheyt gheexcuseert hebbende) het ontsteken van keerssen / oock niet die meyninghe / niet de welke sy t'selue deden / hadde ghepresen / het selue eenen goddelijcken seuer / een devotie des herten ghe-

ghenoemt hadde/ soo gaet hy dat selve werk opstellen/ prijsen/ ende voor goet approberen in het ghemeen.

Ten eersten seydt hy soo generael als hy kan: Alle de ghene die wassc keerssen ontsteken, hebben loon naer haer gheloove, soo den Apostel seydt: *Een jeghelyck sy in sijn ghemoet ten vollen ver sekert: als hy seght ALLE, ende EEN IEGHELYCK, is dit niet ghesproken in't generael?*

Ten tweeden seydt hy: Moghen wy Godt met de selve eere niet achtervolghen (dat is niet met het ontsteken van keerssen) met de welcke de Afgoden vereert sijn geweest? ende op dat hy sou toonen dat hy nu niet meer en sprecket van eenighe particuliere personen/ maer van alle Christenen in't ghemeen/ soo seydt hy te vozen: Ick bekenne dat wy allegaer (dat is immers soo generael als kan wesen) afgekomen sijn vande Heydenen, want wy en worden gheen Christenen gheboren, maer herboren; Moghen wy Godt met de selve eere &c. is dit niet openlyck ghesproken van alle Christenen / ende gheseydt/ dat sy allegaer mochten keerssen ontsteken by claren daghe/ ende dat dit was Godt eere bewijzen? is dit wederom het ontsteken van keerssen/ in't ghemeen/ niet approberen als goet?

Ten derden seght den H. Hieronymus: Het ontsteken van keerssen by claren daghe wiert by de Heydenen ghedaen voor de afgoden, daerom moet het vervloectt werden, by de Christenen gheschiedt het voor de Martelaren daerom moet het aenghenomen werden: Hoe en approheert hier Hieronymus niet het ontsteken van keerssen niet voor goet / aenghesien dat hy seydt dat het MOET aenghenomen werden? Ende om te thoonen dat hy dit verstandt van een ghemeen ghebruyck/ daerom voeghter hy daetelijck by het exemplel van alle de Kiercken vanden Oosten; hier mede te kennen ghebende dat hy niet alleenlyck en approheerde het ontsteken van keerssen als een ghemeen ghebruyck voor de Kielguten/maer oock sonder Kielguten.

Hier en han ick niet voor hy gaen een leelijc-
ken mislagh van D. Cabeljau, ick en wille niet seg-
ghen bedzogh: Hy citeert eerst myn epghen over-
ettinghe van Hieronymi Woorden upt myn Stael-
tje ghetrocken Pag. 27. 28. onder andere dese vol-
ghende: Want oock daer gheen Reliquien der Martela-
ren en sijn, worden keerslen ontsteken &c. Wit sijn
mijne epghen woorden die ick ghetrocken hebbe
upt Hieronymus, ende klaer upt ghedzucht staen
in myn Staeltje waer upt D. Cabeljau de selve heeft
overghestelt in sijn Memory boeck Pag. 600.

Waer en russchen / soo gaet my D. Cabeljau een
wepnigh daer nae Pag. 601. beschuldighen van
ontrouwighedt / dat ick de woorden van Hiero-
nymus niet wel en soude opghehaelt hebbien;
Want seydt hy / hy heeft achterghelaten dese woorden:
SONDER RELIQVIEN DER MARTELAREN. Seght
D. E. dat ick die woorden van Hieroymus hebbe
achterghelaten? Ich gheloove D. Cabeljau, dat
ghy my hier over beschuldighende / moet gesuſt/
ofte ghedzoomt hebbien. Hebt ghy dan berghen/
dat ghy mijne epghen woorden een bladt te
vozen hebt bpghebracht / ende daer onder dese:
OOCK DAER GHEENE RELIQVIEN SYN? Waer
seght ghy klaer / dat ick de selve voortbranghe;
ende hier seght ghy nu/dat ick de selve hebbe acht-
terghelaten: Of mepnt ghy misschien / dat dese
woorden: Oock daer gheene Reliquien en sijn, soo heel
kracht niet en hebbien/ als dese: Sonder eenighe Re-
liquien? My aengagnde / my dunct dat de eerſte
meer kracht hebbien / ende de epghen woorden
sijn van Hieronymus; ofte ten minſten niet meer
en verschillen/ als een krank wijf / ende siecke
vrouwe.

Hier mede niet te breden wesende/ soo herhaelt
ghy noch eeng desen mislagh/ ende seght: Ick ver-
moede dat P. Hazart, dit, sonder Reliquien der Martelaren,
sal hebbien overflagen, om dat het schijnt te kunnen dienen
tot bewijs, van dat men op die tijdt in alle Kercken van't
Oosten van geen Reliquien te bewaren jet gheweten heeft.

Hebhe

Hebbe ick hier niet meer reden/ om te segghen/
dat ick my schame over eenē soo groven mislagh/
als P. E. boven heeft ghehad om t' selve te seg-
ghen/ over een mislagh die ghy seyd/ dat ick be-
gaen hadde ten opſichte van Tertullianus? hebbe
ick hier niet meer materie om uyt te roepen/ als
P. E. Wat kander grover wesen/ als eerst de
woordēn selve te stellen/ ende een wepitigh daer
naer te segghen tot dypmael toe/ dat ick de selve
hebbe achter ghelaten/ ende overgheslaghen/ niet ten
vollen aen gheteyckent &c. ende hier over my te be-
schuldighen van ontrouwigheyt: Hoe hebt ghy
u hier dus misgreden? uw' vermoeden oock D.
Cabeljau is een groot abups/ ende uwe slot-reden
die ghy daer uyt treckt/ noch meer:

Want hoe volght dit? Hieronymus seght/ dat
men in alle kerken han't Oosten lichren ont-
stack by clare daghe/ OOCK sonder Reliquien der
Martelaren: Ergo hier uyt volght/ dat men
op die tijdt in alle kerken van't Oosten van
gheen Reliquien te bewaeren set gheweten
heeft: hoe volght dit?

'Tis even of ick seyde: D. Cabeljau studeert
OOCK sonder boecken: Ergo hy en heeft gheene
boecken: Ter contrarien/dat woordēn OOCK,
gheeft te kennen/ dat hy altemet sonder boec-
ken/ altemet met boecken studeert: ende dat hy
eenighe boecken heeft: alsoo is hier mede.

Immers dit is seker/ ende blijkt voor de
oogh van de ghene/die maer lesen kan/dat D. Ca-
beljau hier van alle kantēn ghehadt/ende ghevan-
ghen wert.

Ten eersten in sijn beschuldighe, ten opſichte
van mijne ontrouwigheyt/ want die is oogh-
blyckelijck valsch/soo men boven kan sien.

Ten tweeden in sijn vermoeden, want dat is ver-
metelijck/ de wijle het op een valsch fondament
ghefondeert is.

Ten derden in sijn slot-reden, want die en
bestaet niet: Ende boven al is het schande-

Ijck / dat h̄p s̄igh selven soo teghen strijdt / ende
bevecht.

Laet dan D. Cabeljau, ende uw' vermoeden, ende
uw' slot-reden baeren/ende verschooont u van uw'e
balsche beschuldighe / die ghp ten opschte van
mp hebt begaen.

Derhalben / en seght niet meer / dat Hierony-
mus bekendt/dat gheen ghebruyck was in de Kercke by
claren daghe walle keerssen t'ontsteken, ende dat hy dit
niet en hout voor een goet werck : Ghp z̄jt nu van
contrarie in dese twee voortgaende Aen-merckin-
ghen, overtupḡt : uw'e argumenten hebbe ict te
uiere ghedaen ; rechtse wederom op / indien ghp
kout ; mijne clare bewijzen / uyt de eyghen
woorden van Hieronymus hebbe ict daer teghen
gestelt; smijtse om verre/indien ḡp het machtigh
z̄jt ; doch niet / alsoo ghp somwijlen doet : Men
soude Hieronymus soo connen verstaen; ofte / Hieronymus,
seght : Wy en ontsteken gheen walle keerssen by claren
daghe &c. dat is maer hy t'syne willen blijben/
ende niet aensien wat de opworpdinghe was van
Vigilantius, ende wat reden hy by-bracht om te be-
rispen / datter t'syne tijde / een groote menigthe
van keerssen (moles cereorum) by claren daghe wier-
den ontsteken: Antwoordt prectes op mijne bewij-
sen / redeninghen / ende slot-redenen / de welcke
niet versierdelijck, soo ghp seght / maer wettelijck,
ende nootsakelijck uyt de woorden Hieronymi
vloepen.

III. AEN-

III. A EN-MERCKINGHE

Op den voorseyden brief vanden
H. Hieronymus.

Rakende het vervoeren, verheffen, kussen, &c. van de Reliquien der Heyli-
ghen.

Eer ick kome tot de materie selve / soo moet
ick hier in't voorz by gaen eenmercken de ver-
keerde inbeeldinghe van D. Cabeljau, die hy in sijn
Memory-boeck Pag. 602. te kennen gheest / als of ick
hem hadde willen uytmaecken als een Raes-hoest, oft een
dwaes. **Wat en is** my nopt in de ghedachten ghe-
komen / maer hebbe enckelijck voorzghestelt de
woordien Hieronymi, soosp legghen/ sonder t'min-
ste opscicht te hebben op D. Cabeljau; oversulekgs
hy heest groot onghelyck van my soodanighe-
scheldinghe te laste te legghen Doch dit overghe-
slaghen ende de sake self aen ghevadt.

Hier sijn wederom twee questien : De eerste, of
men ten tijde Hieronymi, de Reliquien heeft ghe-
hust met devotie ?

De tweede, of men de selve daer mede / eude op
andere manteren'ghe-eert heeft / niet alleen bur-
gherlyck/ maer religieuslyck ?

Iet hebbe in myn Staeltje gherhoont dat sae.
D. Cabeljau, ter contrarie / ende in sijn Catholijcke
Waerheydt, ende in sijn Memoiy-boeck houdt staen-
de dat neen: dat blijkt claer uyt sijn epgen wooz-
den/want

Voor eerst, seydt hy in sijn Catholijcke Waer-
heydt Pag. 614. Aengaende het eeren, het was verre
van daer, dat men, in die tijden, voor een Marrelaers

been sich soude hebben willen buyghen, ende dat devote-
lijck kussen, ende aenbidden.

Ten tweeden: **In sijn Memory-boeck Pag. 602.** De Reliquien der Martelaren magh Hieronymus wellijden, dat in eere ggehouden werden verclarende, dat het alleen burgherlijcke eere was, die men de Martelaren andede &c.

**De enghen woorden / ende redenen van Hiero-
nymus, sullen het contrarie upwijzen: Laet ong
erst enighe stukken vast stellen / die D. Cabeljau
niet en magh/ noch en kan loochenen / ten sp dat
hy sich vrywilliglyck wil beschaeint maecken/
hoor de ghene die Hieronymum selbe konuen nae
sen/ en lesen.**

Ten eersten D. Cabeljau, en kan my niet looche-
nen/ dat men in die tijden / de Reliquien ghelust
heeft. Dat blijkt uit de opworpingshen van *Vi-
gilantius*: Wat lust ghy, seyd dese ketter/ aenbidden-
de een weynigh asschen? Item. Wy sien dat over al,
waer ick en weet niet wat asschens in een kasken gheslot-
ten, ende met een kostelijck decksel omwonden, bewaert
wort, al kussende aenbeden wert.

Het kussen van de Reliquien heest Hieronymus,
swijghende toeghestemt / ende niet wederlept/
oste herispt: ende soo de grout-reghel mede
brenght: Qui tacet consentire videtur: Hoo is dit
swijghen van Hieronymus, een claeer teeken / dat
hy de daet selve van kussen niet en heest willen
loochenen. Iae heeft de selve wel updruckelick
toeghestemt *Epist. ad Marcellam*, daer hy segt: Wy
eeren over al de graven der Martelaren, ende wy kussen ha-
re heylige asschen.

Ten tweeden: En kan my D. Cabeljau niet looche-
nen; dat men / in die tijden / met grooten toe-
loop van een groote menigte van menschen/
ende met los-sanghen de Reliquien der Heyligen
vervoert heeft. De woorden Hieronymi sijn dies-
aengaende te claeer.

Constantinus de Keyser, seyd hy / heeft de heylige
Reliquien van Andreas, Lucas, ende Timotheus overge-
voert

voert nae Constantinopelen by de welcke de duyvelen
briesschen &c.

Wederom: De Keyser Arcadius, heeft langhen tijdt
daer naer, van Iudeen nae Thracien overghevoert de Re-
liquien vanden Saelighen Samuel. Ende de volcken van
alle de Kercken sijn aen de heylige Reliquien te ghe-
moet ghecomen, met sulck eene menichte, dat sy als by-
fwermen van Palestinen, tot Chalcedon toe, dicht op malc-
kanderen ghanghen, ende songhen tot den lof Christi

Ten derden: **En can my D. Cabeljau niet looch-
nen / dat men / in die tyden / de Reliquen heeft
ghesloten in goudre caskeug / ende die costelijck
verciet niet een costelijck deksel van zijde. Dat
blycket niet alleen upr de ghenuelde opworpinche
van Vigilantius, maer oock upr de toestemminghe
van Hieronymus selbe / met dese woorden: Vigilantius
is droef, dat de Reliquien der Martelaren bedeckt wer-
den met een costelijck deksel, ende niet liever met vod-
den, ende hayre cleederen omwonden ende op den mest-
hoop ghesmeten worden.** **Item.** Sijn dan alle de Bis-
schoppen niet alleen heylich-schenders, maer oock dwaze
gheweest, die de Reliquien in zijde, ende in een gouden
vat hebben ghedraghen?

Ten vierden, **en can my D. Cabeljau niet looch-
nen / dat men / in die tyden / Kercken heeft ghe-
had / ende gheslycht voor de Martelaerg / ende
in de selve hare Reliquien bewaert. Dat seght
Hieronymus dypdelijck: Dwalen dan / seyd hys / alle
de Bisschoppen van de heele wereldt, die ingaan in de
Kercken der Dooden, in de welcke de Reliquien ligghen
met een deksel omwonden?**

Item. Vigilantius bestrijdt de teekenen, ende crach-
ten, de welcke in de Kercken der Martelaren gheschie-
den.

Item. Gaet vry in de Kercken der Martelaeren
(hy spreeckt Vigilantium aen) ghy sult daer vele
van uvve medeghesellen vinden, ende ghy en sult
niet verbrandt warden, door de wasse-keersten der
Martelaren, die u niet en behaghen, maer door on-
sichtbare vlammen.

Item. Als ick gram hebbe gheweest , ick en durve niet ingaen in de Kercken der martelaren.

Ten vijfden, en can my D. Cabeljau, niet loochenen/ dat men/ in die tijden / in die selve Kercken / op de Heiligen heeft Sacrificie ghedaen. De woorden Hieronymi sijn clae:

Doet dan, seydth y^e / de Roomse Bischoop qualijck, die op de eerweerdige beenderen van doode menschen Petrus, ende Paulus, aen den Heere Sacrificien offert? oste dwalen alle de Bischoppen des werelds, die hare graven houden voor autaren Christi?

Ten sesden, en can my D. Cabeljau niet loochenen/ dat men/ in die tijden/ de Martelaren / in hare Kercken/ende hooz/oste by hare Reliquien heeft aengheroepen/ende ghebeden. Dit seght Hieronymus soo clae als moghelyck is/ hoozt sijn epghen woorden:

Op spreeckt Vigilantium aen: Ghy seght, dat de sie- len der Martelaren , niet en connen teghenwoordigh zijn by hare graven, ende daer sy begheerent: Hier op bzaeght Hieronymus : Wilt ghy dan segghen dat sy met den Heere niet en sijn, soo alsser gheschreven is: Sy vol- ghen het lam al waer het gaet , ende die met het lam sijn, moeten gheloost worden over al te sijn: Ende de wijle de duyvelen, de heele wereldt door swieren, ende met eene wonderlycke snelheydt , over al teghenvoordigh sijn, sullen de Martelaren in hare kisten soo ghesloten sijn , dat sy daer niet en connen uytcomen ? Maer ghy seght in uw schrift: Als wy leven, connen wy voor malckanderen bidden: Maer als wy doodt sullen sijn , het ghebedt vanden eenen voor den ander en sal niet verhoort werden, wel hoe? (bzaeght Hieronymus hier op) Indien d' Apostelen , ende Martelaren , noch ghestelt wesende int' lichaem, hebben voor andere connen bidden ; hoe veel te meer sullen sy dit doen nae de croonen , victorien , ende triumphen ? sullen sy dan min vermoghen , als sy nu met Christo sijn? Ghy stelt my voor , een Apocryph boeck, onder den naem van Esdras , daer gheschreven is, dat niemand nae de doodt voor andere durft bidden: Ick en hebbe dat boeck noyt ghelesen.

Ware

Waer toe dient al dit vraghen van Hieronymus,
ende al dat wederlegghen vande opworpghen
Vigilantij, in dien men voor / oft by de graben der
Martelaren de selve niet en heeft aengheroepen/
op dat sy voor oors souden bidden ? Hoocht noch
voorder :

Ghy durft segghen, seydt Hieronymus teghen *Vigilantij* : Beminnen dan de sielen der Martelaren hare asschen, ende vlieghen sy daer rondsom, ende zijn sy daer alti, dt teghenwoordigh, op dat sy af-wesende, niet en kunnen hooren, indien misschien iemandt aenkomt om te bidden ? Hier op seght Hieronymus : O monster, dat verdient gheworpen te worden in de uiterste palen des werelts ! ghy spot met de Reliquien det Martelaren.

Waerom spotrede Vigilantius met de Reliquien om dat sy seyde / dat de ghebeden / die voor / oft by hare Reliquien wierden ghedaen / van de Martelaren niet en kosten ghehoort werden / de wylle sy daer niet altijdt teghenwoordigh en waaren/ende dat sy nae dit leven voor andere niet en kosten bidden. Dit wederleghet Hieronymus met clare woorden : thooende dat de Heyplighe voor ons ghebeden / ende dat sy onse ghebeden kunnen hoorzen / ende noemt het een monster die contra-
tie leert. Waer uyt claeerlyck blijkt/datmen ten tijde Hieronymi, ende de Heyplighen / in hare kercken / ende voor hare Reliquien / badt / ende aeu-
tiep.

Noch claeerder seght dit selve Hieronymus *in cap. 65. Isaie* De Samaritanen ende Joden, seydt sy / ende alle de ketteris, hoedanighe onlanghs onder een Franschen eyghenwillighen meester (Vigilantius) zijn voortgheco-
men, schouwen de kercken der Martelaren, daer wy nae ghewoonte, onse ghebeden houden. Doch dit en doen sy selve soo seer niet, als wel de duyvelen die in haer woonen, de welcke de cracht vande heylige asschen niet en kunnen verdraghen.

Ten sevensten, en kan D. Cabeljau niet loochenen/
dat men in die tijden/ de Reliquien / ende Heypli-
ghen heft ghe-eert in't ghemeen ghesproken/
Want

want d't zjn de woorden Hieronymi in sijnen blyf tot Reparium: Ghy seght dat *Vigilanius* wederom sijnen vuylen mond heeft open ghedaen, ende eenen vuylen stanck laten uytgaen teghen de Reliquien vande alderheylichste Martelaren, ende dat hy ons, die aan de Reliquien eerbiedinghe thoonen, ende eeran de beenderen van doode menschen noemt aschen-dieners, ende afgodisten. O ongeluckighen mensch! &c. Wy eeran de Reliquien der Martelaren, op dat wy dien aenbidden, wiens Martelaren sy zijn. Wy eeran de dienaren, op dat de eere der dienaren, come op den Heere telye.

Item: Soo dickwils als wy ingaan in de kercken vande Apostelen, ende Propheten, ende alle Martelaren, eeran wy dan de tempelen der afgoden?

Dit is dan uyt de epghen/ende clare woorden Hieronymi, alremaal soo gheschelt / dat het niemant en kan loochenen / te weten / dat-men ten tijde Hieronymi, de Reliquien der Heilighen heeft ghehust / de selbe met toeloop van alle de kercken heeft vervoert/ende omghedzaghen dooz de handen der Bisschoppen in gonde vaten / en in syde/ overdeckt met een kostelyck decksel : dat-men kercken voor haer heeft ghesicht/hare Reliquien daer in bewaert/ op de selve sacrificien ghedaen/ hare graven voor Antaren Christi ghehouden/ voor de selve/de Martelaren aengheroepen/ende ghebeden/ende ten lesten / dat-men de Reliquien ende de Heilighen in't ghemeign ghesproken/ ghe-eert heeft : *Dit/seggher ick/en kan niemandt loochenen/als die segghen wil dat Hieronymus, die dit openlyck verhaelt/heeft ghelogen.*

Dit sullen wy middeler-tijdt / op provisie/ niemant tot ons voordeel/ om ons daer in te verheugen/ende te verscherken/dat wy in alle dese voorsepde ghewoonten/ noch heden-daeghs over-eenkomen met de oude liechtsinnighe kercke. Ende Partijen laeten dencken/hoe verre dat sy van de selve is afgeweken.

Wat isser dan dat D. Cabel au loochent? Ten eersten: dat Hieronymus de Reliquien der Heilighen

ghen wilt aenbeden hebben. Dat loochenen **wp** mede/ende segghen met **D. Cabeljau**, dat dit niet gheschieden en magh, om dat de eere van aenbiddinghe Godt alleen toebehoort. Maerom **wp** oock aen de **Reliquie**n/ oft aen de **Heilighen** soodanighe eere nogt en hebben bewesen. Maer **wp** houden staende/ dat Hieronymus de **Reliquien** **wilt ghe-eert** hebben/ dat **is al te claer** / en **D. Cabeljau** die beteunt het: **Maer/ seydt hp/ nae Hieronymi meynighe, 'en** zijn maer civile , ende burgherlycke vereeringhen **ghe-weest.**

Het woordcken Civile , oft **Burgerlycke** , en **kan** **sch** in de twee brieven van Hieronymus teghen **Vigilantium**, gantschelyck niet vinden. Maer **upt** **be-thoont** **wp** dan **D. Cabeljau**, de **meininghe** van Hieronymus? Ende dat het alleen maer burgherlycke eere was, die men de **Martelaren** aen dede?

Ten ean, seydt hp/ niet blijcken uyt de schriften van **Hieronymus** , dat de selve heeft onderscheydt ghemaeckt tusschen tweederley religieuse aenbiddinghe, de eene als aen Godt , de andere als aen menschen. Maer wel dat hy de aenbiddinghe houdt voor een dienst , die Godt alleen toebehoort , ende dat hy die onderscheydt van andere burgherlycke eere, ende dienst , die den eenen mensch den anderen aendoen magh. **Van dat niet blijcken?** **Ick** **thoone** dat **sae**. **Van de aenbiddinghe/** die **Godt** **alleen** **toekomt/** **is seker/** dat **Hieronymus**, noch **de** **Martelaren** / noch **hare Reliquien** / met **de** **selve** **en** **wilt** **achtervolgh** **hebben** ; dit **leerten** **wp** **me-** **de/** **dat** **het** **niet** **gheschieden** **en** **magh**: **Maer** **eben** **claer/** **ende** **seker** **is't/** **dat** **Hieronymus** **segh** / **dat** **men** **r'sijn** **thde/** **de** **Heilighen/** **ende** **hare Reliquien** **heest** **ghe-eert** **met** **meerdere** **eere** **als** **civile** / oft **burgherlycke**.

Ich **hebbe** **hoven/** **inde** **Aenmerckinghe** **op** **de** **ker-** **terje** **der** **Collyridianen** **bethaont** / **dat** **soodanigh** **als** **het** **epnde** **oft** **ooghwerck** **is/** **om** **de** **welcke** **men** **iemandt** **eert/** **soodanigh** **oock** **de** **eere** **is**: **In-** **dien** **sch** **dan** **bewijse/** **dat** **hei** **ooghmerck** **met** **het** **welck** **men/** **ten** **thde** **Hieronymi**, **de** **Heilighen/** **ende** **hare**

hare Reliquien eerde / meerder als burgherlyck was / soo moet hier myt volghen / dat oock die eere meerder als burgherlyck was. Laet ons dan sien myt wat ooghmerck de Reliquien ende de Heilighen / ten tyde Hieronymi ghe-eert wierden.

Het eerste ooghmerck was de Martelie : Want soo seght Hieronymus Ep. 1. advers. Vigilant. Wy eerden de Reliquien der Martelaren , op dat wy dien aenbidden, wiens Martelaren sy zijn.

Item Ghy Vigilanti , die seght, dat de Reliquien der Martelaren moeten met de voeten betreden worden, verbiedt oock het bloedt te storten , als oft het gheene eere weerdigh en waer.

Item Ep. ad Marcell. ordine 17. Ghebenedijdt zijn de plaetsen, daer Petrus ende Paulus haer bloedt voor Christo hebben vergoten, waer op hy datelijck byvoeght: wy eerden over al de graven der Martelaren. Soo wierden dan de Reliquien ghe-eert / voor soo veel als sy Reliquien waren van Martelaren des Heeren / die haer bloedt voor hem hadden gheschorst. Seght my nu D. Cabelau , is dit ooghmerck niet meer als burgherlyck ? soo jaer ? soo was die eere meerder als burgherlyck : soo neen ? soo houdt ghy dan het tresselijck werck vande vytnemense liefde tot Godt / dat is de Martelie / niet meer als burgherlyck : dat strijdt teghen alle reden / ende Schrifture : Ergo als Hieronymus seght / dat men t'synden tyde de Reliquien eerde met dit ooghmerck / als wesende vande ghene die haer bloedt voor Christo hadden gheschorst / soo seght hy / dat men de selbe met meerder eere heeft achtervolgh / als niet burgherlycke.

Het tweede ooghmerck / waren de Mirakelen/ daerom braeght hy oock van Vigilantius: Seght my, hoe datter in soo een verworpen stof , ende ick en weet niet wat asschen (soo ghy spreekt) sulck een bywesen is van teecken en krachten: Wi dese selve krachten/ oest mirakelen / als namelijck myt het brieschen/ ende versaghen der dypbelen / bewijst hy dat het graf des Heeren moet ghe-eert worden / Epist. 17.

ad

ad Marcellam. Zijn de mirakelen oock niet meer
als iedt burgherlijcks ?

Doch wat nooddt dit te bewijzen uyt het oogh-
merck dat sy voor hadden / de actien selve / de
welcke / in die tijden / op / ende by de Reliquien/
ende Heilighen ghepleeght wierden / wijzen van
selfs uyt / dat de eere meerder als burgherlijck
was / want

Ten eersten. Sy vereerden die met Saerisicien
daer op te doen : Is dese actie niet meer als bur-
gherlijck ?

Ten tweeden. Sy vereerden die met tempelen/
ende Kerken voor haer te stichten / de welcke
oock den naem voerden van de Martelaren. Is
dit wederom niet anders als burgherlijck ?

Ten derden. Sy aenriepen / ende baden de Heilighen/
voor hare Reliquien : Is de aenroepinghe
mede alleen burgherlijck ?

Ten vierden. Sy hielden de graben der Marte-
laren voor Autaren Christi. Ende de Bisschoppen
ginghen die voor soodanigh besoeken : Is dit
niet anders als burgherlijck ?

Ten vijfden. Hieronymus noemt het ontsteken
van keerssen voor de Reliquien (oock in onwe-
tende menschen / dat is / die hare inepninghe / uyt
slechtigheyt / ende onwetentheyt niet wel en
sterden) eenen goddelijken iever, ende verghelyckt
het selve by de salvinghe van Magdalena, die hy
noemt een devotie des herten. Is eenen goddelijken
iever, ende devotie des herten, niet meer als burgher-
lijck ? Wie sal dit altemael segghen / als de ghene
die seght al wat hy wil / of de eerste maximen
vande wetenschap nogt heeft ghehoort ?

Wel aen dan / de slot-reeden is clae. Hieronymus
ghetupgh / dat men t'shynen tyde in't eerst van
de Reliquien / ende Heilighen / soodanigh actien
heest ghepleeght / ende soodanigh ooghmerck
ghehad / de welcke meer zijn als civile / oft bur-
gherlycke ; ende iest en kan uergheens vindeu/
dat hy een woordt sprecht van civile / oft bur-
gherlycke

gherlycke eere: Ergo die eere/hande welcke Hieronymus ghetuigd / dat-men t'syndt tijde ghepleeght heeft ten opsigte vande Heylighen/ ende hare Reliquien/ was meerder als burgherlycke: Soo was het dan reue eere tusschen de burgherlycke/ende goddelijcke / volghens oock heeft Hieronymus een andere soorte van eere herkent/ verschillende vande burgherlycke/ ende van de goddelijcke.

Al'ighene dat D'E. hier op weet te segghen/
om' e bewijsen / dat hy spreekt alleen van een
burgherlycke eere/ is dit :

Hieronymus segdt / seght ghp / dat de volcken
hebben lof-sanghen ghesonghen ter eeren van
Christus , als sy te ghemoeit gingen aen de Reli-
quien vanden H. Samuel : Hier op seght ghp
voorderg : Op dat dit niet en soude soo vettstaen wor-
den, dat hier eenighe religieuse ghedienstigheydt, oft aen-
biddinghe gheschiedde aen de Reliquien , soo voorkomt
dat Hieronymus segghende : *Wel hoe dan, aenbaden sy Samuel, ende niet Christum, wiens Levijt ende Propheet Samuel was?* welcke vraghe soo veel is, seght D E. als een sterc-
ke loocheninghe , om daer mede te kennen te gheven, dat
wel het volck aen de Reliquien van Samuel eenige burger-
lijcke eere bewelen , maer niet eenighe eere van devote
aenbiddinghe.

Dit eerste deel tot ons voordeel, / want wy
leeren mede / dat men noch de Heilighen/ noch
hier Reliquien/magh achtervolghen met de wa-
re aenbiddinghe/door de welcke (soo als Hierony-
mus hier mede doet) wy verstaen eene eere / die
Godt alleen toebehoort.

¶ Nu dat Hieronymus dit mede soo verstaet/blijckt
uit sijn' epghen woorden.

Want ten eersten, hy stelt voor het exemplel van die van Lycaonien, de welcke paulus, en de Barnabam hebben willen aenbidden / met sacrificie / als goden/ende soo Vigilantius en Hieronymo hadde opgheworpen / dat de Christenen de Reliquien der Heilighen aenbaden; soo antwoordt Hieronymus.

tis onwaerachtigh : Wie heeft oyt, seydt hy / de Martelaren aenbeden? Wie heeft oyt ghemeint, dat een mensch Godt was? wan wy weten / dat Paulus ende Barnabas, soo die van Lycaonien haer wilden aenbidden als goden / hare kleederen hebben ghescheurt / ende dit voor gronwel ghehouden: waerom wy het mede voorsulckx houden / oft de Heilighen t'aenbidden als goden / oft hare Reliquien t'achtervolghen met soodanighe eere die Godt alleen toebehoort / namelijck niet sacrificien. Hoe kan Hieronymus niet claeerd woorden te kennen gheven / dat hy h'er dooz de Aenbiddinghe verstaet alleen de eere / die Godt alleen toekomt : Doch indien't ghy noch niet en siet / ik siet u claeerd.

Vigilantius verweet de Christenen / dat sy de Reliquien al kussende aenbaden, dat en kont ghy niet loochenen: Hieronymus seydt / dat sy se niet en aenbaden / dat en kont ghy mede niet loochenen. Indien ick nu vraghe van Hieronymo: Wat verstaet ghy hier dooz Aenbidden? hy antwoort: Een mensch houden voor Godt ; Want hy seght : Wie heeft oyt ghemeint dat een mensch Godt was? dit en kont ghy oock niet loochenen: Hy probeert niet het exemplel vande Apostelen / dat het een gronwel is / een mensch te houden voor Godt / ende hem niet godelycke eere te achtervolghen. Dit moet ghy mede nootdsakelijck toestemmen. Ergo dan / als Hieronymus de opworpinge Vigilantij beantwoordende / loochent dat de Christenen de Reliquien / oft de Heilighen Aenbaden, hy loochent dat sy de selve hielden voor goden / ende haer niet soodanighe eere achtervolghen / die Godt alleen toekomt / ghelyck als die van Lycaonien wilden doen ten opschre van Paulus, ende Barnabas: Hoo verstaet dan Hieronymus hier dooz de aenbiddinghe, niet anders als de eere die Godt alleen toebehoort. Segghende dan voorderg / dat het volck van Palestinen, den Profeet Samuel niet en aenbaden, maer Christum, wanneer syne Reliquien werden verhoert / hy seght alleen / dat sy hem

niet en eerden niet de eere / die Godt ende Christo
alleen toekomt: Hier inde bevestighende syne
antwoorde teghen de opworpinge van Vigilan-
tius te Weren/ dat de Christenen, een mensch niet en
hielden voor Godt, noch dat sy hem niet en wil-
den achtervolghen niet soodaniche eere / als die
van Lycaonien, hadden ghedaen ten opsigte van
Paulus, en Barnabas.

Wij segghen dan niet D. Cabeljau, dat Hieronymus
loochent/ dat men een Samuel, ofte een syne reli-
quien / bewesen heeft eeniche eere van de boete
aenbiddinghe; wel verstaende (soo als de vooy-
gaende woorden van Hieronymus legghen) dat
men Samuel niet ghehouden heeft voor een godt,
noch die eere bewesen / die die van Lycaonien aen
Paulus, en Barnabas wilde aen doen/ dat is/ die Godt
alleen toekomt: Wit altemael segghen wij mede/
ende en houden niet Hieronymo nter lieden/ dat
men soodaniche eere/ ofte aen de Heilighen/ ofte
aen hare Reliquien souwe bewysen / de wijle die/
aen Christo, soo Hieronymus daer wij seght / ende
aen Godt alleen moet toeghedaaghen werden.
Dieg niet teghensaende / soo wist Hieronymus,
ende de Heilighen/ ende hare Reliquien ghe-eert
hebben / dit en koude ghy mede niet loochenen/
(want syne woorden syn heel te klater) ende bo-
ven hebbe iek npt/ syn ryghen woorden ghe-
rhoont/ dat hy doer dese eere verstaet / een eere
die meer als burgherlyck is / soo moet het dan
op een ander eere op aenkommen/ als op een god-
delijke/ ofte enckelchen burgherlycke. Noemt die
eere soot u belieft/ of Religieuse, of Devote, of bo-
ven natuerlycke, tis mij al een dinghen / de woor-
den en gheven niet/ als wij de sake selue hebben/
namelijck / dat men ten tyde Hieronymi, de Re-
liquien / ende de Heilighen een eere heeft bewe-
sen/ die minder als goddelijk was/ ende meerder
als burgherlyck.

Maer D. Cabeljau seght en tweeden, dat iek de
woorden Hieronymi niet wel verdijfischt hebbe:
Wacrin-

Waerinne: om dat ghy/ sept hy by dese woorden:
Wie heeft oyt de Martelaren aenbeden, ghevoeght
hebt/ als Godt:

Ick en hebbe dit uit mijnen eghen selven daer
niet bpghevoeght/ maer sijn de eghen woorden
Hieronymi: Want als hy ghevraeght hadde/ van
Vigilantius: wie heeft oyt de Martelaren aenbeden?
soo voeghter hy daetelijckt hy: Wie heeft oyt ghe-
meent dat een mensch-godt was? Ix dit niet open-
lyck ghevraeght: Wie heeft oyt een mensch aenbe-
den als godt? de tweede vraghe is meerder
verklaringhe van d'eerste/ om te thoonen/ dat hy
voor Aenbidden, verstant/ een mensch houden voor
gode.

Indien ghy my seght/ dat Hieronymus de Heil-
ighen/ ende hare Reliquien wilt ghe-ert heb-
ben/ met opschot op Godt/ ende op Christum, als
wesende hare Martelaren, ende dienaeren soo hy
sept in den eersten brief teghen Vigilantium: ofte
als wesende hare Leviten, Propheten, die het lam
ouer al volghen, die haer bloedt voor Christo hebben
gestort, die nu meer vermoghen in 't ander leven, als
hier op der aerden noch wesende, soo hy spreekt in
sijnen tweeden brief: Dit segghen wy al mede/ en
de doen dat oock alsoo: want hiermede wort
onse lire bevesticht/ dat men de Heilighen/ende
hare Reliquien / mach achtervolghen met een
eere die meer als burgherlyck is/ ghemericht dat
alle de voorgaende opschoten / slaende op hare
Martelie/ende epndelijck op Godt/ ofte op Chri-
stum, meerder als burgerlyck sijn.

Dooyt 't leste, soo maect D Cabeljau soo veel
noodeloose woorden over 't gene ick in mijn stael-
tje pag. 24. gheseyt hebbe/ dat hy den Jeser vlykang
haloozich maect/ en vermoeyt.

ICK hebbe daer gheseyt/ dat D. Cabeljau niet en
moest segghen/ (soo hy doet in sijn Catholijcke waer-
heit pag. 614.) dat Hieronymus vry wat onvoorsicht-
lijck spreekt, van 't bewaren der Reliquien.

De goede man heeft het hier sov maechtich
Q. 2 hreedt/

breedt/ als of de heele werelt daer aen vast waer:
Doch ick honde dit alremaal voor verlozen inckt/
ende papier.

Hy berhoont/ dat de outbaderg wel kunnen
missaighen doen: dat bekennen w^e mede. Maer
hau D. Cabeljau gheen misslach begaan hebben/
als hy van Hieronymo sept / dat hy onvoorsichti-
lyck heest gesprokene

Hy bewijst myt de censure van Erasmus Rotero-
damus , dat Hieronymus sich hier heest te bryten
ghegaen in scheldt-woorden etc.

Och arm! een slecht bewijs van een man / die
twaelf hondert iazen nae de tyden Hieronymi
eerst opghekomen is.

Hy probeert dat Vigilantius een heyligh Priester
ghenoemt wort van Hieronymus Epist. ad Taulin:
Maer hy en siet niet dat desen Vigilantius een an-
der is gheweest / als dien vande welcken hier
Hieronymus spreeckt / ende die hy als ketter bes-
chrijft in Catalogo scriptorum : Want dien Vigilantius,
den welcken Hieronymus een heyligh Priester noemt/
die was hem te Ierusalem komen besoecken / ende
den anderen en heeft nopt te Ierusalem gheweest/
want Hieronymus heest genoegh te kennen dat
hy hem niet en kende. Doch ghenomen het den
selven waer; synder niet Mannen gheweest/ die
eerst heyligh/ ende rechtinnich waren / daer
naer ketterg gheweorden sijn : kost dit niet mede
sos toegaen niet desen Vigilantius?

Doorderg / soo gaet me D. Cabeljau; met noch
andere redenen bewijzen dat Hieronymus onvoor-
sichtelijck gesproken heest: Eene onder ander is/
notabel / dat Cabeljau gheern soude hebben/dat
Hieronymus ghesproken hadde nae den mont
vanden Ghereformeerde, ende gheseyt: Dat men de
Reliquien behoort aen een eerlijcke plaets te leggen
onder de aerde om te rusten, ende dat voort de ghe-
dachtenisse der personen , ende hare daden moghen
zijn, ende blijven in segeninge by de vrome.

Ich segge noch eens / dat D. Cabeljau Hierony-
mum

men niet en moet leeren/wat hy moest segghen: Maer sien alleenlyck wat hy-gheseyt heest (wat dat was de questie / vande daet selbe) ende oster pemant van de Vaders / die met hem gheleest hebben/ende onder andere Augustinus, die noch-tang in andere stukken dooz vele hysteven met Hieronymus heest ghedisputeert / hem hier over berispt hebben/dat hy het eerst vande Reliquien te hooch hadde opgetrekt / dat hy Vigilaarium te binnich hadde doozstrekken etc. Niemant en isser gheweest die dit met gheschriften heest durven doen/als Vigilantius, alle de andere Leeraers van dien tijr / die nochtang seer menichvuldich waren in gheral / pverich / ende gheleert / hebben ghesweghen; vervolgheng het gheboelen Hieronymi, t'welck hy hier vrydruckt in desen hyste ghen Vigilantium, is het ghemeen gheboelen-geweest van alle de rechtsinnige leeraers van die tijden; dien volghende oock vande heele kercke/ghemerckt dat niet een vande kercke sich teghen Hieronymum heest gestelt : t'welck inder waerheyt grootelijc te verwonderen is/indien Hieronymus (soo D. Cabeljau hem toeschrijft) soo de mate is te hupten-gegaen/ontrent de leeringe van de Reliquien.

Ich houde dan alle die woorden van D. Cabeljau, voor noodloose / ende pdele pzaerjeg / die nergeng toe en dienen als om de ghemeente van de sake selbe af te keeren/ en haer te paeyen met woorden.

*H*ecen/seght D. Cabeljau: Want, indien ick in dese materie vande Reliquien, citerende dit schrift van Hieronymus teghen Vigilantius, niet en hadde die waerschouwinghe daer by ghedaen (dat hy onvoorsichtelijck spreekt / ende t'selbe nu niet bewesen) dan had ment' mogea soo opnemen, als of ick dat schrift in t'geheel approbeerde.

Ghy sout seer wel ghedaen hebben D. Cabeljau, waert saken/dat ghy dit schrift heel/ende gantsch gheapprobeert hadt : Want dan en sout ghy u

gheen beschermer ghestelt hebben vande ketter Vigilantius, maer een beweider van t'gheboelen van alle de rechtsminghe leeraerg van die tijden/ jae vande heele kercke. Dit was bupren t'wijfle redelijcker/als Hieronymum met den ketter Vigilantius te bestrijden.

Maer ghy seght/ dat Hieronymus selbe bekent/ dat dit schrift, is een verckje van een nacht, ende daerom met een vlugge pen in een haesticheyt ghescreven, oversulex dat het niet vwynder is datter vvaer onvoorsichticheyt ondet loopt.

Tig waet Hieronymus bekent dat: Maer de wijle ick niet eenen leeraer van die tijden en vande/die Hieronymum, om dit schrift van onvoorsichticheyt heeft beschuldicht (t'welck sy selenlyck souden ghedaen hebben / indien het soowact) soo hond ick het hier voort vast/ dat Hieronymus, doch in soo een haestich werckje/sich niet en heeft te bupren gegaen in eenighe onvoorsichticheyt.

Der halben/soo en kan ick niet dencken waer om D. Cabeljau, de volghende woorden Hieronymi, heeft overgheslaghen/ dir ick in mijn Staeltje ghestelt hebbé pag 22. Waer hy segt/ dat het geheel boeck van Vigilantius, een openbare blasphemie vvas: waer ick bestoten hebbé/ dat het blasphemie is te spotten met het onstekken van keertsen voort de reliquien: met het kussen/ondzaeghen/ en kostelijck verteren der selver / niet het waken by de selve/ niet de misakelen die daer by/ ofte daer door gheschieden/ en soo voortg: Iek gheloobe dat D. Cabeljau, dese woorden/ende de slot-redenen daer npt gherzocken heeft overgheslaghen om dat hy sijn eyghen selben/ ende sijne ghemeente/ niet en soube condeunneren van blasphemie/ de welcke inde met dese voortgaende dinghen (soo als de ketter Vigilantius dede) ghewoon sijn te spotten. Ost zy meer als ghenoech raeckende Hieronymum, ick gae mi voorderg tot Augustinum: Want al wat D. Cabeljau noch voorderg seght/

seght/dat hy niet valscheijck ghesproken heeft/
wanneer hy gheseyt heeft dat Hieronymus van t'bes-
varen der Reliquien onvoorsichtelijck spreekt ; up-
legghende sijnen sin/voornamelyck dat hy wilde
spreken van al wat onder t'bewaren begrepen
is/namelyck oock de maniere etc. Ick hebbe de
woordēn van D. Cabeljau ghenomen / ghelyck sp-
lagen / te weten / dat Hieronymus onvoorsichtelijck
sprack van t'bevaren der Reliquien, sonder meer: sij-
nen sin en kost ick niet weten.

Nu de wylē ick hem weet/soo segghe ick eben
wel/ dat D. Cabeljau niet en moest segghen / dat
Hieronymus onvoorsichreljck ghesproken hadde/
maer dat hy de waerheyt ghelspaert hadde wan-
neer hy verhaelde / dat men de Reliquien der
Heilighen t'sijnen tyde kostelijck vercierde/ sloot
in goudē kassen / de selve kuste / eude omdzoegh
dooy de handen der Bisschoppen met grootē
toelooپ van alle de kercken / ofte ghemeenten/
dat den bisschop van Roomen / sacrificien dede
op de beenderen van de HH. Petrus, ende Paulus,
dat alle de Bisschoppen des wereltz hare graben
hielden voor Autaren Christi, ende meer dierghe-
lycke questien van de daet selve / want dit was
de questie tuschen ons of men ten tyde Hierony-
mi de Reliquien kustede etc. ende of dit ghebaen
wiert debotelijck : Het eerste heeft Hieronymus
gheseyt/ is het waer/ ofte niet? soo niet? soo heeft
hy dan de waerheyt ghelspaert : soo jaer? soo heb-
be ick dan dat ick begheere. Het tweede van t'de-
botelijck kussen / hebbe ick in t'lanck hier boven
bewesen/oock up Hieronymo selve: Is dit waer/
ofte niet? soo niet? overtuught my van valscheyt.
Soos jaer/soo behoude ick van het belt.

EERSTE AEN-MERCKINGHE.

Op de plaatse Augustini *libro de opere*
Monachorum Cap. 28.

Aengaende het omdraghen der Reli-
quien.

DE ghemelde plaatse van Augustinus, de wel-
dike het fondament is van dit dispu/ lupt al-
dus: Sommighe verkoopen eenighe leden van Marte-
laren, indien het nochrans van Martelaren sijn, andere
stellen ten thoone hare zoomen, ende hooft banden,
ende verheffen de selve, sy begheeren alle, sy eysschen
van alle, den kost van hare profytelijcke aermoede, ofte
den prijs van hare ghe veysde heylighcet. Hier heft
ghy den gront-steen van ons verschil / nu moe-
ten wy hier op gaen bouwen / om op goede orden
voort te garen / wy sullen dit depelen in verscheyde
vraeghen.

De eerste vraeghe tg / of Augustinus, ghe sept heest
dat het ommeloopen / ofte ommegaen met Reli-
quien der heylighen / ende de selve ten thoone
te stellen / maer een particulier werck van Munnicken
was, daer in de kereke gheen behaghen en hadde ? D.
Cabeljau, seght dat sae in sijn Catholijcke Wachteyt
pag. 613.

De tweede vraeghe tg / of den selven Augustinus,
het ommegaen met reliquien / in t'gheineen heest
voor quaet, ende verwerpelijck gehouden ? D.Cabe-
ljau, seght dat sae. *Ibidem.*

De derde vraeghe tg / of Augustinus verwoerpen
heest / het debotelijck eeren der Reliquien ? D.Cabe-
ljau seght dat sae. *Pag. 614.* Want / sept hy / t'was
verre van daer, dat men in die tijden voor een Marte-
laers been sich soude hebben willen buyghen, en dat
devo-

devotelijck kussen &c.

De vierde vraeghe is / wat dat Augustinus hier eghentelijck berispt / ofte enckelijck het om loopen met reliquien / ofte wel het verkoopen alleen? D. Cabeljau het tweede overslaende / neemt het op het eerste alleen.

De vijfde vraeghe is / of Augustinus hier spreekt van ware Reliquien / ofte wel van versierde? D. Cabeljau, segt dat Augustinus dit niet en heeft willen ondersoeken.

D. sesde vraeghe is / of het achtsie Capittel van het boeck der stadt Godts / daer deelsius ghehandelt wert vande Reliquien / Augustino valschelyck-toeghiedicht is? D. Cabeljau seght dat sae. P. 615. en beweist dit sijn segghen met de authoer tept van Ludovicus Vives/ en Leuvenasche doctoren.

De sevenste vraeghe is / of de H. Roomische Kerk soodanighe dinghen voor Reliquien heeft bewaert / de welcke ofte onmoghelyk sijn te bewaren / ofte strijden teghen alle reden / ende verstant. D. Cabeljau seght dat sae. Pag. 609.

Ende ick segghe op dit voorgaende altemael / dat neen (soo als ick oock in myn staetje bethoont hebbe) maer hier noch breeder bewijzen sal / ende D. Cabeljau, met de woorden van Augustinus selve / overtuughen. Wat dan belangt de eerste vraeghe, of het onmogaen met Reliquien maer een particulier werck van Munnicken was / in het welck de kercke gheen behaghen en hadde? Ick bewijse uyt Augustino dat neen.

Ten eersten uyt het 22 boeck vande stadt Godts Cap. 8. daer Augustinus segt dat Hesperius een aensieulijck man / wat heplighe aerde hadde van het graf Christi / de welcke hem dooz een goeden vrient / van Ierusalem mede ghebracht was; ende de selve ghehangen heeft in sijn camer teghen de Nacht-geesten; welck medebringen / ende bewaren van soodanige Reliquien Augustinus niet en berispt.

Ten tweeden uyt dat selve Capittel. Als de Bischof,

schop, Proiectus, septijp de Reliquien bracht van den alder eerlijcksten Martelaer Stephanus daer was eenen toeloop, ende ontmoetinghe van een groote menichte van menschen.

Item De Bisschop Lucillus droegh de Reliquien vande voorseyden Martelaer, ende het volck giack hem voor, ende achter.

Ten derden lib. 9 Confess cap. 7. Als de lichamen van de HH. Gervasius, ende Protasius met behoorlijcke eere vervoert wierden nae de Kercke van Ambrosius. etc.

Ten vierden: Epist. 103. ad Quintian: De weduwe Galla, ende hare dochter Simpliciola brenghen u mede, Quintiane, de Reliquien vande aldersaelichsten, ende alderheerlijcksten Martelaer Stephanus. Wat dunckt u nu D. Cabeljau? kan Augustinus segghen / dat het ommegaen met Reliquien/ maer een particulier werck was van Munnicken? Ghy seght in uw' Memory-boeck pag. 608. Dat Augustinus hier ter plaatse tot de Munnicken in 't bysonder spreekt, en kan niet in twyffel ghetrocken werden.

Tig waer / want den titel van het hoeck/ brenght het mede: Waer hoe sult ghy t' maeken/ met dien herten die de heylige aerde van Christi graf van Ierusalem heeft medeghebhacht naer Africken? hoe / niet de weduwe Galla, ende hare dochter Simpliciola, die by latte van Augustinus, hebben ommegaen/ende gherespel/ met de Reliquien bande H. Stephanus, om die te leveren in de handen van Quintianus: om ghe-eert te worden? Hoe sult ghy t' maeken met de Bisschoppen Proiectus, ende Lucillus, die selve Reliquien hebben omghedraghen? dese en sijn gheene Munnicken gheweest; hoe kan dan Augustinus, segghen / dat het ommegaen met Reliquien / maer een particulier werck was van Munnicken?

Ten anderen, hoe kan hy segghen / dat de Kercke daer in gheen behaeghen en hadde / ghemericht hy septijp / dat de Ghemeenten sijn met groten toeloop ghekommen / om dit omdraeghen der Reliquien / niet hare teghenwoordicheyt te vereeren?

ren: *Hiet daerenboven hoe precig Augustinus hier in over-een-koumt met den H. Hieronymus, boven.* Indien ghp my seght / dat Augustinus het enckel omme gaen / ofte omdzaeghen bande Reliquien niet berispt heeft / maer namelijck / daer van groote dinghen te roemen: soo moet van Augustinus sijn epghen selven berispen.

Ten eersten, als hy sept *Serm 28 de Sanctis*, dat het yser vanden banden des H. Apostels Petri door alle de Kerken, met recht wordt gh-houden, kostelijcker als gout. **Dit is immers op t' hoochste genomen.**

Ten tweeden, als hy sept *Epistola 137*, dat de plaatse heyligh was, daer het lichaem vande H. Felix bisschop van Nole begraven lagh.

Ten derden, als hy sept *lib. 9, Confess Cap. 7*, dat de beslotene van onsluyvere gheesten wierden ghenesen, en de blinde siende door het aenraecken vande baere, op de welcke de Reliquien vande H. H. Gervasius, ende Protasius, wierden vervoert.

Ten vierden, als hy *lib. 22, de Civit. Cap. 8*, veele verschepden mitakelen verhaelt / die dooz ofte hy de Reliquien der Heylighen / (t' zp dooz de olpe met de welcke de sieken haer salfden / t' zp dooz het aenraecken der blommen / die op hare autazen ghescopt maeren etc.) gheschiedt sijn. Is dit altemael niet groote dinghen roemen van de Reliquien? Heeft dan Augustinus oock sijn selven berispt? dit en sg niet waerschynelijck; soo en is het dan oock geensius waerschynelijck dat Augustinus, het enckel roemen van groote dingen / rackende de Reliquien / in andere heeft willen berispen.

Hier mede blijft samen beantwoort de tweede vraeghe / welcke was / of Augustinus het ommelopen met de Reliquien, ende daer van groote dinghen te roemen, in t'ghemeen heeft berispt: Blycht uit het voorgaende dat neen / soo sal het dan ten lesten moeten upthoumen / op een besonder ommelopen / ende roemen / het welck niet ongherijmt / hept gheinengelt was / soo als wy hiernae sullen sien.

TVVER.

II. AEN MERCKINGHE

Op de derde vraeghe.

Of Augustinus verworpen heeft het de-
votelijck eeran der Reliquien.

Dat Augustinus het enckel eeran der Reliquien
niet en verwerpt / en kan D. Cabeljau niet
loochenen : Want de woorden van desen outva-
der/sijn dies-aengaende te klaer:

Ten eersten Epist. 103. ad Quintian: daer hy sept:
De weduwe Galla, ende hare dochter de Maeght Sim-
pliciola, brenghe u mede, Quintiane, de Reliquien vande
aldersalichsten, en alderkeerlijcksten Martelaer Stephanus,
Vwe Heylicheyt weet wel, hoe ghy de selve moet
BEHOORLYCK EEREN ghelyck als wy oock ghedaen
hebben.

Ten tweeden Lib. 9. Confess. Cap. 7. De lichaemen van
de H. H. Gervasius, ende Protasius sijn met BEHOOR-
LYCKE EERE overghedraghen tot de Kercke van Ambro-
sius.

Ten derden, selt soude hier kunnen hy hoegen
de plaatse van August. die ick mede hebbe gheschreven
in myn Staelcje pag. 64. ghetrocken uit het boeck
de Eccles. Dogmatib. Cap. 73. daer klaer gheseyt wert/
dat men de Reliquien der Heilighen mach ee-
ren/ en dat hy een ketter is/ die contrarie leert.
Maer D. Cabeljau, maect hier over soo vele
woorden/ om te thoonen dat dit boeck van Augu-
stino niet gheschreven en is / dat ick het selve lie-
ver hebbe te laren baren/ als niet soodanige dis-
puten/ den tijt te verliesen : Want ghenomen die
boeck van Augustino niet ghemaeckt ware : siet
D. Cabeljau niet / dat ick niet soo groot recht hier
van son kunnen segghen/ als hy selve doet van
een

een ander twijfelaerich boeck/ in sijn Catholijc-
ke Wærheydt pag. 540. Ons is niet met allen daer aen
gheleghen, of *Augustinus* autheur is van dat boeck , of
een ander , het is ghenoech in opsicht van ons oogh-
merck, dat het een auteur is van ghelycke outheyt, en-
de tijt-ghenoortic met *Augustinus*. Ofte niet *Erasmus*
Roterodamus souden wy kunnen segghen/dat het
versamelt schijnt te sijn, ten deele uyt sijn werken, ten
deele uyt de besluyten der Synoden: *Dit is meer als*
ghenoech om authoerstrept te gheven aen dit ge-
melde schrift.

Niet teghenstaende/dit overgheslaghen / ende
ons ghehouden aen de twee eerste spreken/ de
welcke sekerlyck *Augustini* sijn / ende soo klaer/
dat *D. Cabeljau* niet en kan loochenen / dat *Augu-*
stinus, de Reliquen heeft willen ghe-eert hebben/
in't ghemeen ghesproken : soo moet het dan op
aenkommen op de maniere.

D. Cabeljau , nae ghewoonte pag. 609. van sijn
Memory boeck , draept dit op een burgherlycke
eere/soo dat *Augustinus* , nae sijn segghen / wel
kan lyden/dat men de Reliquen burgherlyck ee-
re, maer niet devotelijck, ofte religieuselijck.

Ich thooone hier teghen/ dat *Augustinus* moet
spreken van een eere die meerder als burgherlyck
is/want hy gaet bpkans op de selve voet voort/
ghelyck *Hieronymus Boven*.

Ten eersten , ghy en kont niet loochenen dese
volgende woorden *Augustini* , ghetrocken uit het
achtste boeck, het 24. Capittel vande stadt Godts
daer hy segt: Wy eeren de Reliquien der Martelaren,
als van Heyliche mannen Godts , die tot de doot van
hare lichamen , hebben voor de wærheydt ghestre-
den.

Ten tweeden , moet ghy my toestemmen dese
woorden *Lib. 20. contra Iauustum Manicheum Capit. 21.*
Het Christelijck volck , viert samen de Reliquien der
Martelaren met eene RELIGIEUSE solenniteyt, ende
om verweckt te worden tot naevolginge, ende om me-
de deelachtich te worden van hare verdiensten , ende
door

door hare ghebeden gheholpen te worden.

Item. Wy dienen de Martelaren met dien dienst, met den welcken, oock in dit leven ghedient werden de Heylyche mannen goets, welckers herten wy ghevoelen bereyt te sijn, om soo een lyden voor de Euan-geliche waerheyt te onderstaen. Maer de Martelaren dienen wy soo veel te **DEVOTER** hoe dat wy dit gerustelijcker doen, nae dat sy de strijden overwonnen hebben, ende wy verkondighen haren lof dies met meerder betrouwien, als wesende nu in het gheluckich leven verwinders, dan die in dit leven noch vechten.

Hoozt ghy hier wel / dat Augustinus niet en spreect van een enckel / of burgherlyck eeru der Martelaren/ende hare Reliquien/maer van een RELIGIEVS eeru / ende van een DEVOTELYCK dienene

Hier sal D.Cabeljau, nae ghewoonte moet segghen / dat Augustinus, de woordckeys RELIGIEVS, ende DEVOOT in haren ruyhmen sin neemt / eyde niet op het nauwste. **T**hy heuselighen/ ende niet weerdich heantwoort te moeden/want alsoo sal ick alles dzaepen naer mynnen sin/ende bernuft/wat ick begeere.

Ten derden ghy en kont my niet loochenen dat Augustinus ghewach maect van Kercken / die nae de Martelaren ghenoemt vieren: Want ghy bekent in uw' Memory-boeck pag 607 dat hy spraeckt van een Kercke van S. Gervasius, ende soo ghy schijnt te willen segghen/dat Memory hy Augustinus een Kercke betrekent/ soo moet ghy dan oock bekennen / dat hy spraeckt van een Kercke vande H. Stephanus: **G**hy moet oock desghelyc toestemmen / dat hy ghewach maect van een hiderplaerse die ghemaeckt is gheweest / daer de Heylyche aerde van r'graf Christi bewaert wiert.

Ten vierden, moet ghy bekennen / dat Augustinus sijt/dat men in de selve Kercken voort / ofte hy de Reliquien heeft ghebeden; want Augustinus seght openlijck de vnit: *Eccles. Cap.16.* De menschen

schén bidden by de Reliquien van onse dooden', ende sy werden verhoort. De schoon-sone van Marialis is voor sijnen sieken vader gaen bidden, in de Kercke, ofte by de Reliquie vande *H. Stephanus*. Item van een ander: Hy heeft voortgegaen in het bidden, op de plaeſte daer den Martelaer begraven was, of daer hy ghedient wiert, sood als *Ludovicus Vives* dit verhaert in syne bemerkinghen. Item. De Me-vrouwe van t' dorp is ghekommen nae de Kercke, of by de Reliquien vande *H. H. Gervasius*, ende *Protasius*, ende heeft nae ghewoonte daer met hare maerten, ende andere godtvuchtige vrouwen, ghebeden, ende lofsangen ghesonghen. Iae dat sy dit ghedaen hebben, met gheboghen knien / want *Augustinus* seght wy sijn ingegaen tot het ghebedt, ende hebben ons knien gheboghen, nae gewoonte. Was dit een ghewoonte/ soo ist bryten twijfel dat de voorzeyde personen dit hebben mede ghedaen / hy ofte voorz de Reliquien. Ick stelle hier / in de Kercke, of by de Reliquien, om dat ick hy *Augustinus* bevinde / dat hy het woordeken *Memory*, so wel voorz het een ghebruycht / als voorz het ander: want hy segt van een sekter vrouw / dat sy haer doot kindt heest ghelept op de *Memory* des Martelaer/ dit en kan niet verstaen werden / dat sy haer kindt soude ghelept hebbe boken op de Kercke / maer op de Reliquien. Wederom seght *Augustinus*, dat de Bisshop *Proiectus* de *Memory* dwoegh vande *H. Stephanus*, dit en kan mede niet verstaen worden / dat hy de Kercke dwoegh/ maer de Reliquien.

Ten vijfden en kont ghy my niet loochenen/dat *Augustinus* segt batter menige mirakelen t'syngende gheschiedden door het aenraken vande Reliquien/ of anderswys / iae door het verkrijgen, en voorbidden der Martelaren; sijn woorden sijn wederom al te klaer.

Door eerst/ segt hy/ daer geschieden mirakelen door de ghebeden, ofte Reliquien der Martelaren.

Item: Daer is een Mirakel gheschiet / door het verkrijghen des Martelaers.

Item: door den alderheerlijcksten Martelaer Steph.
Tenselten: moet ghy my toestemmen dat Au-
gustinus sept lib. 8. de Civit. Cap. 27. soo als Hierony-
mus oock mede verhaelt / dat men, v'syuen ijde/
autaaren bouwe op de heylige Reliquien der Mar-
telaren, ende daer op Sacrificien dede.

Wat is hier van al dit voorgaende burgher-
lyck / ofte civil / niet het stichten der kercken
naer haren naem / noch het bidden in de selve
voor de Reliquien / noch de miracelen/ noch de
Autaaren/ noch Sacrificien/ noch de Martelie/
om welck oogmerck/ Augustinus, namelijck de
Reliquien der Martelaren wilt ge-eert hebben/
segghende: Wy eerden de Reliquien der Martelaren,
als wessende vande ghene die haer bloedt voor Christo
hebben ghestort: Ergo in al dit / en kan Augusti-
nus niet spreken van een enckel burgherlycke
eere/maer van een die meerder als burgherlyck
is, want soo ich boven in de derde aenmerckinghe op
Hieronymum, hebbe ghehoont / soodanich als
t'oogmerck is/om hei welck men vermaant eert/
soodanich is oock de eere/maer de oogmercken
die Augustinus stelt/om de Reliquien der Marte-
laren te eerden / ende de actien die hy seght ghe-
pleeght te sijn/op/voor/of by de Reliquien / sijn
meer als burgherlyck / ergo hy spreeccht van
een eere / t' haren opfichtie / die meerder is als
burgherlyck.

Nu / op dat ghy niet en seght (soo ghy in uw
Memory-boeck doet/ parte 1. pag. 258. van Epiphanius)
Dat rust alleen op die dwaze inbeeldinghe, dat Augusti-
nus mede goede kennis gehadt heeft aen die paepiche
distinctie, tusschen twee, of drie derley religieue dien-
sten, t'welck niemant oyt bewijzen sal.

Ich sal u dat bewijzen dat Augustinus hier van
goede kennis heeft ghehad.

Ich stelt hy vast lib. 8. de Civit. cap. 27. ende libr. 22.
Cap. 10. ende lib. 20. contra Faustum Cap. 21. De eere/
ende dienst/die Godt allcen toekomt / de welcke
hy namelijck seght te bestaen in het SACRIFICIE.
mer dese woorden.

Wy

Wy leeren dat Godt alleen moet ghdienet vvor-
den, ghelyck vvy hem oock dienen, met dien dierst, die
in t' riecx genoemt vvert *Latria* t' vveick eenen dierst
is, die vvy eyghentlyck schuldich sijn aan de Godde-
lijckheit: Tot desen dierst behoort de offerhande van
t' SACRIFICIE. lib. 20. contra Faust. c. 21.

Desen dierst / alz Godt alleen toebehoozen-
de/ en wilt hy niet recht aan de Heilighen / ofte
hare Reliquien niet toeghedaighen hebbens
t' welck hy dichtwilg door den mens wijst aende
Heilighen/de welche meijden/dat de Christenen
de Heilighen erden als goden. *Ten* is niet soo/
seght Augustinus:

Ten eersten: De Martelaren en sijn ons gheen goden.
lib. 22. Civit. cap. 10.

Ten tweeden: Wy en dienen onse Martelaren niet met
goddelycke eere, vvy en offeren haer gheen Sacrificien
lib. 8. de Civit. cap. 27.

Tenderden: Wie heeft oyt ghehoort, dat de Priester
staende aen den altaer, heeft gheseyt; *Petre, of Paule, of*
Cypriane, ick offere u Sacrificie? Ibidem.

Ten vierden: Wy houden onse Martelaers voor ghe-
ne goden, noch vvy en offeren aen haer Sacrificien. Ibidem.

Daer heft ghy uyt Augustino de eerste soozte
van dierst/ naemlyck *Latria*, die godt alleen toe-
komt / bestaende eyghentlyck in t' SACRIFI-
CIE.

Doch de wylle het uyt de boven ghemelde
spreukten Augustini blijkt / dat hy de Heilighen/
ende hare Reliquien wilt ghe-eert hebbien/maer
niet met SACRIFICIE, ofte *Latria*: Laet ons hoo-
ren / hoe hy de tweede soozte van ecre / die de
Heilighen / ende hare Reliquien toekomt / vast
stelt.

Ten eersten *Hy* segt/dat de Christenen, t'sijnen tij-
de/ de Reliquien der Martelaren erden met eene RELI-
GIEVSE solemniteyt. lib. 20. contra Faust.

Ten tweeden, *hy* noemt die RELIGIEVS, die dien-
sten deden in de plaeften der Martelaren. lib. 8. de Civit.
Cap. 21.

Ten derden, hy wilt se ghe-eert hebben / als die haer bloet hebben ghestort voor Christo ; lib.8. de Ci-
vit. Cap.27. Ergo met opscicht op de hoochste lief-
de die men vint/dat is / op de Martelie ; tis se-
ker dat de Martelie een RELIGEVS werck is/
tis noch seker dat de eere foodanich is / als
het opscicht is/ dat ymant heef / om een ander te
eren / Ergo als Augustinus wil dat men sal op-
scicht hebben/op de Martelie / (t'welch een RE-
LIGEVS werck is/) Wanneer men de Marte-
laers eert/soo wilt hy / dat men de selve sal RE-
LIGE VSELYCK eeren.

Ik late nu staen/ dat hy de Martelaren/ DE-
VOTELYCK wilt ghedsent hebben lib. 20. contra
Faustum Cap.21. om dat sy nu in't ander leven/ als
verwinders/trionpheren met Christo.

Hier siet ghy nu klaer/ dat hy de weede soorte
van eere vast stelt / de welcke minder is/ als die
men godt schuldich is / meerder nochtang als
burgherlycke eere/want.

Ten eersten, hy noemt se RELIGEVS eere/en-
de DEVOTEN dienst/ t'welch van gheen bur-
gherlycke eere en mach gheseyt worden.

Ten tweeden, Hy maectt onderschept/tuschen
de eere / die men bewijzen mach aen de Heylige
mannen / die hier noch sijn in dit leven / en tus-
schen de eere / die men mach toedraeghen aen de
Martelaers/die nu als verwinders sijn in t'eeu-
wich leven: want alhoewel hy eerst sept / dat
men t'shinen tyde / de Martelaers diende met dien
dienst , met den welcken oock, in dit leven, de Heyli-
ge mannen ghedient worden die nae de Martelie
staen, Willende dat heyde de selve devotelyck, dat
is/ meer als burgherlyck (ter oorsake van t'oog-
merck/dat niet burgherlyck is) souden ghedient
worden / soo ist nochtang / dat hy daerlyck dit
verschil daer hy voeght/dat de Martelaers met
meerder DEVOTIE mogen ghedient werden/om
die reden/dat sy nu als verwinders sijn in t'eeuwich le-
ve. Hiermede stellende verscheden trappen in de

De-

Devote eere, ghelyck noch verschepden trappen
sijn inde burgherlycke eere.

Dit blijcket noch claerder upp het boek van
sijne Meditatiën Cap. 24. daer hy de Heylighen des
hemels bidt / ende aeuroept met dese woorden:
Alle gheluckiche Heylighen Godts, die nu ghekommen
zijt tot de haven vande eeuwighe saligheydt. Ick bidde
u l. door den ghenen, die u verkoren heeft, komt ons ter
hulpe gheest ons de handt, ende rechten op, op dat wy
gheneſen zijnde van onſe swackheydt, moghen versterkt
worden inden strijd. Bidt, ende spreekt voor ons arme
ſondaren, op dat wy door u l. ghebeden moghen ghe-
voeght worden by uw' H. Gheſelschap, en saligh worden.

Dit bidden/ ende aeuroepen vande Heylighen/
ſe bupren twijfle de Heylighen eeren / niet bur-
gherlyck/maer DEVOTELYCK, ende RELIGIEV-
SELYCK, ſoo holght het dan / dat Augustinus, niet
alleen met clare woorden/maer oock met de daer
ſelbe/ berhoont heeft / dat men de Heylighen des
hemels magh DEVOTELYCK, ende RELIGIEVSE-
LYCK, dienen en eeren.

Ick weet wel dat D. Cabeljau datelijck hier op
ſal ſegghen / dat dit voorgenoemde ſchrift Augustini
niet en iſ: Doch ick ſal my houden aen de censu-
re van Erasmus, de weleke / al-hoe-wel hier aen
twijfelt / ſeght nochtans / dat het van een Autheur
is ghemaeckt, die de ſchriften Augustini niet ſonder neer-
ſtigheydt heeft ghelezen; indier voeghen dat ick dat
ſelbe ſchrift houde als van Augustino gheschreven/
naedien het upp ſyne ſchriften ghetrockten/ende by
een vergaderd iſ.

Du dan / D. Cabeljau moet my noodſakelijck
toeſtemmen / dat Augustinus, eenen dienſt heeft
gheliken/die Godt alleen toekomt/ namelijck het
SACRIFICIE, den welcken hy Latia noemt: Dic ſg
de eerſte/ ende opperſte ſooze van eere.

Hy moet my bekennen daer-en-boven/ dat Au-
gustinus de Martelaren gheſtient / ende hare Me-
liquien ghe-eert heeft / namelijck als van
Martelaren, met Perſdaghen/ met het bouwen

van kercken die naer haren naem ghenoemt
Wierden / ende van autaren / die op hare Kelt-
quien opgherecht wierden / ende niet sacrificien/
die ghedaen wierden/ niet t'haerder eeren/ maer
op hare beenderen / ende niet daer vooz te knie-
len/ ende niet bidden/ ende aentoeopen / om dooz
hare ghebeden gheholpen te wozden : dit noemt
hy RELIGIEVSELYCK, ende DEVOTELYCK eeren/
ende die dese / oft soodanighe DIENSTEN deden in
de plaesien der Martelaren , noemt hy RELIGIEVSE
persoonen : Lib. 8. de Civ. cap. 21. *Dit is de tweede
sooze van eere.*

Waer uyt blijckt dat Augustinus ghetweten heeft
van rene middelmatighe ecre/ die hy RELIGIEVS,
ende DEVOOT noemt/ minder als de goddelijcke/
mart meerder als de burgherlijcke / ende dat hy
seydt/dat-men t'sijnen tijde / ende de Martela-
ren/ende hare Reliquien / niet soodanighe mid-
delmatighe ecre heeft achtervolgh / oversulckg
dat hy niet verwozen heeft het DEVOTEI.YCK
eren vande Reliquien. *Doorderg/ Bat D. Cabeljau*
onghelyck heeft / als hy seydt / dat niemandt in
de tijden Augustini voor een Martelaers been sich soude
hebben willen buyghen, ende dat devotelijck cussen.

A E N H A N G H S E L.

Over-een komste vanden *H. Hieronymus*,
met *Augustino*, rakende het eeran der
Martelaren, ende hare Reliquien.

Hieronymus seydt / dat-men t'sijnen tijde de
Reliquien vande HHL ucas, Timotheus, An-
dreas, ende Samuel met groote mentiche
van menschen heeft vervoert ende omghedra-
ghen.

*Augustinus seght het selve vande Reliquien deg
H. Ste-*

Rakende eenighe Superstitionen.

261

H Stephani, ende der Martelaren Gervasiij ende Protasij, Lib. 22. de Civit. cap. 8. ende lib. 9 Confess. cap. 7.

Hieronymus seght / dat-men de Reliquien t'shinen tyde verclerde met syde/ende gout.

Augustinus seght / dat-mense verclerde met bloemen/ende met lampen / welcker g olpe de siecken ghenasen; Lib. 22. de Civit. cap. 8.

Hieronymus seght / dat-men kercken bouwde voor de Martelaren / ende de selve naer haren naem noemde.

Augustinus maeckt mede ghewach bande kercken deg H Gervasi, ende Stephani, ende van een Capelle die ghebouwt wierdt t'shinen tyde op de heylige aerde van't graf Christi, overghebracht van Jerusalem Lib. 22. de Civit. cap. 8.

Hieronymus seght / dat-men in die kercken/autaren bouwde op de Reliquien/ ende daer op sacristien dede.

Augustinus seght al het selve / ende bykangs met de selve woordzen Lib. 8. de Civit. cap. 27.

Hieronymus seght / dat-men in de kercken der Martelaren / de selve voor hare Reliquien aenriep/ende hadt, in cap. 65. Esiae.

Augustinus seght dat mede Lib. 22. de Civit. cap. 8.

Hieronymus seght / dat-men daer voor lof sanghen songh.

Augustinus spreekt oock alsoo Lib. 22. de Civit. c. 8.

Hieronymus seght / datter t'shinen tyde vele mitrakelen gheschiedden voor/oft by/oft door de Reliquien.

Augustinus van ghelycken/ Lib. 9. Conf. cap. 7. ende Lib. 22. de Civit. cap. 8.

Hieronymus noemt het graf bande HH. Petrus, ende Paulus Heyligh/ Ep. ad Marcellam.

Augustinus desghelyckig Epist. 137. noemt de plaeſte heyligh daer den H. Felix Bisschop van Nolhe, graven lagh.

Hieronymus en wist de Reliquien/oft de Martelaren niet aenbeden hebben/namelijck niet sacristien.

N 3

Augu-

Augustinus en wist mede dit niet hebben. Lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende lib. 8. de Civit. cap. 27.

Hieronymus loochent dat men t'shynen tijde de Martelaren hooz goden hielet.

Augustinus loochent dit mede Lib. 22. de Civ. cap. 10. ende lib. 8. cap. 27.

Hieronymus nochtans wist de Martelaren ghe-eert hebben. Ep. ad Ripar. ende Ep. ad Marcell.

Augustinus approbeert dit mede. Lib. 8. de Civit. cap. 24. ende lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende Epist. 103. ad Quint.

Hieronymus wist-se ghe-eert hebben / om dat sy haer bloedt ghesoort hebben hooz Christo. Epist. ad Marcell. ende Ep. ad Ripar.

Augustinus brenghe de selve reden by Lib. 8. de Civ. cap. 24. ende lib. 20. contra Faust. cap. 27.

Hieronymus noemt dit eerden/eenen goddelijcken lever/ende een devotie des herten.

Augustinus noemt het een religieuse solemniteyt/ eenen devoten dienst / en de ghene die sooda-nighe diensten pleeghden / noemt hy Religieus. Lib. 20. contra Faust. cap. 21. ende lib. 8. de Civ. cap. 21.

Onaenghesien dan het ooghermerck dat de onde rechtsmighe hercke in't dienen / ende eerden der Martelaren / ende hate Religieus hooz hadde/ onaenghesien oock de uytwendighe actien / met de welcke sy de selve vereerde (welcke het meeste deel meer als burgherlyck waren) soo is't dat Hieronymus dit eerden / septe te wesen eenen goddelijcken iever, ende DEVOTIE des herten, ende Augustinus, een DEVOOT ende RELIGIEVS eerden / en die het selve pleeghden/RELIGIEVSE personen.

III. AEN.

III. AEN-MERCKINGHE

Op de vierde vraeghe.

Oft *Augustinus* het omloopen met Reliquien, oft het verkoopen derselver berispt heeft?

Van het enckel ommegaen / oft ommelopen met de Reliquien / hebben wy boven ghesproken in de eerste Aenmerckinghe; ende ghet hoont / dat *Augustinus* dit niet en kan berispt hebben/ aenghesien dat hy selve de wediuwe *Galla*, ende haer dochter *Simpliciola*, met Reliquien heeft doen repsen nae den *Bisschop Quintianum*: ende het overbrenghen vande heylighhe aerde uyt het gvaef Christi, niet alleen niet berispt heeft / maer ter contrarien heeft goedt ghevonden / dat men een bidt-plaerse soud' bouwen/ daer de selve Reliquien bewaert wierden/ &c.

Wat is't dan / sal iemandt vraghen / 't ghene *Augustinus* berispt/in die sprencke / de welleke wy ghestelt hebben ter stondt in't beghinsel vande eerste Aen-merckinghe, daer hy handelt van sommiche *Munnecken*/ die r'ghen tyde met Reliquien omliopen ? *Hij* egghen woorden sullen't uyt-wijzen/wat hy in haer berispt.

Ten eersten,hy heeft daer eenen heelen langhen/ ende vreeden discours daer hy aenpriest het hant-
werck / niet alleen niet het exempel van *Paulus*,
maer oock niet syne leerlinghen/ende niet die van
de *Apostelen* / sae niet het exempel vande am-
bachs-lieden/ende ackermans / welcker handt-
werck hy noemt heerlych/ende heyligh/segghen-
de/dat men daer onder wel kan bidden/ende los-
sanghen singhen.

¶ 4

Hier

Hier op ten tweeden, berispt hy het leeg-gaen/ ende bagabonderen/ naemelijck van sommighe/ die het kloosterlyck leven aenbeerdden / niet om Godt te dienen / maer om verlost te wozden vande slavernije / inde welcke sy waren / oft om noodd-druft / ende kleederen te kryghen / die sy huyten het klooster / niet sonder groten / ende swaren arbeidt/ souden bekomen hebben. Hoo-danighe menschen strijkt Augustinus dooz / soo dapper als hy kan / ende met Schrifturen / ende met redenen.

Ten derden : naer al dit / noemt hy soodanighe menscheri Hypocriten onder het kleedt van eenen Munnick, ende seght / dat sy de Provincien omloopen , over al verstroyt zijn , sonder nochtans daer toe wettelijck ghesonden te zijn , sonder erghens vast te zijn , sonder erghens te staen, oft te sitten.

Wt is het eerste / dat hy berispt / het leegh-gaen/ende bagabonderen/segghende. Dat sy schande aendeden aen het goede, ende heyligh voornemen der oprechte Munnicken. **Waeron** hy oock dese lesse aenspreekt met dese woorden: Thoont aen de menschen, dat ghy-lieden het Rijck Godts soeckt , niet in ledigheydt,maer door eenen enghen ende nauwen wegh.

Daer en boven en berispt hy niet alleen dit bry/onghebonden/ ende luy leven / maer oock de redenen die sy hybzachten / om te loopen dooz de landen/ ende Provincien : Welcke waren dese : Sommighe, seght Augustinus , onder haer, lieghen dat sy ghehoort hebben, dat hare ouders, oft bloet-ghewantten in dit, oft dat landtschap noch leven . ende dat sy tot haer gaen

Die balsche / ende leughenachtighe preterpten/ om van't een landt in't ander te loopen / waren huyten twijfель berisptelijck.

Der halben : soo berispt Augustinus , wat de Reliquien aengaet/ niet alleen dat sy omlepen met balsche / ende versterde Reliquien (soo hy inde volghende Aen-merckinghe fullen sien) maer naemelijck dat sy de Reliquien verkochten. **Wt** blijkt

blycket wederom cl aer upt de eghen woorden
Augustini.

Voor eerst: Sy vereopen, seydt hy / ledē der Marte-
laren.

Ten tweeden: Sy eysschen de kosten vande profijtelijcke
armoede.

Ten derden: Poemt hy dit verkoopen een vuyle
kramerij, ende bidt de goede Munnicken / dat sy de
selbe wilden beletten / om dat harte estime daer mede
ghequerst wierdt, ende de swacke onsticht.

Heest Augustinus gheen groote reden / om dit
verkoopen te berispen / de wijle het een specie van
Simone was / soo wanmerk sy eene geestelijcke sake
(ghelyck sy valschenlyck voorgaeven / ende van an-
dere gheloof wierdt) verkochten voort gheldt?

Tot noch toe en han ich niet sien / dat Augustinus
hier berispt het euckel omloopen met Reliquien /
oft het eerst der selver. Laet ons dan voorzder
sten / of D Cabeljau eenigh voordeel / oft harte han
vinden in andere spreucken van Augustinus.

IV. AEN-MERCKINGHE

Op de vijfde vraghe.

Oft Augustinus berispt het omloopen met
valshe ende versierde Reliquien, oft
met ware, ende oprechte.

Hier op seght D. Cabeljau in sijn Memory-
boeck pag. 608. Augustinus en heeft niet willen
ondersoecken, oft de Reliquien oprecht waren, oft
niet, maer dit latende in sijn weerde, oft onvveerde, heeft
absolut verstaen, de gheheele handelinghe met de Reli-
quien, al vwaren sy schoon oprecht, dat men soo veel spels
daer mede aenrechten vvil, met die om te draghen, ende
grootē dinghen het slecht volck daer van vvijs te maken.

¶ 5

niet

niet en doch, maer was als een vuyle cramerije te verwerpen.

Olt soud ghp ryp connen segghen Domine Cabeljau, indien wp de schriften Augustini niet by de handt hadde: Ich gheloove dat ghp dit stellende op't papier/ban uw' eyghen gemoet/ende conscientie zint overtuigght gheweest van contrarie: Maer dat ghp ebenwel dit ghestelt hebt / om de eenboudighe ghemeeente wat in de handt te steken.

Ghp seght dan voor eerst: Dat *Augustinus* niet en heeft willen ondersoeken, of de Reliquien orecht waren, of niet.

Ich antwoorde dat het niet van noode was/ ene saecke te ondersoeken / die haer selven uyt-weeg: Hy en ondersoekt het dan niet / maer hy seght ront uyt/dat het valsche/ende versierde Reliquien waren. Want seydt hy:

Sy vercoopen leden van Martelaren, indien het nochrans leden van Martelaren zijn.

Item: sy verheffen hare zoomen, ende hooftbanden; dit waren immers valse Reliquien; indien sy dit ghedaen hebben.

Maer D. Cabeljau seght/dat dit moet verstaen werden van de cleederen der Martelaren, de welcke sy verhieven als of het groote heyligheden waren

Als D. Cabeljau soo spreekt/soo sonde ich twijfelen/ of hy latijn kan / want *Augustinus* en seght niet: Magnificant simbrias, & phylacteria illorum, dat is van de Martelaren, maer sua, dat is haer eyghen zoomen/ende hooftbanden/soo als alle man / die maer de eerste beghinselen heeft van de latijnsche sprake/sal moeten toestemmen.

D. Cabeljau, seght/ dat hy desen sin oock wel lichen can/ want, seydt hy/ het en gheest, noch en neemt in de verschillige saeck niet met allen.

Meenigheest het/of en neemt het niet: soo verre gheest het/dat indien *Augustinus* hter seght(t'welch tek niet en meyne / nochtang D. Cabeljau wel can lieden / soo hy seydt) dat sy die zoomen / ende hooft-

hoest banden ten thoone stelden als Reliquien/ de wylle het claeer is/ dat Augustinus spreekt/ niet bande zoomen/ ende hoest-banden der Martela-
ren/ maer van haer EYGHEN: Soo moet hier
nootsakelijck uyt volghen/ dat sy omliepen/ ende
aenprezen valsche/ ende versierde Reliquien: dit
sal noch voorderg blijcken uyt Augustino.

Hy seyd dan voorder: Sy eysschen den Prijs vande
gheveynsde heylighed.

Waer in was dese ghebeursthepdt ghele-
ghen/ anders als in het voorstellen van versier-
de Reliquien/die sy uytgaven voor Reliquien der
Heylighen.

Daer naer seyd hy uytdruckelijck/ Cap. 30.
dat sy omliepen/ onder den valschen naem van hey-
ligheydt.

Wat ghesont verstaen/ sal hier niet sien/ dat
Augustinus hier spreekt van valsche/ ende ver-
sierde Reliquien & of soo niet dat in D. Cabeljau
thoone/ waer in dat hare valsche, ende gheveynsde
heylighedt gheleghen was.

Ghy seght ten tweeden, dat Augustinus absoluty
verstaen heeft dat de gheheele handelinghe met de Reli-
quien, al waren sy schoon oprecht, niet en doch.

Soo inoer hy dan oock sy selben veroozdeelen/
om dat hy de weduwé Galla, ende hare dochter
Simpliciola, met de Reliquien van den H. Stephanus,
ghesonden heeft tot Quintianum, segghende dat hy
de selve ghe-eert hadde/ ende versorckende/ dat sy
mede van Quintianus souden ghe-eert werden.

Ghy seght ten derden, dat Augustinus bertspt/ dat
men soo veel spels aenrechte wil met de Reliquien, met
die om te draghen.

Hoe heeft hy dan gheapprobeert het omdragen
van de Reliquien/ met de handen vande Bis-
choppen Proiectus, ende Lucillus met eene groote
menichte/ende toeloopt des volchz/ die achter/ en
voor ghnuck? Hoe heeft hy gheapprobeert Lib. 9.
Confes. Cap. 7. het ommedraghen vande Reliquien
der H. Martelaren Gervasius ende Protasius; ende
he-

het aenraecken vande bare (daer de voorzeyde Reliquien op rusteden) om ghenezen te wozden?

Ghp seght ten vierd n. dat Augustinus seght / dat het niet en docht, groote dinghen het slecht volck, vande Reliquien wijs te maecken.

Dat is waer : ende hier mede bevestight ghp ons segghen/dat die voorzeyde omloopers / ende vagabonden/groote dinghen wijs maeckten aen t' volck / de welcke inder daer niet en waren; want sy maeckten het volck wijs / dat sy omdroegeghen ledien der Martelaren / daer het nochtans gheen en waren: maeckten het volck wijs/ dat de zoomen ende hooftbanden / die sy omdroegeghen Reliquien waren/daer het soo niet en was/oste/sy maeckten het volck wijs/ dat het zoomen/ende hooft-banden van Martelaren waren/ daer het nochtans waren haer eyghen zoomen/ende hooft-banden. Sy maeckten wijs dat het heylighdom was / ende ten was anders niet als ghevepus theyd.

Ghp seght ten vijfden, dat Augustinus seyd / dat de geheele handelinge met de Reliquien &c. als een vuyle cramerij te verwerpen was.

Ten is niet soo: Maer sy wilt alleen verwozpen hebben/het vercoopen vande Reliquien / ende het omloopen met valsche, om het volck te bedriegen/ende niet met soo eene gheveynsde heyligheydt, aen den kost te gheraecken.

Ghp seght ten sexten, dat Augustinus andere vermaent, om dit quaet te helpen stutten, ende haer ordre daer van te suyveren.

Tis waer: Maer wilt ghp nu weten / waer op dat het Augustinus hier precies heeft ghenomen? Ghp en kout dit niet beter halen / als uit t'ghene sy seght / als sy nu syn heelen discours beslupt / maeckende als een cozi begryp van al wat sy te boven gheseydt / oster berispt heeft: Sijn woordsen sijn dese:

Wie sal verdraeghen dat die stijf-halsiche menschen, weder-

wederspannigh aen de aldersaelijste vermaeninghen des Apostels, niet alleen ghetolereert worden, maer oock als Heylichen uytgheroepen, door de welcke, de cloosters, die op eene ghesonde leere sijn gefondeert, tweelins worden bedorven, ende door EEN ONGHEBONDEN VRY-HEYDT VAN LEEGH LOOPEN, ende door EENEN VALSCHEN NAEM VAN HEYLIGHEYDT.

In dit beslupt siet ghy soo claeer als den midaach / waer op dat de berispinghen van Augustinus naenlyck slaen: Eerst op het Vagabonderen, ende dat op valsche pretext van Ouders / en vrienden.

Ten tweeden, op eene gheveynsde heylighyd, de welcke nerghens anders in en bestont dan in valsche Reliquien te vercoopen als heylighen / ende de oprechte, ende haer selven / ende haer cleederen uyt te gheven voor heyligh.

Hoe sult ghy nu uw' beslupt maecken / dat het verre van daer was dat men ten tijde *Augustini*, voor de Reliquien, sich soude hebben willen buyghen, ende de selve devoteli ck kussen, eerlen &c.

Maer ghy stelt / ten lesten (soo ghy meynt) het argument op sijn koten / ende redent aldus Pag. 608.

Het ghene *Augustinus*, in de Munnicken particulierlijck, ende ergherlyck verlaert voor de Ghemeente, en can niet over-een-komstigh sijn met de ghemeene practycke der Rechtsinnige Kercke.

Tig soo; en daerom sal ich D. E. dese voorstellinghe gheerne toe stemmen.

Maer, seght ghy / het ommeloopen met de Reliquien der Martelaren en daer van groote dinghen te roemen, berispt *Augustinus* in de Munnicken, ende hout het voor een ergherlycke daet: Ergo.

Dese voorstellinghe loochene ick absolupt: want sy is valsche / soo als nu van my / uyt de eyghen woorden / ende den heelen discours Augustini bewesen is. Hy berispt niet het ommeloopen met de Reliquien der Martelaren; maer alleen met valsche / en versterke Reliquien / sae met haer eyghen zoomen / ende hooft-handen die sy mischien

schien uytgaven/ende vercochten voor Heylighen/ende ware Reliquien: ofte immers soo verhiehen/ende vermeerde den/als of sy wat heylighen hadden ghetweest.

Hoo segghen wy nu samen met D. E. in uw' Memory-boeck Pag. 607. Dat soodanigh omloopen, met soodanighe Reliquien, een particulier werck was, van eenighe, *stoif halsighe, weder spannighe, gheveynsde leughenachtinghe, ledighe, ende vagabonde*, niet het ghemeeen werck van de Kercke, die daer niet recht gheen behagen aen en hadde, *soo ghy seght in nye Catholijcke Waeheydt* pag. 613.

V. AEN-MERCKINGHE

Op de feste Vraeghe.

Of het achtste Capittel van het 22. boeck des Stadts Godts (namelijck aengaende de Reliquien, ende Mira- kelen) aan Augustino valscherlijck toeghedicht is.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waeheydt Pag. 614. seght dat jae met dese woorden: Wy segghen dat het niet *Augustinus* is, die dese vertellinghtjes heeft naeghelaten, maer een ander, die de selve *Augustino* verkeerdelyck toeghedicht heeft.

Wy sijn segghen bevestigt hy/ met d'autho- tept van Ludovicus Vives, die sijn aen-merchin- ghen op dat voorzepde Capittel ghemaecht heeft/ ende met het oordeel vande Leuvensche Docto- ren.

Ick hebbe in mijn Staelje Pag. 43. 44. dec. ghe- schoont/ datter gheen apparentie en is/ dat Ludovicus Vives, ofte de Leuvensche Doctoren, sulckig seg- ghen/ of voorgheven. He

Het heel verschil dan/dat wyp hier voor hebben/
bestaat over dese woordien van Vives:

Het is buyten twijfel, seydt hy/dat in dit Capittel veel dinghen tot verclaringhe zijn byghevoeght, van soodaniche, die alle de schriften van groote autheuren met hare onreyne handen plachten te beklecken. Daerom sal ick sommiche van die dinghen af snijden, of naelaten, andere, nae mi,ne ghewoonte, sal ick te vreden wesen met de selve aen te teecken.

Hier op hebbe ick in myn Staetje Pag. 47. ghemaeckt dit argument: Ludovicus seght dat hy sommiche dinghen sal naelaeten, (te weten/die hy meynde niet vast te gaen) ende dat hy andere sal aen teecken (te weten die hy meynde twijffelachtigh te zyn) Maer de miracelen die in dit Capittel verhaelt werden en heeft hy niet naaghelaten noch aenghetoeckent, als twijffelachtigh: Ergo/ volghengs het oordeel van Ludovicus Vives, soo en zyn die miracelen/ de welcke in dat Capittel verhaelt worden niet alleen niet twijffelachtigh/ maer gaen vast/ende sekter.

Wat seght D. Cabeljau op dit argument? hy swijght: niet wonder / want ick en sie niet hoe hy hier in forma can upspertelen:

Bemerkt / dat ick hem in myn Staetje Pag. 44. beschuldight hebbe dat hy de woordien Vives verkoort hadde / verwijghende namelijck dese leste woordien: Daerom sal ick sommiche van die dinghen af snijden, andere sal ick te vreden wesen aen te teecken.

D. Cabeljau seydt hter op: Indien Pater gheseyt hadde, het konder wel by ghedaen gheweest zijn, dan was het wel, want men konder by doen, oock nalaten soo men wilde, sonder eeniche veranderinghe van sin.

Ende ick segghe wederom / dat die woordien moesten nootsakelijck daer hy ghevoeght woerden / ofte andersins / dat den gantschen sin onvolmaecht was / ende men niet en kost weten wat epghentlijck het vonnisje was van Vives aengaende die miraculen in het besonder: Welch vonnis

bonnig alleenlyck blijkt uyt die leste woorden/
die ghy verweghen hebt.

Maer D. Cabeljau seght: **De woorden die ick
hypgebracht hebbe** / waren ghenoechsaem, om
te thoen dat dit achtste Capitel van het twee-en-
zwintichste boeck vande stadt Godts, door een quade
Munnick handt seer was vervalscht, derhalven dat men
op de vertellinghjes daer in begrepen gheen staet te ma-
ken hadde.

**Ten volghet niet/want indien men daer gheen
staet op te maeken hadde / waerom en heeft se
dan Ludovicus Vives niet achterghelaten als niet we-
sende Augustini? waerom en heeft hy se niet aen-
geteekent als twijfelaerich/oste verwerpelicke
want dat was sijn meijninge te doen (soo hy dup-
delijck sept) in andere dinghen die ooste twijf-
elaerich waren/oste vervalscht. Thoont my in-
dien ghy kont/dat Vives een mirakel alleen/ van
soo vele die in dat Capittel verhaelt werden/ in
twijfelaericheit heeft ghetrocken/oste aenghe-
teekent als niet wesende van Augustino.**

Daer en boven hebbe ick D. E. in mijn Stael-
tie pag 47. uyt ghemaent dat ghy my pmaent sout
voorzstellen/namelyck vande oude ryden (want
het bonnisse van ul. Iest opghetomen Docte-
ren en is hier niet meer als een O in t'eyser) de
welcke van de mirakelen die in dit Capittel ver-
haelt worden ghetwijfelt heeft: **Gh' hebt hier
op wederom gheswegen: Hebt ghy dan in Er-
asmo selve/die nochtans soo vrye bonnissen strijkt
over de schriften van Augustinus, niet kunnen vin-
den deses aengaende tot u voordel & soo jaer
waerom dat niet voorghestelt & soo neen? soo ist
een klaer-reecken/dat Erasmus hier den dach niet
en heeft deurghesien/andersing hy soude/buyten
twijfel/dit Capittel / ende alle die vertellingh-
jes agheschafft/ende verwozen hebben/als niet
wesende gheschreven van Augustino.**

**Ten anderem ghy moet my bekennen / dat Lu-
dovicus Vives seght/ dat hy versheyden manuscri-
ten**

pten, ende drucken vande schriften Augustini heeft
hy de handt ghehadt/ wanneer hy voor hadde de
selve schriften t'herducken; ende soo t'bljckt
metter daer / in alle die oude Manu-scripten, en
drucken, heeft Viues dat Capittel met alle die mi-
takelen/ ende vertellingis ghebonden / soo is
dit dan een teeken dat onse voordonders ghe-
bonnist hebben/ dat sy soo wel het epghen werck
waren van Augustinus, als alle de hoeken/ ende
Capittelen/ ende verhaelen vande Stadt Godts/
daer dit voornoemde achtste Capittel mede in
besloten is.

Voordonders/ hebbe ick in myn Staetje ghethoont
pag. 46. Dat Ludovicus Vives, seggende dat in dit
Capittel eenighe vervalschingen sijn / niet en
spreekt van eenighe ghewichtighe saken / die
souds vervalscht sijn/ maer alleenlyk van eenighe
woordtekens / de welcke hy oock daertelyk
aenrekkent.

Ghenomen het was soo, seyt D. Cabeljau, soudet
even wel ni er sijn een groten reden, om te twijfelen,
of niet de selve handt, die de woorden hieren daer ver-
valscht hadde, oock met eenen, saeken daer moght by-
ghedaen hebben van t'zijne, om se op den naem van
Augustinus te venten?

Was dit reden ghenoeg om daer aen te twijf-
felen/ waerom en heeft dan Ludovicus Vives daer
aen niet ghetwijffelt / waerom en heeft hy niet
t'seffens/ ofte dat heel Capittel overgheschlagen/
ofte die vertellingis upgheschrapet / ofte ten
minsten de selve aengheteekent als twijfslach-
tisch/ ende niet van Augustino ghemaecte

Doch/ seyt D. Cabeljau: Vives gaet inder daer ver-
der, en spreekt expresselijck van byghevoegde din-
ghen.

Laet ons die hoozen/ ende sien of het oock vast
gaet.

Voor eerst citeert ghy Vives, daer hy seyt: Die
woorden: *Alwaer hy de heylige Reliquien aenreekte, en
werden in gheen oude boeken ghevonden.*

A

Icken kan niet begrijpen wat Vives sg over-
ghekomen dit te stellen in syne aenmerkingen/
daer hy nochrang die woorden niet ghestelt en
heeft in den text selve / want Augustinus , en
spreekt daer van gheen aenraeken der Reli-
quien.

Doch ghenomen het was soo; Vives heeft in de
oude boecken ghebonden / vatter een doot kindt/
door het aenraecken vande Reliquien des H.
Stephani sg levendich gheworden; dat den sone
van eenen sekeren Irenus nu doot wesende/
soo hy bestreken was met de olpe des selfs H.
Martelaers/tot het leven ghekommen is; dat een
blinde vrouwe door het aenraecken der bloemen
met de welke de Reliquien bestropt waren/haer
ghesicht heeft ghekeghe: **Dit** alte mael seghe
ich/ moet Vives in alle oude boecken / ende Ma-
nuscripten ghebonden hebben / anders sing hoe
soude hy dit ghestelt hebben/ende daer over geen
annotatione ghemaect? ghenomen dan/ dat in de
oude boecken dese woorden niet ghestaen en had-
den: Alwaer hy de Heyliche Reliquien aenraeckte, is
niet ghenoet dat Augustinus dit elderg sept/ om
goet te maken/ dat men de Reliquien mach aen-
raecken/tot ghene singhe etc

Ten tweeden seght D. Cabeljau: Vives seyt, dat het in
andere boecken niet ghelesen en wert, dat de Bis-
schop toebracht de Reliquien vande Martelaer Stephanus.

Dit is immers openlyck ghebe uselt: Want
Vives seght heel contrarie: Hoorst syne epghen
woorden: In andere boecken, sept hy / wert alsoo
ghelesen: Als de Bisshop Praeictus toebracht de Reli-
quien van den alderheerlijcksten Martelaer Stephanus.
Ghy wilt hebben Domine Cabeljau, dat Vives sou
segghen/ dat in andere boecken niet ghelesen wert, dat
de Bisshop de Reliquien toebracht, ende Vives daer
teghen seght / dat het in andere boecken ghelesen
wert; sg dit niet heel contrarie aen t'ghene ghy
hem toeschijst: Ende de wylle ghy wilde bethoo-
nen

nen dat hier questie was van sacken selbe / ende niet van enckele woorden; heft ghp niet ghemerkt dat Vives hier alleen spræckt vā een enckel woort & te weten / dat in sommighe boecken stont / de Bisschop Projectus in andere de Bisschop Præictus, vervolgens dat het hier alleen op aen quam / of die Bisschop / de welcke de Reliquien vande H. Stephanus droegh / ghenoeamt was PROJECTVS: ofte oock / of men doeg dit woordeken projectus moet verstaen / den vo: seyden; t'welck doeg dit woordeken præictus heter uytgedrukt wert. Wat dunkt u: is dit handelen van sacken selbe (soo als ghp bewijzen most) ende niet van enckele namen / of woordden?

Ten derden seght ghp: Vives segt / dat in de oude boecken niet te vinden en sijn / dese woordden: Draegende de Heylige panden. Wat woordeken / draeghende, en heeft Ludovicus Vives niet / dat hecster D. E. byghelapt. Vives segt alleen / dat elders niet te binden en sijn dese twee woordden: Heylige panden: blijft eben wel dat de Bisschop de Reliquien vande H. Stephanus toebracht / soo Augustinus te boren segt / en datter een blinde vrouwe is ghekommen / tot den draeghende Bisschop: Wat droegh hy: de H. H. Reliquien vande H. Stephanus, soo Augustinus boven ghescriψt hadde, indier voeghen dat dese twee woordden: De heylige panden, daer by gheboeght sijn alleen tot meerder verklaringhe / ende is enckelijck een herhaelinghe van de eghen woordden Augustini, wat verbauschinghe is hier in gheleghen? ofte wat veranderinghe van sacken selbe / daer het alleen op aen komt op dese twee woordden: Heylige panden?

Ten vierden seght ghp: Vives segt / dat hy moede was van sulke kleyne dinghen aen te teekenen, vande welcke hy niet en twijfelde, ofte ly waren van ymaer, die sich veel liet voorstaen verandert,

Niet sonder reden was Vives moede van sulke kleynen dinghen aen te teekenen / want in der

waerheyt/ ten waren maer heuselineert en/ ende hiermede gheest Vives openlijck te kennen / dat het hier niet en quam op de saken selve/maer alleen op eenighe woordtekens/de welcke in dit Capittel verstelt/oste verandert souden sijn/oste ghevoeght tot meerder verklaringhe.

Outs verre van daer dat Ludovicus Vives soude ghevoordelt hebben dat die mirakelen / ende vertellingshijes / die by Augustinus te binden sijn/ hem verkeerdelijck souden toeghedenck wesen: Dat Vives in teghendeel/niet een van alle en heeft aengheteekent als twijffelachtich/oste niet vast gaende/oste vervalscht sijnde / maer de selve allegaer in sijnen druck heeft ghestelt / tot een teken dat hy se in alle oude Manuscripten,ende drucken ghebonden hadde. Wat wonder dan dat de Doctoren van Leuven, dese annotatie van Vives hebben gelaten/ghemerckt/dat sy goet is/ eude van gheender consequentie/ als alleen van eenige woordtekens?

Ten vijfden, seght ghp: Al en hadde dese Vives geen waerschouwinge ghedaen van vervalschinge in dit ghe- noemde Capittel, het en konde even wel niet bedeckt blijven voor de gene die *Augustini* schriften met eenige aendacht ghelesen, ende eenichsins kennisse van sijn stijl genomen hebben, want die sullen datelijck bevinden, dat in de meeste praetjes van dit Capittel *Augustini* stijl ontbreeckt.

Contrarie is waer; Want indien ymant het heel schrift vande stadt Godts/ aendachtelijck wil overlesen / hy sal bevinden dat den stijl van dit achste Capitel precijp over-een-komt met den stijl van alle de andere: C'waer oock grootelijc te verwonderen / dat noch Erasmus die D. Cabeljau, soo machtich pryst / noch Ludovicus Vives, die de sake grondelijck ondersocht heest/noch de Doctoren van Leuven dit onderschept van stijl souden ghesien hebben, ende dat D. Cabeljau met sijns ghelycke alleen / hier verlichte/ ende gheopende oogen soud' hebben.

Vpt

Hpt alle het voorgaende / blijkt soo klaer als den middach dat dit voorwoende achste Capitel van het tween en twintichste boeck vande stadt Godis niet van een ander / maer van Augustino selve ghemaeckt is.

Ghenomen seght D. Cabeljau , dat het waerlijck Augustini eygen woorden warē, die daer staen, daer soude weynich voordeel uyt te halen sijn voor de Religieuse aenbiddinghe der Reliquien.

Wat voordeel wy hier hebben / kan een peder sien Boven , in de tweede aen merckinghe op de derde vraeghe.

T'is wat anders seght D. Cabeljau , datter in de tijden Augustini somtyts enighe mirakelen , ontrent de graven der Martelaren geschiet sijn; als dat die Martelaren, ofte haer doot-beenderen wierden devotelijck aenghebeden, het eerste soude maer te vinden sijn in den text: niet het tweede.

Alle beyde; soo sick in de voorsepde Aenmerckinge gheghoont hebbe.

Hu/ laet het wat ander sijn/ dat Godt mirakelen doet ontrent de graven der Martelaren/ als die Martelaren te eeren: de bzaeghe is/ of die mirakelen gheen ghenoechsarie beweegh-reeden en sijn om de Martelaren / hare graben/ ende Reliquien te eeren : soo sae : soo stemt ghy ong toe dat wy begheeren. Soo neen : waerom en moghen wy niet eeren / t'ghene Godt selve ver eert?

Voorders seght D. Cabeljau dat ick hebbe soeken te doen blijken/ dat men ten thde Augustini de Reliquien devotelijck heeft ghe-eert ende dat in t'empel van Me-vrouw van het dorp Victoria. Maer sept hy ongheluckelijck.

Ep liebe/ waerom ongheluckelijck
Daer wert alleenlyck verhaelt, seght D. Cabeljau, dat die Me-vrouw in een heylige devotie , hare lofsanghen , ende ghebeden aldaer quam uytstorten voor den Heere.

ICK EN WEEET NIET WAT GHYP HET GHEMEEN VOLCK
S; noch

noch al sult wijg maeken: Maer seght Augustinus, dat sy hare los sanghen ende ghebeden quam doorn VOOR DEN HEERE: Wat verstaet ghy hier dooz? dat sy hare ghebeden alleen voor den Heere? ofte niet? so ja: thoocht my waer Augustinus dit seght: sooo niet? soo hebbe ich eben groot recht om te segghen dat sy hare ghebeden deden ende tot den Heere / ende samen tot de Martelaren voorz hare Reliquien.

Maer ghy seght/ ghenomen dat aldaer eenighe Reliquien van die Martelaren waren gheweest . het is wat anders by de selve te aenbidden, soo het woordken, *By*, alleenlyk een wijst de plaatse der aenbiddinghe, dan te aenbidden de Reliquien selve, ofte de personen, welckers Reliquien het zijo, het eerste laet de text wel toe, maer niet het tweede,

Ich sende hier den leser wederom tot de tweede aenmerkinghe op de derde vraghe, hier boven: Alleen voeghe ich dit daer by: dat sy ten tijden Augustini, hare knien gheboghen hebben voor de Reliquien/want Augustinus seght in dat Capittel/ dat her t'shuen ijde de ghelvoonte was/ de knien te buyghen, ofte oock op de aerde te legghen int ghebedt(*nobis DE MORE genua fagentibus, atque incumbentibus terra*)ende D. Cabelau moet my bekennen dat men ten tyde Augustini, in de Kercken der Martelaren/ daer hare Reliquien rusteden/heeft ghebeden/ende los sanghen ghesonghen voorz de selve Reliquien / ergo dat men de knien gheboghen heeft voorz de Reliquien: hoe sal my D. Cabelau upt Augustino nu konnen bewyzen/ dat dit buyghen der knien niet en is gheschiedt ter ceren banden Reliquien? (want waerom iijst dit gedaen voorz / of by de Reliquien? waerom op de plaatse daer de Martelaren begraven laghen? waerom op de Reliquien sacrificien gedaen etc.) nu staet het D. Cabelau toe/ alle mijne redenen in t'besonder te nierre te doen/ende dan daer teghen de sijne te stellen/om ons t'overtuigen van contrarie. Tot hier toe blijft het ontwachthit / dat niemand ten ijde

VI. AEN-MERCKINGHE.

Op de sevenste vraeghe.

Of in de Roomscke Kercke oyt sooda-
nighe Reliquien sijn bewaett ghe-
weest, soo als *D. Cabeljau* haer toe-
schrijft.

Dominus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheit
Pag. 609. Vraeght: Wat versckeringhewy hebben
van onse Reliquien, dat sy oprecht sijn als namelijck
van de Vederen uyt Gabriels vleugel, van het ghelyc
der Ierusalemscche klokken, den aessem van Ioseph, ende
van duysent dierghelijcke beuselinghen? Ende in sijn
Memory. Boeck, *Pag. 609.* seght hy / dat ick my hier
seer aen stoote, ende socke dewerelt wijs te maeken, dat
die vāde Roomscche Kercke hier schandelyck van *D. Ca-
beljau* werden beloghen.

ICK segghet noch; want Ten eersten: Ick hebbe
tot noch toe niet een bewijs ghesien / dat een re-
delijck verstant soude kunnen/ ick en segghe niet
overtupghen / tae selfs niet een fierken roeren
om aen te nemen dat de Roomscche Kercke oyt
soodanighe Reliquien soude bewaert hebben.

Ten tweeden ick bevinde dat de Schijvers van
Partyc d'esaengende soo verschepdelyck han-
delen dat sy meer schijnen te gypchelen / als te
spreken in t'ernst.

ICK meyne dat ick dese selve Materie / in een
seker kleyn Tractaet van my geschreven teghen
D. Renesse Predikant tot Breda, soo bondelyck we-
verlegt hebbe / dat niemand van Predikanten

machtich is / een enckel woort daer teghen te kicken / tot welck Tractaet ick den leser sou kunnen senden/ doch om in alles te voldoen / sal hier wederom eenighe aenmerckinghen maken/ om te thoonen dat de Roomsc̄e Kercke in die voorvoemde / ende soodanighe Reliquen / valscheijck beschuldicht/ eude schandelijck belogen wert.

Wijn eerste bewij̄s trecke ick uyt de eyghen schryvers van Partye. D. Renesse in sijn Grondich bericht pag. 74. seght dat wyp bewaren / de Penne van Gabriel, Item pag. 40. Eenige vederen die den Engel Seraphim ontvallen sijn , als hy verscheen aen Franciscus.

Wernerus Helmichius in sijn Goladts sweert pag. 261. schrijft ons toe het beckeneel, den Beukelaer, ende vuyſt-hamer van S. Michiel, met de welcke hy ghevochten heeft tegen den duyvel.

Balthazar Lydius, in sijn kort verhael vande Roomsc̄e insettingen Pag. 221. Gheest ons een stuck vande riviere Cedron, de schaduwe vanden staſ van S. Iacob , de pluymen des H. Gheest , het wambays vande Dryvuldicheyt, een ribbe van S. Salvator.

Dit selve heeft uytgheschreven / ende in sijn boeck geschtelt Goeswijn van Buitendijk pag. 261. lappendt daer hy den aeltem des Heeren, doe hy in de kribbe lach.

Samuel Veltius in sijn Waerheys licht pag. 201. schrijft ons toe het bewaren vanden Eselssteert daer Christus op ghereden heeft &c.

Isſer wel een van al dese / die een enckel bewij̄s voorſtelt/ om dit sijn segghen te bevestigen / niet een. Maſt ick dan niet met recht segghen/ ende vrplijck uytroepen/ dat dit altemaal valsche leugenen sijn/ ofte soo als D. Renesse, ſpreecht / ratelijcke leughenen?

Ick verwondere my, seght D. Cabeljau, dat P. Hazare dit ſoo qualick opneemt, daer ick niet de eerſte ben, die dit tot laſte vande Roomſche ingbebracht hebbe , maer ben alſen een volgher van andere.

Dit

Oti is immers een slechte reden: soo goede hoop mocht D. Cabeljau de fabels van Aesopus, ende Ovidius verkoopen voor de waerheyt / ende seggen / ick en ben de eerste niet die dit segghe: Immers D.E. siet hier voren in wieng schoenk dat hy sijn voeten ghesteken heeft / ende wie dat hy ghevolght heeft; te weten / die noch reden/ noch bewijs gheven van haer segghen: ende soo past hier de spruuk van Seneca. Men gaet niet daermen moet gaen, maer daermen gaet, dat is/ uien volghet blindelingh den hoop.

Tis waer/ghy spt de eerste die dese fabelkens met bewijsen tracht te doen passeren voor waerheden: Maer cplaeg: de bewijsen sijn noch veel soberder/ ende slechter als de sake selve. Mijne antwoorden op uw bewijsen/ sullen dienen tot mijn tweede bewijs/dat de Roomische kercke in soodanige Reliquien als D.E. ende andere haer te laste lept/halschelijck beschuldicht wert.

Ghy beroept u dan eerst op Riverus: Dese/ seght ghy/ heeft aen den Jesuyc Guilielmus Bai- lius, dit selve voorghehouden / seggende: Het is wonder dat onse aenbidders der Reliquien, niet oock ghetracht hebben de schaduwe van Petrus in haer Relique-cas op te slyten, even als de penne vande engel Gabriel, het geluyt der Ierusalemse klocken ende den aessel van Joseph. Cathol. Orth. Tract 2. C. 54.

ICK hebbe die plaetse naeghesien/ ende bevinde dat dit de epghen woorden sijn van Riverus: Wat is nu uw slot reden: dat de Roomische kercke metter daer die Reliquien bewaert heeft? och arme slot reden! Riverus seght dat / Ergo tis soo: Moet dan het segghen van Riverus hy al/ ooste by ons soo veel ghelden als Euangelse? wat apparentie is dat? Riverus gaeter eben slecht mede te wercken als alle sijn voorgangers: hy seght het/ ende daer en tusschen en heeft hy noch authoziteyt / noch bewijs / noch reden met de welcke hy sijn seggen bevestieht / dienvolghens ghelyck het gheseght wort / soo wort het ghe- loochent. Maer

Maer ghy seght/dat ghy niet en vindt dat Bailius heeft derven leggen dat Riuet daer in de waerheyd spaerde.

Maer Domine Cabeljau, sijn dat redenen voor een verstandich man/ghelyck ghy spt? Icken vindt dat niet/ergo t'en is niet? is dit wederom niet een slecht besprijfkan de Jesuyc Bailius, aen Riuet niet geantwoort hebben met een schrift/ dat ghy nopt gesien hebt: hoe menige schriften synder in de werelt die D. E. nopt in handen heeft ghehad? Ten anderen/ wat weet ghy of Bailius niet ghestorven en was/ als Riverus teghen hem schreef/ghelyck als ghy nu gheschreven hebt tegē den dooden Vekiti? of soo Bailius noch leefde/ Wat weet ghy/of hy niet ghestorven is/nu besich synde met syne beantwoordinghe/ latende het werck half gedaen? doch hier van meer als ghe-nocht: t'zyp dat Bailius doot was/ t'zyp dat hy leefde/t'zyp dat hy geantwoort heeft/ ofte niet; een sake die enckelijck gheseght wort sonder bewijs/ ende authoziteyt/ soo als Riverus doet/ die moet van selfs in dupghen ballen/ ten zyp dat men Riverus wil stellen tot den vijsden Euangelist.

Ghy hevoeft u ten tweeden op Ioannes Gerardi loc. Theolog. Tom. 8, de morte Num. 103, dese seght/dat eenen sekeren Ioannes Terzelius ten tijde Lutheri in Duytslant placht veel te spreken in sijn predication van de vederen, ofte pennen vande Engel Gabriel.

Wat bescheert hier van: de authoziteyt alleen van Ioannes Gerardi dit is noch slechter als t'eerste. Want dese voorgenoemde Gerardi en is niet alleenlyck te vreden met segghen/ soo als Riverus doet/ maer hy beweist sijn seggen met een fabelken dat sich selven schaamt.

Hy seght dat in een stedeken van Mespffen gheschiedt is/dat Terzelius om sijn selven aensien te maken hy t'volck/ voorgegeven heeft/ onder syne heylige Reliquien/ oock te hebben een schoone penne van den Enghel Michael/ die de dupbel/als hy met hem in duel was/ getrocken hadde

hadde uyt sijn vleughel / welcke penne hy besloofde des naemiddaghs te sullen thaonen
Maer als hem op den middagh een peri ghespeelt was van andere / die dese schoone penne
uyt sijn doosje ghelicht / ende dat met doove kolen ghevult hadden / sonder dat hy sel� daer van
wist / is het ghebeurt dat hy des naemiddaghs /
sullen de enghels he penne nae veel daer van
ghestoft te hebben / verthouwen / in t'openen
van sijn doosje bedroghen vondt / doch om niet
beschaeft te blyven staen voor het volck / heeft
hy terstandt een nieuw leughen bedacht / ende
het volck wijs ghemaeckt / dat hy hem verabu-
seert hadde / met het een doosje te nemen voor
t'ander / doch datter weynigh aen gheleghen
was / om dat hy hier nu haer verthouwen soude
de eghen kolen / waer op s. Laurens was ghebræ-
den gheweest.

Sult ghy hier / beminde leser / niet lachen met
open kele / als ghy dit hoort? Soerde men de kinders
niet slapen saghen met sulcke adventuer-
kens?

Ich bidde u / siet dit spel eeng aen : Het ghene
de's voornamende Joanne Gera-di seghe gheschiedt
te wesen ten tyde Lutheri, in het stedekou Meyssen,
door Joannem Tezelium ; dat selve / met de selve
woordien ende omstandigheden seght Joannes Bocacius
in sijn Decameron Novella 10. gheschiedt te zyn/
t'shnen tyde in Italien, dat is / neer als twee hon-
dert saren te voren / eer Tezelius, of Gerardi opt in
de wereldt was ; ende soo wyl dacieelick sullen
sien / Bocacius vercoopt dit voor een fabelken-
bonnist nu eeng / hoe vast dat D. Cabeljau in sijn
schoenen gact / als hy sic ; sondeert op de autho-
riteyt van Joannes Gerardi, ende op soo een fabu-
lens praetje.

Tot noch toe dan / en heeft D. Cabeljau niet bei-
wesen / dat de Roomische kercke opt bewaert
heeft de penne vanden heylighen Enghel Gabriel;

Ergo tot hier toe blyft sijn beschuldighe
valsch. Ten

Ten derden ghy beroept u op de authorsteyt van Thuanus, *Histor. lib. 74.* de welcke, so ghy seght / ghe-wach maeckt van een beckeneel des Enghels *Michaels*, dat die van Brussel, als een groote heylighyd plachten te bewaeren, tot dat het schennis uytcomende de Heeren des Magistraets goet ghevonden hebben, by openbaere alesiinghe van't Stadt huys puye, het volck te onderrichten, van dit grouwelyck bedrogh, ende haer daer teghente waerschouwen.

Ich ben verwondert Domine Cabeljau, dat ghy hier tot meerder bevestinghe niet en hebt byghevoeght Emmanuel de Metere die dit selve verhaelt in sijn Historie: *Lib. 10.*

Ick soude P. E. Konnen senden tot mijn Tractaet teghen D. Renesse daer ick dit ten volle hebbe beantwoort; doch sal hier wederom eenighe aenmerkkinghen maecken / tot uw' meerder contentement.

Het moet aencomen op het placaet van Brussel, ist niet waer-sae't. Wel aen.

Voor eerst ve vraeghe is / of dit een wettigh Placaet is gheweest: ick segghe dat neen: bewijse dit uit de schriften van Emmanuel de Metere. ick hebbe twee verscheden drucken van desen authour/ den eersten tot Delft by Jacob Cornelissen Vennecool *Anno 1595.* den tweeden oock tot Delft by den selven drucker *Anno 1605.*

In den eersten druck en staet het niet als een Placaet vande Heeren des Magistraets uytghegheten: Want dese woorden en staender niet voor: Den Ampt-man, ende Magistraten doen weten, welcke woorden daer by ghelapt zyn in den tweeden druck / quansups of het een placaet ware vanden Magistraet ghe-eemanert / daer den eersten druck dit niet en heeft. ick en ghelooft dan niet dat het een wettigh placaet is / maar wel/versiert / ende sonder authorsteyt/onder de Ghemeente ghestroopt van pikantighe byanden der Roomische Kercke / die doe ter tydt menighvuldigh waren in ghetal.

Ten

Ten tweedaen ghenomen het was een placaet/ende het was vande Brussel'sche Magistraet upghegeven: Eben wel/ en sal een ghesondt verstant het selve niet kunnen aen-nemen/ om dese twee redenen.

De eerste, om dat de personen selve die dit souden ghemaectt hebben/ in die tyden/ agheweken sijnde vande Catholycke Religie/ bittere ende ge-slagen byanden vande Roomschekerk alle mid-velen te wege brachten/ om de selve te infameren/ ende verdrucken. Gheturpge sy onder veel andere/ dienvermaerden/ ende severigen Predicant vande Predick-heeren Orden/ (daer van de Metere ghe-wach maeckt) die sy de stadt hebb. n doen rup- men/ alleen om dat sy het oude Catholyck Ghe-loove/ met woordien/ en werken/ hield staende/ ende bescherinde.

De tweede reden: Om dat dit voornoemde Placcaet hebonden wert in andere stukken valsche te zijn/ als namelijck in dit/ dat de Paus selve in het Concilie van Trenten, heeft laten condemneren, de casse van wayre, de casse van S. Antheunis, ende menighvuldige andere dierghelijcke.

Tig onwaerachtigh want het Concilie van Trenten, seght openlijck/ namelijck in de declaratie: De oude HH. Reliquien, sullen in de selve eerbiedin-ghe werden ghehouden, in de welcke sy te voren gheweest zijn: Ghelyck dan/ de ghene die dit Placaet hebben upghegeven/ in dit stuk hebben ghelogen/ soo segghe ick mede dat sy de waerheyt ghe-spaert hebben in't ophalen van ongherijnde Re-liquien; want cens bevonden/ is thienmael ghe-dacu.

Waer henen nu D. Cabeljau, met dit Placaete Slet ghy niet dat nye beschuldighe teghen de Roomscche Kercke/ tot noch toe blijft sonder blijck/ bewijs/ ende grondt/ dienvolgheng dat wy de selve verwerpen als valsche?

Ghy beroept u ten vierden op eenen sekieren Vergerius in Catalogo Harenicorum, die van dese vierde

vierde Delichten sprekende / sijn segghen bevestight met di authoerijt van Joannes Bocacius. in Decamero

Dir is noch het siechste bescheedt van alle : Icht sie wel dat ghy niet en weet wat voor een boeck het is / daer mede hem Vergerius behelpt : Hoozt toe/ ick sal t u segghen.

Conradus Gesnerus in Bibliotheca , seght dat het boeck Decameron , van Joannes Bocacius vol is van guchelijken ende ijdelheden.

Cornelius Agrippa ab Netteleym lib. de vanit Scient. Cap. 64 seght dat ee exemplen , ofte verhalen van dit voornoem e boeck niet anders en zin , als seer loose aenflaghen van lief lasserijen , ende vryagien ; ende dat Bocacius in dit boeck den prijs heeft behaelt boven alle andere lief lassers.

Cheloost ghy dese 'Wee niet / de welcke nochrans niet Roomsch ghesint sijn gheweest : hoozt van den auteur Bocacium selve spreken / in sijn voor-reden daer hy openlyck bekent / dat hy dit ghemelde boeck heest ghemaectt voor melancholike gheesten / namelyck vrouwkens / om die te vermaechen / ende wat tydt verdriff te gheven / waerom hy oock de voor reden beghint niet dese woorden : Seer edele Ionckvrouwen , segghende dat hy haer sal voorstellen / Fabels , Ghelyckenissen , ofte Historien ; noemt het , seyd hy / soo ghy begheert , hier mede te kennen ghevende dat sijn heel boeck niet anders en was / als eenen hoop gypchel-pijperijen hy een gheborgh.

Hoe klinckt D. Cabeljan , dat ghetuypghenisse vanden auteur selve / in uwe oogen?

Hebbe ick nu gheen reden om D. E. aen te spreken met de woorden Hieronymi teghen Vigilantium , ende te haeghen : Waerom en behelpt ghy u oock niet met de fabelen van Balsamus , Barbelus , Aesopus , ende Ovidius?

Leest mijn Tractaet teghen D. Renesse uytgheten in 't jaer 1661. ghedrukt t' Antwerpen by Michiel Cnombaert , daer sult ghy breder bescheedt vinden van dit boeck Bocacy.

Ghy

Ghy beroept u'ten vijden, op Calvinum, Wolphium, Nicolaum Galassum, Chamierum.

Maer wat sullen die my meer kunnen segghen / als D. E. ende alle de boorgaende Predicanten van my hoven gheciteert?

Ghy stelt ons voor in uwe Catholijcke Waerheydt Pag. 610. het ghetupghenisse van Ioannes Calvijn, met de heele stadt van Geneven in admon. de Reliquis, dat men te Geneve langhen tijdt heeft ghe-eert een puymsteen voor de herssen van S. Peeter, ende de schaft van een hert voor S. Anthonis arm.

Ich en gheloobe het niet; ende is eben waer/ als dat men hy Parijs, (soo Chamierus segdt) sonde bewaert hebben een Olpfaans tant in de plaeſte vanden tant van S. Christoffel: t'zijn heuselighen.

Seght ghy dat dit soo veel is als niet gheſept: Ich thoone dat neen/ ad hominem: Ghylieden en wilt gheene van onſe mirakelen aen nemien/ om dat (soo ghy seght) daer valsche onder bebonden zyn; op dien selven voet/ en wille ich gheene van soodanighe praetjes/ verrellnighes/ ende abontuerken aen nemien/ om dat ich vele bewin- de valsche te sijn/ ende onwaerachtigh/soo als ich boven oock hebbe bewesen.

Ghy beroept u ten ſelten op Georgius Cassandra, wiens woorden gy voorſtelt in uwt Memory-boeck Pag. 610.

Maer deſe authent/ en maectt uwe ſake niet ſchoon: Want

Ten eerſten, deſe Cassandra thoont ſich menich- mael parthidigh aen de Roomſche Kerkte: Wat hy in ſijn hert gheweest is/ weet Godt.

Ten tweeden: Cassandra en heeft niet een woordt vanne Penne van Gabriel, noch van herghelydt der Jeruſalemſche klocken/ noch vanden aeffen van Joseph. Dit moeft ghy ons eerſt goet doen; en dan diſputeren van andere Reliquien.

Hier blijft dan D. Cabeljau overtuught van valsche beſchuldighe / als hy de Roomſche Kerkte te

te laste heest ghelept / dat sy soude bewaert ende
ghe-cert hebben onder hare reliquien / de Peine van
Gabriel, het ghelyc vande Jerusalemsche klokken, ende
den aessel van Joseph &c. Want hy seght dit alte-
mael sonder blijck / bewijs / ofte ghetuighenisse /
sich alleen sonderende op fabels, ghelyckenissen, ende
guychelpijperijen,

Die vraeghe / die ghy voorstelt: Wat versekerin-
ghe de Paus-ghesinde hebben van hare Reliquien, dat se
oprecht zyn? hebbe ick beantwoort in myn Trac-
taet teghen D. Renesse Pag. 22. daer ick D. E. toe
sende / ne actum agam.

Wat aengaet het Sacrament van Mirakelen/
waer van / soo ghy seght / Franciscus Lansberghen,
veele bedriegherijen soude verthouwt hebben te-
ghen P. Gouda, sijn dooz den selven Gouda bondelijck
wederlept teghen Boxhoorn.

**Nengaende de Doorhupt Christi, ende t'bewa-
ren van Reliquien op verscheyde plaatzen:** dat ig
nu menighmael dooz verscheyde Schijverg be-
antwoort: Soo dat het verloren inckt / ende
papier soude wesen / dit hier wederom te her-
halen / Siet Baronum, Bellarminum, ende andere/
teghen de welcke Chamierus niet een reden in-
haengt/maer alleenlyck/pract/ende seght.

Om dan dit Capittel te eyndighen. D. Cabeljau
thoont sijn dapper ontstelt in sijn Memory-
boeck Pag. 605. om dat ick in myn Staelje Pag. 40.
ghewach hebbe ghemaect / van het verstropen/
wagh-werpen / ende betrappelen van alle onse
Reliquien / dooz de Nieuw-ghereformeerde eer-
tijds ghepleeght in Vlaenderen, ende Brabant. Want
sepdt hy:

Eersl: P. Hazart smijt het een door het ander.

Ten tweeden: Hy lapter van ter zijden by, dat even
soo sijn op de materie past, als een tangh op een vrek-
ken.

Ten derden: De kinderen hebben een spel, dat sy noemen
verkeerde propoosten, waer nae dit doen van P. Hazart,
niet qualijck en ghelyckt.

Al soerseg Domine Cabeljau, en onistelt u niet;
want t' sop en is de koolen niet weert. De daet
die sek nye vooz-ouders hebbe te laste ghelept/
en stont ghy niet loochenen; maer t'schijnt dat
ghyse gheern sout verdupstelen niet ydele uyt-
vluchtheg.

Ghy seght: Dat het wat anders is de oprechte Reli-
quien, ende lichaemien der Martelaren, ende hare doode
beenderen te verwelen, als d. Superstition.

Iek hebbe hier in't vooz by gaen ghesepdt: Dat
is veel gheseght voor een persoon, wiens voorouders, de
Reliquien, ende lichaemien der Martelaren ende hare doo-
de beenderen hebben verstroyt.

Past dit niet op uw' segghen: Wat is hier bup-
ten propoost/of wat reden/om dit een kinder-spel
te noemen?

Komt nu reeng re voorschijn met Georgius Cal-
sander, ende siet wat hy n sal antwoorden; te we-
ten: Die en zijn niet te prijsen, die, uyt haet van Super-
sticie, ghewisse graven van godtsalighe mannen gheschon-
den hebben, en de beenderen, en asschen, die de alderbar-
barigste men-chen hadden veschouwt, met snaetheydt
hebben wegh-gheworpen, ende verstroyt.

Maer ghy seght wederom: In plaets dat het ghe-
weest souden zijn oprechte Reliquien vande oude Marte-
laren, men heeft bevonden dat het veel waren Reliquien
van honden, Simmen &c.

Dit heft ghy uyt het valsch/ leughenach-
tigh/ ende versiert Placcaet van Brussel. Ergo soo
veel als niet.

Doch seght my ter goeder trouwe. Hebbent
uwe vooz-ouders volle versekeringhe ghe-
hadt/ dat alle de Reliquien / die sy verstroyt/
verbondt/ ende wegh-gheworpen hebben / ver-
sierde Reliquien waren / of niet? Soo ja: wie
heeft haer versekeringhe gheghieven van elcke
Reliquien in het besonder? Soo neen: Hoe
hebbent sy dan durven bestaen/ heele verken
van alle Reliquien te verooven / ende haet in
gheen

C

ghen perijckel ghestelt vande waere Reliquien
der Martelaren te verbranden/ ende verstropen:

Mu hebben wy volle versekeringhe /, dat
sy oock oprechte Reliquien van waerachti-
ghe Martelaren hebben verbrandt / ende ver-
stropt/ Ergo soo sijn sy ten minsten hier in plich-
tigh.

Ghy seght dat sy de Superstitien hebben verwor-
pen. Ick houde my aen uwen Cassander, die seght/
dat-men de ware Reliquien niet wegh-werpen
magh uyt haet van supersticie: staet u dit segghen
niet aen? soo schrapet het dan upt uw' boeck/ daer
ghy dese sei ve woordien ghestelt hebt pag. 610.

Hier mede sluyt sich myn Derde Deel, ende late
D E. obertught van bedrogh / als ghy gheseydt
hebt/dat niemandt ten tyde Hieronymi, ende Augu-
stini sich soude willen brygghen hebben voor een
Martelaers been/ ende dat het bottigheyd wag
van sommighe daer wasse keersen voor te ont-
steken/Et.

Om dese dyg voorgaende Deelen te sluyten/ en
hebbe gheen bequamet woordien kunnen vindien
om dit te doen/ende alleg/ ghelyck met een slagh/
te verbreken/tghene ons D. Cabeljau heest te laste
gheleypdt / als sijn epghen woordien tu't Memory-
boeck Part. 1. pag 245. daer hy soo spreekt: Wy en
willen niet ondersoecken, oft al die dinghen die Ireneus,
Hieronymus, Epiphanius, ende andere oude Leeraers, vande
ketters in hare registers aen-teecken, sekerlijck te hou-
den zijn voor oude verbannene ketterijen, ende dat hare
meyninghe soude gheweest zijn, dat-men-je ghewisselijck
voor ketters soude moeten houden, alle die bevonden
wierden, eenighe van sulcke dinghen te willen staende
houden, op 't welck misschien vry wat bedenckens soude
kennen vallen.

Is dit soo? soo stoot ghy dan al het voorgaen-
de / wat ghy ghebouwt hebt teghen ons ten op-
sichte van ketterijen/dooz uwe epghen woordien/
om-verre.

Dood

Door my aengaende: Meyne dat soo wanneer
de voorgaende Vaders/ende andere/daer by voe-
ghen/ dat het kettersch is / oft goddeloos, oft ver-
vloeckelijck, &c. dat het booz sulck moet ghehou-
den worden / oft dat sy het selde wederlegghen/
wanneer men niet en vindt/dat iemand van die
tijden haer heeft teghensproken: 'welck een teec-
ken is/dat haer ghevoelen / het ghevoelen was
vande heele Kerche.

WAERSCHOUWINGHE.

Ich en hebbe hier niet kunnen nae-laten / be-
minde Leser / van u te waerschouwen over
den handel van D. Cabeljau, aengaende mijn
Staeltje. Weet dan/ dat hy vijftien volle sykens/
oft bladerkens van dat selve Tractaat / heeft
overgheslaghen / ende onbeantwoordt gheslagen/
sich niet verschoonende over de ourrouwigheden/
die hy in sijn Catholijcke Waeheydt begaen heeft/
ontrent Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, Ge-
lasius, ende Augustinus, rakende hare leeringhen
van't daghetijcks Sacrificie van't lichaem/ ende
Bloedt Christi.

Item/ onrent Augustinus, aengaende eenige
ghestelde Vasten-daghen/ ende onderschepdt van
syssen.

Item onrent Ambrosius, soo veel belangt het
aenroepen der Heilighen / op dit al-te-mael
swijgt D. Cabeljau stil / welck swijghen ick niet
recht aen neme als eene roude bekentenis van
syne verleghenthedt.

Hy sat my segghen/dat hy dit al-te-mael heeft
beantwoordt reghen Vekiti.

Ich en kan't daer niet vindn/noch en sie daer
niet / dat D. Cabeljau alle die plaetsen / die ick in
mijn Staeltje, up die Oudt-vaders hebbe ghetroc-
ken/heeft beantwoordt.

C.

Hier

292 Het II. Deel.

Hier en daer vindt u een/oft twee/maer wat
van dat maken op soo vele & D. Cabeljau dan / sal
mij schuldigh blijven / alle de voorseyde plaetsen
van mij gheciteert / in't besonder te wederleg-
ghen.

HET

at
sal
en
egs

H E T
D E R D E
D E E L.

T

H E T III. D E E L.
 B E W Y S
 vande
 O V E R - E E N - K O M S T E
 D E R
 Heden-daeghsche leeringhen
 V A N D E
 NIEUW-GH E R E F O R M E E R D E
 Met de
 Leeringhen, ende ongerijmde opinien
 D E R
 O U D E K E T T E R E N.
 V O O R - R E D E N.

T 4
 Ch meyne dat ick nu in dit voorgaende Tractaet D. Cabeljau overtuught hebbe van sijn ontrouwigheyt/ende groot onghelyck't welck ick heeft/van de Roomische Kercke plichtigh te maken in't opnemen van verscheden oude ketterijen. Nu hebb' ick goedt ghebonnen/dat ick by maniere van Retorsie (soo als ick in't beghinsel ghesepdt hebbe) soude een clair/ende onwederlegghelyck bewijs gheven/ dat de heden-daeghsche Ghereformeerde (ghelyck sy haer noe:

noemen) ende in woorden / ende leeringhen pre-
cis over een-komen met de voornaemste oude
ketterijen / die voor soodanigh zijn veroordeelt
gheweest van de Oudt-paderg / ende de oude
Recht-sunighe Kerche. Ieh sal dit bewijzen/ stel-
lende de eghen Woorden vande Ghereformeerde
Leert-aer/nessens de Woorden oft leeringhen van
de oude ketterg Maer uyt noodtsakelijck/ ende
sonder teghenspreken sal moe en volghen de on-
derlinghe ghelyckenisse/ende over-een-komste.

HET I. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de
AERIANEN

Anno 350.

§. I.

Her eerste Stuck raeckende het bidden
voor d'overledene.

Deghen woorden van dese ketterg heeft
en H. Epiphanius ons achterghelaten *Ha-
rest 79.* ende lypden aldus :
Wat reden, eghen sy / isser om de namen der over-
ledene te noemen naer hare doodt ? Want dat de leven-
de bidt, oft sijne goederen uytdeelt onder de armen : wat
voordeel komt daer van tot den dooden ? Indien de ghe-
beden vande leyende konnen baten aen d'overledene,
dat dan niemandt voortaeen iedt goeds doe ; maer eenige
vrienden sich make, op wat maniere het mocht wesen, 'tzy
door uytdeelen van ghelyck, 'tzy door ghebeden, op dat hy dit
op't eynde van sijn leven becomen mocht , dat sy Gode
voor

voor hem bidden, op dat hy nae dit leven gheen onghemack en lijde, ende gheene straffen van hem vereycht worden voor de grouwelijcke misdaden.

Dit wedertlypdt Epiphanius in deser voeghen:
 Voor soo veel aengaat die ghewoonte, van de namen der overledene uyt te spreken: wat kander profijtelicker wesen als dat? Dit gheschiedt, op dat, de ghene die teghenwoordigh zijn, ende de selve hooren haer vastelijck laten voorstaen, dat de dooden leven, ende niet gantschelijck vernietigd en zijn, maer dat sy noch zijn, ende by den Heere leven. Ten anderen, op dat men die godsdienstighle leere soude verkondighen, dat de ghene die voor hare broeders bidden, wel van haer hopen als wensende uyt de lande ghereyst: Eyndelijck, de ghebeden die voor de dooden ghedaen worden, zijn een haer profijtigh, al-hoe wel sy niet juyst alle de schulden uyt en doen: Maer hierom zijn sy profijtigh, om dat wy door gaens, als wy noch zijn op der aarden oft vrywillighlijck, oft teghen onsen danck struyckelen: **W**y houden dan ghedachtenisse, ende vande rechtveerdighe, ende samen vande sondaren: Van de sondaren, op dat wy haer vanden Heere bermhertigheydt verwerven: Van de rechtveerdighe Vaders, ende Patriarchen, Propheten, Apostelen, Evangelisten, Martelaren, Belijders, Bisschoppen, Eremijten, op dat wy onsen Heere Jesum Christum met eenen befondere ere achtervolghende, vande reste vande menschen afscheyden, ende behoorlijcken dienst toedraghen aan sijne Majesteyt.

Daer nae slijnt Epiphanius het Capittel met dese woorden: Ick segghe dat de Kercke dit nootfakelijck doet, de welcke dese ghewoonte van hare Voorouders overgehelevert ontfanghen heeft. Kan iemandt de instellinghe vande Moeder, oft wet vanden Vader om-verre smijten: ghelyck van Salomon gheschreven is: *Hoort sone de woorden van uwen Vader, ende verwerpt de wetten niet van uwe Moeder:* Met welcke woorden hy te kennen gheest, dat den Vader, dat is, den eenigh gheboren Godt, met den H. Gheest gheleert hebben, eensdeels by gheschrift, eensdeels sonder gheschrift: ende dat onse Moeder de Kercke enighe wetten by haer heeft, die niet en kunnen onthonden,

T 5

den, ende te niete ghedaen worden. Dese dinghen dan, de wijle sy, inde Kercke ghestelt zijn, als uytneemende, ende gantschelijck verwonderens weerdigh, soo wordt om dese reden alleen dien bedriegher overtuuyght.

Hier hebt ghp de leeringhe vande Aërianen, de wederlegghinghe van Epiphanius, ende de ghewoonte vande heele rechtstaiche Kercke.

Bemerkt / dat Epiphanius syne wederlegghin-
ghe deypt in twee Deelen : Het eerste deel raeckt
het opsegghen vande namen der overledene / aen
de gemeyntre. Dit/ sept hys/ is profijtigh aende le-
vende die-se hooze / want hier uyt verstaen sy dat
de dooden niet gantschelijck te niere en zyn/ ende
hebben hope van oock nae de doodt te leven. Het
tweede deel raeckt de ghebeden : dese/ sept hys/ zyn
profijtigh aen d'overledene selue / om aen haer
berinhertigheypdt te verkrighghen vanden Heere.

Laet ons nu hier benesseng hoozen den H. Au-
gustinum Haresi 53. De Aërianen, sept hys/ leeren, dat-
men niet en behoort te bidden, noch offerhande te doen
voor de dooden.

Desghelyckis dock den H. Isidorus Hispalensis Lib. 8.
Origin. cap. 5. Sy versmaeden, sept hys/ het offeren van't
Sacrificie voor d'overledene.

Hier mede komt oock over-een den H. Joannes
Damaseenus Lib. de Haresibus. Sy loochenen, sept hys/
dat-men iedts moet offeren voor de dooden.

De selve woorden heeft Guido Carmelita Summa
Haresi. cap. 49.

Kan de leeringhe hande Gheriformeerde clae-
der uytghedrukt worden / als in dese ketters?
Loochenen sy niet dat-men voor de dooden moet
bidden / versmaeden sy niet de offerhanden / ende
Sacrificien / die voor de dooden hy ons ghedaen
worden?

Laet ons haer eyghen Leeraers hoozen spre-
ken :

Voor uyt sal gaen Joannes Calvijn Lib. 3. Instit.
cap. 5. §. 10. De oude / sept hys/ die ghebeden hooz-
de dooden deden/saeghen/dat sy hier in/ noch be-
vel

bel Godts / noch behoorlijck exemplē hadden/
waerom hebben sy dan bestaen sedt sulckē te
doen? Iek segghe dat sy daer in/ menschen zijn
gheweest / ende dat men daerom niet en moet
naevoeghen dat sy ghedaen hebben.

Item : Als onse Partije my opwoert / dat het
over duysent vijf honderd jaren een ghebruyck
is gheweest voor de dooden te bidden ; iek bra-
ghe haer van ghelycken/door wat Godts woort/
door wat openbaringhe/door wat exemplē sulcx
gheschiedt is?

Item : Wy en moeten onser lieſde / die wy tot
de dooden draghen/soo veel niet toelaten/dat wy
souden daer door eene verkeerde ghewoonte van
bidden in de gheimeynē oprechten.

Item : Augustinus verhaelt in de boecken der
Welijdinghen / dat Monica sijn moeder / seer ghe-
beden heeft/ dat men haerder soude ghedachtigh
wesen in den dienst aen den Auteer : *Qui was-
en onde wijsche begheerte/ de welcke den sone
niet en beproefde met den regel baude Schrif-
ture ; maer nae de gheneghentheyt der nature/
heeft hyt andere willen aenpryzen.*

Item §.8. Die zijn meer dan dwaeg / die dese of-
ferhande der wet (te weten voor de dooden) tot
ons trecken/ want wy weten/dat d'offerhanden/
die alsdan ghebruyck wierden / door de komste
Christi ghe-eyndight zhn.

Eben rondt spreekt Chamierus Tom 3 lib. 26. c. 24.
§.2. segghende : Al dat bidden voor de dooden
moet agheschafft worden.

Dit selve stemt toe Guilielmus Perkinsius Cathol.
Reform. Controv. 17. cap. 2. Wy segghen / seyd hy / dat
het ongheroorloft is/ voor desen / of dien vooden
te bidden / om dat hem Godt soude verlossen myt
het baghe-vper / want wy en hebben hier van
noch hebel/noch beloſte.

Dese voertappē gaet oock in Everaert Schuyl
in sijne noodwendige Consideratiēn. Propos 26. Oft het
ghebedt / seyd hy / voor de overledene in't ghe-
bruyck

bruyck is ghetweest / ofte niet / daer is ons weynich aengheleghen : wie ontkent datter oude misbruiken gebonden worden?

Ten lesten komt te voorschijn D. Cabeljau / in sijn Memory-koeck. Parte 2 pag. 734. Ons aengaende / sept hys / dat wy gantsch niet en houden van het bidden / aelmoessen updeelen / ziel-missen bestellen / of eenighe penitentie werken te doen voor eenighe overledene / ende belachen de ghene die daer mede besich sijn / dat bestaet in groote reden: Want wy oordeelen dat dit niet en kan gheschieden in den gheloobe / met eene goede verzekeringhe / dat Godt soodanighe diensten voort dooden / hem sal laren welghevalen.

Item pag. 735. Wy en kunnen oock niet sien / wat voordeel dat het gheven kan aan de overledene / dat de lebende voor haer bidden / aelmoessen gheven / ende andere werken van ghenoeghdoeninghe willen doen.

CATHOLYCKE AEN-MERKINGE.

Op al het voorgaende.

ICH en sie niet hoe het een druppel waters meer ghelyck kan sijn aan het ander / als de leeringhe van Partyc is / aend die vande kettersche Aetianen: Noch oock hoe het swart meer kan strijden teghen het wit / als de leeringhe van Partyc strijdt teghen die vande Rechtfurnighe Outvaders / ende vande oude warachtighe Kereke: stelt se uestens malkanderen / ende ghy sult het sien voor de oogh.

De Aetianen, vraeghden: Wat reden isser om de naemen der dooden op te segghen naer harte doort?

Calvyn vraght: De oude en hebben noch bevel godts, noch behoorlijck exemplē ghehad: om wat reden hebbensy dan bestaen sulcx te doen?

Gag.

Guilielmus Perkinus segt: T'is onghehorloft voor de dooden te bidden, want wy en hebben hier noch bevel, noch belofte: dat is te segghen: Gheen reden om sulcx te doen.

De Arianen segden: Dat de levende bidt, ofte sijne goederen uyt deelt onder den armen, wat voordeel komt daer van tot den dooden? Petrus Cabeljau segt: Wy en kunnen niet sien, wat voordeel dat het gheven kan aan de overledene, dat de levende voor haer bidden, ende aelmoessen gheven. Sijn dit niet de eyghen/ende selve woordien vande Arianen?

De Arianen, wilden van agheschafft hebben het bidden voor de dooden.

Chamierus besghelycx segt uyt druckelyck: Al dat bidden voor de dooden moet agheschafft werden.

De Arianen, versinaerden de offerhanden/ ende Sacrificien / die t'haaren tijde / in de Kercke wierden ghedaen voor de overledene.

Calvyn, noemt se dwars/die dit doen: Hy noemt het een onde wijsche begheerrie in Monica, om dat sy op haer doot-bedde begheerde / dat men naer hare doot / haers soude ghegelyck wesen in den dienst aan den Antaet; ende gheeft een streeck aan Augustino, die dit toestende / als of hy ontwerende hadde gheweest in de schriften.

Petrus Cabeljau segt: Wy en houden gantsch niet van ziel-missen, ende belachen de ghene die daer mede besich zijn.

Eyndelijck de Arianen verwierpen de ghe-woonte vande rechtsginige Kercke / van hare/ ende vande voorgaende tijden: waerop Epiphanius vraght: Wie isser wijsen/dr Apostelen ende de Kercke niet hare leeraerg / die voor ons sijn gheweest/ ofte Acrius die nu eerst uyt den dooper gekomen is:

T'selue kunnen wij niet recht af vraghen van onse Parcyc, de welche niet de Arianen alle de voorgaende goede / ende loffelijcke ghewoonten van de oude Rechtsginige verwerpt / ende beslacht.

Dese

Wese over een-komste is soo klaer als het licht vande sonne. Hier nu hoe Partyc hier inue strijt teghen de out-baders/ende de Rechtsinnige Kercke.

Epiphanius seght: De ghebeden die voor de dooden ghedaen worden, sijn aen haer profijtich.

Petrus Cabeljau seght: VVv en kunnen niet sien wat voordeel dat het geven kan aen de overledene, dat de levende voor haer bidden.

Item pag 736. Al het bidden, en penitentie doen, voor de overledene, is verloren arbeyt. **Oit is recht contrarie an Epiphanio.** Epiphanius seght: Wy houden ghedachtenisse vande overledene sondaren, op dat wy haer vande Heere bermerticheyt verwerven.

Petrus Cabeljau seght pag. 734. **Dat en wert niet ghedaen/** om daermede de overledene te helpen, ofte voor haer te betalen; de ghebeden die voor haer ghe- daen wierden; en waren eygentlijck gheene ootmoedighe intercessien, om haer eenigh goet te verwerven by den vader, dat sy niet en hadden. **Oit is wederom recht contrarie.**

Verhalven soo moet Epiphanius lieghen wan- neer hy segt / dat men tsynen tyde inde Kercke ghedachtenisse hield vande overledene sondaren/ om haer bermerticheyt te verwerven van den Heere.

Epiphanius noemt het bidden voor de overlede- ne/eene nootsakelijcke, uytnehende, en de wonders- weerdicheyt ghewoonte van de Kercke, niet alleen van syne tyden / maer oock vande voorgaen- de.

Calvyn ter contrarien/noemt het eene verkeerde ghewoonte: Guilielmus Perkinsius, noemt het eene ongheroofde ghewoonte: Eueraert Schuyl noemt het Mis-bruycken.

Petrus Cabeljau seght: Dat men in laeken van Reli- gie, niet soo seer in acht moet nemen, wat de ghewoon- te van dese of gene Kercke medebrengt, als wel wat met den reghel van des heeren woort over-een-komt. **Alp of de Out-baders/** ende de gude Rechtsinni- ghe

Vande Ketterijen der Arianen. 303
ghe Kercke niet beter verstaen hadden den re-
ghel van des Heeren woort/ als onse nieuw-Ghe-
reformeerde.

Ydele uyt-vlucht van Partye.

Dat gaet vast/seght Eueraert Schuyl pag. 119, dat
de oude niet ghebeden hebben, dat de dooden uyc
het Vaghevyer souden verlost worden.

Tgaet soo vast/als een mensch die geen voerk
en heeft / ofte een kreupel die op twee krucken
springht: die hier van bescheerd wilt hebben/die
lese myn Tractaet / dat ick ghemaecht hebbe
van t'baghebijer.

Doch laet ons hier het baghebijer een weij-
nich van kant stellen. Partye en kan my niet loo-
chenen / ofte de Arianen sijn voor Ketters ghe-
houden gheweest. Ten eersten, om dat sy niet en
wilden ghebeden hebben/ noch offerhanden / of
Sacrificien ghedaen hebben voor de Overlede-
ne. Ten tweeden, om dat sy seyden/dat die ghebe-
den aen de overledene nter en kosten baten/ ofte
profijtich sijn. Ten derden, om dat sy spotteden
met de ghelwoonte diesaengaende bande heele
Rechtsinnige Kercke: welche Epiphanius ghe-
tugght gheweest te sijn/ te bidden voor de over-
ledene sondaren/ op dat men haer van den Heere
bermerrichept soude verwerpen: dit alles is ghe-
wigtende seker. Ergo/het baghebijer onaenghe-
sien/de wylle Partye dese ghelwoonte in hare ghe-
meente gantschelyck verwerpt / ende voor on-
wittighen / ende verlozen arbeit hout voor de
dooden te bidden / soo volght het nootsakelijck
dat sy in dit stuck moerten ghehouden wordien
voor Ketters: **De wylle sy teghenstrydich**
sijn aen de heele rechtsinnige Kercke. Want de
heere Christus heest geseyt: Indien ymant de Kercke
niet en hoort die sy als een heyden, ende publicaen.

Stelt dan/ beminde vrienden, het baghebijer
hau

van hant/ende bidt/ ofte gheestaelmoessen voor
de overledene / op dat ghy haer van Godt ber-
merichtept mooght verwerven: gheloost dat die
ghebeden aen de overledene profytich sijn / om
eenighe schulden uyt te doen , soo als Epiphanius
seghe : Ende soo sult ghy doen t'gene de oude
Rechtsnighe Kercke ghedaen heeft / ende ver-
loochenen de ketterye van de Arianen.

Tot toemate dient hier bemerkt / dat al-
hoewel Epiphanius , hier niet en ghebruijct het
woordeken vagheuyer , noch rang openlyck
seghe: / dat de ghebeden die voor de dooden gheadaen
worden, aen de dooden selve profytich sijn , ende daer-
om, sepr hy/sijn sy profytich , om dat wy hier op der
aerden veel struykelen , daerom sepr hy voorders/
dat de Kercke ende van syne / ende van de voor-
gaende tijden hadt voor de overledene sondaeig/ /
op dat men haer van Godt bermerticheyt soude ver-
weruen, ende hare schulden , of struykelinghen , al-
hoewel niet al te mael samen , soud uytdoen. Alsoo
spreekt noch den H Augustinus in de boeken van
syne belijdinghen.

Hier npt beslupt ick wettelijck / dat Epiphanius
met de heele Kercke van sijnen tijt moet een
plaetse van supverrijnghe gheloost hebben: want
sy en baden niet enckelijck voor de over-
ledene/maer baden / op dat sy aen haer bermerticheyt
van Godt souden verwerven , ende hare schulden ,
of struykelinghen uytdoen : *Wat en kan niet ghe-
sept worden van de Heilighen des hemels/want
die en hebben gheen schulden : Ten kan oock
niet gheseyt worden ten oplichte vande ver-
doemde / want die en sullen inder ewichept
gheen bermerticheyt hebben : Ergo van reene
derde soozie van dooden / de welcke noch in den
hemel waren / noch inde Helle. Nocht nu die
plaetse soort u besleft.*

Tweede

Tweede uyt-vlucht.

Dominus Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheyt
Pag. 557. Iek en kan niet mercken, seyt hy / dat
het *Augustinus* voor een ketterye in *Aeris* hout, dat hy
het bidden, ende offeren voor den dooden regensprack.
Hy verhaelt alleen historyscher wijsē dat *Aerius* dit on-
der anderen leerde, maer souder veel oordeels daer van
te gheven.

Maer Domine Cabeljau: Ghy weer wel beters/
maer ghy speelt al wissens den ontwerenden:
Hebt ghy dan niet ghelesen wat *Augustinus* seght
op t'lesie van de 58, ketterye? hoor t' sijn woordēn:
Tot hier toe, seyt hy / heeft *Epiphanius* ghebracht sijn
weick vande ketterye, een man groot gheacht onder
de Grieken, ende van vele ghepresen over sijn oprech-
ticheyt des Catholijcken gheloofs: VViens orden, in
het vertellen der ketteren, ick gev o l g h t h e b b e, niet de
maniere. Nu en hout ghy my niet loothenen/oste
Epiphanius(die van *Augustino* ghevolght/ende ge-
presen wort / als een oprecht Catholijck Bis-
schop)heeft *Aetium* berispt / wederlept/voeg een
bedriegher ghehonden / in t' gheral der ketteren
gestelt/om dat hy bewierp de ghebeden voer de
dooden: Ergo de wylle *Augustinus* seght dat hy
Epiphanius in alle ghevolght heeft/ behalven dat
hy de eene ketterye wat kozter ghestelt heeft/ de
andere wat breeeder / soo hout hem dan *Augustinus*,
aen het voordeel van *Epiphanius*, niet alleen/
soo ghy seght/ in *Aetium* te verdormen/ om dat hy
tot de Aetiaensche ketterye vervallen was, maer ogch/
om dat hy bewierp het bidden/ende offeren voer
de dooden. Domina soo goede koop sou ghy
konnen segghen van alle de ghene die *Augustinus*
stelt inde lipste der ketteren dat hyse daer niet
ghestelt heeft als ketterys/ de wylle hy deurgang
enkelijck voortstelt hare leeringhen.

S. II.

Het tweede stück van de Ketterye der
Aerianen Rakende sekere ghestelde
vastendaghen.

De epghen woorden / dese-aengaende hande
Aerianen stelt ons den H. Epiphanius voor/Ha-
resi 75. Ghestelde vastendaghen / sepeden sy sijn al-
legaer dinghen eyghen aen de loden, ende onderwor-
pen aen t'ock der slauer nye: VWant aen den rechtveerdig-
ghen en is gheen wet ghestelt, maer aen de ghene die vader ofs
moeder dooden, ende aen sodanige van dien slach. Want indien ick voorghenomen hebbe te vasten: Ick sal vasten
op dien dach dat t'my belieft, ende met volle vry-
heyt. Hier van komt het, segh Epiphanius/ dat die
ketters liever op de sondaghen vasten, ende even op
den Woensdach, en Vrydach. Alhoewel sy oock dik-
wils vasten op den Woensdach, niet uyt eenigh ghe-
bodt, maer uyt haren eyghen wille, soo sy segghen: Nu
op de dagen van Paesschen(welcken tyt wyp legghen te
vieret met op de aerde te slapen, de suyveheyt onderhouden,
het lichaem te kastyden, derhalven met
ghebruijk van drooghe spijsen, met ghebeden, waken
vasten, ende met meer dierghelycke aldersaelicste ka-
stijdinghen des lichaems) sy ter contratiel van s'mor-
ghens vroegh sijn beslich met koken, ende ghespannen
wesende van vleesch ende wijn, lachen, en mallen, ende
spotten met die, de welcke die heylige weke van Paes-
schen overbrengen met die alderheylichste godts-dien-
sticheden. VWant alhoewel sy voorgheven, dat sy alle
saken verlaten, sy en onderhouden nochtans niet die
wysen van leven, maer sy begheven haer meer als te veel
tot wyn suypen, en vleesch-eten.

Dese ketterye gaet Epiphanius daetelijck
wederlegghen/met dese woordene

VVie

Wie isser ergens in de werelt, die hier in niet over-
een-komt, dat de VVoenstach ende Vrydach toeghe-
eyghent is een een solemnel vasten? Indien wy uyt de
constitutie der Apostelen de autoriteyt willen opha-
len: VVaerom weit by haer, door cene gheduriche
wet, het vasten van VVoenstach, en Vrydach vast gestelt,
uytgesondert den Pijnxteren? VVaerom stellen sy dat
men de ses daghen voor Paeschen niet anders en sou-
de ghebruijken tot spijs, als broodt, sout, ende wa-
ter?

Daer naer sept hy vande ghestelde vastenda-
ghen: Alhoewel de Apostelen daer van gheen ghewach
en hadden ghemaeckt, dat is nochrans door de ghe-
meyne toestemminge vande Kercke aenveit, ende vast
ghestelt, eer oyt *Aerius* met de *Aerianen* in de Werelwa-
ren.

Hier hebt ghy wederom Klaerblykelyck uyt-
ghedruckt ten eersten de Ketterye van de *Aerianen*:
ten tweeden, het ghevoelen van *Epiphanius*: ten der-
den, de ghewoonte vande Heele rechtfinnige Kerc-
ke.

Nu eens ghesien / wat de andere Out-baders
van dese voorsepde seete hebben gheseyt.

Augustinus Haresi 53. spreekt daer van in deser
voeghen: De *Aerianen* legghen, dat men de ghestelde
vastendaghen niet solemnelijk moet onderhouden,
maer dat men moet vasten, als een yeder begheert, op
dat sy niet en schynen te wesen onder de wet.

Den H. Iohannes Damascenus seght lib. de *Heres*. *Aerius* verbiedt te onderhouden het vasten vande Voen-
stach, en Vrydach, ende van de veerlich daghen voor
Paeschen: Allegaer d'se ghestelde daghen verdoemt
hy. Hy heeft ghebruijkt vleesch, ende alle soorten van
spysen, sonder religie. Indien ymant het vasten wil on-
derhouden hy loochent dat dit moet onderhouden
worden op sekere, ende gestelde dagē, maer alsmen wilt.
Want hy loochent dat hy aen de wet is ghehouden.
Guido Carmelita seght. Sum. *Heres* cap 49. De *Aeria-
nen* legghen dat men gheene vastendaghen n moet
instellen, op dat sy niet en schynen te wesen onder de

wet, maer dat een yeder moet vasten nae sijn wel-beha-
ghen.

Hoozt nu hier benessens het ghevoelen van de
Gheriformerde.

Voor eerst sicht Ioannes Caluyn lib. 4. Instit. Cap. 12.
§. 20. Van heest oock/ seyt hy / de supersticuse
onderhoudinge des veertrichdaegschen vasten al-
omme plaerse ghetreghen: om dat de ghemeene
man mynde / daermede Godt een upnemende
dienst te doen.

Item §. 21. Daer sijn goddeloose wetten ghege-
ven/ waer dooz de conuentien met verderfelic-
ke stricken verbonden wozden. Men heest ver-
boden vleesch te eten etc.

Ten tweeden Daniel Chamierus lib. 19. de Ieunio cap.
§. 2. Wy/ seyt hy / en bekennen gheen ghestelde
vastendaghen / ofte van Christo inghestelt / ofte
van de Apostelen onderhouden / maer alles nae
den teghenwoordighen noot.

Item §. 9. Tis seker dat inden staet van de eerste
Kercke gheene wetten en waren van sekere va-
stendaghen.

Tenderden, Guilielmus Perkinsius Demonstr. problem.
pag. 281. § 3. Het vasten van Paeschen is vryplicht
onderhouden gheweest aengaende de verbinte-
nisse van de conuentie / sonder noot van bevel/
ofte ghebodt tot het jaer 400.

Item de serm. Christi in monte pag. 414. Den tpt van
het denoot vasten / aengaende conuentie/ wert
vry gheslagen.

Item: De Roomsche Kercke dwaelt in dit
stuck / als sy de conuentien verbint tot het
onderhouden van sekere ghestelde vastenda-
ghen.

Ten vierden. De Professeurs van Leyden in Synopsi
prioris Theologia Dis. 37. pag. 519. He: vasten is so
van Godt in ghestelt/ dat het in t'ghemeen / van
vrye dispositie is / volgens de omstandiche-
den.

Item. De Papisten dwaelen hier grootelijc/
de

de welcke/ teghen de Christelijcke vryheit / het vasten hebben ghebonden aan sekere daghen/ en tyden/ende meer als de Joden/ de Kercke sonder eenighe prauende oorsake / met vele / ende ghestelde vastendaghen hebben belast / ende de conscientien verbonden als niet een wet van nootsakelijcke onderhoudinghe/ te weten / wekelijck / door het vasten vande Woensdach / en vrydach / ende daernact jaerlijck beertich daghen.

Ten vyfden Petrus Cabeljau in sijn Memory-boeck Pag. 38. Wy meynen/ seyt hy/ dat de Christelijcke vryheit wert te kost ghehaen in ordinare vastendaghen te ordineren / ende aan der selver onderhoudinge de conscientien der Christenen te verbinden/ ende daer in te stellen een groot deel van Godts diensticheyt.

Item Pag. 748. Wy meynen dat de Roomsch-gheinde hier in qualijck handelen / om dat sy het vasten / ende onthouden van sekere spijsen / binden aan ghesette tyden/ wecken/ende daghen nae haer eygen wel-ghevalen als namelijck op den sesden dach der weke / dat is vrydach / ende op den sevenden/ dat is saterdach.

Item Pag. 758. Wat belanght de vastendaghen/ die de Roomsche kercke heeft / als daer zijn de wekelijcke vrydach/saterdach/ ofte Woensdach/ mit sgaderg de Quater temper daghen / en sijn gheen overleveringhen/ noch insertingen der Apostelen : maer menschelijcke ordinantien / die gheen conscientie kunnen binden.

CATHOLYCKE AEN-MERCKINGHE.

Wat wilt ghy klaerder/ om te sien / dat Parise de selve opinien drijft/ die de Arianen gehadt hebben/ende bestrijden het gevoelen vande Onvaderg/samen met de ghewoonten vande Recht-
sinnige kercke?

D 3

D 8

De Aërianen sepeden: Wy sullen vasten op dien dach dat t' ons belieft, ende met volle vryheyt. Alsoo ghetuughen eenpacrlyck/ende Epiphanius, ende Augustinus, ende Damascenus, ende Guido.

Guilielmus Perkinsius sept mede / dat den tyt van het deuoot vasten, aengaende conscientie wert vry gelaten.

Men hem komen over een de Professeurs van Leyden, segghende / dat het vasten is van vrye dispositie: ende dat de Papisten qualijck doen, wanneer sy teghen de Christelijcke vryheyt het vasten hebben gebonden aan sekere daghen.

Alsoo spreekt oock D. Cabeljau, segghende dat de Christelijcke vryheyt wert te kort gedaen in ordinare vastendagen te ordineren.

¶ De Aërianen, en wilden niet vasten uyt eenich ghebodt.

¶ Selre en wilt oock niet hebben Iohannes Calvyn: Want hy noemt dit goddeloos wetten, ende verde f'lijcke stricken.

Guilielmus Perkinsius noemt het eene dwalinge, de conscientien te verbinden aan sekere ghestelde vastendagen. Alsoo verwerpt hy/diesaengaende alle ghebodt/ende niet.

¶ Soe sept mede Petrus Cabeljau, dat het qualijck ghedaen is/ aen de onderhoudinghe van ordinare vastendagen, de conscientien der Christenen te verbinden.

De Professeurs van Leyden, segghen dat het is een dwalinge der Papisten d' conscientien te verbinden als niet een wet, aen ghestelde vastendagen.

¶ De Aërianen, en wilden niet vasten s'woensdachs/ en s'vrydaechs uyt eenich ghebodt noch de weke voor Paesschen / soo Epiphanius sept/ noch de heerlich daghen/soo Damascenus sept.

Iohannes Calvyn hout het heerlich daechsche vasten voor Supersticieus.

De Professeurs van Leyden, houden dat de Papisten dwalen, om dat sy een wet hebben ghemaeckt van s'woensdachs, en s'vrydaechs, en veerlich daghen te vasten.

Het

Het selve hout Petrus Cabeljau voor een quaden handel.

Ghelyck de Ghereformeerde hier in over-een-komen met dese ketterij/alsoo strijden sp' teghen de Out-baders; ende de oude Rechtsinnighe Kercke.

Epiphanius seght: VVie isser erghens in de werelt, die hier in niet over-een-komt, dat de VVoenstach, ende vrydach toc-ghe-eyghent sijn aan een solemael vasten?

Het vasten op die daghen misprijzen de Professours van Leyden, ende met haer Petrus Cabeljau, waer over oock de practijke vande Ghereformeerde soo klaer lept, dat se niemand kan loochenen.

Epiphanius seght / dat de Apostelen het vasten van swoensdaechs, en s' vrydaechs hebben vast gestelt, als oock de ses daeghen voor Paesschen met t' derven van sekere spijzen.

Caluyn ter contrarien seght: VVyen bekennen gheen ghestelde vastendaghen vande Apostelen onderhouden.

Petrus Cabeljau seght: Die voornoemde vastendaghen en sijn gheene overleveringhen, ofte inscttinghen der Apostelen, maer menschelijcke ordinantien. Iae seght dat dit qualijck ghedaen is / die t' onderhouden.

Epiphanius seght: Dat de Apostelen van dese ghemelde vastendaghen hadden ghemaect een ghedurighe wer.

Die van Parrye roepen hier teghen mit de Aerianen, dat dit strijt teghen de Christelijcke vryheyrt, eni / dat men gheen wet en mach maken van sekere ghestelde vastendaghen.

Epiphanius seght / dat de Rechtsinnighe Kercke/ ende ghestelde vastendaghen / ende wetten / ende derben van sekere spijzen / met ghemeeue toesemminghe hadde aenbeert / ende vast gestelt / eer Aerius met de syne opt in de werelt was.

Chamierus ter contrarie segt: Dat het seker is, dat in den staet vande erste Kercke gheen wetten en waren van sekere vastendaghen.

Epiphanius segt, dat het de ghewoonte was vande Rechtsinnighe Kercke t'zijnen tijde, de weke voor Paesschen te slapen op d'aerde, de suyverheyde te onderhouden, t'lichaem te castijden, drooghe spijzen te eten, te bidden, waken, vasten; ende dat de Aërianen daer mede sporteben.

Dese ghewoonte heest Partije gantschelyck verwozen met de Aërianen, sportende oock hier over met de Catholijcken.

Epiphanius noemt alle dese voorgaende actien (waer onder hy mede het vasten stel) alderheyliche godts-dienstigheden.

Hier teghen segt Partije een-stemmelijck dat het gheen godts-dienstighede is.

Alsoo siet ghy dat Partije aengaende het vasten, ende precies over-een-komt met de Aërianen, ende strijdt teghen de Oudt-baders; ende tegen de heele oude rechtsinnighe Kercke.

Ydele uytvlucht van Partije.

TEn eersten segt Petrus Cabeljau in sijn Memory-boeck Partie 2. Pag. 742.

Van Epiphanius en can men niet ontkennen, dat hy van opinie gheweest is, dat de Apostelen eenighe ghesteldé Vastendaghen hebben geordineert, doch hy gheeft genoeghaem te kennen, dat hy dit alleenlijck heeft uyt mondelinghe traditie.

Sheuomen het soo waer, hy segt evenwel dat het reene traditie is/ afkomende vande Apostelen. Want hy segt:

Al-hoe-wel de autoriteyt der Apostelen daer niet en waer, dat de over-een-stemminghe vande heele Kercke soude ghenoeghaem zijn. **Daerom doet D. Cabeljau,**
seer

seer wel dat hy datelijck daer by voeght: **Wat** Epiphanius dit hadde misschien uyt de boecken der Apostolische Constitutien, die op den naem van *Clemens Romanus* uytstaen. Maer hy voeghter oock by / dat dese boecken baestaert, ende vervalscht zijn.

Stelt hier eeng *Domine Cabeljau*, uwt verstandt/ ende penne te werck / ende thoont myneens / dat dese voorsepde boecken ten tyde Epiphanius zijn ver- valscht gheweest.

Maer ghy seght / dat het schijnt, dat Epiphanius met wat te groote pickantigheydt teghen *Aerius* inghenomen zijnde, door lust van teghenspreken wegh-gheruckt is, om de teghen-lijn sti,ver over te trekken dan t'behoord.

Dat selve heft ghy hier boven gheseydt van Hieronymus ten opsigte van *Vigilantius*; doch het sijn maer ijdele mytbluchten en schijnen / die aen de verstandighe niet en connen voldoen: 'Tschijnt soo aen u lieden die alles gheern sount dzaepen naer u lieden ghesintheypdt / ende inbeeldinghe.

Ten tweeden seght D. Cabeljau *Ibidem*: *Augustini* ghevoelen van het Vasten en can niet recht verstaen werden uyt die plaets *Heresi* 53. al waer hy blootelijck ter loop verhaelt wat vande *Arianen* wiert gheseydt, sonder voordachtelijck sijn oordeel daer over te geven.

Iek hebbe haben gheseydt / dat het niet van noode was / dat *Augustinus* hier over mytdruckelijck sijn oordeel sou strijcken / de wijle hy hem hielt aen het bonnis van *Epiphanius*, die sijn werck hadde ghemaeckt van die ketterij te wederlegghen / *Augustinus* niet / op dat hy niet en son dzen t'ghene van een ander ten vollen ghe- daen was: willende alleen / soo hy selve bekent/ in't kort aenwijzen/ wat ketterijen van *Epiphanius* waren verdoemt ghewerst.

De vraeghe is / of *Augustinus* *Aerium* heeft wsl- len verdoemen als ketter / om dat hy seyde / dat men de ghestelde vastendaghen niet moet onder- honden / maer vasten nae beliefte / ofte niete

Hoo niet? waerom stelt hy hem dan in de hyste
der ketterijen niet Epiphanius?

Choont my om wat oorsake dat hy hem ver-
doenit heeft / ofte onder de ketterij ghestelt:
Hoo jae? wyp hebben ghenoegh: Want wyp
hebben dat de Aërianen in dat selve stück zijn ver-
oordeelt/in't welck de Ghereformeerde nu ter tydt
mede plichtigh zijn.

§. 3.

Het derde stück vande Ketterij der
Aërianen rakende het onderscheyt
tusschen de Bisschoppen
ende Priesters.

Den H. Augustinus *Heresi* 13. seght dat Aërius
leerde: Dat een Priester niet en moet, door't
minste verschil, onderscheyden worden van een
Bisschop.

Dit selve ghetuight den H. Joannes Damascenus
lib. de Haresibus daer hy segdt: Aërius loochent datter
eenigh verschil is tusschen een Priester, ende Bisschop.

De Aërianen, seght Guido *Snm. Heres.* cap. 49. Dolen,
om dat sy leeren datter gheen onderscheyt en is tusschen
een Priester, en Bisschop.

Het ghene van dese dyp Authenten in't kost
svert ghesegdt / verhaelt Epiphanius wederom in't
lauch / ende beydt / met sijne wederlegginghen
ende bewijzen van contrarie / hoozt hem eeng
spreken.

De leerlinghe van Aërius, seght Epiphanius, is boven
het verstant van den mensch furieux, ende grouwelijck:
Want hy seght: Waer in gaet de Bisschop een Priester te
boven? daer en is gheen onderscheyt tusschen alle beyde:
Want tis al een orden van beyde, ende de selve eere, ende
weerdigheydt. De Bisschop leght de handen op; Soo doet
oock

oock een Priester : De Bisschop doopt, t'selve doet een Priester : De Bisschop bedient alle goddelijken dienst: Niet min en doet een Priester : D. Bisschop sit op een throon; desghelycks oock een Priester:

Dese dinghen, seght Epiphanius, ghestroyt wesenende onder het volck heefter veele in dwaelinghe afgeleydt, ende is een aenleyder gheweest van die Secte.

Hoocht nu hier op de wedertlegginghe van Epiphanius: *Aerius, se pdt hy/ op dat hy ende sijn selven, ende si, ne toehoorders be triegh: Werpt op, dat den Apostel heeft gheschreven aen de Priesters, ende Diakens, niet aen de Bisschoppen: Ende sprekende tot een Bisschop heeft gheseydt, en wils de gracie niet veronachtsamen, die in u is, die ghy ontfangen hebt door de handen der Priesteren, dit seght hy, op dat een Bisschop, ende een Priester al t'selve sou schijnen te wesen: Maer hy is onwetende in de orden der Waerheydt, ende niet hervaren in de verborgien Historie; hy en erstaet niet, dat den Apostel, wanneer de verbreydinghe des Christelijcken gheloofs noch nieuw was, gheschreven heeft nae de gheleghentheydt der sake: Want alster nu Bisschoppen ghestelt waren, hy schreef tot de Bisschoppen, ende Diakens: Want alle dinghen en costen met ten eersten vande Apostelen, niet gheordineert werden &c.*

Nu, seght Epiphanius *voor der/* Dat een Priester t'selve niet en can wesen met een Bisschop verclaren de goddelijke woorden des Apostels, uyt de welcke verstaen wort wat een Bisschop is, ende wat een Priester is: Want schryvende tot den Bisschop *Timotheum*, spreeckt hy alsoo: *En bekijft gheenen Priester maer vermaent hem als vader: Wat noot aen een Bisschop te verbieden, dat hy een Priester niet en soude bekijven, indien hy gheen meerder macht en hadde als hy? waerom vermaent hy daer naer; dat de Bisschop gheen beschuldighe en soude ontfanghen teghen een Priester, ten sy voor twee, of dry ghetuyghen? Hy en heeft noyt gheboden aen de Priesters, dat sy gheen beschuldinge en souden ontfanghen teghen een Bisschop, oft dat sy een Bisschop niet en souden berispen.*

*Hy moet gantschelyck verblindt zijn dooz pas-
sie/die hier niet en siet/dat dese Out-vader Aerium
ver-*

verdoemt hebben als ketter / om dat hy leerde/
datter gheen onderschept en was / tusschen eenen
Bisschop / ende tusschen eenen Priester.

Niemandt en kan loochenen / oft dit is mede
puer de selve leeringe van onse Partij: Hare woord
den zijn clae.

Dit leert Joannes Calvijn in Epist. ad Titum Cap. 1.
v.7. Dese plaets/ seyd hy/vanden Apostel thoocht
ghenoegh datter gheen onderschept en is tus-
schen een Bisschop / en tusschen een Priester;
want Paulus noemt nu sonder onderschept Bis-
schoppen / de ghene die hy hier een weynigh te
vozen Priesters / ende ouderlinghen ghenoemt
hadde.

Item in Epist. ad Philipp. Cap. 1. v. 1. Men mach hier
upt verstaen/ dat de naem/ Bisschop, allen dienae-
ren des Woorts ghemeen is / de wijle hy in een
ghemeente meer Bisschoppen stelt als eenen:
Soo beduyden dan dese woorden even veel / Bis-
schop, ende Pastoor, ofte Herder.

Item Libro 4. Instit. Cap. 3. §. 8. Woort / dat ick de
ghene / die de Ghemeenten regeren / hebbe ghe-
noemt sonder onderschept/ nu Bisschoppen / nu
Ouderlinghen/ nu Pastooren/ dat hebbe ick ghe-
daen naer het ghebruyck der Schrifture/de welc-
ke dese woorden ghebruyckt sonder onderschept;
want sy gheest den naem Bisschop aen alle de ghe-
ne/die Godts Woort bedienen.

Dese selve leeringhe tracht Daniel Chamierus
met veele woorden teghen Bellaminum te dragen/
Tom 2. Lib 10. Cap 5.

De selve leeringhe stemmen toe de Professeurs
van Leyden, in Synopsi Disput. 42. Pag. 609. segghende:
Den Apostel ghebruyckt het woordt / Bisschop,
ende Priester, sonder onderschept.

Ten lesten / D. Cabeijau in sijn Catholijcke Waer-
heydt Pag. 553. Wij en loochenen niet / seyd hy/
dat in Ambrosij tijden onderschept was tusschen
Bisschoppen/ en Priesters / maer de waergh is/
of dit onderschept ghesondeert is in Godts
Woordt/

woordt / dan oft het alleculijck rust op mensche-
lycke insettinghe.

Iem pag 195. Zijn de namen van Bisshop, en Prie-
ster eerderley per sonnen ghemeyn / soo dat in de
Schrifture de Bisshoppen Priester / de Priester
wederom Bisshoppen ghenoemt worden / wat
reden isser dan / van de ampten selve t' onderschep-
den?

CATHOLYCKE AEN MERCKINGHE.

Hier valt wegnich te bemercken / want van
weer-syoen zijn de woorden de selve. Aërius
sepde / datter gheen onderscheydt en was tusschen een
Bisshop, ende een Priester: Al de selve woorden ghe-
bruycken Calvijn, Chamierus, de Professeurs van Ley-
den, ende Petrus Cabeljau, hevechten samen met Aë-
rius, de leeringhe van Epiphanius, het gheboelen
van Augustinus, Damascenus, &c.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

Ich gheloobe dat D. Cabeljau hier wederom sal
segghen / dat Augustinus over dese leeringhe
Aërius sijn bonisse heeft opgheschouwt.

Wel-aen: anwōordt my sond' r heimpelein-
ghen: Te weten / datter gheen onderscheydt en is tus-
schen eenen Bisshop, ende eenen Priester: oft het is
eene quade leere / oft eene goede? is het een goede
ende ghesonde leere? hoe is die van Epiphanio he-
rispt/ende wederleydi? hoe is die van Augustino
upt Epiphanio gherrocken/ende ghesielt onder so-
vele onghelynde leeringhen? is het niet ghe-
noegh dat hy die metter daet daer onder stelt/
moet hy daer hy updruckelijc segghen / dat sy
quaedt is? wat schijn kan het oock gheven / dat
Augustinus een ghesonde leere sond' stellen onder
soo menighe ketteriche? is die leere quaedt?
wilt ghy niet behyden/ dat sy ketterich is/ behydt
dan

dan ten missten/ dat ghy qualijck/ ende berispe-
lijck leert / wanneer ghy ront upt met Aetius
segh / datter gheen onderscheyd is tusschen eenen Bis-
schop, ende eenen Priester: **Wij** sullen ons hier mede
te vreden houden.

Tweede uytvlucht.

DE vraghe is, segh *D. Cabeljau*, oft dit onderscheydt
ghefondeert is in Godts woordt.
Is *Maet* de teghen-vraghe *is* / oft Epiphanius, Au-
gustinus, Damascenus, ende de Kercke ten tijde Am-
brosij, wanneer dit onderschepdt was (soo ghy sel-
ve bekent) niet beter het woordt Godts en ver-
stonden / als onse nieuw-Ghreformeerde?

Derde uytvlucht.

DE wijle/ segh *D. Cabeljau*, in de Schrifture, Bis-
schoppen Priesters, ende Priesters wederom Bis-
schoppen ghevoemt worden, wat reden isser dan van de
Ampen selve t'onderscheyden?

Ten eersten, de reden soudt ghy moeten vraghen
van Epiphanius, die sal se u segghen / ende van Au-
gustino, waerom dat hy een ghesonde leere heeft
ghestelt onder soo menighe kettersche / ende on-
gherijnde.

Tentweeden, wat beslupt *is* dit upt den naem/
tot de daer selve: wie sal upt den selven naem be-
slupten / dat den eenen persoon niet meerder van
macht / ende weerdigheyt *is* / als den andren?
Isser dan gheen onderschepdt tusschen een **Se-
cretaris** van een slecht **Edelman** / ende tusschen
een vanden Coningh / *is* desen lesten niet gant-
scherlyck vonden eersten verschillende in macht/
ende weerdigheyt: nochtans sp voeren alle bep-
de den naem van **Secretaris**.

Vierde

Vierde uytvlucht.

B **A**mbrosius, seght D. Cabeljau in die Catholijcke Wærheydt pag. 554 worden de Priesters Bisschoppen gheheten, de Bisschoppen Priesters.

Ghenomen: dat is nu beantwoordt. Wat dan voorders?

Sy zijn beyde Offer-Priesters voor den Heere.

Maer Ambrosius voeghter **hy**: Maer den Bisschop is den eersten; soo dat ieder Bisschop Priester is, maer niet ieder Priester Bisschop. Wat dan voorders?

De ordineringhe des Bisschops, en des Priesters is een.

Maer Ambrosius voeghter **hy**: Om dat Timotheus niemandt voor hem hadde, soo was hy Bisschop, ende seght/dat een Bisschop meerder is als een Priester. Iae voeghter **hy**/ dat het noch billigh, noch gheoorloft is, dat een Priester een Bisschop soude ordineren.

Vijfde uytvlucht.

Dese neemt D. Cabeljau pag. 556. op de woorden Hieronymi, namelijck die hy heeft in den brieftot Rusticum Narbonensem, alias Evagrium.

Doch hier op is hem van een ander seer wel gheantwoordt gheweest/ dat Hieronymus hier onderschepdt maectt tusschen een Bisschop / ende Priester/segghende: Wat doet een Bisschop, dat een Priester niet en doet, uytghenomen de Ordineringhe?

Maer D. Cabeljau seght: Wie heeft oyt geloochent, dat Hieronymus wel wist dat in sijne tiden de Bisschoppen waren onderscheyden vande Priesters, ende dat sy haer daer boven veel verheftent?

Het eerste is ons gheuegh: het tweede/indien het te veel is gheueest/mag een abugg/ wþ houden ons aan de goede ghewoonte/ die van Epiphanius, Augustinus, ende andere beweert woordt.

*Tis waer / Hieronymus seght / dat naederhandt eenen

eenen is verkoren, die boven d'andere mocht gestelt worden, is ghegaen tot remedie van scheuringhe.

Dat blijft / dat Hieronymus absolutelijck seght/ dat een Bisshop iwerder is als een Priester/ namelijck aengaende de Ordineringhe, van't welck hy niet en seyd / dat naederhandt opghekoenen is ; waer uyt volghet dat een Bisshop / volghens de leere Hieronymi althyt meerder is gheweest als een Priester. Waerom hy oock seyd / Priester is een naem van ouderdom, Bisshop van weerdigheydt. Waerom hy oock in den selven brief / een Bisshop verghelycht hy eenen Generael van't legher / de Priesters by't legher : Ghelycht dan de weerdigheydt ende macht van eenen Generael des leghers verre te boven gaer die van alle d'andere de welcke onder hem staen / alsoo is't mede van eenen Bisshop.

Indien Medina, ende Alphonus à Castro , met de welcke ghy soo veel spaockg maeckt/ dese woerden/ende de voorgaende van Hieronymus soo overweghen hadden / en souden soo niet ghesproken hebben/ghelyck als hy doen.

Draeght ghy my / oft ick wil wijsen als dese tween niet te propooste : beantwoordt alleen 'tghene ick u l.hier hebbe voorgestelt/ende thoont dat dese mijne bewijzen uyt Hieronymo ghetrocken/niet vast gaen.

A E N - H A N G H S E L.

TIs de pijnre weerdet het bonuisse te hoozen vande Chronijk-schrijvers van Maegdenburgh Cent.4. cap.5. pag.401. het welck sy strijcken/ raken de dese voorgaende ketterijen / over den H. Epiphanus , die de selve bescreuen heeft: Oft men seyde, segghen sy/ dat Epiphanus dese dinghen te hoogh ghenomen heeft : want het is meer ketersch , ende strijdende teghende H. Schrifture, die ghewoonten , superstitieuselijck , dat is nootslakelijck , ende met opinie van godts-

Vande Ketterije der Jovinianen. 321
godts-dienstigheydt t'onderhouden, dan de selfe te ghe-
bruycken met vryheydt.

Daer hebt ghy Epiphanius van haer verooy-
deelt / niet alleen als supersticlus, maer oock als
ketersch, ende strijdende teghen Schrifture, doch de
goede mannen en hebbent niet ghedacht dat Epi-
phanius hier in over-een-quam met d'andere Out-
vaders / ende de ghewoonte vande heele Kerche
smitighe Kerche. Maer wat wonder: sp zyn wij-
ser als de heele oude Kerche / ende meer verlicht
om de Schrifture te verstaen/als die is gheweest.

HET II. CAPITTEL Vande Ketterije der IOVINIANEN.

Anno 400.

§. I.

Het eerste stuk raeckende de maegh-
delijcke reynigheydt.

Het ghevoelen dien aengaende van dese See-
te heeft ons met clare woorden myrghe-
druckt.

Door eerst den H. Augustinus *Heres 82.* Jovinianus,
sydt hy / verghleeck de maeghdelijcke reynigheydt
van religieuse Vrouwen, ende de onthoudinge van mans-
persoonen, verkielende een onthoudende leven, aende ver-
diensten vande suyvere, ende ghetrouwte houwelijcken:
Soo dat eenighe ghelyckheide Maeghden, nu oudt wesen-
de, tot Roomen, daer hy dit leerde, hem ghehoort hebben-
de, men seght ghetrouwte wesen. Hy self nochtans en
X hadde

hadde gheen huysvrouwe, noch en wilde gheen hebben, niet om meerder verdienste by Godt, 'twelck hem in't eeuwi h leven soud' kunnen baten, maer om den teghenwoordighen noode, dat is, om dat den mensch niet en soud' lijdē de moeyelijckheden van't houwelyck.

Ten tweeden: den H. Isidorus Hispalensis *Lib. 8. Origin. cap. 5.* De Jovinianen, segdt *hp* / leeren, datter gheen ondericheyt en is tusschen het houwelyck, ende den maeghdom.

Ten derden: Guido Carmelita *Sum. Heret. cap. 62.* De Jovinianen, segdt *hp* / dwalen, om dat sy den maeghdelijken staet gelijck maken aen't houwelyck, ende den selven niet voorstellen.

Ten lesten, den H. Hieronymus *Lib. 1. contra Iovin.* Jovinianus seght, dat de Maeghden, Weduwen, ende ghetrouwde van de selve verdiensten zijn, in dien sy niet en verschillen in alle andere werken.

Waer op *hp* dat elijck de selve dwalinghe/ ende ketterij met een heel boek gaet wederlegghen/ segghende onder anderen:

De ghene die seght dat de verdiensten van Maeghden, Weduwen, en de ghetrouwde ghelyck zijn, die doet soo vvel injurie aen den maeghdom, als hy-se verghelyckt by het houwelyck dan aen het houwelyck, segghende, dat dit soo vvel gheoorloft is, als het tvveede, ende derde.

Daer naer brengt *hp* verscheden exemplelen *hp*/namelijck vanden H. Joannes, Jacobus, Paulus, de dochters vanden *Wiacken* Philippus, ende meer andere/daer mede bewijsende d' upnementhedt vanden maeghdelijken staet / ende de besoudere privilegien die foodamghe menschen / in desen staet lebende/ban Godt hebben ontsanghen.

Hoe spreken nu onse Nieuw-gheresozmeerde van dese materie: hoorst

Voor eerst: Joannem Calvijn in *Ep. 1. ad Corinib cap. 7.* op dese woorden Pauli: *sy is gheluckigher indien sy al-foo blijft: Maerom: braeght *hp*: om dat den we- diuwehijken staet in hem selven een deugt is: Meen: Maer om dat sy min verhinderinghe sal hebben/ende sal bryper wesen van aerdsche sorgh- blydigheden.*

Item.

Item, In Harmon. Euang. cap. 19. Matth. §. 12. **G**oo is't
dan/ seydt hy/ eene dwaze fantasje/ dat onghe-
houwt te zyn/ eene deught is/ want in hem sel-
ven/ is't Gode niet aenghenamer dan het vasten/
ende en is niet weerdigh/ onder de diensten die
Godt van ons vereyscht/ gherekent te warden.

Ten tweeden, Daniel Chamierus Panstrat. Tom. 3.
lib. 20. cap. 21. §. 13. **G**aer hy schrijft teghen Bellarmi-
num, de welcke leert/ dat de maeghdelijcke ont-
houdinghe van meerder verdienste by Godt is/
als de supverheypdt des houwelijcks; seght onder
auderen: **D**e Oudt-baderg/ namelijck Hierony-
mus, Anselmus, Augustinus, ende andere/ dit leeren-
de/ hebben meer ghehoont hare curieuse up-
borzelende verstandigheypdt/ als een bestandigh/
ende vast ooydeel.

Ten derden, Guilielmus Perkinfius Tom. 1. Demonit.
Problem. pag. 333. §. 10. **D**e Daderg/ seydt hy/ hebben
altemet aen de maeghdelijcke reynigheypdt te
veel toe-ghegheven.

CATHOLYCKE AEN MERCKINGHE.

Bemerckt dat hier gheene questie en is vande
beloofcen ten opslieke vande maeghdelijcke
reynigheypdt/ noch oock gheene questie van't hou-
welijck der Gheestelijcke: maer alleen vande
maeghdelijcke reynigheypdt in haer selven/ ende
oft sy verdienstigh is/ ende niet verdienstigher is
als het houwelijck.

De Iovinianen seyden dat neen; Sy verghelen,
seght Augustinus, de maeghdelijcke reynigheypdt, aen de
verdiensten van't houwelijck. **S**y leeren/ seght Hiero-
nymus, dat de Maeghden, Weduwen, ende ghetrouwde
van de selve verdienste zijn. Sy en maken gheen onder-
scheyd, seght Isidorus Hispanensis tusschen het Houwelijck,
ende den Maeghdom.

Wat seght Calvijn? die en wyl niet alleen niet
toestemmen/ dat den staet van onthoudinghe een
deught

deugt is, maer oock / dat hy soude gherkent worden
onder de goddelijcke diensten.

Wat seght Chamierus ? Hy seght dat de Oudt-
vaders die gheleert hebben / dat den maeghdelijc-
ken staet van meerder verdienste is als't hou-
welijck / gheen bestandigh, ende vast oordeel ghehadt
hebben.

Perkinsius seght / dat sp den voornomen staet
te veel hebben toeghegeven ; alsoo en komen sp
niet alleen over-een met de leeringhe van Jovi-
nianus, maer bestrijden daer-en-boven de oude
Rechtsinnighe Oudt-vaders.

Ten anderen, seyde Jovinianus, dat hy niet en wil-
de trouwen / niet om meerder verdienste by Godt, maer
alleen om vry te zijn van de moeyelijckheden des hou-
welijcks.

Alsoo spreekt oock Calvijn, dat den staet van
onthoudinghe is / niet als een deugt, maer om vryer
te wesen van aerdsche sorghvuldigheden.

Ten lesten, heeft Jovinianus met dese sijne ketterij
sommige gheheylijde Maeghden verleydt, ende ghe-
bracht tot het houwelijck.

Het selve heeft-men / namelijck in Duytschlandt
kennen sien/ ende andere landen / soo wanneer
dat dese leeringe vanden ketter Jovinianus begon
verteulint te worden.

A E N - H A N G H S E L.

DE Chronijck-schijberg van Maeghdenburgh
Cent. 4. cap. 5. pag. 381. en durven nist loachen
dat dit de leeringhe is gheweest van Jovinianus,
doch soo sp wel mercken / dat sp hier in met hem
over-een-quamen / soo hebben sp liever ghehadt
Augustinum, ende Hieronymum te condeinnereu van
ketterij / als Jovinianum : Hare woorden zijn
dese :

Hieronymus, segghen sp/ ende Augustinus, hebben
aan de Jovinianen eenige voorstellinghen toegheschre-

vca.

ven als wesende valsche, ende dwalinghen: de welcke, indien der gheene andere quade, ende berispeijcke omstandigheden en zijn byghecomen, sy en verschillen van't Woordt Godts niet; ende die zijn meer voor keters te houden, die contrarie staende houdē: als te weten: Dat de maeghdelijcke reynigheydt, oock van gheheylichde vrouven, ende d'onthoudinghe vande mannen, inde heylighen die een onthoudende leyen verkielen, in verdiensten ghelyck is aen't suyver, ende ghetrouw houwe-lijck.

Dit leste leerde Jovinianus, dit bestrijden Hieronymus, ende Augustinus, houdende dit voort ketersch/ende leerende contrarie; Soo wozden dan hier dese twee Oudt-baderg vande Chronick-schrijvers als keters verdoemt / ende de leertinghe van den ketter Jovinianus voort goedt ghehouden.

§. II.

Het tweede Stuck vande Ketterije der Jovinianen, raeckende het vasten, ende onderscheydt van sekere spijsen.

Wat hier van is/ullen ons verhalen de heylige Oudt-baderg.

Ten eersten den H. Augustinus *Heresi 82.* De Jovinianen, seydty / leeren, dat het vasten, ende onthouden van sekere spijsen, niet nut is.

Ten tweeden, den H. Hieronymus *Lib. I. contra Iovin.* Sy leeren, seydty / datter gheen onderscheydt en is tuschen het onthouden van spijsen, ende tusschen het eten der selver, met danck segghinghe.

Ten derden, den H. Ambrosius *Epist. 82. ad Eccles. Ver-*cell. Sy leeren, seydty / datter gheen verdienst en is van de abstinentie, gheen vande soberheydt.

Hoe wist ghy de leerlinghe van de Nieuw-Ghe-reformeerde beter upghedrukt hebben?

Seght Ioaannes Caluyn niet in Cap. 1. Timoth. v. 3. sprekende van t' onderschept der spijsen: Het ghe-bieden der dinghen die vpp syh/ t' zp in t' gemeen/ t' zp in t' besonder / is alijts dypwelsche tyran-nie!

Beschuldicht hy niet de Out-vaders lib. 4. Inst. Cap. 12. §. 19. om dat sy/ soo hy seght/ het vasten te ommaticchlyck hebben gheprezen / ende onder de voornaemste deuchden verheven / ende dat sy hier inue niet heel en kunnen onschuldicht wer-den/ om dat sy een saer van supersticie ghesaeyt hebben?

Seght hy niet In Harmon. Cap. 2. Luca: Wy moet dit onderschept werten / dat Godt egentlijck dooz ghebeden ghedient wort / maer niet alsoo dooz het vasten?

Seght hy niet Matth 6. v. 17. Dat Christus aan het vasten/ loon van Godt belooft/ is een lonegent-lycke wyse van spreken / het vasten is in syh epe-gen selven een middelinatich werck.

Stelt hier beneficu Daniel Chamierus Tom 3 Lib. 19. Cap. 4 §. 9. Daer en is/ sepi hy/ rex oozsake van-de Religie niet veel acn gheleghen/ wat ghy eedt/ ofte d'zinct / als ghy maer de matichept niet te bumpt gaet.

Hoozt nu Guilielmuu Perkinsum Controu. 12. Ca. 2. Wy oozdeelen/ sepi hy / dat het onder 't chept van spijsen/ eene sotte/ ende schadelijcke sake is.

Met hem komt over een Petrus Cabeljau in syh Catholijcke VVaerheyt Pag. 153. Men maectt/ sepi hy/ de Chrestenen sottelijck wijs / dat het een beha-gelijck vasten voor den Heere wesen sal/ als men sich van eene sekere soorte van spijse maer weet te onthouden.

Doegeht hier hy de Professeurs van Leyden in Sy-nopsi dij p. 37. pag. 521. Ongherymdelijck / segghen hy/ stellen de Papisten het vasten in onderschept/ ende verkiestinge van spijsen.

Item:

Item: Het vasten is een middelinatighe / ende
onbeschepden sake / vpt sijn selben noch goet/
noch quaet.

CATHOLYKE AEN-MERCKINGE.

Hier en is wederom gheene questie raeckende
eenigh ghebodt van t' derven van sekere spij-
sen: Maer de questie is alleen/of de Oud-vader^g
de Iovinianen ghestelt hebben in t'ghetal der ket-
teren/ om dat sp enekelijck leerden / dat het vasten/
ende onthouden van sekere spijsen niet ba-
tich/of nut was/ niet verdienstich / ende datter
gheen onderschept en was tusschen het derven
van sekere spijsen / ende tusschen het eten: t'is se-
ker dat sae / ende de Chronick-schryver^g van
Maeghden-burgh en derven t' niet ontkennen;
volgh dan dat de Nieuw-ghereformeerde diesaens-
gaende oock als ketter^g verdoemt worden/
Want.

Ten eersten, De Iovinianen leerden / datter gheen
onderschept en was tusschen het onthouden van spijsen,
en tusschen het eten, soo ghetuugt Hieronymus.
Hier mede komt over een Chamierus, als hy seyt/
datter niet veel een ghelegen en is wat ghy eet ofte
drinckt.

Ten tweeden de Iovinianen seyden dat het onder-
schept van sekere spijsen niet en kan baten, of nut sijn,
soo getuugt Augustinus.

Dit stemt toe Perkinsius, ende met hem Cab-
ljau, als sp dit onderschept mede houden voort een
sorte, ende schadelijcke sake.

Ten derden de Iovinianen leerden dat het vasten/
ende onderschept van spijsen niet verdienstich
was: soo ghetuugt Ambrosius.

Soo leert oock Ioannes Caluyn als hy seyt dat
het vasten een middelmatich werkt^g / sae gheen
loon verdient; ende met hem de Professeurs van Ley-
den, segghende / dat het noch goet noch quaet is,

ſac dat het ongherymt is onderscheyst te maken van
ſpijen.

Haer al dit/ſoo komter de censure van Caluyn
noch hy/de welcke de Out-vaderg voor onmatich,
ende schuldich uptroeft / die het vasten onder de
deucht den hebben gherenkent. Teghen de welcke hy
ſeght dat het gheen deucht en is, ende dat Godt door
her ſelue niet eygentlijck gedient wort.

Ydele uytvlucht van Partye.

Dominus Cabeliau in ſijn Memory-boeck Parte 2.
pag 743 ſeght dat Augustin in de Manicheen als
wat quaets, ende superstitieus aen-meert, dat ſy ſom-
mighe ſpijen teenemael vermyden, ende niet en wil-
den ghebruyken, om haer niet te verontreynighen.

‘t is een wonder handel vande Gherformeer-
de: Is het nu niet hondert/ en hondertuaerl ge-
ſept/ende gherhoont met de ryghen woorden Au-
gustini, dat hy het derben van vleesch / ende wijn
voor gaet hout/namen. lib. 2. de morib. Manich. van
my hier vozen oock gheciteert, ende dat hy alleen
de Manicheen voor superstitieng hout / ten eersten,
om dat sy dit deden tot een quaet epndet ten tweeden,
om dat sy het vleesch in ſijn ſelue voor quaet
hielden / als wendende vande dupbel ghemaecht
ſtaet dat niet klaer in Augustino / en ſal men hem
dan noch durven toeschryven dat hy in t' ghe-
meen/ende absolute lijk het derben van ſchere
ſpijen voor quaet/ende superstitieng hout/oock
als her tot een gaet epndet ghedaen wort/ name-
lijk tot hafſtijdinge des lichaems / ſoo hy ſelue
ſeght: Wat handel is dit/ altyt hy t' ſyne te bli-
ven/ſondet eeng aente ſien wat teghen-bewijſen
men voorſtelt/ of nietz

Twee-

Tweede uytvlucht.

Dominus Cabeljau pag. 743. ende 743. om te chooren dat Augustinus van opinie gheweest is/ dat men elck een moet laten in vrijheyt van bidden/ sonder yemants conscientie te verbinden/ tot dese of ghene vastendach ; stelt me daer hy plaeisen uyt Augustino int lanc/ ende breecht/ getrockten uyt den 86. en 118. brief vande hoozsepden Out-vader / daer hy alleen disputeert of men moet bidden/ op den Saterdach / ofte niet : Hy seght dat die van Roomen , ende eenighe andere ghemeenenten dit deden / andere niet / indien ghy daur/ sept hy te Roomen spt/bast/indien ghy elders spt/ en bast niet ; wie sal hier dese generale slot reden uyt trekken : Ergo Augustinus , en wilt de conscientien niet verbonden hebben in t' bidden?

Ick sie wel dat D. Cabeljau name/ den brief van Augustinus tot Casulanum niet wel doorz lesen heest / welck indien hy ghedaen hadde / soude daer ghebonden hebben/ een spreuke / ofte twee/ die wel anders klincken.

Ten eersten, seght hier Augustinus : In die saken, van de welcke de heylige schrifture niet sekers ghestelt heeft, de ghewoonte van het volck Godts, ofte de instellinghen vande voorouders moeten ghehouden worden voor een wet. Hier op maeke ick myn redenkaeflynghe alsoo: een wet verbindt / Ergo de wijsche Augustinus het bidden op den Saterdach te Roomen ende elders voort goet bekent/ende dat uytgheest voort eenie instellinghe der voort-ouders / ende dat hout voort een wet / ergo voort een sake die verbindt / Waerom hy oock wist dat de uplanders te Roomen wessende op den Saterdach/souden bidden.

Ten tweeden seght Augustinus: My dunckt dat men in vasten moet volghen de ghewoonte van die, aer de welc-

welcke de regeringhe van de ghemeente bevoelen
is.

Ten derden: En wilt uwen Bisshop niet wederstaen
in dese sake, ende t'ghene dat hy doet, volgh dat sonder
dispur, ofte scrupel. Is dit niet te segghen dat de
Bisshoppen sekere ghescreue vasteindaghen mo-
ghen instellen/ het heel jaer deur/ aenghesien dat
hy het vasten op den Saterdach te Roomen, ende
elvers proberet?

Maer t'ghene daer het hier meest op aen-
quam/ was op het onderschept der spijzen: Hier
van seghe D. Cabeljau, dat het Augustinus in den
selven brieft hout voorz supersticie: Hy moet ong
de woorden Augustini voorstellen / ende naerder
aenwijsinghe doen / want ick en hebbe in den
heelen brieft niet een woort daer van kunnen
vinden.

HET III. CAPITTE L.

De ketterijen vande VIGILANTIANEN.

Anno 400.

§. I.

Het eerste stück raekende het eeran, en-
de besoeken vande Reliquien der
Martelaren.

Tegen dese ketters heeft namelijck ghe-
schreven den H. Hieronymus, hier over ver-
socht wesende niet brieven door de Prie-
sters

Vande Ketterijen der Vigilantianen. 331
sterg Riparius, en Desiderius, de welcke tot dien
eynde het boeck van Vigilantius upt Spaaignen
hadden ghesonden nae Palestinen, daer Hieronymus
doe woonde/ dooz de handen van eenen sekeren
Sisionius: welcke schriften Hieronymus soo haest
niet ontfanghen en hadde / ofte heest se daete-
lyck / ende sonder upstel beantwoort / om te
rhaonen dat de sake klaer lagh teghen Vigilan-
tium sonder daer over vele disputen te ma-
ken.

Het eerste stuk dan / daer dese Vigilantius in
dwaelde/stelt ons met dupdelijke woorden voor/
den H. Hieronymus.

Voor eerst Epist. 53. ad Riparium, segghende: Ghy
schrijft my dat Vigilantius sijnen stinckenden mont we-
derom heeft open ghedaen, ende eenen vuijlen stanck la-
ten uytgaen teghen de Reliqnien der HH. Martelaren,
ende dat hy ons, de welcke tot de selve eerbiedinghe
draegen, asschen-dieners noemt, ende afgodisten, om dat
wy de beenderen van gode menschen eeren. O onghe-
luckigh mensch, en weerdich met fonteynen van tranen
beweent te worden! die niet en verstaet, dat hy soo spre-
kende een jode, ende Samaitaen is.

Ten tweeden Epist. adversus Vigilant. Daer is subitelijck
opghestaen eenen sekeren Vigilantius, die met den onsuy-
veren gheest vecht teghen den gheest Christi, loochenen-
de dat men de graven der Martelaren mach eeren.

Doch lach ons de eyghen woorden hoorzen
van Vigilantius, die hy spots-ghewijg uppblaechte
teghen de Catholijcken.

Wat ist van noode, septe hy / met soo groot eere,
niet alleen te eeren, maer oock te aenbidden, ick en weet
niet wat, tgene ghy omdraeghende in een kleyn kasken,
viert?

Item: Wat kust ghy aenbiddende de asschen dewel-
ke met een lynen kleedt is omwonden?

Item: I y sien dat schier de ghevoonte der Heyde-
nen, onder pretext van religie in de Kercken inghe-
voert is, vwant by klaren daghe sien vvy menichie van
vvalse keerssen ontsteken, ende vvaer, ick en vvet niet
wat

vvat asschens, in een kasken met een kostelijck lynen kleedt omwonden bevaert vvert, al kussende aenbeden vvert.

Item: Een schoon eere gheven soodanighe menschen aan de aldersalichste Martelaren, de vvelcke sy meynen verlicht te kunnen vverden, door slechte vvalle keerskens.

**Dit altemael noemt Hieronymus in t'selbe trac-
taet/dwaelinghen/ lasteringhen/ spottinghen/
blasphemien/ ketterijen ouer-een-komende met
die hande ketter Eunomius, en de seght/ dat Vig-
lantius hierom een Jode is/ een Samaritaen/ een
monsterv/ eenen dzoomer/ ende soo voortg: thoo-
nende daerenboven met de exemplelen van alle
de Bischoffopen des Wereltg/ende van alle Ker-
ken/ dat Vigilantius strecht teghen het gheboelen
hande heele rechtsinnighe Kercke.**

Dese selbe leeringhe hebben elf hondert jaren
daeruaer wederom opgheraept/ ende teghen de
Catholickchen ghegebeu/ onse Nieuw-Ghcrefor-
meerde: **De woorden (behalven hare practijke)**
van haer eghen leeraers fullen dit uptghe-
ben.

Ten eersten Ioannes Caluyn: in Cap. 19. Aftor. vers. 12.
**De Papisten/ sept hys/ sijn seer grove esels dat sy
de daet van Paulus tot haer bedrieghelyck
heylighdom/ ende reliquien trecken/ kussende
ende aenbiddende den schoen van S. Franciscus
den gordel van S. Rosa/ ende meer dierghe-
lycke guchelpiiperijen.**

Item: *In de supplic tot Carel V. g. 28. De Papisten en
konnen niet verdragen/ dat wy seggen/ dat het
groue asgoderijen sijn/ ende grouwelen/ de ghe-
beenten der ghestoquene/ goddelijke eere te be-
wissen.*

Item 5.30. Ick en hebbe noch de grossste super-
fittie niet aengeroert: **Sy vertieren hare afgo-
den als nu met blommen/ en transsen/ als nu
met slopers/ kleeren/ gordels/ huydels/ ende al-
derhande brasbelinghen: Sy ontsteken voor
haer**

Vande Ketterijen der Aërianen. 333
haer wasse-keerssen / sy bewistrookense / sy dzae-
gen se om op hare schouderg ten pronck.

De discipels van desen Meester spreken alle
upt den selven mont; Laet ons hoozen.

Guilielmus Perkinsius Demonst. problem pag. 315. Het
ontstecken van keerssen/ sept hy/bp klaren daghe
was de ghetwoonte der ketteren.

Everaert Schuyl, in de nootwendighe Consid. pag. 199.
Wy en sijn soo dwaeg niet/ dat wy de Reliquien
souden kussen/noch onse meeninge en is gantsch
niet/ dat men die op de autaren behoozt te settien/
ende in processien om te dragen; veel min dat men
die behoozt aen te bidden/ ende die offerhande be-
hoozt te offeren.

Samuel Veltius in sijn VVaerheys licht! part. 2. artic. 59.
pag 201. Het aenbidden vande Reliquien noemen
wy dubbel afgoderpe.

Ten lesten/Petrus Cabeljau in sijn Catholijke VVaer-
heyt pag. 615. Wat ist / dat wy in de Roomanisten
meest beschuldighen? Het is/ dat sy voor de Reli-
quien nederhallen / de selve devotelyck kussen/
dienien/aenbidden/de selve wasse-keerssen / ende
leffelijck reuck-werck offeren.

Item in sijn Memory-boeck part. 2. pag. 595. In het
soodanich eeran als de Roomische Kercke dzyft/
met die bumpten de aerde te houden / kostelijck te
vercieren/ om te draghen / daer voor te knielan
etc. en weten wy niet hoe pemant soo bot / ende
onbeschaemt kan wesen/ dat hy loochenen ders/
dat daer in noch verijkel tot afgoderpe/ noch af-
goderpe selve soude te binden sijn.

Doo wie dese mannen hoozt spreken / hoe en
sal hy niet deucken/dat den ketter Vigilantius we-
detom is opghestaen/ om de Kercke te bestrijden
in materie van de Reliquien?

De Vigilantianen beschuldichden de Rechtfir-
nige valscherlyck / dat sy de Reliquien aenbaden/
oste die eere hewesen die Godt alleen toekomt.

Alsoo doet doch Ioannes Caluyn, als hy ong
toeschrijft dat wy aen de Reliquien goddelijke eere
be-

bewijzen. Tijg onwaarachich.

Soo doet mede Everaert Schuyl, als hy sept / dat
wy aen de Reliquien offerhante offeren, tijg ghebeu-
selt/ende ghelastert.

De Vigilantianen, noemden de Catholijken van
haren tpt / Afgodisten ter oorsaake van t'eren
der Reliquien.

Soo spraeckt oock van de teghenwoerdiche
Catholijken / Ioannes Caluyn, segghende dat het
eren der Reliquien groue afgoderijen sijn: Item/
groue supersticie.

Samuel Veltius, noemt het dobbel afgoderijc.

Petrus Cabeljau, seght dat hy moet bot ende on-
beschaemt sijn, die derf loochenen dat het afgode-
rijc is.

De Vigilantianen: spotteden/om dat men de Re-
liquien stoot in goude kastkeng/de selve bekleedde
met zjde/ende niet een kostelyck decksel.

Hier mede spot oock Ioannes Caluyn, als hy
sept: De Papisten vercieren hare afgoden met blom-
men, krausen, sluyers, gordels &c.

Petrus Cabeljau spot mede / met het kostelyck
vercieren, der Reliquien.

De Vigilantianen spotteden met het ontsteken
van wasse keerssen by klaren daghe/ende hielden
dit voorz Heydensch.

Ioannes Caluyn, hout dit oock voorz grove supersti-
tie, ende Perkinsius hout het voorz kettery.

De Vigilantianen, sepeden spots-ghewijc teghen
de Catholijken / wat kust ghy een weynich stof, en-
de asschen, het selve aenbiddende.

Everaert Schuyl seght: Wy en sijn soo dwacs niet
dat wy de Reliquien souden kussen.

Petrus Cabeljau sept: Wy beschuldighen in de Ro-
manisten, dat sy de Reliquien devotelyck kussen, voor de
selve nedervallende, ofte aenbiddende.

De Vigilantianen, noemden de Reliquien van
haren tpt al spottende/ slecht stofken, wat asschen,
ick en weet niet wat &c.

Ioannes Caluyn noemt de onse / guychelpyperen,
ende

Petrus Cabelhau in sijn Cath. Waerh. pag. 609.
noemtse Snorrepypen, en beufelinghen.

De Vigilantianen loochten niet het omdraeghen
der Reliquien: soo doet Caluyn mede/ ende Everaert
Schuy, ende Cabelhau.

Timmers die hier in alleg niet eene volkommen
ober-een komste en niet vande Nieuw-gherefor-
meerde met de Vigilantianen, die en moet niet al-
lecalijck blint/maer oock utsinnich zijn. Enen
strydich sijn sp teghen het ghevoelen Hieronymi,
ende vade heele recht sinuige Kercke van syt tpt.

Ten eersten Hieronymus seght: VVy eerden de been-
deren van de doode menschen, wy eerden de Reliquien,
ende graven der Martelaren.

Waer heeft men opt yet sulcx ghesien/oste ghe-
hoozt by Partye?

Ten tweeden segt hy / door alle de Kercken vande
Oosten ontsieckt men keertsen by klaren daghe , als
men t' Euangelie moet lesen.

Dese ghewoonte is by Partye in de keersse ghe-
vloghen.

Ten derden seght Hieronymus, wy waken, ende ver-
nachten(buptyen twijfel om te bidden)seer dickwils
in de Kercken der Martelaren.

Het slaepen op sachte pluymen behalt Partye
heter/als twaeken.

Ten vierden, segt hy/ VVy doen sacrificien op de
beenderen van Petrus, ende Paulus.

Niet alleen de Reliquien/maer ooc de Sacrifis-
tien sijn verre te soeken by Partye.

Ten vijfden segt hy / Alle de Bisschoppen des we-
reldts komen in de Kercken der Martelaren, daer hare Re-
liquien in een kostelijck decksel ligghen omwonden, en-
de meijnen dat hare graven, autaren Christi sijn.

Hoe verre is Partye van dese ghewoonte / die
selgs gheen Kercken van Martelaren heeft.

Ten iesten seght Hieronymus ; dat het een alge-
meene gewoonte was haude heele Kercke/ t'sy-
nen ijde/de Reliquien om te dzaegen/ met groo-
ten toeloopt des volcks.

Waer

Waer is dese ghewoonte by Partye te hui-
den?

Ydele uytvlucht van *Partye*.

DE Chronijck-schrijvers van Maeghdenburgh
Cent. 4 Cap. 8. Pag. 602. gaen hier wederom de
meester spelen/ende haer selven tot rechtres stel-
len over het verschil tusschen Hieronymum, ende
Vigilantium, segghende: *Hieronymus* een man van na-
ture wegh. bittes, ende vehement, heeft buyten alle
schreve, en mate het seggen van *Vigilantius* opgenomen
ende is hem aenghevallen met twee schriften: Maer
heeft meer ghevochten met lasteringhen, ende over-
to.lichteyt, als met argumenten, en redenen: Twelck
doock too ghedocht heeft aen *Gregorius*.

Het eerste is groote vermetenheit / ende een
ydele uytvlucht / die nerghens op ghesondeert
is / te weten dat *Hieronymus* hier sich soude te
buyten gegaen hebben in bitterheydt/ ende schei-
dinghen: Hoe kan dat wesen / aenghesien dat hy
tot sijn voordeel neemt/ ende het ghebruyck/ en-
de de ghewoonte vande heele rechtſinnige kerte-
ke r'shnen tyde/in het eeren/besoeken/ vondzae-
ghen etc vande Reliquien?

Het tweede, dat *Hieronymus* over sijn scheldin-
ghen teghen *Vigilantium* soude berispt werden
van *Gregorius*, is valsch. *Tis* *Erasmus Roterodamus*
gheweest die dit ghedaen heeft/ soo als *D. Cabell*
hau oock bekent in sijn *Memory-boeck* Part. 2. pag.
603. Wiens woorden hy oock citert / de welcke
vande *Chronijck-schrijvers*/ valsche lijkhaen *Gre-
gorio* worden toeghedit.

Nu wat het vonnisse van *Erasmus* raeckt / dat
en is by ons van gheen meerder weerde/ als dat
vande *Maeghde-burghsche schrijvers* / dat is/
van gheender weerde / omdat het een sot / ende
vermetelijck vonnis is.

De *Chronijck-schrijvers* gaen voort / ende
seg-

segghen: Hieronymus bevecht al het ghene, dat Vigilantianus misschien goetvrychtelijck, ende wel hadde gheschreven vanden supersticieusen dienst, ende eere van de Reliquien: Maer met redenen die niet vast gaen.

Hier gheven sy een leck aen Hieronymus, ende verschooonen / sae prijsen het segghen van Vigili-

tius; allegh omgherijnt / de wylke men niet en be-

bindt dat seimande vande Oudt-baders van die/

oste de volghende tijden/ Hieronymum over sijn

schryft teghen Vigilantium soude berispt / ooste be-

streden hebben.

Die van dese Materie meer wilt hebben / die lese hier boven de eerste aen-merckinghe van het verde deel.

Somma-lacht eeng beminde leser, als ghy alle dese ydele upvluchten hoorz. Epiphanius, soowij boven ghehoort hebben / segghen onse Nieuw-gheres-

formerde / ende andere haers ghelycke / is te

pikantigh gheweest teghen Aerius: Hieronymus, is

te bitter / en v'hement gheweest teghen Vigili-

tius: den selven Hieronymus, ende Augustinus, sijn

ketterij gheweest / als sy Jovinianum hebben be-

streden. Daer en is niet soo bondigh / noch soo

ghewis/ noch soo vast in de werelt / t'welck niet

soo heuselachtinghe redenen / niet en tan omghe-

stoeten worden / sae niet soo quaet/t'welck men/

soo voort gaende / niet en sal doen passeren voort

goet.

Tweede stuck vande Ketterije der
Vigilantianen rakende het
aenroepen der Hey-
lighen.

Het tweede stuck / over t'welck Hieronymus *Vigilantium* berispt / is dat de Heylighen van ons niet en weten / dien volghens dat sy van ons niet en behoozden aengheroepen te worden : want wie sal aenroepen / de ghene die noch hoozen / noch ghehoort worden ?

De woorden van *Vigilantius* waren dese : Als wy leven, kunnen wy voor malckanderen bidden, maer als wy doodt sullen sijn, niemants ghebedt voor een ander sal verhoort werden.

Hier op antwoort Hieronymus: Indien de Apostelen, ende de Martelaren noch ghestelt wesende in't lichaem, kunnen bidden voor andere, als sy noch moesten forghuldigh sijn voor haer selven ; hoe veel te meer sullen sy dit doen, nae de croonen, victorien, ende triumphen ? Een mensch, *Moyse*, verkrijgt van Godt verghiffenis voor ses hondert duysent ghewapende mannen, ende *Stephanus*, navolgher sijns Heeren, ende eersten Martelacer in *Christo*, verkrijgt verghiffenis voor sijne vervolghers, ende als sy nu hebben beghinnen met *Christo* te zijn, sullen sy min vermoghen ? Den Apostel *Paulus*, seght dat hem in't schip twee hondert ses en seventig sielen gheschoncken zijn, dat sy niet en souden vergaen, ende als hy afluivigh wesende met *Christo* beghint te zijn, sal hy dan sijnen mont stoppen, ende sal hy niet spreken voor die, de welcke de heele wereldt deur in sijn Euangeli ghecloost hebben ?

Ten tweeden, seyde *Vigilantius* : De Heylighen zija doodt, ende de sielen van de Apostelen, en Martelaren liggen

ghen

ghen ergens in den schoot van *Abraham* ofte in een
plaets van verkoelinghe, ofte onder den Autaer Godts
ende en kunnen by hare graven niet teghenwoordigh sijn,
als sy b. gheeren.

Hier op antwoort Hieronymus : Ghy spot met de
Reliquien der Martelaren. De Heylighen en worden niet
dooden ghenoemt, maer slapende: Sult ghy weten stel-
len aan Godt? Sult ghy de Apostelen in de boeyen slaen
op dat sy in de ghevanghenisse ghesloten werden tot den
dagh des oordeels, ende niet en zijn met haren Heere, van-
de welcke ghelchreven is: Sy volghen het Lam al waer
het gae? Indient Lam over al is, soo moeten dan oock
gheloofst worden over al te sijn, die niet het Lam sijn:
Ende de wile de duyvels de heele wereldt door, swieren,
ende over al met eene seer groote snelheydt teghenwoor-
digh sijn, sullen de Martelaren, naer het vergieten haers
bloedts, ghesloten blijven in de kiste, ende daer niet kunnen
uytkomen?

Nu moeten wy hier benossegens eens hoozen-
wat onse Nieuw-ghereformeerde al segghen raken-
de dese materie van het hoozen/ doozbidden/ ende
aenroepen der Heylighen.

Joannes Calvijn lib. 3. *Instit. Cap. 20. §. 24.* seght:
Wie heeft ons gheopenbaert / dat de Heylighen
soo langhe ooren hebben / dat sy souden kunnen
streeken tot onse stemme?

Everaert Schuyt seght in sijn nootwend. *Consid. pag. 32.*
Wy segghen dat de Heylighen onse ghebeden niet
en hoozen.

Dierick Hamer in den roetsteen der Wærheyde pag. 134.
De verstozen Heylighen/ seyd hy/ en weten on-
se particuliere nooden niet / noch en hoozen onse
ghebeden.

Is dit niet de epghen leertinghe van Vigilantius,
de welcke segde: dat de Heylighen ergens in
een plaets waeren / daer sy van ons niet en wi-
sten?

Doorders/ seght Joannes Calvijn lib. 3. *Instit. Cap. 20.*
§. 24. De Heere en heeft ons gheen gemeenchap
ghelaceteu niet de dooden/ noch hen niet ons / de
wile

Wijle hysse heeft ypt ons gheselschap wegh-gheuomen.

Wat is dit anders als't ghene Vigilantius seyde: De Heylighen sijn doodt? vervolghens wilde hy segghen/ sy en trecken ons niet aen / ofte daer en is gheen ghemaeenschap/tusschen ons/ende haer.

Ten anderen seght Everaert Schuyt *pag. 44.* De Heylighen werten niet watter in dese werelde al omgaet / aenghesien sy niet over al teghenwoordigh zyn.

Hier ghy hier niet dat Everaert Schuyt de teghenwoordighedt vande Heylighen vereyscht/op dat sy van ons soudēn werten?

Cselbe dede Vigilantius, segghende: De Heylighen en kunnen by harte graven niet teghenwoordigh zyn als sy begheeren

Item: Vlieghen sy daer rontsom, ende sijns daer altijd teghenwoordigh?

Ten lesten seght Joannes Calvijn *boven*: Ten volghet hier niet wyt: te weten / om dat de menschen die op de aerde leven / moghen onderlinghe d'een des anders ghebedt begheeren / dat het selve magh gheschieden ten opsigte vande Heylighen.

Dit behooont nochrang den H. Hieronymus, ende maeckt dese selve slot-reden/de welche Calvijn hier loochent wertigh te zyn.

Alsoo strijdt Partij tot nach toe / ende teghen de HH. Oudt-vaders / oock als sy spreken ypt den mont vande heele Rechtfirminche Kercke / ende komt in alles over een niet die Secten / de wieke in de oude tyden sijn voortkerters ghehouden gheweest.

HET

HET IV. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de
MANICHEEN.

Anno 270.

Rakende het eeran der Martelaren.

Dese kettars spotteden met het eeran der Martelaren / ende seyden van de Catholijcken t'haren tyde / dat sy de afgoden hadden verandert in Martelaren / dit ghetuight ons den H. Augustinus lib. 20. contra Faustum Cap.

^{21.}
Faustus de Maniche, seydt hy / verwijt ons dat wy de memorien der Martelaren eeran, legghende, dat wy de afgoden, in desen dienst hebben verandert.

Waer op Augustinus seydt : Her Christelijck volck viert samen met een devote solemniteit de Memoriën der Martelaren, ende om hun selven te verwecken tot naevolghinghe, ende om mede deelachtigh te wesen van hare verdiensten, ende om gheholpen te worden door hare ghebeden.

Waer stemt hy toe het ghemeen ghebruyck t'syuen tyde van de Martelaren te eeran / niet alleen door naevolghinghe ofte verkondighe van hare deughden/ en strijden/ maer oock om deelachtigh te wesen van hare verdiensten, ende gheholpen te worden door hare ghebeden.

Hiernaer seght Augustinus, dat sy de Martelaren niet en eerden niet dien dienst / die Godt alleen toebehoort / den welcken / soo hy seydt / na-

M 3

melijck

mechick bestaet in het offeren van Saerfscie: Dat en hebben wy nopt/ seydt hy/aen de Martelaren gheoffert.

Hier mede behoont hy / dat sy de Martelaren niet veranderi hadde in Afgoden : Hoo als de Manicheen lasterden

De noestap en van dese voorsepde ketters hebben ghehouden de Nieuw ghereformeerde, soo als blijckt uit hare schriften: want

Ten eersten Joannes Calvijn in cap. 8. Ioannis vers. 13. De Papieten / seydt hy / maecten vande Apostelen / ende Martelaren / AFGODEN, die sy in de plaatse Godis stellen.

Item in Cap 23. Matth. vers. 29. *T'is godloose hypo-cristie / ende grove onbeschaen theydt / dat sy voor religius begheerden ghehouden te zyn / om dat sy de dooden eerden.*

Op den selven man spreecht Guilielmus Perkinsius Explic. Decal. Jag. 874. § 9. *Het aenroepen der Heilighen / is godloos.*

Item. *Tract de idolol pag. 840. De Enghelen/ ende asghistorvene Heilighen/ uit eenen quaede toe-epgheninghe des goddelijcken diensts / werden in AFGODEN veranderd van de Roomsche Kerk.*

CATHOLYCKE AEN MERCKINGHE.

Wat hout ghy claeber hebben als dit ? Augustinus, erkent het eerst der Martelaren/ om geholpen te worden door hare ghebeden:

Hier teghien seght Calvijn, dat dit eerst der Dooden gheveynstheydt is ende onbeschaemtheydt: Perkinsius seght dat het godloos is.

Augustinus het sy den ketter Faustus, om dat hy seyde dat de Catholijcken van synen thdri / de Martelaren hadde veranderd in AFGODEN: al het selve / ende niet de selve woorden segghen Calvijn, ende Perkinsius vande teghentwoordighe Catholijc.

cholijcken : wie en fier dan niet dat de herispinge
ghe Augustini even op haer valt / also op die ket-
terijen?

Ydele uytvlucht.

Partijen sal segghen / het eersten der Martelaren
ten tijde Augustini, was een heel ander dingen/
also het nu ter tijdt by de Roomische is.

Ick en kan dat niet sien : Ter contrarien Au-
gustinus seght openllyk dat men t'sijnem tijde de
Martelaren eerde / om deelachrym te wesen van hare
verdiensten, ende gheholpen te werden door hare ghebe-
den, ende niet dat mense Sacrificien offerde / ofte
die eere bewees / die Godt alleen toebehoort : Al
het selve doen wy noch op den dagh van heden:

Ergo indien Augustinus de Manicheen berispt heeft/
om dat sp seyden dat de Catholijcken van sijnem
tijdt de Martelaren hadden verandert in Afgo-
den / de selve berispinghe moet nootsakelijck oock
vallen op Calvin, ende Perkins, die al het selve
segghen vande teghenwoordighe Catholijcken.

Tweede uytvlucht.

De Papisten knieelen daer voor : Ten tijde Au-
gustini niet sulck.

Ick antwoorde : het eerste is waer : het tweede
is valsche.

Aengaende het eerste : Daerom en sijn onse
Martelaren gheen AFGODEN om dat wy daer
voor knieelen / andersing soude een Koningh een
af-godt moeten wesen / wanneer men voor hem
valt op-de knien : Waer oyt blijkt dat de afgo-
derijne niet gheleghen en is in de actie van knie-
len/mact in de meyninghe niet de weleke de selve
ghepleeght wort : Nu en hebben wy nogt de mey-
ninghe

344 Het III. Deel.
ninghe ghehadt om de Marelaren/ met voor haer
te knielen/ te eeran als Goden/ soo en is van in
dit ons knielen de minste afgoderhe niet ghele-
ghen.

Wat het tweede belaugh/ siet daer van de der-
de Aen-merckinghe van het derde deel, hier boven.

HET V. CAPITTEL.

Van de Ketterijen van de DONATISTEN.

Anno 350.

§. I.

Het eerste stuck. rakende hare af-scheu-
ringhe vanden stoel van Roomen.

TEn eersten, Den H. Augustinus *lib. 2. contralit-
ter. Petil. Cap. 51.* gheupght dat dese ketterg/
den stoel van Roomen noemden/den stoel der
pestilentie.

Allsoo spraken oock onse Nieuw-ghesinde.
Den stoel van Roomen seght Calvijn in *Cap. 21.
Ioan. vers. 15.* Is een siel-moorderg stoel/ up den
Welcken de Kercke ellendelijck verdzuckt wert.

In Ephes. 4. vers. 14. noemt hy t'enduyveliche Syna-
goge.

Daniel Chamierus *lib. 16 de Antich. cap. 3. in Titulo:*
Roomen / seyd hy / is den stoel vanden Anti-
christ.

Den

Den selven naem gheest hem Petrus Cabeljau in
sijn Catholijcke Wærheydt pag 245.

Ten tweeden ghetuight den H. Optatus *lib. 2. contra Parmen*: van dese ketterij dat sy vlaeghden: Wat gheest cander sijn in de Roomscche Kereke, anders dan die kinderen der helle voortbrengt?

Wit sijn scheldinghen, en lasteringhen, seght Optatus

Alsoo schelt en lastert Joannes Calvijn *lib. 4. Institut.*
cap. 4. § 2 segghende/ dat in het Pausdom de leere
heel begrave ende upgheroepet is/ ende dat de
ghemene vergaderinghen scholen sijn van afgoderij/ ende godloosheydt.

Desghelyckg oock Guilielmus Perkinsius *de Confusione Christi* pag 110. Wat is waerachtigh/ seyd hy/
dat de teghenwoerdighe Roomscche Kereke het
gheestelijck Babylon is/ een moeder van alle
grouwelijckheden/niet de huydt Christi, maer een
hoere.

Ten derden seyd den voornoemden Optatus Mile-
vitanus, dat de Donatisten *lib. 2. contra Parmen*: moet
willigh waren, en stout, jaey ligh-schenders om dat sy
den stoel van Roomen bestreden, ende bevochten, niet
passende op d'authoziteyt des selfs; t'is de pyne
weert te hoozen sijn woordien wat breeder.

Ghy en kont, niet loochene, seyd hy/ ofte den Bis-
schoppelijcken stoel is in de stadt Roomen, eerst ghege-
ven aan Petrus, waerom hy oock steen, ofte Cephas ghe-
noemt wort, in welcken stoel de eenigheydt soude onder-
houden worden, op dat de andere Apostelen niet en sou-
den voor haer selven elck sijnen stoel in t'besonder voor-
staen, soo dat hy nu schismatijck, ende censored sou we-
sen, die teghen desen besonderen stoel, eenen anderen sou-
de stellen: Soo heeft dan Petrus gheseten den eersten in
desen eenighen stoel, den welcken den eersten is onder de
gaven: aen hem is Linus ghesuccedeert, aen Lino, Cle-
mens, aen Clemens, Anacletus, aen Anacletus, Evaristus,
aen Evaristus, Sixtus, &c, tot Siricius toe. Thoent nu
ghy-lieden den oorspronck vande u lieden stoel, de ghene

die u lieden wilt toeschrijven de H. Kerke. Tot hier toe Opratus, teghen de Donatisten.

Jaer den selben Opratus *lib. 3. contra Parmen*: deutscherijcht de Massalianen als scheurders vande eenigheydt, om dat sy't niet en hielden met die van Roomen.

Dat Partijt hier in ende met de Donatisten, ende Massalianen over-een-komt / en heeft gheene preuve van doen/ want de sake wijs haer selben uyt; verbolghens moeten die van Partijt ghehonden worden voor moerwillige, stoute, heyligh-schenders, ende scheurders van de eenigheydt.

Ten vierden ghetuigght Opratus Milevitanus *lib. 2.* dat de Donatisten, teghen den stoel *Petri* ghebruyckten de macht vande sleutelen des Rijcks.

Hoo doet mede Calvijn *in cap. 23. Math. vers. 13.* als hy seydt: De Papisten sineden sleutelen die maer een droom / en phantacie zijn; niemand en heeft handelinghe van dese sleutelen / van de gheen die dienaeren der Lecre zijn. Hoo spreekt Calvijn: Wat is te segghen (soode Donatisten van haer selben spraken) niemandt heeft de sleutelen als de Waen-ghereformeerde.

Hoo spreekt oock Guilielmus Perkinsius *in Ep. Iude* *¶. 1427.*

De wijsle / seydt hy / wyp dooz den dienst des Woordts de macht hebben van open te doen/ende te sluyten / soo hebben wyp van de waerachtige Kerke.

Indien semant nu haer vraeght / of sy dit doen met authoziept vanden stoel van Roomen? Hy spotten daer mede / soo als oock de Donatisten deden.

Hu is de vraeghe: Of de Donatisten als sy eerlijc den Stoel van Roomen, seyden te wesen/ een stoel van pestilentie, des selfs lstdtmaten / kinderen des helle, ende teghen den selben streden; haer selben de macht der sleutelen toeschreven sonder des selfs authoziept; verispeylijk waren / of niet?

Hoo

Hoo niet : hoe heeftse dan Optatus Milevitanus om die reden voor moetwilligh, stout, ende heyligh-schanders ghehouden : Hoe heeftse Augustinus hier over hertspt / segghende : Waerom noemt ghy den Apostolijcken stoel, den stoel der pestilente? indien het om de menschen is, die ghy meynt de wet te spreken, en de selve niet en onderhouden ; heeft dan de Heere *Iesu* Christus iniurie ghedaen aan den stoel Moyses daer de *Phariseen* in saten, vande welcke hy seydte:

Sy segghen, ende en doent niet?

Waren de Donatisten herispelijck om dat sy den stoel van Roomen den stoel der pestilente noemden / Ec. Ergo van ghelycken onse Nieuw-ghereformeerde, die al het selve doen ende segghen.

Ydele uytvlucht van Partij.

Ten volgh niet sal Partij segghen / want den stoel van Roomen was een heel ander din-ghen ten tyde vande Donatisten, als hy nu is te-ghewoordighelyck.

Ick vraeghe uwaer in dat ghy het onderschept stelt/oste in de Leere,oste in de werken?

Stelt ghy het in de werken? hebt ghy niet ghehoort dat Augustinus den stoel van Roomen niet begheert ghenoemt te hebben den Stoel der Pestilente, al-hoe-wel de menschen die daer in sitten niet en doen t'ghene sy leeren / ende dat / om die swill dat het den Apostolijcken stoel is?

Stelt ghy het onderschept in de leere? Het ghy niet claer voor de oogh dat de Donatisten het selve pretext kosten voortwenden / jaer metter daer hebben ghedaen / soo als blijkt namelijck uit de brieven die den H. Augustinus gheschreven heeft teghen Petilianum?

Tweede

Tweede uytvlucht.

DE Vaders selve hebben Roomen ghenoemt Babylon. ende de Paus den Antich ist. waerom dan de Donatisten. ende Gherfoemeerde meer hier over berispt als die Vaders?

Ich in can niet eenen Oudt vader binden die opt soo ghesproken heeft:

Hieronymus berispt welde sauten van die van Roomen. maer nopt soo verre/ dat hy den Apostolischen stoel/ soude ghenoemt hebben den Stoel der Pestilentie. ofte met andere smadelijke woorden daer van ghesproken: gheensins niet: Maer spreecht daer van althijdt met alle respect.

Bernardus heeft wel gheseydt / dat de ghene die t'synten tyde sat op den stoel van Roomen. den Antichrist was/ maer hy sprack niet van eenen wettighen/maer onwettighen Paus/ die met ghewelt dien stoel hadde in ghebaren/ ende de Kercke Christi gescheurrt: Ter contrarien als hy aensprack den wettighen Paus Eugenius van sprack hy hem den als een stadt-houder Christi. Ec.

Wat belanght den Cardinael Benno. Hincmarus. ende andere van soodanighe stofse/die aenhielden met den Kepser Henricus teghen de wettige Pausen/ die moeten hy alle ghesonde verstanden niet meer ghelden/als menschen die niet nae de waerheyd/ maer alleen naer hare verbitterde galle/ ende passie sijn voortghegaen.

Indier voeghen/ dat ich niet en can sien hoe Partije can ontgaen de berispinghen/ ende verdoemingenhen die Augustinus. ende Optatus hebben opt ghesproken teghen de Donatisten om het vermaaden vanden stoel van Roomen.

Derde

Derde uytvlucht.

DE Chronijk-schrijvers van Maegdeburgh. Cent. 4 Cap 10. singhen hier wederom haer ont lieken/segghende: Dit soude miss hien sommighe stooren dat *Optatus* te veel verheft den stoel *Petri*, ende de successie vande Roomscche Bisschoppen.

T'sijn wederom beuselingen *Optatus* en soude dit soo openlyk niet durven segge hebdē/ten waer dat het t'gemeen ghevoelen h' dde ghemeeest van sijnem ijt; of soo het niet en was / hoe komt het dat hem niemand van soo menighe tresselijcke Leet aers/die t' sijnem tyde leefden / en heeft wederlept?

9. II.

Het tweede stuck vande ketterije der Donatisten rakende de H. Olyc,
en salvinghe der Priesteren. &c.

DEn H. *Optatus Milevitanus lib. 2. contra Parmenian.* overhalende beeke goddeloose stukken die de Donatisten, t'sijnem tyde teghen de Catholijcken bedreven/seght onder andere.

Sy hebben, segt hy/her stukken van de ghewijde olyc of van t' Christma door de vensters ghesmeten om het selve te breken.

Daernarr haer een sprekende/segpt hy: Leert ons, waer dat gheboden is de hoofden der Priesteren te rafelen, de wijle de boeken der Coninghen segghen dat de Priesters ghesalft sijn? Godt heeft gheleert dat hy oock in een sondaet de olyc niet en wilde gheraecte hebben; dat ghy de olyc aan den Priester van Godt gegeven

geven niet en moest raken, moest ghy lieden leeren van David.

Godt beschermt sijn olye, want alhoewel de sonde vande menich is, de salvinge nochtans is vande godde-lijckheyd: En raeckt, segt Godt, mijne ghesafde niet: Daerom, op dat de olye die van Godt is, niet gheslagen en woude, als de sonde vande mensch wort gheslagen.

Wie en siet hier nter klaer dat de Donatisten, gheslaghen vanden waren van het bewaren der ghewijde olye, of Chrisma, ende vande salvinge der Priesteren?

Laet ons nu hoorzen hoe dese sacke staet met de Nieuw-ghereformeerde. Sonder te spreken van die van onse Parype/ de welcke binnen de stadt van Thienen ontrent het jaer 1617. hare leersen met de ghewijde olye hebben ghesmeert/ hoozt Iannem Caluyn: lib. 4. Instit. Cap. 19. §. 11. Wy en achten/ sept hys/ de olye der Papisten niet eenen dreck weerdich. Instit. Cap. 8. Actor. v. 14. Noemt hys se/ een stinkende olye. lib. 4. Instit. Cap. 19 §. 10. Noemt hys se/ smeer dat dooz den stanck des aef- sems ontreynicht/ ende betooverd is. §. 8. Noemt hys se een olye die deur de leughen des duypels ontreynicht is.

Wat de salvinghe der Priesteren aengaet: Dat is haer schoon olye/ sept hys/ lib 4. Instit. Cap. 19 §. 31. de welcke / ghelyck sy segghen / een merck in- druckt / t'w'ck niet en kan nptghewischt wer- den/ als of men olye niet en koude niet sant/ ofte met sout/ oft/ (ist dat sy sijver aenkleeft) niet see- pe afwassen.

Iteir §. 10. van wien hebben sy doch de sal- vinge onfanghen?

Caluyn vnde dat moeten vraeghen van Augustinus/ en van Hieronymus ende van Opratus Mile- vitaous, ende andere van waer dat de salvinghe quam / die sy ihaer tyde ontrent de Priesters ghebruychten.

Augustinus lib. 2. contra Petilianum cap. 104. Noemt dese

dese salvinge. Het Sacrament van t' Chrisma, hee
vvelck in soorte van sieul, eke reecken alsoo vvelck
heylich is, als de doopinge met vwater.

Doorders / sept hy/ Maectt onderscheyt tusschen
het sichtbaer H. Sacrament, t'vvelck vvelck kan ende in
goede, en in quade, voor die tot loon, voor dese tot oor-
deel, ende tusschen de salvinge der liefde.

D.Cabeljau in sijn Memory-boeck *parte 2. pag 32.*
Wilt hebben dat Augustinus hier alleenlyk spreecke
van een salvinge die volgens de ghevoonte van die
tijt, een deel vvas van den doop.

Wel aen: Geuomen het was soo; (want t' en
is de plaetse hier niet om daer van te disputeren)
D.Cabeljau moet my bekennen/dat dese salvinge
van Petilianus, ende andere Donatisten, dapper be-
streden/ ende bespot wiert / ende dat Augustinus,
hem alsoo dapper daer teghen ghestelt herft: soo
blijven van de Pienw-ghereformeerde aen de
Donatisten ghelyck ten minsten in dit stück/dat sy
mede bestrijden / ende upvlachen de salvinge/
die wy / nae de ghevoonte der oude Kercke in
den Doop ghebruyichten; eene ghehoonte / de
welke/ ende van Cyprianus (soo Vckiti aenwijst)
ende van Innocentius, ende van t' Concilie van
Eliberis, ende van Leo etc. wort aenghepresen/ en
de hooz goet ghehouden.

Laet ons voorder hoozen wat den H. Optatus
Milevitanus noch segt vande Donatisten.

Hy verwijt se dat sy het H. Sacrament heb-
ben gheworpen hooz de honden/ doch niet sonder
straffe / aenghesien dat de authentis van dit
schemelstuck van haer enghen honden verscheuret
sijn gheweest. *lib. 2. contra Parmen.*

Irem lib. 6. verwijt hy de Donatisten, dat sy de
auaren Godt (op de welcke sy / noch Catho-
lych wessende/ altemet hadde gheoffert) ghebro-
ken/ gheschaeft / ende wech ghenomen hebben:
Wat meerder heyligh-schenderye, sept hy / als de au-
taren te breken, op de welcke ende de ghebeden des
solex, ende de lidmatea Christi sijn ghedraghen ghe-
weest

Weest daer den Almogenden is aengheroepen geweest? de Autaren, segge ick, op de welcke den saelichmaeker gheen gifte en heeft willen ghestelt hebben, als die op den peis soude ghebouf sijn? Want wat is den Autaer anders als de woonplaetse van het lichaem, ende bloedt Christi? Dit altemael heeft u l' rateruy, ofte afgeschaeft, of ghebroken, of wechgenomen: T'is een schelm-stuck over al, aen soo een groote sake de heyligh-schendige, ende godloose handen te slaen.

Wat hadde Godt u l' ghedaen, die daer plocht aengheroepen te worden? Waer in hadde Christus u l' vergramt, wiens lichaem ende bloedt daer op sekere tijden woonde? Waer in hebt ghylieden u eyghen selven verstoort, dat ghy die Autaren sout breken, op de welcke, ghy lanck voor ons, heylighlijck (soo ghy u laet voorstaen) hebt gheoffert? Als ghy onse handen godloosf ick daer verfolght, daer het lichaem Christi woonde, ghy hebt uwe eyghen handen gheslagen. Op dese maniere hebt ghy de loden naeghevoigjt. Sy hebben de handen gheslagen op Christum aen t'kruys: van u l' is Christus gheslagen op den Autaer.

Dit grouwelijck stuck is verdobbelt gheweest, als ghy oock de Kelcken ghebroken hebt, dit het bloedt Christi droeghe. Welcker specien ghy hebt gesmolten, ofte in een gheslagen, ende verkocht: Ghy hebt oock uwe handen laten verbranden, met de welcke ghy, voor ons, de selve kelcken ghehandelt hadt.

Ick sic wel wat ghy my segghen sult, te weten: T'is beule kt, dat van bevelecke gheraeckt is: Doch ick antwoerde, dat het licht is uyt uyt te lasteren, ende te schelden: Maer alsmen ymant eenich misdaet te laste leght; het moet nootsakelijck, ende openlijck bewesen vworden: Wie isser oyt in de Kercke ghekomen, die daer heyligh-schendige Sacrificien gesien heeft? de menschen kunnen bevelecke worden, door heyligh-schendigen Roock, ende Sacrificien, en bloedt: Maer wie van ons is oyt uyt sulck een oorsake in de Kercke gegaen: Wie heeft aen de af-goden ghewierroockt? &c.

Dit hebbet ick altemael upt Optarus in t'lanck/ ende breede willen ophalen/ op dat dieg te klare-der

her de over-een-komste des Nieuuy-Ghereformeerde, met de oude Donatisten soude blyken voor d' oogh.

De Donatisten hebben het H. Sacrament voor de houden geworpen.

De Nieuw-Ghereformeerde, hebben het selve in de staot van Thieuen geworpen voor haere Peerd'en; s' hebben dat elders ghe rappelt onder hare boete/ soo men in haer eygen Marielaers boeck lesen kan/ daer merp als een/om soodanich een sept/wort ghepresen/ende ghehouden voor Marielaer.

De Donatisten : hebben de Autaren ghebraken/ de kelcken ghesmolten/ ende verkocht

De Nieuuy-Ghereformeerde, wozden in dit stück overtuight niet alleen dooz de overghebleven ruinen/ maer oock dooz alle historien van onse tijden.

De Donatisten : sephen dat sy dit deden/ om dat men hy de Catholycken van haren tpt/afgoderij bedreef.

Tselve roepen van ons / de Nieuuy-Ghereformeerde.

Wy daer teghen / segghen met Optatus Milevitanus, dat de Autaren de woonstede sijn des lichaems, ende bloedts Christi: Dat Christus daer op by tijden vwoon: Dat de kelcken draeghen sijn bloedt. &c.

Dies niet teghinstaende / ghelyck de Donatisten mer de daer selve/ ende misachtinghe thoon- den / vat sy dit niet en gheloofden , alsoo mede thoonen onse niewo-ghereformeerde / nietter baet/ende niet woorzden/dat sy sulcx niet/konnest aen nemen.

Ydele uytvlucht van Partye.

Dominus Cabeljau in sijn Memory-boeck part 2.
pag.100, handelen van voorsepde placie/van
Optatus Milevitanus, seght: Dese ont-bader om te

Z

ver-

vergrooten de rasernyc, ende boosheyt der Donatisten, in t'raseren vande Kercken, ghebruijct wel eenige soete slaghen, figuren vande reden-konst, met te seggen, dat de Altaren, sijt-plaetsen waren van des heeren lichaem, de kelcken, draghers van sijn bloet: Maer men doet hem ongelick, als men dit verstaen wil hebben cyghentlijck, als of hy gesien hadde op een lanck daernae versierde transsubstantiatie, daer hy inder daet, onder die figuren, anders niet heeft willen te kennen gheven, dan dat de rasende Donatisten haer niet hadden ontsien, de handen te schenden aen het gereetschap vande Godis-dienst, de tafels, en vaten, in welcke de heylige panden van Christi vleesch, en bloedt dickmael ghedragen waren.

Sal hier de eenvoudighe ghemeeente van Partye noch blijven steken in hare blintheit? sal sy hier ten lesten haren ooghen niet openen/ende sien hoe de rechtzinnighe Out-baderij van haren Predikanten verdraept worden?

Is het niet ghenoech dat Chrysostomus, ende Nyssenus hi haer moeten passeren voor hooch-darghende/ende hyperbolische sprekery/ wan-neer sy klaer segghen/dat het lichaem selve/ende bloedt Christi, op den Altaer ende in de kelcken is: moet hier noch by komen Optatus, ende mede passeren voor sulcy?

Thoont my D Cabeljau, een woort in Optatus, wyt welck ghy een sierken fondaments hebt/ om te segghen dat hy niet eghentlijck spreekt.

Thoont my een woort in hem/welck in occasie kan gheven / om te segghen / dat hy niet en spreekt van t' lichaem / ende bloedt Christi, welck daer op den altaer selve / ende in de kelcken tegenwoerdich mag / maer alleen van de panden des vleeschs, ende bloedts Christi. Waer seght hy dat? waer speelt hy den orateur? waer ver-groot hy de sake?

Is dit niet alles willen draepen naer uw eghen inbeeldinge/ende pdele phantasie / met de welcke ghy een voor-oordeel hebt/dat alleg/wat klaer/ende duidelijck wert gheseyt van de tegen-woor-

woordicheyt derg lichaem Christi selve op den altaer / ende syng epgeng bloedt in de kelcken / moet verstaen warden oneyghentlyck : dat het is een hooch-dragende maniere van spreken wat reden / om dese voorgaende woorden van Optatus niet te nemen soo sy leggen / en lypden Wat reden om te gissen ende blindelincx te slaeu nae syne meyninghe / daer ghy syne woorden/ soo klaer / ende dypdelyck hebt als moghelyck is:

Blycht dan / dat dit niet anders en sijn als ydele upbluchten / om slechte menschen te pacyen/maer gheensing bestandige redenen / om ghesonde verstanden te voldoen : Ende dien volgens blijft ghylieden aen de Donatisten, in de dyc voorgaende stukken ghelyck.

§. III.

Het derde stuk vande kettery der Donatisten Raekende den Doop Ioannis, en Christi.

Tis seker dat het een alghemeen ghevoelen is gheweest van bykang allegaer de Out-vaders dat den Doop Ioannis heel verscheyden is van de Doep Christi : want om niet te spreken van andere / wyp hebben hier over de ronde bekentenis van onse Partye selve.

Ten eersten van Daniel Chamierus *de Bapt. lib. 5. Cap. 12. §. 6.*

Daer hy seght : Wy weten dat de Papisten een groot pretext hebben van de Out vaders, dewelcke bykans allegaer hen hier in sijn voorgegaen , dat den doop Ioannis verscheyden is vande Doop Christi.

Ten tweeden van Ioannes Caluyn *in cap. 3. Matth. Wy* en moeten ons oock segt hy/daer deur niet laten bewe-
ghen.

ghen, dat dese opinie by vele over langhe tijden ghe-weest is, dat den Doop Ioannis, van den onse verscheyden is.

De Donatisten ter contrarsten leerden dat den Doop Ioannis niet verschepden en was van den Doop Christi.

Met de leerlinghe van dese ketters komen prez-
tis over een de Nieu-ghereformeerde.

Ten eersten, Ioannes Caluyn lib. 4. Inst. Cap. 15.5.7.
Het is ons seker/seyt hy/ dat de dienst Ioannis/
ende de dienst die daernaer de Apostelen bevolen
wert/gantschelyk een is: Want het en is daer-
om niet een ander Doop / om dat hy van ver-
schepden handen bedient is/maer de wylle het de
selve leere is/ sood wort daer deut bewesen dat
het noch de selve Doop is.

Ten tweeden Daniel Chamierus lib. 5. de Bapt. Cap. 12.
6.7. Alle hadt des waters/seyt hy/ tot penitentie/
ende vergevinghe der sonden/dooz Christum god-
delijck inghestelt synde voor de Christelijcke ghe-
meente / is den Doop Christi; maer den Doop
Ioannis, is fulck een hadt gheweest / ergo den
Doop Ioannis, is den Doop Christi gheweest.

Ten derden: De Professeurs van Leyden in Syopsis
disp. 45. pag. 643. Wy stellen / segghen sp/met de
Ghereformeerde kercken / dat den Doop van
Ioannes begost / indien ghy de substantie aensiet/
den selven is met den Doop / die hande Aposte-
len/dooz den last Christi, gecontinueert is.

Ten vierden: Fredericus Wendelinus lib. 1. Chrift.
Theol. cap. 22. Thesis 8.

Den Doop/ die hande Apostelen daernaer is
bedient gheweest / en was van gheen meerder
kracht/als den Doop van Ioannes.

Ten vijfden, Samuel Veltius in sijn Waerheys licht
pag. 82 par. 2. Art. 17. Wy segghen/seyt hy/ dat den
Doop Ioannis, eude die van Christus in de substan-
tie/en wesen eenderley is.

Ten zesden, Petrus Cabelau in sijn Catholijcke VVarr-
heyt pag. 764. Daer en kan noch kracht / noch
waer-

waerheyt zhn in de redenen Augustini inden Doop
Joannis niet en is gheweest in substantie het selve
Sacrament met onsen Doop.

Dit is al-te mael soo clae dat het niemande
van Partije in twijfelaerhertigheyt trachten kan/ veel
min loochenen.

Eben clae is't/dat dit het selve / ende enghen
ghevoelen der Donatisten gheweest is: Want den
H. Augustinus heeft se hier over berispt / ende we-
derlept Lib. 2. contra Petilianum cap. 34. ende 37.

Voor eerst, seght Augustinus: Ghy hebt boven gheseydt,
dat den Doop van Ioannes gheen ander en is als den Doop
Christi.

Dese leeringhe wederleydt Augustinus met vele
verscheyden redenen/ ende Schriften; onder
andere segdt hy

Ten tweeden: Die van Ephesien ghevraeght zijnde, waer
in syghedoopt waren, hebbden gheantwoorde: In den
Doop Ioannis, die niet toebehoort tot den Doop Christi,
ende is gheen deel, noch trap daer van: oft andersins dan
wierdt het water des Doops Christi herhaelt, oft indien
den Doop Christi alsdan door twee waters volbracht
wierdt, soo is hy dan nu min volmaeckt; want dat water
nu niet ghegeven wordt. 'twelck door Ioannes ghege-
ven wierdt: Al dit te ghevoelen is godloos, en sacri-
legie.

Ten derden: Nu moeten wy alleenlijck sien, dat den
Doop Ioannis een ander is, als den Doop Christi. Alwaer
Augustinus voordert in't langh / ende breedt leert/
dat den Doop Ioannis een enckele figure is ghe-
weest van den Doop Christi, stellende den selven/
neffens 't passeren der Israeliten dooz de roode
zee/ Et.

Ten vierden, segdt hy wederom; Alsoo is den Doop
Ioannis een ander, ende een ander is den Doop Christi.

Ten lesten Dat is clae, dat den Doop Ioannis een ander
gheweest is als den Doop Christi.

Wat middel nu voor Partije, om hier uyt te ghe-
raken? Laet ons hoozen.

Ydele uyt-vlucht van Partye.

Daniel Chamierus *Lib. 5. de Bapt. cap. 5. §. 6.* seght/ dat dit een sake, oft disput is van minder ghe wicht.

Wel hoe? soo tg dan Augustinus wel dwae ghe weest / dat hy soo veel mochte ghedaen heeft om die selve leeringhe te wederlegghen in de Donatisten: **D**erhalven moet hy vermetelick/ oft seer onwetende ghe weest zyn in de Schrifturen / de wylle hy dese leeringhe noemt/ een goddeloos ende heyligh-schendiche leere, tg dit een teeken/dat dese opinie ten tijde Augustini ghehouden wierdt voort een sake van minder ghe wicht?

Tweede uytvlucht.

Jannes Calvijn *Lib. 4. Instit. cap. 16. §. 7.* seght/ Men moet die scherpsinnigheydt Augustini niet toelaten, daer hy seyd, dat de sonden in den Doop Iohannis wierden op hope vergheven, maer dat sy in den Doop Christi waerachtelijck worden vergheven.

Ep lieve/wat gh' al seght; wat sult ghpl. noch al maken vande Oudt-vaders / als sy u l. mer de oude Kercke reghel-recht teghen gaen? Epiphanius, soo wyp boven ghehoort hebben (als hy u soo teghen gaet/dat mer niet op kan segghen) tg supersticius; Hieronymus tg te bitter ende te vehement; Chrysostomus, ende Nyssenus sprekken alsdan op sijn Orateurs; Optatus Milevitanus maeckt de saken te groot dooor de figuren der reden-konste; Augustinus tg kettersch; nu ten lesten komt het op een scherpsinnigheydt upp; hy heeft wat te hoogh ghespeculeert in dese materie / tg't niet waer? Wel aen: wat seght ghp dan van bykans allegaerde andere Oudt-vaders, de welcke (soo Chanius hoven bekent) leeren / dat den Doop Iohannis gantschelyck verschepden tg vanden Doop Christi;

oock

Vande Ketterijen der Donatisten. 359
doch kom de selve reden / hebben die oock allegaert
te hoogh ghespeculeert :

Derde uytvlucht.

Niemand en moet daerom beroert zijn , seght *Ioann-*
nes Calvijn, dat de oude Leeraers arbeyden , om een
ondericheydt te maecken tusschen *Ioannem* , ende d'Apô-
stelen,aengaende den doop, want wy en moeten haer ghe-
voelen soo groot niet achten , dat wy souden daer door
de vastigheydt vande Schrifture verswacken

Wat seght ghy daer van Chamiere ? Ick / seght
hy / Weet wi/ dat hykang allegaer de Oudi-ba-
ders / teghen ons leeren / dat den Doop Joannis
verschepden was vanden Doop Christi : Maer wy
meynen dat het gheene quade vrybeydt en is, in eene sake
van minder ghewicht , de personen van kant gheslecht
hebbende, liever de redenen te volghen.

ICK dacht wel dat het op't verwerpen / ende
van kant stellen der HH. Oudi-baderen/ende van
d'oude Rechtsinnighe Kercke moest uptkomen/
Want andersing en wasser gheen middel booz
Partijc om hier up te gheraken. *Calvijn* seght/ dat
hy liever Schrifture heeft te volghen/en *Chamierus* de
redenen, als't ghevoelen van d'Oudi-baders: Iae?
is dat moghelyck ? Ick heb alrydt ghemicpnt/
dat Augustinus namelhelyck / de ghetrouwste ghetuyghe
van d'oudtheydt was , ende dat hy soo scherpsinnigh
was (Want ick hadde dit ghelesen in den boeck van
Calvijn) wie soude nu opt ghedacht hebbien / dat
dese man noch Schrifture en verstant/noch reden
ghebzupckte ? Wie soude opt ghedacht hebbien/
dat bykas allegaer de Oudi-baders bottericken zijn
gheweest in de Schrifture / ende mannen sonder
reden/ten opsicte van *Calvijn*, *Chamierus*, ende ha-
te adherenten ? Nu sie ick wel/ dat Partijc niet al-
leen een verkeerde leere heeft ghebzacht inde we-
reldt ; maer oock/dat sy de wereldt selve van on-
der tot boven ghekeert / ende daer van een ver-
keerde wereldt ghemaectt heest.

Z 4

ICK

Schijnt dit niet den H Augustinus *Lib. 3. contra
Parmen cap. 2.* daer hij schijnt op d'autho-
riteit van Cyprianus, ende vraghe niet hem: Als die
groote mannen, ende Bisschoppen, met vryheidt gheleert
hebben, dat den Doop Joannis verschepden was
vanden Doop Christi, ende dat gheleert hebben in hare
schriften, die tot de nekomeninghen moesten comen,
was het alsdan de rechtsinnige Kercke Christi, oft niet?
was het de Kercke Christi? hoe zijn dan Cyprianus, ende
bij kans alle d' Oud-vaders, sou verre afgheweken in
hare leere? was het de Kercke Christi niet? hoe kong
ghylieden nu roemen, dat ghy d' eenighe Kercke hebt,
indien in die tijden heeft laten te zijn? tot hier toe
Augustinus: maar ik geloove dat dit lyderom
sal wesen een scrupulnighedt van Augustinus.

H E T VI. C A P I T T E L.

De Ketterije vanden Apostaet

I V L I A N V S.

anno 337.

§. I.

Rakende het eeren, ende maecken
des Cruys.

DEn H Cyrilus Alexandrinus *Lib. 6. in Julianum*,
eght dat den Apostaet Julianus met de Es-
holijcken t'syngt thide plocht te spotten/
seghende: O ellendige menschen! ghy aenbidt het
houdt des cruyſ, ende ghy drukt de beelden daer van
op uye voorhoofden, ende schildert die voor uye
huyſen.

Hier

Hier op antwoort den H. Cyrius: Dit al te mael
(te weten dat Christus voor ons ghestorven is / en
dat hy voor zijn Crups den dypbel overwoanen
heeft) doet ons gedencken het saligh houdt, daerom
maecken vvy het cruyss van't costelijck houdt, tot ghe-
dachtenisse van alle goet ende deught,

Daer naer: Wilt ghy, dat vvy vveghverpen, ende
verlaten het houdt des cruyss, 't welck ons aenleydt tot
gedenckenisse van alle deught, ende dat men schildere
erghens eenen Jupiter met Anymedes, oft eene Daphne
met Apollo?

Wat vonsis strijdt Cyrius over dit segghen
Juliani? Hy seght dat hy een onbeschaemde, ende god-
loose mond heeft, ende dat hy vanden boosen ende strijd-
denden gheest teghen Godt, is aenghevar: Waerom? na-
melijck om dat hy dien mond heeft open ghegaen
teghen de uytnamende eere van onsen Saligmaker.

Wat was hier mi teghen de eere van onsen
Saligmaker eten eersten, dat Julianus, spredde
met het eerst des cruyss. Ten tweeden, met het
drucken des selfs op de voorhoofden (van welcke
ghelwoonte oock meer als honderd saren te dor-
ven/ ghewach maeckt den ouden Tertullianus, seg-
ghende / dat de Christenen van syuen tydt dit de-
den voor alle hare wercken.) Ten derden, met het
stellen ende schilderen des cruyss voor de hyspen;
ghen van dyp en heeft Cyrius gheloochent/ naer
toegheleemt; een seler reecken dat dese dyp dijn-
ghen onder de Christenen van die tyden ghe-
pleeght wierden.

Dese ghelwoonte / namelijck vande cruyssen
voor de hyspen te stellen / verhaelt mede van sy-
nen tydt Russicus Lib. 2. cap. 19.

Wat is het ghevoelen nu aengaende dese ma-
terie vande Nieuuy ghereformeerde? het selve van
Julianus den Apostaat:

Ten eerstes seght Samuel Veltius in sijn *Vlaerheyde*
Liebt pag. 242. Art. 68. Laet ons iemande niet een
enighe schriftuer plaets bewijzen / dat men oft
het crups Christi, oft het beeld van't crups Christi,

oſt het reecken van't crups enighsing ſn't minſten religieufe eerbiedinghe bewiſen/ oſt eenighe eere moet aendoen/ wþ ſuilen't volghen; maer de Schrifture en heefter niet een titelken van.

Ten tweeden ſeght Petrus Cabeljau in ſijn *Catholijke VVaerheyd* pag. 222. De hyvallende ſuperſtitien/ en religieufe vereeringhen / die allenkens daer onrent ingekomen / ende tot den hoogſten trap opgheklommen zijn / hebbent ghemaeckt/ dat men in de Reformatione de crupen gantsch heeft afſchaffen/ende uptroopen moetēn.

Ten derden vraeght Joannes Calvijn *Lib. 1. Instit.* cap. 11. §. 7. Wat nooddt alomme in de kercken ſoo veel crupen van houdt/ſteen/silver/ en goudt op teſchuten?

Ten vierden ſeght Theodorus Beza *contra Castell. ad defens. 6.* Ick verſake upt gantscher herten dat groutweltich aenbidden des crups.

Ten vijsden ſeght Andreas Rivetus *Cath.orthod.* q. 19. pag. 436. Wþ hebbent de menschen ſoeken af te trecken van de ſuperſtitie / die dooz deſe ceremonien was inghehoert / wel wetende / wat liſten den dumbel legh onder fulke preteſſen.

Indien ik nu vraghe van alle deſe voorgaende Predicanten / oſt ſy niet en approberen het oudt ghebrupck van't maken des crups inde eerſte rechſinnige Kercke / ſy antwoorden een paerlijk dat ſae / ende gheven allegaer de ſelbe reden / uamelijk dat het in die tijden tot gheen ander epnde en gheschiedde / als om voor de wevelde te thouuen/dat ſy haer des gheerupsten niet en ſchaemden / ſae dat ſy allerley ſegheninghen van Godt baden / ende verwachteden in Christo, die aen het crups de verbloectinghe gheworzen was/ om ons den ſeghen te verdienēn.

Bekent ghyliſten dan / dat dit een oudt ghebrupck is gheweest? Iae/ ſeghe Rivetus: Niemandt en twyſelt / oſt de oude hebbent dickwils daer van ghewach ghemaeckt.

Mu dan ſtelt eeng van kant / ende het ghebrupck

bruyck dat wy hebben / om dooz t' kruyck den
dypvel te versaghen/ ende het maken van kruy-
cen in de Misse / ende al wat ghelyeden (sonder
eenigh fondament) in ons diesaengaeude hout
voor supersticie/welck nochtans altemaal / oock
in de oude rechtsinnighe Kercke/ even als in de
oue/ig gheyleeght gheweest / want den selven
Cyrillus verhaelt/dat Julianus selve / met het ma-
ken des kruyck den dypvel versaecht heeft ;
ende Epiphanius , dat eenen sekeren Iosephus, met
dat selve teeken de rooverijen gheslist heeft; noch-
tans dit van kant gheselt : Heemt enckelyck
het out gebruyck/t'welck gy voor goet hout/dat
is/het schilderen van kruycen voor de hupsen/
het uytdrucken des selfs op t'voorhoofd ende
dat tot dien eynde (soo ghy seght) om voor de we-
relt te thoonen dat sy haer des ghekrupsten niet
en schaemden.

Vraeghe nu / of den Apostael Julianus met dit
ghebruyck soo het hier leght niet ghespot heeft
Cyrillus seght uytdruckelyck dat jae : vraeghe
voorders; of den Bisschop Cyrilus hem niet re-
den daer over berispt heeft/oste niet: soo niet:soo
moet ghy dan segghe dat dit out ghebruyck
niet loslyck was / ende dat Julianus niet qualichck
en dede / met daermede te spotten. Seght ghy
dan/dat de berispinge Cyrilii rechteverdich ghe-
weest is: soo valt dan de selve berispinge rech-
terdelichck op u l.hoofd / ghemerkt dat ghelye-
den die loslycke ghewoonte gantschelyck heeft
verworpen/ende te niete ghedaen.

Iek vraeghe noch voorder / of Julianus niet
ghespot heeft met het aenbidden / oste eerden des
kruyctig maer al te sekter: Want daerom noem-
de hy de Christenen/ Ellendiche mehschen, om dat
sy (soo hy segt) het kruys aenbaden, boeghende daer
by/ dat sy beter sonden eerden ende aenbidden den
schilt/ende helmer bande Godt Matis, up den he-
mel ghesonden van Jupiter.

Wat heest Cyrilus hier op ghesegpt : heeft hy
ghe-

gheloochent / dat de Christenen van sijnen tpt
het kruys eerden: heeft hy geseyt dat hy daer aen
loogh / wanneer hy seyde dat de Christenen het
kruys eerden: neen hy / niet een woort daer vane
Moest nochtang *Cyrillus*, tuiden het valsche was/
dit / niet voor al opnemen / ende wederlegghen
als een grove lasteringhe / ende als een beschul-
dinge van afgoderpe/soo Partijc wilt hebben/dat
het eerden des kruys is : Hoe en heeft hy dan dit
niet ghedaen : hoe heeft hy hier op ghesweghene
is dit niet (volgens de Maxime van alle men-
schen aenbeert) al swijgende toestemmen/ dat de
Christenen over verthien hondert jaren het kruys
eerden ? Volgh hier niet uyt/ dat die oude Chri-
stenen wat meer voor hadden / als 'ghene de
voornoemde Predikanten haer toeschrijven ?

Woch/segge wederom/laet ons dit al van kant
stellen/ende nemen de enckele actie van het schil-
deren des kruys voor de huyzen / ende het uyt-
drucken des selfs op de brochhoofden/ met welche
ghewoonte soo den Apostaet Julianus spottede/ is
hier over van *Cyrillus* verispt gheweest/noemen-
de hem een onbeschaemde ende goddeloos mont,
strijdende tegen de heerlijckeit onses salichmakers;
ende een mensch / die vande boosen gheest aenghe-
vadt was, ende op r'uyt erste onwerende.

Daerghen wederom/ of dese herispinghe valt op
ghene die dese losselijcke ghewoonte hebben
afgebroken/ of niet? soo jaer: soo blyft dan mijn
segghen bewesticht/ dat onse Nieuw-ghereformeerd
e, in dit stuk / ghelyck sijn aen Julianus den A-
postaet: soo niet? wat reden/ ofte waerom?

Ydele uyt-vlucht van Partijc.

Andreas Riverus *Cath. orth. q. 19. pag. 436.* seght:
Vaerf saken dat de Papisten dit eerste ghebruijck
niet en hadden verandert in een gantschelijck ydel, en-
de tooverachtich misbruijck; wy souden wel kunnen
ver-

Vande Ketterijen van Julianus. 365
verdraghen hebben, t' ghene van godloosheyt was ver-
vremt.

Waerom dan d'ist niet ghevolght t' ghene van-
de godloosheyt was verbreint : waerom niet
ghevolght den gheimeenen gront-reghel der ghe-
lere: Dat men het misbruijck wech neme, en dat het
goet ghebruijck blijve : Indien der misbruijcken
sijn bpghekommen (soo ghy seght sonder reden) h'ost
ghy die misbruijcken niet wech nemen / ende
euckelyck het goet ghebruijck vande onde Christus
stenen opnemen/ende continuere.

Tweede uyt-vlucht.

Neen/seght Domine Cabeljau in sijn Catholijcke
VVaerheyt pag. 223. De byvallende superstitionen,
ende religieuse vereeringhen, die allenskens daer ont-
trentia ghekommen, ende tot den hoochsten trap op-
gheklommen sijn, hebben ghemaeckt, dat men in de
Reformatie de kruyken gantich heeft af-schaffen, ende
uytroeijen moeten, als eertijts ghedaen heeft Hiskias
met de koperen slanghe.

Maer ielt segghe dat de misbruijcken (soo ghy
die noemt) gheene ghenoechsame redenen sijn/
om het goet ghebruijck te verwerpen / dies te
min/om dat ghy selve bekent/dat sy maer byval-
len, of toevallen en sijn / want alsoo kunnen sy
lichtelyck van t' goet ghebruijck afgesondere
wozden/ om dat de toevallen / de sake self niet en
sijn.

Ten anderden : Waerom en hebt ghy dese goede
ghemoonte/ ofte het ghebruijck niet behouden
onder de Heydnen in Brasilien, ofte eenighe ander
Indische landen daer ghy nye sterckten
hebt onder de Heydnen? is het daer niet soo een
staet/ als het eertijts was by de oude Christenen
wanneer sy deurgaeng ghemenghelt waren on-
der de Heydene bekent ghy niet dat alsdan dit
ghebruijck van kruyken te maken / was tot een
cccc-

reecken van het Christen gheloove, ofte soo Samuel Veltius sept pag. 245. De Out-vaders riepen aen (onder de Heydenen verkeetende) de tegenwoordicheyt kracht, ende salich-makende werkinge Christi: sy beleeden dat hare professie te sijn, sulcx van Christo te hebben, ende dat beteekenden sy in het recken van t' kruys. Thoont dit oock aen de Heydenen / nae de goede ghewoonte der oude Christenen/ende onse misbruycken (soo ghy die verkeerdelyck noemt) en sullen u in t' minste niet kunnen hinderen.

Du dan blijkt voor de oogh/ dat ghplieden dit oort ghebruyck sonder eenighe reden hebt afghebroken; t' is oock ghewig / dat den Apostaet Julianus over het spotten met dit ghebruyck / dooz Cyrilum een recht sinnich Bisschop berispt is geweest: Cyrus stemt oock/ al swijgende toe / dat de Christenen t' zynen tyde de kruycen eerden/ veel meer dan valt dese berisptinge op de ghene/ die niet alleen het selve ghebruyck sonder eenige reden/gauw sch hebben afgeschraft/ ende uitghevoept/maer oock verfoept / ende verwozen het eerden des kruys/noemende ons/met Julianus, Elendige menschen, sae afgodische/ omdat wy t' selve plegen met de oude Christenen.

Wat het baken vande koperen slanghe belanght/dooz den koninkck Ezechias ghedaen / en heeft met dese sake gheene ghelyckenis: Want t' is ghewig / dat de Joden / ontrent het eerden van dese slanghe/plichtich waren van afgoderye: Wy gheensins niet in opficht van t' kruys; want alhoewel Partie ons in dit stück niet gewelt wil van soodanighen groutwel beschuldighen, tot noch toe hebben wy liever te ghelooven onse eyghen ghemoederen/ die ons van contrarie overtuughen/dan al het ydel snateren/ ende teghenvoegen van Partie.

Daer en is dan gheene ghelyckenis tuschen het kruys/ende de kopere slang, want het kruys, is het instrument van onse verlossinghe / dooz het welck Christus ghetrompheet heeft over de werelt;

reelt; en den dupbel; welck upnemende welsdaer/ soo een Chirsten mensch noyt vergeten mach/ ende het kruy hem daer van indachtrich maeckt / ter contrarien de koperen slange , nu uergens meer toe nut was/ soo ist wat anders de koperen slange wech te nemen/ als e kruys.

Derde uytvlucht.

Dit ghebruyck / seght Samuel Veleius pag.246. Den is niet ghesondereert in schrifture / maer een enckele menschelijcke insettinghe.

Laet het ons soo neimen Maer ick vraghe / of den onden Cyrillus dit mede voor een menschelijcke insettinghe heeft ghehouden / of niet; soo niet; so heeft hy dan ghemeent / dat het in schrifture ghesondereert was: soo sijn wi dan sic/ ende onse ghewoonre gaet vast; Want ick hebbhe liever aen dien Our vader te ghelooven / als aen de Nieuwe Predikanten: hielt het Cyrillus voor eene menschelijcke insettinghe: die niet tegenstaende en heeft hy Iolanum niet laten te berispen / ende voor godloos te houden / om dat hy met dese menschelijcke insettinge sportede: soo moet dan doch dese berispinge vallen op onse Partye, die dit ghebruyck / seggende dat het eene menschelijcke insettinge is/ heeft verworzen.

§. II.

Het tweede stuk van Julianus raeken-
de het eeren der Martelaren ende
hare graven.

DEWijle wiij van dit stuk boven hebben
ghehandelt in het derde Capittel §. 1. ende 2.
Item, in het vierde Capittel §. 1. sal wi hier
te

te breden houden met alleenlycht aen te wijzen/
wat Julianus de Christenen t'shuen tyde verweet/
ende wat den H. Cyrius bisschop van Alexandrië
hem heeft gheantwoort.

Julianus dan seyde: Indien ghylieden hadt gehoort
nae de woorden der Ioden ghy en sot niet vele Go-
den, maer een alleen ghedient hebben: Ghy en sot, niet
een mensch, iae niet vele ellendige menschen, die een
harde, ende lastige, ende barbarische wet hebben ghe-
bruyckt, ghedient hebben.

Wit verstaet Julianus van het eerst der Mart-
elaren/soo als blijken sal uit de antwoorde van
Cyrillus, de welche aldus lupt:

Door een mensch, verstaet Julianus Christum, door
veele, de Heilige Martelaren, die hy ellendich noemt
de welke by seyt geweest te sijn onder een harde wet
om dat Christus geseyt heeft: En wilt niet vreesen voor de
ghene die t'lichaem dooden, ende de ziele niet en kunnen doo-
den.

Vvat aengaet de H. H. Martelaren, noch wy en seggē
dat her goden sijn, noch wy en sijn niet gewoonhaerte
aenbidden met diēt die Godt alleen toekomt (aerpeul-
sē) maer met dienst van affectie, ende van eere:
Wy vereeren haer liever met aldergootste eeren, te
weren, om dat sy klockelijck voor de waerheyt hebben
ghelychten, ende dat sy de oprechricheyd des gheloofs
hebben behouden, hare ziele verlmaet, ende alle per-
tijsel overwonnen, van kant ghestelt hebbende de
vrees des doodts, dat sy haer selven aen het leven der
menschen als beelden van soo een wonder deucht, voor-
ghestelt hebben: Daerom, het en is t'minste niet on-
gherymt, iae t'is nootliakelijck die met gheuerige
eeren t'achtervolgen, de welke met soo vermaerde
daeden hebben uygheichenen.

Doorderg seyt hy: Wy en segghen niet (soo als ick
ghelyt hebbe) dat de heilige Martelaren sijn goden ge-
weest: Maer wy sijn ghewoonhaer met alle eerbiedinge
t'achtervolghen, ende wy eeren hare graven, ofte tom-
ben, haer wederom ghevende een ewighe gedachte-
nisse, als eene vergeldinge ende prijs, voor hare deucht.

Wit

Ost alremaal hebbe ik gherouwelyck over-
gheset uyt den echtygen Griekschen text van
Cyrillus, den welcken ik bevondt van Heveretus,
ende andere seer ontrouwelyck vertaelt te we-
sen.

Hier staet te bemercken / ten eersten, dat ende
de Heydnen/ende de oude ketterers / bykang alle
eenigen met kracht hebben staende willen hou-
den dat de Rechtsunighē de Martelaren hiel-
den voor goden/ende de selbe met goddelijcke ee-
re achtervolghden. Dat heeft Hieronymus moeten
defenderen teghen *Vigilantium*; Augustinus, teghen
de Manicheen, hiet den H. Cyillus teghen *Julianum*,
etc.

Wat is dit te segghen : wat fondament kostet
wesen om sulcx aen de Catholijcken te verlop-
ten: misschien om dat sy de Martelaren presen
met lof redenen: ofte om dat sy haer op een heer-
lycke plaetse begroeven : ofte om dat sy haerder
ghedachtenisse hielden : dat en was ghenon-
dament/namelyck voor de Heydenea/ om te seg-
gen/ dat de Catholijcken de Martelaers hielden
voor goden ; want de Heydenea self dede dit
voorgaende alremaal voor de gene/die sy hielden
voor enckele menschen/ de welcke sy niet en hiel-
den voor goden : soo moester dan nootsakelijck
Wat meer aen vast sijn, sy moesien in de Catho-
lijcken bemercken enighe besondere upwrndis-
ghe cere/ t'zp van knielen/ t'zp van wieroatcken/
t'zp andersins/met de welcke zp ende de Marte-
laren/ ende hare g'aben / ofte Reliquien eerden:
Waerom ooch wel te noeren is / dat de On-
vaders/de welcke dit stück hebben beweert/alle-
gaer spreken op de selve maniere:

Hieronymus seght: Wie heeft oyt ghemeeent dat de
Martelaers goden waren ? wie heeft oyt de Martelaers
aenboden? Wy eerden de Martelaren, wy eerden hare gra-
ven &c.

Augustinus seght: Wie heeft oyt ghesien dat men
de Martelaren sacrificie opdroegh ? Dese dienst komt

A a

Gode

Godt alleen toe: **VV**y eerden de Martelaren met groote
solt moiteyt om gheholpen te worden door hare ghe-
beden.

Epiphanius seght/ dat de vader, ende den H. Gheest
aenbeden werden, dese dienst behoort godt alleen toe;
maer dat *Maria* ghe-eert werde &c.

Cyillus seght: **VV**y en segghen niet dat de Marte-
laren goden sijn, noch wy en aenbidden se niet, maer
wy eerden se met alle eer-biedinghe, ende oock hare gra-
ven.

Op de selve voet gaen wy voort teghen de
Nieuw-ghereformeerde, soo als de H. H. Oud-vad-
ers hebben voort gegaan teghen de Heypdenen/
ende oude ketters; want ghelyck dese aan de
oude Catholijcken verweten / dat sy de Marte-
laren hielden voor goden / ende voort sulcx eer-
den; alsoo spreken oock de Nieuw-gevindt teghen
de heden-daechische Catholijcken / als sy met
kracht willen hebben / dat wy de Martelaren/
ende hare graven / ende Reliquien eerden / met
goddelycke eere: Wy segghen met Hieronymus
Augustinus, Epiphanius, ende Cyillus, niemand en
heeft ooit de Martelaren aenghebeden als go-
den / maer wel ghe-eert om dat sy haer bloede
voort Christo hebben ghestort / om dat wy decla-
rich souden sijn van hare verdiensten/ om dat
wy gheholpen souden werden doort hare ghebe-
den.

Bemerkt ten tweeden: Ghelyck Cyillus hier/
Iulianum dapper heeft deurghestreken / ende de
andere Oud-vaders desghelycx de oude ketters/
om dat sy de Catholijcken van hare tyden soos-
danighe grouwelen toedichten, dat van ghelyc-
ken dese berispinghen valen op de Nieuw-Ghere-
formeerde, de welcke het selve nu ter tpt verwp-
ten aende heden daechische Catholijcken.

Indien Party: seght/dat sy dit niet reden/ ende
waerachtelijck doen/de oude ketters / ende Heyp-
denen niet: Laet ons van hant stellen alle ulti-
wendighe ceremonien: want noch in het enkel
knieien/

Antelen/noch in het enkel ontsteken van keers-
sen/ noch in het enkel vercieren / of e omdrae-
ghen vande Reliquien/ ende soovoortg/ en is af-
goderpe ghelegheu/ want dit alteinael wort
oock voor lebende menschen ghedaen sonder af-
goderpe alhoewel dit oock alteinael vande oude
Recht sinnighe Kercke in op sicht vande Marte-
laren / ende hare Reliquien ghepleecht is ghe-
weest/ soo als boven meruael bewesen is) laet
ons dies niet regensfaende dit van kant stellen/
ende alleenlyck op nemen het segghen van Au-
gustinus, de welcke gherupght dat men t'zpuen
tyde de Martelaren/ende hare Reliquien eerde/
om mede deelachtich te zijn van hare verdien-
sten/ende gheholpen te worden dooz hare ghe-
beden : *Dit doen wyp/ nae de oude ghewoon-
te.*

Vraeghe nu/ of om dese reden onse Martela-
ren afgoden sijn/ ende wyp afgodisten/ of niet? soo
saer hoe heeft dan Augustinus dit opghenomen te-
ghen de kerterg/ ende nochrang staende ghehan-
den / dat noch de Recht sinnighe van sijnen tyc
afgodisten waren/noch de Martelaren afgoden?
soo niet? om wat reden dan sijn wyp meer afgo-
disten in dit stuck als de oude Catholijcken? om
andere upwendighe ceremonien & ghenomen
(welck nochtans onwarachtich is) dat de oude
Kercke gheen van dien ghebruyckt hadde, de ce-
remoniën en kommen dooz haer selven gheen af-
goderpe maeken: Om wat reden dan? om het
religieus eeren der Martelaren? t' selbe heeft de
oude Kercke ghedaen / soo boven bewesen is;
seght my maer / hoe men de Martelaren kan
eeren om gheholpen te worden dooz hare ghe-
beden/ sonder hare ghebeden te versoecken & hoe
kan men se versoecken / sonder aenroepen? hoe
kan men haer aenroepen / sonder religieusen
dienst?

Daer al dit / stelle ich dit wederom alles van
kant/ende vraeghe of onse Party, de graven der
A a 2 Mat:

Martelaren/ ende hare Reliquien eert/ op wat maniere het mocht wesen/ of sy dit doet om deelachrich te wesen van hare verdiensten/ ende namelijck om gheholpen te werden dooz hare ghebeden? t' is seker dat neen: Ergo onse Partyc blijft hier in ghelyck aen Julianus, ende de andere oude ketters/ de welcke om dese reden bande rechtzinnighe Out-vaders sijn berispt/ende verdoemt gheweest/ om dat sy dit eeran in de oude Catholischen bestreden.

Ich voeghe hier noch hy als een toemate/tot meerder verklaringhe van dese materie den H. Gregorium Nazianzenum *Orat. 3. in Julian.* welcken Out-vader/even als Cyrillus, den Apostaet Julianum beurghestreken heeft om het verfoepen bande eere/ die men t'synen tyde beweeg aen de Martelaren: Hoedanich was die?

Ten eersten desen H. Out-vader pryst Gallus, ende Julianus, als hy noch Catholick was/ om dat sy de graven der Martelaren op het alderkostelijcxste vercierten, en bouwden, ende de selve vereerden met devote ghiften, ende met andere dinghen, met de welcke de vreesle Godts ende de liefde Christi, als met teekenen, wort verklaraet.

Ten tweeden, hy pryst se/ om dat sy selve mede ghewerkt hebben/ ende acerde ghedzaghen/ om samen te helpen opbouwen de Kercken der Martelaren.

Twelck hy aen Julianus verlopt/ als hy nu Apostaet ghetworpen sijnde/ de eere der Martelaren bestreert.

Wanneer hy hem oock segh: Ghy en kont niet lyden de eere, de welck aende Martelaren bewesen wort, ghy tracht die, de welcke voor Christi naem lyden, te berooven vande eere, met de welcke wy ghewoon sijn haer t'achtervolghen. O befondere dwaesheyt!

Doorderg: Hebt ghy dan niet ghevreest die groote helten, *Iouanem, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lazarum, Andream, Theclam*, ende andere die voor, ende naer haer, voor de waerhelyt sich hebben ghesmeten in de perijs-

perikelen voor de welcke, ende treffelijcke eeran, ende feestdagen ghestelt sijn vande welcke de duyvels veriaeght, ende de sieckten ghenesen worden? welckers openbaringen, ende voorseggingen, welckers lichamen alleen t'selve vermoghen dat hare heylige zielan, t'zy dat sy gheraeckt, t'zy dat sy ghe-eert worden? welckers druppelen bloedt alleen, ende kleyne teekenen van haer lyden, t'selve vermoghen, dat hare lichamen dese dinghen en viert ghy niet, maer versmaect.

Nu laet ick Partye haer eens bedencken / met wie dat sy t' hout / ofte met Cyrius, ende Gregorius, die Julianum sao dapper hebben berispt / om dat hy spotteide met het eeran der Marteiaren / met het kostelijck verctieren van hare grave ns met haer te offeren devote giften / met t'haerder eere Kercken te bouwen / met de macht vande Reliquien / oock van de minste stucckens: of wel dat sy t' hout met Julianus selve? de sake en heest gheen meerder prenue van noode / sy wijst haer selven up.

HET VII. CAPITTEL.

Vande Ketterije van XENAIAS, ende BEELTSTORMERS.

Anno 485.

Van Xenias seght Nicephorus lib. 16. cap. 27. Hy is de eerste ghevveest, segt hy / die dese vwoorden uysghebraeckt heeft, dat men de Aa 3 heet

beelden Christi, ende van de ghene die hem hebben behaeght, niet en moet eeran. Waer op Nicophorus uptoept: O stout ghemoet, ende onbeschaemde mont!

Dan andere beelstomers, de welcke Damascenus stelt in dese lijste der ketteren / seght hy: Dese worden soo ghevoemt, om dat sy de heylige ende eerweerdige beelden schandelijck hadden ghehandelt, in cleyne stukskens ghebroken, ende gneworpen in't vyer. Op de selve wijs hebben sy de beelden, de welcke op de mueren gheschildert waren, eensdeels met warm water, eensdeels met calck, ende inckt uytghevischte

De over-een-komste vande Nieuw-ghereformeerde met dese oude ketters blijkt soo claeer hy de stukke dat sy gheen preube van doen en heeft:laet ons nochtans tot meerder verclaringhe het ghevoelen hier oher hoozen van sommighe Schijverg van onse Partij.

Ten eersten Joannes Calvijn lib 1. Instit. cap. 11 §. 7 De beelden/ seydt hy / die de Papisten der Heilighen maken / wat zijn die anders dan exemplaren van verlozen cost/ende onreignigheyt?

Iem: Godt heeft gheboden dat men in de Kerk soude een algemeene leere voor zetten in de predikinghe syng Woortg/ ende heiliche verboghentheden / hier in bewijzen de Papisten haerre herren weynigh becomert te sijn / die niet de ooghen omdryven om de beelden te bemerken.

Ten tweeden Samuel Veltius in sijn Waerheys licht pag. 250. Voorz de beelden te bryghen is een soude van tooverhe.

Ten derden Dierick Haemer in den Toetsen der Waerheyd pag. 170. Merckt / seydt hy / dat de Propheet Elias de aenbiddinghe der Afgodtg beelden beschrijft / door de woorden/sich buyghen, ende Neyghen voor de selve; en dit is t'ghene / dat men in de Roomische kercke doet / daer men sich voor de beelden niet alleen en bryght/ maer de selve oock wievocht.

Voorzderg

Doorderg: Arme luyden / sydt hy/ die neder-
halt/ voor hout/ende steen.

Dir zy meer als ghenoegh want de practiche
der Nieuw-gheroomeerde leghet soa claeer teghen
het eeten der heelden/ datse niemandt en can loo-
chene.

Ydele uytvlucht van Partijē.

Andreas Riverus Caihol. Orthod. Q. 1. Pag. 10. Soo
verre ist van daer sydt hy/ dat wy Constantinus Co-
pronimus, Vigilantius, Claudius Taurinensis, Phoebus, ende de
Grieken, de welcke haer ghestelt hebben teghen het aen-
roepen der Heylighen, het eeren der Reliquien, en beel-
den; souden om die reden hekeanen voor kettters, dat
wy liever haer, om die oorsake, achten aldergroosten lof
weerdigh.

Dat is te segghen/ wy zyn wijser als dyp hou-
dert en sevendigh Bisschoppen soa Grieksche
als Latynsche/ de welcke in het Algemeen Con-
cilie van Nicēa vergadert zynde in't jaer 717. dea-
se heelt-stormers veroordeelt hebben als kettters/
ende het upstellen/ ende eren der beeldien heb-
ben vast ghestelt: Sonder te sprekken van alle de
treffelijckste Leeraerg des wereldts/ die hier op
ghevolght zynde/van't selve ghevoelen gheweest
zyn.

HET VIII. CAPITTEL.

Van de ketterije van
FLORINVS.

Anno 227.

DEn H. Irenæus *hp Eusebium lib. 5. Histor. cap. 20.* prekende van desen Florinus, seght dat *hp* neert als ketterisch was/ om dat *hp* leerde dat Godt oorsake was vande sonden.

Dese selve leeringhe wort van Joannes Calvijn met sooclare woordēn ghedreven *lib. 1. Institut. cap. 8.* dat ick niet bedencken en kan/ hoe hem semantē hier in han verschoonen: Laet ons hem selve horen spreken.

Absalon, segdt *hp*/ heeft door schandelicke byslapinge, sijs Vaders bede ontreyrighende een grouwelijck stück bedreven, nochrans betwygt Godt, dat selve, sijn werck te wesen.

— Het verderf der heyligher stadt, ende den val des tempels noemt Godt, sijn erck

Is dit niet claez ghesepdt/ dat Godt oorsake is vande byslapinge van Absalon, ende van den val des tempels van Ierusalem: want ten can niet wesen dat een werck semantē epghen sp/ ten sp sacelten dat *hp* selve daer van/of natuerlijcke/ of edelijcke oorsake is: waer op ick maecke dit argument.

De ghene dse openlijck segdt/ dat een grouwelijck stück selve het epghen werck Godts is/ die seght dat Godt oorsake is van dat grouwelijck stück selve.

Maer

Maer Calvijn, seght openlyk / dat een grouwe-
lijck stück selve het eyghen werck Godts is.

Ergo Calvijn seght openlyk dat Godt oorsake
is van een grouwelijck stück selve.

Wat dunckt u: kost den ketter Florinus platter/
of dypdelijcker spraken? Iaet ong Calvijn voordier
hooren!

Godt selve, seydtyt hy / wort gheseyt de menschen te
gheven tot een verkeerden sin, ende te worpen tot schan-
delijcke begheerlijckheden: Want hy is de voornaemste
autheur synder rechtveerdigher wraecke, ende de Satan is
alleenlyk den dienaer.

Hier voeghert nu Calvijn exprestelijck hy / dat
Godt de voornaemste autheur, ofte oorsake is van de
schandelijske begheerlijckheden, in de welcke hy SEL-
VE de menschen werpt.

Hier en is gheensing in acht te nemen dat Cal-
vijo sich wll behelpen met Sc'ristuer / om dese
omgherijmde ende grouwelijcke leere te drijven:
Want huyten twyssel dede Florinus dit oock.

Noch meer verclaert hy sich s. 3. segghende: Ick
hebbe openlyk ghenoegh bewesen dat Godt wort de au-
theur aller dinghen ghenoemt, hy beruyght dat hy het
goede, ende quade maeckt, dat niet quaets en gheschiedt
dat hy niet en doet.

Op de selve wijse schrijft hy toe aen Godt sel-
ve/ de verblindinghe / de verhartinghe / het op-
sluften banden ingaenck des lebens / in opsichte
vande sondaren lib. 3. Instit. cap. 24. §. 12. 13. Item
Cap. 27. § 7. Item lib. 2. Cap. 4. § 3. &c.

Ende al hoe wel dat Augustinus hem teghen-
strydt in dat stück lib. de gratia & Predest. so seght
hy/dat dit maer een scherpsinnighe uytvlucht Augustini
en is.

Stelt nu eens neffens sijnen Mester Frederi-
cum Wendelinum lib. 1. Christ. Theolog. cap. 6. Thesi 10.
Wy besluyten, seydtyt hy / dat met de toelatinghe Godts,
noch samen comt een crachtighe werkinghe, ende bestie-
ringhe van het boos instrument tot een saker voor-
woepsel, teghen het welck hy wil uytvoeren sijn oor-
deel.

Item:

Item: Godt tempert den drift van te sondighen in deser voeghen, dat hy den sondae niet en laet ghedreven worden tot alle voorworpelen, maer buyght, ende stiert hem tot soodaniche voorworpelen, die hy wilt straffen.

Hier mach ick wel by voeghen Udalricum Zuinglium, die in dit stück met de Nieuw-ghereformeerde over-een-komt: de welck alsoo spreekt Serm. de Provid. cap. 6. Als wy overspel doen, oft een doodt-slagh, tis het werck Godts, die ons daer toe beweeght ende sendrijt, ende daer van den autheur ofte de oortake is.

Deze selue woorden van Beweghen, Stieren, werpen, aendringhen, &c. ghebruyckt mede in dese marterie Iohannes Calvijn.

De wylle van dit altemael niet gheschieden en can / sonder oorsake te zyn van het werck selve/ ende dat Godt gheseydt wert te buyghen, te stieren, te beweghen, aen te drijven tot sonden/ ofte tot schandelycke begheerlyckheden, ofte tot byslapinghe, ofte tot overspel, ofte tot doodt-slaghen, haer de verblintheyt, ende hartneckigheyt des ghemoets selue te wercken, soo moet het noorsakelijck volghen dat Godt selue/ oorsake is van de schandelycke begheerlyckheden, byslapinghe, overspel, doodt-slaghen, verblintheyt, hartneckigheyt, en wat meer?

Soo dat ick hier niet anders en can sien als een volcomen over-een-komste / ende ghelyckenis van Partij, met den ketter Florinus.

Oleg niet teghenstaende/ soo stelt me Franciscus Junius in Anti-Bellarmino de Ecclesi. pag. 460. handen/ ende voeten te werck om synen Meester Calvijn in dit stück te verschonen: doch alles / soo wipfullen sien met ijdele mytvluchten.

Hy seydt ten eersten: Het wort gheloochent dat Calvijn oyt gheleert heeft de ketterij van Florinus: Want hy en stelt nerghens dat Godt de werckende oorsake der sonde is. (want dese is de mensch, als wesen de het naeste beginsel, eerst ende door sijn selyen, ende besonderlyck) maer dat hy is de oorsake vande orden, ende relatic tot wat anders,

ders, waer mede hy niet en doet, maer ordineert, ende stiert, door sijne heymelijcke voorsichtigheyt de actie vanden sondaer tot beter ghestaltenisse van sijn orden in de wereldt: ende als Calvijn seght dat Godt decreteert, ende door heymelijcke bestieringhe stelt, hy thoont dat hy niet en spreeckt van een decreet t'welk de sonde uytwerckt, maer t'welk de sonde ordineert, in die wonderlijcke schickinghe van sijne voorsichtigheyt. **Tot noch toe Iunius.**

**Met al dit en helpt Iunius sijnen meester niet
upt de brodde:Want**

Voor eerst. Van den ketter Florinus, en wort niet anders gheseydt / als dat hy leerde / dat Godt oorsake was van de sonden. **De selve Woorden ghebruycket Joannes Calvijn: Want/ Godt seyt hy/wort den autheur, ofte oorsake ghenoemt aller dinghen, oock van alle quaet : hy wort ghenoemt de voornaemste oorsake die de menchen werpt tot schandelijcke begeerlijckheden, &c. Ergo en is gheen verschil tusschen Calvijn, ende Florinus.**

Dit verschil isser seght Iunius, dat Calvijn Godt gheue uytwerckende oorsake en maeckt vande sonde:

Maer ick vraeghe hoe Calvijn Godt niet en maeckt de uytwerckende oorsake vande sonde/ aengesien dat hy seght dat Godt selve de mensche werpt in schandelijcke begheerlijckheden? is dan dien gheen uytwerckende oorsake van het verdrincken eens anders/die den selven werpt in het water? doch ghenomen / het was soo / dat Calvijn Godt niet en maeekte de uytwerckende oorsake vande sonde:

Wat nu? Ergo hy verschilt van Florinus? Seght ghy dan dat Florinus gheleert heeft dat Godt was de uytwerckende oorsake der sonde: ende Calvinus niet/overslekt dat sijne leeringe/ verschilt vande leeringe des ketters Florini? Maer hoe sult ghy goet doen/ dat Florinus leerde / dat Godt de uytwerckende oorsake der sonde is? wie vande oude seght dit: sy seggen allere dat hy leerde/dat Godt oorsake

voorsake was vande sondे sonder meer ; al t'selbe seght Calvijn: Ergo Calvinus en verschilt niet een hantz van Florinus: hoe sal hy my nu goet maecken / dat Florinus gheleert heeft / dat Godt de upterwrekkende oorsake der sonden was / dat en can hy niet doen / want van hem wort alleen ghesepdt / dat hy leerde / dat Godt de oorsake was vande sonden , sonder meer ; soo en heeft dan Junius tot noch toe niet be-thoont / datter onderschept is tusschen de leertnghen van Calvinus , ende die vanden ketter Florinus.

Ten tweeden , laet ong noch hoorder nemen dat Calvijn niet en seght / dat Godt de upterwercken de oorsake der sonden is : niemandt en kan loochenen / ofte hy sepdt naemelijck lib. 1. *Instit. cap. 18.* dat Godt het stier hout , en schickt de werckingen noch vande sondaren : **Dat** het grouwelyck stück van *Absalon* , het werck was van Godt selve : **Dat** de cracht der dwaelinghe van Godt comt : **Dat** Godt de Profeet heeft bedroghen : **Dat** hy de menschen gheeft tot eenen verkeerden sin , ende werpt in schandelycke begheerlijkheden : **Dat** Godt den auteur is van alle quaet:

Maer dat Godt wilt gheadaen hebben , dat hy verbiedt te doen , doch dat wy dit niet en connen verstaen , maer dat wy hier onse swackeydt in gheachtenisse moeten nemen , ende overdencken dat niet te vergheefs gheschreuen is , dat men niet en can tot het licht comen , daer Godt in woont.

Niemandt segghe sick en kan loochenen of dit sijn de eyghen woordzen / ende leeringhen van Calvijn.

Maer Junius sepdt : **Een** ander dinghen is de sonde in haer selben/ende wat anders is de sonde met schickinghe tot wat anders : eude hy soeckt Calvijn hier in te verschoonen / dat hy Godt niet en stelt de oorsake van de sonde absolut / maer alleen vande sonde booz soa veel als sy gheschickt wort tot een goet eynde.

Eben

Eben wel laet hy sijn Meester in de broede / ende en thoont niet dat hy in dese leerrin-
ghe verschilliende is vanden ketter Florinus:
Want

Voor eerst, dat Godt een goet eynde voort heeft als hy den sondaeer beweeght, stiert, buyght, aen-
drijft, werpt tot de sondae / can ten uptersten ma-
ken dat den wille Godts goet is (al-hoe-wel dat
dit oock selve onbegrijpelicck is) maer dit eynde
dat Godt voort heeft / en maecht daerom de
actie banden sondaeer selve niet goet / die blyft
quaet ende sondae in haer selven: Ende Calvijn
seght dat Godt den sondaeer beweeght, stiert,
werpt tot dese quade actie / sae dat de dwaelinghe
van hem comt: Ergo of Godt dupsentmael een
goet eynde voort heeft / hy en laet daerom ghe-
ne oorsake/sae/op dat ick de woorden Calvini ghe-
bruycke / be Voornaemste oorsake te sijn van de
quade actien / dwalinghen, varkeerden sin, schande-
lijcke begheerlijkheden der sondaren / dat is/ soo
Florinus oock leerde/ Oorsake der sonden.

Ten tweeden Calvijn leert openlijck / dat Godt
t'selue wilt / t'ghene den sondaeer wilt / Want/
sepdt hy / het mach gheschieden, dat den mensch een
dinck wille met quaden wille, t'welck Godt wil met goe-
den vville.

Wien volghens en wilt Godt niet alleen de
quade actien der sondaren/maer hy wilt oock de
quade middelen / de welcke haer daer toe noot-
sakelijck leyden; want den wille Godts (soo Par-
tijc oock leert) moet nootsakelijck zijn uptrou-
kinghe hebben. Maer Godt en can noch de quade
middelen aenleydende tot sonden/ noch de quade
actien der sondaren crachreljick willen upvoe-
ren / ofte hy moet nootsakelijck oorsake wesen
van't quaet / ende sonden: Ergo soo blyft dan
Calvijn in dit stuck gantschelyck ghelyck aen Flo-
rinus.

Ten anderien seght Franciscus Junius. Pag. 453. Godt
en vvert gheen oorsake ghestelt van de sondae, maer by
wort

vvort oorsake ghestelt van de beschickinghe der sonde tot dit ofte dat, ende met opsicht van sijne oordeelen.

Ten can even wel Calvijn niet schoon maecken vande ketterij Florini: want oock die de sonde beschicht / ofte besteecht met den wille dat de selve dooz een ander sou mytgheweert werden / jae de middelen / ghelyck als in de handt streekt om de selve dooz een ander myt te voeren / die is ghe-wisselijck oorsake der sonde: Maer dit voorgaende altemael doet Godt: Ergo volgheng Calvini leeringhe Godt blijft oorsake der sonden / ver-
volgheng van drijft hy de ketterij van Flori-nus.

Mu opdat niemandt van Partij en segghe / dat hy met Calvijn in dit stück niet van doen heeft: Ten comt op Calvijn alleen niet aen / maer ende op Wendelinus, en Junius, ende op de ghemeyne lee-re der Nieuw-ghereformeerde.

Hier teghen nochtang valt Samuel Veltius mach, tigh myt in sijn Waeheyts licht Pag. 138. Daer hy seydt: Tis een lasterlycke leughen daer mede dat men de Gheremormeerde calomnieert, en beschuldight dat se Godt maecken, of toeschrijven d'oorfaeck van sonden, of dat hy de mensche ingheve het quaet te doen, of hen daer toe aendrijve, als of het sijn wille vvaer dat hy dat soude doen: Sy houden 't voor een grouwel, ende segghen dat alle die haer dat nae gheven, voor den oordeele Godts, van dese leughenen sullen oock moeten rekenschap gheven. Want hare leere, en schriften ghetuyghen onver-dersprekelyck dat sy ghevoelen: Dat Godt gheen sonden, noch schelm stucken en doet, noch doen can: Want hy is de volmaekte goetheyt, ende gherchtigheyt, dat Godt de sonde haet, verbiedt, straft, dat hy de mensche nerghens anders toe en drijft, dan tot het goet.

Wat mach de goede man al praeten? sijn dan Calvijn, Wendelinus, Junius, ende andere niet vande gereformeerde ghesinthept? Seght Calvijn niet dat Godt de mensche werpt tot schandelycke begherlyckhe-den? seght hy niet dat Godt stiert de werkingē der men-schen, oock de quade? Seght hy niet/ dat hy door heym-

melijcke inghevinghe het voornemen oock vande sondaers be vre grot Seght hy niet dat Godt selve de menschen verblint ende verhart &c. De schrifture hier op verkeerdelyck uplegghende Seght Wendelinus niet dat Godt den sondaer buyght ende stiert tot sekere voorworpelen

Hoe seght de goede man dan dat het een calomnie is ende lasterlycke leugen te seggen dat Godt de mensche ighewe het quaet ofte hem daer toe sendt hyne Seght Calvijn niet dat Godt wilt t'ghene den sondaer wilt alleen niet dit onderschep dat Godt een ander eynde heeft ende de sondaer een ander waer op ich nu berhoont hebbe dat even wel Godt de byslapinghe van Absalon by exemplel ghewilt heeft ende de middelen daer toe gheschickt om de selve up te voeren is dat niet willen dat Absalon de byslapinghe soude doen Hoe berorpt ons dan dese man op't oordeel Godis om dat wy een haer toeschrijven t'welck sp met clare woorden leeren seght Calvijn niet dat Godt den Autheur is van't quaet wat verschil tusschen autheur ende oo'sake seght hy niet dat Godt wil gedaen hebben dat hy verbiedt te doen al hoe wel wy die niet en connen begrijpen Ist niet de sonde ende quaede actie selve die Godt verbiedt Ergo als Calvijn seght dat Godt wil gedaen hebben dat hy verbiedt is dat niet claret ghesepdt dat hy de sonde wilt gedaen hebben

Ten is dan noch leughen noch calomnie wanneer wy segghen dat de Nieuw-ghereformeerde leeren dat Godt oorsake is van de sonden vervolgheng dat sp in dit stück over een komen niet den ketter Florinus

HET

HET IX. CAPITTEL

Over-een-komste der Nieuw-ghe-reformeerde met den handel der oude Kettters.

§. I.

Eerste soorte van handel

DEn heylighen Cyprianus ghetupghe op verscheiden plaetsen van syne schriften/ dat het van sijnen tijde/ende daer voorz/de ghewoonte der ketteren was/haer af te schryden vanden Stoel / ende Pausen van Roomen. Alsoa hebben de Donatisten ghedaen / de Massalianen, de Novatianen, de Pelagianen, ende alle de restie.

Dande Donatisten, seght Augustinus *lib. 2. contra litteras Peliani cap. 51.* dat sy den Stoel van Roomen normden den Stoel der pestilente.

Dande Massalianen seght Optatus Milevitanus *lib. 3. contra parmen.* Dat sy scheurders waren vande eenigheydt, om dat sy't niet en wilden houden met die van Roomen.

Datt de Novatianen seght den H. Cyprianus :

Ten eersten, *Epist. 40.* Sy hebben haer aghescheyden van de Kercke. Daer is eenen *Christus*, ende eene Kercke, ende eenen Stoel op *Petrum* ghefondert door de stemme des Heeren : Men mach gheen ander Autaer stellen, noch gheen nieuw Pricsterdom, behalven eenen Autaer, ende een Pricsterdom.

Ten tweeden, *Epist. 67. Novatianus*, segdt hy / heeft sy-selven aghescheyden van onse ghemeynschap, ende is gheoordeelt gheweest te zijn een vyant der Kercke: Ende soo hy tot ons in Afriken ghesanten hadde ghesonden, wenschende onfanghen te worden tot onse ghemeynschap,

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 385
schap, heeft sententie ghekreghen vande vergaderinghe
van vele Priesters, die teghenwoordigh waren; dat hy
buiten de Kercke vvas, ende dat niemandt van ons met
hem ghemeyschap mocht houden, die onder den ghe-
ordineerden inde Catholijcke Kercke, den Bisshop Cor-
nelius, door het vonnisse Godts, ende toestemminghe der
gheestelijckheydt, ende des voicks, eenen onhelyghen
Autaer hadde soecken op te rechten, ende teghen den
waerachtigen Priester, helygh-schendliche Sacrificien
offeren.

Ten derden, *De unit. Ecclesiae.* Mae dat hy teghen de
ketterg ghethoont heeft / dat de Kercke op Petrus
ghgebouwt is/ende datter eenen Stoel is vast ghe-
stelt/om de eenigheyt r'onderhouden / ende dat
het Primaerschap aen Petro ghegheven is / op
dat men soude thoonen datter een Kercke is/ en-
de eenen Stoel/ soo seyd hy ten lesten: Ghelooft
hy dat hy het gheloove behout, die dese eenigheyt der
Kercke niet en hout, die wederspannigh is, ende weder-
staet aen de Kercke? die den Stoel Petri verlaet, op den
welcken de Kercke ghebouwt is?

Overghelycke redenen zijn oock te binden hy
den ouden Tertullianus *Libro de Prescriptionibus hereti-
corum*, daer hy handelt teghen de ketterg in't ghe-
meyn. Desghelycks oock hy Optatus Milevitanus
Lib. 2. contra Parmen.

Den handel van onse Nieuvv-ghereformeerde,
aengaende het af-schepden van den Stoel / ende
Pausen van Roomen, blijkt soo claeer voorz de
oogh/ dat het gheen preuve van noode heeft.

§. II.

Tweede soorte vande handelinghe der oude Ketteren.

Tertullianus *Lib. de Prescriptionibus cap. 10.* getupght/
dat elcke Secte in't besonder t'synen tyde
pretendeerde d'oprechte leere te hebben / ende de
W h waerach-

waerachtighe Kercke ; ende allegaer roepen sy :
Soeckt, ende ghy sult vinden.

Hier op vraeght Tertullianus : By vvie sal ick soecken ? by den ketter Marcion ? Maer den ketter Valentinus roept oock : Soeckt by my , en ghy sult vinden. Sal ick dan soecken by Valentinus ? Maer Apelles sal my mede met die woorden aen de ooren sitten, desghelycx oock *Hebion*, en *Simon*, ende allegaer de rest , en hebben niet anders on my tot haer te trekken.

Wie en siet hier niet met natuerlycke verwen
uwtgedrukt den heden-daghischen handel van soo
menighe verscheden ghesindtheden die haer af-
gesneden hebben vande Roomische Kercke ? roe-
pen sy niet allegaer / elch in 't besonder / dat by
haer is de ware Kercke / ende leere ; segghen sy
niet allegaer : Ondersoecht de schriften/ ende ghy
sult het vinden?

Maer en segghen wy niet mede niet goede
recht/soo als Tertullianus eerhdig sepde: By wie
sullen wy soecken : by de Mennonisten ? Maer de
Arminianen segghen het selbe. Sullen wy dan
soecken by de Arminianen ? Maer de Socinianen sul-
len ons niet die woorden oock aen de ooren sit-
ten/ ondersoecht / ende ghy sult vinden dat onse
leere d'oprechte is: Sullen wy gaen tot de Ghere-
formeerde ? die roepen al ghelyck de rest / desgh-
elyck de Lutheranen, de Perfectisten , ende wat *Sec-
ten* noch meer ?

Ydele uytvlucht der Ghereformeerde.

Daer is de waerachtighe Kercke / daer d'op-
rechte leere is / maer d'oprechte leere is by
ons/ Ergo by ons is de waerachtighe Kercke.

Maer daer en is niet een *secte* die niet het sel-
ve seght : Wat middel dan ? hoe sal ick weten dat
de Ghereformeerde alleen/ ende niet alle de rest de
oprechte leere hebben ?

De Ghereformeerde segghen / de Schriften is
voor

Over-een-komste der Gherformeerde, &c. 387
voor ons/die moet het upwijzen: dat waer goet/
indien de andere Seeten het selve niet en riepen/
ende trachteden te bewijzen.

Doch laet ons hier over wederom Tertullianum hoozen spreken.

§. III.

Derde soorte van handel der oude Ketteren.

Alle de Ketters, seydth cap. 15. handelen vande Schrifturen: Sy komen gheduerigh voort met de Schrifturen, ende terstondt beweghien sy sommighe met dese hare stoutigheyt.

Wat seght Tertullianus hier op? Wy sluyten haer, seydth yp / desen wegh op , ende legghen dat sy niet en moeten ontsanghen worden tot enigh disput uyt de Schrifturen : Indien dit hare krachten zijn , men moet sien of sy die connen hebben , ende aen wie dat toekomt de besittinghe vande Schrifturen , op dat die tot de selve niet en werde aenyeert , aen de welcke sy gheensins toe- komt.

Siet ghy hter wel dat het even de ghehoontre
der oude ketteren was/te veroejen op de Schrif-
ture / als het nu is by de Nieuw-ghereformeerde,
maer dat de hedendaeghsche Kiercke/soo als oock
de oude rechtfinstighe dede/met reden seght: Men
moet sien of sy de Schrifture connen hebben ende aen wie
de besittinghe der selver toekomt.

Dande besittinghe der Schrifture/en han nse-
mandt twisselen/of die is ten alderminsten dup-
sent jaren by ons gheweest: Nu komen hier te-
ghen de Mennisten, de Arminianen, de Socinianen, de
Ghereformeerde, de Lutheranen ende menighe ande-
re/ enbe roepen allegaer / dat de wetrighe besit-
tinghe der Schrifturen by haet is/ ende sy leeren
nochtans soeken.

het dan baten aan de Ghereformeerde te roepen op
Schrifture / ich vraghe 'tghene Tertullianus van
de oude ketters heeft aghewaeght : Wat sult ghy
opdoen, die soo ervaren wilt zyn in de Schrifturen, indien
men loochent 'tghene ghy staende hout, ende indien men
staende houdt 'tghene ghy loochent ?

Ydele uytvlucht.

DE Schrifture moet het mytwijzen / want die
is clae / ende begrype alles wat ter salig-
heyt van noode is.

Maer dit selve roepen oock alle de andere
Secten naer het exempel der oude ketters.

Doch hier op seght Tertullianus . Men moet sien
wie d' Schrifture , van wie, ende door wie, en wanneer,
en aen wie dat de discipline der Christen is overge-
heven. Want daer men sien sal dat de waerheydt der
discipline, ende des Christelijcken gheloofs is , daer sal de
waerheydt der Schrifturen , ende van hare verclaringhen
zijn, ende van alle de Christelijcke overleveringhen.

Tweede uytvlucht.

Het sullen de Ghereformeerde datelijck roe-
pen : Wy hebben de waerheydt des Christelijcken
gheloofs, Ergo de waerheydt van de Christen,

Maer/ seght my eens lieve vrienden, hoe sult ghy
m' goedt doen / dat ghy de waerheydt des Christelijcken
gheloofs hebt ? Want wilt ghy steunen
op de voorgaende woordien Tertulliani , soo moet
ghy dan oock opnemen sijn argumenten/met de
welcke hy behoocht wie de Catholycke waer-
heydt heeft / ende dan sal noch thien-mael meer
blijuen u. over een komste met de oude ketters/
soo als wy in't volghende sullen sien.

§. IV.

§. IV.

Vierde soorte van handel der oude
Ketters.

Als nu dan Tertullianus cap. 15 hadde ghesepdt/
dat d'oude ketters ghedurigh voort quamen
met de Schrifturen; ende dat hy cap. 29. daer op ghe-
antwoort hadde / dat men eerst moest disputeren aen
wie dat het oprecht gelooce, ende Schrifturen toecommen,
Hoo gaet hy dat teghen de ketters bewyzen.

Sp wilden oock de waerheypd haerder Icere
bewyzen (soo als onse Nieuw-ghereformeerde oock
doen) npt de Schrifturen/ghelyck w^p boven ghe-
hoort hebben/daerom sepdyn sy allegaer: Soeckt,
ende ghy sult vinden.

Te vergheess seght Tertullianus: heroept ghy
u op de Schrifturen/ eer ghy weet of ghy de wa-
re Schrifture hebt / ende of ghy se wettelijck be-
fit/v rvolghengs of ghy de ware leere hebt:want
soo laagh dat niet en blijckt/soo hebben w^p recht
om te loochenen, al wat ghy staende houdt, ende om
staende te houden al wat g^y loochent.

Naer dit soo gaet Tertullianus segghen / hoe-
men kan achterhalen / wie dat de opzechte leere
heeft.

Alle dinghen, sepdyn hy cap. 10 moeten ghebracht wor-
den tot haren oorsprongh. Soo vele, end menighvuldige
Kercken dan, comen allegaer vande eerste, ende eenighe,
dat is die van d'Apostelen. Alsoo zijn ly allegaer de
eerste, ende allegaer Apostolijcke als sy allegaer proberen
de selve eenigheydt; ghemeenschap des vrede, to. nae-
minghe des broderschaps, de over-een cominge der
her erghaemheydt, is een overleveringhe van 't selve Sa-
crament.

W^y stellen dan da vaste als een reghel: Indi n de Hee-
re Iesus Christus sijn' Apostelen ghesonden heeft om te

prediken, dat men gheen andere predikanten en moet ontf. nghen, als die Christus ghe-stelt heeft: want niemand anders en kent den Vader, als de Sone, ende aen die het de Sone geopenbaert heeft, en' en schynt niet dat het de Sone yemant gheopenbaert heeft als aen de Apostelen, die hy ghesonden heeft om te prediken. Nu wat sy ghepredickt hebb-n, dat is, wat haer Christus geopenbaert heeft, sal ick hier voor stellen, dat het niet anders bewesen kan worden, als doo de selve Kercken, die de Apostelen hebben gheschelt, als sy aen de selve ghepredickt hebben soo met levendige stemme (soo men ghemeynelijk sey) als naederhandt door brieven. Indien dit so is T' dli ckt dat alle de leere, de welcke over-een-komt met die Apostolijcke, moederlijcke, ende oorspronckelijcke Kercken, moet voor de ware gehouden worden, om dat sy buytē twijfel hout, t' welck de Kerck n vande Apostelen, de Apostelen van Christo, ende Christus van Godt heeft ontfanghen: Ende dat alle andere leere moet gehouden worden voor valich, om dat sy strijt teghen de waretheyt der Kercken, der Apostelen, Christi, en Godts.

T' is klaer dat Tertullianus, volgens de ghewoonte vande Rechtsmynghe Kercke (want t' selve doet Irenæus lib. 3 cap. 23 &c. Cyprianus ep. 52 & 76 Origenes lib. 1. veriach. Optatus Milevianus lib. 2. contra Parmen. Augustinus contra parsem Donati, & Epist. 165.) de Ketters van syne tyt hier beroept op de successie der Leere/ overghelebte/ dooz de successie der Bisschoppen / ende over-een-stemminghe der Kercken/ die naer der Apostelen tyden ghesvolghet sijn/ om te sien of sy oprecht is.

Maer hier teghen hadde den oude Ketters de selve upvluchten / de welcke nu hebben teghen ons de Nieuw-Ghereformeerde, wanneer wy haer op de wijze vossi oude rechtsmynghe Kercke beschrijven. Soo hier nae volghet.

§. V.

Vijfde soorte vande handel der oude ketteren.

Alsmen haer op de voornemoende successie verloep: soo segden sy: Wy houdent met de Apostelen: soo ghetupgh Tertullianus Cap. 22. met dese woorden: Indiender eenighe ketterijen sijn die haer durven beroepen op de tijden der Apostelen, op dat sy schijnen van de Apostelen overghelevert te sijn, om dat sy onder de Apostelen sijn gheweest; wy kunnen segghen:

Dat sy dan te voorschijn brenghen de oorspronghen van hare Kercken, dat sy uytbreijden de oiden van hare Bisschoppen, soo door successie van t'begin sel aflopende, dat dien eersten Bisschop voor auteur, en die voorgangerhe hebbet ghedaen ymant vande Apostelen, ofte Apostolijcke mannen, die noch trans met de Apostelen volhert hebben: Want op dese wijse maken de Apostolijcke Kercken hare rekeninghe: de Kercke van Smyrna hebbende Polycarpum seght dat hy van Ioannes ghestelt is: De Kercke van Roomen brengt Clemens te voorschijn, die van Petro gheordineert is geweest, soo doen oock alle de andere Kercken, toonende wat oversettinghen dat sy hebben van het Apostolijck saer, door de Bisschoppen die van de Apostelen sijn ghestelt ge-weest. Dat de keters eens yet sulcx voortbrengen ofte versieren.

Is dit niet het selve t'welck wy teghen de Nieuw-Ghereformeeide inbzenghen/als sy (soo als de oude ketterg deden) met volle monde roemen/ dat sy afkomen vande Apostelen?

§. VI.

Seste soorte vande handel der oude ketteren.

Ten tweeden seyden de oude ketteren / om te thoonen / dat de voortsepte successie van gheender weerde en was (waer in de Nieuw-Ghereformeerde, met haer precijg ouer-ekomen) dat de kercken/ostre die ten tyde der Apostelen thden ghevolght waren/kosten dolen/ostre ghedoolt hadden. Soo ghetuugt wederom Tertullianus Cap. 27.

Waer op hy aldus redent Cap. 28. Ghenomen dat de Kercke van Galatien, ende die van Corinthien hadden ghedoolt: Is het wel waerschynelijck dat soo vele, ende menichvuldige Kercken in t'el'e gheloove oueren-komende, gedoolt hebben? Het ghene dat by vele het selve wort ghevonden, en is niet ghedoolt, maer overhelevert, soude dan ymant durven segghen, dat die ghedoolt hebben, de welcke het hebben overhelevert? schoon nu ghedoolt wate, heeft die dwaelinge sool anck gheduerdt, tot aldertijt dat de Ketterijen niet endoolden: als of de waerheyt, om verlost te worden moest verwachten eenighe Marcioniten, ende Valentianen: Is daer en tusschen het Euangelie verkeerdelyck verkondicht gheweest? heeft men verkeerdelyck ghehoort? Synder soo vele duysent duysenden verkeerdelyck ghedoopt? soo veel wercken des gheloofs verkeerdelyck bedient? hebben soo vele krachten, en salvinghen verkeerdelyck gheweert? sijn soo vele priederdommen, en diensten verkeerdelyck bedient: ten lesten, soo vele martelen verkeerdelyck ghekroont? ofte indien dit altemael niet qualijck, noch te vergeefs en is ghedaen gheweest; sijn dan de Christenen gheweest,

ccr

Over-een-komste der Ghereformeerde, &c. 393
ter Christus ghevonden was? sijn dan de Ketterijen ge-
weest, eer de ware leeringhe was? dat is ongherymt: want
sy ist, die voorseyt heeft, datter Ketterijen souden comen,
die men sou schuwen: tot de Kercke van die leere is ge-
schreven gheweest, iae de leere selve, heeft tot hare Ker-
cke gheschreven: Indien een engel wyt den hemel anders het
Euangelie verkondichde als wy, die sy vervloeckt. VVaer was
dan Marcion, waer Pontius? waer Valentinus? vwant t'is ge-
vvis, dat sy te voren niet gheveest sijn, ende dat sy te
voren gheloofht hebben in de Catholijcke leeringhe by
de Roomsche Kercke, tot aldertijt dat sy Onder het
Bischdom vande saelighen Eleutherus het venijn van ha-
re leeringhen hebben ghestroyt.

Hoorderg septyp Cap. 32. Hare leeringhe verghe-
leken vvesende met die vande Apostelen, sy sal open-
lijck door hare verscheydentheyt, ende tegenstryt uyt-
roepen, dat sy niet en is van eenighen Apostel, ofte Apo-
stolijcken man: VWant ghelyck de Apostelen nieren
souden verscheyden dinghen gheleert hebben, alsoo en
souden de Apostolijcke mannen niet gheleert hebben,
t'vvelck contrarie vvas aen de Apostelen, maer vvel die,
de vveleke vande Apostelen sijn afghevveken, ende an-
ders ghepredickt hebben.

Wat kander voorz den dach ghebracht worden/
klaerder/ende ghewisser tot bewijg hande ouer-
eun-komste der Nieuuy-ghesinde in haren handel/
met de oude ketterij als al dit voorgaende: Wat/
t'ghene ons meer ghelyck maeckt/ in het bestrij-
den der Ghereformeerde, aen de oude Rechtsmit-
te Kercke / als alle de hoven-ghemelde redenen
van Tertullianus: Laet ons noch voorzder horen
wat de oude ketteren inbzachten teghen de suc-
cessie.

§. VII.

§. VII.

Sevenste soorte vande handel der oude Ketteren.

Hier van sal ons ghetuunghenisse gheven den H. Augustinus, den welcken op verscheden plaetsen/ de Donatisten namelijck deur schrift/ om dat sy haer bande Kercke hadden afgheschepden/ ter oosfakte van het quaet leven/ so sy seyden/ van sommige Bisschoppen/ oste Geestelijcke oversten / meyndende dat daer de ware leere niet en kost wesen/ daer de successie niet soodanighe Oversten wiert onderhouden.

Op beschuldichden seght Augustinus lib. de unico Bapt. cap. 16. de Pausen Melchiades, Marcellinus, Marcellus, ende Sylvester dat sy de schrifture hadden vervalscht/ ende wterroock gheoffert aen d'afgoden/ t'welck Augustinus toont niet anders te sijn als leughen/ en valschept.

Op dit niet puer het selbe/ dat onse Plein-ghe reformeerde gheduerisch roepen / wannec sy veele Pausen van Roomen uptschilderen als Cooveraers/godvloose etc?

Wat seght Augustinus hter op hoort hem eerst spreken Ep. 166 Den hemelschen Meester, seyt sy/heeft het volck willen gherust stellen, oock aengaende de quade Oversten, op dat om haren t' wille den Stoel van desalighe leeringhe niet en soude verlaten werden, in den welcken oock de quaede ghedwonghen worden, goet te segghen. Want t' en is het hare niet dat sy segghen, maer als Godts segghen, die in den Stoel der eenicheyt heeft gheschtelt de leere der Waerheyt. Daerom heeft de Waerheyt vande oversten die quaet doen, ende het goet segghen, gheseyt: Doet, t'ghene sy segghen, maer en doet niet t'ghene sy doen: Want sy segghen, ende endoen t' niet: Hy en soude niet segghen, en wil niet doen, dat sy doen,

Over-een komste der Ghereformeerde, &c. 395
doen, ten waer dat de quaden openbaer waren, die sy
doen. En lact ons dan om de quade niet gaen tot eenen
quaden t'wee-dracht.

Hoozt mi wat desen selven Out-vader sept Ep.
165. Indien men, sept hy/ wil considereren d' orden der
Bisschoppen, die aen malkanderen sijn ghesucchedeert,
men kunnen niet seker der noch saligher onse rekeninge
maken als vaa Petrus selve, aen den welcken, als welsende
de figure der Kercke, de Heere ghesleyt heeft: op desen
steen sal ick mijn Kercke bouwen ende 'e poorten der
hellen en sullen haer niet overwinnen: Want aen Petrus
is Linus ghesuccedeert, aen Linus, Clemens, aen Cle-
mens, Anacletus, aen Anacletus, Euaristus aen Euaristus,
Alexander, aen Alexander, Sixtus, (nae dese stelt Augu-
stinus, noch een en dertich Pausen komende tot
Anastasium toe / die t'syuen tyde sat in den stoel
vau Roomen) dan sept hy voort: In dese orden
van successie en wort niet een Bisshop ghevonden,
die Donatist sy gheweest: Ende of schoon in die orden
der Bisschoppen, de welcke van Petro af ghetrocken
wort, tot Anastasius toe, die nu op den selven stoel sit,
eenighen verrader op die tijden waer inghekropen, ten
soude gheen prejudicie gheven aende Kercke, ende on-
noosele Caristenen, aen de welcke de Heere voorsiente,
vande quade Oversten seght: Doet t'gene sy segghen,
maer en doet niet, t'gene sy doen, want sy tegghen, ende
en doet t' niet, op dat de geloovige vaste hopen hebben, die
niet in een mensch, maer in de Heere ghestelt zijnde, door
gheen tempeest van heyligh-schendiche scheuringe ver-
stoyt werde.

Dit selve altemael / t'welck Augustinus heest
ghesepyt aen de oude kettery / om haer te weder-
legghen/ segghen hy mede aen onse Nieuw-Ghe-
reformeerde, namelijck doch/ datter in de successie
vande Pausen van Roomen, niet een is gheweest/
die het heyst ghehouden met hare leeringe. Geen
Mennisten, gheen Lutheranen, gheen Arminianen,
gheen Ghereformeerde, of Calvinisten.

§. VIII.

§. VIII.

Achtste soorte vande handel der oude
Ketteren.

Soo de oude ketterg/naer alle dese voorgaende bewijzen even wel ghedurrich riepen op de schrifture: soo seght Tertullianus Cap. 37. De ketteren moeten niet ontfangen worden tot het be-roep op de schrifturen, de wille wy sonder schrifturen bewijzen, dat se tot de schrifturen niet en behooren: Want indien sy ketteren sijn, sy en connen gheen Christenen sijn, ende alsoo gheen Christenen wendende, en hebben gheen recht van de Christelijcke schriften; want tot haer can men met recht legghen: Wiesyt ghy lie-den? wanneer, ende van waer sy ghyliede ghecomen? Wat doet ghy in t'mijne, die my niet aengaet? met wat recht capt *Marcion* mijnen bosch? met wiens orlof verkeert *Valentinus* mijne forteynen? met wat macht stoort *Apelles* mijne limiten? my comt de besittinghe toe: Iat saeyt ende weyt ghylieden hier, naer uw' goetduncken? De besittinghe comt my toe. Ick hebbe over lanck dit beseten, ick hebbet voor u beseten; Ick hebbe vaste oorspronghen van de auteur sels, die de fake aenginck. Ick ben erfgenaem vande Apostelen: Ghelijck ly haer testament, ende fidecommis hebben ghemaeckt, soo houde ick: sy hebben u l. aleyt ont-erft, ende verworpen, als vremdelingen, ende vyanden: En waerom sijn de ketteren vremdelingen, ende vyanden der Apostelen, anders, als uyt de verscheydentheit der leere, die een yeder van haer, nae sijn eyghen goetduncken, heeft voortghebracht, ofte aenveert teghen de Apostelen?

Item Cap. 30. Ick wille dat sy my thoonen uyt wat autoriteyt sy te voorschyn ghecomen sijn: Dat sy bewijzen, dat se nicuyve Apostelen sijn. Dat sy seggen dat *Chris-*

Over-een-komste der Gereformeerde, &c. 397
Christus wederom aghedaelt is uyt den hemel, dat hy
wederom gheleert heeft: Wederom ghecruyst, ghestor-
ven, ende verresen is: want soo pleeght Christus Aposte-
len te maken: Daer en boven haer te geven de cracht om
de sel. e te kenen te doen, die hy heeft ghedaen: wille
ick dan haere crachren te voorschyn brenghen, ick en sie
gheen meerder als dat sy de Apostelen verkeerdelyck
naevolghen want die maeckten van doode, levende, en-
de sy maken van levende, dooden.

Ghebruyckt in eens alle de voorgaende woord-
den Tertullani reghen de Nieuw-Gereformeerde,
ende siet of spijt even / of beter en passen op
haer/ als op de oude ketters.

§. IX.

Neghenste soorte vande handel der oude Ketteren.

Ghemerckt sy haer met alle kracht wolden
ghelpen / ende maintencen met de schrif-
turen: soo gaet Tertullianus ten lesten
Cap. 15. verhalen / hoe sy met de schrifturen han-
delen.

Ten eersten sept hy: Sy verkeeren de schrifturen met
bydoen, ende afdoen, na: de ghestelteisse van hare in-
settinghe.

Wat isser hy Partye ghemeypnder? want op dat
sich menighe soodanige manieren verswijge / die
van andere schijverg syn aengheteckent/naeme-
lyck van Franciscus Veron, ende den Cardinael
Richelieu in hare Controversien, ick sal my te vre-
den houden mit weynige staetjes om den leeuw
te kennen als myt den klant.

Alle de Geneefscche Bypbelg ghedrukt t' sedert
het jaer 1588. hebben hy die woordden Pauli: Daer
is een Middelaer tusschen Godt, ende de menschen ges-
voeght

voeght dit woordchen ALLEEN, mackende desen sin: Daer is een Middelaer alleen etc. Welcken sin gantschelyck verscheyden is vanden echten text.

Iem, de selve Wypbels hebben by die woorden Pauli: De mensche en wort niet gherechtveerdicht door de vvercken der vvet, maer door het gheloove, byghevoeght dit woordchen ALLEEN. soo dat de sin zy: de mensch wort gherechtveerdicht door het gheloove alleen, t'welck in gheen texten ghevonden wert.

Den Dordrechtschen Bijbel heeft by dese woorden Pauli: Dese verborgenheit is groot, ick segghe in Christo, ende de Kercke, byghelapt dese twee woorden: SIENDE OP, Christum etc. de welcke alhoewel sp in den Bijbel met mindere letteren woeden upghebruykt / quansyng als niet behoozen de tot den text: Woorden nochtans van D. Cabeljau in sijn Memo ry boeck, p. 2. pag 485. bygebracht als wesende den warachighen text / daer sp nochtang in gheen texten te binden en sijn: veranderen gantschelyck den echthighen sin / de welcke staet eben op thoutwelijck/als op Christum.

Ten tweeden seght Tertullianus, dat de heiters van sijnen tijt versierde verklaringhen maeckten op de schrifturen.

Wat isser meer versiert / als alle die verklaringhen/die Partye maecht opt boeck Apocalypsis, om te thoonen dat den Pang van Roomen den Antichrist is?

Wat meerder versiert als dooz die woorden: Dat is mijn lichaem te verstaen/dat is een teeken mijns lichaems?

Wat meerder versiert als dese woorden: Hy is nedeighedaelt ter hellen, te verklaren / dat hy de helsche qualen heeft gheleden aen teruys, ende in sijn passie?

Wat isser ongherymder als dooz dese woorden: Ghy en sult mijne ziele niet laten in de helle, te verstaen / ghy en sult mijn lichaem niet laten in t'graf?

Hier

Hier van ghenoech/ want ten sou nopt gheen eynde sijn.

Ten derden seght den H. Cyprianus lib. de Vnit. Eccl. dat de ketters van sijnen tijt / de schrifturen deurgaeng citeerden / verkozt / ende gheraep-
haecht/ her leste opnemende, segt hy/maer het voor-
gaende naelatende , een deel bybrenghende , een deel
verswijghende.

Hoe nettekens dat onse Partye dit weet te
doen / blijckt uyt menige stukken: een staeltje
twee ofte dyp sal ghenoech sijn.

Draeght eens van een van de Nieuw-Gherefor-
meerde, isser een vaghebver? hy sal antwoorden/
neen: Waerom? want daer staet: Daer den boom
valt, t'zy nae den Noorden, t'zy nae den zuiden, daer sal
hy wesen. Dat is t'eerste dat ghy sult krygen voor
antwoordde: daerentusschen/ als gy het voorgaende
vâ die schrifture wel insiet/ mē spreect hier noch
van baegebver/ noch vaghebverg stuk/maer al-
leenlyk van aelmoessen te ghebren / ende de ma-
nitere op de welche sy moet ghegeven worden,
te weten/ op de wijse als den boom/ ende den re-
gen valt/ dat is/ sonder aen te sien aen wat per-
soon en aelmoessen ghegeven worden.

Draeght eens van yman van onse Partye:
Mach men de Heiligen wel aenroepen? hy sal
antwoorden / neen. Waerom? want daer staet
Abraham en weet van ons niet, Israel en kent ons niet.
Daer en is hier gheen apparentie van t'aenroe-
pen der heiligen/ indien ghy het voorgaende wel
insiet/ want men spreect hier nergens anders
van/ als vande uytgaecht der kinderen Israels
uit Aegypten, waer van de Propheet seght, t'en is
Abraham, noch Iacob gheweest die ons uyt Egy-
pten hebben ghelept/maer Godt alleen.

Draeght eens / mach men gheene menschelijc-
ke instellinghen houden? sy fullen antwoorden
dat neen/ waerom? want daer staet: Te vergheefs
dienen sy my leerende leerlinghen, ende gheboden der
menschen. Wel/ist hiermede genooch? waer blijft
dan

van het voorgaende/ daer Christus seght van wat insettinghen/ ende gheboden hy spreekt? te we-ten/ strijdende teghen dit ghebodt Godts: Eert vader, ende moeder.

Ten vierden, seght den H. Augustinus *Heresi* 70. dat de ketters v'sijnē tijde / de schrifteuren draeyden naer haer eyghen sin, de selve de urgaens uytlegghende op eenen figuerlijcken ofte oneygentlijcken sin.

Isser wel een persoon soo slecht / ende plompe
ende ghemeente van Parrye, die niet en durft seg-
ghen. Ick verstaet die schrifture sijg / ofte ick ver-
staet se soo? is dit niet de schrifture draezen naer
eyghen sin?

Draeght ghy/ hoe moeten dese woorden ver-
staen woorden; dat is mijn lichaem? sy sullen ant-
woorden. Figuerlijck.

Hoe verstaet ghy die woorden: Al wat ghy sult
ghebonden, ende ontbonden hebben? D. Cabeljaau in
sijn Memory-boeck pag. 377. seght Oneygentlijck.

Hoe verstaet ghy dese woorden: T'en sy dat
ymant herborē werde uyt het water &c. D. Cabeljaau pag.
16. seght: By gelijkenisse, oneygentlijck / oo dat dooz
het water verstaen wort den H. Gheest.

Hoe verstaet ghy dese woorden: Die mijn vleesch
eet, ende mijn bloet drinckt &c. Den Dordrech-
schen Bijbel seght: Oneyghenlijck: Want eten is hier
te segghen/ ghelooven.

Hoe verstaet ghy ten lesten dese woorden Pe-
tri: Den doop, die ons nu oock behout? Niet eyghen-
lijck, seght den Dordrechterschen Bijbel.

Die meer staeltjes wil hebben / salder me-
nighe vinden in den voorseyden Bijbel / en
de deurgaeng hy alle de schryveren van Par-
rye.

§. X.

Thiende soorte vande handel der oude
Ketteren.

Tertullianus ghetupgh *c. 41.* dat de gewoonte
der oude ketteren was: alhoewel sy onder
malkanderen heel verscheyden waren van lec-
ringhen, nochtans samen te spannen in het bestrijden
der waerheyt.

Hoe verscheyden dat de Mennisten sijn vande
Lutheranen, ende de Lutheranen van de Gherefor-
meerde, ende dese vande Arminianen, ende dese vande
Socianen, blijkt voor de oogh: soo wanneer
het nochtans hier op aenkomt/ dat de Roomsche
Kercke/ende hare leeringhen souden toenemen;
t'spant altemael samen / om t'selue te beletten/
ende die te boren malkanderen niet pijnkantighe
woorden/ of schriften hadden deurtreken / ende
soo goede vrienden waren als houden/ en katten
gheven datelijck malkanderen de handt / ende
van vanden worden sp vrienden / ghelycker-
thys Pilatus ende Herodes, om Christum te bestrij-
den. Hier van sijn soo menighe oogh blykelijke
preuwen in Hollandt, Vranckryck, Engelandt, Polen,
en Duytslant, dat het noodeloos waer de selue hier
te stellen op het papier.

De leser sal belieuen alleen in consideratie te
nemen de voorgleden tijden/ wanneer alle dese sec-
ten samen onder malkanderen ghemengelt / de
kercken der Catholijken hebben inghevaren/ de
autaten ghebroken / de kloosters gheruineert
etc.

§. XI.

Elfste soorte vande Handel der oude Ketteren.

Terrullianus gaet voort in syne beschryvinge ende seght: Nu, seyt hy / de ketterische vrouwen, hoe stout sijn sy, dat sy durven leeren, en disputeren?

Hier van spreekt noch Hieronymus Ep. 103. ad Paulin. cap 6. Een yeder, seyt hy / vervoordert hem de schrifture te lesen, de selve te verkorten; te leeren, eer sy gheleert sijn, oock oude clappachtige wijven, oude mans die lussen, ende Sophisten. Andere redenen vande schrifture, met groote verwaentheyt, onder de vroukens, andere worden gelycert (o schande!) vande vrouwen, t'gene sy souden leeren aan de mans.

Wat preuve is hier van noode / om de overeen-komste der Nieuw-Ghereformeerde te thoonen met de oude ketterg? Iffel wel een vrouken so slecht/ende soo herseloos/t'welck niet sich en he-roemt te kunnen tant bieden / ende disputeren met een Paep / oock die sijn heel leven heeft ver-sleteren in de scholen/ en studien? Iffel wel een dat sich niet en roemt de schrifture soo wel / of beter te verstaen / als de gheleerste die der is hy de Roomse? synder niet vele gheweest/de welcke komende uyt Brabant, naer Hollandt, op publyke maeltijden/ en schepen/ en wageng (soo als mensche Catholijken kunnen ghetrappen) haren roem hebben ghedragen, dat sy een Priester ofte twee/ tot over t'hoofd in den sack hadden ghesleken: siet men heel Hollant deur / de vroukens niet sit-ten met hare bijbelg nessens den spin-rock; ende in de predication / op haren schoot / om nae te sien/ t'ghene de Predikant citeert / of het oock vast

Over-een-komste der Gereformeerde, &c. 403
vast gaet synder niet die dorven segghen / dat sy
met de verklaringhen van hare Predikanten
niet te doen hebben/ indien haer den inwendigen
gheest contrarie ghetupghe: synder niet in voor-
leden tijden geweest/die teghen het ghebodi Pauli,
haer verstout hebben / publickelyck te leeren
synder niet gheweest die haer verhoordert heb-
ben theses up te gheven ghetrocken up te schrif-
ten Pauli(soo als Pamphilus ghetupghe op Tertull.
hier Num 260.) bereypt wendende de selve te beant-
woorden voor wie/ ende in wat schole het mocht
wesen: sijn dit de Meesteressen / die de kercke soo
vele hondert jaren heeft moeten verwachten
om den sin te weten van de schrifture/ende ouder-
wesen te worden in het gheloope?

§. XII.

Twaelfste soorte vande Handel der oude Ketteren.

Aengaende de kerckelijcke ordeninghen
vande oude ketterg/ ghetupghe Tertullianus
dat sy licheverdich waren, ende onghestadich:
want sept hys/die heden Bisshop is, is morghen wat
anders,die heden Priester is, ofte ouderlingh, is mor-
ghen een Leeken, want sy gheven oock de Priesterlij-
ke ampten aan Leeken.

Dit stück wijst oock sy selven up. Want die
maer indachtich is dat in voorleden tijden/man-
demakers/ en kleermakers / en schoenlappers
ende meer dierghelyken sijn gheklommen op
den precek-stoel om het woort Godes/ soo sy sep-
den/te verkondighen: Die maer sijn ooghen wile
open doen/ende sien dat de Predikanten van Par-
tijne haer ampt kunnen staekien / ofte asghestelt
worden en ghestelt worden onder de Leeken;

die sal datelijck sien / sae met de handen konnen
tasten/dat dese Woorden Tertulliani, passen op on-
se Partij: Die heden Priester is, is morghen Leeken,
want sy gheven oock de Leeken de Priesterlycke am-
pten.

§. XIII.

Derthiende soorte vanden handel der
oude Ketteren.

Wat sal ick s'gghen, vraeght Tertullianus *Cap. 42.* van het bedienen des Woorts? Dat is het
weick vande kerters, niet de Heydenen te be-
keeren,maer de onse te verkeeren: sy staen nae dese glo-
rie, dat sy de staende doen vallen, ende de liggende niet
oprechten sy ondergraeven het onse, om haer eyghen te
bouwen.

Waer sijn de Predikanten van Partij, de welc-
ke uyt eenen yever Godts repsen naer Indien,
Turckijen, ende andere ghewesten des wereltz/om
de Heydenen / ende ongheloevighen te bekeeren?
Waer sijn heele landen / sae steden / die sy ghe-
bracht hebben tot hare ghesinthept / soo als wy
kennen thoonen / ende de Hollanderz met hare
epghen ooghen hebben kunnen sien/ soo sy maer
wilden sien/dat wy ghedaen hebben in het groot
Rijck van Sina, daer in t'jaer 1656. te vinden wa-
ren over de twece hondert duysent/die van t'He-
dendom waren bekeert tot het Roomsch Catho-
lyck gheloove; welck gheral t' sedert dien tijt
noch merckelijck vermenighvuldicht is? op dat
ic' niet en sprek van Iaponien daer soo menighe
honderd Heydenen / mi Catholijck gheworden
sijnde / het gheloove dooz het vergieren haers
bloerts hebben bevesticht; dat my Partij eeng
hoor den dach brenghe hare Apostelen/ die in die
lan-

Over-een-komste der Gerefomeerde, &c. 405
landen/ ghetrouwelijck onder de Heydenen heb-
ben ghewerkt : Tis haer ghenoegh (soo als
Tertullianus seght) haer te houden tusschen de en-
ghe palen van Nederlant / om de onse te verke-
ren; ofte indien der eenighe meer uyt bedinaech
ofte noot/ als uyt pever/ baren naer andere ghes-
westen / wat doen sy anders als haer eyghen
volck stijven in hare ghesinthept / sonder haer
voorderg uyt te breghen / tot de beheeringhe der
ongheloovighe?

Waer sijn se/ die haer leven hebben gewaecht/
ende te pande gheselt teghen de wreethept/ ende
vervolginghen der barbarische Continghen / te-
ghen de venijnige pijlen der wilden / teghen de
raesernije der menschen-eters/ om soodanich een
werck uyt te voeren? waer sijn se die in die lan-
den/ om soo een oorsake/ haer bloedt hebben ver-
gotten? leest byg hare Martelaers boeken / ende
siet of ghy soodanighe vinden sult.

Past dan op haer niet wel t'ghene Tertullianus
verhaelt van de oude ketterg / dat haer werck was
niet de Heydenen te bekeeren , maer de onse te ver-
keeren?

§. XIV.

Veerthiende soorte van Handel der ou- de Ketteren.

Dese beschrijft ons Tertullianus met de vol-
ghende woorden: Sy en thoonen gheen cer-
biedinghe aen hare gheestelijcke Oversten, sy
verschillen van malkanderen in haer eyghen reghels, als
een yeder in t'besonder nae sijn goetduncken verklare,
ofte verdraeyt, t'ghene hem gheleert is; ghelyck oock
de ghene die het gheleert heeft, het selve, nae sijn goet-
duncken, ghemaect heeft.

Cc;

Wat

Wat eerbiedinghe is dit by Partij, dat een onckerstandich persoon ofte ergheng een slecht/ende tot vronken / i'ghene dat versch komt met den bybel van sijn spinne wiel hare Predikanten sul- len durven controlleren/ofte in syne citatiën/ofte in syne verklaringen vande Schrifture / en daer van rekhenschap epfchen? is dat het respect dat een leerlinck moet draghen aan syne Mees-ters? is dat i'ghene Christus ons heeft gheleert/ dat een discipel niet en is boven den meester? wat respect is dit/dat men sijn meesters/ ende Leeraers niet voordert en bertrouwt / in i'ghene sy leeren/ als i'ghene men selve naestet/of het sooi is? is dit niet soo veel als haer suspect hebbē van bedroch/ ofte ontruwicheyt? jac vermerelijck uytgeven/ dat sy selve de sake sood wel/of beter verstaen/ als de ghene die haer leeten?

Doeght hier nu op/ dat dit niet gheschieden en kan/ sonder haer eyghen goerduncken te volghen in i'ghene haer gheleert wort.

Doch niet wonder/ seght Tertullianus. Want de Leeraer selve heeft sijn eyghen goerduncken ge- volghet; want alles voorgestelt synde wat hare leeringhe teghen gaet/ het komt hier ten lesten op uyt. Dat moet soo verstaen worden: ofte / ick verstaet dat soo, ende soo voorigt, dit was precis den handel bande oude ketterij/ ergo de Nieuw Gheriformeerde, komen hier in precis over-een met de selve.

10 100 1000

§. X V.

Vijfthiende soorte vande handel der Ketteren.

Van de Marcioniten, gheruigght Tertullianus lib. 1. contra Marcion. c. 20. dat sy voorgaerden/ de kercke te Reformeren, ende sepdēn/ dat sy gheene nieuwleeringhen voort brachten: sijn woorden/sijn dese: Wy moeten ons oock beschermen

sc-

Over-een-komste der Gerefomeerde, &c. 407
teghen het gheratel van onse Wedergartie, want sy seg-
gen dat *Marcion* niet eenen nieuwen reghel van leeringe
heeft voor den dach ghebracht, maer den ouden, die nu
hedoren was, ghereformeert.

Hier over roept Tertullianus upt/de selbe upt-
lachende: O Christe alder-gheduldichsten heere! heft
ghy soo veele iaren toegelaten, ende ghedooght de ver-
dracyinge van uwe leere, tot dat *Marcion* u ter hulpe sou
commen: Ey siet toch eens! de waerheyt, die van de do-
linge gevangen lach, heeft eenige *Marcioniten*, ende *Valen-*
tinianen moeten verwachten, om van haer verlost te
worden.

Waer sijn se nu die voorgeven in onse tijden/dat
sy geen nieuwe leeringen voerbringen/marr de
oude Reformeren, waerom sy oock haer selben den
naem gheven van Ghereformeerde:dat sy eens sien
op de *Marcioniten*, die t'selbe voorgaven / ende of
men haer oock niet recht niet en mach af-vzagen:
Heeft Christus de werelt over de duysent iaren laten ste-
ken in dolingh tot dat *Calvinus* hem soude ter hulpe co-
men? siet toch eens, de waerheyt heeft moeten enige *Cal-*
vinisten, of *Lutheranen* verwachten, om van haer verlost te
worden.

Ick sluypte dit deel met de hermaninge Tertul-
liani, Cap. 36.

Wel aen sept hp/ ghy die uwe curicusheyt beter sult
willen oeffenen, in t'stuck van uwe salicheyt: Dooiloopt
de Apostolijcke Kercken, by de welcke de stoelen der A-
postelen op hare platiën noch worden beseten; by de
welcke hare authentijke tchriften worden ghelesen, luij-
dende hare stemme, ende verbeeldende het aengesicht
van een ygelijck van haer. Achaia is u naergelegen: Ghy
heft Corinthus, Indien ghy niet verre sijt van Macedo-
nien, ghy heft Philippis, ghy heft die van Thessaloniken:
cont ghy naer Asien gaen: Ghy heft Ephesus: Light
ghy naest aen Italien, ghy heft Roomen, van waer oock
die autoriteyt aen ons veerdich is: Een geluckighe
Kercke, in de vvelcke de heele gantsche leeringe met
haer bloedt de Apostelen hebben uytgestort; daer Pe-
terus gecruyst is gevveest, Paulus gecroont, daer den A-
postel

postel Ioannes, nae dat hy in siedende olyc gheworpen was, niet geleden hebbende, wort gebannen in r' Ey- lant; Laet ons sien wat die Kercke geseyt heeft, wat sy geleert heeft, hoe dat sy met de Kercken van Afriken is over een gecomen. Sy kent eenen Godt schepper des werelts, ende Christum Iesum uyt de maget Maria, sone van Godt den schepper, ende verrijsenisse des vleeschs: sy mengelt de wet, ende Propheten, met de Euange- lische, ende Apostolische brieven, ende daer uyt drinckt sy dat geloove: sy teekent met water; sy bekleedt met den H. Gheest, sy voert met de Eucharistie, sy verweckt door de Marvelie, ende alsoo en ontfangt sy niemand tegen dese instellinge. Dit is de instellinge, de welcke, ick en segge nu niet, de toecomende ketterijen voorseyde, maer uyt de welcke de ketterijen gesproten sijn: maer sy en hebben uyt haer niet geweest, soo haest als sy tegen haer si oopgestaan.

Bemerkt hier wel/dat Tertullianus, nae dat hy verscheden Kercken heeft uamelijk voorghe- stelt/sich ten lesten alleen veroept op de Room- sche Kercke/ ende seght dat men soude sien wat sy gheseyt, ende geleert heeft; ende dat de Apostelen in haer hebben uytgestort hare heele, ende gansche leerin- ghe. Ende denckt hoe verre onse Partij nu is van ghevoelen/ ende handel van die oude rechtstunj- ghe tijden.

De uyt blucht / die Partij hier sou kunnen ne- men / segghende dat de oude Roomse Kercke ver- verschillende was vande heden-daechsche / is boven van Tertullianus beantwoort §.6.

HET

pen
'Ey-
at sy
en is
des
fone
lchs:
nge-
nckt
met
eckt
ant
jick
de,
aer
te
hp
he-
m-
wat
n in
rin-
pan
nt-
ne-
cke
ig
ET

H E T
V I E R D E
D E E L.

H E T IV. D E E L.

Over-een-komste der Roomsc̄he
Kercke met den H. Augustinus.

H E T I. C A P I T T E L.

Van d'authoriteyt der Kercke, ende ghe-
tuyghenisse der mirakelen.

Ibro de utili credendi cap. 17. seght Augustinus : Sullen wy twijfelen ons te be-
gheven tot den schoot van die Kereke, de
welcke beghinnende van den Apostolijc-
ken Stoel, door successie der Bischoppen,
tot de belijdenisse des menschelijcken ghe-
flachts, de ketters daer rontsom te vergheefs bassende,
heeft veroordeelt, eensdeels door het vonnis des volks,
eensdeels door de gravityt der Concilien, eensdeels door
de Majesteyt der mirakelen ? aen welcke Kercke niet te
willen gheven de eerste plaetse, oft is voorwaer een uyt-
ste goddeloosheydt, oft een lichtverdighē verwaent-
heydt. Indien elcke leere hoe slecht, ende licht sy is, een
Leeraer oft Meester vereyscht, op dat sy begrepen can wor-
den : Wat meerder vermetentheydt, ende hooverdijc
cander wesen, als de boecken vande goddelijke Sacra-
menten van hare uytlegghers niet te willen bekennen ?

Item *Contra Epistolam Manichai cap. 4.* Veel dinghen
zijnder, die my met iecht houden in den schoot vande
Catholijcke Kercke, my hout de over-een-komste der
volckeren, ende natien, de authoriteyt door mirakels be-
gost, door de hope ghevoet, door de liefde vermeerdert,
door de outheyt vast ghestelt. My hou de successie der
Priesteren tot dit teghenwoordigh Bischdom beghinnen-
de

de vanden Stoel des Apostels Petri, aen den welcken de Heere nae de verrijzenisse, sijn schapen heeft bevolen te weyden, Ten lesten hout my den naem van Catholijck, den weleken dese Kercke alleen niet sonder oorsake, tuschen sovele ketterijen, soo vercreghen heeft, dat al hoewel alle de kettters Catholijck willen ghenoemt worden, indien nochtans iemandt vremts vraeght, waer dat men samen comt tot de Catholijcke Kercke, niemandt vande Kettters en durft noch sijn Kercke, noch sijn huys thoeden. Dese dan soe menighvuldighe, en groote, ende alderlieftste banden des Christelijcken naems, houden den gheloovighen mensch met recht in de Catholijcke Kercke.

Waer naer Cap.5. Ick en soude aen't Euangelie niet ghelooven, 'ten waer dat my beweegde d'authoriteyt vande Kercke. Waerom en sal ick niet ghehoorsaem zijn aen de ghene die my segghen, en ghelooft *Manichaeus* niet, aenghesien dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest als sy my seyden, gheloost het Euangelie?

Ydele uytvlucht van Partij.

D Cabeljau in sijn Catholijcke Waeheydt pag. 23. Augustinus, seydty / stelt alleen wat hem beweeght heeft de H. Schrifture voor't onfeylare Woordt Godts aen te nemen, om daer op voort sijn gheloove te fonderen.

Is dit niet veel gheseydt voor' soo een aensienlyck/ende tresselijck Ondt-bader? is dit niet gheuoegh om onse over-een-komste te sien met Augustino, die de authoriteyt vande Kercke neemt tot steunsel (soo als wy mede doen) om te weten wat dat ware Schrifture is?

Waer seght D. Cabeljau: Ick can my wel beweghen lateren door iemandts authoriteyt, om de Schrifture voor Godts Woordt te houden, sonder hem daer mede meeester te maken van der selver sin, ende meyninghe, om die te moghen verclaren tot sijn welgevallen.

Wat het verclaren tot sijn wel-gheyallen aengaet/ dat

dat past epghentlyck op Partijc, by de welche een seghelyck/nae sijn goerduncken/ende epghen ver-
nuft de Schrifture verclaert / segghende: Ick ver-
staet dat soo: oft/ dat moet soo verstaet worden: Maer
en past gheeuusig op ons/de welche de Schriftu-
re niet anders verclaren / als dat wij hebbinden/
dat sy vande oude Kercke / ende hare oude recht-
staaliche Leeraers verclaert is gheweest; wele-
kers verclaringhen Partijc doorgaeng / naer haer
welghewallen/verwerpt / oft niet aen en neemt/
segghende / dat de Daders ziju menschen ghe-
weest.

Wat aengaet van sich meester te maken over den
sin,ende meyninghe vande Schrifture: Daer heeft Au-
gustinus sijn ghevoelen van ulti-ghedruckt aen-
gaende de Kercke / segghende hier boven: Elcke
leere moet haren Leeraer, oft Meester hebben/ ende
noemt het eene groote vermetentheydt, ende verwaent-
heydt de Schrifturen niet te willen bekennen door hare
uytlegghers, hier door verstaende de Kercke/ ende
de Concilien: Maer door hy clart te kennen
gheest/dat hy de selve voor Meesters hout han-
den sin/ende meyninghe van de Schrifture.

Tweede uytvlucht.

Daniel Cabeljau *Ibidem*: wil segghen dat Augustinus
hier spreekt van als hy noch Manicheer
was/als oft hem dan de toestemminge der Christen/
een beweegh-reden soude gheweest zijn/
om het Euangeliuム voor Godts Woerdt aen te
nemien; stellende den teghenwoordighen tydt
voor de voorzledene.

Die is soo veel als niet gheseydt / ende en kan
gheeuusig ulti Augustino blijken; want die plae-
se die Daniel Cabeljau voorstelt ulti Augustino *Tom. 1. de
beata vita*: daer spreekt Augustinus in den voorzle-
den tydt/segghende: Ick was soo ontsteken, &c. waer
ulti noch volghet dat de resten vanden voorzleden
tydt

thdt moet verstaen worden. Niet sulcas en sal
my D. Cabeljau, in't ghene w^p voorz hebben/kon-
nen bewijzen.

Voorders braeght D. Cabeljau pag. 24. Welcke was
de Kercke wiens autoriteyt *Augustinus* in die tijdt be-
weeghe? *De Catholijcke Kercke*, seyd hy, verstaende daer
door, niet alleen de Kercke van sijnen tijdt, maer de gant-
sche menigte der Ghelooighen van de tijden der Apo-
stelen af, die al te samen eenstemmelyck, ende onveran-
derlyck, het Euangelium voort het onfeylbare Woordt
Godts erkent ende aenghenomen hadde: 'Twelck nie-
mandt loochent sal, een crachtigh middel te zija, om
een mensch te beweghen.

Wel aen: is dit soo crachtigh een middel: Hoe
komt het dan/dat Partije desen middel niet aen en
neemt/ soo wanneer w^p haer op de ghestadighe
eenvoudigheyt/ ende ouveranderlyckheit der
Kercke van d' Apostelen tijden af / tot onse toe/
heropen/ om te weten wat de ware ende oprechte
Schrijfture is / maer wilt dit asghemeten heb-
ben dor^r haren inwendighen besonderen gheest/
ende als vgt een ooghlyckelijcke utschijnende
Masesteyt der Schrijfture / die sp^r alleen/ bumpt
alle andere/ haer inbeeldt te sien/ende te vatten?

Derde uytvlucht.

Op die sprencke van *Augustinus* segghende / dat
hem in de Kercke houdt den naem van Catholijck,
successie van persoonen, ende roem van oudtheydt, neemt
D. Cabeljau pag. 25. op/senighe Woordzen die *Augusti-
nus* daer hy vorgh/ namelijck dese: Indien de waer-
heydt soo clae ghehoont can worden, dat se niet en
magh in twijfel ghetrocken worden, soo is se te prefere-
ren boven alles wat my inde Kercke houdt. Waer op
D. Cabeljau seyd / dat *Augustinus* hier mede te ken-
nen gheest / dat men eerst, en meest acht te nemen heeft
op de waerheydt selve, die ons het principale merck-teec-
ken vande Kercke zijn moet.

Waer't

Waer't saken dat D. Cabeljau Augustinum in dat hoozsepde boeck voorderg hadde gycle en / ende dese woorden die hy hier hybzengt / wat herer ondersocht / soude bryten twyssel ghesien heb-
ben/dat se hier niet meer en maken als een Θ in't
cijfer.

Wat de woorden selve belanght/die heeft D. Ca-
beljau niet in haren bollen sin voorghestelt/ want
alsoo lypden sy hy Augustinum : By u l 6 Manicheen,
en is niet van alles wat my houdt in de Kercke , 'twelck
my soude connen aenlocken, en houden : men hoort by
u Landers niet als belofte vande waerheyt ; de welcke
indien sy soo claeer wordt ghetooont , dat sy niet en can
intwysel ghetrocken worden , sy is voor te stellen aen
alle die dinghen , door de welcke ick inde Catholijcke
Kercke ghehouden worde : Maer indien sy alleen wordt
beloofst , ende niet ghetooont , niemandt en sel my af-
trecken van dat gheloove, het welk myn ghemoet met
soo vele, ende groote banden heeft vast ghemaeckt aen
de Christelijcke Religie.

Siet ghy hier niet dat Augustinus niet anders
en seght aen de Manicheen , als: Iets vergheve u
de konste / dat ghy my de waerheypdt sult thoo-
uen/bryten die Kercke / de welcke Catholijck wordt
ghenoemt, daer successie van Priesters is inden Stoel Petri,
daer de oudtheydt is, ende mirakelen? Ghy beloofst het
wel / maer te vergheefs ; ghy en zji niet mach-
tigh dat te doen / ende daerom houde ick my aen
die Kercke / als wesende die/bryten de welcke
gheen waerheypdt en is , soo legghen de woorden
Augustini : oft indien D. Cabeljau dit noch en siet/
hat hy dan voorderg hooze wat Augustinus seght.

Eerst Cap. 14. Ick belijde, seydt hy / het Catholijck gheloove, ende betrouwe door het selve te gheraken tot se-
kere wetenschap. Maer ghy , die myn gheloove soeckt
om verre te stoeten, gheeft my sekere wetenschap, indien
ghy het machtigh zijt te doen, ende overtuuyght my , dat
ick tot noch toe qualijck gheloofst hebbe.

Voorders, seydt hy : Ghy seght my twee dinghen:
Het eerste , dat het den H. Gheest is, die door u spreeckt,
het

het ander, dat het cl aer is al wat ghy seght. Dit alle beyde most ick sonder eenigh twijfle van u bethoont sien. Doch besi te vreden, leert my maer een van beyde. Thoont dat het den H. Gheest is die door u spreeckt, ende ick sal ghelooven waerachtigh te zijn, dat ghy seght, al en weet ick't niet: oft thoont dat het waerachtigh is 't ghene ghy seght, ende ick sal ghelooven dat het den H. Gheest is, al en weet ick't niet. Kan ick rechtveerdigher, oft sachtsinnigher met u handelen? Maer ghy en zijt niet machtigh, noch het een, noch 't ander te thoonen.

Hier seght summers Augustinus tot twee-mael toe / dat de Manicheen niet machtighen waren de waerheypdt te thoonen: Daerom seght hy oock soo byplijck: Thoont my de waerheyt/ soo dat-ter niet aen te twijfelen en is/ ende ick sal alles laten baren; maer ick vergheve u de konste.

Maer dit/ thoont Augustinus, dat de waerheypdt alleen in die Kercke te halen is/ daer successie van Priesters is in den Stoel Petri, daer d'eenstem- mighypdt/d'outherpd/ende mitrakelen znu/want van die Kercke heeft hy te vozen ghesproken: Hoorz shn woorden:

Eerst Cap. 5. Waerom, seydt hy/ en soude ick niet ghehoorsaem zijn aen de ghene die my segghen, en gheloofst Manicheus niet, ghemerckt dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest, als sy my seyden gheloofst het Euangelie? Kieft wat ghy begheert. Indien ghy seght: En gheloofst de Catholijcken niet, ghy en sult niet wel doen indien ghy my door't Euangelie wilt dwinghen tot het gheloove van Manicheus, want ick hebbe aen't Euangelie gheloofst, om dat de Catholijcken my het selve hebben ghepredickt. Maer by soo verre ghy seght: Ghy hebe wel ghedaen als ghy aen de Catholijcken gheloofst hebt, wan- neer sy het Euangelie presen, maer ghy en hebt niet wel gheloofst, wanneer sy Manicheum versmaedden: Meynt ghy dat ick soo dwaes ben, dat ick sal ghelooven 't ghene ghy wilt, ende niet ghelooven, 't ghene ghy niet en wilt, sonder dat my eenighe reden ghegeven worde? Ick gae veel seker, en vaster, indien ick aen de Catholijcken gheloovende, tot u niet over en gae. By soo verre ghy my redenen

redenen gheven wilt ; laet het Euangelic varen : Hour ghy u aen't Euangelic ? ick sal my houden aen die, door welckers last ick aen't Euangelic gheooft hebbe, ende door dat selver last en sal ick gheensins gheoooven aen u. By soo verre ghy misschien in't Euangelic iedt vinden cont, rakende het Apostolaetschap van *Manicheus*, 'twelck gantschelick claer zy, ghy sult my d'authoriteyt der Catholijcken (die my belaften, dat ick aen u niet en soude gheoooven) verckenken : Welcke verckenkt welende, en sal ick oock aen't Euangelic niet connen gheoooven, om dat ick door haer, aen't selve gheooft hadde. Alsoo en sal by my niet met allen gheden, al wat ghy uyt 't Euangelic sult voortgebracht hebben.

Item Cap. 14. *Manicheus* en moest ons niet beloven wetenschap, nochclare kennisse, noch een roecomen tot 'tghene men vraeght, sonder eenighe twijfslachtigheyt, maer soude moeten legghen, dat die dinghen aen hem ghethoont zyn, en dat de ghene aen de welcke dese dinghen verhaelt worden, hem moeten gheoooven, in saken die sy niet en weten. Maer indien hy dit seyde, wie en soude hem niet antwoorden : Indien ick sal gheoooven dinghen, die my onbekent zyn, waerom en salick niet liever gheoooven die dinghen, de welcke nu vast ghestelt zyn by alle nation, door d'aler gewichtigste authoriteyt, ende aengenomen worden door de eenstemmigheydt der gheerde, ende ongheerde ?

Hoe kan Augustinus claeerder/ openlijcker/ ende duypdelijcker spreken als hy hier doet / om de autoriteyt van de Kercke te verheffen in't aenmen vande Schrifture/hare uplegginghen/ende stukken/die hy voorhout te gheoooven: hoe kan men claeerder aenwijzen / welck dese Kercke is/ als beschryvende hare conditien / namelijck/ den naem Catholijck, de successie der Priesteren in den Stoel Petri, d'authoriteyt, ende mirakelen ? dit is mede het ghevoelen vande heden daerghsche Roomische Kercke / Ergo/ de Roomische Kercke komt in dit eerste stuk over-een met Augustinus

De plaezen Augustini, die D. Cabeljau hier teghen stelt pag. 25 ghetrocken uit syn boeck de unit.

Dd

Eccl. f.

Eccles. cap. 2. 3. 19. en zijn van gheender weerden: Want Augustinus blijft daer by in dat selve hoeck/ dat-ment moet houden met de eenstemmigheyt vande heele Kercke / de welcke de heele wereldt dooz is verbreydt / dat is / met de Catholijcke, 't welck hy in't laagh / ende breedt becloont mee verscheden Schrifturen ; niet waer de Kercke was / want dat kost-men sien voor de oogh vpt hare verbreydinghe de heele wereldt dooz / maer dat die Kercke / de welcke soo verbreydt was / de ware was / presupponerende eerst hare algemeynheit/ en de selve daer nae bevestigende met de Schrifture als wesende een teckelvade waerachtige Kercke. Waerop hy oock ten lesten sept Cap 11. Met dese , ende soodanige exemplen steken de Kettters haren cleynen hoop te recommanderen , ende en houden niet op, te lasteren de menigte, die de heele wereldt dooz is verbreydt in de Heylyghen der Kercke.

Augustinus dan / handelt hier teghen de Donatisten, de welcke de Schrifturen aenbevdden/maer loochenden dat de Kercke de heele wereldt dooz sichtbaerlyck was verbreydt. Wit bewijst Augustinus teghen haer vpt de Schrifturen ; het selve doen wy teghen alle ander-gesinde. Augustinus thooft/hoe de ghelooviche/be Kercke/die sy ghelooven/konnen bewijzen vpt de Schrifture. Nu 't is wat anders de Kercke te bewijzen dooz de Schrifture / ende anders is't de Kercke niet te ghelooven als vpt de Schrifture. Witakerus een Predicant van Partie Controv. 1. q 3. C. 3. segt: 'Tblijcck dat het oude Testament wordt becloont vyt het Nieuwe Luc. 24. v. 44. Hy en sal nochtang niet segghen/ dat het Nieuw eer gheloost wordt als het Oude / oft dat het Oude anders niet gheloost wordt als vyt het Nieuwe. Alsoo bewijst Augustinus de Kercke teghen de kettters / vpt 't Euangeliie / maer hy en seght niet / dat hy enckelijck aen de Kercke gheloost/om het Euangeliie/maer contrarie : Ick en soude aen't Euangeliie niet ghelooven , 'ten waer laken dat my d'authoriteyt vande Catholijcke Kercke beweegde.

Ten

Ten anderen/ ghelyck ik boven gheseydt hebbe / in dien heelen boeck thoont Augustinus , dat vande Schrifture gheleert wordt / dat de ware Kercke Christi sichtbaer is / doch niet sichtbaer uyt kracht vande Schrifturen / maer doer haer eyghen selven/ende haren eyghen luyster. Want op de selve wijsen seydt hy: Wy ebben Christum gheleert in de Schrifturen , wy hebben de Kercke gheleert is in de Schrifturen Ep. 199. Wie sal hier uyt beslypten , Ergo als Christus hier leefde op de wereld/ hy en was dooz sijn eyghen luyster niet sichtbaer/ende door sijn eyghen selven geen hoorworp sel van ons gheloove? Contrarie moet men beslypten om dat hy in de Schrifturen ghenoemt wordt het Licht des wereldivs/ende de Sonne der Rechtbeer digheyt. Alsoo moet men oock spreken van de Kercke.

Ten lessien / als de Schrifture nu komt hy de voorgaende beweegh-reden / om de welche commandt de Kercke te vozen gheloost heeft/ als uwelijck/soo Augustinus doet / om den naem Catholick, om de successie der Priesteren in den Stoel Petri, om de oudtheyd, ende mirakelen, dan is de toestemminge dieg te volmaecter / ende hare eyghendommen dieg te klaerder / en baster. **Wit** ist ighene doch Petrus de Alliaco , ende Melchior Canus van D. Cabeljau gheciteert pag. 24. Willen segghen.

Tot hier toe blijven wyt eens met Augustino, rakende de beweegh-reden in't ghelooven der ware Kercke.

HET II. CAPITTEL.

Rakende 'tonderhouden der gheboden.

DE Roomische Kercke leert/ tegen de Nieuwghereformeerde , dat het volkommen onderhouden der gheboden God s / aen den mensch hier op der aerden/mogelyck is.

Wit 2 **Wit**

Dit sg mede het ghevoelen gheweest handen H. Augustinus.

Eerst, lib. de Nat. & grat. cap. 43. Godt, seydthyp / en ghebiedt niet dat onmoghelyck is, maer ghebiedende vermaent hy, en te doen dat ghy kont, ende te vraeghen dat ghy niet en kont.

Ten tweeden Cap. 69. De gheboden sijn seer goet, indien wy de selve wettelijck ghebruycken: Want soo men vastelijck ghelooft, dat den rechtveerdighen, ende goeden Godt niet en heeft connen ghebieden dat onmoghelyck is, wy worden hier door vermaent, ende in lichte dinghen, wat wy moeten doen, ende in sware, wat wy moeten vraghen. Want alles wort licht aen de liefde, aen de welcke alleen Christus een licht pack is, ofte sy selve alleen is een pack dat licht is: volghens dit is gheseyt: *Sijne gheboden en zijn niet swaer*.

Ten derden Serm. 69 de tempore: Veele mynen, dat sommighe gheboden onmoghelyck sijn: Men moet weten, dat Christus gheen onmoghelycke dinghen en ghebiedt, maer volmaeckte.

Ten vierden Serm. 291 de tempore. *W*y vervloecken de blasphemie vande ghene die legghen, dat van Godt aen de mensche jet gheboden is, t'welck onmoghelyck is.

Ten vijtden in Psalm 56. Godt en soude niet ghebieden dat wy't louden doen, waer't dat hy't onmoghelyck oordeelde om van den mensche ghedaen te worten.

Ten festen lib. de Grat. & lib. arb. cap. 15. Door de gratië geschiet het dat den goeden wille vermeerdert vvor, ende sal soo groot vworden, dat hy can volbrenghen de goddelijke gheboden, die hy begheert, als hy crachte-lick, ende volmaecktelijck begheert: Hier toe dient dat geschreven is: Indien ghy begheert, ghy sult de gheboden onderhouden: soo dat de mensche, die sal begheert hebben, ende niet gheconnen hebben, siende dat hy noch niet ten vollen en begheert, dat hy bidde om te hebben soo groot een wille, den welcken ghenoegh sy om de gheboden te volbrenghen: Want soo wort hy gheholpen om te doen, het ghene gheboden wort, ende dan ist profijtigh te willen, als wy't connen doen.

Ydele

Ydele uytvlucht van Partye.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheyt pag. 624. neemt een uytvlucht op dese ende dierghe- lijcke sprencken Augustini sooo slecht als ich noch opt ghehoort hebbe.

Godt, seyd h̄p / en ghebiedt niet dat absoluyt onmo- ghelyck is, dat sien wy toe, ende sooy meynt het *Augus- tinus* : Maer dat Godt niet en soude ghebieden, dan daer toe wy sondige menschen machtigh sijn om het selve te volbrenghen, dat en is de meyninghe van *Augus- tinus* noyt ghevveest.

Seght my Domine Cabeljau. Hoe hebt ghp de meyninghe Augustini diefaengende hornen achterhaelere.

Ghp seght : 'Tis ghelneest de p̄incepale op- werpinghe der Pelagianen. Maer ghp en wijs ong die opwerpinghe niet aen met de epghen woordēn Augustini. Ich sal't voor u doen.

Augustinus dan/ seyd de Grat. & lib. arbit. Cap. 16. De Pelagianen meynen dat sy wat groots vveten, als sy segghen : Godt en soude niet ghebieden, t'ghene hy soude weten vande mensche niet te connen gheadaen vvor- den.

Hier op antwoort Augustinus, seght D. Cabeljau, Dat Godt vele dinghen ghebiedt die vvy niet doen en connen, op dat wy vveten souden, vvat wy van hem moe- ten vraghen.

Tis waer dit is de hylst vande antwoorde Augustini: Maer in Godts name/ voeghert de an- dtere hylt h̄p/ en dan en sal de ghemeente niet bes- dzoghen worden.

Augustinus dan voeghert h̄p : 'Tis het gheloove, de vvelcke door ghebeden v̄erri ghe- biedt. Waerom hebt ghp dese woordēn ver wegen? Hebt ghp niet ghesien dat den sin/ sonder de selve/ onvolmaecht wage?

¶ 3

¶ 2

De Pelagianen dan/ seyden/ soo aen alle gheleerde bekent is/ dat men de heele wet kost onderhouden dooz natuerliche krachten: Neen/ seght Augustinus, dat en can niet gheschieden/ maer Godt heeft eenige dingen gheboden/ die wy door de natuerliche krachten niet en kunnen volbrenghen/ om dat wy hem om hysiant souden bidden/ r'welch indien wy doen/ niet een oprocht ghecloobe/ dooz onse ghebeden sal de onderhoudinghe der wet moghelyk worden dooz de gracie/ de ghene die onmoghelyk was aen de crachte vande nature.

Ende alsoo sijn alle de sprekken Augustini te verstaen/ daer hy schijnt te segghen dat de mensch hier op de wereldt de wet niet volkommenlyk kan onderhouden. Ich thoone dat uit verscheide plasssen van syne schriften.

Eerst Ep. 144. De vver al leerende, ende ghebiedende, en can sonder de gracie niet volbracht vworden.

Ten tweeden Tract. 26. in Ioan. Niemant en volbrengt de vver ten sy dat de gracie helpt.

Ten derden lib. 2. contra Indian. Num. 158. De ghene die myne dath de vver sal volbrenghen door de vryheydt sijns eyghens wils, die vville vast stellen sijn eyghen rechtveerdigheyt, ende niet vatten de rechtveerdigheyt Gods.

Ten vijfden lib. 3. ad Bonif. Cap. 7. De ghene die mynen dat syue ghebiedende wet volbrenghen door de crachten van haren wille, de selve en keeren haer niet tot de helpende gracie.

Somm. de schriften Augustini sijn allesing vol van soodaniche sprekken.

Augustinus dan/ soe wy boven ghesien hebben/ leert openlyk/ dat Godt niet en ghebiedt r'welch onmoghelyk is/ want al hoe wel het mocht onmoghelyk wesen aen de crachten vande nature/ het wort nochtans moghelyk dooz de crachten der gracie/ die Augustinus wilt ghebrachte hebben van Godt/ segghende dat wy de selve sullen vererf-

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 423
vererijghen/ om de wet volmaechtelijck t' onder-
houden.

Dit selve leert de Roomscche Kercke : Ergo sp
comt hier in over een met Augustino.

HET III. CAPITTEL.

Rakende het H. Sacrament des Autaers.

DE Roomscche Kercke leert / dat men Chri-
stum in't h. Sacrament / met upwendighe
eerbiedinghe moet aenbidden.

Tselve leert updruckelijck den H. Augustinus
op verschepden plaetsen van syne schriften.

Dooy eerst in Psalm. 58. daer hy alsoo spreekt/
verclarende die woorden van David : Aenbidt den
voetbanck sijnder voeten.

Wat moeten wy aenbidden? vraeght hy/ ende ant-
woort : Den voetbanck sijnder voeten; Maer de schriftu-
re seght op een ander plaets, dat de aerde de voetbanck
sijnder voeten is: Heeft hy ons dan de aerde doen aenbid-
den? Doch hoe sullen wy de aerde aenbidden, aenghesien
de schriftuer opentlijck seyt : *Ghy sult uwen Heere uwen
Godt aenbidden?* ende hier seght sy : *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten:* Ende wanneer sy my verlaert wat de voet-
banck sijnder voeten is, sy seght : *De voetbanck sijnder
voeten is de aerde:* *Ick staen en twijfle;* ick vreele de
aerde t'aenbidden, op dat hy my niet en verdoeme die he-
mel ende aerde ghemaect heeft. Wederom vreele ick
niet te aenbidden den voetbanck vande voeten van mij-
nen Heere, om dat den Psalm. seght; *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten* *Ick vrage:* Wat is de voetbanck sijnder
voeten? ende de schrifture seght my : 'Tis de aerde. Al
twijfclende keere ick my tot Christum, want ick soecke
hem hier, ende ick vindt hoe de aerde, ende de voetbanck

¶ 4

sijne

siijnder voeten, aenbeden can worden sonder godloosheyt: Wanhy heeft de aerde aenghenomen uyt aerde, want het vleesch is uyt de aerde, ende uyt het vleesch van *Maria* heeft hy vleesch ghenomen: Ende om dat hy in dat vleesch hier omghewandelt heest, ende dat selve vleesch ons t'eten gheheven heeft tot saligheyt, **NIE-MANT EN EET DAT VLEESCH TEN SY DAT HY'T EERST AENBEDEN HEEFT.** Wy hebben dan ghevonden hoe de voetbank vande voeten des Heeren aenbeden wert, soo dat wy niet alleen niet en sondighen met te aenbidden, maer ter contrarie sondighen, met niet te aenbidden: Maeckt het vleesch niet levendigh? De Heere selve heeft gheseyt, als hy sprack vande recommandatie van dit selve vleesch: *'Tis de gheest, die levendigh maeckt, het vleeschen is niet nut.* Daerom als ghy u nederbuyght, ende plat werpt op wat aerde het mocht wesen, en siet het niet aen als aerde, maer siet sien heylighen aen, wiens voetbank het is, t'welck ghy aenbidt, want ghy aenbidt ter oorsake van hem en daerom isser byghevoeght: *Aenbidt de voetbank siijnder voeten, want sy is heyligh:* Wie is heyligh? ter wiens liefde ghy aenbidt den voetbank siijnder voeten.

Ten tweeden seght Augustinus Epist. 120. cap. 27. ende in Psalm. 48. van de ghene die niet gheen behoorlijcke bereydinghe het lichaem des Heeren komen ontfanghen: Sy comen tot de tafel Christi, ende ontfanghen van sijn lichaem, en bloedt, maer sy **AENBIDDEN** alleen, en worden niet versaeft, om dat sy niet naevolghen.

Wederom: Sy eten, ende **AENBIDDEN**, maer en worden niet versaeft, om dat sy niet hongherigh, noch dorstigh en sijn nae de gherechtigheyt.

Tenderden in Psalm 21. De ijcken der Aarden hebben het lichaem van haren Heere ghe eten, maer en sijn niet versaeft ghe weest, ghelyk de arme, te weten tot naevolghinghe, noch tans sy hebben **AENBEDEN**.

Wat mij mi Partije eens ront uyt segghe: wat sy meynpt dat Augustinus hier wilt aenbeden hebben niet het broodt in sijn selven / want dat waer ofgoderye: Niet het lichaem voor so veel alst in den

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 425
den hemel is / want Augustinus . wilt in't H. Sa-
crament set aenbeden hebben ter oorsake van
Christus selve / ende seght dat men t'selbe moet
aenbidden met opficht op Christum : wat can dat
anders wesen als de voerbaenk selve / waer door
Augustinus verstaet het bleesch Christi : Dat bleesch
wilt hy aenbeden hebben in't H. Sacrament :
Dat is de ghewoonte vande Roomische Kercke:
Ergo sp kouint in dit stück wederom over een met
Augustino.

Van de wesentlijcke teghenwoordig-
heyt Christi in't H. Sacrament.

Ten eersten *Tract. 27. in Ioan.* seght Augustinus : Wy
hebben gheooft ende ghekent: vvat hebben wy ghe-
looft, ende ghekent? Dat ghy Christus zijt, de Sone desle-
venden Godts, dat is, dat ghy het eeuwigh leven selve zijt,
ende ghy en gheest in uw lichaem, ende bloet niet anders,
als dat **GHY SELVE** zijt : Ghy hebt het eeuwigh leven in
het toedienen van uw' lichaem, en bloet.

Hoe can Christus in dit selve **Toedienen** / **slugs**
lichaeems / ende bloedtgs / gheven het ghene **HY**
SELVE is / indien hy daer SELVE niet sijn lichaem /
ende bloedt niet teghenwoordighen is?

Ten tweeden in *Psalm. 33.* discouerende op dese
woorden van David. **Hy wiert ghedraghen in sijne han-
den, spraeckt aldus:** Wie sal verstaen, broeders, hoe
dit in een mensch can gheschieden? want wie wort ghe-
draghen in sijne handen? de mensche can ghedraghen
worden door de handen van andere; niemand vvert ghe-
draghen in sijne handen: **Wy en vinden niet, hoe dit nae**
de letter verstaen wort van David, maer vvel hoe het
moet verstaen vworden van Christo: **Want Christus vviert**
ghedraghen in sijne handen; als hy sijn lichaem selve, re-
commanderende, seyde: **Dat is mijn lichaem:** **Want hy**
droegh dat lichaem in sijne handen: Dit is de ootmoedig-
heyt van onsen Heere **Iesus Christus**, dese wort seer ghe-

¶ 5 recom-

recommandeert aen de menschen ; tot dese verweckt hy ons broeders, op dat wy leven, dat is, op dat wy sijn ootmoedigheyt naevolghen, op dat vry Goliath, verslaen, ende Christum houdende, de hooverdijje verwinnen.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Part. 2. Pag. 127. Een woordeken, seydthyp / voeghter Augustinus by, t'welck seer ter saken doet, te weten quodammodo, dat is, in eenigher manieren ; Hy selven droegh sich selven in eenigher manieren seyt den text van Augustinus.

Indien D. Cabeljau, hier niet gheen bedrogh en wist omgaen/soo moer hyp bekennen/ dat Augustinus tot tweemael toe in dit Capittel / het selve herhaelt / ende dat hyp de eerste repē dit woordeken quodammodo, ofte / in eenighe manieren, niet en heest bpghehoeght/ maet absolutehck seght/ dat Christus, segghende : dat is mijn lichaem, dat selve lichaem droegh in sijn epghen handen.

Hu dan/ Augustinus heeftter dit woordeken / in eenigher manieren, de tweede keer bpghehoeght; sch bekennet: Wat beslupt ghy hier up?

Dit, seght D. Cabeljau, gheeft te kennen, dat het niet eyghentlijck en is op te nemen, maer oneyghentlijck, nae den stijl van spreken in de Sacramenten ghebruyckelijck, **Hy droegh sijn lichaem**, dat is, het teecken sijns lichaems.

Wel aen/ Domine Cabeljau : **Wp** soo verre Augustinus hier op dese plaeise/alleen heeft ghesproken oneyghentlijck, ofte/ van een reecken des lichaems; soo staet het D. C. toe/niet alleen te steunen op dit woordeken / quodammodo, in eenigher manieren: Maer ghy moet segghen/ hoe dat Augustinus, eer hyp soo verre komt/ soo veele prologen maecht/ segghende / Eerst : Hoe can het gheschieden dat een mensch sijn eyghen selven draegh in sijn eyghen handen?

Ten

Ten tweeden: Wie draeght oyt sijn selven in sijn eyghen handen?

Ten derden: De mensche can wel ghedraghen vworden door de handen van andere, maer niemand en vvert ghedraghen in sijn eyghen handen.

Hier moet het namelijck op aenkommen: Seght mij nu D. Cabeljau, wanneer Augustinus so spreckt gheest hy niet clae te kennen/dat hy wil spreken van een wonderlycke sake / ende die schiet aen de menschen schijnt niet te kunnen gheschieden?

Seght mij dan voorderg; indien Augustinus alleen spreckt van een teeken des lichaems, wat wonderg / ofte wat schijnbare onmoghelycke heydt is daer in: is het wonder dat Christus broede droegh in sijn handen: dat niet men daghelyckg voor de oogen gheschieden: is het dan wonder / dat hy droegh een beeldt / ofte teeken sijns lichaemg? Wat wonder is dit / de wiile alle menschen dit kunnen doen als haer belieft? Thoont mij dan waer in dat dese wonderlycke heydt/ oft schijnbare onmoghelycke heydt die Augustinus hier niet sovele woordien/ opneemt/ gheleghen is/ indien sp niet gheleghen is/ in het draghen van sijn eyghen wenselijck lichaem in sijn eyghen handen.

Ten anderen: Waer toe dienen / of strecken dese lesse woordien van *Augustinus*: Dit is de ootmoedigheyt van onsen Heere *Iesus Christus*?

Waer in is dese ootmoedigheyt. wederom gheleghen in het draghen des broodts/ ofte in het draghen van teeken sijns lichaemg / gheen ghesont verstant en sal hier noch in t'een/noch in't ander/ eenighen schijn binden van ootmoedigheyt: Ergo soo moet het dan hier op aenkommen / dat Augustinus dit eene ootmoedigheyt noemt/dat Christus sijn gheweerdighert heeft sijn eyghen lichaem te stellen onder de ghedaente van broodt / om ghemut te worden van de gheloovighe.

Ontdoet eerst dese twee knoopen / eer ghy komt tot het woordeken/ quodammodo, dat is/ in eenigher

eenigher manieren: Ende wanneer ghy noch daer toe sult ghekomen sijn; dan sal men u alijdt antwoorden / dat Augustinus de eerste reyse absoluut heeft ghesproken/sonder dit woordeken daer hy te voerghen; segghende: Dat *Christus* wanneer hy seyde: *Dat is myn lichaem*, sijn lichaem droegh in sijn eyghen handen.

De andere spreucken / die D. Cabeljau uyt Augustino voorstelt daer hy schijnt oneyghentlyck te spreken/ en conuen niet gheden/ want wyl sullen alijdt segghen/ dat die moet en verlaert worden/ nae dese plaeſte/ ende uer dese plaeſte/ die heel te claeſt is/ nae de andere; dat uyt D. Cabeljau eenig contrarie bewijſe.

Ten anderen/ sullen wyl segghen / dat het Augustinus niet ong hout/ als hy nu spreekt van een gheestelijck eten des lichaems Christi, dan van een lichaemelijck; gheestelijck, dooz het gheloobe/ ende begheerte van Christum te nutten bryten de bedieninghe des *H. Sacraments*; lichaemelijck, dooz den mont/in het *H. Sacrament* selve.

Laet ons dan Augustinum noch al meer niet ong hooren spreken.

Ten derden, seydt hy / lib. contra advers. legis Cap. 9. Wy ontfanghen met een gheloovigh heit, ende MONT, den middelaer Godts, ende menschen, de mensche *Christus Iesus*, ghevende ons sijn vleesch om te eten, ende sijn bloet om te drincken: Al hoe-wel het schroomelijcker schijnt menschen vleesch t'eten, als te dooden, ende menschen bloet te drincken, als te vergieten.

Noteert dat Augustinus hier seght / dat wyl het lichaem/ende bloet Christi ontfanghen / niec alleen met het hert / maer oock met den MONDT, t'welck nootsakelijck moet gheschieden lichaemelijck.

Noteert derhalven/ dat Augustinus seght / dat het schroomelijcker schijnt te welen menschen vleesch t'eten, als t'selue te dooden, &c.

Wat is dit: hoe kan dit oneyghentlyck / ofte van een teeken des lichaems verstaen woordene want

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 429
Want wat schzoom in broodt te eten? wat schzoom
in een recken/oste figure sijns lichaemse

Ydele uytvlucht van Partije.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheydt Pag. 626.
segħt hier op: Wat staeter by? *Augustinus* be-
gleert, dat dit alles figuerlijck ghesproken nae de regel-
mate des gheloofs sal uytghelyt, endc met wijsheydt aen-
ghehoort worden.

Wat en heeft *Augustinus* hier op dese plaatse niet
bgheweeght.

Hier hem nae/ segħt D. Cabeljau in sijn 3. boeck
vande Christelijcke leeringhe Cap. 16. daer hy
segħt: Inden de ghebiedende reden schijnt eenigh
schelm-stück, ende boos feyt te ghebieden, ofte eenighe
outrigheyt ende weldadigheyt te verbieden, dan is se fi-
guerlijck: Ten sy dat ghy eet, seyt *Christus* het vleesch des
Soons des menschen, en ic drinckt sijn bloet, ghy en sult
gheen leven hebben in u selven, hy schijnt een schelm-
stück een quaet feyt te ghebieden, het is dan een figuer,
een oneyghenlijcke maniere van spreken, &c.

Ich antwoorde dat *Augustinus* hier spreekt/
volghengs de meyninghe d'r Capharnaiten; Want
t'is huptentwyssel dat *Christus* *Ioan.* 6. tot de selbe
spreckt; ende soo *Augustinus* sich hier fondeert op
de woorden ghetrocken uit het sesde Capittel
Ioannis, soo ist ghemis dat hy hier de selbe op-
neemt als ghesproken wesende namelijck tot de
Capharnaiten: Nu wat was de meyninghe van dese
borghergz die verclaert ons *Augustinus* duydelijck
op veele plaatzen.

Ten eersten *Tract. 27. in Iohān.* Sy meynden, seydt hy/
dat hy sijn vleesch sou gheven aan de gheloovighe in stuc-
ken ghekapt, ghelyck een doode beeste, gelijck het vleesch
in't vleesch-huys verkocht wert.

Ten tweeden *Serm. 2 de verbis Apost.* Sy meynden, dathy
van dat lichaem, t'welck sy saghen, stucken soude maecken,
ende sijn lid'macten cappen, ende alsoo gheven.

Tca

Ten derden in psalm. 98. Sy hebben dit dwaeslijck ghenomen, ende vleeschelijck gheacht, meynende, dat de heere eenighe stucxkens van sijn lichaem soud' afsnijden, ende haer geven.

Maer op hy ten lesten seght Tract. 27. 19. Ioan. Ick en sal (seght Christus) op die maniere myn vleesch niet eten gheven, ghelyck sy dit verstaen hebben: Want het vleesch Christi te eten / sichtbaertlyck / in stucxkens ghekappt / ofte met stucxkens en brocxkens / soo de Caparnaiten dit verstandeu / hadde bupreiu twijffel soo Augustinus seght / een SCHYN van een schelmin stuk / ende hoog sepe / ende daerom en moet dit al so niet verstaen wozden / soo als de Caparnaiten meijnden/maet figuerlyck, dat is/soo hy boven gesepht heeft/dat men het lichaem Christi wel kan eten/ oock met den MONT, alhoewel dit niet en gheschiedt / met stucxkens / en brocxkens/ ende sichtbaertlyck / maer onder de ghedaente van broodi / ende wijn / sonder het selve te verschenen/ ofte te deelen/samen met een soete memorppe dat dat lichaem vooz ouz is ghekryst geweest; volgens de vermaninge Pauli. I. Cor. 11. Soo dickyvils ghy dit broodt sult eten, ende den kelck drincken, sult ghy de doot des heeren verkondighen. Toont my nu D. Cabeljau, dat in soodanich een eten/ en drincken / soo als wij gheloooven / een schelmin-stuk/ ofte hoog sepe is/ ende dat Augustinus dit seght.

Ten vierden seght Augustinus Epist. 86. ad Casulam. Vrbicus, sepe hy / seght dat het bloedt des ouden t. statments gheweken is aen den Beker, niet denckende, dat hy nu oock, inden beker, bloedt ontfangt.

Ten vijden lib. 3. de Trinit. Cap. 10. De kinderen en weten niet t'gene men stelt op den Autaer, ende de celebreringe der godtvuchticheyt gedaen sijnde, genue wort; van waer, ofte hoe her ghemaect wort, van waer her aengenomen wort tot ghebruyck vande religie; ende indien sy dit nergens leeren, ofte door eygen experientie, ofte van andere, ende noyt de ghedaente van die saken sien, ten zy onder het celebreren der sa-

cræ-

Rakende het onderhouden der geboden. 431
crumenten, als het gheoffert, ende gegeven wort, ende
dat men haer segge met een aldergewichtichste authori-
teyt, wiens lichaem, ende bloedt het zy, sy en sullen niet
anders ghelooven, als dat Christus in die ghe daente
aen de oogen der menschen verschenen is, ende dat
uyt de gheopende zijde, die vochticheyt ghevloeyt
is.

Merelt dat Augustinus hier handelt van de ge-
dochten / in de welcke de Engelen / ende Godt
haer verthoont hebben in t'oude testament: En-
de om te bethouen / dat wyp niet en weten hoe
dese ghedaenten ghemaect sijn geweest / ende
nochtans vastelyck gelooven / dat Godt ofte de
Engelen in de selve verschenen sijn/ neemt hy ee-
ne ghelykenss van t' H. Sacrament: Want de
kinderen als sy tude celebreringe der Sacra-
menten teghenwoordich sijn / en waren niet hoe
die ghedaente gemaect is / in de welcke het H.
Sacrament gheconsacreert wort / ende sy ghe-
looven nochtans ghewisselyck / dat de heere on-
der die ghedaente verschenen is / ende dat het
bloedt des heeren in den kelck is / om dat men
haer seght / dat Christus dit in t' Evangelie ghe-
leert heeft/ seggende: Dat is myn lichaem, ende dat
is mijne bloede.

Ghelyck van Augustinus seght dat de Enge-
len/ ende Godt(onder de ghedaenten die sy aen-
namen in t'oude testament / selve/ ende wesent-
lijck sijn tegentwoordich ghetweest/ alsoo seght hy
(ofte andersins sijnen discoursen bestaet niet) dat
Christus selve / ende sijn bloedt selve / wesent-
lijck sijn onder de ghedaenten van hzoont / ende
wijn.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

Men kan segghen/sou Partijē kunnen oplver-
pen; dat dese kinderen gheen oprecht ghe-
loove en hebben.

Doch

Ooch d'it en han niet wesen: Want Augustinus sept/dat sy dit gelooven/om dat het haer gheseyt woest met eene alderge wichtichste authoorecyt, ten anderem/indien haer gheloof niet oprechtware / sy souden anders moeten onderwesen geweest hebben/ghemercht dat ooch de kinder g/in die tijden/ aenbeert wierden tot de commuite.

Ten vijsden seght Augustinus lib. 12. contra Faust. Cap. 20. Dat men nu drincke uyt den beker, is t'ghere uyt de zijde Christi ghevloeyt is.

Cselve seght den H. Ioannes Chrysostomus Hom. 24. in I ad Corinth. Cap. 10. Het ghene in den kelck is, is t'selfde dat uyt de zijde ghevloeyt is, en daer af sijn wy deelachtich.

Ydele uyt-vlucht van Partij.

Dabeljau in sijn Memory-boeck parte 2. pag. 101. op dese spreukte sept: T'is figuerlyck, dat in den kelck is, is het selve dat uyt de zijde ghevloeyt is, het selve, namelijck, niet in waerheyt der sake, maer in beteekenende verborghentheyt.

Hoe bewijst hy dit? want niet anders ghedne-
rich op alle klare schrifturen/ ende sprenken der
Out-vaderen / te segghen/ als het moet figuer-
lyck/oste onepghentlyck verstaen worden: is al-
leg willen dzaepen/naer sijnen epghen sin: Wat
bewijst dan?

Chrysostomus, sept hy/seght in de selve Homilie/
dat hy behoort nae t'hooghe toe te strecken, die tot
dit lichaem comt, ende dat hy niet ghemeeens moet
hebben met de aerde, noch nae beneden ghetrocken
werden, ende cruypen: maer altyt nae boven vlieghen,
ende insien in de sonne der gherechticheyt, ende heb-
ben een scherp-siende oeghe des verstant, want dat
dese taefel is der Arenden, ende niet der crayen.

Wat ist nu beslypt ghp hier uyt dat Chrysostomus niet en geloofde dat Christi lichaem niet we-
sentlyck en was in t' H. Sacraiment? Siet eens
vw

bw argument in forma, ende siet eeng of het niet
dit selve upkomien sal hebben / ghelyck als het
volgende argument.

De Roomse Kerche verwekt hare gheloof-
lige daghelyc in de Mis / daer Christus gheof-
fert wort / dat sy hare herten / souden hessen om
hooch.

Ergo de Roomse Kerche en gheloost niet
dat Christus wesentlyck is in de Mis.

Wat dunckt u Domine Cabeljan, is dit niet een
lustigh beslypt?

Daererboven Domine Cabeljan, als ymant sy-
ne ghebeden tot Godt wil storten / wert hy niet
vermaent / syn ghemoet te hessen om hooch nae
den hemel / ende dat selve wyp te hebben van alle
aerdsche begeerten / ende bekommernissen? waer
we dit/aenghesien dat Godt/soo Paulus segt/ niet
verte van ons is, sae dat wyp in den selven leven, en
roeren, en sijn? ofte sal ymant daer ypt wettelijck
kennen beslypten dat Godt niet over al niet syn
wesen tegenwoordich is / om dat men hem ver-
maent / dat hy in syn ghebedt syn hert soude haf-
sen om hooch nae den hemel?

Chrysostomus dan / (soo als wyp mede leerten)
wel overweghende de weerdicheyt vande sake/
namelijck dat Christus selve daer wesentlyck re-
ghenwoordich is / vereyscht eene toebereydinge/
die weerdich zy aen soo eene onepndelijcke Ma-
festeyt, hy vereyscht een levendich gheloove / een
herte supper van alle aerdsche begheerten / op
dat niet en gheschiede dat Paulus seght : Die on-
weerdelijck eet, ende drinckt, eet ende drinckt voor sich
het oordeel, niet onderscheydende het lichaem des Hee-
ren.

Inde plaeſte dan / dat men ypt die voorgaen-
de woorden Chrysostomi soude beslypten / dat hy
spreect van een figuerlyck lichaem Christi : ter
contrarie / men moet beslypten dat hy spreect
van het eyghen / ende wesentlyck lichaem Christi
daer teghenwoordich aengesien dat hy soo een

Ee ver.

HET IV. CAPITTEL.

Van de authoriteyt der successie van Bisschoppen raekende de Schrift ure, ende an- dere stukken.

MEntchvuldich sijn de plaetsen die in de schriften Augustini te vindin sijn/daer hy sich heroept op de ghedurighe successie der Bisschoppen/om eenich stuk te proberen teghen de keiters van syne tijden : Wy sullender weynige uptkippen upt veele.

Voor eerst dan lib. 1. *contra advers. legis cap. 20.* Onse Partije sept hy / heeft ghetuygenissen bygebracht uyt Apocrijphe boeken, die op den naem vande Apostelen Andreas, en Iohannes gheschreven sijn: de welcke indien sy van haer waren ghemaect, sy souden aenveert sijn geweest vande Kercke, de welcke van die tijden af, door sekere successie van Bisschoppen, tot onse, ende de volgende tijden volhert, ende offert aen Godt in t'lichaem Christi, het sacrificie des los.

Tentweeden lib 28. *contra Faust. Cap. 2.* daer hy dis-
puteert van een Apocrijph schrift, stellende het sel-
ve uesseng de Handelinge der Apostelen, ende seght:
Soo het nootsakelijck is, dat een van beyde dese schrifte
leughenachtich zy : een welck van beyden meijnt ghy
dat wy moeten gheloooven ? ofte aen dat, het welck als
vande beginne overgeleverd, ende bewaert sijnde, wort
herkent, ende gheapprobeert van die Kercke, de welcke,
van Christoselue begost, door de Apostelen vervoort,
door seker orden van successien tot dese tijden toe,
door de heele gantsche werelt, verbreyt is ; ofte aen dat
schrift

schrift het vvelck de Kercke, als onbekent, vervverpt? Ten derden Epist. 42. ad Maudrenses. lib 4. contra Cre-
scion. Cap. 60. Tract. 2 in Ep. Ioan, Ghy siet, sept h̄p / v̄cle,
die afghesneden sijn vande wortel der Christelijcker
Ghemeente (die door de stoelen der Apostelen , ende
successien der Bisschoppen , de heele werelt deur is ver-
breyt) haer roeraen, vande eackele figure des oorspröcks
onder den Christelijcken naem , de welcke wy Kette-
rinen, en scheuringen noemen.

Ten vierden lib. 13. contra Faust. Cap. 5. De authoriteys
van onse boeken, (dewelcke door de toestemminge der
natiën, door de successien der Apostelen, Bisschoppen,
ende Concilien is bevesticht) strijt teghen ul. O Mani-
cheen!

Ten vijfden lib. 33. contra Faust. Cap. 6. Siet, die schriften
die wy hebben in handen , indien ymaut naer eenighe
tijt van dit leven, loochent dat sy van Faustus sijn, ofte
de mijne, van waer sal hy overtuygt worden , ten sy, om
dat die, de welcke de selve nukenuen, haie kennisse tot
de naercomelijngen, door gheurige successien, overle-
verent' welck soō welsende, wie isser soō blindt, die seg-
gedat de Kercke der Apostelen soō veel niet verdiente
heeft, ende de ghetrouwe aendrachticheyt der broede-
ren, dat sy de schriften der Apostelen getrouwijek aen
de naercomelijngen souden overgelevert hebben, ghe-
merkt dat sy hare stoelen tot de teghenwoerdighe
Bisschoppen, door sekere successie bewaert.

Ten sexten lib. 7. de Bapt. contra Donat. Cap. 33. daer h̄p
handelt van questiën die duyster sijn: Tis gherust
voor ons, sept h̄p / In soodanige questiën, door vermete-
lijcheyt niet voort te gaen, de welcke noch in eenighe
nationalē Synode begost, noch in eenigh vol Concilie
gheeyndicht sijn; Dit moet men besorgen als seker ende
ghewis staende te houden , t'welck in de regeringe on-
ses Heeren Iesu Christi, door de toestemminge vande al-
ghemeene Kercke, vast ghestelt is.

Ten sevensten lib. 11. contra Faust. Cap. 2. Tis wat an-
ders niet ghehouden te sijn aen de auctoriteyt, ofte van
eenighe boeken, of menschen , ende wat anders ist te
segghen : Al wat dien heylighen man heeft geschr̄even

is warachtich, ende dat is sijnen brief, maer t'gh ene daer
in staet, is een deel het sijne, een deel niet: Wanneer u y-
mant vande anderen cant seyde, bewijst my dat, en loope
niet tot waachtiger exemplaren, ofte van meer, ofte
van oudere boek n, ofte die in een ander tale gheschre-
ven sijn, waer uyt dit overgeset is: Maer seghe: Hier
uyt bewijse ick, dat een deel het sijne is, het ander deel
niet, om dat dit voor my is, het ander teghen my: Ghy
syt dan den reghel der waerh yf: Alwat teghen u is, is
onwarachtich. Waer saken dat een ander met ghelyke
wyttsinnicheyt, met de welcke nochtans uw' hardne-
kicheyt ghebroken wierde, seyde: Iac, dat voort u is dat
is valsich; ende dat tegen u is, dat is waer: Wat sult ghy
maken? ten sy dat ghy een ander boeck voortbiencht,
uyt den welcken alles wat ghelesen sal worden, naer uw'
ghevoelen can verstaen worden? Indien ghy dit doet,
ghy sult tegen u hooren roepen, en weder-spreken: en
is niet alleensten deele, maer heel, ende gantschelyck
valsch. Wat sult ghy maken? waer sult ghy u keeren?
wat oorspronck sult ghy te voorschijn brenghen van dat
boeck dat ghy voortghebracht hebt? wat outheyt? wat
orden van successie, tot gheruyghe? Want indien ghy
dit trach: te doen, ghy en sult niet machtich zyn
ghy siet dan in dese sake, hoe ghewichtich de authori-
teyt is van de Catholijcke Kercke, de welcke van de
vast-gestelde stoelen der Apostelen af, tot den dach van
heden toe, door de orden der Bisschoppen aen malcan-
deren succederende, ende door de eenstemmicheyt van
soo vele volckeren vvert vastghestelt.

Merckt Indien Augustinus nu leesde/ hoe soude
hy anders konnen spreken teghen de Anderg-
ghesinde van onsen tijt? Want soo vele hoofden
alster by haer sijn / soo heele regelen der waer-
heyt synder/ende al wat voor haer is/ houden sy
voor waer/al wat tegen is/voor valsich / op dat
alles ten leste ghedraent werde naer haer ep-
ghen vertrouft/ enbe gheveelen alleen: Warom
doch de heden-darechische Roomich Kercke/ met de
selve woordter/ ende redenen haer praemt / met
de welcke hier Augustinus de oude ketters be-
strijt.

Ten

Ten achtsten seght Augustinus lib 15. de Civ. *Dei* cap. 23. Laet ons, seyt hy/ laten varen de gherichtelen van die schrifturen, de welcke Apocryph ghehoemt worden, om dat den verborghen oorspronck derselver aen de vaders niet ghebleken en heeft, van welcke vaders, tot ons toe, door een aldersekerste, ende alderken-nelijckste successie, de authoriteyt vande ware schriften, ghecommen is.

Hier kan nu een peder sien klaer voor de oogh/ dat Augustinus sich gheduerich beroept op de au-
thoriteyt vande Kercke / ende op de successie der
Bisschoppen vande Apostolijcke stoelen / tot sy-
nen tyt toe/ende op de Concilien/ende op de een-
stemmicheyt der nationen / om te wieren wat dat
ware schrifture is/of niet:

T selve doet de Roornische Kercke / ergo dese
komt in dit stuk over een met Augustino.

Ydele uyt-vlucht van Partij.

A ugustinus seght op andere plaetsen / dat hy
alles wilt bewesen hebben up't Schrifture/
ende hy selbe / nae dat hy d'authoriteyt vande
Kercke verheven heeft/trecht syne bewijzen up't
de schrifture.

Ten eersten, dat het zo oock; maer ick segghe
dat hy syne bewijzen up't gheene andere schriftu-
ren en treckt / als up't die van de welcke hy te-
vozen doort de authoriteyt der Kercke / ende suc-
cessie der Bisschoppen/verscheri is/dat het ware
schrifture sijn; alsoo bewijst hy oock/selve de au-
thoriteyt der Kercke up't de schrifture / maer te-
vozen verscherkt synde vande waerhepi der schrif-
ture als vozen.

Ten tweeden, dat Augustinus niet alles wilt be-
vestichti hebben up't de letterlycke schrifture/
oock t'ghene het gheloove aengaet / sal blijken
up't het volgende Capitel.

HET V. CAPITTEL.

Augustinus leert dat men oock als
stucken des gheloofs moet
aennemen, t' ghene niet
gheschreven en is.

Ten eersten Epist. 174. *prope initium*: T'ghene ick
ghelyt hadde, hebbe ick herha. It, te weten, dat
her gheschieden can, dat men aergens in de
H.H. Schriften en vinde, dat den Sone van eender wesen
is met den vaeder, ende nochtans het selve als een stuk
des geloofs, staende houde. Ghelyck men in die boeken
aergens en leest, dat den Vader ongeboren is, t'welck
nochtans verwiert wort, ghelyt te moeten worden.

Ten tweeden lib. 3, *contra Maxim. Ariau. Cap. 3*. Ghy
segh: Geft my ghetuigenissen, dat men den H. Gheest
moet aenbidden, als of wy sommige dinghen, die men
niet en lesen, niet en verstanden, uyt de gene die men
leest. Maer op dat ick niet b-dwonghen en werde vele
dingen te vragen: Waer hebt ghy ghelysen dat de Vader
ongeboren is: ende nochtans dit is waer.

Ten derden Cap. 69 *de eccl. Dogmat.* Men moet met
een oprecht gheloof ghelooven, dat de Salige *Maria*, de
moeder Godts, ende maghet wesende ontfangen heeft,
ende mager wesende ghi baett heeft, ende naer het baren
Maghet ghebleven is, ende men moet niet staen op
de lasteringhe *Helnidij*, die ghelyt heeft: Sy is maghet
gevveest voor het baren, maer niet naer het baren.

Ten vierden lib. 5 *de Bapt. contra Donat. Cap. 23.* Daer
hy handelt vande kinder-doop: Daer sijn vele diogenen,
die de algemeene Kercke hout, ende daerom ge-
loof worden vande Apostelen gheboden te sijn, alhoe-
wel sy niet bevonden vorden gheschreven te sijn.

Met Augustino hout het de Roomse Kercke/
niet

Augustinus leert dat men oock als &c. 439
niet alleen in dese voorgaende stucken / maer
oock in andere losselijcke ghewoonten der Kerke/
vande welcke in t' besonder den selven Out-
hader handelt Epist. 118. ad Ianuar. Epist. 86. ad Casu-
lan lib. 4. de bapt. contra Donat. Cap. 24. Epist. 108. ad Selen-
ian. De sive & operibus Cap. 9. &c.

HET VI. CAPITTEL

Van de authoriteit der Pausen van Roomen.

Hoe groot dat Augustinus dese authoriteit
heest gheacht boven de authoriteit van an-
dere Bisschoppen / kan men doen blyken
upt syne schriften op seer veele/ende verschepden
plaetsen.

Ten eersten sept hy lib 1. contra duas Epist. Pelagian.
ad Bonif. cap. 10 dat den Paus van Roomen hoo-
gher presideert als de andere. Ghy en ontweerd-
dicht u niet (sept hy tot den Paus van Roomen
Bonifacius) vrien te sijn vande ootmoedige, alhoewel
ghy hoogher presideert.

Dit seght hy klaerder daernae: De herderlijcke
toesicht is aen ons allegaer, die het officie des Bisch-
doms bedienen, ghemeen; alhoewel ghy in dat officie
uytsteekt met een verhevender t'sop.

Ten tweeden Epist. 1. 57. ad Optatum: Pelagius, ende Ce-
lestius, ten sy dat sy verbeteret sijnde, penitentie doen,
sijn de heele Christelijcke vverelt deur, veroordeelt,
door de toesicht vande bisschopelijcke Concilien, in
de bystant des salichmakers, die sijne Kerke beschermt,
als oock vande twee eerweerdige Prelaten vande Apo-
stolijcken stoel, den Paus *Innocentius*, ende den Paus *Zo-
zimus* van welcke dinghen, exemplaren van verscheyde
brieven t'zy besonderlijck tot die van *Afriken*, t'zy in
ghemeen tot alle de Bisschoppen, vanden voorseyden

Ee 4

stoel

stoel (van Roomen) sijn uytgegeven: Indien de selve
brieven, *Opiate*, uwe heylicheyt noch niet ter handt
comen en zijo, vvy hebben se u doen senden.

Wat sal Partijē segghen van dese authoziteyt/
dat de Pausen van Roomen, in die tijden / haren
brieven/in de welcke zy de ketters Pelagium, en
de Cælestium verdoemden/ ghesonden hebben aen
alle de Bisschoppen in t'gemeen? is dit niet een
teeken van meerder authoziteyt boven alle de au-
dere Bisschoppen?

Hier staet oock wel te bemercken dat Augusti-
nus meer als op twintich verscheden plaetsen
den stoel van Roomen, noemt den Apostolischen
stoel; waerom dien stoel/meer soo ghenoemt/als
de stoelen van Antiochien, Alexandrien, ende Jerusa-
lem?

Ten derden seght Augustinus Epist. 162. Dat het
Prijsdom vanden Apostolischen stoel in Roomse
Kercke altijc ghesloreert heeft.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

Dominus Cabeljau in sijn Memory-boeck Part. I.
pag. 387. soeket niet verscheden redenen dese
leste sprenkle Augustini, om verre te stoeten/ seg-
gende.

Voor eerst: Wilt Augustinus hiermede te kennen ghe-
ven, dat by den Roomschen stoel de heerschappijē was
over alle andere stoelen? dit en blijkt niet.

Doeght nu alle de voorgaende sprencken van
Augustinus samen/ende het sal a dadelijck blijcken/
Want hy noemt het een Prijsdom: wat is dit: dat is
soo hy seght Lib. 1 contra duas Ep. Pelag c. 1. Een hoegher
presidentie als andere, dat is/soo hy spreekt in't sel-
ve boek / een officie 'welck met meerder verheven-
heydt uytsteect, boven alle de andere bisdommen: dat
is / dat sy aen alle de Bisschoppen in't ghemeyn
hare brieven sonden / met de welcke sy de ketters
verdoemt hadde/soo hy seght Epist. 151. dat is/een
officie/

officie/soo hy spreekt Epist. 162. ad Episcopos Donatistarum
het welck den Paus Melchiades bedienende / heeft
sijn authoziteyt geroont over d'andere Bisschoppen /
wanneer hy ghestelt/ende begheert heeft/
dat soo wanneer daer twee Bisschoppen, door twist ende
tweedracht op de selve plaetse ghestelt waren , dat dien
soude bevestigt worden , die den eersten gheordineert
was,ende dat men den anderen soude voorseen van een
andere ghemeynte, om die te regeren ; Waerom Augustinus
den selven Melchiades noemt / den vader van't
Christelijck volck.

Siet nu Domine Cabeljau, oft dit Prinsdom, van't
welck Augustinus hier spreekt/gheene heerschap-
pje medebracht over alle andere Stoelen.

Derhalven soo noemt Augustinus dit Prinsdom,
het Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel. waerom dit
meer / ende soo menighmael ghesepdt vanden
Stoel van Roomen ? hoe en heeft hy nopt desen
rijtel ghegheven / soo besonderlijck/aen andere
Stoelen?

D. Cabeljau stelt hier teghen/ ten tweeden een an-
dere spreekte Augustini ghetrocken vpt sijn twee-
de boeck de peccat. merit. & remiss. cap. 13. daer hy segt
dat Paulus verkreghen heeft het Prinsdom van soo
groot een Apostelschap.

Maer dit endoer hier ter sake niet/de wylle het
seker is dat alle d'Apostelen Princen zijn ghe-
weest vande H. Kercke.

Maer de questie is/ waerom dat Augustinus het
Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel , besonderlijck toe-
schrijft aan den stoel van Roomen, ende niet aan
andere stoelen/die oock vande Apostelen asqua-
men?

Theodoreetus, segt D. Cabeljau , ten derden lib. 4. de
haren sept/ dat Nestorius verkreghen heeft het Prin-
sdom des Bisdoms van Constantinopelen.

Maer Theodoreetus en noemt dat niet / het Prin-
sdom van den Apostolijcken stoel.

Ten anderen is het ongherijnt vpt dese eens-
ge spreekte Theodoretti te willen verklaren den sin

Au-

Augustini : D. Cabeljau moest bewijzen dat Augustinus, selve/ opt de andere Bisschdommen den naem heeft ghegeven van Prinsdom, jaē van Prinsdom vande Apostolijcken stoel.

Doorderg/ dat my D. Cabeljau eeng segghe / of den stoel van Constantinopelen, daer nopt Apostel hadde gheseten/ den stoel ende Prinsdom was vande heele gantsche werelt?

Hy en sal my dit/buptyt t'wijf sel/ niet toestemmen: hoe dan gemaectt met Theodoretus, die desen voorzyden stoel daer hooz hout: in dier voeghen dat Theodoretus niet te breden is / niet met den stoel van Constantinopelen, te noemen een Prinsdom, maer oock/ het Prinsdom vande heele gantsche werelt; niet wat recht: op wat fondament / gheuiercht selbe in dien stoel nopt Apostel hadde gheseten? soo dat in desen de authoziteyt van Theodoretus niet en kan gheden / ten zy dat my D. Cabeljau wil toestemmen/ dat het t' gheboelen der ouden was/ datter een stoel in de Kercke moest wesen/ die de overhandt/ ende princelycke macht hadde over alle de stoelen vande heele gantsche werelt: waerom dan niet liever met Augustino ghehouden / ende uit Prinsdom toegheschreven aen den stoel van Roomen, aftkomende vande Apostel Petrus, soo Augustinus meermael seght / ende van sulcke eene authoziteyt/ dat de Pausen van Roomen, hare brieven sonden / aen alle de Bisschoppen des werelts / wanneer sy pmant als ketter verdoemt hadden: jaē soo Possidonius seght in t'leven van Augustinus Cap. 18. sorghe dzorgen vande Africaensche Kercken soo in het Oosten / als Westen/ wanneer sy aen de selve schreven/ dat de Pelagianen, van alle Catholijcken / hooz ketters moesten ghehouden werden: waer over oock de Concilien van Afriken ghesonden hebben naer Roomen tot de Pausen Innoc. en Zozymus, versoekende dat sy de selve ketters/ door het Catholijck geloobe souden versaecken/ en verdoemt.

Sijn

Hijn dit niet altemael klare teekenen vande authoriteyt des stoelz van Roomen hoven alle de andere ? vervolgens dat de spreuke Theodoreti hier niet en kan ghelyken?

Wp houdent dan hier wederom met Augustinus teghen de leeringe van Partje, ende de opwoer- pingen van D. Cabeljau.

Alle de andere argumenten die D. Cabeljau deurgaeng in sijn Memory boeck voorstelt teghen Vekiti, om de opperste authoriteyt vande Pausen van Roomen om verre te sto ten/ sal hy hy Bellarminus, wiens redenen hy of niet/of seet soberlyck aentraecht, wederlept vinden.

Hy sal my derhalven belieben te seggen/wat dit te bediede heeft/dat twee en sessich Bischoppen/ allegaer in t' besonder up gedrukt met hare pa- men/gheschreven hebben up't het Concilium Mile- vitanum aen den Paus Innocentius, over de hette- rje der Pelagianen, hem aensprekende niet dese woorden: Dit te kennen gevende aen uw Apostolijck ghemoet, en moeten wy niet vele woorden gheb. uyc- ken, noch eene soo groote godlooscheyt niet hooch op- settent;ghemerckt dat sy u buyten twijfel soo beweghen, dat ghy niet en cont dissimuleren van haer te heteren, op dat sy niet voorder verbreyt worden, ende vele besmer- ten, ofte, om beter te segghen, vermoorden, als sy onder den naem Christi, vande gracie Christi gantschelijck ver- vreden. Dit hebben wy gheschreven u't het Concilie van Numidien, daevolgende onse mede bisschoppen van de Kercke, ende Provincie van Carthaghen, de weleke wy bevonden van d' se sake gheschreven te hebben aen den Apostolijcken stoel, dien ghy salichlich verlicht. Ep. 92.

Concilij Milevitani ad Innocent. Papam.

Nu de woorden van acht en sessich Bischoppen up't het Concilie van Carthaghen aen den sel- ven Paus/lupden aldus: Dit hebben wy, Mijn heer heylch broeder, aen uwe liefde willen te kennen gheven, op dat oock de authoriteyt vande Apostolijcken stoel soude comen by de statuten van onse kleynicheyt, om te beweieren de salicheyt van vele, ende te verbeteren de boosheyt

Waerom supst gheschreven naer Roomen? waerom niet naer Antiochien, ofte Alexandrien, baer den eersten Bisschop een Apostel gheweest was/soo wel als te Roomen? etc.

H E T VII. C A P I T T E L.

Van de authoriteyt der H.H. Out-
Vaderen.

AEngaende dese materie komt de Room-
sche Kercke over een / met het ghevoelen
van Augustinus in dese volghende stuc-
ken.

Het eerste, dat de authoziteyt vande Out-va-
derg ghewichtich is/ oock om de ketterijen te
stutten.

Het tweede, dat de verklaringhe bande Schrif-
ture moet ghehaelt wozden vande Out-va-
derg.

Het derde dat de Out-vaderg rechtsinnighe-
techters sijn in de verschillen der Naekomelin-
ghen.

Het vierde dat het Christelijck volck toe-
staet te volghen de authoziteyt vande Da-
derg.

Het vijfde dat de ketterg/ indien sy ghenezen
willen wozden / moeten wederkeeren tot het
gheloof/ en religie der Out-vaderen.

Laet ons Augustinum van elck stuk in t' be-
sonder hoorzen spreken Wat het eerste stuk he-
langht/daer van spreecht sy lib. 2. contra Julian sub si-
num.

Wy hebben sept sy / hier voorghestelt een groote
menigte van Heyligen, die voor ons Bisschoppen ghe-
weest

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-Vaderen. 445
weest sijnde, niet alleen met woorden, als sy leefden,
maer oock met schriften, het Catholijcke gheleooe vro-
meliick hebben beschermt, op dat sy, o Pelagianen! uwe
argumenten souden te niet doen. Ghylieden seght: Indien
Godt de menichen schaep, sy en connen met gheen quaet
gheboren worden: Indien het houmelijck goet is, daer en
can niet quaets uyt spruyten, &c. Wy segghen hier op,
dat Godt schepper der menschen is, ende dat het houwe-
lijck goet is, &c. Dit hebben wy bewesen met d'authori-
teyt vande Heylichen Catholijcken, die het selve segghen
met ons: Soodanighe, ende soo groote mannen, nae't Ca-
tholijck gheleooe, t'welck de heele wereldt deur is ver-
breydt, segghen dat het waerachtigh is, op dat uwe broo-
ke, ende bedrieghelycke nieuwicheyt, vermostelt werde
door de authoriteyt alleen vande ghene, vande welcke de
waerheyt selve ghetuyght, dat sy door haer spreeckt.

Merkt dat Augustinus seght / dat de ketterhen
vermostelt werden dooz de authoriteyt van-
de HH. Vaders / ende dat Godt dooz haer
spreeckt.

Item. *de Nupt. & Concup. lib. 2. cap. 29.* Wat sal ick
segghen seydt hy / van de uytlegghers der HH. Schriften
die in de Catholijcke Kercke ghefloerte hebben? Wy sijn
bertyt, met die mannen, ende met de Kercke Christi, in
de vast ghestelde outheyt van dit gheleooe, alle vermale-
dijdinghen, ende verwijtinghen te verdraghen, liever als
ghepresen te worden door de welsprekentheyt der Pe-
ladianen.

Item *lib. 1. contra Julian, cap. 2.* Mae dat hy vooy-
gheftelt heeft de leeringsheden vanden H. Irenaeus, Cy-
prianus, Retitius, ende Olympius, soo braeght hy: Hebt
ghy jet t'gkene ghy teghen ons schijnt te segghen, t'welck
ghy niet en moet segghenteghen dese Vaders?

T'is een Catholijck gheleooe van alle, met het welcke
hy met het herte gheleyt, ende moet belijden, dat door
eenen mensche de sonde is in de werelt ghecomen, inden
welcken alle menschen ghesondight hebben, ende met
dese Catholijcke outheyt werpt nse om veire alle uwe
nieuwe presumptien. Hoort noch (t'welck u noch meer
can beweghen, en stooren, Godt gave dat het u kost be-
teren)

teren) dien wackeren beschermer vande Catholijcke Kercke teghen de ketters, den H. Hilarium een Fransch Bisshop, hoort wat hy seyt wanneer hy handelt van't vleesch Christi, &c. Hoort noch eenen anderen uytne-
menden Godts Dienaer den H. Ambrosum, die ick eere als Vader: Gaet nu henen, ende versiert dat ghy niet en weet wat sy segghen, ende bestrijdt soo vele, ende soo grote leeraers vande H. Kercke.

Item. *Op dese selue plaetse teghen Julianum: On-derwerpt uwe Pelagiensche tonghe aen soo vele Catholijcke tonghen, ende uwen lasterighen mont, aen soo vele eerwechtighe monden.*

Item. *Ibidem:* Ghy wort over al overtuyght; de ghetuyghenissen vande HH. Vaders sijn claeerder als 't licht. Siet in wat eene vergaderinghe dat ick u hebbe ghebracht, ghy hebt hier *Ambrosius* Bisshop van *Milanen*, den weleken uwen Meester *Pelagius*, soo gheprelen heeft, dat hy seyde, dat in sijne bocken namelijck uytstack het *ROOMSCH GHELOOVE*, Wiens suyvere uytlegghinghen vande schrifturen, oock Partije selue niet en soude durven berispen. Ghebt hier *Iohannes* Bisshop van *Constan-
tinopelen*, die ghy stelt in't gheral der gheleerden ende Hey-
lijghen, als een van de uytstekende. Ghebt hier *Basilium*. Ghebt hier noch andere, welckers eenstemmigheyt u soude moeten beweghen.

Item. *Ibidem:* T' en sijn niet alleen kinders, maer oock Vaders der Kercke, Sy sijn uyt dat ghetal vande welcke voorseyt is: *Voor de Vaders sijn u kinders geboren*, ghy salt se tot Princen stellen over de heele wereldt: De kinders zijn herboren om gheleert te worden, de Vaders sijn ghe-
maect om te leeren.

Wat acngaat het tweede stück, *daer han spreekt Augustinus lib. de moribus Eccles cap. 4.* Wie isler oock middelbaer van verstant, die niet lichtelijck en verstaet, dat de uytlegghinghe der schrifturen, van die moet ghe-
vraeght worden, die haer belijden te sijn leeraers der sel-
ver? ende dat het ghebeuren can, iae dickwils ghebeurt, dat vele dinghen aen de ongheleerde schijnen ongherijmt
te sijn, de welcke, wanneer sy van de Leeraers worden uyt
gheleyt.

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 447
gheleyt, soo veel te meer schijnen te prijsen te sijn, hoe *sy*
meer schenen verworpelijck te zijn.

Item lib. 1. *contra Crescon. cap. 33.* Anghesien dat de
heylige Schrifture niet en can faelen; soo wie vreest be-
droghen te worden door de duysterheyt van dese questie,
die gae de Kercke te raede, de welcke vande H. Schriftu-
re sonder eenighe twijffelachtigheyt ghethoont wort

Item. *de duab. animab. cap. 7.* Als de spreken vande
Schrifture schijnen malcanderen teghenstrijdigh te zijn,
wy sullen Meesters soeken, die de over-een komste thoo-
nen.

Volghet nu het derde stuk *hier van seght Augusti-*
nus lib. 2. contra Iulian. prope finem: Irenaus, Cyprianus, Re-
sicius, olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius,
Ioannes, Basilius, by de welcke ick stelle, oft u lief is, of
leedt, Hseronymum, op dat ick andere verswijghe die
noch niet ghestorven en sijn, strijcken vonnisse teghen u,
aengaende de erf-sonde van alle menschen.

Item *Ibidem:* Ghy seght, indien ick ghepreamt wier-
de door de macht der rechteren, soodanighe als ghy u
voorstelt, dat ick niet en soude weten wat doen, noch
waer hen en gaen, als ick niet en soude connen vinden
waer mede ick uwe argumenten sou wederlegghen: Ick
weet wat ick sou doen, ick weet waer ick mijn toevlucht
sou nemen: Ick soude my beroepen vande Pelagiaensche
duysternissen tot die sooclare Catholijke lichten *Ambro-*
sium, Cyprianum, &c. t'ghene ick nu oock doe: Antwoort
ghy nu; wat sult ghy nu doen? Waer sult ghy hen en gaen?
Ick beroepe my vande Pelagianen tot die Vaders: tot wie
beroep ghy u? Maer ghy seght, t'welck ick oock toe-
stemme, dat de menichte der blinden niet en baet om iet
te vinden: sult ghy oock durven segghen dat die voort-
noemde Vaders sijn blindt gheweest? Heeft de lanckheyt
van tijde alles soo onder malcanderen ghemenghelt, ende
worden soo de duysternissen licht, ende het licht duyster-
nissen ghenoemt, dat *Pelagius, Celestinus, en Iulianus* siende
sijn, ende *Hilarius, Gregorius, Ambrosius* blinde? Ghy sult
my segghen, verre van daer, dat ick sou segghen, of
dencken dat dese mannen blindt sijn gheweest: Wel aen
overweeght dan hare sententie.

Item

Item lib. 3. contra Julian. cap. 17. Wy stellen teghen de ydele, ende onheylige nieuwigheyt van uwe dwaelinge, een Martelaer uyt Afriken *Cyprianum*, op dat wy souden bewijzen, dat wy het oudt gheloove beschermen.

Item Ibidem: Ghy wort door de eenstemmigheyt der leeraeren soo van't Oosten, als van't Westen, nederghelycht.

Rakende het vierde stuk, daer van heeft Augustinus eben clare gherupghenissen.

Voorerst lib. 2. contra Julian. daer hy voorstelt vele spreuken uyt Ambrosius, seyd hy: Wy moeten u lieden argumenten wederlegghen met de spreuken der Heylighen, de welcke het Christelijck volck moet stellen voor u lieden nieuwigheden, ende haer liever aenhanghen, als u lieden.

Item lib. 4. contra duas Epist. Pelag. cap. 12, Ick en hebbe niet alles connen, noch moeten verhalen, t'ghene *Cyprianus* ghestelt heeft in sijne brieven, uyt welcke blijckt, dat dit gheloove, t'welck wy houden, is het waerachtigh, ende waerlijck het Christelijck, ende Catholijck gheloove.

Item lib. 2. contra Julian. Sijn dan *Irenaeus*, *Cyprianus*, *Reticius*, *Olympius*, *Hilarius*, *Gregorius*, *Basilius*, *Ambrosius*, onde toannes, erghens van't ghespuys der ghemeente? hei sijn gheleerde, treffelijcke, heylige Bisschoppen, ende dappere verweerders der waerheydt teghen de snaterende nieuwigheden: Ghy wilt een Bisschoppelijcke Synode vergadert hebben, om daer, over uwe leere ghevonist te werden; Maer Godt selve stelt met goede orden, op verscheyden eeuwen, op verscheyden plaeften, en tijden, soo het hem belieft, ende soo hy vonnist nut te sijn, ghetrouwe, ende vele uytneemender leeraers; Die siet ghy uyt verscheyden tijden, eu la 17 schappen van't Oosten, en Westen, t'samen vergadert, niet op eene plaeft, tot de welcke de menschen souden connen varen, maer in eenen boeck, die varen can tot de menschen. Hoe veel te wenschelijcker souden u die RECHTERS moeten wesen, indien ghy het Catholijck ghe-loof hadt. Nu sijn sy u soo veel te vreeselijcker, om dat ghy

Van d' authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 449
ghy het Catholijck gheleooe bestrijdt, het welck sy
met het sogh hebben ghesoghen, t'welck sy met de spij-
se hebben ghenomen, wiens sogh, ende spijse sy aen
groote, ende cleyne hebben toeghededient, welck ghe-
loove sy oock, teghen de vyanden, oock teghen u lie-
den, eer ghy ghebornen waert, vvaer door ghy oock o-
penbaer wordt, op het aldercrachtighste, ende alder-
claerste hebben beschermt: Door sulcke Planters, be-
sproeyers, bouw meesters, Herders, ende Voester-hee-
ren is de Kercke ghegroeyst, nae de tijden der Apostelen.
Door soodaniche spreken dan, ende soo groote
authoriteyt vande Heylighen, sult ghy, door de berm-
hertigheydt Godts, ghenezen worden, t'welck ick wen-
sche, ofte vvel, daer van ick een grouvvel hebbe,
indien ghy hartneckich blijft in uwe dvvaesheydt, ghy en
sult gheene rechters soecken, daer ghy uw'sake sout
schoon maecken, maer daer ghy soo vele HH. ende
uytnemende, ende vermaerde Leeraers vande Catholijc-
ke Wærheydt, Irineum, Cyprianum, Reisium, ende
alle de reste harte medeghesellen, ende medeghenoooten,
ende de heele gantsche Kercke Christi, sout beschuldi-
ghen. Teghen dese rasernije, sie ick dat men sal moe-
ten antvoorden aen uvve boecken, op dat het ghe-
loove van die Vaders teghen u werde beschermt, even
als het Euangelic beschermt wort teghen de goddeloosse,
ende gheslaghen vyanden Christi.

Wat nu belanght het leste stuck, daer van heft
ghy clare ghetupghenissen in Augustino.

Erst in de voorgaende spreuke op het leste/
daer hy duidelijck seydt dat Julianus, dooz
de spreken der Oudt-vaderen moest gheriesen
worden.

Ten tweeden lib. 1 contra Julian. Cap. 2 daer Augusti-
nus seght van sijn epghen selven: Ick gheleooe dat
de Out-vaders gh. looven, ick houde dat sy houden, ick
leere dat sy leeren, ick predike, dat sy prediken: Wijcke
Juliane aen haer, ende ghy sult wijken aen my: Volgh
haren raedt, ende ghy sult my gherust laten: voort' leste,
indien ghy, door haer, mijnen vrient niet en wilt wor-
den, ick bidde, dat ghy, door my, haren vyant niet en
wert,

F

wert,

450
wert; en hoe en sult ghy t' niet worden', by soo verre
ghy in die dwalinghe blijft steiken? Vermoghen dan by
u soo veel *Pelagius*, ende *Calestius*, dat ghy niet alleen,
soo veele, ende soo groote leeraers van t' *Catholijck* ge-
loove, soo oude belchermers, levende, ende doode,
durft verlaten, maer oock de selyc uytscelden voor
Manicheen?

Wie en siet in al het voorgaende niet hoe groot
dat *Augustinus* acht de authoziteyt der *Out-vaderen*?
hy seght

Ten eersten, dat de leeringhen der ketteren door
dese authoziteyt wort te niete ghehaen.

Ten tweeden, dat Godt door de *Out-vaderen*
spreekt.

Ten derden, dat hy liever heeft niet vermale-
bijdinghen te volghen de verklaringhen vande
Out-vaderen op de *Schriffture* / als ghepresen te
worden vande ketter.

Ten vierden, hy schimpt met de *Pelagianen*, om
dat sy de verklaringhen der *Out-vaderen* ver-
wierpen.

Ten vijfden, hy seght dat de kettere sonden
moeten beweeght worden / om hare leeringhen
te verslaen / door d'reenstemmicheyt der *Out-
vaderen*.

Ten sexten, hy seght dat men de uptlegghin-
ghen vande *Schriffture* / moet vraeghen van de
ghene die haer belyden leeraers der selver te
sijn.

Ten sevensten, hy seght dat men Meesters moet
soeken wanneer de spreuken vande *Schriffture*
schijnen teghen-strijdich te sijn, dit alles verstaen
de vande *Out-vaderen*.

Ten achsten, hy stelt de *Out-vaderen* tot *Rech-
ters* om de verschillen te kunnen sissen.

Ten neghensten, hy seght dat wy upt de *Out-vad-
er* moet sien / of wy het oude gheloove heb-
ben/ ende het warachich / *Christelijck* ghelo-
ve.

Ten tiensten, hy seght dat het *Christelijck* volk
hare

Dat wy door de goede werken &c. 451
hare uytleggingen moet volghen:

Ten elsten, dat de ketteren door de authoziteyt
der Out-baderen moeten gheuenen wozden/ ofte
soo niet/dat sy hartnechtich sijn.

Ten lesten, dat men het gheloobe der Out-ba-
deren moet beschermen / eben ghelyck men het
Euangelle beschermint.

Nu kan een veder mensch sien / ten sy dat sy
blindt sy met wie het Augustinus, in dese materie
hout; ofte met de Roomscbe Kercke, oft met Par-
tijc.

HET VIII. CAPITTE L.

Dat wy door de goede werken eyghentlijck verdienen.

De eerste ghetuigenisse Augustini, vaeckende
dese materie/ hebben wy lib. 1. *contra adver-
sar. legis Cap. 16.* Tis seer cleyn, seyt sy / dat
wy gheven in de aelmoessen, maer als het godtvruchte-
lijck wort ghegeven, men becomt daer van een eeuwi-
ghe verdienste.

Ten tweeden *Homil. 14 ex 50.* Den Apostel seght, de
heere, rechtveerdige rechter sal my wederom gheven
de croone; soo is hy dan schuldich: was sal by wederom
gheven ? hysal dan geven als rechtveerdige rechter.
Want hy en can, het werck ingesien wesende, den loon
niet loochenen, die het werck infier. Ick hebbe eenen
goeden strijt ghestreden, is een werck. ick hebbe mij-
nen loop volbracht, is een werck. Ick hebbe het gheloof
behouden, is een werck, resteert de croone ; tis eenen
loon.

Ten derden in *Psal. 83.* Godt is schuldenaer vande
croone; waer van schuldenaer heeft hy yet ontfangen?
aen wie is Godt yet schuldich? siet, vvy sien, dat Pau-
lus hem hout als schuldenaer; hy heeft hermeticheyc
ghēc.

Ff 2

ghecregen, vereyschende waerheyt: de heere, seyt hy, sal my vvederom gheven in dien dach: vvat sal hy u vvederom gheven, als t'ghene hy u schuldich is? vvaer van is hy u schuldich? vvat heft ghy hem ghegeven? Wie heeft hem eerst gegeven, ende t'sal hem vvederom gegeven vworden? Godt heeft sy selven schuldenaer gheinaeckt niet met ontfangen, maer niet beloven: men seght aen hem niet, geeft vvederom dat ghy ontfangen heft, maer, gheeft vvederom dat ghy belooft heft; sal hy connen de schuldt loochenen, die bermerticheyt heeft gedaen?

Ten vierden *Epistol. 105. ad Sixtum* : het eeuwiche leven het vvelck vvy op t' eynde sullen hebben sonder eynde , vvert ghegeven om de voor-gaende verdiensten ; nochtans om dat de selve verdiensten , aen de vvelcke het gegeven vvert , van ons niet toebereytsij door onse ghenoeghaemhelyt , maer in ons ghemaeckt door de gracie , soo vwordt het eeuwiche leven oock gracie genoemt , om gheen ander oorsake als om dat het voor niet vvert gegeven , nochtans soo , dat het aen de verdiensten vvert ghegeven , alhoevvel de verdiensten selve worden gegeven.

Ten vijfden Tratt. 67. in Ioan. In den hemel sal een yeder, een wooninge hebben nae sijn verdienste. Veelt wooningen in het eeuwiche leven, beteekenen verscheyden weerdicheden van verdiensten.

Ydele uytvlucht van *Partije*.

D. Cabeljau in sijn Memory-boeck part. 2. pag. 822.
Wilt de derde spreuke van Augustinus, hier
boven vā mij blygebracht/beantwoorden/t welch
ijp doet seer sober/seggende.

Dese woorden leggen gheheelyck voor ons, ende
gheven klaer te kennen, dat *Paulus* niet ghehoosten
heeft, dat het ewich leuen hem soude gegeven wor-
den als een verdienden loon, voor yet dat hy aen Godt
eerst gegeven hadde, maer voorniet, ynt enckele genade
waer toe sich Godt ynt hem selven, dooreen gunstighe-
gelooste, verplichte hadde. Matt

Maer D. Cabeljau doodt hier sijn epgen selbe
met de plaetse Augustini die hy datelijck daer by
voegt getrocken uyt het boetli *de grat. & arbit.* c. 7.
daer Augustinus sprekende van den selben h. Apo-
stel/ segt: Laet ons eens considereren de meriten selve
vande Apostel Paulus, aen welcke hy gheseyt heeft dat
de rechtveerdige rechter sal de croone wedergheven,
en laet ons sien of het meriten sijn van hem selyen, dat
is, uyt sich selven verkregen, dan of het Gods ga-
ven sijn.

De Roomsche Wercke seght met Augustino lib.
9 Confess. Cap. 13. de ghene die aen Godt vertelt sijne
warachtige verdiensten, die en vertelt niet anders als
Godts gauen; sy bekent dat oock onse verdiensten/
gaven Godts sijn: Maer sy bekent oock met Au-
gustino, dat het daerom niet en laren te zijn WARACHTIGE VERDIENSTEN. Want de wer-
ken en kunnen gheen verdiensten sijn van t'eeu-
wiche leven t'welck boven-natuuerlyck is/ ten zp
dat de verdiensten boven-natuuerlyck sijn; vol-
gheng den gront-reghel der wetenschap; de mid-
delen moeten passen op t'eynde: Maer onse wer-
ken en kunnen niet boven-natuuerlyck wozden
ten zp dooz de gracie Godts/ende de gracie wort
ouz vooz niet ghegeven / alsoo seght Augustinus
dat ons het eeuwiche leven van dien kant wort
vooz niet ghegeven; te weten/in radice, nochtans
soo / dat daerom onse werken niet en laten wa-
rachtige verdiensten te sijn: daerom seght hy oock
dat men moet sien/ of Paulus uyt sijn eghen sel-
ven/dat is/ uyt de krachten vande enckele natu-
re/syne verdiensten verkreghen heeft; t'is seker
dat neen/maer dooz de gracie die hem Godt heeft
ghegheven/sonder de welcke hy/noch ymant an-
ders/werken doen kan/ verdienstich van t'eeu-
wiche leven; dies niet tegenstaende soo hout Augu-
stinus de Werken vooz WARACHTIGHE VER-
DIENSTEN; want ghelyck een soldaet die wape-
nen krijght van sijnen Capiteyn/sonder de wele-
ke hy niet bequaemt en soude sijn om te vechten/

nochtans bergheldinghe verdient / als hy met
die selve wapenen kloekelijck vecht / alsoo hier
van ghelyken.

Ten anderen / soo en siet D. Cabeljau niet dat
Augustinus onderschept maecht in die plaetsen sel-
ve die hy citeert / tuschen den eersten roep tot
het gheloove up tot het Jodendom / ofte Heyden-
dom/ ende tuschen de werken / die nu van een
gheloovich ghedaen worden: van t'eerste sept hy/
dat niemant het gheloove en can hebben als door de
barmertic heyt Godts, ende dat het een gawe Godts is:
ende van desen kant moet men segghen dat het
eeuwigh leven / up t' enckele ghenade gheschon-
ken wort: Maer van tweede seght Augustinus, al-
hoewel de gracie Godts (sonder de welcke nie-
mant eenighe boven natuerlycke werken kan
doen) een gawe Godts is/ dat nochtans/ daerom
de werken die ghedaen worden in het gheloove/
niet en laten warachtige verdiensten te zijn / soo
spreckt hy lib. 9. Confess. dat het eeuwigh leven
ghegeven wort om de voorgaende verdiensten, soo
spreckt hy Epist. 105. dat Godt den loon niet enca-
loochenen als hy het werck insiet, soo spreekt hy
Hom. 14. ex 50. dat het eeuwigh leuen aan de verdiensten
vvert ghegeven, alhoevvel de verdiensten selue worden
ghegeven, soo spreekt hy Epist. 105. dat een ygelijk
een vroninghe in den hemel sal hebben nae sijne ver-
diensten, soo spreekt hy Tract. 67. in Ioan. dat onse
verdiensten beginnen goet te sijn door de gracie, als sy
nu gegeven is, soo spreekt hy de gracie lib. arb. cap. 6.
dat Paulus sijne goede verdiensten verhaelt, om dat hy
nae de goede verdiensten soude becomen de croone, soo
spreekt hy ibidem: alsoo ist mede van menighe
andere plaetsen / die deutgaengs inde schriften
Augustini te binden sijn / met de welcke hy leert
dat het eeuwigh leven wort ghegeven om de ver-
diensten / inder dat wort niet en kunnen verdiensten
als dooz de gracie Godts die ons voort niet wort
ghegeven / welcke gracie nu ghegeven sijnde/
seggh t' Augustinus, wort worden bequaem om te ver-
diensten:

dienen, het welck hy oock in t' lanch/ ende breedt
uptvoert in sijn boeck de gratia, & libero arbitrio, te-
ghen de Pelagianen, de welcke leerden/ dat de men-
sche kost verdienien/ ende alsoo het eeuwiche leven
bekomen/ sonder de gracie Godts/ door de encke-
le krachten vande nature.

Hier light Partij, en namelijck D. Cabeljau en
hoetelt/ ende en maeckt gheen onderschep t' rus-
schen d' eene sprekke van Augustinus, ende de ande-
re: want t' ghene Augustinus seght vande Gracie,
ende van het gheloove, dat verstaet Partij van
t' eeuwiche leven.

Augustinus dan seght/ende leert dat het gheloov-
be aen de mensche eerst ghegeven wort / sonder
eenige voorgaende goede verdiensten/ dit bewijst
hy in Paulo namelijck/die oock voort t' gheloove/
hadde quade verdiensten/waerom oock het ghe-
loove/een sodaniche gawe Godts is/dat het van
Godt wort ghegeven sonder het toedoen des
menschs: Van gelijcken de eerste gracie wort
ghegeven voort niet/ daerom wort sy / seght Au-
gustinus, gracie genoemt: Maer als dle nu ghege-
ven is / dan wort de mensche bequaem om bos-
ven-natuurlycke goede wercken te doen / ende
door de selve het eeuwiche leven te verdienien/ het
welck hy te boren nter machtich was sonder ge-
loove/en sonder de gracie. Dat is de oprechte en-
de eggen leeringe van Augustinus.

Wese leeringhe sal noch meer blijken upp die
selve plaecke/die D. Cabeljau in sijn Memory-boeck
teghen ong inbrenghet/ niet stucken/ en brocken/
ende verhort / laet ong maer de reibe vervollen/
ende voltrecken.

Als dan Augustinus gheseyt heest; dat de ver-
diensten Pauli niet upp hem selven/ maer upp de
gracie Godts voort quamen/ende namelijck dat
niemand het gheloove en kan hebben / dan doort
de genade Godts: dan gaet hy voorder discous-
eren/in deser voeghen.

Den Apostel leert openlijck: Ghy syt salich ghewor-
Ff 4 den

den door de gracie, door het gheloove, ende dat niet uyt ul. maer tis een gawe Godts : Want sy souden connen segghen, daerom hebb. n wy gracie ontfangen, om dat wy gheloozen, haer eyghen selven het gheloove, de gracie aen Godt toeschrijvende: Daerom den Apostel als hy geseyt hadde; door het geloove, ende dat niet uyt ul, maer tis een gawe Godts : Wederom op dat sy niet en souden segghen, dat sy die gave door hare werken verdient hebben, heefster datelijck by gheve oecht, niet uyt de werken, op dat niemand sich en verheffe: Niet dat hy de goede werken ghelooched heeft, ofte ydel ghemaeckt, gemaerckt hy seyt, dat Godt aen een yeder gheest nae sijne werken: maer om dat de werken sijn uyt het gheloove, ende niet het gheloove uyt de werken, ende hier door sijn aen ons de werken der gherechticheyt van dien, van den welcken het gheloove selve is, van twelck gheseyt is: De rechtveerdige leeft uyt het geloove. Nu de menschen niet verstaende, dat den Apostel segt: Wy meijnen dat de mensche gherechtveerdicht wort door het gheloove, sonder de werken der wet; sy hebben ghemeent dat hy eyde, dat het gheloove alleen genoeghaem was, alhochwel hy qualijck leefde, ende gheen goede werken en hadde: verre van daer dat het vat der verkielinge sulcx soude ghevoelt hebben: want als hy op een seker plaets gheseyt hadde, in Christo Iesu en is de besnijdenisse, ende de voor huyt niet nut, heefster terstont byghevoeght: maer het gheloove werkt door de liefde, dat is het gheloove, t'welck de gheloovige verschillende maeckt vande onsuvere duyvels; want dese oock, soo als den Apostel Iacobus segt, ghelooven, ende schroomen, maer sy en doen gheen goede werken: Soo en hebben sy dan dat gheloove niet, uyt het welck de rechtveerdige leeft, dat is, t'welck door de liefde werkt, op dat Godt gheve het eeuwigh leven, nae sijne werken; maer om dat onse goede werken van Godt sijn, vande welcken oock ons gheloove is, ende liefde, daerom heeft den Apostel der Heydenen, oock het eeuwigh leven selve, gracie ghe- noemt: Hier uyt spruyt een groote questie, de welcke doot de hulpe Godts, moet ghesolveert werden: Want by soo verre het eeuwigh leven aen de goede werken wort weder-

wederghegeven soo als de schrifture openlijck seght, God sal een jeder wedergheven nae sijne werken : Hoe is dan het eeuwigh leven gracie, ghemerkt dat de gracie niet wederghegeven vvert aan de vvercken, maer voor niet, soo den Apostel seyd: Aen de ghene die vvercket, en vvert den loon niet toegherkent nae de gracie, maer nae de verdienste. Hoe is dan het eeuwigh leven, gracie, het welck uyt de werken ghenomen vvert ? heeft dan misschien d. n. Apostel het eeuwigh leven niet Gracie ghe- noemt ? in alle manieren, soo dat het niemandt loochenen en can ; hy en begheert gheenen scherpsinnighen ver- staender, maer alleenlijck eenen aendachtighen toehoorder: Want als hy gheseydt hadde: De besoldinghe des sonde is de doodt: hy voeghter teftont by : Maer de gracie Godts is het eeuwigh leven in Christo Iesu onsen Heere. Dese questie dan en schijnt my niet te connen ghesolveert werden, ten sy dat wy verstaen, dat onse goede vvercken, aan de welcke het eeuwigh leven wort wederghegeven, behooren tot de gracie Godts : om t'ghene de Heere Iesus seght : Sonder my en kont ghy niet doen, &c.

Hier hebt ghy in dese spreuken Augustini, t'ghene sek boven ghesepdt hebbe / te weten/ dat Augustinus onderschept maeckt tusschen het Gheloove, tusschen de Gracie, ende tusschen het eeuwigh le- ven.

Dan het gheloove seydth hy / dat het een gave Godts is, de welcke niet door vvercken verdient wort.

Item / dat het Gheloove niet en is uyt de werken, maer van Godt.

Item / dat het gheloove alleen niet ghenoechtаем is, maer datter de goede werken moeten by vvesen.

Dan de Gracie seydth hy / dat sy niet wederghe- ven vvert aan de werken, maer voor niet.

Dan t'eeuwigh leven seydth hy : dat het aan de men- schen vvederghegeven vvert, nae sijne vvercken.

Item / dat het aan de goede vvercken vvederghe- ven vvert.

Item / dat den Loon, aan de ghene die werckt, toe- gherkent vvert niet nae de gracie, maer nae de Verdien- ste.

Item/

Irem/ dat het eeuwigh leven uyt de werken ghengomen wort.

Waer op hy seght dat het wel samen staet dat het eeuwigh leven Gracie ghe noemt merde / eude nochlang ghegheven werde nae de Verdienste/ of nae de wercken / ofte ghenomen werde uyt de wercken , namelijck hierom / om dat de verdienstelijcke wercken niet en kunnen ghedaen woerden sonder de gracie / ende alsoo wort het eeuwigh leven/ gracie ghe noemt / ter oorsake van shnen wortel / ofte eerste beghinsel / maer het wort een Loon ghe noemt / ter oorsake vande verdienstelijcke wercken / die dooz de gracie ghedaen woerden.

Soos leghet de leeringhe van Augustinus; soo leghet doch die vande Roomische Kercke / vervolghengh konit de Roomische Kercke over een met de leeringhe Augustini.

Hier teghien brenght D. Cabeljau voor t'leste noch een gheraepbaeckte plaetsen van Augustinus , daer hy seght : Ons goet leven en is niet anders als de gracie Godts, buyten twijfelloock het eeuwigh leven, het welck aen't goet leven wort wedergegeven in de gracie Godts, want dit vvert oock voor niet ghegheven, nae dien oock de gracie voor niet ghegheven vvert aen den vvelcken sy ghegheven vvert : Maer die aen de vvelcke sy ghegheven vvert, is alleenlyck gracie, Maer dit dat ghegheven vvert, de vijle het een prijs is van die, is gracie voor gracie , als wessende een Loon voor de gherechtigheydt , tot hier toe D. Cabeljau , verswijghende dese woerden die ver losghen : op dat waerachtigh zy , vwant t'is waerachtigh, dat Godt aen een jeder sal vvedergheven nae sijne vvercken.

Hier maecth Augustinus wederom onders hept also vozen : Want seght dat het goet leven e- gracie Godts is, nochlang / dat het eeuwigh leven aen het goet leven vvederghegheven vvert, om dat het vvaerachtigh is, dat aen een jeder sal vvederghegheven worden nae sijne vvercken ; dat men eben wel can segghen/ dat het om niet ghegheven wort / ter oorsake/ soo

soo hy spreecht / vande gracie de welcke om niet ghe-
gheven vvoirt, soo nochtans dat het eeuwigh leven
een PRYS, ende LOON blyft ter oorsake vande
goede wercken/aen de welcke het wort wederge-
gheven.

Waer over Augustinus sich selben noch meer
verklaert.

*Erst Serm. 15. de verbis Apost. segghende : de Gra-
tie is voorghegaen voor de verdienste, de gracie en is niet
uyt de verdienste, maer de verdienste uyt de gracie.*

*Ten thieden, de Grat. & lib arb. cap. 6. Als de gra-
tie ghegeven is, onse verdiensten b. ghinnen goet te sijn,
nochtans door de gracie.*

Ten derden *de Corrept. & Grat. Cap. 18.* De gracie en
wert niet ghegeven aan de werken, maer om niet,
daerom moet men, sonder eenigh twijfle, belyden, dat
het eeuwigh leven gracie ghenoemt wert, om dat hē aen
die Verdiensten wort wederghegheven, die door de gra-
tie gheschier zijn. Gracie, voor gracie, dat is, voor de ver-
diensten, die de gracie toeghebracht heeft.

In deser voeghen blyft D Cabel au. in de brodde/
ende onse over-een-komste met Augustinus, raken-
de de verdienstelijcke werken / blyft vast / ende
bevestight.

Hier mede sal ick sluyten de over-een-komste
der Roomische kercke met Augustino, soo veel als
de voorgaende stukken behanght: want van ande-
re stukken/ als van het Vaghevyer, het Sacrificie, on-
derscheyt van spisen, ende soo voortg / hebbē ick in
andere vericheyden / ende besondere Tractaten
ghehandelt.

Be-

B E S L V Y T
E N D E
A E N - S P R A K E
A E N
D. C A B E L I A V.

Domine Cabeljau. Ten eynde ghekommen wesen-
de/ dooz de goddelijcke ghenade / van dit te-
ghenwoordigh disput; sal ick hier af legghen sa-
men met myne wapenen / den persoon van een
Disputant/ ende aen nemen den persoon van een
familiaer vriendt. Alle disputationen/ soo aen D.E.
wel bekent is / sijn een sekere soort van Camp-
strijden/ in de welcke han weer-zyden/ alle wape-
nen/ ende crachten moeten toeghebracht werden/
om victorie te bechien: Doch dit onderschept
binde ick tusschen velt-strijden / ende Disputen/
dat de eerste deurgaens gheschieden met een ver-
bittert/ ende vbandelijck hert/ de tweede soo niet:
Want men siet dagelijcks in de hooghe scholen/
dat oock de beste ende ghetrouwste vrienden de-
sen slagh oock met groote heftigheyt aengaen/
alleen met ooghuerck van de waerheit te soec-
ken/ ende te binden/ sonder opt in't minst eenighe
ghedacht te hebben van vpantschap: De heftighe-
woorden die alsdan voorvallen en sijn gheen reet-
kenen van quaeden gront des ghemoets/ maer
alleenlijck verwekselen van meerder couracie/
de welche wilt van het over opghestoocht wesen/
op dat sy niet en verlaue / ende de disputation
verandere in koele praetses/ ende lamme discour-
sen: Het ghene dat ick D.E. ende uwe ghemente
hebbe te laste ghelegt / en is niet anders als eene
enckele

Beslyt ende aen-sprake aen D. Cabeljau. 461
enckle heantwoordinge/ ofte Aetoegie/ van my
hyghebzacht alleenlyk hpt liefde der waerhepdt;
Tig waer dat Conradus Vorstius in *Anisbellarmino*
Contracto pag. 162. ende Andreas Rivetus *Cathol.* *Ortho-*
dox. Q. 1 hier ober dapper haer ghevoelen hebben
gherhoont/houdende nameylck de over-een-come-
ste die wyp stellen tusschen u lieden/ende de ketters
voor een pure calumnie ende scheldinghe: Maer
dit is niet anders als de teghen-bewijzen willen
ontvluchten/ t'welck D. E. (indien ick haer ken-
ne) soo niet en sal laten passeren: Ick magh wyp
segghen/ dat D. E. my daer toe ghedwonghen
heeft/ met ong een sake te laste te legghen/ die
inder waerhepdt soo niet en is/ ende daerom
dunckt my dat hier wel past de spreuke banden
oudien Poeet. De ghene die segt dat hy wile, hoort dat
hy niet en wilt.

ICK EN TWIJFLE NLET OFTE D. E. SAL DIT MIJN
SCHRIJF ONTFANGHEN ENDE AENBEERDEN MET T'SELVE
GHEMOET/ MET HET WELCK ICK HET UWE HEBBE ON-
TFANGHEN/ ENDE AENBEERT/DAT IS/ GANTSCHELYCK ON-
PARTIJDIGH/ GHELYCK D. E. OP MP VERSOECKT OP'T
EPNDE VAN UWE VOOR-REDEN/ T'WELCK ICK OOCK SEER
GHEERNE HEBBE GHEDAEN/ ALLEG TEN GOEDEN HOU-
DEND/ WAT D. E. REGHEN MP HEEFT GHESCHREVEN:
VERSOECKE DAN D. E. BELIEVE HET SELVE TE DOEN IN
OPSICHT VAN DIT SCHRIJF; ENDE VOOR DE WERELDT TE
THOONEN (SOO ALS ICK MEYN/ DAT ICK HIER HEBBE
GHEDAEN) DAT ONSE DISPUTEN GHEEN VOEDSEL EN ZIJN
VAN EEN ASGHEKEERT/ OFTE PIKTANTIGH GHEMOET/
MAER ALLEEN ENCKEL ONDERSOECKINGHE DER WAER-
HEPDT/ TOT DE WELCKE ICH UPTER HERT WENSCHE/DAT
D. E. MET SIJN GHEMEENTE MACH GHERAECKEN/ OP
DAT WYP TEN LESEN EENDERHANDT/ NAE DIT LEVEN
MOGHEN BECOMEN HET ALDERSAELIGHSTE/ ENDE GHE-
LUCKIGHSTE GHESELSSCHAFT VANDE EENWIGHE WAER-
HEPDT/ DE WELCKE IS CHRISTUS IESUS. Amen.

F I N I S.

A E N - W Y S E R

Van alles wat in dit boeck verhan-
delt wort,

A.

AENROEPEN DER HEYLIGEN.

Hieronymus seght, datmen t'zynen tijde de afghe-
stoyene Heyligen heeft ghebeden, ende aenge-
reepen voor hare Reliquien. Pag. 234. T'selue
ghetuyghe *Augustinus*.
Pag. 255.

Vigilanus sportede met dit aenroepen. Pag. 234. 235.
338. Wort wederleyt van *Hieronymus*. Pag. 234. 338.

Augustinus.

Wilt aengesien hebben het eynde, om daer uyt te
bespuren de goetheyt, ofte quaetheyt des werks.
Pag. 119. 181.

Het achste Capittel van t' 22. Boeck vande Stad
Godts, is *Augustini*. pag. 270.

De Maeghdeburghsche Chronijck-schrijvers ver-
oordeelen hem, met *Hieronymo*, als kettersch in de lee-
ringe vande Maeghdelijke Reynicheyt. pag. 324.

Beroept sich deurgaens op de authoriteyt vande
Kercke. pag. 411. als oock op de successie vande Room-
sche stoel. pag. 412.

Autaren.

Alle de Bischoppen des werelts hielden de graven
der Martelaren, voor Autaren Christi. pag. 234. 236.

De Donatisten braken over al de Autaren der Catho-
lijcken. pag. 352.

B A R.

AEN.WYSE.R.

B. BARREVOETS GAEN.

EN is in sijn selven, noch kettersch, noch quaet. *p. 151.*
Eten sy dat men hier van, uyt mis-verstant vande
Schrifture, een alghemeene wet stelle voor alle men-
schen. *pag. 152.*

Hieronymus heeft ghewaerschouwt, dat men de *Barre-
voet-loopers* van sijnen tijde sou schuwen, niet om het bar-
revoets loopen, maer om het verleyden, ende bedriegen
der edele vrouwen. *pag. 154.*

Basilidianen.

Sijn ketters gheweest om dat sy soo onbetaemlike
leeringhen haddeu, dat sy haer schaemden de selve ken-
baer te maken. *pag. 17.*

Beschuldichden de Schrifture, als of sy haer niet wel
hadde. *pag. 25. 27.*

Leerden dat de Schrifture alleen by levende stemme,
niet by gheschrift, was gegeven. *pag. 27.*

Beelden.

T'en is niet ongherymt beelden te maken vande Va-
der, ende den H. Gheest. *pag. 46.*

T'en is niet kettersch beelden *Christi* te hebben. *pag. 40.*
Noch oock, de selve te eeran. *pag. 41.*

De oude Christene Kercke hadde beelden vande H.
Gheest inde gheadaente van een duyue. *pag. 49.*

De Paus *Gregorius II.* en heeft niet gheleert, dat men
de beelden des Vaders niet en mach macken. *pag. 50.*
Wort uyt Schrifture beweisen dat dit gheorloft is. *pag. 51.*
Ende niet en strijt tegen het ghebodt Gods. *pag. 54.* Ni-
cephorus seght sonder fondament, dat dit ongherymt is.
pag. 46. Xenias is de eerste gheweest die de beelden be-
streden heeft. *pag. 373.*

Be-

A E N . W Y S E R .

Beker.

De *Manichéen*, onthielden haer vanden Beker, om dat sy den *Wijn* hielden voor galle des duyvels. pag. 180.

Inde oude Kercke stont het vry den Beker te nemen, of niet. *Ibidem*.

Gelasius veroordeelt alleen die, de vvelcke haer vanden Beker onthouden, uyt supersticie. *Ibidem*. Hout het voor een factilegie vvanneer de Priesters, het een deel van't H. Sacrament nemen, sonder het ander. pag. 181.

Opiatus Milevitanus noemt de Bokers, draeghers des bloeds Christi. pag. 352. Wær door hy niet en verstaet alleen de panden van't bloedt. pag. 354.

Belofte.

Belofte van niet te trouwen, maeckt den mensche schuldigh om de selve t'onderhouden. pag. 178.

Bisschop.

De *Aërianen* leerden datter gheen onderscheyt vvas tusschen een Bisschop, en Priester. pag. 314. Contrarie bewijst *Epiphanius* pag. 315. Desghelycks heeft *Hieronymus*, dit onderscheyt erkent. pag. 319.

C.

C A B E L J A U .

Behelpt sich met de overleveringhe der Kercke, oock self, als hy de overleveringhe verwerpt. pag. 15.

Is ontrouwigh in't citeren van *Nicéphorus*. pag. 56. 67. Item van *Epiphanius*. pag. 100. & seqq. Item van *Baro-nius*. pag. 128.

Valt selve in veele mislachghen, als hy *P. Hazars*, een mislach te laste wil legghen. pag. 128. & seqq. Item, sijn mislach raken de woorden *Hieronymi* pag. 228. Item, in t'ci-

AENWYSER.

- te citeren van *Ludovicus Vives*. pag. 274. & seqq.
Neemt te vergheefs sijn uytvlucht op d. overettinghe
Ruffini, wiens ontrouwigheyt ontdeckt vvert. pag. 136.
Leght de abuyzen van sommighe in't Vasten, op de ge-
heele Kercke, pag. 182.
Slaet vijfthien zijkens over van't *Staelje van P. Hazart*,
latende de selve onbeantwoort. pag. 291.

Cajani, ende Angelici.

- Eerden de Duyvels. pag. 74.
Ont-eerden de Enghels. pag. 75. oste eerden de selve, met
het gantsch uytstuyten van *Christus*. pag. 76.
Het Concilie van *Laodicea* heeft desen haren dienst, als
afgoderije vervloeckt, *Ibidem*. Desghelycks oock *Theophy-
lactus*, ende *Octumenius*, ende *Chrysostomus*. pag. 76.

Carpocratiten.

- En sijn gheen kettersgheweest om het enckel bewaren
der beelden *Christi*. pag. 40. Noch om het enckel eeren
der selver. *Ibidem* Maer om de heydensche diensten die sy
daer ontrent pleeghden. pag. 41.

Catholijcken.

- En hebben gheen over-een-komste met de *Samarita-
nen*. pag. 11. noch met de *Basilidianen*. pag. 28. Noch met
de *Gnostimachi* pag. 30. Noch met de *Offenen*. pag. 37. Noch
met de *Carpocratiten*. pag. 41. Noch met de *Iacobitten* ofte
Armeniers. pag. 58. Noch met de *Chazinza* pag. 69. Noch
met de *Cajani*, ende *Angelici*. pag. 78. Noch met de *Colly-
ridianen*. pag. 98. Noch naet de *Tacianen*. pag. 109. Noch
met de *Montanisten*. pag. 121. Noch met de *Circumcellio-
nes*. pag. 141. Noch met d^e *Nudipedales*. pag. 155. Noch
met de *Heracleonisten*. pag. 152. Noch met de *Hemero-Bapti-
sten*. pag. 163. Noch met de *Marcionisten*. pag. 167. Noch
met de *Massalianen*. pag. 177. Noch met de *Manicheen*.
pag. 179. Noch met de *Elcavanten*. pag. 185. Noch met

Gg

de

AEN-WYSER.

de Eutychianem. pag. 188. Noch met de Ethnophrones.
pag. 199.

Sy en houden hare ghemeente soo onwetende niet
als t' moghelyck is. pag. 180.

En leeren niet dat een inghewickelt gheloove, beter
is, als groote kennisse. 32.

Sy en doopen de clocken niet even als een mensch.
58. 59.

Chazinzarij.

En wilden niet anders ceren als t' kruys. pag. 68.

Ceremonien.

De Ethnophrones ghebruyckten heydensche Cere-
monien, ofte insettingen, die uiter nature quaet waren.
pag. 199.

Circumcelliones.

Doodden haer selven uyt haet van t' vleesch. pag. 148.
En sijn voor gheene ketters ghehouden gh. weest om
hare wrecheyt; maer om hare dwalinghen. pag. 144.
148.

Collyridianen.

En sijn van Epiphanius niet veroordeelt als ketters,
om dat sy Mariam religieuslyck dienden. pag. 88. Maer
om dat sy de selve eerdens, en hielden voor eenen God-
dinne. pag. 93. meijnende dat sy overgheslet was tot ee-
ne goddelijke nature, ofte conditie. pag. 90. of dat sy
geboren was teghen de ghemeene nature der menschen.
pag. 94. Waerom sy haer achtervolgden met de cere die
Godt alleen toccomt, dat is, met Sacrificien. pag. 97.

Con-

AEN-WYSER.

Concilien.

Het Concilie van *Constantinopelen*, onwettich. pag. 207. Het Concilie van *Laodiceen*, vervloeckt in de *Cariani*, ende *Angelici*, den afgodischen dienst der Engelen. pag. 76.

Costerus.

En spreeckt niet op sijn Basilidiaensch. pag. 23.

D.

DOOP.

De vrouwen wierden by de *Marcionisten* gheordeneert om deurgaens, ende in t'openbaer te doopen. pag. 165.

De *Massalianen* leerden, dat den Doop gheen andere uytwerckinge en hadde, als alleen het Wechnemen van de voorgaende sonden. pag. 177.

De *Donatisten* leerden dat den Doop *Ioannis*, niet en verschilt vande Doop *Christi*. pag. 355. *Augustinus* leert contrarie. 357. Dit disput en is van gheen cleyn gewicht. 368.

Durandus.

En spreeckt niet op sijn Tacklaensch. 122.

Gg 2

ELCE.

AEN-WYSER.

E.

ELCEZAITEN.

B Aden met woorden die noch sin, noch beteekenin-
ghe hadden. 185.

Engelen.

Den behoorlijcken dienst der Engelen en wort niet
berispt. 31.

Epiphanius.

En heest de Offenen niet veroordeelt als kettets om
dat sy swoeren by de Schepelen int'gemeen. 34. Maer
om dat sy swoeren by t' water, Sout, Locht &c, als Go-
den. 38.

En heest het beeldt Christi niet in stukken ghe-
scheurt. 43.

Heeft kennisse ghehadt van meerder, ende minder
religieuse eere. 36.

Wort van de Maeghde-burghsche Chronijck-schrij-
vers voor ketrersch ggehouden. 320.

F.

F Lorinus leerde dat Godt oorsake is van de sonden.
376.

Franciscus Junius, en kan in dese materie Calvijn niet
verschoonen. 378. & seqq.

GHE-

AENWYSER.

G.

G H E B O D E N.

Augustinus heeft gheleert, dat het moghelyck was de gheboden t' onderthouden. pag. 420.

Item, dat Godt niet ghebiedt, 'twelck onmoghelyck is. Ibid. Dit alles verstaende door de gracie Godts. pag. 421. 422.

Ghereformeerde

Komen over een met de oude Kettters, oft vleessche-lijcke Christenen, aengaende het vasten. pag. 133. Item met de Arianen, aengaende het bidden, ende offeren voor de dooden. pag 299. 300. Desghelycx oock aengaende het vasten. pag 308. Rakende het onderscheydt tusschen een Bisshop, en Priester. pag 316. Zijn oock ghelyck aen de Iovinianen, aengaende de maeghdelijke reynigheydt. pag. 322. & seq. Rakende het onderscheydt van sekere spij-zen pag. 326. Item aen de Vigilantianen, aengaende het eer-ten der Reliquien. 328. Desghelycks rakende het aenroe-pen der Heylyghen 338. Item, aen de Manicheen, ende Julianus den Apostaat, aengaende het eer-ten der Martela-ren. 342. 368. Zijn mede ghelyck aen de Donaisten, aen-gaende het lasteren vande Roomschene Stoel. &c. 344. & seq. Item, aengaende de salvinghe, ende olye der Prie-steren. 350. Item, aengaande het breken van d'Autaren, Kelcken, &c. 353. Item, aengaande den Doop Iohannis, en Christi. 355. Komen over een met Julianus int' bespotten van't eer-ten, ende maken des cruys. 361. Item, aende beeldt stormers. 374. Item, aen Florinus, aengaande de oorsake der sonden. 376 Excuseren te vergeefs hare wreed-heden, begaen ten oplichte vande Catholijcken, met oor-loghsche furie. 147.

Beschuldighen de Roomschche Kercke teghen de waer-heydt, dat se de Reliquien goddelijke cere toedraeght. 333

G g 3

Heb-

HE-

AENWYSER.

Hebben sonder eenighe reden afghebroken het maken
des cruyſ. 366.

Over-een-komſte der Ghereformeerde met den handel
der oude Ketteren. 385. 386. 391. 393. 394. 397. 398. 401.
402. 403. 404. 406. 407.

Hare ordeninghen zijn lichtveerdigh, ende onghesta-
digh. 403.

Haer werck is de Catholijcken te verkeeren, niet de
Heydenen te bekeeren. 404.

En draghen gheen respect aen hate Leeraers. 406.
Gheven voor, ghelyck eertijds de *Marcionisten*, dat sy
de Kercke ghoreformeert hebben, 407.

Hebben vele ydele uytvluchten in verscheyden ma-
terien, 303. 305. 312. 317. 318. 319. 328. 329. 336. 347. 348.
353. 358. 364. 365. 367. &c.

Gnosimachi

Hielden alle wetenschap vande Schrifture voor ydel,
ende onnoodigh. 29.

Godt.

De Ketter *Fiorinus* leerde dat Godt oorsake is vande
sonden. 376. *Irenaeus* hout hem hierom voor meer als
kettersch. *ibid.*

Franciscus Junius en can in dese materie *Calvijn* niet
verschoonen. 378. & seqq.

Ten is noch leughen, noch calomnie, te segghen, dat
de Ghoreformeerde, de voorseyde ketterije staende hou-
den. 382.

H.

HIERONYMUS.

DE Chronijckſchrijvers van Maeghdenburgh houden
hem voor een laſterer, ende al te bitter ten opſich-
te van *Vigilantius*. 336.

D. Cabeljau hout hem voor onvoorsichtigh. 244.
Sijn over-een-komſte met *Augustino*, ende *Augustini*
met

AENWYSER.

met hem, in de leere van't eerst der Martelaren, ende Reliquien.

260, & seqq.

Houwelyck.

De *Tacianen*, ende *Enratien* leerden dat het houwelyck eenen vondt vanden duuyvel was, vervolghens besmettelijck. 107. Derhalven hielden't daer voor, dat het een alle menschen onghedorloft was. 108. Niet sulcx en hebben gheleert de Pausen *Innocentius*, ende *Syricius*. *ibid.* Noch oock de Roomiche Kercke. 114.

I.

JACOBITEN

EN zijn gheen Kettters gheweest om dat sy beelden maecten vande Vader, ende den H. Gheest. 46. maer om andere redenen. 55. Namelijck om dat sy het Crux doopten even als een mensch. 57

Julianus den Apostaat.

Spottedte met het eerst, ende maken des crux. 360. Item met het eerst der Martelaren. 368.

Hielp de Kercken der Martelaren opbouwen, de selve versierende, ende begiftende, als hy noch Catholijck was. 372.

K.

KEERSSEN.

Lactantius en heeft het enckel ontsteken van keerssen, by claren daghe, niet berispt 205. Noch oock *Hiernymous*. 215. Maer 'tselue als goedt erkent, 225, & seqq. Schoon het oock vande Heydenen afsquame. 227.

Was een ghelyck in den Westen, voor de Reliquien. 217. Als oock in den Oosten, als men't Euan-

Gg 4

gelic

AEN WYSER.

gelie moest lesen.

219.

Hieronymus gheesteli cke beduydenissen van het
ontsteken der keerssen by claren daghe. 221. & seqq.

Kercke.

Hare authoriteyt.

411.

Augustinus wiert, door dese authoriteyt, in de Kercke
ghehouden. Ibid. 412. En seght dat niet als Manicheer 413
Sijne meyninghe wort breder verclaert. 414. & seqq.

Ketters.

En sijn niet onfanghbaer tot de disputen uyt de schrif-
ture.

387.

De oud- ketters noemden hare af- komste vande Apo-
stelen. 391 leerden dat de Kercke cost dwaelen. 392. Stou-
tigheyt der kettersche vrouwen.

402.

Kruys aenbiddighe.

Den H. Thomas en heeft niet ghelert, datmen het bloo-
te cruys moet goddelijke eere bewisen, sonder eenigh op-
sicht te hebben op den Ghecruysten.

69.

De Catholijken en spreken het cruys niet aen, sonder
opsl. hr op den Ghecruysten.

71.

De Chazinazay en vvilden niet anders eeran als't cruys.

68.

Iulianus spottede met het schilderen, ende maecken des
cruys.

360.

Wort hier over berispt van Cyrus, ende Nazianzenus,
361. 372. Heeft den duyvel verjaeght door het maken des
cruys.

363.

Het maecken des cruys op de voorhoofden, ende schil-
deren des lfs voor de huyien, was een algemeene ghe-
woonte vande Kercke. 360, 362. De Ghereformeerde mo-
chten de selve behouden.

365.

Het breken des Cruys, en heeft gheen ghelyckenisse
met het breken vande coperen slanghe.

366.

LE-

AEN-WYSER.

L.

LEDESMA.

EN spreekt niet op sijn Basilidiaensch. 20.
E Lichaem Christi.

Vigilius en heeft niet gheleert, dat het lichaem Christi, niet wesen can inden hemel, ende op der aerden, maer dat het niet viesen cab over al. 188.

De Donatisten wierpen dat voor de honden. 351.

Augustinus heeft bekent de wesenlijcke reghienwoerd gheyd des lichaems Christi, in't H. Sacrament. 425. & seqq.

Chrysostomus van ghelycken, al-hoe-wel hy de herten wil om hoogh gheheven hebben. 432. & seqq.

M.

MAEGHDELYCKE REYNIGHEYDT.

W iert vande Iovinianen ghelyck ghestelt aen het Hou-
welijck. 321.

Dit wort wederleyt van Hieronymus. 322.

Maria.

De Collyrianen hebben Mariam ghehouden als over-
gheset wefende tot de goddelijke nature, ende haer voor
fulcks ghe eert. 934.

Epiphanius wilt se religieuslijck ghe eert hebben. 87.

De Ieluyten, Nierenbergh, ende Boeye en houden't niet met de
Collyrianen niet. 98.

Marte-

AEN-WYSER.

Martelaren.

De *Massichéen*, ende *Iulianus* spotteden met het eerden der Martelaren. 341. 368. Seyden dat de Catholijcken daer Afgoden van Maeckten. *Ibid.* Dit hebben de Oudtvaders gheloochent. 369. De Martelaren en zijn gheene afgoden om dat men voor haer knielt. 343.

Ten tijde *Hieronymi* ende *Augustini* waren Kercken der Martelaren. 233, 261. Hare graven wierden ghehouden voor heyligh. 261.

Massalianen.

Sijn Kettters gheweest om dat sy verkeerdelyck naevolghden de loffclijcke ghewoonten vande rechtsinnighe Kercke. 170. Item, ter oorsake vā haer onredelyck bidden. 172. Item, om haer ledigh gaen, en vagabonderen. 175. Item, om dat sy leerden dat den Doop gheen andere uytwerkinghe en hadde, als alleen het wegh-nemen vande voorgaende sonden. 177.

N.

NICEPHORVS.

Seght sonder eenigh fondament, dat het ongherijmt is, beelden te maken vanden Vader, ende den H. Gheest. 46.

Novatianen.

Wierden als ketters veroordeelt om dat sy haer afscheyden vanden Stoel Petri 384. Ende haer stelden teghen den Paus *Cornelius*. 385.

Nudi-pedales.

Siet Barre-voets gaen.

H.

AEN-WYSER.

O.

H. OLYSSEL.

IS by de Catholiken, heel versche yden van de salvyngē
der Heraclonisten. 158.

Offenen.

Swoeren by r'Water, sour, locht &c. 35 Hierom sijn
sy veroordeelt als ketters. 37. Waren ghewbon valsche
eeden te doen. Ibid. Hielden het water, Sour &c. voor
goden. 38.

Overledene.

De Aërianen, en wilden voorde Overledene noch ge-
beden, noch gheoffert hebben. 296. 298. Worden in dit
stuck van Epiphanius wederleyt. 297.

Out-vaders.

Hare authorteyt by *Augustinus* in de verklaringen des
Schrifture, ende meer andere stukken. 444. & seqq. Item.
450.

P.

P A V S.

G Heene rechtsinnige Out-vaders, en hebben den we-
tigen Paus van Roemen, den Anti-Christ ghenoemt.
348. Maer wel den onwettigen. Ibid.
Augustinus hout de Pausen van Roemen daer voor, dat
sy

A E N - W Y S E R.

sy macht hebbent ouer alle de andere Bisschoppen. 439.

Dit tracht D. Cabeljan te vergeefs met verscheiden redenen om verre te stooten. 440.

R. 10

RELIQVIEN.

Wierden ten tijde Hieronymi devotelijck gekuist. 232. met grooten toeloop omgedragen. Ibid. kostelijck verciert. 233. men deder Sacrificien op. 234. Men badt, ende aenriep de Martelaren daer voor. Ibid. wierden ghe-cert met meerder eere als burgherlijcke. 237. Doch niet met eere, die Godt alleen toecomt. 240.

Hieronymus en heeft niet onvoorsichtelijck gesproken in materie van Reliquien. 245. Hy en heeft den ketter Vigilantium gheen heylisch Priester ghenoemt. 244.

Het omdraeghen van de Reliquien en was gheen particulier werck alleen van Munniken. 249.

Augustinus heeft het religieus, ende devoot eeran der Reliquien voor goet erkent. 252. T'sijnen tijde geschiedden vele mirakele^a door de Reliquien, ende voorsprake der Martelaren. 253. Heeft kennisse gehad van meerder, en minder religieuse eere. 256. En wilt de Reliquien niet ghe-cert hebben met de eere, die Godt alleen toekomt. 157.

Hieronymus, ende Augustinus comen in alles over-een, takende het eeran der Reliquien. 260. & seqq.

Augustinus heeft alleen berispt het omloopen met versierde Reliquien. 266. Maer niet de gheheele handelinghe met de Reliquien. 268.

De Roomse Kerke en heeft noyt soodanighe Reliquien bewaert, als D. Cabeljan haer toeschrijft. 281. De Predikanten van Partijen, spreken hier van, sonder eenich bewijs. 280.

Vigilantius spottede met het eeran der Reliquies. 331.

Room.

AEN-WYSER.

Roomſche Stoel.

De *Donatisten* noemden hem den Stoel der pestilentie.

344.

Den *H. Optatus* en verheft desen Stoel niet te veel. 349.

De *Ghereformeerde* scheijden haer af van desen Stoel,
gelijck de *Donatisten*, *Novatianen*, ende *Pelagianen*. 384.

S.

H. SACRAMENT.

Augustinus heeft gheleert, dat men t' H. Sacrament moet aenbidden. 423. 424.

Salvinge.

De *Donatisten* versmaedden de Salvinge, ende olye der Priesteren. 349. Worden hier over berispt vanden *H. Optatus Milevitanus*, *Ibidem*.

Samaritanen.

Worden van *Epiphanius* veroordeelt als ketters, omdat sy gheene andere Schriftuer-boeken en wilden aen-veerden, als de vijf eerste alleen. 11.

Schrifture.

De *Gnostimachi* hielden alle wetenschap der Schriftu-re, voor ydelen, ende ontdighen atbeyt. 29.

De *Samaritanen* en aen-veerden gheene andere Schriftuer-boeken, als de vijf eerste alleen. 11.

De *Basilidianen* seyden, dat de Schrifture niet wel was. 25. 27. Item, dat sy alleen by levende stemme gegeven was, niet by gheschrift. 27.

De

AEN-WYSER.

- De Out-vaders hebben de boeken, die *Parise* voor Apocryphe hour, voor ware Schrifture erkent. 16.
Ketters en sijn niet ontfanghbaer tot de disputen uyt de Schrifture. 387.
Men moet sien aen wie de besittinge vande Schrifture toecomt. 387. 389.
Moet uytgeleyt werden volgens den sin der Kercke. 390.
De Ghereformeerde vervalschen, ende vercorten de Schrifture. 397. & seqq.
Augustinus leert dat moet geloofst worden, oock t'gegne niet geschreven en is. 438.

Secten.

- Elck roept in t'besonder dat het ware geloof by haer te vinden is. 385.
Spannen allegaer samen tegen de Roomscche Kercke. 401.

Successie van Bisschoppen.

- Is van groote autoriteyt by *Augustinus* om eenigh stuk te proberen tegen de Ketters. 434. & seqq. ver sekert ons wat ware Schrifture is. 437.

Sweiren.

- Het sweiren by de Heylighen en is niet ongeoorloft. 27.

T.

TACIANEN..

- H**ielden het houwelijck voor een vond vande duyvel. 107. leerden dat niet een mensch, t'zy man, ofte vrouwe, en mocht trouwen. 108.
Hadden

AEN-WYSER.

Hadden een grouwel van vleesch, meynende het selve
uyter nature quaet, ende vande duyvel gemaecte te zija.
118.

Durandus en is niet Taciaensch geweest.

121.

Transsubstantiatie.

De *Eutychianen* en hebben de Transsubstantiatie niet
voorgestaen. 191. Maer hebben geleert dat de *VVijn*,
ende *Broodt*, nae de consecratie, alleen een andere be-
naminghe kreghen.

197.

Theodorens heeft de Transsubstantiatie voorgestaen,
tegen de *Eutychianen*.

Ibid. &c. seqq.

V.

VASTEN.

Epiphanius, ende *Augustinus*, houden het derven van
vleesch voor goet, wanneer het geschiedt uyt liefde
van maricheyt.

118. 182.

Tertullianus, alhoewel *Montanist*, heeft nochtans van
het vasten gheschreven als rechtsinnich.

127.

Montanus en is de eerste niet geweest die wetten ghe-
stelt heeft aen t'Vasten.

135.

De *Catholiken* en sijn aan de *Manichaeen* niet ghelyck
in de onthoudijng van lekere spijzen. 184. En doen
niet qualijck, hier in onderhoudende het ghebodt van
bare gheestelijcke Oversten.

Ibid.

De *Aerianen*, wilden gheene ghestelde vasten dagen,
maer alleen nae yeders beliefte. 306. 307. Dit weder-
legt. *Epiphanius*.

307.

De *Iovinianen* leerden dat het onderscheyt van spij-
sen niet nut was.

325.

Ver-

AEN-WYSER.

Vervolginge.

Augustinus en heeft het werck der vervolginge , ten
oplichte vande ketters, niet gantschelyck verworpen.
142. Heeft de Placearen der Christene Keyzers, uyrge-
geven tegen de ketters, gheapprobeert. 144.

W.

WERCKEN.

G Oede wercken sijn verdientich.

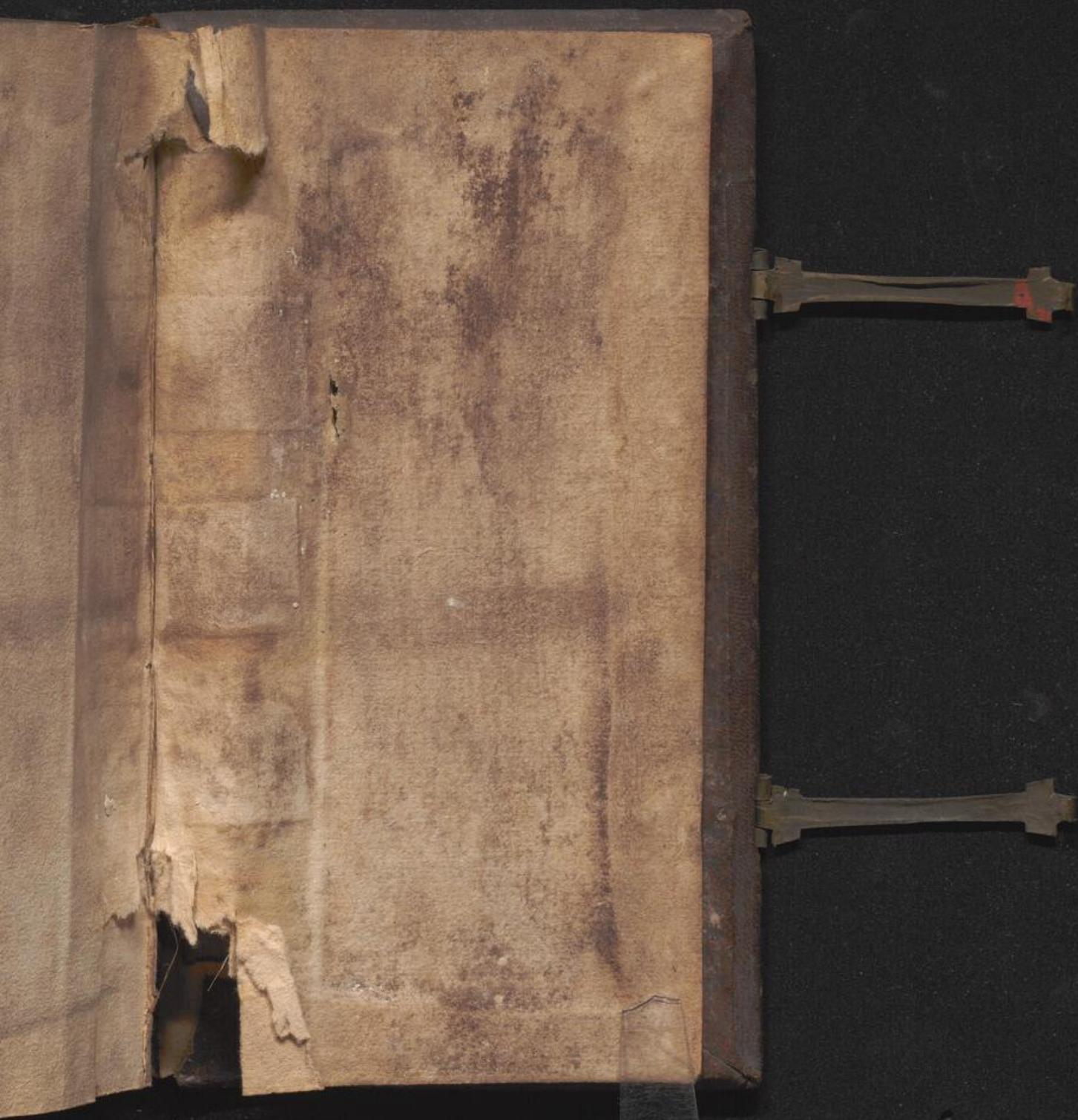
451.

Wy-water.

En heeft gheene ghelykenisse met de wasschinghen
der Hemero-baptisten. 163. Maer wel met het gheleget
water van t'oude testament. 162.

FINIS.

CONTROVER.
SIAKARTE
PARTE. I.

Th
6190